

PAŃSTWA, ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE I PARTNERSTWA STRATEGICZNE

pod redakcją

Lucyny Czechowskiej, Andriya Tyushki, Agaty Domachowskiej,
Karoliny Gawron-Tabor i Joanny Piechowiak-Lamparskiej

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersYTETU
MIKOŁAJA KOPERNIKA

**PAŃSTWA,
ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE
I PARTNERSTWA STRATEGICZNE**

**PAŃSTWA,
ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE
I PARTNERSTWA STRATEGICZNE**

pod redakcją

**Lucyny Czechowskiej, Andriya Tyushki, Agaty Domachowskiej,
Karoliny Gawron-Tabor i Joanny Piechowiak-Lamparskiej**

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIWERSYTETU
MIKOŁAJA KOPERNIKA

Toruń 2019

Recenzenci

*Marcin Grabowski, Matuš Halás, Radosław Potorski,
Anna Ratke-Majewska, Agata Włodkowska-Bagan*

Projekt okładki

Monika Pest

Na okładce wykorzystano pracę: © whyframeshot – stock.adobe.com

Redakcja

Magdalena Prokopowicz

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2019

Po raz pierwszy praca ta została opublikowana w języku angielskim pod tytułem
States, International Organizations and Strategic Partnerships, Edward Elgar Publishing Limited.
Niniejsze wydanie zostało opublikowane na licencji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

ISBN 978-83-231-4105-1

WYDAWNICTWO NAUKOWE UMK

ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń

REDAKCJA: tel. (56) 611 42 95; fax (56) 611 47 05

e-mail: wydawnictwo@umk.pl

DYSTRYBUCJA: tel./fax (56) 611 42 38

e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

DRUK I OPRAWA: Drukarnia WN UMK

Spis treści

<i>Joanna Piechowiak-Lamparska, Lucyna Czechowska, Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Andriy Tyushka</i> Wstęp	9
--	---

CZĘŚĆ PIERWSZA: TEORIA

1. <i>Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska</i> Partnerstwa strategiczne, polityka międzynarodowa i teoria stosunków międzynarodowych	19
2. <i>Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska, Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska</i> Państwa, organizacje międzynarodowe i partnerstwa strategiczne: teoretyczne podstawy modelu idealnego	67

CZĘŚĆ DRUGA: MODEL

3. <i>Lucyna Czechowska, Andriy Tyushka, Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska</i> Specyfikacja i operacjonalizacja modelu: podstawowe korelaty partnerstw strategicznych	117
4. <i>Agata Domachowska, Joanna Piechowiak-Lamparska</i> Zaufanie pomiędzy partnerami	127
5. <i>Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska</i> Gotowość do współpracy strategicznej: konwergencja celów i ról strategicznych	143
6. <i>Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Lucyna Czechowska, Joanna Piechowiak-Lamparska</i> Ugruntowanie współpracy strategicznej: wyjątkowe powiązania i regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm	193

CZĘŚĆ TRZECIA: STUDIA PRZYPADKÓW

Partnerstwa strategiczne NATO

7. *Joanna Piechowiak-Lamparska*
Początek nowej zimnej wojny? Porażka partnerstwa strategicznego NATO–Rosja 239
8. *Agata Domachowska*
Długa i kręta ścieżka do partnerstwa strategicznego: relacje NATO–Japonia 265
9. *Andriy Tyushka*
Ewoluuujące partnerstwo strategiczne NATO–Ukraina w obliczu zagrożeń dla bezpieczeństwa w regionie 289

Partnerstwa strategiczne Unii Europejskiej

10. *Karolina Gawron-Tabor*
Pomiędzy współpracą i rywalizacją: partnerstwo strategiczne Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych 329
11. *Lucyna Czechowska*
Małżeństwo z rozsądku? Opieszale partnerstwo strategiczne UE–Indie 363
12. *Piotr Pięta*
Współpraca UE–Japonia: powolna, ale stopniowa i stabilna droga do strategicznego partnerstwa 393
13. *Joanna Piechowiak-Lamparska*
Bliska i pogłębiona współpraca dla wspólnych korzyści: partnerstwo strategiczne UE–Gruzja jako coś więcej 421

Partnerstwa strategiczne ASEAN

14. *Agata Domachowska*
Skazani na współpracę? Partnerstwo ASEAN–Chiny 451
15. *Bartosz Płotka*
Gra pozorów? Partnerstwo między ASEAN i Kanadą w poszukiwaniu strategicznego znaczenia 487
16. *Karolina Gawron-Tabor*
Partnerstwo strategiczne ASEAN–Australia: Australia jako osobliwy partner 513

17. <i>Lucyna Czechowska</i> „Zaufani przyjaciele, dynamiczni partnerzy”: skromne, ale trwałe partnerstwo strategiczne ASEAN–Nowa Zelandia	539
<i>Partnerstwa strategiczne CAN</i>	
18. <i>Andriy Tyushka</i> Więź pomiędzy rozwojem a geoekonomią w relacjach CAN–Chiny	565
19. <i>Andriy Tyushka</i> Konwergencja makroekonomiczna i strategiczna pułapka (nie)istotności w interakcjonizmie CAN–Brazylia	597
20. <i>Bartłomiej Różycki</i> <i>Together we CAN!... or CAN'T?</i> Zagrożone <i>détente</i> pomiędzy Wspólnotą Andyjską i Chile oraz (utracone) szanse na partnerstwo strategiczne	629
<i>Andriy Tyushka, Agata Domachowska, Lucyna Czechowska,</i> <i>Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska</i> Podsumowanie i wnioski końcowe	659
Wykaz rysunków i tabel	687
O autorach	691

Joanna Piechowiak-Lamparska, Lucyna Czechowska, Agata Domachowska,
Karolina Gawron-Tabor, Andriy Tyushka

Wstęp

Partnerstwo strategiczne (PS) niewątpliwie nie jest nową formą współpracy na arenie międzynarodowej, jednak do tej pory badacze skupiali się przede wszystkim na analizie relacji pomiędzy państwami, rzadko włączając do badań innych uczestników stosunków międzynarodowych (SM). Z tego względu członkowie zespołu badawczego Strategic Partnership Group (SPG) postanowili dokonać analizy partnerstw strategicznych pomiędzy dwoma głównymi typami aktorów współczesnego systemu międzynarodowego: państwami i organizacjami międzynarodowymi. W tym celu został zaprojektowany model idealny partnerstwa strategicznego, który następnie został poddany weryfikacji i walidacji.

Pod koniec XX wieku rozpoczęła się nowa era w stosunkach międzynarodowych. Nie tylko wyczerpanie powojennego porządku międzynarodowego, zakończenie zimnej wojny, ale także procesy globalizacyjne w istotnym stopniu przyczyniły się do wzrostu znaczenia sieci współzależności w polityce światowej. Po upadku Związku Radzieckiego i blokowego podziału świata suwerenna zdolność do definiowania i obrony własnych celów strategicznych, w tym autonomicznego wyboru partnerów i sojuszników, ponownie stała się domeną państw. Pośród wielu innych strukturalnych i materialnych skutków, jakie globalizacja wywarła na współczesne stosunki międzynarodowe, zakres potencjalnych sojuszników i partnerów został radykalnie poszerzony. Zatem obejmuje obecnie, wraz z tradycyjnymi partnerami państwowymi,

wiele różnych międzynarodowych organizacji i korporacji. Biorąc pod uwagę ich zdolność do zawierania prawnie wiążących umów, a także podejmowania autonomicznych działań, organizacje międzyrządowe i ponadnarodowe nieprzypadkowo stały się często wybieranym partnerem. Polityka międzynarodowa w świecie niepewności, kryzysu ekonomicznego i wieloczynnikowej sieci zależności stwarza tyle samo możliwości, co ograniczeń dla współpracy, a tym samym stanowi wyzwanie dla kształtowania zachowań zarówno państwowych, jak i niepaństwowych graczy międzynarodowych. W celu złagodzenia skutków zmieniającego się środowiska międzynarodowego i niepewności, wzrastającego ryzyka i zwiększających się konfliktów interesów to partnerstwa strategiczne stały się odpowiedzią na zapotrzebowanie na nowe narzędzia polityki zagranicznej.

Partnerstwo strategiczne, jako jedna z najczęściej przywoływanych kategorii w debatach na temat polityki zagranicznej, paradoksalnie może być także jednym z najczęściej źle rozumianych pojęć wykorzystywanych zarówno w dyskursie politycznym, jak i akademickim. Pomimo popularności tego instrumentu polityki zagranicznej dotychczasowy stan wiedzy w zakresie partnerstw strategicznych pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi wydaje się nie tworzyć pełnego obrazu. Partnerstwo strategiczne stanowi jedną z najnowszych form relacji pomiędzy aktorami stosunków międzynarodowych, wobec czego tematyka ta budzi wyraźne zainteresowanie zarówno na gruncie polskiej, jak i światowej nauki. Jednak jak do tej pory ta kategoria teoretyczna nie została wyraźnie zdefiniowana – przedmiot badań stanowiły najczęściej konkretne studia przypadków, ich rezultaty zaś nie zawierały głębszej refleksji teoretycznej i metodologicznej nad samą istotą tego złożonego zjawiska. Przykładem mogą być przeważnie empiryczne badania w zakresie polityki zagranicznej i partnerstw strategicznych Unii Europejskiej, które prowadzone są przez europejskie ośrodki badawcze, takie jak hiszpański *think tank* FRIDE (*Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior*) i niemiecki SWP (*Stiftung Wissenschaft und Politik*). Warto przywołać tutaj również wyniki badań prowadzonych przez ESPO (*European Strategic Partnerships Observatory*) – wspólny projekt FRIDE i EGMONT (*The Royal Institute for*

International Relations), oraz FNSR (Foundation for National Security Research), a także indywidualnych badaczy.

Wyjątkiem są ramy konceptualne zaproponowane przez Thomasa D. Wilkinsa w ramach organizacyjnego modelu analitycznego partnerstw strategicznych (*Russo–Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation?*, 2008). Warto także przywołać katalog sześciu istotnych cech partnerstwa strategicznego autorstwa Vidy Nadkarni (*Strategic Partnerships in Asia: Balancing without alliances*, 2010), rozwinięty następnie przez Thomasa Renarda (*The EU and its Strategic Partners: A Critical Assessment of the EU's Strategic Partnerships*, 2013) i Giovanniego Grewiego (*The EU Strategic Partnerships: Process and Purposes*, 2013) czy katalog pięciu cech PS zaproponowany przez Jonathana Holslaga (*The Elusive Axis: Assessing the EU–China Strategic Partnership*, 2011). Za istotne uznawane są także badania Luisa Fernanda de Moralesa y Blanco (*On the Uses and Functions of 'Strategic Partnership'*, 2015; *The Functions of 'Strategic Partnership' in European Union Foreign Policy Discourse*, 2016). Podstawowe zestawy cech charakterystycznych PS w literaturze nieanglojęzycznej wyróżnili także Igor Zhovkva (*Strategichne partnerstvo u zovnishniy polityci Ukrayiny*, 2006), Rogério de Souza Farias (*Parcerias estratégicas: marco conceitual*, 2013) i Lucyna Czechowska (*Wewnątrzunijni partnerzy strategiczni Rzeczypospolitej Polskiej*, 2013).

Partnerstwo strategiczne pomiędzy państwem a organizacją międzynarodową stanowi specjalny rodzaj określonej wprost strategicznej współpracy opartej na zaufaniu, które wyrażane jest przez pogłębianie procesu wzajemnego zrozumienia i szacunku. Partnerstwo strategiczne powinno być także uwarunkowane gotowością do współpracy, która jest determinowana przez zbieżne cele i role strategiczne. Istotną kwestią wydaje się również ugruntowanie współpracy, szczególnie ze względu na potencjalną odporność na wewnętrzne i zewnętrzne kryzysy oraz możliwość podejmowania wspólnych działań. Wspólnemu stawianiu czoła wyzwaniom z kolei powinny sprzyjać wyjątkowe pozytywne powiązania, takie jak wspólne doświadczenia w przeszłości czy podzielane wartości oraz elementy regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu, takie jak częste i regularne spotkania

czy tworzenie mechanizmów rozwiązywania sporów. Tak zaprojektowane partnerstwo ma szansę na przetrwanie i efektywne funkcjonowanie.

Projektowi badawczemu, który był podstawą tej książki, przyświecały dwa cele badawcze. W aspekcie teoretycznym celem było zaprojektowanie oraz przedstawienie modelu idealnego partnerstwa strategicznego pomiędzy państwem a organizacją międzynarodową, składającego się z definicji oraz zestawu cech konstytutywnych ujmujących istotę tej kategorii. Z kolei w aspekcie empirycznym celem było stworzenie analitycznego wzorca – narzędzia pozwalającego na ocenę jakości konkretnych partnerstw strategicznych funkcjonujących na arenie międzynarodowej – oraz przetestowanie go przy użyciu empirycznie obserwowanych zmian w 14 studiach przypadków partnerstw strategicznych.

W projekcie przetestowano następujące hipotezy:

H₁: Partnerstwo strategiczne charakteryzuje się wystarczającym poziomem zaufania pomiędzy partnerami.

H₂: Im bardziej zbieżne są strategiczne cele partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy.

H₃: Im bardziej zbieżne są strategiczne role partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy.

H₄: Im więcej jest pozytywnych wyjątkowych powiązań między partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna.

H₅: Im bardziej regularne i intensywne są interakcje w polityce zagranicznej pomiędzy partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna.

Ponieważ partnerstwa strategiczne nie wpasowują się w całości w żadne z dominujących podejść z zakresu teorii stosunków międzynarodowych, perspektywa teoretyczna projektu integruje postulaty przede wszystkim dwóch wpływowych paradygmatów SM: realizmu oraz konstruktywizmu. Oparta jest ona na założeniu, że struktura systemu międzynarodowego jest anarchiczna, niestabilna i wielowektorowa, a jej głównymi i równoważnymi aktorami (którzy nie są ze swej

natury skłonni ani do zachowań kooperatywnych, ani konfrontacyjnych) są zarówno państwa, jak i organizacje międzynarodowe. Opierając się na obserwacjach funkcjonowania graczy na arenie międzynarodowej, a dokładniej ich tendencji do podejmowania rywalizacji bądź współpracy, w projekcie dokonano syntezy realizmu oraz konstruktywizmu.

Realizm jako paradygmat stosunków międzynarodowych zakłada, że gracze na arenie międzynarodowej rywalizują ze sobą przede wszystkim ze względu na egoistyczne dążenie do realizacji własnych interesów oraz poszukiwanie równowagi sił lub zagrożenia. Słabością tego podejścia wydaje się niedocenianie roli sojuszy i organizacji międzynarodowych oraz przecenianie idei przetrwania, a także sceptycyzm odnoszący się do obietnicy międzynarodowej współpracy. Należy jednak podkreślić, że interes państwowy nie jest definiowany tylko przez pryzmat racji stanu, ale także prestiżu na arenie międzynarodowej czy dobrobytu obywateli. Z kolei konstruktywizm jest podejściem, którego twórcy dużą wagę przykładają do kwestii związanych z tożsamością, normami, zasadami oraz rutynizowaniem i regularyzacją praktyk we wzajemnych relacjach. Konsekwencją zastosowania paradygmatu uwzględniającego tak wiele czynników społecznych jest uznanie wizerunku i reputacji aktorów za ważne czynniki kształtujące ich pozycję na arenie międzynarodowej. Konstruktywizm zakłada także, iż rutynizacja oraz poruszanie się w ramach ustalonych norm i reguł sprzyja obniżeniu poziomu anarchii w systemie międzynarodowym. Przyjmując realistyczno-konstruktywistyczny punkt widzenia, partnerstwo strategiczne w projekcie jest traktowane jako narzędzie dyplomacji dwustronnej i – bardziej ogólnie – jako forma zaangażowania dyplomatycznego w sprawy międzynarodowe. W związku z tym przyjęto założenie, że partnerstwa strategiczne wyrastają z indywidualnych, a tym samym konkurencyjnych i szeroko rozumianych interesów, ale także są nawiązywane w celu osiągnięcia wspólnych korzyści poprzez tworzenie wystarczająco przewidywalnych wzorców współpracy i konkurencji międzynarodowej.

Projekt badawczy, którego efektem jest prezentowana książka, dąży do wypełnienia luki w literaturze dotyczącej partnerstwa stra-

tegicznego. Szeroki kontekst obejmuje zarówno wyodrębnienie cech empirycznych zaobserwowanych w wyniku przeprowadzonych badań porównawczych, jak i pozwala na stworzenie odpowiednich ram analitycznych. Struktura publikacji odzwierciedla przebieg procesu badawczego. Książka została podzielona na trzy zasadnicze części: część I zawierającą założenia teoretyczne i metodologiczne projektu, część II zawierającą szczegółowy opis modelu idealnego PS oraz część III, w której zostały przedstawione wyniki badań empirycznych. W części I zostały opisane założenia teoretyczne dotyczące fenomenu partnerstw strategicznych i ich kontekstu w teorii stosunków międzynarodowych. Przede wszystkim zostały wskazane wyjściowe założenia projektu wraz z metodologią oraz szeroki kontekst porządkujący dotychczasową wiedzę i stan badań nad PS. W części II został przedstawiony pełny opis modelu idealnego partnerstwa strategicznego i jego elementów – zaufania pomiędzy partnerami, gotowości do współpracy oraz konwergencji celów i ról strategicznych, ugruntowania współpracy, wyjątkowych powiązań oraz regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu – oraz metody i techniki badań. Z kolei część III zawiera analizy wybranych partnerstw strategicznych pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi: NATO (Rosja, Japonia i Ukraina), Unia Europejska (Stany Zjednoczone, Indie, Japonia i Gruzja), ASEAN (Chiny, Kanada, Australia i Nowa Zelandia), CAN (Chiny, Brazylia i Chile). Publikację zamyka podsumowanie, które zostało podzielone na dwie części. W pierwszej – zostały przedstawione wyniki analizy komparatystycznej wszystkich 14 studiów przypadków oraz wskazane generalne tendencje i odchylenia. Natomiast druga część zawiera konkluzje dotyczące założeń teoretycznych, przyjęte na podstawie wyników analiz statystycznych, oraz udoskonaloną wersję modelu analitycznego.

W ramach projektu zespół zgromadził szeroki zakres danych, które mogą być przydatne Czytelnikom w weryfikacji procesu badawczego albo do dalszych prac badawczych. Ze względu na ograniczenia objętości książki dane te zostały umieszczone w repozytorium na stronie internetowej SPG: www.spg.umk.pl. Są to załączniki zawierające spisy oficjalnych spotkań bilateralnych, które odbyły się pomiędzy partnerami, analizy konwergencji celów i ról strategicznych (oddzielnie dla każdego ze

studiów przypadku) oraz listy dwustronnych manifestów, które partnerzy podpisali w okresie swojego partnerstwa strategicznego. W repozytorium zamieszczono także plik zawierający zbiorcze tabele wskaźników zastosowanych w poszczególnych hipotezach wraz z ich wizualizacją. Pozwala to zobrazować i porównać wyniki osiągnięte w ramach tego samego wskaźnika dla wszystkich przeanalizowanych przypadków.

Projekt, którego wynikiem jest ta książka, był realizowany przez zespół młodych naukowców powiązanych przede wszystkim z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu. Liderem zespołu Strategic Partnership Group oraz kierownikiem projektu była Lucyna Czechowska, a od początku w jego skład wchodził Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska oraz Andriy Tyushka. W późniejszym okresie do zespołu dołączyli także Piotr Pięta, Bartosz Płotka oraz Bartłomiej Różycki. W ramach prac zespołu jego członkowie odbyli zagraniczne staże badawcze, m.in. w Elliott School of International Affairs na George Washington University oraz Secretaría General de la Comunidad Andina, a także brali udział w międzynarodowych konferencjach naukowych. Z osiągnięciami zespołu oraz szczegółowymi informacjami na jego temat można zapoznać się na stronie internetowej SPG: www.spg.umk.pl.

Projekt „Model idealny partnerstwa strategicznego pomiędzy państwem a organizacją międzynarodową” został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach konkursu SONATA 6 (nr umowy UMO-2013/11/D/HS5/01260) i w latach 2014–2018 był realizowany na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Autorzy dziękują Recenzentom za niezwykle pomocne komentarze i uwagi, dzięki którym do projektu i książki wprowadzono wiele wartościowych zmian i poprawek: Marcinowi Grabowskiemu, Matusowi Halasowi, Radosławowi Potorskiemu, Annie Ratke-Majewskiej oraz Agacie Włodkowskiej-Bagan. Podziękowania należą się także wielu naukowcom i analitykom, którzy konsultowali założenia teoretyczne oraz poszczególne studia przypadków, w tym Marii Ochwat i Michałowi Drgasowi, którzy współpracowali przy projekcie w jego wczesnym stadium, oraz Sławomirowi Postkowi.

Część pierwsza

Teoria

Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska

1. Partnerstwa strategiczne, polityka międzynarodowa i teoria stosunków międzynarodowych

Abstract: Strategic partnerships are the “new normal” in International Relations. They emerged at the close of the twentieth century and are most likely here to stay for the decades to come. The *acquis académiques* on strategic partnerships is thriving in the business and economics literature, wherefrom it originates. In political science scholarship, a serious theoretical problematizing of the nature and meaning of the concept is, to a wider extent, lacking.

This chapter problematizes strategic partnerships as an emerging political category and provides a thematic literature overview. It more closely addresses several domain-featured typologies of strategic partnerships as well as typologies of partnership-constitutive elements. By elucidating on the scholarly achievements and drawbacks from the so far three waves of studies on strategic partnerships, this chapter critically analyzes the current situation in the field and develops a plea for a structural-functional analysis of strategic partnerships within the realist-constructivist epistemological framework.

Keywords: strategic partnerships, world politics, IR theory, structural-functional analysis

1.1. Wzrost znaczenia partnerstw strategicznych w polityce światowej

Partnerstwa strategiczne (PS) stanowią nową formę i cechę ewoluującego systemu międzynarodowego, nową zasadę organizowania życia międzynarodowego. Rozumiane szeroko reprezentują typ specjalnych stosunków

– i jako takie nie są wcale unikalne ani nowe. Jeśli jednak przyjrzeć się bliżej wewnętrznemu „mechanizmowi” fenomenu partnerstwa i zbadać jego wyróżniające się funkcje w polityce zagranicznej w zmieniającym się kontekście geostrategicznym, staje się jasne, że wraz z rekonfiguracją systemu międzynarodowego (następującą od wczesnych lat 90. XX wieku) partnerstwa strategiczne stały się niezbędnym sposobem radzenia sobie z systemowymi oraz specyficznymi dla określonych zagadnień wyzwaniami międzynarodowymi.

Trudno jest prześledzić drogę prowadzącą do pierwszego partnerstwa strategicznego utworzonego po 1990 roku. Problem ma charakter zarówno empiryczny, jak i analityczny, ponieważ brakuje ciągle zgody naukowców co do tego, jakie elementy składają się na koncept partnerstwa strategicznego oraz czy nadanie partnerstwu takiej nazwy wystarcza, by uważać omawiany przypadek bilateralizmu za partnerstwo strategiczne. Większość autorów szukających korzeni tego fenomenu twierdzi, że układ zawarty w styczniu 1994 roku między prezydentem USA Billem Clintonem i prezydentem Rosji Borysem Jelcynem, rozpoczynający ruch w kierunku „nowego etapu dojrzałego partnerstwa strategicznego opartego na równości, wzajemnych korzyściach i wzajemnym uznaniu interesu narodowego drugiej strony” (*Moscow Declaration*, 1994), stanowi pierwszy przypadek tego rodzaju (por. np. Nadkarni, 2010, s. 46; Envall, Hall, 2016, s. 89; Michalski, Pan, 2017b, s. 13). Jednak zarzucone na długi czas partnerstwo strategiczne między USA i Turcją, które zostało ożywione na początku 2018 roku, było w rzeczywistości zawarte w 1992 roku. Brazylia i Chiny zapoczątkowały swoje partnerstwo strategiczne w 1993 roku. Zatem przynajmniej dwa inne partnerstwa tego typu istniały już, zanim zawarto umowę rosyjsko-amerykańską z 1994 roku.

Od 1993 roku Chiny, które zawarły swoje pierwsze partnerstwo strategiczne z Brazylią, do 2014 roku wypracowały ich niemal 70 (FMPRC, 2015), tworząc w ten sposób na całym świecie sieć prawdziwie zróżnicowanych połączeń strategicznych z głównymi i wschodzącymi potęgami oraz z organizacjami międzynarodowymi. Wśród organizacji międzynarodowych strategicznymi partnerami Chin są Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), Unia Europejska (UE), Unia Afrykańska (UA), Liga Państw Arab-

skich (LPA) oraz Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC). Indie podtrzymują 20 partnerstw strategicznych, w tym z Unią Europejską. Japonia wypracowała ich o połowę mniej, ale „w szybkim tempie dodaje nowe do listy” (Envall, Hall, 2016, s. 90).

Jako jedna z pierwszych organizacji międzynarodowych Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) zawarła partnerstwa z krajami niebędącymi jej członkami we wczesnych latach 90. XX wieku, mając na celu wsparcie pokoju i rozwoju. Obszerne ramy polityki kompleksowego Partnerstwa dla Pokoju obejmują obecnie nie mniej niż 21 partnerów NATO na całym świecie. UE ma 10 oficjalnych globalnych partnerstw strategicznych (z USA, Kanadą, Meksykiem, Koreą Południową, Republiką Południowej Afryki, Japonią, Brazylią, Indiami i Rosją) oraz dużą liczbę partnerów strategicznych w ramach określonych polityk i związanych z konkretnym zagadnieniem, takich jak Partnerstwo Wschodnie lub państwa stowarzyszone. Ponadto UE utworzyła cztery partnerstwa instytucjonalne z innymi organizacjami regionalnymi: NATO, ASEAN, UA i CELAC. Wspólnota Andyjska (CAN) dąży do tworzenia partnerstw na rzecz rozwoju i integracji ekonomicznej w regionie, wliczając w to format stowarzyszonego członkostwa. Podczas gdy kierowana przez Rosję Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (EaWG) rozszerzyła zainteresowanie i zwiększyła swoją obecność w regionie Ameryki Łacińskiej, Wspólnota Andyjska również stworzyła z EaWG partnerstwo dla rozwoju ekonomicznego, mające na celu „wspieranie więzi wzajemnej współpracy z [innymi] organizacjami na rzecz integracji regionalnej”, potwierdzając w ten sposób otwarcie CAN na partnerstwa ponadregionalne (SGCAN, 2017), co w dzisiejszych czasach zdarza się coraz częściej. Polityka ASEAN względem partnerstw została ustanowiona już w 1974 roku, kiedy to przyznano Australii status partnera dialogowego, lata przed systemowym rozpowszechnieniem się partnerstw strategicznych, które obecnie widzimy w policentrycznym kontekście międzynarodowym. W obecnej formie sieć partnerów strategicznych ASEAN obejmuje osiem innych państw (USA, Chiny, Kanada, Indie, Japonia, Korea Południowa, Rosja, Nowa Zelandia) i jedną organizację międzynarodową – Unię Europejską. Sieć partnerstw ASEAN wyewoluowała nie tylko pod względem poszerzania sieci part-

nerstw, ale też pod względem dalszej dywersyfikacji form zaangażowania partnerów: „W ramach utrzymywania stosunków zewnętrznych przez ASEAN, Konferencja Ministrów Spraw Zagranicznych ASEAN może przyznać stronie spoza ASEAN status partnera dialogowego, sektorowego partnera dialogowego, partnera na rzecz rozwoju, obserwatora, gościa czy też inny status” (ASEAN, 2018). Najwyraźniej ewoluujące międzynarodowe środowisko strategiczne stymuluje rozwój nowych elastycznych form stowarzyszenia i zaangażowania wśród aktorów będących partnerami.

Niewątpliwie ustalenie dokładnej liczby PS na całym świecie byłoby przytłaczającym zadaniem również dlatego, że nie wszystkie podmioty, w których kompetencjach leży polityka zagraniczna państw i organizacji międzynarodowych, prowadziły systematyczne i uporządkowane rejestry dotyczące tych kwestii. Thomas Renard (2013, s. 302) idzie jeszcze dalej, stwierdzając, że „większość rządów przypuszczałnie nie zdaje sobie sprawy, jak wiele ich [tj. partnerstw] podpisało”. Dla niektórych jest to konsekwencja biurokratycznego zaniedbania czy niedokładnego wypełniania obowiązków; dla innych aktorów prowadzenie rejestrów może być sprawą małej wagi lub całkiem nieistotną (co również pokazuje, jak pojmują partnerstwa strategiczne). Dla jeszcze innej grupy aktorów, na przykład Chin, jest to kwestia wrażliwości politycznej – a więc niechęci do tworzenia wielu wyraźnie widocznych hierarchii partnerstw „strategiczných”, „całościowych”, „konstruktywnych”, „uprzywilejowanych”, „dla rozwoju” i innych (Oviedo, 2006; Bang, 2017). W ujęciu empirycznym istnienie zarówno formalnych, jak i nieformalnych partnerstw strategicznych oraz różnych sposobów ich opisywania (niekoniecznie zawierających określenie „strategiczne” czy „partnerstwo” lub obydwaj) jeszcze bardziej komplikuje zadanie. Na przykład amerykański styl zarządzania partnerstwami spowodował, że USA zawarły ponad 60 formalnych partnerstw strategicznych z różnymi państwami i ponad 40 partnerstw nieformalnych oraz tzw. dialogów strategicznych, które częściowo się pokrywają (Hamilton, 2014).

Na przełomie tysiącleci Ukraina według własnych danych zawarła partnerstwa strategiczne z 19 krajami (Saprykin, 2001), w tym z obecnie otwarcie wrogą jej Rosją w 1997 roku. W latach 1995–2001 Ukraina

ogłosiła, że strategiczne znaczenie mają dla niej relacje z takimi państwami, jak: Azerbejdżan, Argentyna, Białoruś, Bułgaria, Gruzja, Izrael, Kanada, Chiny, Mołdawia, Niemcy, Polska, Rosja, Rumunia, Słowacja, USA, Turcja, Węgry, Uzbekistan i Finlandia. Co znaczące, tylko sześć z deklarowanych 19 partnerstw strategicznych – tzn. stosunki Ukrainy z Azerbejdżanem, Bułgarią, Polską, Rosją, Uzbekistanem i USA – zostało zawartych w formule bilateralnej; pozostałych 13 partnerów zostało tylko jednostronnie określonych przez Ukrainę jako strategiczni. Jest to doskonała ilustracja występowania ograniczeń partnerstw strategicznych w praktyce. Partnerstwa strategiczne, rozumiane jako dwustronnie określona forma relacji, niekoniecznie są zgodne co do liczby i treści z jednostronnie utworzonymi listami partnerów strategicznych. Te drugie z pewnością opisują sytuacje, w których jednostronnie deklaruje się, że światowi gracze są strategicznie ważnymi partnerami – zarówno w bieżącej sytuacji politycznej, jak i w odniesieniu do przyszłości.

Gwałtowny wzrost popularności idei partnerstwa strategicznego robi wrażenie. Jego intensywne rozprzestrzenianie się w stosunkach międzynarodowych wydaje się fenomenem również dlatego, że termin ten pochodzi z innej dziedziny.

Wyszukiwanie *Academic Search Complete* w serwisie EBSCO dla terminu „strategic partnership” dało w sumie 8900 wyników (w dniu 20.07.2018), z których przeważająca większość dotyczyła badań z zakresu ekonomii i zarządzania, a teksty z dziedziny nauk politycznych i stosunków międzynarodowych (IR) zajmowały drugie miejsce.

Rozkład 679 wyników wyszukiwania dla „strategic partnership” pomiędzy dyscyplinami w *the Clarivate Analytics* (do 2016 – Thomson Reuters) *Web of Science* wykazuje zwiększone stosowanie tego terminu przede wszystkim w dziedzinach IR i nauk politycznych, w tym studiów regionalnych (344 rekordy), następnie w biznesie i ekonomii, w tym w zarządzaniu (razem 177 rekordów) i innych obszarach naukowych, takich jak inżynieria przemysłowa (51 rekordów) i badania nad edukacją (36 rekordów).

Mimo że termin został niedawno wprowadzony do dyscypliny obejmującej stosunki międzynarodowe i nauki polityczne, jego tak wielka popularność w literaturze z tej dziedziny jest przykładem udanej

migracji idei partnerstw strategicznych z badań nad biznesem i organizacją, skąd pochodzi (dlatego też dla określenia tego pojęcia używa się zarówno terminu „partnerstwo strategiczne”, jak i „alians strategiczny”).

W dziedzinie stosunków międzynarodowych/analizy polityki zagranicznej (FPA) partnerstwa strategiczne stały się bardzo „modne” (Renard, 2013, s. 302), „wchodząc w modę zarówno na poziomie globalnym, jak i lokalnym” (Envall, Hall, 2016, s. 90).

W stosunkach międzynarodowych partnerstwa strategiczne to kształtujący się *tryb zaangażowania międzynarodowego i wektor stowarzyszenia w polityce zagranicznej w świecie*, który jest policentryczny (wielobiegunowy, wielowęzłowy, post-dwu/jednobiegunowy) i wieloagencyjny (wielość potęg, aktorów i agencji). Co symptomatyczne (i raczej stanowiące samozaprzeczenie idei określenia specjalnego – a zatem raczej rzadkiego, jeśli nie wręcz unikalnego – typu stosunków), partnerstwa strategiczne stają się *trendem w polityce zagranicznej*, a ich brak w instrumentarium polityki zagranicznej danego aktora jest nie mniej ważny niż ich zastosowanie w praktyce. Potęgi światowe, małe państwa, a także organizacje międzynarodowe starają się zaprojektować takie partnerstwa strategiczne, które zarówno wspierałyby ich agendy w polityce zagranicznej, jak i pozwalałyby uniknąć etykiety aktorów wolnych od partnerstw (lub nieposiadających partnera). Zatem fenomen ten odsłania swoje znaczenie jako ważny aspekt polityczny i wizerunkowy współczesnych stosunków międzynarodowych.

1.2. Obietnice partnerstw strategicznych w stosunkach międzynarodowych

Mniej oczywiste pozostają jednakże powody, dla których partnerstwa strategiczne pojawiły się i rozpowszechniły. Istotne jest także dostrzeżenie, że ich liczebny wzrost nastąpił właśnie teraz. Według Vidyi Nadkarni (2010, s. 45) „strukturalne, regionalne i cywilizacyjne modyfikatory” mogłyby pomóc w wyjaśnieniu, dlaczego od czasu zakończenia zimnej wojny międzynarodowi aktorzy odeszli od paradygmatu soju-

szu i przyjęli zamiast niego partnerstwo. Wraz ze zmianą globalnego układu sił i ich rozproszeniem, co wymaga bardziej elastycznych form współpracy międzynarodowej niż te, które są w stanie zaoferować ramy sojuszu, twierdzi się, że cywilizacyjne i strukturalne czynniki mniej sprzyjają soюзom również na szczeblu regionalnym. Ponadto trzy inne współcześnie występujące czynniki: globalizacja ekonomiczna, pozapaństwowe czynniki zagrożenia i broń nuklearna leżą u podłoża decyzji wschodzących potęg światowych, by „trzymać się z dala od formalnych sojuszy” (Nadkarni, 2010, s. 45). T.V. Paul (2018) zauważa, że większą zachętą do współpracy – zarówno dla wielkich, jak i małych potęg – jest, „kiedy równowaga sił spotyka się z globalizacją”. Podejście takie przenika politykę XXI wieku. Ellen Laipson (2015) argumentuje, że „wobec problemów XXI wieku państwa szukają partnerstw, a nie sojuszy”. Rajan Menon (2007) również wskazuje na „koniec sojuszy”, w czym nie najmniej rolę odegrała ich sztywna, ograniczająca i wykluczająca natura. Pod wieloma względami zmierzch ery sojuszy spotyka się ze świtem ery partnerstw – i wiele (choć nie wszystkie!) z funkcji pełnionych dawniej przez sojusze jest obecnie zastępowanych (czasem też duplikowanych) i adaptowanych do międzynarodowego systemu przez praktyki partnerstw strategicznych.

Tak jak sojusze, partnerstwa strategiczne są z natury powiązane z kwestiami bezpieczeństwa. Renard (2016a, s. 33) wskazuje, że „jest niemal niewyobrażalne, by partnerstwo strategiczne warte swej nazwy mogło sobie pozwolić na nieumieszczenie kwestii bezpieczeństwa w centrum swojej agendy; kwestie bezpieczeństwa i kwestie strategiczne nakładają się bowiem na siebie w bardzo dużym stopniu”. *Europejska Strategia Bezpieczeństwa: bezpieczna Europa w lepszym świecie* jako pierwsza strategia UE w tej dziedzinie i pierwszy manifest polityki zagranicznej, który otwarcie wprowadził partnerstwa strategiczne jako zasadę w polityce zagranicznej, podkreśla znaczenie PS dla bezpieczeństwa UE: „niewiele problemów możemy rozwiązać sami. Zagrożenia opisane powyżej często stoją przed nami i wszystkimi naszymi najbliższymi partnerami. Współpraca międzynarodowa jest koniecznością. Musimy dążyć do osiągnięcia naszych celów na drodze współpracy wielostronnej na forach organizacji międzynarodowych oraz poprzez

partnerstwa z kluczowymi aktorami” (Rada Unii Europejskiej, 2009 [oryginalne wydanie European Council., 2003], s. 42).

Podczas gdy komponent bezpieczeństwa – czy to jasno sprecyzowany, czy domyślny, pojmowany szeroko lub wąsko – można zidentyfikować prawdopodobnie w każdym partnerstwie strategicznym, nie wszystkie z nich są motywowane bezpieczeństwem i na nim oparte. Jeżeli chodzi o zakres, PS mogą być ukierowane na określone lub ogólne zagadnienia, np. UE ma PS na rzecz ochrony środowiska z Brazylią, Indiami, Chinami i RPA (Grevi, Renard, 2012). Ze swoimi 10 oficjalnymi partnerami strategicznymi UE stworzyła również partnerstwa do spraw cyberprzestrzeni (Renard, 2014; 2018). Z kolei Indie podejmują wysiłki, by rozszerzyć swoją sieć partnerstw strategicznych na rzecz rozwoju ekonomicznego (Nath, 2014), w tym również na Unię Europejską (Sachdeva, 2015, s. 14–19). Partnerstwa o szerszym zakresie, które albo obejmują pewną liczbę obszarów interakcji, albo stopniowo są rozbudowywane w oparciu o strategiczną konwergencję aktorów (pod względem celów, ról, światopoglądu), również się mnożą. Przykłady obejmują „normatywne partnerstwo” UE–Japonia, będące w trakcie formowania się (Hosoya, 2012), czy też niedawne ogólne PS UE–Brazylia, które obejmuje „więcej niż oko dostrzeża” (Ferreira-Pereira, 2016, s. 55). Praktyka pokazuje, że partnerstwa strategiczne znacznie wykraczają poza kwestię bezpieczeństwa i tylko w wyjątkowych wypadkach dotyczą pojedynczego obszaru interakcji. Konwencjonalna mądrość sugeruje, że partnerstwa o szerokim zakresie powinny przetrwać dłużej.

Partnerstwa strategiczne dotyczą zarówno formy (formatu), jak i procesu, podczas gdy ich cel (funkcja) może i faktycznie różni się w zależności od kontekstu. Małym i średnim potencjom osiągnięcie uprzywilejowanego statusu partnera strategicznego potężniejszych międzynarodowych aktorów służy jako narzędzie do pośredniego potwierdzenia, że ich znaczenie w stosunkach międzynarodowych jest uznawane, co przynosi większe korzyści niż zwykła dwustronna współpraca strategiczna nastawiona na określony cel. W przypadku regionalnych i globalnych potencjów rozmiar i gęstość sieci partnerstw strategicznych umożliwia bycie aktywnym interesariuszem w sprawach regionów zarówno

bliskich, jak i odległych oraz wyjście w ten sposób poza korzyści wizerunkowe z posiadania szeroko rozpoznawanego znaczenia strategicznego. Tak więc zasadniczo partnerstwa strategiczne mogą być zawierane zarówno między „wschodzącymi, jak i ugruntowanymi potęgami” (Kliman i in., 2014).

Motywacje aktorów leżące u podstaw zawierania partnerstw strategicznych są tak zróżnicowane, jak ich motywacje co do zaangażowania się w jakąkolwiek inną formę międzynarodowej interakcji strategicznej – czy to o charakterze współpracy, czy rywalizacji.

Dla przykładu interes Australii w pogłębieniu więzów strategicznych z ASEAN leży w zdobyciu dodatkowego „zabezpieczenia strategicznego” przeciwko coraz bardziej niepewnej sytuacji w regionie indopacyficznym (WPR, 2018). Dla Chin partnerstwa strategiczne mają „wyraźniejszy cel [pozostający] w zasięgu wzroku, a mianowicie ukształtowanie środowiska międzynarodowego, które sprzyjałoby ich podniesieniu do rangi globalnej potęgi” (Michalski, Pan, 2017b, s. 14). Chińsko-rosyjskie partnerstwo strategiczne w szczególności może być postrzegane jako platforma tworząca dodatkowe zabezpieczenie strategiczne (*strategic hedging*) dla wschodzących potęg spod hegemonii Zachodu i jako „oś (taktycznej) wygody”, motywowana przez „instrumentalizm i oportunizm” (Lo, 2008, s. 53; por. też: Brzezinski 1997, s. 116–117, 170).

Równoległe do międzynarodowych wyzwań i możliwości partnerstwa strategiczne mogą być w równym stopniu aktywizowane bądź hamowane przez istotne uwarunkowania wewnętrzne partnerów (Trinidad, 2017). Bez wątplenia kultura strategiczna i bezpieczeństwa, jak też czynniki ustrojowe, społeczno-ekonomiczne oraz zdolności przywódcze mogą wygenerować gotowość do współpracy i zbudowania relacji partnerstwa strategicznego lub też im przeciwdziałać. Nie jest to jednak poziom analizy, którą obejmuje projekt tej książki.

Należy wyraźnie stwierdzić, że partnerstwa strategiczne ani nie muszą być wynikiem przyjaznych relacji czy powstawać między sprzyjającymi sobie potęgami, ani też niekoniecznie muszą zmieniać rywalizujące potęgi w sojuszników. Stanowią one jedynie zachętę do zaangażowania i współpracy przy jednoczesnej rywalizacji. Według Luisa

Fernanda Blanco (2015, s. 53) określenie „partnerstwo strategiczne” jest stosowane, „by definiować relacje jako skomplikowane, jak ta pomiędzy Indiami i UE, oraz proste, oparte na użyteczności, takie jak ta, która istnieje między Argentyną a Chinami”. Partnerstwa strategiczne stały się nowym dzokerem w stosunkach międzynarodowych, ponieważ umożliwiają interakcje i zaangażowanie zarówno między przyjaciółmi, jak i rywalizującymi bądź współzawodniczącymi potęgami oraz tymi, którzy nie są ani sojusznikami, ani konkurentami. Dzięki tej elastyczności partnerstwa strategiczne wydają się nieodzowne dla interakcji strategicznej w XXI wieku.

Co oczywiste, partnerstwa strategiczne stały się „główną cechą dyskursu dyplomatycznego na początku XXI wieku”. Świadczy to o ich retorycznym znaczeniu, ale również niesie ze sobą nieprzyjemne konsekwencje dla ich politycznego znaczenia. Retoryczne nadużywanie tego terminu prowadzi do dwuznacznej sytuacji, w której partnerstwa strategiczne „znaczą wszystko – a więc znaczą niewiele lub nic” (Renard, 2013, s. 302). *The New York Times’ Chronicle* pokazuje, że 82% artykułów opublikowanych przez to źródło w 2012 roku w ten czy inny sposób odnosiło się do tematu partnerstw strategicznych (*NYT Chronicle*, 2015)¹.

Ten trend można interpretować na dwa sposoby – jako znak pojawienia się fenomenu i wzrostu jego roli w polityce albo też jako trwałe nadużywanie tej kategorii w dyskursie, przez co dewaluje się jej znaczenie polityczne. Niestety – co może być raczej mylące – obie interpretacje mogą być uznane za prawidłowe i często puste retoryczne bombardowanie zaciera percepcję prawdziwego znaczenia politycznego praktyki zawierania partnerstw strategicznych. H. D. P. Envall i Ian Hall (2016, s. 88) utrzymują, że w Azji partnerstwa strategiczne są „fundamentalnym składnikiem dynamiki bezpieczeństwa regionu”. Giovanni Grevi (2012; 2013) próbuje rozwikłać, dlaczego partnerstwa strategiczne UE mają znaczenie dla wysiłków podejmowanych przez organizację w celu zapewnienia jej pozycji globalnej potęgi oraz wspierania dążeń

---

¹ *NYT Chronicle* to narzędzie *The New York Timesa* do analizy tekstu, które wizualizuje użycie określonych słów w wiadomościach NYT w historii gazety.

ekonomicznych i rozwojowych, jak również kanalizowania jej preferencji dotyczących struktury procesów globalnego zarządzania. Wyjaśniając, jakie czynniki stoją za amerykańską strategią partnerstw, podczas swego wykładu w ramach *Cyril Foster Lecture* na Uniwersytecie Oksfordzkim w 2009 roku ówczesny amerykański podsekretarz stanu do spraw politycznych William J. Burns (2009) stwierdził, że nadchodząca epoka imperatywu partnerstwa to „zgrabna nalepka na zderzak i poręczny slogan”, partnerstwo zaś jest „niezwykle trudnym zadaniem do zrealizowania w praktyce”, lecz mimo wszystko istnieje zasadnicza potrzeba „opracowania nowych narzędzi przywództwa i współpracy” oraz użycia ich, by „zbudować nową architekturę współpracy”. Biorąc pod uwagę, że taki imperatyw partnerstwa kieruje polityką zagraniczną obecnie jedynego supermocarstwa, nie należy się dziwić, dlaczego potęgi średniego poziomu, te regionalne, jak też pomniejsze angażują się w partnerstwa.

W istocie, w coraz bardziej współzależnym i skomplikowanym systemie międzynarodowym partnerstwa strategiczne stanowią elastyczny i wielozadaniowy instrument polityki zagranicznej w instrumentarium potęg wiodących, wschodzących i pomniejszych, jak też aktorów niebędących państwami – przede wszystkim organizacji międzynarodowych o większym zakresie kompetencji i stopniu zaangażowania międzynarodowego.

1.3. Aktualny stan wiedzy w badaniach nad partnerstwami strategicznymi: trzy fale (jak dotąd)

W miarę rozpowszechniania się praktyki i – w znacznie większym stopniu – polityczno-retorycznego wykorzystywania partnerstw strategicznych zwiększała się również ilość literatury na temat tego fenomenu, powstałej jednak z dwudziestoletnim opóźnieniem i niemalże wyłącznie skoncentrowanej na empirycznych przypadkach najlepiej widocznych na arenie międzynarodowej. Trudno byłoby się nie zgodzić z Renardem (2013, s. 302), który argumentuje, że „większość literatury na temat partnerstw strategicznych to recykling już istniejącej, wynikiem

czego jest dotkliwy brak pojmowania partnerstw strategicznych jako narzędzi polityki zagranicznej czy też jako strategii”. Oczywiście istnieją od tego wyjątki.

Pojawiające się obecnie masowo opracowania na temat partnerstw strategicznych rozwinęły się w trzech następujących falach. W pierwszej wysiłki naukowców zdominowały badania empiryczne oparte na poszukiwaniach konceptualnego rdzenia. W drugiej – mozaika odkryć na temat opisowych i konstytutywnych elementów partnerstw strategicznych była intensywnie – lecz nie holistycznie – umiejscawiana w kontekście polityki zagranicznej poszczególnych aktorów i funkcji pełnionych przez tę wschodzącą formę międzynarodowego stowarzyszenia i zaangażowania w relacjach dwustronnych, regionalnych i globalnych. W ostatniej, bazując na kapitale aktualnej wiedzy, partnerstwa strategiczne zostały wbudowane w teoretyczne argumenty pochodzące z głównego nurtu stosunków międzynarodowych i podejść krytycznych, chociaż ciągle nie doszło do stworzenia samodzielnych założeń teoretycznych dla analizy partnerstw strategicznych.

O ile obecne wysiłki mające na celu akademickie usystematyzowanie wiedzy na temat PS obracają się wokół trójfalowej perspektywy, sytuacja w *acquis académiques* na tym polu jest dużo bardziej dezorientująca – i jeszcze bardziej złożona jest ona w rzeczywistości.

1.3.1. Pierwsza fala: „klocki do budowy” partnerstw strategicznych i rywalizujące konceptualizacje

Idea partnerstwa strategicznego wywodzi się z obszaru badań nad organizacją (biznesem i zarządzaniem), gdzie obecnie jest całkiem dobrze zakorzeniona – ale nawet dzisiaj zmusza reprezentantów tej dyscypliny, by „myśleli poza szablonami administracyjnymi” (Elrod, Mielish, 2018, s. 617). Nie jest zatem niespodzianką, że sama migracja tego terminu w pierwszej połowie lat 90. XX wieku do dziedziny współczesnych stosunków międzynarodowych i nauk politycznych stanowiła podwójne wyzwanie zarówno dla badaczy, jak i dla praktyków. Było nim nie tylko wyjście w myśleniu poza szablony administracyjne i rozwinięcie rozumienia nowego konceptu właściwe dla IR, ale także wyjście w myśleniu

poza szablony paradygmatów i mapowanie w ten sposób konceptu partnerstw strategicznych w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych.

1.3.1.1. „Czymże jest nazwa?” Dekonstrukcja idei partnerstwa strategicznego (wymiar opisowy)

Partnerstwo strategiczne to wielopłaszczyznowy koncept, zawdzięczający swą naturę nie tylko różnym praktykom politycznym na całym świecie, ale też i różnym kontekstom dyskursywnym i konotacjom kulturowo-lingwistycznym. *Sensu stricto* można znaleźć podobne do angielskiego terminu *strategic partnership* pojęcia w innych językach: w języku francuskim (*partenariat stratégique*), niemieckim (*strategische Partnerschaft*), hiszpańskim (*asociación estratégica*), portugalskim (*parceria estratégica*), polskim (*partnerstwo strategiczne*), rosyjskim (*strategičeskoje partnerstwo*) czy ukraińskim (*stratehične partnerstwo*) – wszystkie wskazujące na dwuskładnikową strukturę pojęcia²: *partnerstwo plus strategiczne*.

Z reguły właśnie w tym miejscu rozpoczynają się naukowe poszukiwania zwykłego znaczenia tego pojęcia – a oba komponenty są badane oddzielnie (Blanco, 2016; Michalski, Pan, 2017b, s. 18). W tej próbie dekonstrukcji główny składnik lingwistyczny terminu *partnerstwo* przywołuje stosunek „związku między dwoma lub więcej jednostkami” i stan „bycia partnerem”. To podstawowe, słownikowe rozumienie jest rozwijane dalej w kontekście IR tak, by obejmować pojęcia wzajemności (*reciprocity*), równości (*parity*), lojalności (*loyalty*), zaangażowania (*commitment*), solidarności (*solidarity*), jak też i dzielenia się (*sharing*) oraz swego rodzaju wspólności (*commonality*) (Sautenet, 2007, s. 705; Czechowska, 2013, s. 37–38; Blanco, 2015, s. 62). Interpretacja „partnerstwa” przez Blanco (2015, s. 62) jako filozofii, warunku, procesu i zobowiązania do dzielenia się odpowiada najbliżej i najzwięźlejszemu, co ten termin może oznaczać w kontekście IR/FPA: w końcu przecież

² W językach nieindoeuropejskich, w tym niesłowiańskich, etymologia terminu „partnerstwo strategiczne” może się różnić zarówno pod względem źródłosłowu, jak i kompozycji frazy. Dla przykładu w języku chińskim termin „partnerstwo strategiczne” jest zapisywany jako *zhàn liè huǒ bàn guān xi*.

partnerzy dzielą (muszą podzielać) nie tylko cele i zadania współpracy, ale również towarzyszące im koszty i ryzyko. Nadal jednak, tak jak trzy dekady temu, partnerstwo pozostaje nieuchwytnym „w realizowaniu i analizowaniu” (Milner, 1992, s. 466) konceptem w IR.

Z kolei atrybut *strategiczny* przywołuje tu dwie kwestie: polityczne znaczenie stosunków i ich (konieczne) ugruntowanie w planie generalnym, czyli szeroko pojętą strategię (a zatem bez ograniczania jej do klasycznych, militarnych znaczeń). Podczas gdy dyskusja dotycząca znaczenia nie jest przyczyną nadmiernej różnicy zdań, zarówno wśród naukowców, jak i twórców polityki debata nad częścią składową wywołującą się od strategii wywołuje przynajmniej tyle niezgody, ile powoduje w innych obszarach analizy strategicznej w IR/FPA. Pytaniem, które najpierw należałoby zadać, jest, czy wszystkie partnerstwa określane jako „strategiczne” mogą być rzeczywiście za takie uznane pod względem ram polityki strategicznej, znaczenia aktorów i wyników polityki. Pokróćce można odpowiedzieć „nie”, ponieważ nie każde partnerstwo określane jako „strategiczne” jest częścią wyraźnie sformułowanej strategii. Ta paradoksalna sytuacja została zgrabnie uchwycona w oświadczeniu byłego przewodniczącego Rady Europejskiej Hermana van Rompuy: „Jak dotąd, mamy partnerów strategicznych, teraz potrzebujemy też strategii” (European Council, 2010). Jednak nawet te partnerstwa, które opierają się na wspólnej strategii lub zbieżności strategii indywidualnych, mogą nie być efektywnie zaprojektowane. Renard (2013, s. 306–308) zadaje w tej kwestii pytanie retoryczne: czy wszystkie partnerstwa strategiczne są nimi naprawdę? Jednym z najczęściej krytykowanych tego przykładów są partnerstwa dla rozwoju – czy to chińskie, unijne, czy amerykańskie. Co zrozumiałe, więcej krytyki pojawia się wokół dyskusji rzekomo „strategicznej” natury partnerstw, które mają wąski zakres bądź ograniczenie czasowe, popadają w stagnację lub są na granicy rozpadu.

Wydawałoby się zatem zrozumiałe, że pojęcie partnerstwa strategicznego nie poddaje się dobrze próbom dekonstrukcji, wnosząc w ten sposób więcej chaosu niż precyzji w kwestii tego, co rzeczywiście implikuje. Zwykle obserwacje praktyk partnerstw strategicznych na całym świecie potwierdzają tylko ostrożne przypuszczenie analityczne: nie

jest to takie proste. Co za tym idzie, konceptualna precyzja oparta na praktyce i teorii jest już od dawna potrzebna.

1.3.1.2. „Niezidentyfikowany obiekt polityczny”? Rywalizujące koncepcje i mylne postrzeganie partnerstw strategicznych (wymiar konstytutywny)

Partnerstwa strategiczne to fenomen ewoluujący i mało uchwytny, który nie pozwolił jak dotąd społeczności naukowej na utworzenie przynajmniej zadowalającej – jeśli nie opartej na solidnym konsensusie – definicji. Dochodzi do tego, że partnerstwa strategiczne albo obejmują wiele kwestii naraz, albo wydają się pustą skorupą idei, albo stają się „bękartem” pojęcia rodzica *sojusz* w IR. W wielu przypadkach pojęcie to pojawia się jako „UPO – rodzaj niezidentyfikowanego obiektu politycznego”, jak to swego czasu wymownie i żartobliwie ujął wizjonerski przewodniczący Komisji Europejskiej Jacques Delors, nawiązując do ewoluującej natury i niedookreślonej przyszłości ówczesnych Wspólnot Europejskich (Delors, 1985).

Naturalnie pierwsze kroki w nawigacji konceptualnej wiązały się z wysiłkiem naukowców, by zróżnicować tę nową ideę od innych wymiennych, podobnych lub nieco zbliżonych koncepcji. Zostało ustalone, że przy zaznaczeniu wyraźnego odejścia od najbardziej zbliżonej idei sojuszu, partnerstwa strategiczne nie są również tożsame z międzynarodowymi reżimami, wspólnotami bezpieczeństwa, zgrupowaniami *ad hoc* (koalicji) i innymi formami specjalnych relacji (Wilkins, 2008; Tyushka, 2010).

W drugiej kolejności zostały opracowane minimalistyczne koncepcje partnerstwa strategicznego – po to między innymi, by ująć analitycznie niektóre z wczesnych tekstów odnoszących się do praktycznej strony tego fenomenu. Przyjmując strukturalno-funkcjonalistyczny punkt widzenia, Antonio Carlos Lessa (1998, s. 31; 2010, s. 119) definiował partnerstwa strategiczne jako „priorytetowe polityczne i ekonomiczne relacje, wynagradzające obie strony, ustanowione na podstawie skumulowania bilateralnych relacji o charakterze uniwersalnym”. Sprawcza (*agential*) perspektywa Michaela Emersona (2001, s. 45) dotycząca tego pojęcia definiuje partnerstwo strategiczne jako szczególny jego typ,

„obejmujący dwóch aktorów, którzy są potężni i zdolni do podejmowania razem strategicznego działania”.

Mimo to do pierwszej dekady XXI wieku, kiedy to rozpowszechniła się idea i praktyka partnerstw strategicznych, niemal brak było zrozumienia i zgody co do jego pojmowania. Co znaczące, środowisko polityków również nie określało tego jasno. Idea ta nie została sprecyzowana ani w 2003 roku, kiedy partnerstwa strategiczne weszły do leksykonu UE, ani też w 2010 roku, kiedy stała się ona jedną z zasad unijnej polityki zagranicznej: „partnerstwa strategiczne to kategoria polityczna, której nie definiuje jasno żaden dokument czy oświadczenie UE” (Grevi, 2010, s. 2). Według naszej wiedzy sytuacja ta nie odnosi się wyłącznie do UE – w większości badanych przypadków partnerstwa strategiczne pozostają „UPO”, a jedynym wyjątkiem są być może partnerstwa strategiczne NATO, które mają wąski zakres oraz są jasno zdefiniowane, usystematyzowane i zakorzenione w doktrynie sojuszu.

Nieprecyzyjność tej kategorii politycznej, dwuznaczne zastosowanie retoryczne i różniące się od siebie praktyki regionalne sprawiły, że społeczność naukowców zmagająca się z mozaiką partnerstw strategicznych, wydobywając ich obserwowalne cechy.

Zatem jako trzeci nurt pojawiło się w literaturze wiele objaśnień, które głównie starały się wyznaczyć konceptualne jądro i obrysy partnerstwa strategicznego w oparciu o obserwacje empiryczne autorów, zwykle oparte na pojedynczym studium przypadku. Nie dziwi zatem, że przedstawiona na podstawie danych empirycznych analiza partnerstw strategicznych, które różniły się pod względem formy, celu, rozmiaru czy funkcji, zaowocowała mnóstwem koncepcji skrojonych na miarę, czasami nakładających się na siebie, ale zawsze rywalizujących ze sobą, zwłaszcza w ramach podziału na piśmiennictwo angielskojęzyczne i nieangielskojęzyczne (por. tabela 1.1.).

Tabela 1.1. cd.

Elementy składowe partnerstwa strategicznego	Koncepcje autorskie												
	Nadkarni (2010)	Zhovkva (2006)	Sautenet (2007)	Wilkins (2008; 2012)	Grevi (2010; 2013)	Tyushka (2010)	Holslag (2011)	Renard (2012; 2013)	Czechowska (2013)	Farias (2013)	Blanco (2015; 2016)	Michalski i Pan (2017)	SPaSIO (2013–2018)
(11) wspólne wartości i normy (zgodność normatywna, wspólnota poglądów)					X	X		X		X	X	X	X
(12) dzielenie zarówno korzyści, jak i ryzyk związanych ze współpracą (wspólne zyski, współdzielona odpowiedzialność)				X	X	X	X			X		X	X
(13) dynamiczny proces konstruowania wspólnej przyszłości (ewoluująca natura)			X			X		X		X			X
(14) kompleksowy zakres dziedzin strategicznej kooperacji (dialog sektorowy, wielowymiarowość)			X		X	X	X	X					X
(15) ściśle zbieżne poglądy i podejścia aktorów do kluczowych zagadnień globalnych i regionalnych (konwergencja zagadnień)		X			X		X	X		X		X	X
(16) priorytetowe realizowanie wspólnych działań (koordynacja i oczekiwane wyniki)			X		X						X		X
(17) dostęp do w inny sposób niedostępnych materialnych i niematerialnych zasobów, ich kapitalizacja (łączenie zasobów i wartość dodana)					X		X	X		X			X
(18) interakcje nieformalne (poza-instytucjonalna socjalizacja i uczenie się)				X						X			X
(19) osobiste więzi, unikalne wspólne doświadczenia itd. (szczególne powiązania)									X			X	X
(20) uprzywilejowany status danej relacji dwustronnej w perspektywie innych bilateralnych i multilateralnych powiązań (wyłącznieść)							X		X		X	X	X

Źródło: opracowanie własne.

Rzadkimi wyjątkami mogą być może ramy konceptualne Thomasa S. Wilkinsa (2008) i jego organizacyjny model analityczny partnerstw strategicznych, który został wykorzystany przez innych autorów (Geldenhuis, 2015; Adelle, Kotsopoulos, 2017), oraz zwięzła i często przywoływana koncepcja tego pojęcia w ujęciu Nadkarni (2010, s. 48–49).

Według Wilkinsa (2008, s. 360–361) partnerstwo strategiczne przejawia cztery następujące istotne cechy. Po pierwsze, PS są „zorganizowane raczej wokół ogólnego celu (bezpieczeństwa), znanego jako zasada systemowa (taka jak popieranie wielobiegunowego świata), niż wokół konkretnego zadania takiego jak odstraszenie lub walka z wrogim państwem”. Po drugie, PS to „układy motywowane raczej celami niż zagrożeniami”. Po trzecie, PS „zwykle są nieformalne w swej naturze i wiążą się z niskimi kosztami zaangażowania, zamiast być wyraźnie sformalizowane przez konkretny traktat o sojuszu, który zobowiązuje partnerów do sztywno określonych działań”. Po czwarte i ostatnie, w PS „wymiana ekonomiczna wydaje się istotna wśród obszarów funkcjonalnych współpracy i jest jednym z głównych motorów partnerstwa obok troski o bezpieczeństwo”. W ten sposób autor nakreśla linie podziału odróżniające PS od sojuszów i koalicji, które co prawda są niekiedy zbieżne z partnerstwami strategicznymi, ale ani jedno, ani drugie nie jest w stanie „uchwycić naprawdę odróżniającego charakteru partnerstwa strategicznego” (Wilkins, 2008, s. 361).

Katalog sześciu istotnych cech PS według Nadkarni to jedna z najczęściej przywoływanych konceptualizacji tego pojęcia:

Relacje [partnerstwa strategicznego] zawierają ogólnie kilka wspólnych elementów tworzących powiązania między państwami, które nie są ani sojusznikami, ani przeciwnikami, ale dzielą zakres zarówno wspólnych, jak i rozbieżnych interesów: (1) są *formalizowane* w wielu pisemnych deklaracjach, oświadczeniach, umowach i memorandumach nakreślających *wyraźne cele polityczne* oraz próbują budować na *wielopłaszczyznowych powiazaniach* i je pogłębiać; (2) tworzą *formalne powiązania instytucjonalne na różnych poziomach rządowych i pozarządowych*, generując *wielorakie kanały interakcji* na poziomie dyplomacji Toru I (oficjalnej) i Toru II (międzyludzkiej); (3) tworzą mechanizm *spotkań na szczycie*

między przywódcami państw, które odbywają się naprzemiennie w stolicach obu państw, oraz *częstszych spotkań na szczeblach poniżej rangi ministerialnej i specjalistów*, gdzie urzędnicy eksplorują wspólne interesy lub przyczyny niepokoju, częstokroć w ramach *wspólnych grup roboczych* ustanowionych, by odnieść się do określonych kwestii; (4) pracują na rzecz stworzenia *powiązań między odpowiadającymi sobie instytucjami wojskowymi* przez wspólne ćwiczenia wojskowe, udostępnianie portów statkom marynarki i pracę nad środkami budowy zaufania; (5) starają się stworzyć *silniejsze powiązania ekonomiczne*; jak również (6) próbują wspierać *większą świadomość kultury drugiej strony* przez wymiany młodzieży i imprezy kulturalne (Nadkarni, 2010, s. 48–49).

Opracowany przez Nadkarni na podstawie obserwacji trzech określonych partnerstw (chińsko-rosyjskiego, indyjsko-rosyjskiego i chińsko-indyjskiego) powyższy zestaw determinantów – jak wiele innych stworzonych potem konceptualizacji – najwyraźniej nie może pochwalić się możliwością uniwersalnego i bezwarunkowego zastosowania, zwłaszcza pod względem wymogu współpracy militarnej.

Jonathan Holslag (2011, s. 295) podobnie rozwija katalog pięciu głównych cech PS, które obejmują „określone *wspólne interesy i oczekiwania*”, jak też są „sformułowane długoterminowo”; ponadto PS „muszą być *wielowymiarowe* i zoperacjonalizowane w ekonomicznych, politycznych oraz militarnych obszarach zainteresowań”, jak również posiadać „*globalny zasięg*”; a w końcu, co najważniejsze, „czynniki motywujące powinny być takiej natury, że nie można ich osiągnąć bez partnerstwa, oraz służyć *wyróżnieniu* go spośród innych relacji”. Co symptomatyczne, w swym silnym przekonaniu, że „partnerstwa strategiczne mają więcej wspólnego z *formą* niż z celem” (Holslag, 2011, s. 295), autor – podobnie jak Nadkarni (2009) – prezentuje organizacyjne i strukturalne ujęcie konceptu – jednakże oba opisy tylko w niewielkim stopniu pokrywają się w ocenie tego, z czego są stworzone (por. tabelę 1.1.).

Korzystając z opisu „technicznych elementów” PS Nadkarni (2010, s. 48–49), Renard uzupełnia listę o następujące cechy, które „czynią partnerstwo prawdziwie ‘strategicznym’”:

Po pierwsze, partnerstwo strategiczne musi być *wszechstronne*, aby pozwolić na łączenie i wymianę pomiędzy różnymi politykami. Po drugie, musi być zbudowane na *wzajemności*, bez której nie można mówić o żadnym partnerstwie. Po trzecie, partnerstwo strategiczne ma silny wymiar *empatyczny*, co oznacza, że obaj partnerzy dzielą wspólne rozumienie wzajemnych wartości i celów. Po czwarte, partnerstwo strategiczne musi być nastawione na *długoterminowość*, co oznacza, że nie może być zakwestionowane przez zwykłe spory. Na koniec, partnerstwo strategiczne musi wyjść poza bilateralne zagadnienia, by podejść (z potencjałem rozwiązania) do *regionalnych i globalnych* wyzwań, ponieważ to jest jego prawdziwe *raison d'être* (Renard, 2013, s. 303–304).

Naukowcy nieanglojęzyczni podążali podobnymi ścieżkami epistemologicznymi, starając się na tej drodze zidentyfikować najbardziej wyraziste i determinujące to pojęcie elementy.

Według ukraińskiego naukowca Igora I. Zhovkvy'ego (2005) partnerstwa strategiczne pociągają za sobą specjalny instrument w instrumentarium polityki zagranicznej państwa, dzięki zastosowaniu którego państwo koordynuje swoje działania na arenie międzynarodowej. Autor opracował ostateczny katalog elementów determinujących PS (Zhovkva, 2006, s. 10), które obejmują: (1) „podobieństwo interesów partnerów, a idealnie – zbieżność”; (2) „wysoki stopień zbieżności poglądów i podejść do kluczowych zagadnień polityki regionalnej i/lub globalnej”; (3) „chęć pogodzenia własnych interesów z interesami partnera strategicznego lub chęć podejmowania decyzji wspierających partnera na arenie międzynarodowej, nawet jeśli takie działania niekoniecznie są korzystne dla niego samego”; (4) „wspólne wyzwania i zagrożenia (takie jak przestępczość zorganizowana, nielegalna migracja, przemyt broni i narkotyków, agresywny separatyzm, terroryzm) i determinacja, by wspólnie je pokonać”; (5) „mechanizm wprowadzania w życie partnerstwa strategicznego” lub „chęć i potencjał stworzenia takowego”.

Podobne, choć nieco szersze opracowania zostały zaprezentowane przez Andriya Tyushkę (2010), R. Fariasa (2013) i Lucynę Czechowską (2013).

Zatem wobec braku oficjalnych doktrynalnych definicji partnerstwa strategicznego i mając na uwadze ich zróżnicowanie pod względem formy i treści w zależności od kontekstu, obecny stan wiedzy na tym polu można najlepiej scharakteryzować jako „podwójny konstruktywizm”. Obok często podzielanego konstruktywistycznego pojmowania partnerstw strategicznych jako tego, „co państwa z nimi robią” (Holslag (2011, s. 295) był jednym z pierwszych autorów, którzy zastosowali logikę Alexandra Wendta do PS) – partnerstwa strategiczne okazały się również być tym, „co [naukowcy] z nich robią”. Choć koncepcje wpływające na tę dziedzinę są wyraźnie odmienne w zależności od zastosowanej perspektywy analitycznej (strukturalnej, funkcjonalnej, zorientowanej na proces, agencyjnej czy też interakcyjnej), to jednak dalej przejawiają pewien skromny stopień zgodności. Jak pokazuje przegląd porównawczy koncepcji autorskich, najczęściej postulowanymi determinantami są formalne powiązania i regularne kontakty na wielu poziomach, wspólne interesy i zbieżne cele strategiczne, wzajemna lojalność i zaangażowanie, jak również długofalowe zaprojektowanie i funkcjonowanie rzeczowej relacji. Drugorzędowe zmienne zidentyfikowane przez autorów obejmują: formalny projekt partnerstwa; głębsze wzajemne zrozumienie, szacunek i zaufanie; zbieżne poglądy aktorów na międzynarodowe i regionalne kwestie oraz na system jako taki; bliższą współpracę partnerów w kwestiach bezpieczeństwa i w dziedzinie ekonomii oraz w możliwie najszerszym zakresie w innych obszarach; uważa się również, że podzielane (*sic!* – niekoniecznie wspólne czy identyczne) wartości i normy cementują strategiczną relację mocniej, niż gdyby ich nie było.

Co zrozumiałe, częstotliwość, z jaką autorzy odnoszą się do niektórych zmiennych, może powiedzieć coś o wyłaniającym się na tym polu konsensusie. Nie należy jednak traktować tego dosłownie, ponieważ nie przeprowadzono żadnych lub prawie żadnych badań w celu zweryfikowania zasadności twierdzeń autorów co do elementów składowych PS. Innymi słowy, niewiele wiadomo o tym, dlaczego wymienionych powyżej 20 elementów (w rzeczywistości niestanowiących wyczerpującej listy!) zostało włączonych w ramy koncepcji PS i dlaczego niektóre mają większe znaczenie niż inne. Projekt SPaSIO zatem miał stawić czoło wyzwaniu przetestowania powyższych przypuszczeń, wnosząc

w ten sposób wkład w wypełnienie luki w literaturze i dostarczając opartego na teorii i empirycznie zweryfikowanego opisu partnerstw strategicznych w stosunkach międzynarodowych. Nie mając na celu ani też nie obiecując dostarczenia całościowej definicji tego terminu (zadanie bezsensowne i zniechęcające!), kierujemy zamiast tego nasze wysiłki na dostarczenie uporządkowanego i „przetestowanego” modelu analitycznego z listą generalnie prawdopodobnych zmiennych. Powinno to również pomóc w ograniczeniu wpływów wielu *błędnych koncepcji* PS, z których większość jest w ten czy inny sposób powiązana z kwestią „nadawania nazwy”. Grevi (2010, s. 2) nakreśla problematyczność nadawania nazwy, utrzymując, że „partnerstwa nie stają się strategiczne, ponieważ są jako takie definiowane”. Można rozszerzyć tę linię argumentacji, twierdząc, że brak zdefiniowania partnerstwa jako strategicznego lub brak nazywania relacji *expressis verbis* partnerstwem strategicznym nie zapobiega manifestowaniu się danej relacji jako partnerstwa strategicznego. Tak więc zarówno analitycy, jak i praktycy stosunków międzynarodowych stają przed dezorientującą różnorodnością sytuacji, które są związane z nadawaniem nazwy *explicite*, brakiem nadawania nazwy czy też nadawaniem nieprawidłowej nazwy typowi badanych relacji jako partnerstwa strategicznego.

Z jednej strony relacje między partnerami mogą być wyraźnie określone przez nich jako „partnerstwa strategiczne”, podczas gdy w rzeczywistości mogą nie manifestować zbyt wiele z partnerstwa albo znaczenia strategicznego, albo też obydwu. Błąd logiczny takiego *nieprawidłowego nazywania* może mieć swoje korzenie w postrzeganiu PS przez aktorów jako modnego, wizerunkowo ważnego narzędzia polityki zagranicznej, które muszą mieć w swym arsenale, czy też po prostu w ich pragnieniu podniesienia danej relacji do takiego poziomu w przyszłości lub też niewykluczania takiego obrotu spraw. Partnerstwa strategiczne NATO i UE z Rosją z pewnością mogą tu posłużyć za przykład.

Z drugiej strony relacje, które pod względem swojej formy i celu odpowiadają teoretycznemu i empirycznemu pojmowaniu partnerstwa strategicznego, mogą nie być tak nazywane zarówno przez samych aktorów, jak i w ogóle. Powody *nienadawania nazwy* są zbyt zależne od kontekstu i na tyle specyficzne, by je uogólniać. W przy-

padku relacji strategicznych UE–Australia Philomena Murray (2016, s. 174–176) wysuwa hipotezę na temat „brzemienia pamięci” jako przeszkody dla obu partnerów, a przede wszystkim UE, by publicznie określić ich relację jako partnerstwo strategiczne.

Jednak nawet praktyki *nadawania* relacjom *nazwy* partnerstwa strategicznego również kryją w sobie pułapki – zwłaszcza tam, gdzie partnerstwo strategiczne nie jest wszechstronnie umocowane jako zasada polityki zagranicznej aktora, ale stosowane sporadycznie i eklektycznie. Tworzy to problem włączenia/wyłączenia, jak też trudności z identyfikacją strategicznych i zwykłych kierunków interakcji w polityce zagranicznej. Przykładem mogłyby tu być ramy polityki partnerstw UE, które wyraźnie wymieniają tylko dziesięciu międzynarodowych aktorów jako partnerów strategicznych, wykluczając z tego paradygmatu relacje z państwami Unii na Rzecz Morza Śródziemnego czy Partnerstwa Wschodniego. Innym przykładem skomplikowanego nadawania nazw ewoluującej relacji partnerskiej jest określenie PS UE–Chiny w oficjalnym żargonie UE – „od partnerstwa konstruktywnego do partnerstwa całościowego, a potem do obecnego całościowego partnerstwa strategicznego” (Yang, 2007). System chińskich zdywersyfikowanych PS na całym świecie – i odpowiednie nazewnictwo wielowarstwowych PS – stanowi kolejny przykład nadmiernego dyskursywnego uciekania się do koncepcji PS (Oviedo, 2006).

Włączanie i wykluczanie grup błędnie nazwanych, nienazwanych czy wyraźnie nazwanych „partnerstw strategicznych” niesie ze sobą bezpośrednie implikacje dla kształtu ich ram koncepcyjnych. Na przykład Envall i Hall (2016, s. 88) przyjmują podejście formalistyczne poprzez uznawanie partnerstw strategicznych tylko wtedy, gdy są one „określane jako takie w umowach międzypaństwowych, pozostawiając na boku kwestię, czy partnerstwa strategiczne mogą istnieć bądź istnieją w niezadeklarowanych formach czy też wobec braku formalnej umowy je tworzącej”. Takie formalistyczne podejście jest bardziej ograniczające niż się wydaje, ponieważ prowadzi do wykluczenia w praktyce partnerstw strategicznych, które określane są w umowach międzypaństwowych jako na przykład „partnerstwa dla rozwoju”, „stowarzyszenia”, czy po prostu jako „partnerstwa”. Drugą stroną medalu jest oczywiście

nadmierne rozciągnięcie koncepcji, jeśli przyjmie się podejście typu „wszystko pasuje” i włączy się każdą dwustronną formę interakcji. Najwyraźniej głębsze ugruntowanie tego terminu w teorii jest potrzebne, by przyjąć odpowiednią metodę i próbę badawczą.

1.3.2. Druga fala: typologie partnerstw strategicznych i wyjaśnienia funkcjonalne

W ramach tak zwanej „drugiej fali” w badaniach nad partnerstwami strategicznymi uwaga naukowców przesunęła się ku wydobyciu istoty partnerstw strategicznych (w kontraście do partnerstw niestrategicznych i niepartnerskich relacji strategicznych) oraz ku klasyfikowaniu według ich istoty, a przede wszystkim według celu. W ten sposób powstały wielorakie typologie hierarchiczne i nastąpił postęp w tworzeniu funkcjonalnych wyjaśnień roli, jaką PS odgrywają w doktrynach i praktykach polityki zagranicznej aktorów. Oprócz poszerzenia programu badań nad tym politycznym fenomenem, opisy funkcjonalno-strukturalne PS były rozpowszechniane również po to, by ocalić ideę „partnerstwa strategicznego” przed koncepcyjną dewaluacją i nieważnością lub spłyceniem znaczenia w polityce, który to trend rozwinął się jako skutek uboczny nadużywania tego terminu w polityce i nauce. Renard (2011a) wymownie zarysował analityczne i polityczne dylematy towarzyszące zwiększonemu stosowaniu, a przede wszystkim nadmiernemu używaniu tej koncepcji: „*Bez jednoznacznej listy [partnerów i partnerstw priorytetowych], bez prawdziwej istoty i bez celu* partnerstwa strategiczne wyglądają jak niepewna flota pustych statków żeglująca po wzburzonych wodach wielobiegowości bez kursu, którym mogłyby podążać” (Renard, 2011a). To właśnie poszukiwanie istoty i celu partnerstw strategicznych określiło ramy wysiłków analizy krytycznej w obrębie „drugiej fali”.

1.3.2.1. Znaczenie i efektywność partnerstw strategicznych w polityce zagranicznej (wymiar performatywny)

Główny problem w badaniach skupiających się na *substancjalności* partnerstw strategicznych jest powiązany z nieodłączną względnością

(*degreeism*) znaczenia i efektywności PS (wymiar performatywny), to jest stopniem, w jakim omawiane PS mogłoby spełnić wymagania równoczesnego bycia *strategicznym* i bycia *partnerstwem*. Rozróżnienie pomiędzy *materialnym* partnerstwem strategicznym (Czechowska, 2013, s. 32–33, 45–81) – wraz z powiązаныmi koncepcjami *realnych* (*real*) (Renard, 2011b), *autentycznych* (*genuine*) (Lo, 2008, s. 40–41), *efektywnych* (*effective*) (Grevi, 2010) i *prawdziwych* (*tru*) (Renard, 2013, s. 312–313) PS – z jednej strony a innymi formami współpracy w stylu partnerstw czy też strategicznymi relacjami niepartnerskimi z drugiej stało się motywem przewodnim poszczególnych dociekań naukowych i analiz politycznych. Autentyczność (*genuineness*) i znaczenie (*relevance*) dokonania (*performance*), efektywność (*effectiveness*) danej relacji służyły jako główne wyznaczniki różnicowania (choć żadne informacje z rzeczywistych pomiarów powyższych cech nie były wykorzystywane przez wspomniane programy badawcze).

Po stronie *znaczenia* istotne jest to, że partnerstwa strategiczne nie tylko są podtrzymywane, ale spełniają również swoją rolę (Grevi, 2010, s. 5) – a robią to, wykraczając zdecydowanie „poza ograniczenia bilateralności”. Stają się w ten sposób efektywnie zinstrumentalizowane dla realizacji szerszych (regionalnych i globalnych) interesów partnerów (Renard, 2011b, s. 97). Nie mniej ważne jest to, że „strony uważają [swoje partnerstwo strategiczne] za niezbędne dla osiągnięcia ich podstawowych celów” (Grevi, 2010, s. 3), przez co partnerstwo jest najlepszą lub jedyną alternatywą dla ich strategii *Alleingang*, tzn. samotnego działania. 10 zasad przewodnich Renarda (2012, s. 2–6) dla przekształcenia partnerstwa strategicznego w efektywne narzędzie polityki zagranicznej sugeruje m.in., że aby móc określić się jako znaczące, partnerstwa strategiczne powinny odnosić się do „kwestii strategicznych” (wychodząc w ten sposób poza pierwszą ekonomiczną warstwę interakcji) i wyrastać ze „współpracy w konkretnych kwestiach”; interakcje strategiczne muszą również być podtrzymywane na najwyższych szczeblach (spotkania na szczycie) i wychodzić poza ograniczenia relacji bilateralnych (zarówno pod względem agendy, jak i rzeczywistego zasięgu politycznego).

W odniesieniu do sprawdzania *autentyczności* głównym problemem jest kwestia tego, jak odróżnić „autentyczną relację strategiczną

od jej faksymile” (Lo, 2008, s. 41). W książce o chińsko-rosyjskiej „osi wygody” Bobo Lo (2008, s. 40) ubolewa, że na początku lat 90. XX wieku rosyjscy przywódcy mianem partnerstwa strategicznego określali „każdą znaczącą relację i [...] wiele, które takimi nie były”. To posunięcie rzekomo miało wyraźny cel polityczny – legitymizację rosyjskich roszczeń i (inter)akcji w polityce zagranicznej, „często służąc jako maskowanie braku treści iluzją ważności” (Lo, 2008, s. 40). Zamiast być substancjalnymi, „partnerstwa strategiczne mogą również być chwytem retorycznym stosowanym przez dyplomatów, by pomóc sobie na ostrych zakrętach zmieniającej się globalnej polityki” – przyznał Sean Kay (2000, s. 17) w otwierającym dyskusję artykule „Czym jest partnerstwo strategiczne?”. Wraz z teleologicznym uzasadnieniem i formą także poziom performatywny współokreśla stopień substancjalności (lub – odpowiednio – powierzchowności) partnerstw strategicznych. Richard Maher (2016, s. 959, 960) zauważa, iż „pomimo ciągle poprawiających się relacji ubiegła dekada pokazała również, że UE i Chiny pozostają podzielone co do podstawowych wartości politycznych, interesów geopolitycznych i priorytetów, jak też i koncepcji światowego porządku”, przez co głębokość i zakres PS UE–Chiny zostały ograniczone w takim stopniu, że ich stosunki „są dzisiaj i prawdopodobnie pozostaną kwestionowane, nierównie i – z wyjątkiem handlu i inwestycji – płytkie, oraz że ucieleśniają raczej partnerstwo ograniczone niż strategiczne”.

W swoich rozważaniach na temat przyczyn i warunków odróżniających partnerstwa strategiczne od partnerstw niestrategicznych Czechowska (2013, s. 45–81) tworzy matrycę następujących czterech warunków niezbędnych (podstawowych) i trzech warunków wystarczających (uzupełniających). Aby relacja mogła zostać zakwalifikowana jako forma partnerstwa strategicznego, musi koniecznie wykazać: (1) partnerski charakter interakcji dwustronnych (rozumianych jako dobrowolny związek, który charakteryzuje się wzajemnym szacunkiem i liczeniem się z drugą stroną, równością i lojalnością); (2) (minimalną niezbędną) zbieżność celów strategicznych, potwierdzoną w oficjalnym dyskursie obu partnerów; (3) podzielane przeświadczenie o korzyściach ze współpracy i tym, że indywidualne cele nie zostałyby osiągnięte tak skutecznie, gdyby partnerzy działali samodzielnie.

nie; (4) nastawienie na długofalową współpracę, w tym na stopniowe pogłębianie interakcji strategicznej (Czechowska, 2013, s. 79–80). Z kolei materialne partnerstwa strategiczne powinny móc być wyznaczone za pomocą następujących trzech warunków wystarczających: (5) manifestowanego, uprzywilejowanego statusu i praktyki relacji, w tym za pośrednictwem wyższej (niż zwykła) intensywności interakcji (spotkania na wielu poziomach) oraz uprzywilejowanych powiązań ekonomicznych; (6) rozwiniętej infrastruktury współpracy na różnych poziomach interakcji – od rządowych do kulturalnych i społecznych; (7) ducha prawdziwej współpracy, który pozwala na sprawne rozstrzyganie konfliktów, również dzięki ukierunkowaniu na rozwiązywanie zamiast „problemizowanie” (przenoszenie na wysoki szczebel) sporadycznie pojawiających się kwestii spornych, w tym także tych wynikających ze wspólnych zaszłości historycznych (Czechowska, 2013, s. 80–81).

Problem z tym i innymi uwzględnionymi jakościowymi podejściami, które rozróżniają substancjalne i niesubstancjalne partnerstwa strategiczne, leży w tym, że brakuje stosownego systemu pomiarów, tak więc są w wysokim stopniu subiektywne w ocenie tego, na ile zbieżne powinny być cele strategiczne i interesy, jaka liczba struktur współpracy kwalifikuje je do bycia wystarczającymi itd. Lo (2008, s. 41) podkreśla, że „ważne jest, by nie ustawiać poprzeczki ani zbyt wysoko, ani zbyt nisko”:

Jest nieprawdopodobne, by partnerzy zgadzali się w każdej kwestii przez cały czas. [...] Z drugiej strony, rozsądnie jest oczekiwać jakiejś wspólnej wizji zarówno świata w ogóle, jak i ról każdego z partnerów w jego ramach. Określenie relacji jako strategicznej implikuje długofalowe odwzajemnione zaangażowanie, odporne na tyle, by wytrzymać okazjonalne komplikacje i nieporozumienia. Chociaż jest tu zakres przewidziany dla taktycznego oportunisty, pozostaje on niestabilną podstawą konstruktywnego zaangażowania i nie może być wyolbrzymiany. Podobnie, takie czynniki instrumentalne, jak wykorzystanie partnerstwa, by wyrzucić nacisk na strony trzecie, nie powinny mieć nieproporcjonalnego wpływu. W takim bowiem wypadku dwustronne stosunki stałyby się nadmiernie podatne na zmiany środowiska zewnętrznego. Ostatecznie partnerstwo strategiczne *bona fide* jest oparte na szerokiej spójności celu. Odnosi

sukces lub ponosi porażkę do takiego stopnia, że obie strony są w stanie zidentyfikować trwałe wspólne interesy i przekuć je w długoterminową, merytoryczną współpracę (Lo, 2008, s. 41).

Mając powyższe na uwadze, nasuwa się pytanie, czym jest *idealny punkt*, punkt wyjścia w ustawianiu poprzeczki ani zbyt wysoko, ani zbyt nisko, parafrazując wcześniej cytowanego autora. Niestety, żadne z badań jakościowych, które do tej pory dominowały w studiach nad partnerstwami strategicznymi, nie było w stanie dać odpowiedzi na to pytanie. W związku z tym tylko oceny *ex post* omawianego fenomenu wydają się możliwe, co z pewnością ogranicza zdolności oszacowania *ex ante* bieżących postępów w ramach funkcjonujących partnerstw strategicznych, ograniczając również możliwości predykcyjne i znaczenie dla wyjaśniania tak zaawansowanych twierdzeń. Projekt SPaSIO miał na celu zamknięcie tej luki i dostarczenie przetestowanej siatki pomiarowej do oceny substancjalności partnerstwa strategicznego.

1.3.2.2. Cele i funkcje partnerstw strategicznych w polityce zagranicznej (wymiar funkcjonalny)

Zanim potencjalny partner zostanie zidentyfikowany, a partnerstwo zaprojektowane, każdy aktor musi odpowiedzieć na fundamentalne pytanie z dziedziny polityki zagranicznej: dlaczego partnerstwo strategiczne? Spojrzenie od podszewki na cele i funkcje tego narzędzia polityki zagranicznej jest kluczowe dla zrozumienia, dlaczego fenomen partnerstw strategicznych rozprzestrzenił się z taką intensywnością i jakie jest jego znaczenie dla przyszłości.

Wyrosłe na gruncie współpracy w konkretnych i/lub strategicznych kwestiach partnerstwa strategiczne zwykle służą szerszym celom i zadaniom. Nasze badania empiryczne w ramach projektu SPaSIO mocno potwierdzają twierdzenie Greviego (2013, s. 163), że „prawdziwe partnerstwa strategiczne są wielozadaniowe, dążąc zarówno do realizacji bilateralnych, jak i multilateralnych celów i przesuując nacisk w różnych wymiarach relacji w całkiem pragmatyczny sposób”. *Cel* każdego partnerstwa wywodzi się z unikalnej mieszan-

ki należących do partnerów „motywów do zrealizowania materialnych, wizerunkowych i ideowych interesów, które z kolei wywodzą się z ich postrzegania tożsamości, roli i należnej im pozycji w systemie międzynarodowym z jednej strony, a oceny ich wrażliwości wobec międzynarodowej współzależności z drugiej” (Michalski, Pan, 2017b, s. 26).

Dyskusja naukowców na temat zadań i funkcji partnerstw strategicznych była ograniczona jak dotąd do garści doniosłych opisów, w tym autorstwa Zhovkvy'ego (2006), Greviego (2013), Blanco (2015, s. 79–100; 2016), Jiuna Banga (2017) oraz Anny Michalski i Zhongqi Pana (2017b, s. 26–31). W większości przypadków funkcjonalne wyjaśnienia nakładają się na siebie, co jest dobrą oznaką wyłaniającego się naukowego konsensusu co do roli i zadania PS w polityce zagranicznej aktorów, w ich dwustronnych relacjach i szerszym zaangażowaniu międzynarodowym. Wchodzenie w szczegóły każdego podejścia przekroczyłoby zakres i założony cel niniejszego ujęcia, więc w dalszym tekście zostaną podjęte wysiłki, by usystematyzować i połączyć ze sobą doskonale zgodne i najbardziej wyraziste opisy, tj. wyjaśnienia Greviego (2013) na temat (a) refleksyjnych, (b) relacyjnych i (c) strukturalnych funkcji partnerstw strategicznych z przeprowadzonymi przez Michalski i Pana (2017b, s. 26–31) ocenami celów i funkcji partnerstw strategicznych z (a) indywidualnego („ego”), (b) bilateralnego (wzajemnych relacji) i (c) systemowego (międzynarodowego) punktu widzenia.

Po pierwsze, na *poziomie indywidualnych aktorów* partnerstwa strategiczne pełnią funkcję *refleksyjną (reflexive)/pewności siebie (self assertive)* (Grevi, 2013, s. 163–164) czy też *podnoszącą status* (Michalski, Pan, 2017b, s. 30–31). Funkcja refleksyjna partnerstw strategicznych obejmuje zarówno dyskursywny (Blanco, 2016; Bang, 2017), jak i praktyczny (Michalski, Pan, 2017b, s. 30–31) tryb podnoszenia poczucia własnej wartości aktora jako partnera, międzynarodowego gracza, a czasem również jako bieguna lub węzła potęgi w ewoluującym, policentrycznym systemie międzynarodowym. Michalski i Pan (2017b, s. 30) podkreślają, że powiązana z „ego” funkcja partnerstw strategicznych ma dostarczyć „scen dla społecznego zaangażowania, na których każde z państw-partnerów może dokonać prezentacji i umocnienia

własnych koncepcji siebie jako międzynarodowych aktorów”. Dla przykładu, Blanco (2016, s. 37) stwierdza, że dyskursywne zastosowanie partnerstw strategicznych przez UE sprzyja rozwojowi „normatywnej polityki zagranicznej”, konsolidując w ten sposób jeszcze bardziej obraz i status Unii jako potęgi normatywnej w stosunkach międzynarodowych.

Co znaczące, partnerstwa strategiczne dają szansę na podniesienie statusu zarówno aktorom o wpływach na skalę światową, jak i tych o mniejszej potędze:

Właściwość partnerstw strategicznych polegającą na podnoszeniu statusu stosuje się zarówno do potęg globalnych – gdyż partnerstwa dostarczają im struktur umożliwiających wpływ na agendę światową i dominujące światopoglądy, a finalnie na kształtowanie międzynarodowego porządku – jak też do mniejszych aktorów, którym zaangażowanie się wraz z potęgami o znaczeniu światowym daje dostęp do polityki międzynarodowej i okazje, by wpływać na kwestie leżące blisko ich podstawowych interesów (Michalski, Pan, 2017b, s. 30).

Zatem tryby działania obejmują zakres od „refleksyjnego uczenia się” i „introspektywnego kształtowania tożsamości” do „międzynarodowego renegocjowania tożsamości” (Michalski, Pan, 2017b, s. 30). Badania Aleny Vieiry (2016, s. 134–136) na temat rekalkibracji pojęć „własnego ja”, „my” i „inni” UE w ramach Partnerstwa Wschodniego dają tutaj ilustrujący przykład. Zatem partnerstwa strategiczne sprzyjają podnoszeniu statusu i odgrywaniu większej roli strategicznej przez zaangażowanych partnerów.

Po drugie, *na poziomie bilateralnych interakcji* partnerstwa strategiczne spełniają funkcję *relacyjną (zarządzania relacją)* (Grevi, 2013, s. 164–166). Ta funkcja związana jest z zarządzaniem relacjami dwustronnymi „w bezpośrednim dążeniu do realizacji własnych interesów obu stron” (Grevi, 2013, s. 164). Stąd twierdzi się, że ekonomia pozostaje „kręgosłupem agendy [dla wielu] partnerstw” (Grevi, 2013, s. 164). Jednak zakres i głębia *bilateralnego zaangażowania* zwykle wykracza poza zasadę *pierwszeństwa ekonomii*, nie tylko dlatego, że uprzywile-

jowane partnerstwa „oferują możliwość ustrukturyzowanego zaangażowania, wymianę informacji, platformę dla dwustronnego rozwiązywania problemów i przygotowanie do wielostronnego zarządzania w trudnych międzynarodowych kwestiach – oferują wszystkie aspekty, które zwiększają zdolność aktora do wypełniania zadań polityki zagranicznej i realizowania ról polityki zagranicznej” (Michalski, Pan, 2017b, s. 28). Dla przykładu, analizując odgrywanie ról rywalizacyjnych, które ma miejsce w ramach partnerstwa strategicznego UE–Chiny, Michalski i Pan (2017a, s. 611) wysuwają argument, że zarówno Unia Europejska, jak i Chiny angażują się w tak ustrukturyzowane i współzawodniczące odgrywanie ról, aby „podnieść ich pozycję jako globalnych aktorów i szukać uznania dla ich ról międzynarodowych”. W ten sposób tryby interakcji przyjmują formę „strategicznego odgrywania ról”, w tym także przez „działanie komunikacyjne i perswazję retoryczną”, „socjalizację” oraz „uczenie się” (Michalski, Pan, 2017b, s. 29–30).

Po trzecie, na *poziomie międzynarodowym* partnerstwa strategiczne występują jako *wehikuły interakcji społecznej*, ponieważ ustrukturyzowane dwustronne relacje z większym prawdopodobieństwem „wzmacniają zaangażowanie międzypaństwowe” (Michalski, Pan, 2017b, s. 27–28). Funkcja *strukturalna* partnerstw strategicznych (Grevi, 2013, s. 166–169) sięga poza wysiłki strukturyzowania danej relacji dwustronnej tak, aby objąć również obszary szerszego zaangażowania międzynarodowego, zarówno multilateralne, jak i minilateralne. Grevi wysuwa hipotezę, że efektywne partnerstwa strategiczne w rzeczywistości „dążą do uczynienia działań dwustronnych nie tylko zgodnymi, ale i sprzyjającymi zwiększonej współpracy wielostronnej” (2013, s. 166; por. też 2010, s. 11–12). Podobne poglądy rozwijane są również przez Renarda (2016b). Badając pozycję partnerstw strategicznych w różnych *lateralizmach* (tj. wzajemne powiązania między interakcjami bilateralnymi, multilateralnymi, regionalnymi i minilateralnymi), Renard (2016b, s. 30) konkluduje, że w praktyce aksjomat „partnerstw dla skutecznego multilateralizmu” może nie zawsze działać – a ponadto „bilateralizm, w formie partnerstw strategicznych, może [również] podważać lub zastępować regionalizm i multilateralizm”. Jednak w większości przypadków, jak rozważa dalej autor, partnerstwa bilateralne uzupełniają

i wzmocniają podejścia regionalne i multilateralne, tak jak na przykład w przypadku negocjacji UE w sprawie zmian klimatu czy też globalnych kwestii związanych z bezpieczeństwem (zwłaszcza terroryzmem i nierozprzestrzenianiem broni nuklearnej). Zatem przez określenie struktury interakcji międzypaństwowych – przede wszystkim w zakresie geopolitycznych punktów zapalnych – partnerstwa strategiczne mogą wzmocnić multilateralne zaangażowanie w kwestiach strategicznych, ulepszyć globalne zarządzanie i ukształtować system międzynarodowy jako gęstą sieć bilateralizmów.

1.3.3. Trzecia fala: umieszczanie partnerstw strategicznych w ramach istniejących teorii i podejść w stosunkach międzynarodowych

Szybki wzrost liczby partnerstw strategicznych oraz ich kontekstualna i fluktuująca natura sprawiły, że zadanie ich definiowania i wyjaśniania wraz z efektami systemowymi jest niezwykle trudne. Nawet najświeższy przegląd rywalizujących koncepcji i podejść do badania partnerstw strategicznych potwierdza, że naukowcy reprezentujący IR i FPA nie opracowali jeszcze pełnej teorii partnerstw strategicznych (Ferreira-Pereira, Vieira, 2016). Jednakże zostały już podjęte ważne kroki mające na celu wyodrębnienie koncepcji partnerstwa strategicznego przez odróżnienie go od pokrewnych idei, takich jak *sojusz*, *koalicja* czy *wspólnota bezpieczeństwa*.

1.3.3.1. Nauka o organizacji: od aliansów biznesowych, przez partnerstwa publiczno-prywatne, do międzynarodowych (politycznych, ekonomicznych i prawnych) struktur zarządzania

Idea partnerstw strategicznych w badaniach stosunków międzynarodowych dobrze współgra z ideą zawartą w *naukach o organizacji i biznesie międzynarodowym*. Stąd partnerstwo strategiczne jest zwykle rozumiane jako formalny alians strategiczny, głównie pomiędzy dwoma komercyjnymi przedsięwzięciami, sformalizowany z reguły przez jedną lub więcej umów biznesowych ustalających cele i procedury wspólnego dążenia do realizacji działalności biznesowej. Koncepcyjne ramy wyznaczone przez

Czechowską (2013) dla PS wywodzą się z badań nad biznesem i praktycznego rozumienia tego pojęcia. W *politologii porównawczej* partnerstwa publiczno-prywatne (PPP) reprezentują powiązaną kategorię analityczną. Elena A. Iankova (2009) wykorzystuje logikę PPP w swej analizie partnerstw strategicznych pomiędzy biznesem i rządem w kontekście przystąpienia europejskich państw postkomunistycznych do UE.

W międzynarodowej ekonomii politycznej zarówno oryginalne znaczenie partnerstw strategicznych jako „aliansów biznesowych”, jak i wywodzące się stąd znaczenie PS jako „aliansu międzypaństwowego” przenikają się w unikalny sposób (Watson, 2001, s. 1488–1490). Partnerstwa strategiczne odgrywają tutaj rolę dzięki „fundamentalnej relacji między ekonomią a polityką, którą reprezentuje alians”, również dlatego, że „wzorzec międzynarodowego handlu zwykle uzupełnia strategiczne polityczne partnerstwa państwa – innymi słowy, ‘handel podąża za flagą’” (Watson, 2001, s. 1488).

Pojawienie się agendy badań nad partnerstwami strategicznymi w ramach IR/FPA zwykle następuje poprzez interdyscyplinarne podejście do *nauki o organizacjach międzynarodowych*. Zarówno analiza sieciowa, jak i systemowa oraz badania nad systemami rządów, w tym państwa prawnego, to perspektywy często wykorzystywane w odniesieniu do partnerstw strategicznych. Pionierski opis na tym polu pochodzi od Wilkinsa. Badacz ten jako pierwszy opracował podejście organizacyjne, które „spogląda na kilka wymiarów organizacyjnych poprzez podział na trzy kolejne fazy rozwoju w kontinuum współpracy: *formację, implementację i ewaluację*” (Wilkins, 2008, s. 363). Ta struktura analityczna została w obiecujący sposób powiązana z oryginalnymi ontologicznymi opisami autora dotyczącymi partnerstw strategicznych jako wyraźnego archetypu raczej o taksonomii *sprzymierzenia (alignment)* niż *sojuszu, koalicji, wspólnoty bezpieczeństwa czy reżimu międzynarodowego*.

Literatura na temat *systemów rządów (governance)* dodatkowo poszerzyła zakres analiz pojęcia poprzez zastosowanie logiki sieci, struktur rządów i socjalizacji do wyjaśnienia, w jaki sposób tworzą się i funkcjonują partnerstwa strategiczne. Ian Bache (2010) oddziela od siebie płaszczyzny partnerstwa jako tradycyjnego instrumentu polityki Unii Europejskiej w ramach systemu wielopoziomowych rządów. Gre-

vi (2013) spogląda na to, jak sieć PS pozwala umieścić UE na mapie międzynarodowej i wzmocnić globalne struktury rządów, korzystając w ten sposób z argumentu o pierwszeństwie ekonomii. W ramach swojego studium partnerstwa strategicznego UE–Chiny Antoine Sautenet (2007) rozwija synergetyczną perspektywę tej relacji jako formy ekonomicznych i prawnych rządów. Twierdzi, że jako takie partnerstwo strategiczne musi spełniać przynajmniej trzy warunki: „partnerzy stosują się do przynajmniej minimum wspólnych punktów odniesienia, prowadzone są równorzędne relacje między partnerami i zachodzi dynamiczny proces konstruowania wspólnej przyszłości” (Sautenet, 2007, s. 705). Łącząc socjologiczno-prawną perspektywę i analizę sieci, Michael O. Slobodchikoff i Aakriti Tandon (2017, s. 166) skonceptualizowali „grupy traktatów jako instytucje” i obiecująco przeanalizowali partnerstwo strategiczne Indii z Rosją poprzez „sieci [ich] traktatów”. Michalski i Pan (2017a) badają szczegółowo, w jaki sposób struktury partnerstwa strategicznego sprzyjają odgrywaniu ról (a więc rekonstruowaniu tożsamości aktorów), jak też socjalizacji i uczeniu się (wspierając w ten sposób motywowaną przez interakcje konwergencję).

1.3.3.2. Instytucjonalizm historyczny: partnerstwa strategiczne ograniczone „zależnością od ścieżki”

Mimo że partnerstwa strategiczne są stosunkowo nowym fenomenem, który pojawił się wraz z początkiem ery postdubiegunowej w stosunkach międzynarodowych, państwa i organizacje międzynarodowe wchodzące w taką relację są z pewnością znacznie starsze niż omawiany fenomen. Zatem pamięć historyczna aktorów nie może nie mieć wpływu na tworzenie i funkcjonowanie partnerstw strategicznych – tak brzmi główny argument *instytucjonalizmu historycznego*. Z pewnością dla jednych aktorów historia ma większe znaczenie niż dla innych. Na przykład w analizie chińskich PS instytucjonalizm historyczny oferuje kluczowe wskazówki, ponieważ „analizuje makrokonteksty i tworzy hipotezy dotyczące połączonych efektów instytucji i procesów zamiast badania tylko jednej instytucji czy procesu na raz” (Wang, 2017, s. 270). W analizie chińsko-szwajcarskiego partnerstwa jako przypadku mode-

lowego dla stosunków europejsko-chińskich Shichen Wang dostrzega, że pozytywny rozwój tego partnerstwa zawdzięcza swoją dynamikę długiej historii płynnej interakcji (Wang, 2017, s. 271–272).

W przypadku gdy historia interakcji czy też instytucjonalna pamięć stosunków ograniczałaby się jedynie do pozytywnej dynamiki, zwłaszcza w przełomowych momentach, argumentacja instytucjonalizmu historycznego sugerowałaby, że istnieją skromne lub bardzo niewielkie możliwości tworzenia i podtrzymywania partnerstwa strategicznego. „Zależność od ścieżki” może nakłaniać państwa do stosowania wrogich lub w najlepszym razie bezwładnościowych (obojętnych) wzorców interakcji. Julie Gilson (2016) omawia pułapki zależności od ścieżki w bezwładnościowym rozwoju PS UE–Japonia, które jest „ograniczone” przez wczesne ramy instytucjonalne z 1991 roku i późniejszy przestarzały sposób myślenia na temat znaczenia drugiej strony. W konsekwencji duchy przeszłości mogą uniemożliwić osiągnięcie przez partnerstwa strategiczne ich pełnego potencjału i stworzenie znaczących struktur dwustronnego związku i zaangażowania.

1.3.3.3. Realizm: partnerstwa strategiczne w cieniu teorii sojuszy

Jak się można spodziewać, najpopularniejszą perspektywą naukową, w której dostrzega się partnerstwa strategiczne, jest realizm, a dokładniej neoklasyczne i strukturalne wątki tej teorii. Charakterystyczne jest także to, że jedyny konsensus w dziedzinie partnerstw strategicznych dotyczy ich odróżniania od sojuszy, czyli jednej z głównych kategorii w realizmie. Wilkins (2008, s. 359–361) jako pierwszy zaprezentował partnerstwa strategiczne będące „nową formę sprzymierzania się”. Przyjmując argument realistów o „równowadze zagrożeń”, Robert Powell sugeruje, że w sprzymierzeniach tak naprawdę chodzi o opowiedzenie się po którejś stronie: „Kiedy jedno państwo zagraża drugiemu, trzecie państwo ma przynajmniej trzy opcje. Może związać się z zagrożonym państwem, związać się z państwem wysuwającym groźbę lub próbować uniknąć konfliktu poprzez wyczekiwanie” (Powell, 1999, s. 149).

Takie rozumienie powiązań jest solidnie oparte na historii przyłączania się (słabszych do silniejszych państw) (*bandwagoning*), mięk-

kiego równoważenia sił (słabszych przeciwko silniejszym państwom) czy też praktykowania neutralności w polityce międzynarodowej XIX wieku i przez większość XX stulecia. Jednakże może ono nie pasować dobrze do stosunków międzynarodowych w XXI wieku, gdzie bezpośrednio groźby jednego państwa wobec drugiego są rzadsze, a wielopłaszczyznowe wyzwania o charakterze ponadnarodowym, które niekoniecznie lub niezamierzenie wywodzą się z innych państw, rozpowszechniają się na ogromną skalę. Świat wielu aktorów, obejmujący obecnie potężne organizacje międzynarodowe i graczy niebędących państwami, wraz ze wzrastającą współzależnością jawią się ponadto jako istotne korelaty nowej międzynarodowej rzeczywistości politycznej. Dla uwzględnienia tego powstają nowe typy przymierzy. Sprzymierzienia z ubiegłych wieków mogą więc niekoniecznie być tym, co praktyka polityki zagranicznej dotycząca stowarzyszenia i sprzymierzania oznacza w polityce współczesnej – nawet jeśli koncepcje identyczne pod względem terminologicznym wciąż znajdują swe zastosowanie. Na przykład analiza Susanne Gratius (2012) dotycząca spięcia w bliskiej do tej pory relacji UE–Brazylia przyjmuje logikę „równoważenia i dołączania do silniejszego”, by wyjaśnić strategiczną rozbieżność i rywalizację między oboma aktorami na scenie międzynarodowej. W podobnym duchu Nadkarni (2010) rozwija problematykę „równoważenia bez sojuszy” w Azji i Eurazji poprzez skupienie się na chińsko-rosyjskich, indyjsko-rosyjskich i chińsko-indyjskich PS jako strukturalnych ramach umożliwiających takie próby.

1.3.3.4. Konstruktywizm: partnerstwa strategiczne jako „to, co państwa z nimi robią”

Partnerstwa strategiczne to nieodłącznie społeczne konstrukcje – tzn. struktury strategicznej interakcji i zaangażowania pozwalające zarówno państwom, jak i organizacjom międzynarodowym dążyć do realizacji ich interesów i celów w polityce zagranicznej w relacji ze sobą nawzajem i z innymi aktorami w systemie międzynarodowym. Pomagają one zatem łagodzić nieprzyjemne konsekwencje międzynarodowej anarchii (albo poprzez rozszerzanie sieci współpracy bilateralnej, albo wprost

przez „partnerstwa powstrzymujące”), promują taką konfigurację systemu międzynarodowego, która lepiej pasuje do ich światopoglądów i normatywnych orientacji, a także pozwalają im dążyć do realizacji celów związanych z wizerunkiem bądź statusem na poziomie światowym. W istocie, oparte na interakcjach i rekonstruktorywne partnerstwa strategiczne mogą mieć inne znaczenia dla różnych aktorów w różnym czasie i kontekstach.

Biorąc to pod uwagę, jakiegokolwiek ustalenie znaczenia partnerstwa strategicznego wydaje się nieprawdopodobne. Główną troską Blanco (2015) podczas poszukiwania stabilnej i powszechnie akceptowalnej definicji partnerstwa strategicznego jest to, że kojarzy się ono z oczekiwaniem ustalonego znaczenia, podczas gdy postrzeganie, rozumienie i praktyki partnera wyraźnie kształtują ten termin. Takie podejście w nieunikniony sposób jest echem głównej maksymy konstruktywizmu, zakładającej, że partnerstwa strategiczne są tym, czym uczynią je państwa. Praktyki dyskursywne oraz polityczne mają zatem znaczenie. Blanco (2016) i Bang (2017) stosują podejście lingwistyczne do badania funkcji partnerstw strategicznych odpowiednio UE i Chin. Pradeep Taneja (2010) oraz Michalski i Pan (2017b) skupiają się zamiast tego na ideach i normach, które partnerzy dzielą, a także na poziomach takiej normatywnej zbieżności jako manifestacjach rozwoju PS. Wysłunięty zostaje argument, że rywalizujące światopoglądy wpływają na percepcję aktorów i dążenia do wprowadzania zasad organizacyjnych i norm, na których opiera się współczesny system międzynarodowy. Opinie, jakie aktorzy mają o sobie nawzajem oraz na temat systemu międzynarodowego i ich zaangażowania, przekładają się zatem bezpośrednio na to, jak postrzegają swoje partnerstwo strategiczne.

1.3.3.5. Studia bezpieczeństwa krytycznego: partnerstwa strategiczne jako nowe praktyki bezpieczeństwa i kierunki zarządzania bezpieczeństwem

Rzecznicy podejścia bezpieczeństwa krytycznego do partnerstw strategicznych w dużym stopniu czerpią z ramowych idei praktyk międzynarodowych i zarządzania bezpieczeństwem. Za Emanuelem Adlerem i Vincentem Pouliotem (2011, s. 4–8) międzynarodowe praktyki ro-

rozumiane są jako „społecznie znaczące wzorce działań”, tj. powtarzane wzorce zachowań i dokonań aktorów, które są oparte na wspólnej „wiedzy ogólnej” dotyczącej ich celu, funkcji i znaczenia. Envall i Hall (2016, s. 88) argumentują, że partnerstwa strategiczne najlepiej rozumieć jako „nową ‘praktykę bezpieczeństwa’” oraz że „sygnalizują one pojawienie się nowych form ‘zarządzania bezpieczeństwem’ w Azji”, gdzie ten ostatni termin jest rozumiany jako forma zarządzania bezpieczeństwem poprzez zaangażowanie zarówno aktorów państwowych, jak i aktorów niebędących państwami, (formalnych i nieformalnych) instytucji, (nieformalnych) porozumień i sformalizowanych norm prawnych, jak też rozmaitych nowych technik zarządzania (takich jak zarządzanie sieciowe).

Rozwijając swoją tezę o partnerstwach strategicznych jako „nowej formie sprzymierzenia się” (Wilkins, 2008, s. 359), w najnowszych badaniach Wilkins określa szczegółowo, że partnerstwa strategiczne to „przymierza bezpieczeństwa” (Wilkins, 2018, s. 500–502). Odwołuje się on w ten sposób do szerokiego rozumienia bezpieczeństwa w opracowaniu szkoły kopenhaskiej krytycznych studiów bezpieczeństwa (Buzan, Wæver, Wilde, 1998).

1.3.4. Ku czwartej fali? Teoretyzowanie o partnerstwach strategicznych w stosunkach międzynarodowych

Program badań nad partnerstwami strategicznymi wyewoluował przede wszystkim w ramach trzech fal debaty naukowej, tak jak to omówiono powyżej. Pierwsza fala przypominała sporadyczne poszukiwania znaczenia wyłaniającego się fenomenu polityki międzynarodowej i jego konceptualizacji, które okazały się prawdziwie sprzeczne i niespójne, co w pierwszym rzędzie uniemożliwiło opracowanie uzgodnionej definicji, ale uniemożliwiło też wyłonienie się wewnątrz dyscypliny określonego wyraźnie pola dla partnerstw strategicznych. Druga fala wywołała krytyczną ocenę badanego fenomenu przede wszystkim pod względem jego znaczenia, efektywności i funkcji w polityce zagranicznej poszczególnych aktorów. Aktualna, trzecia fala charakteryzuje się rozpowszechnieniem i rozlaniem się teoretycznego umiejscawiania pojęcia w określonych po-

dejsiach analitycznych – od badań nad organizacją do realistycznych, liberalno-instytucjonalistycznych, konstruktywistycznych i innych wątków teoretycznych. Biorąc pod uwagę trwałość i obietnice, jakie partnerstwa strategiczne wnoszą do stosunków międzynarodowych, wydaje się, że konieczne i bardzo na czasie jest skoncentrowanie się obecnie na stworzeniu holistycznych ujęć teoretycznych tego fenomenu politycznego w obrębie i w przekroju głównych nurtów oraz krytycznych teorii stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej. Głównym celem tej książki jest ustanowienie opartego na badaniach empirycznych całościowego ujęcia teoretycznego partnerstw strategicznych we współczesnych stosunkach międzynarodowych, co jest próbą otwarcia kolejnej – czwartej – fazy debaty naukowej w tej dziedzinie.

Należy wspomnieć, że do chwili obecnej tylko garstka autorów podjęła ambitną próbę i w niewielkim stopniu odniosła sukces w teoryzacji partnerstw strategicznych. We wszystkich takich przypadkach poziom postępu konceptualizacji i teoretycznego umiejscowienia wyraźnie wysuwał się na pierwszy plan, podczas gdy nie dochodziło do rozwinięcia całościowych teoretycznych ram i argumentacji. W tym kontekście warto wspomnieć pionierski *model partnerstwa strategicznego* Wilkinsa (2008), obejmujący dalsze uszczegółowienie jego wywodu o *sprzymierzeniach (alignment)* (Wilkins, 2015; 2018), podwójne podejście Holslaga (2011) do partnerstw strategicznych *na papierze i w praktyce, idealny model* międzypaństwowych partnerstw strategicznych Czechowskiej (2013), jak również nowsze, dwupoziomowe podejście Blanco (2015; 2016) (pluralistyczne ramy teoretyczne łączące analizę *lingwistyczną i interakcjonistyczną*) oraz trzypoziomowe ramy analityczne partnerstw strategicznych Michalski i Pana (2017b). Co znaczące, opis Michalski i Pana (2017b) jest najbardziej zbliżony do tego, do czego dążył projekt SPaSIO (2013–2018). Po pierwsze, oba ujęcia w oryginalny sposób koncentrują się na partnerstwach strategicznych pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi – w przeciwieństwie do większości innych tekstów z tej dziedziny, które zajmują się niemal wyłącznie partnerstwami pomiędzy państwami. Po drugie, oba projekty dążą do opracowania całościowych teoretycznych perspektyw, ujmując w ten sposób (a) analizę na poziomie konceptualnym

w kontekście współczesnych stosunków międzynarodowych; (b) międzyrelacyjne i wewnątrzrelacyjne aspekty partnerstw strategicznych, dążących do wyjaśnienia powodów, dla których przyjmuje się je jako politykę zagraniczną oraz tego, jak funkcjonują w ramach bilateralnej struktury, i wreszcie (c) systemowy poziom badań, poprzez ustalenie roli i funkcji pełnionej przez partnerstwa strategiczne w szerszym zakresie, jako elementu ewoluującego systemu międzynarodowego. Poza tym oba projekty różnią się co do faktycznego podejścia, planu i zakresu programów badawczych, w tym również pod względem złożonej przez SPaSIO obietnicy stworzenia bardziej całościowego niż opartego na analizie przypadków opisu teoretycznego, który korzysta z porównawczych badań empirycznych na małej próbie (*small-N*), szczególnie opracowanych założeń ontologicznych, jak też z solidnych podstaw metodologicznych, łącząc w ten sposób metody ilościowe i jakościowe w ramach zintegrowanej metodologii. Abdukcyjna strategia badań, która składa się z porównania wyników badań 14 studiów przypadków oraz ich walidacji na tle oryginalnych założeń i istniejących twierdzeń teoretycznych (statystyczne testowanie hipotez z użyciem oprogramowania SPSS, a następnie rewizja modelu na podstawie uzyskanych wyników), została zaprojektowana w ramach projektu SPaSIO, aby zagwarantować *trafność wyników oraz możliwość ekstrapolacji* propozycji teoretycznej, stanowiącej pionierski wysiłek w tej dziedzinie.

Bibliografia

- Adelle C., Kotsopoulos J. (2017). The EU–South Africa Strategic Partnership and Global Environmental Governance: Towards Effective Multilateralism after Copenhagen? *South African Journal of International Affairs*, 24(2), 229–248.
- Adler E., Pouliot V. (2011). International Practices. *International Theory*, 3(1), 1–36.
- ASEAN. (2018, July 4). ASEAN – External Relations. ASEAN Official Webpage. Pobrane z: <http://asean.org/asean/external-relations>.

- Bache I. (2010). Partnership as an EU Policy Instrument: A Political History. *West European Politics*, 33(1), 58–74.
- Bang J. (2017). Why So Many Layers? China's 'State-Speak' and Its Classification of Partnerships. *Foreign Policy Analysis*, 13(2), 380–397.
- Blanco L. F. (2015). *On the Uses and Functions of 'Strategic Partnership' in International Politics: Implications for Agency, Policy and Theory* (PhD Thesis). Bielefeld: Bielefeld University.
- Blanco L. F. (2016). The Functions of 'Strategic Partnership' in European Union Foreign Policy Discourse. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 36–54.
- Brzezinski Z. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostategic Imperatives*. New York: Basic Books.
- Burns W. J. (2009, November 26). *The Practice of Partnership: the 2009 Cyril Foster Lecture*. Lecture Delivered at the Oxford University. Pobrane z: <http://www.state.gov/p/us/rm/2009a/133268.htm>.
- Buzan B., Wæver O., Wilde J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Castillejo C. (red.). (2014). New Donors, New Partners? EU Strategic Partnerships and Development. *ESPO Report 3* (December 2014).
- Czechowska L. (2013). *Wewnątrzunijni partnerzy strategiczni Rzeczypospolitej Polskiej* [Poland's Intra-EU Strategic Partners]. Toruń: MADO.
- Delors J. (1985, September). *A Speech by Jacques Delors at the First Intergovernmental Conference, Luxembourg, 9.09.1985*. *Bulletin of the European Communities* 9. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Pobrane z: https://www.cvce.eu/content/publication/2001/10/19/423d6913-b4e2-4395-9157-fe70b3ca8521/publishable_en.pdf.
- Elrod R., Mielish J. (2018). Strategic Partnerships: Thinking Outside the Administrative Box. *Community College Journal of Research and Practice*, 42(9), 617–622.
- Emerson M., Tocci N., Vahl M., Whyte N. (2001). *The Elephant and the Bear: the European Union, Russia and Their Near Abroads*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Envall H. D. P., Hall I. (2016). Asian Strategic Partnerships: New Practices and Regional Security Governance. *Asian Politics & Policy*, 8(1), 87–105.

- Eurasian Economic Commission. (2017). Achieving the Sustainable Development Goals in the Region of the Eurasian Economic Union. *The Report of the Eurasian Economic Commission*, 2017. Pobrane z: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_razv_integr/Documents/Издания/OON_Eng.pdf.
- European Council. (2003, December 12). *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Brussels. Pobrane z: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>.
- European Council. (2010). Press Release of the President of the European Council 14 September 2010. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/116494.pdf.
- Farias de R. S. (2013). Parcerias estratégicas: marco conceitual. W: A. C. Lessa and H. A. de Oliveira (Org.), *Parcerias estratégicas do Brasil: os significados e as experiências tradicionais*, vol. 1. Belo Horizonte: Fino Traço, s. 15–35.
- Ferreira-Pereira L. C. (2016). The European Union's Partnership Policy Towards Brazil: More than Meets the Eye. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 55–77.
- Ferreira-Pereira L. C., Vieira A. Vysotskaya Guedes. (2016). Introduction: The European Union's Strategic Partnerships: Conceptual Approaches, Debates and Experiences. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 3–17.
- FMPRC. (2015, March 8). Foreign Minister Wang Yi Meets the Press after the Third Session of the Twelfth National People's Congress. Pobrane z: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/wjbz_663308/2461_663310/t1243662.shtml.
- Geldenhuis D. (2015). The Comprehensive Strategic Partnership between South Africa and Russia. *Strategic Review for Southern Africa*, 37(2), 118–145.
- Gilson J. (2016). The Strategic Partnership Agreement between the EU and Japan: The Pitfalls of Path Dependency? *Journal of European Integration*, 38(7), 791–806.
- Gratius S. (2012). Brazil and the European Union: Between Balancing and Bandwagoning. *ESPO Working Paper 2* (July 2012).

- Grevi G. (2010, December). Making EU Strategic Partnerships Effective. *FRIDE Working Paper 105*.
- Grevi G. (2012, June). Why EU Strategic Partnerships Matter. *ESPO Working Paper 1*.
- Grevi G. (2013). The EU Strategic Partnerships: Process and Purposes. W: M. Teló, F. Ponjaert (eds.), *The EU's Foreign Policy: What Kind of Power and Diplomatic Action* (s. 159–173). Farnham: Ashgate.
- Grevi G., Renard T. (2012, November). Hot Issues, Cold Shoulders, Lukewarm Partners: EU Strategic Partnerships and Climate Change. *ESPO Report 2*.
- Hamilton D. S. (2014, July). The American Way of Partnership. *ESPO Working Paper 6*.
- Holslag J. (2011). The Elusive Axis: Assessing the EU–China Strategic Partnership. *Journal of Common Market Studies*, (44)2, 293–313.
- Hosoya Y. (2012). The Evolution of the EU–Japan Relationship: Towards a ‘Normative Partnership’? *Japan Forum*, 24(3), 317–337.
- Iankova E. A. (2009). *Business, Government, and EU Accession: Strategic Partnership and Conflict*. Lanham: Lexington Books.
- Kay S. (2000). What Is a Strategic Partnership? *Problems of Post-Communism*, 47(3), 15–24.
- Kliman D. M., Walker J. W., Inboden W. (2014, March). Promising Partnerships: Emerging and Established Powers in the 21st Century. *GMF Emerging Powers Policy Forum*.
- Laipson E. (2015, July 15). For 21st-Century Problems, States Seek Partnerships, not Alliances. *World Politics Review*. Pobrane z: <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/16238/for-21st-century-problems-states-look-for-partnerships-not-alliances>.
- Lessa A. C. (1998). A diplomacia universalista do Brasil: A construção do sistema contemporâneo de relações bilaterais. *Revista brasileira de política internacional*, 41(special issue), 29–41.
- Lessa A. C. (2010). Brazil's Strategic Partnerships: An Assessment of the Lula Era (2003–2010). *Revista Brasileira de Política Internacional* 53 (special issue), 115–131.
- Lo B. (2008). *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. London–Washington, DC: Chatham House & Brookings Institution Press.
- Maher R. (2016). The Elusive EU–China Strategic Partnership. *International Affairs*, 92(4), 959–976.

- Menon R. (2007). *The End of Alliances*. Oxford: Oxford University Press.
- Michalski A., Pan Z. (2017a). Role Dynamics in a Structured Relationship: The EU–China Strategic Partnership. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 55(3), 611–627.
- Michalski A., Pan Z. (2017b). *Unlikely Partners: China, the European Union and the Forging of a Strategic Partnership*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Milner H. (1992). International Theories of Cooperation among Nations: Strengths and Weaknesses. *World Politics*, 44(3), 466–96.
- Moscow Declaration by US President Clinton and Russian President Yeltsin*. (1994, January 14). Moscow, Russia. Pobrane z: <http://fas.org/nuke/control/detarget/docs/940114-321186.htm>.
- Murray P. (2016). EU–Australia Relations: A Strategic Partnership in All but Name? *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 171–191.
- Nadkarni V. (2010). *Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances*. London–New York: Routledge.
- Nath S. (2014). Strategic Partnership for Economic Development: India's New 'Inclusive Trade Diplomacy'. *Procedia: Social and Behavioral Sciences*, 157, 236–243.
- NYT Chronicle*. (2015). 'Strategic Partnership' in the NYT News Coverage. Pobrane z: <http://chronicle.nytlabs.com>.
- Oviedo E. D. (2006). China: Visión y práctica de sus llamadas 'relaciones estratégicas'. *Estudios de Asia y África*, 41(3), 385–404.
- Paul T. V. (2018, June 6). When Balance of Power Meets Globalization: China, India and the Small States of South Asia. *Politics (OnlineFirst edition)*. Pobrane z: DOI: 0263395718779930.
- Powell R. (1999). *In the Shadow of Power: States and Strategies in International Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Renard T. (2011a). EU Foreign Ministers Should Look to 'Grand Strategy'. *EU Observer*, 30 August. Retrieved from <https://euobserver.com/opinion/113442>.
- Renard T. [Reynard, T.] (2011b). Vneshniaya polityka ES: ot dialoha o stratehicheskome partnerstve k real'nomu stratehicheskomu partnerstvu. *Vestnyk mezhdunarodnikh orhanyzatsiy [Вестник международных организаций]* 4(35), 92–117.
- Renard T. (2012). The EU Strategic Partnerships Review: Ten Guiding Principles. *ESPO Policy Brief 2* (April 2012).

- Renard T. (2013). The EU and Its Strategic Partners: A Critical Assessment of the EU's Strategic Partnerships. W: S. Biscop, R. G. Whitman (eds.), *The Routledge Handbook of European Security* (s. 302–314). London–New York: Routledge.
- Renard T. (2014, June). The Rise of Cyber-Diplomacy: The EU, Its Strategic Partners and Cyber-Security. *ESPO Working Paper 7*.
- Renard T. (2016a). Partnering for Global Security: The EU, Its Strategic Partners and Transnational Security Challenges. *European Foreign Affairs Review*, 21(1), 9–33.
- Renard T. (2016b). Partnerships for Effective Multilateralism? Assessing the Compatibility between EU Bilateralism, (Inter-)regionalism and Multilateralism. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 18–35.
- Renard T. (2018). EU Cyber Partnerships: Assessing the EU Strategic Partnerships with Third Countries in the Cyber Domain. *European Politics and Society*, 19(3), 321–337.
- Renard T. (2011a, August 30). EU Foreign Ministers Should Look to 'Grand Strategy'. *EU Observer*. Pobrane z: <https://euobserver.com/opinion/113442>.
- Sachdeva G. (2015, June). Evaluation of the EU–India Strategic Partnership and the Potential for its Revitalization. *EP AFET Study, EP/EXPO/B/AFET/FWC/2013-08/Lot5/05*. Brussels: European Parliament.
- Saprykin V. (2001, January 3). Zasady stratehichnoho partnerstva. Stenohrama kruhloho stolu UCEPD. Pobrane z: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=113.
- Sautenet A. (2007). The Current Status and Prospects of the 'Strategic Partnership' between the EU and China: Towards the Conclusion of a Partnership and Cooperation Agreement. *European Law Journal*, 13(6), 699–731.
- SGCAN. (2017, March 24). Secretaría General de la CAN y Comisión Económica Euroasiática (CCE) firman Memorándum de Entendimiento. Lima. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=3825&accion=detalle&cat=NP&title=secretaria-general-de-la-can-y-comision-economica-euroasiatica-cce-firman-memorandum-de-entendimiento>.
- Slobodchikoff M. O., Tandon A. (2017). Shifting Alliances and Balance of Power in Asia: Transitions in the Indo-Russian Security Ties. *Asian Journal of Political Science*, 25(2), 159–175.

- SPaSIO (2013–2018). Strategic Partnerships between States and International Organizations: An Ideal Model (SPaSIO). International Collaborative Research Project hosted at the Nicolaus Copernicus University in Toruń, Faculty of Political Sciences and International Studies [Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Politologii i Studiów Międzynarodowych, UMK WPiSM] (Available at <http://www.spg.umk.pl/project/>).
- Taneja P. (2010). China–Europe Relations: The Limits of Strategic Partnership. *International Politics*, 47(3–4), 371–387.
- Trinidad D. D. (2017). Domestic Factors and Strategic Partnership: Redefining Philippines–Japan Relations in the 21st Century. *Asian Politics & Policy* 9(4), 613–635.
- Tyushka A. (2010). Instrumentalizatsiia analitychnykh katehoriy u doslidzhenni nimets'ko-frantsuz'kykh bezpekovo-oboronnykh vidnosyn: «osoblyvi vidnosyny», «stratēhichne partnerstvo» chy «mizhnarodnyy rezhy»? Robochyy dokument, 24/02/2010. Lviv: LNU im. Ivana Franka, Fakultet mizhnarodnykh vidnosyn.
- Vieira A. (2016). Ukraine, Russia and the Strategic Partnership Dynamics in the EU's Eastern Neighbourhood: Recalibrating the EU's 'Self', 'We' and 'Other'. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 128–150.
- Wang S. (2017). Sino-Swiss Strategic Partnership: A Model for China–Europe Relations. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3(2), 267–282.
- Watson A. M. S. (2001). Strategic Partnership. W: R. J. Barry Jones (red.), *Routledge Encyclopedia of International Political Economy* (s. 1488–1490). London–New York: Routledge.
- Wilkins T. S. (2008). Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation? *Contemporary Security Policy*, 29(2), 358–383.
- Wilkins T. S. (2015). From Strategic Partnership to Strategic alliance? Australia–Japan Security Ties and the Asia-Pacific. *Asia Policy* 20, 81–112.
- Wilkins T. S. (2018). After a Decade of Strategic Partnership: Japan and Australia 'Decentering' z the US Alliance? *The Pacific Review*, 31(4), 498–514.
- WPR. (2018, March 28). W: Deepening Ties With ASEAN, Australia Gains a 'Strategic Hedge' [Editorial]. *World Politics Review*. Pobrane z: <https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/24455/in-deepening-ties-with-asean-australia-gains-a-strategic-hedge>.

- Yang J. (2007). Work Together to Build a Common Future. *Speech by Foreign Minister Yang Jiechi at the Royal Institute of International Affairs*, London, 5 December 2007. Pobrane z: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t387186.shtml.
- Zhovkva I. I. (2005). Stratehichne partnerstvo u zovnishniy politytsi Ukrainy (Dysertatsia na zdobutia nauk. stupenia kand. polit. nauk: spetsial'nist' 23.00.04. «Politychni problemy mizhnarodnykh system ta hlobalnoho rozvytku»). Kyiv: KNU im. T. Shevchenka. Pobrane z: <http://nbuv.gov.ua/node/2116>.
- Zhovkva I. I. (2006). Stratehichne Partnerstvo Ukrainy. Teoriia i praktyka. (Za zah. red. akademika NAN Ukrayiny, d.t.n. V.P. Horbulina) Kyiv: DP NVTS „Yevroatlantykinform”.

Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska, Agata Domachowska,
Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska*

2. Państwa, organizacje międzynarodowe i partnerstwa strategiczne: teoretyczne podstawy modelu idealnego

Abstract: Drawing on the critical literature review from the previous chapter, this chapter sketches the minefield of theorizing an escapable phenomenon – strategic partnerships in world politics and IR theory. It first outlines the theory-building rationale and strategy, epistemological considerations and ontological standing; then it justifies why building of a „heuristic model” was chosen as a way of studying the phenomenon. The chapter develops a realist-constructivist approach to the study of strategic partnerships, according to which strategic partnerships can provide states and non-state actors with a form of foreign-policy assertiveness, special bilateral relations and alignment, as well as a form of structured international engagement. The theoretical and methodological discussions within this chapter are completed by five main hypotheses, a qualitatively-driven mixed-method methodological framework, including the description of main variables, their operationalization and measurement methods, data collection and research sampling.

Keywords: strategic partnerships theory, realist-constructivist analysis, mixed methods

---

* Pomysły wyrażone w tym rozdziale są wspólne dla wszystkich wymienionych autorów. Współautorzy doceniają wkład Andriya Tyushki w przygotowanie tekstu tego rozdziału.

2.1. Ramy teoretyczne i koncepcyjne: model idealny partnerstwa strategicznego SPaSIO oraz wybór podejścia realistycznego konstruktywizmu do analizy partnerstw strategicznych

2.1.1. Dlaczego warto teoretyzować partnerstwa strategiczne? Dlaczego warto stworzyć model idealny?

Kiedy w połowie 2013 roku został rozpoczęty projekt SPaSIO (*Strategic partnership between a state and an international organization*), literatura dotycząca partnerstw strategicznych (PS) dopiero się rozwijała, a znalezienie kompleksowych opracowań teoretycznych było praktycznie niemożliwe. Obecnie, pół dekady później, liczba opracowań dotyczących partnerstw strategicznych jest znacznie większa, jednak wciąż z wyraźną przewagą opisowych badań empirycznych przy stosunkowo niewielkiej liczbie opracowań teoretycznych. Partnerstwa strategiczne, często krytykowane i przedstawiane przez polityków i analityków politycznych jako nieuchwytna idea, zaczęły zyskiwać na znaczeniu, a nawet – paradoksalnie – stały się konkretnym podejściem w stosunkach międzynarodowych. *Europejska Strategia Bezpieczeństwa* z 2003 roku doskonale ilustruje tę przełomową zmianę. Jako instrument pozwalający podmiotom zadbać o różne interesy zewnętrzne oraz realizować programy polityczne w zróżnicowanych realiach, partnerstwa strategiczne są coraz częściej wybierane przez polityków. Elastyczna konstrukcja partnerstw strategicznych zapewnia szerokie pole manewru zarówno pod względem formy, jak i treści realizowanej polityki. Jednak ze względu na różnorodność sposobów tworzenia i kształtowania partnerstwa strategiczne uważane są za narzędzia nieokreślone i fragmentaryczne. Ma to bezpośredni wpływ zarówno na polityczne, jak i naukowe podejście do tej idei – a niewystarczający stan postępów teoretycznych w tej materii wynika najprawdopodobniej z ciągłego rozwoju i różnorodnego charakteru partnerstw strategicznych. Niektórzy autorzy, jak na przykład Luis F. Blanco (2015, s. 65), twierdzą, że nie ma możliwości (a także: potrzeby?) ogólnego ujęcia kategorii partnerstw strategicznych, gdyż „każde ‘partnerstwo strategiczne’ należy analizować osobno”, to znaczy, że „musi ono być postrzegane i rozumiane

jako zjawisko kontekstowe, gdzie użycie owego wyrażenia zmienia jego rozumienie”. Następnie dodaje, że „jedynym dopuszczalnym uogólnieniem jest uznanie, że w polityce międzynarodowej istnieje ważne współczesne zjawisko związane z użyciem terminu ‘partnerstwo strategiczne’” (Blanco, 2015, s. 76). Podczas gdy takie stanowisko jest w pełni zgodne z podejściem metodologicznym, jakie przyjmuje Blanco (2015; 2016), a zatem z konstruktywistyczną lingwistyczną analizą danego zjawiska, twierdzenie to kłóci się z innymi poglądami teoretycznymi i metodologicznymi, które dążą do uogólnienia, a tym samym uproszczenia złożonej i wciąż zmieniającej się sytuacji na arenie międzynarodowej. Niekończąca się dekonstrukcja pojęcia w poszukiwaniu jego „strategicznych” i „partnerskich” komponentów, któremu towarzyszyłyby wysiłki w celu osiągnięcia niepotrzebnie głębokiej i konkretnej kontekstualizacji, przyczyniłaby się tylko do dalszej fragmentaryzacji rozwijających się badań dotyczących partnerstw strategicznych. Prawie dziesięć lat temu Giovanni Grevi (2010, s. 3) nawoływał w swoich pracach do uwzględnienia „zdrowego rozsądku” w empirycznych badaniach nad partnerstwami strategicznymi. W pełni zgadzamy się także z Thomasem Renardem (2013, s. 302) twierdzącym, że „każdy rząd ma własną definicję, a każde partnerstwo jest samo w sobie alternatywą”, zatem pozytywnie odnosimy się do zobowiązania Blanco (2015, s. 65) co do kontekstowego niuansowania wyartykułowanych partnerstw strategicznych. Zakładamy jednak, że ta specyfika przypadku/treści/kontekstu nie powinna być traktowana jako wartość nominalna, nie powinna być także interpretowana w kategoriach postpozytywistycznych, wykluczając w ten sposób jakąkolwiek możliwość generalizacji. Zważywszy, że poszukiwanie uniwersalnego znaczenia partnerstw strategicznych byłoby zniechęcającym zadaniem, to ustanowienie zdroworozsądkowego rozumienia tej idei politycznej i wspólnych cech partnerstw strategicznych w praktyce, a także wskazanie cech wyróżniających je na tle innych zjawisk, wydaje się nie tylko możliwe, ale wręcz konieczne – zwłaszcza biorąc pod uwagę intensywne rozprzestrzenianie się partnerstw strategicznych jako narzędzia polityki zagranicznej i powstającego podsystemu stosunków międzynarodowych.

Jak wskazano w poprzednim rozdziale, pierwsze próby nadania sensu partnerstwom strategicznym sięgają pionierskiego modelu or-

ganizacyjnego partnerstw strategicznych Thomasa S. Wilkinsa (2008) i idealnego modelu międzypaństwowych partnerstw strategicznych Lucyny Czechowskiej (2013a) oraz wielopoziomowych (pluralistycznych) metod teoretycznych Jonathana Holslaga (2011), Blanco (2015; 2016) oraz Anny Michalski i Zhongqi Pana (2017). Co istotne, nacisk na opisowe i konstytutywne elementy partnerstw strategicznych charakteryzował niemal wszystkie podejścia do tej idei, zbliżając je do tworzenia szablonów analitycznych lub modeli, zamiast rozwijać teorię. Wobec braku konsensualnej koncepcji (nie mówiąc już o holistycznych opracowaniach teoretycznych) partnerstw strategicznych, analityczne ramy modelu wydają się najbardziej użytecznym i rozsądnym przybliżeniem zjawiska. Zatem, w podobnym duchu, proponowane podejście ma na celu zaprojektowanie modelu idealnego partnerstwa strategicznego między państwem i organizacją międzynarodową, a także pójście o krok dalej dzięki teoretycznemu osadzeniu modelu analitycznego (w ramach realistyczno-konstruktywistycznej syntezy) oraz przetestowaniu go przy użyciu możliwych do zaobserwowania empirycznie zmian w 14 studiach przypadków partnerstw strategicznych.

2.1.2. Głębokie teoretyzowanie w stosunkach międzynarodowych i model idealny partnerstw strategicznych SPaSIO

W *Rethinking Foreign Policy* Stefano Guzzini (2013a, s. 3) sformułował myśl: „Na początku była konceptualizacja”. Zgodnie z powszechną tradycją naukową staraliśmy się opracować naszą własną roboczą definicję partnerstwa strategicznego w następujący sposób:

Partnerstwo strategiczne (między państwem a organizacją międzynarodową) przedstawia szczególny rodzaj wyartykułowanej i ugruntowanej współpracy strategicznej między (zazwyczaj dwoma) międzynarodowymi podmiotami strategicznymi, która (a) jest oparta na ich zbieżnych celach strategicznych, (b) jest motywowana przez wzajemne postrzeganie się partnerów jako istotnych dla realizacji celów strategicznych, (c) charakteryzuje się bardziej (niż z innymi podmiotami) intensywnymi

interakcjami pomiędzy partnerami, a także niekiedy (d) wyjątkowymi powiązaniem oraz (e) jest indukowana przez zmieniające się środowisko strategiczne, a zatem wyłaniającą się wielopłaszczyznowość, w tym presję na podejmowanie wspólnych działań w obliczu rosnącej współzależności i pojawiających się wyzwań transnarodowych.

Nasze rozumienie partnerstwa strategicznego w żaden sposób nie przedstawia kompleksowej definicji z wyczerpującą listą czynników określających tę kategorię. W rzeczywistości wydaje się prawie niemożliwe, aby opracować całościową definicję partnerstwa strategicznego, która uwzględniałaby pełną różnorodność konstytutywnych i funkcjonalnych cech, jakie można wyodrębnić na podstawie dotychczas przeanalizowanych przypadków. Projektując i testując model idealny partnerstw strategicznych SPaSIO, staraliśmy się jednak zweryfikować możliwie najszerszy katalog zarówno wyraźnie widocznych, jak i starannie opracowanych założeń dotyczących tego, czym są partnerstwa strategiczne i w jaki sposób funkcjonują. Rozszerza to naszą analizę koncepcyjną i proces budowy teorii, zwiększając zakres podanej definicji. W końcu „opracowanie koncepcji jest czymś więcej niż dostarczeniem definicji: to decyzja o tym, co jest ważne w danym zjawisku” (Goertz, 2006, s. 27).

Nasza próba modelowania i rozwoju teorii wpisuje się w to, co Guzzini (2013b, s. 534) określił – w celu zwiększenia refleksyjności w teorii stosunków międzynarodowych (odchodząc od tradycji ograniczania teoretyzowania do jego trybu empirycznego lub tradycji teoretyzowania normatywnego) – jako ontologiczne lub konstytutywne teoretyzowanie. Będąc sposobem refleksyjnego budowania głównych pojęć i konstrukcji stanowiących pole badawcze, teoria ontologiczna/konstytutywna nieodwołalnie wiąże się z budową „cegiełek bardziej ogólnego zrozumienia”, a więc jest „oczywiście powiązana z analizą empiryczną”, jak również „ustanowieniem ram analizy lub typologii, które dotyczą głównie konstytutywnej funkcji teoretyzowania” (Guzzini, 2013b, s. 534, 535). Często teorie wyrażane są w postaci modeli, czyli celowych i abstrakcyjnych uproszczeń realnego świata, które są użyteczne w wyjaśnianiu politycznego świata:

Duża nierealność modelu, jeśli jest właściwie skonstruowany, jest tym, co czyni go użytecznym. Modele [...] mają pełnić taką samą funkcję jak mapa ulic miasta. Jeśli porównać mapę miasta z prawdziwą topografią tego miasta, to jest pewne, że to, co jest przedstawione na mapie, jest wysoce nierealistycznym przedstawieniem tego, jak wygląda miasto. Mapa całkowicie zniekształca to, co *naprawdę* tam jest i pomija wiele szczegółów na temat tego, jak wygląda dany obszar. Ale właśnie *dlatego*, że mapa zniekształca rzeczywistość – ponieważ pozbawiona jest mnóstwa szczegółów na temat tego, co *naprawdę* tam jest – jest to przydatne narzędzie. Mapa, która próbowałaby przedstawić wszystkie szczegóły konkretnego obszaru, byłaby zbyt zagracona, aby mogła być przydatna w znalezieniu konkretnej lokalizacji lub byłaby zbyt duża, aby można ją było wygodnie przechowywać (Rogers, 2006, s. 276) [wyróżnienia woryginał].

Zasadniczo zatem modele analityczne są uproszczeniami, które pomagają lepiej badać i wyjaśniać „świat na zewnątrz” – a zatem mają znaczenie polityczne. W swoim ostatnim podejściu do teoretyzowania politycznego znaczenia teorii stosunków międzynarodowych Beate Jahn (2017, s. 69) stwierdza, że chociaż „w kontekście akademickim takie liczby i modele są bardzo kontestowane” – poza tym kontekstem praktykowanie abstrakcji jako „zawartych w liczbach, formułach, modelach, języków naukowych [...] stwarza poczucie rzeczywistości, niepodważalności – polityk sformułowanych w odpowiedzi *na naturę rzeczy*”.

Model SPaSIO składa się z uproszczeń wielu empirycznie obserwowalnych i analitycznie obiecujących „cegiełek”, które zostały ułożone w ujednoczony konstrukt analityczny, typ idealny w sensie Weberowskim oraz konstrukt metodologiczny mieszczący się w ramach najnowszych debat metodologicznych poświęconych rozróżnieniu teorii idealnej i teorii nieidealnej (por. np. Hamlin, Stemplowska, 2012; Jubb, 2012; Lawford-Smith, 2013). Używamy podejścia modelu (idealnego) – i terminu – zamiast teorii, ponieważ lepiej oddaje istotę naszego wysiłku w mikromodelowaniu, bardziej niż w metateoretyzowaniu. Z tego powodu opracowany model lepiej pozwala na interdyscyplinarne dopasowywanie oraz osadzanie w różnych gałęziach teoretyzowania.

Koncentrując się na wystarczająco reprezentatywnym doborze małej próby partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi działającymi w pięciu regionach świata, model SPaSIO ma jednak swoje oczywiste ograniczenia. Jest to widoczne zwłaszcza w porównaniu z projektami bardziej wszechstronnymi, trwałymi i realizowanymi w ramach komputerowych symulacji, takimi jak model komputerowy Karl W. Deutsch Globus (1987).

Chcemy w ten sposób ustalić poziom dokładności oraz określić taki tryb teoretyzowania, który stosowany od samego początku pozwoli uniknąć pułapki wygórowanych oczekiwań. Chcemy, aby oczywiste było, że nie twierdzimy, iż nasz model typu idealnego lub jego empirycznie obserwowalne i/lub analitycznie wyodrębnione elementy dostarczają wszystkich części składowych potrzebnych do metateoretycznego teoretyzowania, to znaczy postępowania teoretycznego według zwyczajowej triady metodologii, ontologii i epistemologii, przyjmującej „krytyczną formę, gdy sprawdza spójność tych założeń, na [podstawie] których zbudowane są istniejące teorie” (Guzzini, 2013b, s. 533). Jest to przedwczesne wyzwanie, zwłaszcza zważywszy na brak naukowych opracowań w zakresie partnerstw strategicznych powstałych przed 2000 rokiem, a także brak konsensualnych teorii empirycznych lub jakiegokolwiek szerokiej teorii ontologicznej (być może z wyjątkiem zawężonej teorii PS „sprzymierzania się” (*alignment*) Wilkina (2008; 2018) lub podobnego podejścia skoncentrowanego na bezpieczeństwie, jak teza „balansu bez sprzymierzania się” w pracy Vidy Nadkarni (2010)). Podkreślamy więc, że choć rozwijamy synergetyczną podstawę teoretyczną (realistyczno-konstruktywistyczną syntezę) – do analizy partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi, z wyartykułowaną pozycją ontologiczną, a także epistemologią i metodologią opartą na modelach, nie udało się nam (do tej pory) wnieść wkładu na poziomie metateoretyzowania.

2.1.3. Problem agent–struktura i inne „izmy” ontologii partnerstw strategicznych

W związku z ogólnie przyjętą praktyką (a zatem regułą) teoretycy stosunków międzynarodowych są ograniczeni przez „izmy” i niekończące

się wokół nich debaty. Poza kilkoma głównymi rywalizującymi nurtami i krytycznymi perspektywami teoretycznymi (takimi jak realizm, liberalizm, konstruktywizm itd.) problem „izmu” oznacza także dualizm w zakresie agent–struktura, który rzekomo jest wrogi wszelkim autentycznym próbom wykroczenia poza niego. To z pewnością nakłada dodatkowe obciążenia i ograniczenia na rozwój teorii, nawet zanim ten proces rzeczywiście zacznie przybierać jakiegokolwiek kształty.

W dalszej części zajmiemy się ontologicznymi i epistemologicznymi „izmami” w odniesieniu do rozwoju ontologicznych i epistemologicznych stanowisk modelu SPaSIO.

Przede wszystkim partnerstwa strategiczne, jako konstrukcje społeczne *per se*, w zasadzie nie mogą być wyjaśnione z perspektywy wyłącznie skupionej na agencie lub strukturze – wyjaśnienie strategicznego partnerstwa jako formy międzynarodowego zaangażowania, dwustronnego stowarzyszenia i działań polityki zagranicznej (jako zasady lub narzędzia) musi łączyć w sobie obie perspektywy. Jak napisał Colin Wight (2007, s. 111), „w świecie społecznym zarówno agenci, jak i struktury są niezbędne, aby jakikolwiek akt społeczny był możliwy”.

Koncentrując się zarówno na analizie agencji, jak i struktury, na linii rozumowania realistyczno-konstruktywistycznego próbujemy dokonać tego, co Felix Berenskötter (2017, s. 1) nazywa „głębokim teoretyzowaniem”, to znaczy „konceptyjnym wysiłkiem wyjaśnienia (inter)akcji poprzez odczytywanie inspiracji/podstawowych motywacji oraz ontologii ich nosiciela przez wzięcie pod uwagę kondycji ludzkiej, czyli określonego opisu tego, jak podmiot (aktor polityczny) jest umiejscowiony w społecznej przestrzeni i czasie”. Berenskötter tak definiuje dalej swoją koncepcję:

Głębokie teoretyzowanie dotyczy tego, w jaki sposób aktorzy polityczni postrzegają i organizują swoje usytuowanie w (społecznej) przestrzeni i czasie, jak kształtują się i są kształtowane przez swoją czasoprzestrzenną rzeczywistość oraz jak działają z tym lub wbrew temu warunkowi poprzez określone formy (inter)akcji (Berenskötter, 2017, s. 12).

Widziane z tego punktu zarówno logika strukturalna stojąca za międzynarodowym zachowaniem aktorów, jak i analityczne dąże-

nie aktorów pod wpływem własnych motywacji do angażowania się w partnerstwa strategiczne, to znaczy przyjmowanie „punktu widzenia aktorów” (o co apelował Smith, 2004, s. 511), charakter i forma ich relacji w międzynarodowym kontekście systemowym, a także aspekty ich zbiorowej (prze)budowy w stosunkach międzynarodowych stanowią integralną część naszych dążeń do „głębokiego teoretyzowania” partnerstw strategicznych w polityce światowej.

W naukach o polityce ten punkt widzenia reprezentowany jest przez wpływowe podejście strategiczno-relacyjne (SRA) wprowadzone przez Boba Jessopa (1990). Trzymając się tego krytycznego, realistycznego podejścia w analizie politycznej, Colin Hay (2002, s. 127) twierdzi, że „struktura i agencja są najlepiej widoczne, nie tyle (à la Anthony Giddens) jako odwrotne strony tej samej monety, co metale w stopie, z którego wykuta jest moneta”, a zatem, chociaż możliwe do oddzielenia analitycznego, struktura i agencja „są w praktyce całkowicie splecione (nie widzimy składowych metali w stopie, a jedynie produkt ich syntezy)”. Z tego punktu widzenia podejście strategiczno-relacyjne „dąży do przekroczenia sztucznej dwoistości struktury i agencji”, to znaczy oferuje bardziej użyteczne rozróżnienie między strukturą i agencją jako rozróżnienie „pomiędzy *strategicznym działaniem* z jednej strony a *strategicznie selektywnym kontekstem*, w którym jest ono formułowane i na który ono też wpływa” (Hay, 2002, s. 127; również bardziej ogólnie, s. 126–134). W ten sposób SRA przedstawia próbę analitycznego uchwycenia struktury w jej relacji do działania – i działania odpowiednio w stosunku do struktury. Analogicznie podejście to można zastosować w poddziedzinie stosunków międzynarodowych (IR) i analizy polityki zagranicznej (FPA).

Ponieważ kluczową relacją w SRA nie jest relacja między strukturą a agencją, lecz raczej „bardziej bezpośrednia interakcja strategicznych aktorów i strategiczny kontekst, w którym się znajdują” (Hay, 2002, s. 128), ta perspektywa wpisuje się w naszą analizę wschodzących partnerstw strategicznych w ewoluującym kontekście międzynarodowym.

Po drugie, będąc konstrukcją społeczną w realistycznym świecie, partnerstwa strategiczne nie wpasowują się w żadne istniejące pojedyncze podejścia teoretyczne w ramach dyscyplin IR/ FPA, czyli teoretycz-

ne „izmy”. Podejmowano próby podejścia (*sic!*) do *kilku* aspektów wyłaniającego się międzynarodowego, politycznego fenomenu z różnych analitycznych punktów widzenia i perspektyw, takich jak instytucjonalizm historyczny i liberalny, studia nad zarządzaniem, krytyczne studia nad bezpieczeństwem itp. Dwa nurty wyraźnie wyróżniały się zarówno pod względem skali badawczej, jak i mocy objaśniającej: realizm i konstruktywizm. Często te dwa podejścia będą postrzegane jako alternatywne, a zatem wzajemnie się wykluczające.

Mimo wszystko główne nurty i krytyczne podejścia teoretyczne w stosunkach międzynarodowych wciąż stawiają przed naukowymi i zainteresowanymi polityką społecznościami pytanie – „w jakim świecie żyjemy?”. Pytanie to było tematem przewodnim latem 2018 roku w antologii renomowanego magazynu „Foreign Affairs”, który opublikował zestawienie „pół tuzina wyborów wielkiej narracji na coraz bardziej burzliwą erę” (*Foreign Affairs*, 2018). Oczywiście można wybrać jedną konkretną perspektywę lub przyznać, że nie ma jednej wielkiej teorii, która byłaby w stanie wyjaśnić świat stosunków międzynarodowych i jego złożoność. W „Foreign Policy”, innym opiniotwórczym magazynie, współczesny myśliciel realistyczny Stephen Walt przyznał przed dwudziestu laty równą rolę perspektywie realistycznej, liberalnej i konstruktywistycznej, argumentując, że „kompletny dyplomata’ przyszłości powinien pozostać świadomy nacisku realizmu na nieuchronną rolę władzy, mieć w pamięci liberalną świadomość na temat sił wewnętrznych, a od czasu do czasu podejmować refleksję nad konstruktywistyczną wizją zmiany” (Walt, 1998, s. 44). Korzystając z tego świadomego praktycznego wglądu, jesteśmy również przekonani, że w epoce krytycznej różnorodności również teoria stosunków międzynarodowych wymaga przełamania dyktatu „izmów” i paradygmatów. Opieramy się na Berenskötterze (2017, s. 2), który uważa, że „zerwanie z paradygmatami i rozwijanie nowych sposobów rozumienia polityki światowej jest ważne i utrzymuje dyscyplinę przy życiu”, w szczególności w zakresie teoretyzowania polityki światowej, która jest „ściśnięta między naciskiem na ‘wiedzę praktyczną’ a popularnością [...] ‘uproszczonego testowania hipotez’, z dodatkowym naciskiem ze strony ‘postmodernistycznych i historycznych podejść’”.

według których „abstrakcyjne myślenie przynosi więcej szkody niż pożytku”.

Ponieważ zarówno realizm, jak i konstruktywizm stosowane indywidualnie do tej pory udowodniły, że są jedynie w połowie skuteczne w wyjaśnianiu mozaiki partnerstw strategicznych na arenie międzynarodowej, stało się jasne, że synergetyczne i całościowe spojrzenie na badany problem powinno już dawno być powszechne. Synteza realizmu i konstruktywizmu jest tu postrzegana jako jedna z obiecujących synergii w analitycznych projektach. Może to również pozwolić na przewyżczenie problemu epistemologicznych „izmów” w kontekście partnerstw strategicznych.

Wreszcie, po trzecie, korzystając z podejścia strategiczno-relacyjnego i kierując się dążeniem do ucieczki od hegemonii „izmów”, rozwijamy (bardziej) holistyczną, syntetyczną, realistyczno-konstruktywistyczną ontologię, która kształtuje naszą analizę partnerstw strategicznych w sposób przedstawiony poniżej.

Tak jak realisci uważamy, że skoncentrowanie na władzy i egoizmie (interes własny) to jedno z najważniejszych sił interakcji w anarchicznym systemie międzynarodowym, które prowadzą do konkurencyjnej (w tym konfliktowej) rywalizacji i próby ustanowienia równowagi sił (równowagi potęgi lub równowagi zagrożenia), w tym poprzez tworzenie sojuszy. W przeciwieństwie do realistów nie uważamy, aby państwa były jedynymi głównymi aktorami zdolnymi do strategicznej autonomii, do podejmowania działań i bycia odpowiedzialnym w sprawach międzynarodowych. Twierdzimy ponadto, że sceptycyzm wobec prawa międzynarodowego i instytucji jako ważne stanowisko w realistycznym podejściu do IR/FPA nie niesie bezpośredniej korzyści dla użyteczności (nieposkromionej) siły w stosunkach międzynarodowych. Użycie siły jest awaryjnym sposobem prowadzenia polityki, *ultima ratio*, podczas gdy przestrzeganie zinstytucjonalizowanych międzynarodowych reguł i norm jest standardową procedurą, która kształtuje międzynarodowe interakcje. Wreszcie, w przeciwieństwie do realistów, nie podzielamy stanowiska, że jedynym interesem państw jest przetrwanie – zarówno samego państwa, jak również organizacji międzynarodowych przez nie tworzonych. Państwa bowiem są zainteresowane samozachowawczo-

ścią, ale także poszukują dobrobytu i prestiżu, które mogą być artykułowane w kategoriach władzy.

Podobnie jak konstruktywiści społeczni, traktujemy poważnie idee i tożsamości, normy i zasady, dyskursy i rutynizowane praktyki – a zatem zwracamy uwagę na logikę funkcjonalności i uznajemy wspólne rozumienie tych samych terminów za kluczowe w kształtowaniu międzynarodowych interakcji. Fakty społeczne, takie jak międzynarodowy wizerunek i reputacja aktorów czy miękkie lub normatywne podstawy władzy, są zatem nie mniej ważne niż możliwości militarne i ekonomiczne. Z drugiej strony międzynarodowe zobowiązania aktorów do przestrzegania powszechnie przyjętych norm i zasad nie są domyślnie nadrzędne w stosunku do ich potęgi materialnej i użycia lub groźby użycia siły. W zmieniającym się systemie międzynarodowym, który obarczony jest niepewnością, logika działania aktorów i ich rzeczywiste zachowania w polityce międzynarodowej kształtowane są (zarówno wzmacniane, jak i ograniczane) poprzez względy normatywne i tożsamościowe, tak samo jak motywowane są przez ich egoistyczne interesy i poszukiwanie władzy. Rutynizowane praktyki przestrzegania ustalonych ram normatywnych nadają większą wagę zbieżnym oczekiwaniom, zwiększając w ten sposób pewność i przewidywalność, a w rezultacie obniżając poziom anarchii w systemie międzynarodowym.

Przyjmując realistyczno-konstruktywistyczny punkt widzenia, traktujemy partnerstwa strategiczne jako narzędzie przydatne w dyplomacji dwustronnej, a bardziej ogólnie jako formę zaangażowania dyplomatycznego w sprawy międzynarodowe. W związku z tym partnerstwa strategiczne wyrastają z indywidualnych, a tym samym konkurencyjnych interesów i względów władzy szeroko (krytycznie) rozumianych, ponadto także wspólnych korzyści, aby objąć odrębne, ale i wystarczająco przewidywalne wzorce międzynarodowej współpracy i konkurencji lub współpracy we współzawodnictwie (*cooperation while at competition*). Będąc nowatorską konstrukcją zmieniającego się systemu międzynarodowego, partnerstwa strategiczne również kształtują i przebudowują strukturę stosunków międzynarodowych, przy czym instrumentalnie przekształcają się zarówno w szersze dwu- i wielostronne sieci współpracy, jak i węzły konkurencji światowej polityki.

Ponieważ logika dwustronnego zaangażowania za pośrednictwem partnerstw strategicznych jest z natury społeczna, a zatem współkonstytutywna, ich konkretne wyniki i wpływ na system międzynarodowy są zróżnicowane, ale – co najważniejsze – ogólna perspektywa tego pojęcia potwierdza, że partnerstwa strategiczne są kluczowymi korelatami władzy i porządku we współczesnych interakcjach międzynarodowych.

Zasadniczo „pojęcia dotyczą ontologii” (Goertz, 2006, s. 27, podkreślenie w oryginale), a nasza realistyczno-konstruktywistyczna koncepcja partnerstw strategicznych opiera się na następujących poglądach ontologicznych:

- w coraz bardziej współzależnym systemie stosunków międzynarodowych zarówno państwa, jak i organizacje międzynarodowe stają wobec problemu strategicznej autonomii, a przewaga suwerenności państwowej nie jest w praktyce prosta i bezwarunkowa;
- w „świecie wielu aktorów” strategiczne działanie może być udziałem zarówno państw, jak i organizacji międzynarodowych oraz słabą stroną działalności organizacji i agencji państwowej;
- w zmieniającym się systemie międzynarodowym, którego cechami charakterystycznymi są dyfuzja władzy i zmian w obrębie jej taksonomii, a także związana z nią rekonfiguracja struktury międzynarodowej, szalejąca globalizacja i współzależność, współpraca strategiczna staje się polityczną koniecznością i duchem czasu, a zatem służy jako środek do podtrzymywania światowej zmiany systemowej i jednocześnie do utrzymywania porządku międzynarodowego; w wyłaniającym się policentrycznym układzie współrzędnych systemu międzynarodowego państwa i organizacje międzynarodowe poprzez swoje sieci ugruntowanej współpracy budują podsystemowe połączenia strukturalne (węzły i sieci władzy), które pozwalają zmaksymalizować strategiczny rezultat ich dwustronnego zaangażowania we współpracę i mają strategiczny wpływ na samą strukturę stosunków międzynarodowych.

Tak sformułowane realistyczno-konstruktywistyczne podejście ontologiczne pozwala wyjaśnić, dlaczego partnerstwa strategiczne powstają nie tylko między państwami, ale także – w coraz większym

stopniu – między państwami i organizacjami międzynarodowymi, a w zdecydowanej większości par państwo–organizacja międzynarodowa partnerstwa strategiczne są prowadzone przez te drugie. Pozwala nam również na znalezienie odpowiedniego podejścia do analizowania przypadków współpracy strategicznej pomiędzy prawdopodobnymi (przyjaznymi lub sojusznicznymi mocarstwami) i nieprawdopodobnymi (otwartymi lub utajonymi przeciwnikami, w tym tak zwanymi *freemies*, a także ani przyjaciółmi, ani wrogami) partnerami. Wreszcie tak zarysowane stanowisko ontologiczne pozwala nam uwzględnić, w następnych sekcjach, wpływ partnerstw strategicznych na stosunki dwustronne i sprawy międzynarodowe.

2.1.4. Partnerstwa strategiczne i realistyczno-konstruktywistyczne podejście epistemologiczne

Konieczność ustanowienia nadrzędnej perspektywy analitycznej, która pozwoliłaby uchwycić realistyczny charakter PS jako środka sprawczego w stosunkach międzynarodowych i ewoluującą formę ustrukturyzowanej interakcji strategicznej, została określona, pośród nielicznych, przez Czechowską (2013a; 2013b). Autorka próbowała wypełnić lukę neo-neo syntezą, która łączy neorealizm i neoliberalizm. Twierdząc, że PS są narzędziami do strategicznej współpracy i konkurencji, Czechowska (2013b, s. 38–42) podkreśla, że zarówno realistyczna teoria sojuszy, jak i liberalne instytucjonalistyczne teorie integracji mogą umożliwić uchwycenie pewnych konkretnych aspektów tworzenia lub funkcjonowania PS. Teorie te stosowane rozłącznie musiałyby stawiać czoła poważnym wyzwaniom w odniesieniu do PS w ich różnych kontekstach regionalnych i globalnych, jak również w tworzeniu dającej się generalizować wiedzy. Dowodzą tego nie tylko empirycznie obserwowane przykłady współpracy strategicznej między partnerami, niekoniecznie wynikającej z zagrożenia (lub obawy przed nim), co byłoby zgodne z realistycznym myśleniem o PS w zgodzie z logiką sojuszy. Z drugiej strony współpraca strategiczna niekoniecznie wynika z dynamiki rozwoju instytucjonalnego, nie musi też rozwijać się w tym samym tempie, co wymiar instytucjonalny danego PS: empiryczne dowody potwierdzają istnienie zarów-

no wyraźnie zinstytucjonalizowanych, jak i niezbyt ustrukturyzowanych PS, co z pewnością nie pasowałoby do instytucjonalistycznej linii argumentacji (Czechowska, 2013a, s. 69–70). Ten hybrydowy charakter partnerstw strategicznych znajduje bezpośrednie odbicie w ocenie jego roli w stosunkach międzynarodowych, ponieważ analitycy „mają tendencję do zmniejszania znaczenia i wpływu partnerstw strategicznych na prowadzenie spraw światowych, argumentując, że nie są to ani czyste przykłady budowania sojuszy, ani przykłady udanego rozpowszechniania wartości liberalnych lub uspołecznienia wschodzących potęg w porządku liberalnym, tak jak przewidywali neoliberalni instytucjoniści” (Michalski, Pan, 2017, s. 18). Niemniej jednak zjawisko partnerstwa strategicznego zdołało przetrwać i kształtować system międzynarodowy przez ostatnie trzy dekady, a szczególnie od początku XXI wieku, kiedy idea ta w znacznym stopniu rozprzestrzeniła się wśród państw i organizacji międzynarodowych na całym świecie, w tym jako element (zasada) doktryny polityki zagranicznej wielu aktorów. Dlatego staje się oczywiste, że potrzebna jest ugruntowana w teorii analityczna perspektywa, która może odkryć podziały i wyjaśnić rzekomo niekompatybilne aspekty tego nowatorskiego zjawiska w życiu międzynarodowym. Synteza realistyczno-konstruktywistyczna, jak to przedstawimy poniżej, wydaje się najbardziej odpowiednia w realizacji tego celu.

2.1.4.1. Realistyczny konstruktywizm jako perspektywa analityczna

Realizm i konstruktywizm rzadko kojarzą się z jedną linią argumentacji, są one zazwyczaj usytuowane w bezpośredniej opozycji względem siebie. Konstruktywizm wszedł do głównego nurtu teoretycznego stosunków międzynarodowych jako krytyka neorealizmu (por. Wendt, 1987). Wewnętrzne paradygmatyczne rozróżnienie między realizmem a neorealizmem jest tutaj ważne, ale często pomijane w debatach naukowych, gdzie konstruktywistyczna krytyka neorealizmu jest błędnie przedstawiana jako krytyka realizmu jako takiego, zakładając niezgodność konstruktywizmu z realizmem.

Pionierski artykuł J. Samuela Barkina (2003) poświęcony „realistycznemu konstruktywizmowi” w „International Studies Review”

(2003) otworzył debatę na temat realistyczno-konstruktywistycznego dialogu i możliwości „tworzenia pomostu” (Jackson, 2004). Barkin (2003, s. 325) stanowczo stwierdził, że podczas gdy konstruktywistyczna epistemologia i realistyczna teoria konkurują ze sobą, są one jednak zgodne w twierdzeniu, „że konstruktywizm jest koniecznie realistyczny, ale że konstruktywistyczne badania dają się pogodzić z realistycznym światopoglądem, jak z każdym innym”. W teoretycznej fuzji (klasycznego) realizmu i (słabego) konstruktywizmu Barkina (2010) to zgodność głównych elementów definiujących, a nie paradygmatów jako całości (także w takim stopniu, w jakim konstruktywizm można uznać za samodzielny i wyraźnie artykułowany paradygmat IR), otwiera możliwości dla rozwoju realistycznego konstruktywizmu. Barkin proponuje odejście od klasycznych paradygmatów i przejście do „realistyczno-konstruktywistycznej syntezy”, będącej „tym, co z klasycznego realizmu przejmuje zainteresowanie polityką władzy i polityką zagraniczną, a z konstruktywizmu skupienie się na wzajemnym przenikaniu się struktur i czynników oraz metodologię ich badania. Bazuje na wspólnym fundamencie logiki społecznej i zapotrzebowaniu na refleksyjność i kontekst historyczny, które można znaleźć zarówno w konstruktywizmie, jak i w klasycznym realizmie” (Barkin, 2010, s. 7).

W rezultacie taka realistyczno-konstruktywistyczna fuzja wprowadza nowe zmienne i prawa do istniejących równań konfliktu i współpracy, a zatem ta teoretyczna synteza może być obietnicą nowej równowagi w zrozumieniu dynamiki polityki światowej w XXI wieku. Synteza ta będzie miała również sensowne implikacje zarówno dla rozważań ontologicznych, jak i metodologicznych oraz epistemologicznych.

2.1.4.2. Realistyczno-konstruktywistyczne podejście do partnerstw strategicznych

Synteza teoretyczna, będąc ewidentnie jednym z często stosowanych sposobów budowania teorii, nie jest tak prosta, jak mogłoby się wydawać. W „Poradniku twórczego teoretyzowania” Kund E. Jørgensen (2010, s. 211) ostrzega: „Niektórzy uważają syntezę za wynik fuzji lub połączeń, to znaczy za proces integracji, w którym wcześniej niezależne teorie stały się częścią nowo złożonej teorii. Inni są mniej wymagający

i uważają dyskretne teorie usytuowane na wspólnej platformie za syntezę, innymi słowy, uważają, że synteza jest spójną ramą teoretyczną. [...] Z konieczności teoretyczna synteza implikuje kompromis pomiędzy [rdzeniem] dwóch cnót [to jest teoretyczną oszczędnością i wyczerpującym wyjaśnieniem]”.

Nasz wybór syntezy teorii jest motywowany analitycznym wysiłkiem budowania mostów, próbą *dodania* konstruktywistycznej perspektywy do preferowanej przez nas, realistycznej linii argumentacji. Jørgensen (2010, s. 213) wyjaśnia logikę stojącą za tym podejściem w twórczym teoretyzowaniu w następujący sposób: „propozycja jest taka, że zakłada się, iż ulubiona teoretyczna perspektywa wyjaśnia większość przypadków lub najważniejsze procesy, jednak perspektywa ‘dodatkowa’ jest wymagana w celu obsługi pozostałych przypadków i procesów o drugorzędnej ważności”.

Realistyczno-konstruktywistyczne rozumienie partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi sugeruje, że partnerstwa strategiczne są formą zwykle dwustronnej współpracy wyższego rzędu, która pozwala partnerom realizować wspólne cele i zwiększać własne strategiczne znaczenie, władzę i wpływy w sprawach międzynarodowych, w tym w stosunku do innych potęg rywalizujących o rolę w polityce regionalnej lub światowej. To powoduje przyjęcie dobrze znanych wzorców zachowań o charakterze politycznym, takich jak (przeciw-) równoważenie lub strategiczne lawirowanie. Partnerstwa strategiczne pojawiają się między niekonkurującymi ze sobą i rywalizującymi strategicznie aktorami. Skądinąd sprawdzająca się logika względnych zysków (i związana z nią formuła *win-lose*) w takich formatach współpracy zostaje zastąpiona logiką wspólnych zysków (*win-win*), które zapewniają formułę zaangażowania współpracy i współzawodnictwa między „maksymalizatorami” potęgi. Partnerstwa strategiczne, zorientowane na interesy i oparte na rolach wynikających z potęgi, dobrze pasują do *realistycznego* obrazu świata. Jednocześnie partnerstwa strategiczne stanowią formę współpracy, która nie ma określonego znaczenia i dlatego jest stale (re)konstruowana, ponieważ relacje między partnerami ewoluują w kontinuum od wyobrażenia do zaangażowania. Obejmuje to zarówno wypowiedzi, a zatem dyskur-

sywne konstrukcje formatu relacji, jak również różne normy, zasady, procedury i praktyki strategicznych interakcji. Istota i funkcja (funkcje) partnerstw strategicznych w ramach danego bilateralizmu i szerszego kontekstu międzynarodowego zależą od tego, dlaczego, w jaki sposób i jak efektywnie aktorzy korzystają z tego elastycznego narzędzia polityki zagranicznej. Ogólnie rzecz biorąc, partnerstwa strategiczne, będąc tym, co zrobią z nich aktorzy, równie dobrze pasują do konstruktywistycznego obrazu świata.

W skrócie: idee, normy i reguły mają tak duże znaczenie jak potęga – a poprzez partnerstwa strategiczne idee, normy i reguły mogą stanowić strukturę władzy (np. w przypadku *soft*, *normative* lub *smart power* w stosunkach międzynarodowych), tak jak potęga może być stosowana w celu rozprzestrzeniania i egzekwowania idei, norm i zasad (tworzenia reguł i praktyki wielostronnego zarządzania, w tym poprzez korzystanie ze *structural power*). Nieuchronnie zatem partnerstwa strategiczne są konstruktem realistyczno-konstruktywistycznym.

Realistyczno-konstruktywistyczna perspektywa, która stanowi teoretyczną podbudowę naszych badań, informuje o badaniu natury, funkcji i międzynarodowych skutków systemowych partnerstw strategicznych oraz w sposób synergetyczny przedstawia trzy główne argumenty. Partnerstwa strategiczne stanowią metodę międzynarodowego zaangażowania – od asertywności w polityce zagranicznej, przez dwustronne sprzymierzenie się, aż do międzynarodowego stowarzyszenia.

Pierwszym argumentem jest to, że partnerstwa strategiczne na poziomie podejmowania decyzji w polityce zagranicznej indywidualnych aktorów stanowią formę wyrażenia asertywności (Tyushka, 2018), umożliwiając w ten sposób państwom i organizacjom międzynarodowym realizację ich dążeń do osiągnięcia statusu i strategicznych interesów na arenie międzynarodowej. W zgodzie z Grevim (2012, s. 12–14) Renard (2013, s. 304) zauważa na przykład, że wprowadzenie partnerstw strategicznych do unijnego repertuaru polityki zagranicznej w 2003 roku – wraz z ich uzasadnieniem w 2010 roku – było podyktowane, wśród kilku innych czynników, chęcią wzmocnienia zewnętrznego wizerunku, to znaczy strategicznym zamiarem „umocnienia UE jako globalnego strategicznego gracza wobec wschodzących mocarstw”.

Feng Zhongping i Huang Jing (2014) dodają tu „obronną i asertywną logikę” chińskich partnerstw strategicznych na całym świecie. Co istotne, rekonfiguracja systemu międzynarodowego wraz z pojawieniem się wielu węzłów władzy w różnych regionach świata nie tylko skłania państwa do tworzenia partnerstw, ale także zmusza aktorów do większej asertywności zarówno regionalnie, jak i globalnie, w tym poprzez wykorzystanie narzędzia partnerstwa strategicznego.

Drugim argumentem jest to, że na poziomie dwustronnych interakcji partnerstwa strategiczne stanowią formę sprzymierzania się (Wilkins, 2008; Chidley, 2014), zapewniając w ten sposób aktorom strategicznie istotne możliwości wspólnego dążenia do realizacji podzielanych celów, które powodują, że coraz bardziej podobne style prowadzenia polityki zagranicznej są oparte na prawdziwie kooperatywnej lub jawnie konkurencyjnej logice. Sean Kay (2000, s. 15), jako jeden z pierwszych w tej dziedzinie, zauważa, że partnerstwa strategiczne są głównym narzędziem postzimnowojennych i postbi/unipolarnych stosunków międzynarodowych, które „wzmacniają lub usprawiedliwiają bliskie stosunki między dwoma państwami dążącymi do wzajemnych korzyści, ale których interesy mogą być bardziej konkurencyjne niż wspólne”. W rzeczywistości, będąc narzędziem długoterminowego (lub przynajmniej nie *ad hoc*) międzynarodowego zaangażowania, partnerstwa strategiczne obejmują „tworzenie powiązań między państwami, które nie są ani sprzymierzeńcami, ani przeciwnikami, ale dzielą szereg wspólnych i rozbieżnych interesów” (Nadkarni, 2010, s. 48–49). W tym kontekście wąskie normatywne i strukturalne ograniczenia sojuszy po prostu nie pozwolą uwzględnić różnorodności normatywnych orientacji aktorów, ich celów, elastycznych zobowiązań i form dwustronnego zaangażowania. Zamiast tego formuła politycznego sprzymierzenia się na gruncie polityki zagranicznej może dobrze zaspokoić te potrzeby aktorów międzynarodowych. Jest ona bardziej elastyczną formułą konstrukcji PS (Nadkarni, 2010, s. 48) oraz sposobem na uniknięcie odwiecznej dychotomii między przyjaźnią a wrogością w stosunkach międzynarodowych (Blanco, 2015, s. 75–78). Co ważne, termin „sprzymierzenie się” nie tylko zbliżył się do wysiłków analitycznych w opisie charakterystycznych wzorców zachowań międzynarodowych, ale wszedł także do oficjalnego dyskursu politycznego

i leksyki niektórych aktorów międzynarodowych. Na przykład Unia Europejska aktywnie i wyraźnie stosuje model sprzymierzania się w swoich stosunkach z partnerami objętymi Europejską Polityką Sąsiedztwa (EPS), zapraszając ich do „sprzymierzenia się z deklaracjami WPZiB” i jej działaniami (porównaj np. ESDZ, 2018; Mayer, 2014; Hellquist, 2016). Najwyraźniej, gdy nie zostało już tak wiele sojuszy, znaczenie formatu sprzymierzania się będzie wzrastać z upływem czasu. Widziane w kontekście projektowania i funkcjonowania partnerstw strategicznych elementy sprzymierzania się są ich nadrzędną cechą strukturalną i funkcjonalną.

Trzeci argument zakłada, że w ramach ewoluującego systemu międzynarodowego partnerstwa strategiczne stanowią formę ustrukturyzowanego zaangażowania międzynarodowego (Renard, 2016; Michalski, Pan, 2017b, s. 27–28), które ułatwia ustanowienie i rozprzestrzenienie strukturalnych kotwic (węzłów) w zakresie strategicznego lawirowania i miękkiego balansowania lub ustanawiania i rozprzestrzeniania się strukturalnych platform (sieci) do tworzenia międzynarodowych reguł, wielostronnego rozwiązywania problemów i globalnego zarządzania. Węzły, takie jak BRICS, G7, G20, i sieci, takie jak sieć nierozprzestrzeniania broni jądrowej, Partnerstwo dla Pokoju NATO lub formuły stowarzyszenia z UE i Partnerstwa Wschodniego, stanowią namacalne elementy takiej struktury polityczno-międzynarodowej. Węzły i sieci partnerstw strategicznych służą różnym celom – od bycia kotwicą dla „strategicznego lawirowania” (Puri, 2017) i „miękkiego balansowania” (Nadkarni, 2010, s. 44–51; Ferguson, 2012) do osadzania instytucjonalnego partnerstw strategicznych w systemie regionalnym. Szczególnie zauważalna w Azji jest „regionalna architektura bezpieczeństwa”, która obejmuje „sumę instytucji wielostronnych, formalnych sojuszy i uzgodnionych procesów koordynacji polityki między państwami” (Envall, Hall, 2016, s. 87). W tym przypadku partnerstwa strategiczne są uważane za „podstawowy element dynamiki bezpieczeństwa regionalnego” (Envall, Hall, 2016, s. 88). Idąc za Renardem (2013, s. 304), „prawdziwa racja bytu” partnerstw strategicznych leży w ich celu i zdolności do rezonowania daleko poza kwestie dwustronne, w ten sposób usiłując „stawić czoła wyzwaniom regionalnym i globalnym (z potencjałem do ich rozwiązania)”. W odróżnieniu od innych

form relacji specjalnych w IR partnerstwa strategiczne nie przewidują jedynie dwustronnego zaangażowania *per se* jako ich podstawowej formuły (Renard, 2013, s. 304), ale mają być instrumentalizowane przez aktorów konstytucyjnych „dla szerszych celów (regionalnych lub globalnych)” oraz w szerszym kontekście (w tym na wielu forach wielostronnych i kierunkach globalnego zarządzania). Dla Greviego (2010, s. 4) sieć połączeń międzynarodowych wyłaniająca się z dwustronnych partnerstw oraz pomiędzy nimi stanowi inteligentną sieć dla globalnej polityki oraz nowatorską formę ustrukturyzowanego zaangażowania międzynarodowego.

Jak przedstawiono powyżej, realistyczno-konstruktywistyczna synteza pozwoliła nam na opracowanie oryginalnej i bardziej holistycznej, teoretycznej perspektywy partnerstw strategicznych na trzech poziomach badań analitycznych: od poziomu indywidualnej polityki zagranicznej (asertywność), poprzez poziom dwustronnej interakcji i mikroprojektowania (format sprzymierzania się), do poziomu struktury międzynarodowej i wielopoziomowych międzynarodowych interakcji (forma zorganizowanego zaangażowania międzynarodowego).

2.1.4.3. Teoretyzowanie partnerstw strategicznych w ramach modelu idealnego SPaSIO: główne pytania badawcze i hipotezy

Korzystając z ram teoretycznych realistycznego konstruktywizmu, jak to zostało opisane w poprzedniej sekcji, nasze empiryczne dociekania istoty partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi skupiają się głównie na poziomie dwustronnego zaangażowania (mikroprojektowania partnerstw strategicznych). Parametry naszego badania są zatem określone przez następujący zestaw pytań badawczych, które stanowią podstawę analitycznego modelu partnerstw strategicznych SPaSIO:

- czym są partnerstwa strategiczne oraz jak powstają i funkcjonują?
- co odróżnia substancjalne partnerstwa strategiczne od niesubstancjalnych, a także od innych form współpracy strategicznej lub partnerskiej?
- co przyczynia się do ich ugruntowania?

Przywołane wcześniej rozumienie koncepcji zostało zainspirowane i nawiązuje w części do modelu idealnego międzypaństwowych partnerstw strategicznych opracowanego przez Czechowską (2013a). Obecna próba modelowania partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi różni się od pierwotnej koncepcji w kilku aspektach. Po pierwsze, dostosowano ją do sytuacji aktorów państwowych i niepaństwowych w stosunkach międzynarodowych, a tym samym odbiega ona od oryginalnej koncepcji ontologicznej. Po drugie, stosunkowo późny rozwój modelu idealnego SPaSIO przyniósł korzyści w postaci dostępu do najnowszych ustaleń naukowych w tej dziedzinie, a zatem opiera się na szerszej bazie. Co więcej, format współpracy badawczej dał nam wyjątkową okazję do wzbogacenia empirycznego wglądu w ewoluujące zjawisko, a także do wprowadzenia do projektu różnych perspektyw teoretycznych i tradycji akademickich. Po trzecie, i najważniejsze, model idealny partnerstw strategicznych SPaSIO wykracza daleko poza pierwotny model zarówno pod względem empirycznego badania aż 14 studiów przypadków, jak i opracowania metodologii obejmującej teraz badania jakościowe i ilościowe w ramach strategii badań mieszanych. Innymi słowy, w aktualnie przyjętym modelu analitycznym staramy się zbudować teorię partnerstw strategicznych, ale także ją przetestować.

W tym celu opracowaliśmy następujący zestaw teoretycznie uzasadnionych i empirycznie możliwych do przetestowania (falsyfikowalnych) hipotez dotyczących wewnętrznego kształtu partnerstw strategicznych:

H₀: Nie ma istotnej zależności między poziomem zaufania, jednoznacznie wskazanymi powiązaniem, konwergencją celów strategicznych i międzynarodowych ról, a także regularnością i intensywnością interakcji między aktorami z jednej strony a ich gotowością i ugruntowaniem w zakresie współpracy strategicznej z drugiej strony.

H₁: Partnerstwo strategiczne charakteryzuje się wystarczającym poziomem zaufania pomiędzy partnerami.

H₂: Im bardziej zbieżne są strategiczne cele partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy.

H₃: Im bardziej zbieżne są strategiczne role partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy.

H₄: Im więcej jest pozytywnych wyjątkowych powiązań między partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna.

H₅: Im bardziej regularne i intensywne są interakcje w polityce zagranicznej pomiędzy partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna.

Zasadniczo naszej hipotezie zerowej (H_0) towarzyszy zestaw alternatywnych hipotez atrybutywnych (H_1) i przyczynowo-skutkowych (H_2 – H_5), które opisują założony związek między siedmioma głównymi zmiennymi badawczymi: cztery zmienne niezależne (konwergencja celów strategicznych, konwergencja ról strategicznych, wyjątkowe powiązania, regularne i intensywne interakcje), jedna zmienna interwencyjna (zaufanie) i dwie zmienne zależne (gotowość do współpracy, ugruntowanie współpracy). Zebrane razem powyższe zmienne i hipotetyczny związek między nimi stanowią epistemologiczne uzasadnienie modelu idealnego SPaSIO partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi.

2.2. Ramy metodologiczne: metody mieszane i strategia abdukcyjna w kontekście procesu badawczego

2.2.1. Realistyczne i konstruktywistyczne epistemologie a dictum metodologicznego pluralizmu

Jak można było wywnioskować z dyskusji w tym i poprzednim rozdziale, partnerstwa strategiczne to wielopłaszczyznowa i ewoluująca koncepcja, która będzie miała zróżnicowany zasięg i znaczenie w analizie polityki zagranicznej i teorii stosunków międzynarodowych. Empirycznie partnerstwa strategiczne manifestują się w różnych formatach i bogatych kontekstach, dlatego oferują „interesujący punkt obserwacyjny do przyglądania się połączeniom między dyskursem politycznym, budowaniem instytucji i kształtowaniem polityki” (Grevi, 2013, s. 164).

Biorąc to pod uwagę, koncepcja partnerstw strategicznych wydaje się niemal programowo przeciwna indywidualizmowi metodologicznemu i ograniczeniom paradygmatu. Co ważniejsze, w ramach realistyczno-konstruktywistycznej transparadygmatycznej struktury ontologicznej i epistemologicznej, opracowanej zgodnie z modelem SPaSIO, badania partnerstw strategicznych są z definicji nieparadygmatyczne.

Myślenie w kategoriach paradygmatów w naszym przypadku oznaczałoby oparcie się na hegemonii pozytywistycznych podstaw realizmu (przy jednoczesnym niedostatecznym sprecyzowaniu metody w teorii) i zaniedbanie rygoru metodologii krytycznego konstruktywizmu. Zgodnie z założeniem Barkina (2010, s. 4), jednego z głównych zwolenników syntezy realistyczno-konstruktywistycznej w analizie stosunków międzynarodowych, poruszanie się w kategoriach poszczególnych paradygmatów obarczone jest wąskim i niewystarczającym programem badania złożonych i ewoluujących stosunków międzynarodowych:

Realistyczna teoria polityki niewiele mówi nam o metodologii. Myślenie w kategoriach realistycznego paradygmatu polega więc na niedookreśleniu metody w badaniu polityki międzynarodowej. Analogicznie, epistemologia konstruktywistyczna niewiele mówi o polityce *per se*, a zatem myślenie w kategoriach konstruktywistycznego paradygmatu oznacza niedocenianie teorii polityki. Każde badanie rzeczywistej praktyki politycznej wymaga zarówno metody, jak i teorii polityki. Skupianie się na poszczególnych paradygmatach nie daje zatem wystarczająco szerokiego zestawu założeń odnośnie do warunków wyjściowych, aby prowadzić faktyczne badania nad stosunkami międzynarodowymi [...] (Barkin, 2010, s. 4).

Barkin dodaje ponadto, że – w przeciwieństwie do teoretycznej syntezy paradygmatów – paradygmatyczna ekspansja niewiele pomaga w naprawie sytuacji: „Próby podejmowane w ciągu ostatnich czterech dekad, aby uczynić realizm bardziej ‘naukowym’, chcąc uczynić z niego narzędzie prognostyczne na wzór behawioralnego podejścia do nauk społecznych, nie tylko odwróciły uwagę od rdzennych realistycznych spostrzeżeń na temat władzy i polityki, ale aktywnie podważyły zdol-

ność realizmu do formułowania tych spostrzeżeń” (Barkin, 2010, s. 5). Z drugiej strony silny lub postmodernistyczny konstruktywizm opiera się na założeniu, że intersubiektywności nie można obiektywnie badać, a „próby znalezienia intersubiektywnych norm przez uczonych prawdopodobnie przyniosą idee projektowane przez badacza na temat przedmiotu badań, a nie idee wspólne dla tych podmiotów” (Barkin, 2010, s. 27). Stąd też ekspansja paradygmatu konstruktywistycznego będzie w niewielkim stopniu służyć przybliżeniu rzeczywistości, nawet jeśli prawdopodobnie pozwoliłaby na lepszą metodologiczną dyscyplinę w badaniu dyskursywnej budowy intersubiektywności – jedyne przybliżenie rzeczywistości, jakie możemy obserwować, to postępowanie postmodernistycznego konstruktywizmu.

W związku z tym staje się oczywiste, że zamiast paradygmatycznych rozszerzeń konieczne jest wypracowanie autentycznej transparadygmatycznej fuzji, potrzebnej, aby stworzyć odpowiednie ramy metodologiczne do badania partnerstw strategicznych – konstruktów społecznego w realistycznym świecie. Taka fuzja implikuje wzajemne oddziaływanie między pozytywistycznymi i postpozytywistycznymi tradycjami badawczymi, w tym w ramach imperatywu metodologicznego pluralizmu. Jak podsumowuje Karin M. Fierke (2001, s. 125): „Pomimo twierdzenia, że niektórzy uważają inaczej, wszyscy jesteśmy jako uczeni – *postpozytywistyczni lub pozytywistyczni* – zaangażowani w próby *odrzuć* innych podejść i lepszego ujęcia polityki międzynarodowej”. Tak więc, czy to jest struktura pozytywistyczna z naciskiem na falsyfikowanie, która znajduje praktyczny wyraz w testowaniu hipotezy, czy też postpozytywistyczne konstruktywistyczne ramy, koncentrujące się na odkryciu kontekstualnym jako głównym wzorze wnioskowania przyczynowego, obie epistemologie są oparte na próbach dyskonfirmacji jako nieodzownej części gromadzenia wiedzy.

W tym kontekście konstruktywizm społeczny najlepiej traktować jako teorię objaśniającą, która epistemologicznie wspiera się na krytycznej pozycji realistycznej, zwłaszcza w świetle koncentracji Wendta na empirycznych wskaźnikach, i zainteresowania, by jego teorię uczynić możliwą do przetestowania: „państwo i system państwowy to prawdziwe struktury, których natura może być przybliżona poprzez naukę”

(Wendt, 1999, s. 47). Z kolei samokrytyczna i sceptyczna epistemologia współczesnego realizmu oferuje sprzeczne odpowiedzi na wiele pytań metodologicznych, a zatem „pozostaje bardziej sugestywna niż systematyczna” (Bell, 2017, s. 5). Neopozytywistyczna epistemologia krytycznego realizmu jest zatem tym, co jest metodologicznie bardziej odpowiednie, to znaczy kompleksowymi i spójnymi ramami analizy oraz podstawą empirycznie uzasadnionego teoretycznego modelowania. Metodologiczny pluralizm i wynikająca z tego kombinacja jakościowych i ilościowych metod badawczych, z których każda opiera się na odpowiednich tradycjach pozytywistycznych i postpozytywistycznych, kształtuje transparadygmaticzne przedsięwzięcie analityczne, które leży u podstaw obecnego projektu.

2.2.2. Strategia badań abdukcyjnych i program badań metod mieszanych

W pewnym sensie epistemologicznie indukowany pluralizm metodologiczny predefiniował naszą strategię badawczą, która nie mogła podążać za logiką wyboru typu albo-albo między rozumowaniem dedukcyjnym i indukcyjnym. Logika naszego budowania teorii kieruje się strategią abdukcyjną: nie jest ona ani czysto dedukcyjna, to znaczy nie udowadnia, że to coś musi być zgodne z rozwiniętą teorią, ani też wyłącznie indukcyjna, to znaczy nie wykazuje, że coś faktycznie działa – jest to hybryda dwóch podejść, analityczna symbioza (abdukcja) sformułowana przez Peirce Edition Project (1998 [1903], s. 212–213). Jest to interaktywne podejście do budowy i analizy teorii, motywowane teorią i oparte na danych.

Abdukcja stanowi bardzo istotne podejście do rozwijania nowatorskich teoretycznych spostrzeżeń dotyczących:

pewnej klasy zjawisk, która nas interesuje z jakiegoś powodu, ale dla której brakuje nam odpowiednich teorii. Po prostu ufamy, choć nie wiemy na pewno, że zaobserwowana klasa zjawisk nie jest przypadkowa. W związku z tym zaczynamy zbierać stosowne obserwacje i jednocześnie stosować koncepcje z istniejących dziedzin wiedzy. Zamiast próbować narzucić abstrakcyjny szablon teoretyczny (dedukcję) lub ‘po prostu’

wnioskować z faktów (indukcji), zaczynamy rozumowanie na poziomie pośrednim (abdukcję) (Friedrichs, 2009, s. 647).

Zgodnie z Jörgiem Friedrichsem (2009, s. 647) „logika abdukcji” prowadzi do „wnioskowania z najlepszego wytłumaczenia”, które w przyszłych badaniach można przetestować, a następnie potwierdzić, zaadaptować, rozwinąć lub obalić. Rozumowanie abdukcyjne nie polega zatem na przyjęciu postawy relatywistycznej („wszystko się liczy”, „wszystko można wykorzystać”). Przeciwnie, podejście abdukcyjne polega na lepszym uchwyceniu „tego, w jaki sposób kombinacja istotnych czynników uznawanych za ważne przez zdolnych naukowców pracujących z tradycjami badawczymi łączy się w celu wpływania na wyniki interesujące naukowców” (Sil, 2009, s. 649).

Ponieważ koncepcja partnerstw strategicznych zaczyna dopiero przybierać kształt i formę analityczną, uważamy, że najnowszy stan wiedzy w zakresie badań partnerstw strategicznych również tworzy strukturalne ramy wyboru strategii abdukcyjnej w budowaniu teorii. David Willer i Murray Webster (1970, s. 754) dostarczają dobrego argumentu na poparcie tego wyboru:

Abdukcja to postępujący rozwój i udoskonalanie koncepcji, poczynając od etapu obserwowanego, a kończąc na dobrze zdefiniowanej, abstrakcyjnej konstrukcji teoretycznej, która jest osadzona w twierdzeniu teoretycznym. [...] Celem badań abdukcyjnych jest sformułowanie możliwych praw lub teorii do późniejszych testów i wyjaśnienie pojęć, które są podmiotami teorii [...] (Willer, Webster, 1970, s. 754).

Wreszcie, jako że przedstawione wysiłki budujące teorię są, według naszej wiedzy, pierwszą próbą analitycznego modelowania przy jednoczesnym statystycznym testowaniu modelu, podejście abdukcyjne daje nam możliwość udoskonalenia modelu na podstawie wyników testów hipotez. Innymi słowy, „musimy ufać błędom”, tak jak Matus Halas (2015, s. 701) wymownie przedstawił swój stosunek do wnioskowania abdukcyjnego.

Ponieważ wnioskowanie abdukcyjne opiera się na splecionej logice zarówno rozumowania indukcyjnego, jak i dedukcyjnego, użycie abdukcji nakierowanej na wyjaśnienie predysponuje do integracji rywalizujących ze sobą jakościowych i ilościowych epistemologii. Pragmatyczna logika poszukiwań abdukcyjnych kwalifikuje do zgodnego (a nie tylko jednoczesnego lub równoległego) stosowania jakościowych i ilościowych metod badawczych, tj. metod mieszanych.

W naszej pracy zespołowej nad partnerstwami strategicznymi stosujemy mieszane metody badawcze (*mixed methods research*, MMR), ogólnie rozumiane jako „rodzaj badań, w którym uczony lub zespół naukowców łączy elementy jakościowych i ilościowych podejść badawczych (np. wykorzystanie jakościowych i ilościowych punktów widzenia, sposobów gromadzenia danych, analiz, technik wnioskowania) dla rozbudowanych celów w zakresie szerokości i głębokości zrozumienia i potwierdzenia” (Johnson, Onwuegbuzie, Turner, 2007, s. 123). Co ważne, MMR reprezentuje integrację (Fetters, Molina-Azorín, 2017), a nie tylko „budowanie mostów” – rzemiosło w interdyscyplinarnej analizie.

Wraz z praktyczną użytecznością, to znaczy możliwością rozwiązania sformułowanego problemu badawczego w sposób pragmatyczny (abdukcyjny), podejście oparte na metodach mieszanych umożliwi również pewien przełom, a zatem innowację. Powszechnie uważa się, że dwoma najważniejszymi praktycznymi zastosowaniami MMR są potwierdzenie, które obejmuje „weryfikację ustaleń wynikających z jednego rodzaju danych lub projektu badania z tymi pochodzącymi z innych”, oraz komplementarność, która obejmuje „łączenie danych lub projektów badań w celu zrekompensowania słabości tkwiącej w każdym pojedynczym typie danych lub projekcie badań” (Schwandt, Lichty, 2015, s. 588). Co więcej, podejście MMR pozwala na zwiększenie wagi wyjaśnień dotyczących przyczynowości oraz zarówno analityczne, jak i statystyczne uogólnienie – nieodłączne elementy w (dowolnym) przedsięwzięciu budowania teorii (Yin, 2015). Udo Kelle (2015, s. 594) twierdzi, że „metody mieszane mogą dostarczyć rozwiązań dla odwiecznego problemu badań społecznych – luki między pojęciami teoretycznymi a danymi empirycznymi” – poprzez możliwość zastosowania teorii do obserwacji empirycznych i testowania teorii za pomocą

danych empirycznych, zapewniając w ten sposób (bardziej) wystarczające założenia łączące (*bridge assumptions*).

W projektach wykorzystujących MMR rola teorii jest zróżnicowana. Ponieważ umocowanie w teorii jest z założenia esencjonalne w modelu SPaSIO, zorientowany jakościowo projekt MMR wydaje się najbardziej odpowiednią opcją „mieszania” metod.

2.2.3. Projektowanie badań z zastosowaniem metod mieszanych (MMRD)

2.2.3.1. Zorientowany jakościowo projekt badań wykorzystujących metody mieszane

W zorientowanym jakościowo projekcie badań wykorzystujących metody mieszane (Morse, 2017), takim jak przedstawiony w niniejszej książce, umocowanie w teorii jest niezbędne, ponieważ determinuje strategię zbierania i analizowania danych, a jednocześnie jest testowane w świetle zebranych danych empirycznych. Nasz wybór zorientowanego jakościowo projektu MMR został podjęty z tych samych powodów, które zwykle przemawiają do naukowców realizujących badania podobnego typu (Hesse-Biber, Rodriguez, Frost, 2015, s. 6–9). Co najważniejsze, wybraliśmy wspomniany projekt MMR dla uzupełnienia i ulepszenia naszych ustaleń, w tym możliwości uogólnienia wyników badań jakościowych, aby zapewnić zwiększenie wiarygodności ustaleń, w celu przetestowania przyjętej i zarysowanej teorii, pojawiających się przypuszczeń (co pozwala nam odpowiedzieć na dodatkowe pytania), a wreszcie, aby uzyskać bardziej ogólne i kompleksowe zrozumienie badanego zjawiska, a także zaproponować bardziej przekonujący i dopracowany opis.

W ramach zorientowanego jakościowo projektu MMR nasze zaangażowanie w uprzywilejowanie jakościowego podejścia zarówno w epistemologii, jak i metodologii stanowi główny element projektu MMR, z podejściem i metodami ilościowymi stanowiącymi elementy uzupełniające. Innymi słowy, angażujemy nasz wysiłek badawczy w projekt JAKOŚCIOWO-ilościowy. Tym samym nasze podejście do teoretyzowania jest abdukcyjne, a więc motywowane teorią i oparte na danych.

Nasza strategia gromadzenia i analizy danych przewiduje ich transformację (tzn. dane jakościowe są przekształcane w ilościowe i odwrotnie) zarówno na etapie eksploracji danych, jak i na poziomie analizy danych wtórnych.

2.2.3.2. Dobór próby

W projektach MMR, które obejmują zarówno komponenty jakościowe, jak i ilościowe, dobór próby jest nie tylko trudny, ale staje się wręcz zwodniczy. Janice M. Morse i Linda Niehaus (2016, s. 34) znakomicie opisują dylematy, o których mowa, stwierdzając, że „próba jakościowa jest zbyt mała do wykorzystania ilościowego (z wyjątkiem niewielkiej analizy nieparametrycznej)” oraz że „próba jakościowa, która została wybrana celowo, z perspektywy ilościowej jest stronicza” i dlatego „jeśli badacz ilościowy użyje tej próby, możliwe jest, że analiza ilościowa będzie bez znaczenia”.

W projekcie SPaSIO dokonujemy badania na małej próbie (*small-N study*) partnerstw strategicznych (N = 14) w oparciu o celowe maksymalne zróżnicowanie doboru próby. Rozmiar i wymiar tego zorientowanego na heterogeniczność doboru próby bezpośrednio wpływają z naszej strategii, mającej na celu objęcie możliwie najszerszego spektrum aktorów stosunków międzynarodowych – od małych do wielkich potęg oraz od subregionalnych do globalnych organizacji międzynarodowych, które dodatkowo są zróżnicowane konstytucyjną formą podmiotów międzyrządowych i ponadnarodowych. Uzyskana macierz doboru próby 3x4 zapewnia wystarczająco szeroki i reprezentatywny zasięg poziomów aktorstwa państw (globalna potęga, większa i mniejsza potęga regionalna) i międzynarodowych organizacji (międzynarodowy i ponadnarodowy gracz globalny, międzynarodowy gracz regionalny i ponadnarodowy gracz subregionalny). Dwa przypadki kontrolne na poziomie większych potęg regionalnych (*middle powers*) zostały dodane do celu uzupełnienia oryginalnej 12-pozycyjnej macierzy 3x4 (tabela 2.1.).

Tabela 2.1. Dobór próby studiów przypadków dotyczących partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi

<i>Organizacje</i> <i>Państwa</i>	<i>Globalny międzynarodowy aktor strategiczny</i>	<i>Globalny ponadnarodowy aktor strategiczny</i>	<i>Regionalny międzynarodowy aktor strategiczny</i>	<i>Subregionalny ponadnarodowy aktor strategiczny</i>
<i>Potęga globalna</i>	NATO–Rosja	UE–Stany Zjednoczone	ASEAN–Chiny	CAN–Chiny
<i>Większa potęga regionalna</i>	NATO–Japonia	UE–Indie UE–Japonia*	ASEAN–Australia ASEAN–Kanada*	CAN–Brazylia
<i>Mniejsza potęga regionalna</i>	NATO–Ukraina	UE–Gruzja	ASEAN–Nowa Zelandia	CAN–Chile

*Przypadki oznaczone gwiazdką to przypadki kontrolne, które uzupełniają oryginalną 12-pozycyjną macierz 3x4.

Źródło: opracowanie własne.

Ten dobór próby jest również reprezentatywny pod względem formatów partnerstwa strategicznego, gdyż obejmuje formalne i nieformalne PS oraz kontekst geograficzny, jako że sięga od Ameryki Północnej i Południowej do Europy, Eurazji, Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku.

Głównym kryterium selekcji była zadeklarowana relacja partnerska, niezależnie od konkretnej formuły i sformułowania (w związku z tym partnerstwa strategiczne, a także partnerstwa dialogowe, uprzywilejowane partnerstwa, całościowe partnerstwa i im podobne traktowane były równoważnie).

Jedynie zastosowane kryterium filtrowania dotyczyło partnerstw akcesyjnych, to znaczy partnerstw strategicznych tworzonych przez państwa i organizacje międzynarodowe, które wyraźnie mają na celu przystąpienie państwa do organizacji w niedalekiej lub bardziej odległej przyszłości. Można przypuszczać, że takie partnerstwa mają inną wewnętrzną logikę i dynamikę oraz – jako potencjalnie odstające od wzorca – mogłyby zniekształcić rozkład wyników testów hipotez modelu SPaSIO.

Reprezentatywna różnorodność i stratyfikacja doboru próby, przedstawiona powyżej, zwiększy wiarygodność wyników testowania hipotez, a tym samym pozwoli na niezbędną ekstrapolację analityczną pojęć wykraczających poza obecny zasięg projektu.

2.2.3.3. Kluczowe zmienne

Model idealny SPaSIO nie jest ramą normatywną, ale analityczną ramą zaprojektowaną dla badań empirycznych – formalnym modelem wyjaśniającym w ramach teorii IR/FPA. Jako taki składa się z zestawu zdefiniowanych kategorii (zmiennych i wskaźników), ich hipotetycznych związków przyczynowo-skutkowych i wzorców korelacji, które ujmują cechy konstytutywne i funkcjonalne partnerstw strategicznych, począwszy od zaufania i powiązań – aż do zaangażowania i struktur, oraz począwszy od konwergencji celów i ról – do ugruntowanej współpracy (tabela 2.2.).

Lista zmiennych zawiera zmienne nominalne, porządkowe i interwałowe. Zmienne nominalne zostały wygenerowane w taki sposób, aby pokazać różnice między jednostkami analizy dla poszczególnych mierzonych cech i, z reguły, przypisano im kody numeryczne od 0 do 1 (w przypadku stwierdzeń typu tak/nie). Zmienne porządkowe wygenerowano w celu pokazania względnej różnicy między mierzonymi jednostkami analizy; zmienne porządkowe zostały uszeregowane, co znalazło odzwierciedlenie w zakresie przypisanych wartości liczbowych (ocen), od 1 do 3 lub od -1 do +1 (dla stwierdzeń różnicujących poziom) lub od 0 do 4/5 (odpowiednio dla wskaźników z większą liczbą kategorii). Dokładne różnice pomiędzy mierzonymi jednostkami analizy zostały przekazane za pomocą zmiennych (skali) interwałowych, które obejmowały miary tendencji centralnej (wartość modalna/średnia arytmetyczna), rozkład częstotliwości (procent i procent skumulowany) oraz skale zależności zarówno z wartościami modułowymi, jak i wektorowymi. Szczegółowa specyfikacja zmiennych, wskaźników i metod ich pomiaru zawarta jest w sekcjach dotyczących operacjonalizacji poszczególnych hipotez omówionych w rozdziale 3.

Tabela 2.2. Model idealny partnerstw strategicznych SPaSIO: kluczowe zmienne, wskaźniki i miary

Kluczowe zmienne SPaSIO, wskaźniki i miary		
Zmienne niezależne	Zmienna interwencyjna	Zmienne zależne
<p>IV1: Konwergencja celów strategicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zasięg konwergencji celów/zagadnień <ul style="list-style-type: none"> – równowaga pokrywających się/komplementarnych/konkurencyjnych lub kompatybilnych celów/zagadnień (zasięg korelacji) • Stopień konwergencji celów/zagadnień <ul style="list-style-type: none"> – zbliżenie celów/zagadnień (współczynnik korelacji <i>r</i>-Pearsona) • Kierunek konwergencji celów/zagadnień <ul style="list-style-type: none"> – porównanie wyrazistości celów/zagadnień (wartości oparte na rankingu oraz wadze) 		<p>DVI: Gotowość do współpracy strategicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podstawa prawna i poziom legalizacji <ul style="list-style-type: none"> – podstawy prawne partnerstwa – poziom legalizacji partnerstwa • Wiek partnerstwa <ul style="list-style-type: none"> – efektywny wiek partnerstwa – aktualny status partnerstwa • Podstawy współpracy <ul style="list-style-type: none"> – wszechstronność domen współpracy – liczba wszystkich dwustronnych dokumentów w przeliczeniu na rok • Dynamika rozwoju partnerstwa
<p>IV2: Konwergencja ról strategicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konwergencja międzynarodowych ról aktorów oparta na modelu PIPR (współczynnik odległości Euklidesa) <ul style="list-style-type: none"> – rodzaj i status potęgi – zdolność wywierania wpływu – obecność geograficzna i polityczna – strategiczne znaczenie • Konwergencja strategicznych narracji <ul style="list-style-type: none"> – poziom zbieżności w narodowo-systemowych narracjach strategicznych 	<p>IntV: Zaufanie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzajemne zrozumienie <ul style="list-style-type: none"> – instytucje promujące wzajemne zrozumienie – inicjatywy promujące wzajemne zrozumienie – intencjonalne zniewagi i gafy dyplomatyczne 	

Tabela 2.2. cd.

Kluczowe zmienne SPaSIO, wskaźniki i miary		
Zmienne niezależne	Zmienna interwencyjna	Zmienne zależne
<p>IV3: Wyjątkowe powiązania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wspólne wartości • Wspólne lub podobne doświadczenia (historyczne) • Rozwinięta dyplomacja personalna 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzajemny szacunek <ul style="list-style-type: none"> – wzajemny szacunek dla różnorodności kulturowej – równy udział w procesie decyzyjnym – podważanie interesów partnera lub łamanie obietnic 	<p>DV2: Ugruntowanie współpracy strategicznej</p>
<p>IV4: Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm (RBSI)</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty charakter współpracy <ul style="list-style-type: none"> – zakres czasowy partnerstwa (czasowo ograniczone lub nieograniczone) – charakter celów (ograniczony lub dalekosiężny charakter celów) • Zaangażowanie <ul style="list-style-type: none"> – jednostronne zobowiązanie instytucjonalne – intensywność i zasięg wspólnych działań • Zdolność do radzenia sobie z wyzwaniami <ul style="list-style-type: none"> – zdolność do radzenia sobie z zewnętrznymi wyzwaniami – zdolność do radzenia sobie z wewnętrznymi wyzwaniami
<ul style="list-style-type: none"> • Regularyzacja interakcji w polityce zagranicznej <ul style="list-style-type: none"> – wspólne ciała – ustandaryzowane spotkania – mechanizm rozwiązywania sporów • Intensyfikacja interakcji w polityce zagranicznej <ul style="list-style-type: none"> – poziomy kontaktów – częstotliwość kontaktów – nieformalne interakcje 		

Źródło: opracowanie własne.

2.2.3.4. Dane i metody

Aby przetestować nasze przewidywania, korzystaliśmy z zestawu (przekształconych) jakościowych i pierwotnie ilościowych danych pozyskanych z 256 manifestów polityki zagranicznej, a także danych pochodzących z oficjalnych źródeł statystycznych i analiz empirycznych w obrębie badanych przypadków i pomiędzy nimi (N = 14).

Oba typy danych – jakościowe i ilościowe – są wydobywane i analizowane w celu wsparcia prób budowania teorii i testowania hipotez. Połączyliśmy dane jakościowe i ilościowe oraz metody ich generowa-

nia i analizy, aby najpierw zrekompenzować niedociągnięcia obecnie dostępnych czysto jakościowych podejść do partnerstw strategicznych, a po drugie, aby wzmocnić wyniki analiz, zwłaszcza w odniesieniu do punktów spornych zaobserwowanych w czasie aktualnych debat na temat PS.

Projekt badania z wykorzystaniem metod mieszanych projektu SPaSIO obejmuje jakościowo-ilościowy związek na trzech poziomach:

Po pierwsze, na poziomie ilościowym poprzez generowanie danych w ramach: (a) bezpośredniego liczenia (np. zasięgu zbieżnych celów lub liczby oficjalnych spotkań odbywających się między partnerami na różnych poziomach); (b) przekształcania informacji jakościowych w wielkości rang i skal (np. poprzez przypisane przez ekspertów oceny strategicznych narracji aktorów w skali od niskiego, przez umiarkowany, do wysokiego poziomu konwergencji); a także (c) wspomaganego komputerowo kodowania tekstu, z zastosowaniem późniejszej ilościowej analizy wyników kodowania (np. przez określenie wyrazistości i rankingu celów polityki zagranicznej, stopnia i kierunku ich konwergencji).

Po drugie, na poziomie integracji danych poprzez ustanowienie powiązań między różnymi jakościowymi i ilościowymi typami danych w celu ich porównania i analitycznego osadzenia w szerszym kontekście (np. przez ważenie i łączenie ilościowego stopnia zbieżności i skwantowanego zasięgu konwergencji).

Po trzecie, na poziomie ogólnego projektowania badań poprzez podejście multimetodowe, które łączy w sposób teoretycznie uzasadniony i synergiczny szereg metod jakościowych i ilościowych: analizę treści, analizę narracyjną, śledzenie procesu, statystyki opisowe, analizę regresji itp.

Na wszystkich poziomach wdrożono również komputerowe oprogramowanie do analizy danych jakościowych (CAQDAS) – *Atlas.ti*, oraz oprogramowanie do analizy statystycznej – *IBM SPSS*.

Generowanie danych i pierwotna analiza danych

Projekt badawczy SPaSIO opiera się na zestawie odrębnych i możliwych do przetestowania hipotez. Każda z nich składa się ze zmiennych, których wskaźniki i metody pomiaru są mieszane, to znaczy jakościowe

i ilościowe, podobnie jak procesy gromadzenia i analizy danych. Główne metody generowania danych obejmują, obok kilku technik analizy treści, generowanie danych na temat zdarzeń (*event data generation*) oraz gromadzenie informacji statystycznych. Pierwotna analiza danych obejmowała statystyki opisowe, metodę studium przypadku i wnioskowanie przyczynowo-skutkowe, w tym z użyciem metody śledzenia procesu.

W projekcie przeanalizowano wiele źródeł pierwotnych, od tekstów politycznych po zawartość oficjalnych stron internetowych i oficjalne statystyki.

Manifesty polityki zagranicznej, to znaczy programowe dokumenty polityczne o znaczeniu strategicznym dla stosunków zewnętrznych państw i organizacji międzynarodowych, stanowiły główne źródło pierwotne w procesie gromadzenia danych, w tym przede wszystkim za pomocą wspomaganej komputerowo analizy tekstu. Ogółem wykorzystano prawie 256 manifestów polityki zagranicznej – wytworzonych indywidualnie i wspólnie przez cztery organizacje międzynarodowe i dwanaście państw. Na tę kategorię składały się: strategiczne dokumenty dwustronne (dokumenty fundacyjne partnerstw strategicznych, np. wspólne deklaracje, i dokumenty wdrażające partnerstw strategicznych, np. plany działania), strategiczne dokumenty jednostronne (np. strategie bezpieczeństwa, polityki zagranicznej lub rozwoju), a także inne dokumenty dwustronne (np. wspólne informacje prasowe, komunikaty i oświadczenia) oraz inne dokumenty jednostronne dotyczące danego partnerstwa (np. przemówienia polityków).

Oficjalne statystyki dotyczące podstawowych danych społeczno-gospodarczych i politycznych na temat objętych próbą państw i organizacji międzynarodowych, w tym wskaźników PKB, powierzchni terytorialnej i liczby ludności, wydatków na cele wojskowe itd., pochodzą przede wszystkim z otwartej bazy danych Banku Światowego, bazy danych o uzbrojeniu SIPRI, *World Factbook* CIA oraz innych baz pierwotnych danych.

Oficjalne strony internetowe ministerstw spraw zagranicznych lub innych organów odpowiedzialnych za stosunki zewnętrzne państwa bądź organizacji międzynarodowej były dokładnie sprawdzane

w dwóch celach. Po pierwsze, aby zidentyfikować wszystkie stosowne manifesty dotyczące polityki zagranicznej dla ich późniejszego doboru próby i analizy treści przeprowadzanej w programie *Atlas.ti*. Po drugie, aby zbierać dane o zdarzeniach. Źródła te były wykorzystywane również do pozyskiwania odpowiednich arkuszy informacyjnych i aktualnych statystyk, dokumentów przygotowawczych lub rocznych/okresowych raportów na temat stosunków zewnętrznych lub innych aspektów związanych z partnerstwem.

Dodatkowo w celu uzupełnienia zebranych danych o zdarzeniach oraz przyczynowo-skutkowych studiów przypadku wykorzystywane były zasoby medialne, takie jak prasa codzienna, prasa opiniotwórcza, relacje dostępne w telewizji i Internecie.

Korzystając z zawartości oficjalnych stron internetowych i zasobów medialnych, zastosowano analizę danych o zdarzeniach w celu identyfikacji i pomiaru zjawisk, które charakteryzują zachowania w polityce zagranicznej badanych par aktorów międzynarodowych, a także ich percepcje polityki zagranicznej (Schrodt, 1995; Laurance, 1990). Zebrano różne kategorie danych ilościowych, w tym liczbę dwustronnych spotkań, oficjalnych zdarzeń i działań, które następnie zostały osadzone na skali i ocenione (zakres ocen różnił się od 0/1, w przypadku zdarzeń typu tak/nie, do 0–5 w przypadku zdarzeń o zróżnicowanym występowaniu) zgodnie z wewnętrzną konstrukcją zmiennych i metod pomiarowych dla każdej z hipotez. Zebrane informacje stanowią zbliżone wskazanie poziomu (zasięgu, intensywności) współpracy zgodnie z badanymi wymiarami (intensywność i częstotliwość kontaktów, poziomy kontaktów, nieformalne interakcje, zasięg wspólnych działań itp.).

W przypadkach, w których brak danych stanowił problem, w metodologię pojedynczych studiów przypadków zostały dodatkowo włączone wywiady eksperckie w celu wypełnienia luki i uzyskania informacji niedostępnych w inny sposób.

Główną metodą generowania danych w ramach projektu SPaSIO była analiza treści – w jej klasycznej formie (jakościowej i ilościowej analizy tekstu) oraz przy zastosowaniu nowych technik (analizy zawartości sieci internetowej i CAQDAS). Analiza zawartości sieci internetowej (WebCA) została wdrożona w celu przestudiowania zawartości

oficjalnych stron internetowych i zebrania danych o zdarzeniach (spotkaniach, międzynarodowych projektach i działaniach itp.), a także w celu doboru odpowiednich manifestów polityki zagranicznej do późniejszej analizy treści i kodowania (McMillan, 2000; Weare, Lin, 2000). WebCA była również pomocna w analizie oficjalnego dyskursu i narracji oświadczeń odnoszących się do polityki zagranicznej (Mitra, 1999; Wakeford, 2000); badanie dotyczyło „tego, co mówią oficjalne strony internetowe” (De Spiegeleire, Chivot, 2014) aktora o jego roli na arenie międzynarodowej, ambicjach zagranicznych i wizji systemu światowego, a także o innych graczach. Do badania niestrategicznych tekstów politycznych (takich jak codzienne oświadczenia o polityce zagranicznej i deklaracje dotyczące pomniejszych zdarzeń) wybranych do badania par państw i organizacji międzynarodowych zastosowano techniki analizy treści klasycznych dokumentów (opisywanie zaobserwowanych przejawów aspektów komunikacji poprzez zastosowanie obiektywnych, systematycznych i empirycznych środków) oraz analizy treści ukrytych (odkrywanie ukrytego znaczenia tekstu) (Krippendorff, 1980). W przypadku manifestów dotyczących polityki zagranicznej (strategicznych jednostronnych i dwustronnych dokumentów polityki zagranicznej), które zostały dobrane do badania zgodnie z przyjętą metodologią, zastosowano bardziej systematyczną i szczegółową technikę eksploracji tekstu – wspomaganą komputerowo analizę tekstu (Lucas, Nielsen, Roberts, Stewart, Storer, Tingley, 2015; Alonso, Volkens, Gómez, 2012; Volkens, Bara, Budge, McDonald, Klingemann, 2013), to znaczy jakościową i ilościową analizę treści za pomocą CAQDAS (*Computer-Assisted Qualitative Data Analysis Software*). W ramach projektu SPaSIO przeprowadzono wspomaganą komputerowo analizę manifestów polityki zagranicznej za pomocą oprogramowania *Atlas.ti* (jakościową analizę treści i eksplorację tekstów, kodowanie *in vivo*, a także ilościową analizę treści, w tym zliczanie długości/wagi kodów, ich częstotliwości i współwystępowania) (Friese, 2014). Pomogło to zredukować duże ilości niestrukturalnych treści do odrębnych struktur, które następnie zostały włączone do teoretycznie uzasadnionej analizy manifestów polityki zagranicznej. Nasze dane pochodzą z ponad 256 tekstów – jednostronnych i dwustronnych dokumentów polityki zagranicznej czterech

międzynarodowych organizacji i 12 państw, wytworzonych w różnych okresach określonych przez indywidualne daty zainaugurowania strategicznych partnerstw i ich rozwoju aż do roku 2015, który stanowił cezurą końcową dla gromadzenia manifestów i analizy treści.

Wielopłaszczyznowa metoda studium przypadku (*embedded case study method*) obejmuje znaczną część naszych empirycznych badań w wielu najbardziej różnorodnych i reprezentatywnych partnerstwach (N = 14), wybranych zgodnie z przyjętym doborem próby. Materiały zostały zbadane w jednostkach, które skupiały się na różnych istotnych aspektach każdego przypadku. Metoda ta została wybrana przede wszystkim dlatego, że umożliwiła zarówno gromadzenie danych jakościowych i ilościowych, zastosowanie strategii integracji danych oraz syntezy wiedzy (Scholz, Tietje, 2002), a zatem jest niezbędna do rozwoju teorii partnerstw strategicznych (George, Bennett, 2005). Metoda studium przypadku nie pociąga za sobą analizy porównawczej *per se*, która jest możliwa dopiero na poziomie interpretacji danych, po przeprowadzeniu testów statystycznych hipotez w porównywanych przypadkach.

Wnioskowanie przyczynowo-skutkowe w ramach pojedynczego przypadku obejmowało zastosowanie metody śledzenia procesów, która pomogła dostarczyć dowody na hipotetyczne mechanizmy przyczynowe (Beach, Brun, 2013; Mahoney, 2015). Było to przewidziane w szczególności do dogłębnej analizy bilateralnych i międzynarodowych kryzysów: ich przyczyn, rozwoju (lojalności aktorów w sytuacjach kryzysów zewnętrznych lub postaw wobec rozwiązywania problemów w przypadkach kryzysów wewnętrznych) i procesów wyjścia, jak również w analizie wydarzeń historycznych będących podstawą istnienia wspólnych lub podobnych doświadczeń partnerów.

Wtórna analiza danych i metody testowania hipotez

Zgodnie ze zorientowanym jakościowo projektem opartym na badaniu z zastosowaniem metod mieszanych, wtórna analiza danych obejmowała zarówno jakościowe, jak i ilościowe metody, w tym statystyczne metody testowania hipotez (Hardy, Bryman, 2009; MacInnes, 2017). Jednowymiarową analizę realizowaną za pomocą *IBM SPSS* wdrożono

w celu zbadania każdej zmiennej modelu, podczas gdy wielowymiarowe techniki analizy zastosowano, aby ujawnić związki między dwiema zmiennymi niezależnymi i jedną zmienną zależną, w tym w celu ustalenie roli pojedynczej zmiennej interwencyjnej.

Analizę wyrazistości przeprowadzono, aby wskazać najważniejsze cele polityki zagranicznej (cele strategiczne) oraz najważniejsze zagadnienia dotyczące spraw międzynarodowych z punktu widzenia poszczególnych aktorów, a także w kontekście ich partnerstwa i współpracy. Analiza statystyczna opierała się głównie na wynikach badania manifestów dokonanego za pomocą programu *Atlas.ti* i polegała na identyfikacji, grupowaniu i uszeregowaniu najważniejszych pozycji w dwóch głównych kategoriach – celów i zagadnień polityki zagranicznej (Taylor, Fiske, 1978; Jäger, Oppermann, Höse, Viehrig, 2009; Oppermann, 2010). Statystyki opisowe, w tym tabele rozkładu częstości (*frequency*) i wagi (*contingency*), stanowiły podstawę analizy wyrazistości i określenia częstotliwości kodu (powtarzanie się; kwestia nadrzędnej i ugruntowanej uwagi), jego wagi początkowej (*absolute %*) i znormalizowanego wskaźnika wagi (*%, n/100*), a także porządku odniesienia (*reference order*) (np. w ramach fenomenu *the top of the head* odnoszącego się do ważności agendy) oraz pozycji rankingowej stworzonej na podstawie kalkulacji ważności (MIP – *most important problem – relative %*).

Analiza korelacji stanowiła z kolei główną metodę ustalania relacji między zmiennymi diadycznymi, to znaczy parami zmiennych na poziomie wskaźników i miar, takimi jak poziom zbliżenia celów lub zagadnień. Miara zbliżenia (współczynnik *r*-Pearsona) została zastosowana w celu ustalenia współczynnika korelacji, to znaczy miary związku między dwiema zmiennymi, w tym przypadku między deklarowanymi przez aktorów wspólnymi celami i zagadnieniami w obszarze polityki zagranicznej. Z kolei analiza zbliżenia (*proximity*) międzynarodowych ról, zgodnie z hipotetycznym asymetrycznym charakterem relacji, opierała się na mierze odległości między zmiennymi danego przypadku (odległość euklidesowa).

Analiza konwergencji została przeprowadzona zarówno z wykorzystaniem programu *IBM SPSS*, jak i bez jego użycia. Zbadano trzy wymiary konwergencji – zasięg, stopień i kierunek konwergencji (Hol-

zinger, Jörgens, Knill, 2007; Plümper, Schneider, 2009; Gilardi, 2014). Zasięg konwergencji został ustalony na podstawie obliczenia zależności – odpowiednio pomiędzy pokrywającymi się, komplementarnymi oraz kompatybilnymi lub konkurencyjnymi celami i zagadnieniami. Dane dotyczące rodzaju i liczby celów oraz zagadnień były pozyskiwane w toku analizy z użyciem oprogramowania *Atlas.ti*. Stopień i kierunek konwergencji obliczono za pomocą analizy korelacji kanonicznej (*canonical correlation*). Oprócz ilościowych metod analizy konwergencji, inspirowanych najnowszymi opracowaniami naukowymi na temat podobieństw w polityce zagranicznej (Häge, 2011), wykorzystano jakościowe metody analizy konwergencji w celu uzupełnienia, a w niektórych przypadkach triangulacji danych ilościowych. Po pierwsze, analiza narracji strategicznych pomogła w zidentyfikowaniu indywidualnych narracji w obszarze polityki zagranicznej państw i organizacji międzynarodowych dotyczących ich własnych tożsamości, wyrazistych problemów międzynarodowych oraz ich światopoglądów (Roselle, Miskimmon, O’Loughlin, 2014; Miskimmon, O’Loughlin, Roselle, 2017). W drugim etapie dane jakościowe zostały przetworzone w dane ilościowe za pomocą kodowania, po czym dokonano ich analizy z innymi danymi ilościowymi zgodnie z zasadami badania metodami mieszanymi (określonymi odrębnie w każdym przypadku).

Za pomocą programu *IBM SPSS* przeprowadzono analizę regresji liniowej w celu przetestowania hipotez w ramach określonego modelu analitycznego. Regresja liniowa przebiegała w ramach analizy wielowymiarowej, która obejmowała kolejno testowanie dwóch par zmiennych niezależnych z jedną zmienną interwencyjną i, odpowiednio, z jedną z dwóch zmiennych zależnych. Zastosowano test istotności statystycznej (przy ustalonym poziomie $p < 0,05$).

W końcu, kierując się strategią rozumowania abdukcyjnego i mając na celu budowanie teorii i udoskonalenie modelu, przeprowadzono jakościową analizę porównawczą, aby systematycznie ujawniać podobieństwa i różnice między badanymi przypadkami. Pozwoliło to na powiązanie oryginalnie zbudowanych konstruktywów i kategorii, poszczególnych zmiennych i hipotez oraz udoskonalenie testowanego modelu na podstawie wyników analizy regresji, analizy czynnikowej i analizy

głównych składowych (PCA) badanych zmiennych, a także innych wniosków statystycznych.

Bibliografia

- Alonso S., Volkens A., Gómez B. (2012). *Content-Analyzing Political Texts. A Quantitative Approach* (CIS Cuadernos Metodológicos 047). Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Barkin J. S. (2003). Realist Constructivism. *International Studies Review*, 5(3), 325–342.
- Barkin J. S. (2010). *Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barkin J. S. (2015). On the Heuristic Use of Formal Models in International Relations Theory. *International Studies Review*, 17(4), 617–634.
- Beach D., Pedersen R. B. (2013). *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bell D. (2017). Political Realism and International Relations. *Philosophy Compass*, 12(e12403). DOI: 10.1111/phc3.12403.
- Berenskötter F. (2017). Deep Theorizing in International Relations. *European Journal of International Relations* (Online First, published on 13 November 2017). DOI: 10.1177/1354066117739096.
- Blanco L. F. (2015). *On the Uses and Functions of 'Strategic Partnership' in International Politics: Implications for Agency, Policy and Theory* (PhD Thesis). Bielefeld: Bielefeld University.
- Chidley C. (2014). Towards a Framework of Alignment in International Relations. *Politikon: South African Journal of Political Studies*, 41(1), 141–157.
- Czechowska L. (2013a). *Wewnątrzunijni partnerzy strategiczni Rzeczypospolitej Polskiej*. Toruń: MADO.
- Czechowska L. (2013b). The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory. *The Copernicus Journal of Political Studies*, 2(4), 36–51.
- Deutsch K. W. (1987). *Globus – The Rise of a New Field of Political Science*. W: S. A. Bremer (red.), *The Globus Model: Computer Simulation of World-*

- wide Political Economic Developments* (s. vii–xxiii). Frankfurt am Main: Campus Verlag; Boulder, CO: Westview Press.
- EEAS. (2018, 10.08.2018). *EEAS Official Website – Keyword Search Results for ‘CFSP + Alignment’*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/search/site/cfsp%2C%20align_en.
- Envall H. D. P., Hall I. (2016). Asian Strategic Partnerships: New Practices and Regional Security Governance. *Asian Politics & Policy*, 8(1), 87–105.
- Ferguson Ch. (2012). The Strategic Use of Soft Balancing: The Normative Dimensions of the Chinese-Russian ‘Strategic Partnership’. *Journal of Strategic Studies*, 35(2), 197–222.
- Fetters M. D., Molina-Azorín J. F. (2017). The *Journal of Mixed Methods Research* Starts a New Decade: The Mixed Methods Research Integration Trilogy and its Dimensions. *Journal of Mixed Methods Research*, 11(3), 291–307.
- Fierke K. M. (2001). Critical Methodology and Constructivism. W: K.M. Fierke, K. E. Jørgensen (red.), *Constructing International Relations: The Next Generation* (s. 115–135). London–New York: Routledge.
- Friedrichs J. (2009). From Positivist Pretense to Pragmatic Practice Varieties of Pragmatic Methodology in IR Scholarship. *International Studies Review*, 11(3), 645–648.
- Friese S. (2014). *Qualitative Data Analysis with ATLAS.ti. 2nd ed.* London: Sage.
- George A. L., Bennett A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gilardi F. (2014). Methods for the Analysis of Policy Interdependence. W: I. Engeli, Ch. Rothmayr Allison (red.), *Comparative Policy Studies: Conceptual and Methodological Challenges* (s. 185–204). Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Goertz G. (2006). *Social Science Concepts: A User’s Guide*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Grevi G. (2013). The EU Strategic Partnerships: Process and Purposes. W: M. Teló, F. Ponjaert (red.), *The EU’s Foreign Policy: What Kind of Power and Diplomatic Action* (s. 159–173). Farnham: Ashgate.
- Grevi G. (red.). (2010). *Mapping EU Strategic Partnerships*. Madrid: FRIDE.
- Guzzini S. (2013a). In the Beginning Was Conceptualization. W: F. Bynander,

- S. Guzzini (red.), *Rethinking Foreign Policy* (s. 3–14). London–New York: Routledge.
- Guzzini S. (2013b). The Ends of International Relations Theory: Stages of Reflexivity and Modes of Theorizing. *European Journal of International Relations*, 19(3), 521–541.
- Häge F. M. (2011). Choice or Circumstance? Adjusting Measures of Foreign Policy Similarity for Chance Agreement. *Political Analysis*, 19(3), 287–305.
- Halas M. (2015). In Error We Trust: An Apology of Abductive Inference. *Cambridge Review of International Affairs*, 28(4), 701–720.
- Hamlin A., Stemplowska Z. (2012). Theory, Ideal Theory and the Theory of Ideals. *Political Studies Review*, 10(1), 48–62.
- Hardy M. A., Bryman A. (red.). (2009). *The Handbook of Data Analysis*. London: Sage.
- Hay C. (2002). *Political Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hellquist E. (2016). Either with Us or Against Us? Third-Country Alignment with EU Sanctions Against Russia/Ukraine. *Cambridge Review of International Affairs* 29(3). DOI: 10.1080/09557571.2016.1230591.
- Hesse-Biber S. N., Rodriguez D., Frost N. A. (2015). A Qualitatively Driven Approach to Multimethod and Mixed Methods Research. W: S. N. Hesse-Biber, R. B. Johnson (red.), *The Oxford Handbook of Multimethod and Mixed Methods Research Inquiry* (s. 3–20). Oxford: Oxford University Press.
- Holslag J. (2011). The Elusive Axis: Assessing the EU–China Strategic Partnership. *Journal of Common Market Studies*, 2(44), 293–313.
- Holzinger K., Jörgens H., Knill Ch. (2007). Transfer, Diffusion und Konvergenz: Konzepte und Kausalmechanismen. W: K. Holzinger, H. Jörgens, Ch. Knill (red.), *Transfer, Diffusion und Konvergenz von Politiken* (s. 11–35). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften (PVS Sonderheft 38/2007).
- Jackson P. T. (red.). (2004). Bridging the Gap: Toward a Realist-Constructivist Dialogue (The Forum). *International Studies Review*, 6(2), 337–352.
- Jäger T., Oppermann K., Höse A., Viehrig H. (2009). The Salience of Foreign Affairs Issues in the German Bundestag. *Parliamentary Affairs*, 62(3), 418–437.

- Jahn B. (2017). Theorizing the Political Relevance of International Relations Theory. *International Studies Quarterly*, 61(1), 64–77.
- Jessop B. (1990). *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Pennsylvania, University Park: Penn State University Press.
- Johnson R. B., Onwuegbuzie A. J., Turner L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112–133.
- Jørgensen K. E. (2010). *International Relations Theory: A New Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jubb R. (2012). Tragedies of Non-Ideal Theory. *European Journal of Political Theory*, 11(3), 229–246.
- Kay S. (2000). What Is a Strategic Partnership? *Problems of Post-Communism*, 47(3), 15–24.
- Kelle U. (2015). Mixed Methods and the Problems of Theory Building and Theory Testing in the Social Sciences. W: S. N. Hesse-Biber, R. B. Johnson (red.), *The Oxford Handbook of Multimethod and Mixed Methods Research Inquiry* (s. 594–605). Oxford: Oxford University Press.
- Krippendorff K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Newbury Park: Sage.
- Laurance E. J. (1990). Events Data and Policy Analysis. *Policy Sciences*, 23, 111–132.
- Lawford-Smith H. (2013). Understanding Political Feasibility. *Journal of Political Philosophy*, 21(3), 243–259.
- Lucas C., Nielsen R. A., Roberts M. E., Stewart B. M., Storer A., Tingley D. (2015). Computer-Assisted Text Analysis for Comparative Politics. *Political Analysis*, 23(2), 254–277.
- MacInnes J. (2017). *An Introduction to Secondary Data Analysis with IBM SPSS Statistics*. London: Sage.
- Mahoney J. (2015). Process Tracing and Historical Explanation. *Security Studies*, 24(2), 200–218.
- Mattern J. B. (2004). Power in Realist-Constructivist Research. *International Studies Review*, 6(2), 343–346.
- Mayer S. (2014). Common Foreign and Security Policy Alignment in the Southern Caucasus: Convergence, ‘Pick and Choose’ or Indifference? *Europe-Asia Studies*, 66(10), 1679–1702.

- McMillan S. J. (2000). The Microscope and the Moving Target: The Challenge of Applying Content Analysis to the World Wide Web. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 77(1), 80–98.
- Michalski A., Pan Z. (2017). Role Dynamics in a Structured Relationship: The EU–China Strategic Partnership. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 55(3), 611–627.
- Miskimmon A., O’Loughlin B., Roselle L. (2017). *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Mitra A. (1999). Characteristics of the WWW text: Tracing Discursive Strategies. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 5(1). Pobrane z: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol5/issue1/mitra.html>.
- Morse J. M. (2017). *Essentials of Qualitatively-Driven Mixed-Method Designs*. London–New York: Routledge.
- Morse J. M., Niehaus L. (2016). *Mixed Method Design: Principles and Procedures*. London–New York: Routledge.
- Nadkarni V. (2010). *Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances*. London–New York: Routledge.
- Oppermann K. (2010, September). The Concept of Issue Salience in Foreign Policy Analysis: Delineating the Scope Conditions of Theoretical Approaches in the Field. W: *SGIR 7th Pan-European Conference on IR* (s. 9–11).
- Peirce C. S. (1998 [1903]). The Nature of Meaning. W: The Peirce Edition Project (red.), *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*, vol. 1 (1867–1913) (s. 208–225). Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Plümper T., Schneider Ch. J. (2009). The Analysis of Policy Convergence, or: How to Chase a Black Cat in a Dark Room. *Journal of European Public Policy*, 16(7), 990–1011.
- Puri S. (2017) The Strategic Hedging of Iran, Russia, and China: Juxtaposing Participation in the Global System with Regional Revisionism. *Journal of Global Security Studies*, 2(4), 307–323. DOI: 10.1093/jogss/ogx015.
- Renard T. (2013). The EU and its Strategic Partners: A Critical Assessment of the EU’s Strategic Partnerships. W: S. Biscop, R. G. Whitman (red.), *The Routledge Handbook of European Security* (s. 302–314). London–New York: Routledge.

- Renard T. (2016). Partnerships for Effective Multilateralism? Assessing the Compatibility between EU Bilateralism, (Inter-)regionalism and Multilateralism. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 18–35.
- Rogers J. R. (2006). A Primer on Game Theory. W: J. R. Rogers, R. B. Flemming, J. R. Bond (red.), *Institutional Games and the U.S. Supreme Court* (s. 275–296). Charlottesville: University of Virginia Press.
- Roselle L., Miskimmon A., O’Loughlin B. (2014). Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power. *Media, War & Conflict*, 7(1), 70–84.
- Scholz R. W., Tietje O. (2002). *Embedded Case Study Methods: Integrating Quantitative and Qualitative Knowledge*. London: Sage.
- Schrodt P. A. (1995). Event Data in Foreign Policy Analysis. W: L. Neack, P. J. Haney, J. A. K. Hey (red.), *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation* (s. 145–166). Engelwood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Schwandt T. A., Lichty L. (2015). What Problem Are We Trying to Solve? Practical and Innovative Uses of Multimethod and Mixed Methods Research. W: S. N. Hesse-Biber, R. B. Johnson (red.), *The Oxford Handbook of Multimethod and Mixed Methods Research Inquiry* (s. 587–593). Oxford: Oxford University Press.
- Sil R. (2009). Simplifying Pragmatism: From Social Theory to Problem-Driven Eclecticism. *International Studies Review*, 11(3), 648–652.
- Smith S. (2004). Signing our World into Existence: International Relations Theory and September 11. *International Studies Quarterly*, 48(3), 499–516.
- Spiegeleire de S., Chivot E. (2014). *What the Official Websites Say: Developing and Testing a New Systematic Information Collection Method*. The Hague: HCS.
- Taylor S. E., Fiske S. T. (1978). Salience, Attention, and Attribution: Top of the Head Phenomena. *Advances in Experimental Social Psychology*, 11, 249–288.
- Tyushka A. (2018). Middle Power Assertiveness as a Behavioural Model in Foreign Policy. W: T. Struye de Swielande, D. Walton, T. Wilkins, D. Vandamme (red.), *Rethinking Middle Powers in the Asian Century: New Theories, New Cases* (s. 134–146). London–New York: Routledge.
- Volkens A., Bara J., Budge I., McDonald M. D., Klingemann H.-D. (red.). (2013). *Mapping Policy Preferences from Texts: Statistical Solutions for Manifesto Analysts*. Oxford: Oxford University Press.

- Wakeford N. (2000). New Media, New Methodologies: Studying the Web. W: D. Gauntlett (red.), *Web.studies: Rewiring Media Studies for the Digital Age* (s. 31–42). London: Arnold.
- Walt S. M. (1998). International Relations: One World, Many Theories. *Foreign Policy*, 110, 29–46.
- Weare C., Lin W. Y. (2000). Content Analysis of the World Wide Web-Opportunities and Challenges. *Social Science Computer Review*, 18(3), 272–292.
- Wendt A. (1987). The Agent-Structure Problem in International Relations Theory. *International Organization*, 41(3), 335–370.
- ‘Which World are We Living In?’ (Foreign Affairs Anthology Series, July/August 2018). *Foreign Affairs*, 97(4), 10–57.
- Wight C. (2007). *Agents, Structures and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilkins T. S. (2008). Russo-Chinese Strategic Partnership: A New Form of Security Cooperation? *Contemporary Security Policy*, 29(2), 358–383.
- Wilkins T. S. (2018). After a Decade of Strategic Partnership: Japan and Australia ‘Decentering’ from the US Alliance? *The Pacific Review*, 31(4), 498–514.
- Willer D., Webster M. Jr. (1970). Theoretical Concepts and Observables. *American Sociological Review*, 35(4), 748–757.
- Yin R. K. (2015). Causality, Generalizability, and the Future of Mixed Methods Research. W: S. N. Hesse-Biber, R. B. Johnson (red.), *The Oxford Handbook of Multimethod and Mixed Methods Research Inquiry* (s. 652–664). Oxford: Oxford University Press.
- Zhongping F., Jing H. (2014). China’s Strategic Partnership Diplomacy: Engaging with a Changing World. *ESPO Working Paper 8* (June 2014).

Część druga

Model

Lucyna Czechowska, Andriy Tyushka, Agata Domachowska,
Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska

3. Specyfikacja i operacjonalizacja modelu: podstawowe korelaty partnerstw strategicznych

Abstract: This chapter advances a testable analytical model of strategic partnerships in IR. The developed regression model of strategic partnerships between states and international organizations is built around a set of two dependent variables (cooperation willingness; cooperation sustainability), four independent variables (strategic goals convergence; strategic roles convergence; unique bonds; regularized bilateral strategic interactionism) as well as a single intervening variable (trust). The model-underlying theory suggests that strategic partnerships are a product of the intertwined cooperation willingness and cooperation sustainability factors, with trust intervening as a salient factor in the process of cooperation. This means that the increase in cooperation willingness and cooperation sustainability will result in the increase of strategic partnership substantiality. This chapter theoretically contextualizes, conceptualizes and operationalizes the main seven variables, as well as develops a set of applicable qualitative and quantitative indicators and measures.

Keywords: regression model of strategic partnerships, cooperation willingness, cooperation sustainability, trust, strategic partnership substantiality

3.1. Projekt SPaSIO i modelowanie partnerstw strategicznych w IR/FPA

W przedmowie do książki „Metody i modele” Rebecca Morton (1999, s. I) dostrzega, że „większość nauk politycznych składa się w dużej części z formalnej pracy teoretycznej, która pozostaje niezbadana empirycz-

nie, i coraz szerszego zastosowania wyrafinowanych technik statystycznych”. Dodaje przy tym, że „pomimo pewnych znaczących wysiłków zmierzających do wypełnienia tej luki, nadal istnieje potrzeba znacznie większej współpracy między formalnymi teoretykami i badaczami empirycznymi w tej dziedzinie”. W rzeczywistości inicjatywa zespołowego projektu badawczego SPaSIO była zainspirowana entuzjazmem do badania wyłaniającego się pojęcia partnerstwa strategicznego i dążeniem naukowców do wniesienia wkładu w rozwój teorii stosunków międzynarodowych (IR) oraz analizy polityki zagranicznej (FPA) – i to w empirycznie znaczący sposób. Chcąc zejść z „wieży z kości słoniowej”, jak nazwali to Joseph Lepgold i Miroslav Nincic (2001), projekt SPaSIO w ramach budowania teorii dąży do zajęcia się kwestią politycznego znaczenia teoretycznej perspektywy stosunków międzynarodowych dla partnerstw strategicznych – a zatem do wypełnienia luki między teorią a praktyką w stosunkach międzynarodowych w wymiarze partnerstwa strategicznego między państwami i organizacjami międzynarodowymi.

Biorąc pod uwagę rosnące zainteresowanie naukowców i polityków fenomenem polityki światowej, jakim są partnerstwa strategiczne, kilka znaczących – i co do zasady – eksploratorskich ekspertyz zostało przedłożonych w dziedzinie IR/FPA. Wciąż jednak *acquis académiques* dotyczące partnerstw strategicznych dalekie jest od przedstawienia spójnego nurtu teoretyzowania, z zazwyczaj opisowymi, sporadycznymi i pozornie sprzecznymi założeniami naukowymi, które często się nakładają (w mniejszym lub większym stopniu), a czasami są sprzeczne (por. rozdział 1. tabela 1.1.), jednak za każdym razem są niezdolne do ustanowienia tradycji badawczej. W pewnym sensie teoretyczne pochodzenie idei partnerstwa strategicznego jest bardzo naciągane, co czyni to pojęcie dzieckiem niczym w wielkiej rodzinie mainstreamowych i krytycznych podejść teoretycznych. Do zamieszania związanego z jego istotą i znaczeniem w polityce przyczynia się fakt, że najczęściej za partnerstwa strategiczne uznaje się „to, co uczynią z nich aktorzy”, a także ich empiryczne zróżnicowanie w polityce zagranicznej i praktykach stosunków międzynarodowych. Na tym tle rozwijanie kolejnego eksploracyjnego (opisowego czy konstytutywnego) podejścia lub trzymanie się wyjaśnienia wąsko skoncentrowanego i uzależnionego od przyjętego paradygmatu zamiast

wyjaśnienia wyczerpującego nie wydaje się pożądanym rozwiązaniem tego stanu rzeczy w dyscyplinie. Stworzenie kolejnej typologii lub modelu werbalnego również zostało uznane za niewystarczające, celem jest nadanie sensu partnerstwom strategicznym zarówno w teorii, jak i praktyce. Wszakże „typologia nie jest teorią”, jak to samokrytycznie określił Ernst Bernard Haas (1991, s. 6) w swoim studium na temat modeli zmiany w organizacjach międzynarodowych.

Stworzenie solidnego i (statystycznie) testowalnego modelu, na poparcie naszego werbalnego idealnego modelu partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi, okazało się jedyną możliwością wypełnienia obecnej luki w tej dziedzinie i przyczynienia się do postępu teorii. Chcąc uniknąć powszechnie krytykowanego „uproszczonego testowania hipotez” w IR/FPA (Mearsheimer, Walt, 2013, s. 427), osadziliśmy nasz model statystyczny w szerszym kontekście analitycznym. W przekonaniu, że skupiając się na opisie kluczowych elementów danego problemu, najprostszy wzorzec staje się najbardziej użyteczny, „gdy umożliwia [nam] wnioskowanie logiczne” (Snidal, 2002, s. 243), zbudowaliśmy model, który jest naszym przewodnikiem po opisie (choć z pewnością nie pociąga za sobą kompleksowej reprezentacji problemu), dedukcji (przenosząc nas od opisu do wniosków z założeń) i testowaniu (co pozwala nam zweryfikować empiryczną istotność przyjętych założeń i argumentów). Tym samym zgadzamy się z Johnem Mearsheimerem i Stephenem Waltem (2013, s. 434), że „żadna teoria nauk społecznych nie jest w 100% dokładna”, a zatem wszystkie modele – nawet te dobrze zweryfikowane – mają swoje ograniczenia. Ograniczenia te w szczególności dotyczą zjawisk intersubiektywnych i społecznie współkonstituujących, które występują w realistycznym, liberalnym lub jeszcze innym świecie. Można domniemywać wszakże, że partnerstwa strategiczne są konstrukta-
mi społecznymi w realistycznym świecie.

Zainspirowani przez Lucynę Czechowską (2013) traktujemy werbalny model partnerstw strategicznych – model idealny międzypaństwowych partnerstw – jako punkt wyjścia do projektu SPaSIO, ale idziemy dalej w badaniach nad nimi. Po pierwsze, zjawisko to rozszerzyło się na agencje organizacji międzynarodowych i tym samym przy-

czyniło się do wzrostu liczby partnerstw strategicznych prowadzonych przez organizacje międzynarodowe (IO między nimi a państwami). Po drugie, dobór próby został rozszerzony do 14 zamiast czterech studiów przypadków i porzucił jednorodny charakter oryginalnego modelu na rzecz heterogenicznego kształtu w modelu SPaSIO, co pozwoliło uwzględnić możliwie najszerszą wariancję partnerstw strategicznych występujących w rzeczywistości. Po trzecie i najważniejsze, dzięki projektowi SPaSIO staraliśmy się zrobić krok naprzód i zamiast modelu werbalnego zbudowaliśmy model statystyczny partnerstw strategicznych. Przetestowaliśmy go zatem w celu zweryfikowania podstawowych założeń oraz zbudowania lepszej teorii pojęcia wymykającego się dotychczas teoretycznemu ujęciu, które nie byłoby sporadyczne i nieautentyczne (SPaSIO, 2013–2018).

Nasz model werbalny sugeruje, że partnerstwa strategiczne są efektem przeplatających się determinantów gotowości do współpracy i jej ugruntowania, w tym konwergencji celów i ról strategicznych, wyjątkowych powiązań i regularyzowanych form strategicznego interakcjonizmu z zaufaniem jako istotnym czynnikiem interwencyjnym w procesie współpracy. Oznacza to, że wzrost gotowości do współpracy i ugruntowania współpracy spowoduje wzrost substancjalności partnerstwa strategicznego. Założenia te można przekształcić w pojedyncze wyrażenie opisujące każdy przypadek współpracy pary partnerów strategicznych w następujący sposób:

$$\text{partnerstwo strategiczne} = (\text{gotowość do współpracy}) \times (\text{ugruntowanie współpracy}) + (\text{zaufanie})$$

Opis statystyczny i operacjonalizacja powyższych hipotetycznych zależności zostały przedstawione w poniższym oraz kolejnych rozdziałach tej części książki.

3.2. Specyfikacja modelu SPaSIO

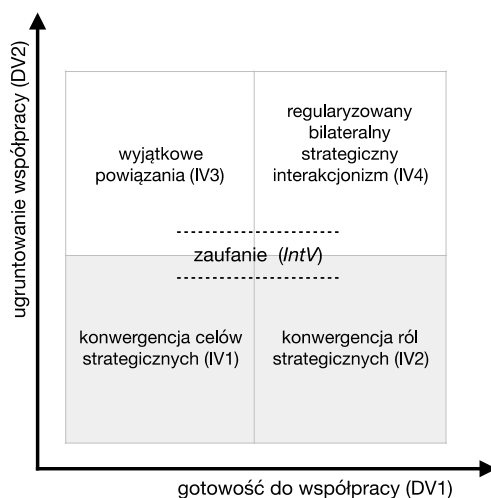
Model SPaSIO jest formalnym modelem partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi. Definiujemy

w nim pojęcie partnerstwa strategicznego jako funkcję gotowości do współpracy i jej ugruntowania:

$$SP = f(CW, CS) \quad (3.1)$$

gdzie: *SP* oznacza partnerstwo strategiczne (*strategic partnership*), *CW* to gotowość do współpracy (*cooperation willingness*), a *CS* oznacza ugruntowanie współpracy (*cooperation sustainability*).

Model składa się zatem z dwóch zmiennych zależnych: gotowości do współpracy (*CW* lub *DV1*) i ugruntowania współpracy (*CS* lub *DV2*), z których każda jest przewidywana przez dwie zmienne niezależne: konwergencję celów strategicznych (*GC* lub *IV1*), konwergencję ról strategicznych (*RC* lub *IV2*) odpowiednio dla pierwszej przewidywanej zmiennej oraz wyjątkowe powiązania (*B* lub *IV3*) i regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm (*RBSI* lub *IV4*) dla drugiej. Przypuszczamy ponadto, że zależność pomiędzy zmiennymi niezależnymi i zależnymi może być mediowana przez zmienną interwencyjną – zaufanie (*T* lub *IntV*), jak schematycznie przedstawiono w uproszczonym modelu wizualnym partnerstw strategicznych, zgodnie z zaprezentowanym poniżej modelem idealnym SPaSIO:

Rysunek 3.1. Wizualizacja modelu SPaSIO

Źródło: opracowanie własne.

Nasz wybór modelu statystycznego i jego prezentacja znajdują się poniżej: biorąc pod uwagę, że model SPaSIO zawiera dwie zmienne zależne, pomiaru których należy dokonywać w tym samym czasie, zbudowaliśmy wieloczynnikowy model regresji wielokrotnej (MvLR lub MMR), będący jedynym wyjściem właściwym w takim przypadku (por. Dattalo, 2013, s. 87–108). Jako złożony model wielokrotnej odpowiedzi z wieloma predyktorami wariacji przedstawia on w istocie dwa zestawy modeli wielowymiarowych, po jednym na każdą zmienną zależną, przy zastosowaniu regresji wielokrotnej liniowej (MLR) jako odpowiedniej techniki statystycznej. Równanie MLR to:

$${}^n_1Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_qX_q + e \quad (3.2)$$

gdzie:

y jest wektorem obserwowanych wartości y_i ($i = 1, \dots, n$) przewidywanej zmiennej;

x jest zmienną przewidującą;

q oznacza liczbę przewidujących (niezależnych) zmiennych;

i oznacza liczbę obserwacji (przypadków);

a (β_0) to współczynnik przecięcia (wartość y gdy $x = 0$), tj. stała;

b jest współczynnikiem regresji częściowej dla każdej zmiennej niezależnej, tj. współczynnikiem nachylenia dla b_i ($i = 1, \dots, n$);

e jest współczynnikiem błędu losowego.

Przyjmując to za punkt wyjścia, postępujemy dalej w trzech krokach:

Krok 1. Formułowanie indywidualnych równań dla 2 DV i 4 IV:

w modelu SPaSIO poprzednio przedstawione równanie regresji liniowej dla każdej z dwóch zmiennych zależnych (tj. CW/DV1 i CS/DV2) ma następującą postać:

$$CW = a + b_{GC}(GC) + b_{RC}(RC) + e \quad (3.2.1)$$

$$CS = a + b_B(B) + b_{RBSI}(RBSI) + e \quad (3.2.2)$$

gdzie:

CW i CS oznaczają „gotowość do współpracy” i „ugruntowanie współpracy”, tj. zmienne zależne;

GC to „konwergencja celów”, RC to „konwergencja ról”, B to „wyjątkowe powiązania”, RBSI to „regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm” – wszystkie cztery są zmiennymi niezależnymi;

a (β_0) to współczynnik przecięcia (wartość CW, gdy GC i RC = 0), tj. stała;

b_{GC} , b_{RC} , b_B i b_{RBSI} to odpowiednie współczynniki regresji częściowej dla każdej z czterech zmiennych niezależnych, pokazujące wpływ na CW i CS zmiany jednostki odpowiednio w GC, RC, B i RBSI;

e jest współczynnikiem błędu losowego.

Krok 2. Kontrolowanie efektu mediacji IntV: w ramach dwóch zestawów wariacji zmiennych zależnych i niezależnych, określonych powyżej, przewidujemy, że zmienna interwencyjna zaufanie (T, IntV) może mieć mediacyjny wpływ na hipotetyczne zależności między zmiennymi. Schematycznie można go przedstawić w następujący sposób:

Rysunki 3.2 (a, b). Uproszczone efekty mediacji statystycznej IntV (T) na DV1 (CW) / DV2 (CS)

Źródło: opracowanie własne.

Ta możliwa mediacja zależności między zmiennymi niezależnymi i zależnymi przez zmienną interwencyjną przyczynia się do modyfikacji równania regresji wielokrotnej liniowej (3.2):

$${}^iY = a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_1M + b_2M \dots + b_qX_q + b_qM_q + e \quad (3.3)$$

gdzie:

M oznacza zmienną interwencyjną, b_qM_q ($q = 1, \dots, m$) oznaczają współczynniki korelacji częściowej dla każdej zmiennej niezależnej w zakresie $q = 1, \dots, m$.

Po włączeniu zmiennej interwencyjnej – zaufania (T lub IntV), przedstawione powyżej równania wielokrotnej regresji liniowej dla DV1 (CW) i DV2 (CS) zmodyfikowano w następujący sposób:

$$CW = a + b_{GC}(GC) + b_{RC}(RC) + b_{GC}(T) + b_{RC}(T) + e \quad (3.3.1)$$

$$CS = a + b_B(B) + b_{RBSI}(RBSI) + b_B(T) + b_{RBSI}(T) + e \quad (3.3.2)$$

Krok 3. Formułowanie wielowymiarowego równania regresji wielokrotnej (MvLR) dla 2 DV, 4 IV i 1 IntV: w ostatnim kroku pro-

cedura budowania modelu obejmuje formułowanie sposobów, na jakie można obserwować cztery zmienne niezależne, jedną zmienną interwencyjną i dwie zmienne zależne w tym samym czasie – to znaczy zbudować model wieloczynnikowej regresji wielokrotnej (MvLR). W prostej formie skalarnej MvLR będzie miał następującą postać:

$$\begin{aligned}
 y_1 &= a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_1M + b_2M \dots + b_qX_q + b_qM_q + e_1 \\
 y_2 &= a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_1M + b_2M \dots + b_qX_q + b_qM_q + e_2 \\
 &\vdots \\
 y_n &= a + b_1X_1 + b_2X_2 + b_1M + b_2M \dots + b_qX_q + b_qM_q + e_n
 \end{aligned} \tag{3.4}$$

W postaci macierzy modelu SPaSIO wyżej wymienione równania dla i obserwacji ($N = 14$) będą miały następujący – bardziej zwięzły – wygląd:

$$SP_i \begin{pmatrix} CW_i \\ CS_i \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & b_{GC}(GC_i) & b_{RC}(RC_i) & b_T(T_i) \\ 1 & b_B(B_i) & b_{RBSI}(RBSI_i) & b_T(T_i) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} b_0 \\ b_i \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} e_1 \\ e_2 \end{pmatrix} \tag{3.5}$$

gdzie:

i jest liczbą obserwacji (od 1 do 14), odpowiadającą indywidualnym studiom przypadku SP;

SP oznacza przypadek partnerstwa strategicznego z i obserwacji, od 1 do 14;

CW i CS oznaczają „gotowość do współpracy” i „ugruntowanie współpracy”, tj. zmienne zależne;

GC to „konwergencja celów”, RC to „konwergencja ról”, B to „wyjątkowe powiązania”, RBSI to „regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm” – wszystkie cztery są zmiennymi niezależnymi;

a (b_0) to współczynnik przecięcia (wartość CW, gdy GC i RC = 0, a wartość CS, gdy B i RBSI = 0), tj. stała;

b_{GC} , b_{RC} , b_B i b_{RBSI} to odpowiednie współczynniki regresji częściowej dla każdej z czterech zmiennych niezależnych, pokazujące wpływ na CW i CS zmiany jednostki odpowiednio w GC, RC, B i RBSI;

b_T jest odpowiednim współczynnikiem regresji częściowej dla zmiennej interwencyjnej „zaufania” (T);

e jest współczynnikiem błędu losowego.

Uproszczona werbalna wersja modelu SPaSIO brzmiałaby następująco:

partnerstwo strategiczne = (gotowość do współpracy [konwergencja celów x konwergencja ról]) x (ugruntowanie współpracy [wyjątkowe powiązania x Regularyzowany Bilateralny Strategiczny Interakcjonizm]) + (zaufanie)

Testy wielowymiarowe F zostaną użyte do przetestowania hipotezy zerowej (gdy wszystkie współczynniki regresji będą równe zeru dla

wszystkich DV) na podstawie wzoru modelu (3.5), a tym samym do sprawdzenia poprawności modelu.

3.3. Zmienne

Prezentowana przez nas budowa teorii opiera się na dwóch głównych ogólnych konstrukcjach: gotowości do współpracy strategicznej i ugruntowaniu współpracy strategicznej, które obejmują pokaźną liczbę określonych pojęć, kategorii, czynników, zmiennych i hipotetycznych relacji między nimi. Konceptualizacje idei zawartych w modelu przedstawiono w poniższych rozdziałach (patrz rozdziały 4, 5, 6). Aby pomóc w nawigowaniu po drzewie głównych zmiennych i podzmiennych, w tym ich wskaźników i miar, użyto prostego, ale jednocześnie silnego narzędzia graficznej prezentacji projektu badawczego i agendy – mapy myśli (*mind map*). Ponieważ badania partnerstw strategicznych dopiero zaczynają rozkwitać, na pewno istnieje wiele niezbadanych terytoriów. Ramy koncepcyjne przedstawione w formie mapy myśli (SPG, 2018b) tworzą schemat terytorium badanego w ramach projektu SPaSIO.

Model SPaSIO opiera się na złożonych hipotezach z dwoma zestawami wariancji w sumie siedmiu głównych zmiennych. Zmienność jest obserwowana w 14 analizowanych przypadkach ($n = 14$) wybranych zgodnie z metodą doboru próby. Dwie zmienne zależne są tworzone przez średnie arytmetyczne wyników swoich elementów konstytutywnych, z których każdy ma taką samą wagę (jak przewidziano w oryginalnym modelu). Zmienne mają różny zakres podzmiennych i wskaźników; ich typy również różnią się między zmiennymi porządkowymi, interwałowymi, skalami i zmiennymi dychotomicznymi (patrz tabela 2.1. w rozdziale 2., gdzie przedstawiono schematyczny przegląd kluczowych zmiennych i ich hipotetycznych zależności). Wszystkie zmienne i ich wskaźniki, a także miary i metody pomiaru zostały zoperacjonalizowane w kolejnych rozdziałach tej części książki (w szczególności patrz tabele 2.2., 4.3.1., 4.3.2., 5.1., 5.2., 5.3., 6.1., 6.2., 6.3.1., 6.3.2.).

Wyniki testów modelu, w tym ich istotność statystyczna, a także sugestie dotyczące udoskonalania modelu zostaną przedstawione w podsumowaniu i wnioskach końcowych książki.

Repozytorium danych modelu SPaSIO jest strona internetowa projektu: <http://www.spg.umk.pl>.

Bibliografia

- Czechowska L. (2013). *Wewnątrzunijni partnerzy strategiczni Rzeczypospolitej Polskiej*. Toruń: MADO.
- Dattalo P. (2013). *Analysis of Multiple Dependent Variables*. Oxford: Oxford University Press.
- Haas E. B. (1991). *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*. Berkley, LA: University of California Press.
- Lepgold J., Nincic M. (2001). *Beyond the Ivory Tower: International Relations Theory and the Issue of Policy Relevance*. New York: Columbia University Press.
- Mearsheimer J. J., Walt S. M. (2013). Leaving Theory Behind: Why Simplistic Hypothesis Testing Is Bad for International Relations. *European Journal of International Relations*, 19(3), 427–457.
- Morton R. B. (1999). *Methods and Models: A Guide to the Empirical Analysis of Formal Models in Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Snidal D. (2002). Formal Models of International Politics. W: D. F. Sprinz, Y. Wolinsky-Nahmias (red.), *Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods* (s. 242–283). Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- SPG. (2018a). *Current Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/project/>.
- SPG. (2018b). *SPaSIO Project Concept Map*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.

Agata Domachowska, Joanna Piechowiak-Lamparska

4. Zaufanie pomiędzy partnerami

Abstract: The concept of trust is based on two complementary categories: mutual understanding and mutual respect. Mutual understanding shall be defined as expectation of further strengthening of the bonds by the partner. Further strengthening of the bonds is understood as any actions taken by the partners in order to facilitate mutual understanding and reciprocal respect. We presuppose that mutual understanding means that partners understand each other, and therefore they understand their partner's behaviour (its motives and effects). What makes us believe that there is no relationship without trust? Trust is a basis without which no relationship can function in a healthy way. This is not a typical category that belongs to international relations theory; however, it is necessary to emphasize the meaning of intangible bonds.

Keywords: trust, partners, partnership, mutual understanding, mutual respect

4.1. Kontekst teoretyczny

Kategoria zaufania nie jest często przywoływana w teorii stosunków międzynarodowych, szczególnie ze względu na trudności definicyjne. W badaniach nad partnerstwem, rozumianym zarówno jako instrument polityki zagranicznej, jak i relacja pomiędzy partnerami, znacznie częściej niż kategoria zaufania pojawia się kategoria nieufności i jej możliwych konsekwencji. W paradygmacie realistycznym koncepcja przetrwania oparta jest na założeniu o konieczności przyjmowania nieufnej postawy wobec innych graczy na arenie międzynarodowej (Mearsheimer, 2001) czy zastosowaniu twierdzenia Bayesa (Włodkowska-

-Bagan, 2016; Kydd, 2007). Zaufanie jako uwarunkowana koncepcja pojawia się natomiast w ramach konstruktywistycznej wizji stosunków międzynarodowych (Wendt, 1992; 1999), która zakłada konieczność wyjścia z anarchii do systemu opartego na zaufaniu i przyjaźni (Włodkowska-Bagan, 2016). Alexander Wendt (1999) wskazuje, że w sytuacji zagrożenia bardziej efektywne są działania grupowe, uwarunkowane przez wzajemne zaufanie i wspólną tożsamość.

Koncepcja zaufania jest oparta na kilku podstawowych elementach. Aaron M. Hoffman (2002) wskazuje, że koncept ten rozwijał się w czterech zasadniczych kierunkach: 1) założenie o chęci oddania kontroli nad częścią naszych interesów partnerom (Brenkert, 1998; Larson, 1998; Coleman, 1990); 2) założenie, że uzależnienie naszych losów od działań partnerów nie zaszkodzi naszym interesom (Lin, 2002; Snijders, 1996); 3) założenie, że intensywność i zakres relacji mogą zmieniać się w czasie (Hardin, 1998); 4) założenie, że jesteśmy w stanie prognozować zachowanie partnera (Sztompka, 1999; Coleman, 1990). Zaufanie zatem oznacza gotowość do podjęcia ryzyka oraz oczekiwanie, że zrealizujemy zobowiązania wobec partnera (Hoffman, 2002, s. 376). Warto jednak pamiętać, że:

Ufam ci, gdy działasz w pewien sposób, o ile tylko twoja racja dla tego działania istotnie zakłada branie pod uwagę mego interesu. Zazwyczaj racją twego działania będzie założenie, że podtrzymywanie naszej relacji leży w twoim interesie. Stąd też zaufanie, które pokładam w tobie, zawiera się w tym, że w twoim interesie jest niezawiedzenie mego zaufania (Hardin, 1998, s. 12).

Oznacza to, że zaufanie nie jest możliwe bez podjęcia działań na rzecz wzajemnego zrozumienia, które implikuje wzajemny szacunek partnerów wobec siebie.

W przypadku relacji o charakterze partnerskim, a więc szczególnie bliskiej i ważnej, wzajemne zaufanie będziemy definiować jako oczekiwanie dalszego zacieśniania współpracy. Poprzez dalsze zacieśnianie relacji rozumiemy podejmowanie przez partnerów wszelkich działań mających na celu wzajemne zrozumienie oraz szacunek. Jak podkre-

śla Michael Tai, badacz stosunków amerykańsko-chińskich, „jesteśmy bardziej skłonni ufać tym, którzy pokazują, że nas rozumieją – szczególnie, gdy manifestuje się to w czynach” (Tai, 2015, s. 14). Co więcej, analizując wpływ czynników historycznych w rozwoju relacji pomiędzy poszczególnymi państwami, zwraca on uwagę na to, że „agresja i zdrada rodzą nieufność i podejrzliwość, wzajemny szacunek i pomoc budują zaufanie” (Tai, 2015, s. 12). Dlatego też hipoteza stanowi, że partnerstwo strategiczne charakteryzuje się wystarczającym poziomem zaufania pomiędzy partnerami. Rodzi to oczywiście dalsze implikacje, takie jak twierdzenie, że bez zaufania nie mogą istnieć relacje partnerskie, a jedynie relacje oparte na dążeniu do realizacji własnych celów i interesów.

4.2. Konceptualizacja

4.2.1. Wzajemne zrozumienie

Pierwszym z wykorzystanych konceptów jest kategoria wzajemnego zrozumienia. Sposób, w jaki partnerzy nawzajem się rozumieją, badany jest głównie przez psychologów, ale także przez językoznawców czy filozofów. Zrozumienie (*understanding*) stanowi nieodłączny element każdego procesu komunikacji, czyli dialogu. Andrea Folkierska, opierając się na pracach Hansa-Georga Gadamera, wymienia trzy znaczenia zrozumienia: 1) rozumieć innego oznacza znać go, móc przewidzieć jego zachowania; a tym samym 2) zrozumienie innego implikuje konieczność włączenia go w obszar naszej refleksji; oraz 3) rozumienie oznacza wzajemne słuchanie siebie, co wiąże się z wzajemną otwartością na to, co inny chce powiedzieć (Winiarski, 2015, s. 33–34).

Ciekawą propozycję definicji wzajemnego zrozumienia zaproponował także Lawrence A. Berger:

Gdy komunikacja jest zorientowana na osiągnięcie wzajemnego zrozumienia [...] każda ze stron chce widzieć, jak druga strona rozumie sytuację, w której się obie znajdują, a także pozwala tej drugiej zobaczyć, jak

ona sama tę sytuację pojmuję. Możliwe jest wówczas powstanie szerszego, głębszego zrozumienia, które zawrze w sobie wcześniejsze formy zrozumienia. Jeśli aktorzy dojdą do wzajemnego zrozumienia dotyczącego natury danego przedsięwzięcia, będą wspólnie nastawieni na osiągnięcie uprzednio sformułowanego celu. Wzajemne zrozumienie służy jako podstawa do takich kooperatywnych przedsięwzięć, tworząc solidniejsze zaplecze dla tego typu interakcji (Berger, 1996, s. 14).

Podkreśla on także istotność wzajemnego zrozumienia dla przeciwdziałania konfliktom i nieporozumieniom:

[...] wzajemne zrozumienie oznacza, że każda ze stron postrzega sytuację z perspektywy drugiej strony. Nie ma żadnych apriorycznych powodów do tego, by jednostki czy społeczności żyjące w tym samym świecie miały się nie rozumieć. Przy szczerym wysiłku i wystarczającej ekspozycji na styl życia drugiej strony, wspólna uwaga stanowi fundament rozwoju wspólnego języka i dojścia do porozumienia. Wgląd w motywy działań drugiej strony oznacza co najmniej to, że każdy respektuje punkt widzenia drugiej strony. Stąd też narzucenia woli, które kolidowałyby z sposobem rozumienia drugiej strony, stają się mniej prawdopodobne. Gdy każda strona ma na uwadze punkt widzenia drugiej, wtedy obie będą prawdopodobnie działać w taki sposób, który każdej z nich wydaje się akceptowalny. Jednakże momenty nieuwagi mogą prowadzić do konfliktów (Berger, 1996, s. 16).

W ramach projektu wzajemne zrozumienie będziemy definiować możliwie jak najszerszej. Zakładamy więc, że wzajemne zrozumienie (*mutual understanding*) oznacza, że partnerzy rozumieją siebie nawzajem, a zatem rozumieją postępowanie partnera, w tym przede wszystkim jego motywy i skutki.

Osiągnięcie wzajemnego zrozumienia jest znacznie trudniejsze, gdy pomiędzy partnerami występują różnice kulturowe. Państwa i inni uczestnicy systemu międzynarodowego różnią się od siebie historią, kulturą, geografią, sytuacją gospodarczą i polityczną, sposobem życia, społecznymi zwyczajami oraz praktykami. Najczęściej badacze zwracają uwagę na różnice pomiędzy Wschodem a Zachodem:

Na przykład zakłada się, że ludzie Zachodu są członkami kultur niskiego kontekstu i potrzebują bezpośrednich i dosłownych przekazów werbalnych, ponieważ mają bardzo niewiele wspólnych informacji kontekstowych. Ponadto przejawiają silne tendencje, by wysoko cenić indywidualizm, równość i asertywność w swoich społecznych interakcjach i w komunikacji interpersonalnej. Z drugiej strony sądzi się, że ludzie Wschodu są członkami kultur wysokiego kontekstu i nie wymagają szczegółowych informacji co do niego [kontekstu], ponieważ większość tych informacji jest już znana uczestnikom komunikacji. Ponadto, ze względu na ich kulturę i tradycję, są skłonni cenić kolektywizm, hierarchizację oraz interpersonalną harmonię w społeczeństwie (Qingxue, 2003, s. 28).

Podobnie do państw w przestrzeni międzynarodowej funkcjonują obecnie organizacje międzynarodowe o charakterze międzyrządowym. Oznacza to, że dla zwiększenia efektywności podejmowanych działań w wielu przypadkach budują one wspólną tożsamość w oparciu o historię, kulturę, tradycję czy praktykę społeczną tworzących ją państw. Szczególnie dobrze widoczne jest to w procesie integracji europejskiej, która na tle organizacji międzynarodowych stanowi ważny przykład kreowania wspólnej tożsamości w celu zdobycia akceptacji społeczeństw państw członkowskich dla decyzji podejmowanych na szczeblu organizacji (nie zawsze są one korzystne dla poszczególnych państw, jednak jako argument wyższego rzędu podnoszona jest korzyść dla wspólnoty oraz idea dobra wspólnego).

W efekcie również organizacje międzynarodowe, jak Unia Europejska (UE), Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) czy Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), promują swój sposób postrzegania przestrzeni międzynarodowej oraz relacji partnerskiej. Wzajemne dobre rozumienie tego, czym dla partnerów jest relacja partnerska, musi wpływać nie z konsensusu pomiędzy dwoma rozbieżnymi definicjami (partnerzy nie spotykają się „w połowie drogi”), ale z wysiłku poniesionego dla wzajemnego zrozumienia (partnerzy wspólnie wypracowują warunki partnerstwa i nadają relacji partnerski charakter).

Istniejące różnice kulturowe mogą stanowić znaczący problem w komunikacji pomiędzy partnerami, którzy nie posiadają wystarczającej wiedzy na ich temat:

Ogólnie rzecz biorąc, nasze przekonania, wartości i wzorce kulturowe determinują to, co postrzegamy, jak reagujemy na dane sytuacje oraz w jakiej relacji pozostajemy do innych ludzi. Rozumienie podstawy lub głębokiej struktury kulturowych różnic umożliwia głębsze niż tylko powierzchowne zrozumienie tego, dlaczego ludzie z innych kultur działają w ten, a nie w inny sposób. Innymi słowy, zdawanie sobie sprawy z różnic we wzorcach kulturowych jest dalece ważniejsze niż wiedza, czy dana grupa ludzi je za pomocą pałeczek, czy też noży i widelców. To odkrycie może sprawić, że docenimy bogactwo zróżnicowania i geniusz, które istnieją zarówno na wschodzie, jak i na zachodzie naszego globu. I jak powiedział Halls: „Zrozumienie różnych kultur może okazać się naszym największym atutem, jeśli chodzi o stawienie czoła wyzwaniom naszych czasów, zarówno w kraju, jak i za granicą” (Qingxue, 2003, s. 22).

Od pewnego już czasu kultura stanowi istotny przedmiot zainteresowania dla badaczy stosunków międzynarodowych. Zarówno Ulf Hannerz (1992), Marshall Sahlins (2013), Samuel Huntington (1997), jak i Lawrence Harrison (2000) podkreślali jej znaczenie. Co więcej, także same państwa czy organizacje międzynarodowe dostrzegają jej wartość, w szczególności przy wzmacnianiu wzajemnych relacji. Zdaniem Federici Mogherini, wysokiej przedstawiciel UE do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa:

Kultura musi być zasadniczą częścią polityki zagranicznej. Kultura jest potężnym narzędziem do budowania pomostów między ludźmi, szczególnie młodymi, oraz do wzmacniania wzajemnego zrozumienia. Również może okazać się motorem ekonomicznego i społecznego rozwoju. Gdy mierzymy się z powszednimi wyzwaniami, kultura może pomóc nam wszystkim w Europie, na Bliskim Wschodzie, w Azji w tym, byśmy razem opierali się radykalizacji i stworzyli sojusz bratnich cywilizacji przeciwko tym, którzy próbują nas podzielić. Dlatego też dyplomacja na

rzecz kultury musi pozostać kluczowym elementem w naszych stosunkach z dzisiejszym światem (European Commission, 2016, s. 1).

Na znaczącą rolę kultury w promowaniu wzajemnego zrozumienia na arenie międzynarodowej zwraca uwagę również Tibor Navracsics, europejski komisarz ds. edukacji, kultury, młodzieży i sportu: „Kultura jest ukrytą perłą naszej polityki zagranicznej. Pomaga ona promować dialog i wzajemne zrozumienie. Kultura jest zatem kluczowa w budowaniu długotrwałych relacji z krajami z całego świata. Kultura ma istotną rolę do odegrania w umacnianiu pozycji Unii Europejskiej jako aktora liczącego się na arenie światowej” (European Commission, 2016, s. 1).

Analizując istotność wzajemnego zrozumienia jako elementu konstytuującego relację partnerską, należy podkreślić, że przyczynia się ono do zapobiegania konfliktom, które wielokrotnie pojawiają się w wyniku właśnie niezrozumienia (*misunderstanding*) czy błędnego postrzegania (*misperception*). Jak podkreśla Giles Scott-Smith:

Nieporozumienie stanowi dowód ważności tego, co nazywamy ‘wzajemnym zrozumieniem’, odnosząc się do koncepcji, że głębsze zrozumienie punktu widzenia drugiej strony może jedynie przyczynić się do zmniejszenia liczby źródeł konfliktu oraz do uznania uniwersalnie korzystnych rezultatów, takich jak niepodległość narodów i swobodny przepływ idei, towarów oraz usług (Scott-Smith, 2008, s. 176).

Potwierdzają to również słowa zawarte w *Powszechnej deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej*:

Szacunek dla różnorodności kulturowej, tolerancji, dialogu oraz współpracy w atmosferze wzajemnego zaufania i zrozumienia jest jednym z ‘najlepszych gwarantów międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa’ oraz potwierdzeniem potrzeby ‘międzynarodowej współpracy i solidarności’ opartych na partnerstwie pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym oraz społeczeństwem obywatelskim (UNESCO, 2002).

Wzmacnianiu wzajemnego zrozumienia pomiędzy partnerami przysługują się także poszczególne instytucje kulturalne, jak chociażby Centrum Japońskie, Centrum Informacyjne Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EU Neighborhood Info Center), Instytut Polski, Instytut Konfucjusza, Instytut Goethego, British Council. Perla Innocenti zauważa, że „[...] instytucje kultury starają się propagować wzajemne zrozumienie pomiędzy ludźmi i społecznościami należącymi do różnych kultur” (Innocenti, 2015, s. 15).

4.2.2. Wzajemny szacunek

Drugim konstruktem powiązany ściśle z zaufaniem jest wzajemny szacunek. Osiągnięcie wzajemnego zrozumienia pomiędzy partnerami sprawia, iż darzą się oni większym szacunkiem. Co więcej, poszanowanie dla interesów (*interests*), celów (*goals*) czy też obaw (*concerns*) partnera wpływa na możliwość osiągnięcia konsensusu, a także sformułowania wspólnych celów obu partnerów:

Wzajemne zrozumienie pełni dwie istotne funkcje – sprawia, że wykazujemy szacunek dla kluczowych interesów i głównych trosk, jak też podnosi poziom porozumienia oraz umacnia wspólnotę interesów, co stanowi fundament długoterminowej, zdrowej i stabilnej relacji między Chinami a USA. Ponadto, wzajemne zrozumienie łagodzi różnice oraz redukuje błędny osąd czy szacunek o znaczeniu strategicznym, co pozwala uniknąć problemów w rzeczonych relacji. Z tego też powodu obydwa kraje powinny współpracować w celu pogłębiania wzajemnego zrozumienia i uczynić je ich głównym celem na przyszłość, co również stopniowo poprawi relację wzajemnego zaufania między nimi (Wu, 2011).

Okazywanie szacunku na arenie międzynarodowej obecnie wydaje się warunkiem niezbędnym do prowadzenia efektywnej polityki zagranicznej. Zachowanie wprost nacechowane brakiem szacunku może być przyczyną zaprzepaszczenia szansy lub nieosiągnięcia wyznaczonych celów. Powstaje zatem pytanie, które zadał chociażby Reinhardt Wolf (2011): czy okazywanie wzajemnego szacunku jest kwestią stylu pro-

wadzenia polityki zagranicznej, czy też rzeczywiście może mieć istotne konsekwencje dla współpracy. Badacz dodaje przy tym, „podobnie jak pojedyncze osoby czy też grupy społeczne na arenie krajowej, decydenci, narody i społeczności religijne coraz silniej żądają szacunku od swoich partnerów na arenie międzynarodowej – szczególnie od USA, jak też i od innych państw zachodnich” (Wolf, 2011, s. 105). Jak dalej wskazuje Wolf, charakter relacji może ulec zmianie i wpływać na wzajemne zrozumienie oraz chęć współpracy:

Jak będę argumentował w toku dyskusji, szacunek jest szczególnie istotny z powodu domniemanej akceptacji dla rangi aktora, którą ów szacunek sygnalizuje. Gdy rodzaj interakcji potwierdza przyjęty system wartości i hierarchii, owa interakcja promuje współczucie, zaufanie, świadomość wzajemnej tożsamości oraz otwartą dyskusję – które to wartości wzmacniają postawę współpracy. Z drugiej strony brak szacunku stawia wyzwanie dla szacunku aktora do samego siebie i jego poczucia wartości lub też dla uwagi, która się mu w jego mniemaniu należy (Wolf, 2011, s. 107).

Na istotny element partnerstwa strategicznego, jakim jest wzajemny szacunek (*mutual respect*), zwraca uwagę również Vadim Voynikov, który stwierdza, że „nową formą partnerstwa na zasadach równości pozostaje partnerstwo strategiczne, które ufundowane jest na wspólnych interesach oraz bierze pod uwagę wzajemny szacunek partnerów” (Voynikov, 2015, s. 19).

4.2.3. Poziom zaufania w warunkach partnerskich

Poziom minimalnego zaufania w relacjach partnerskich jest wyznaczany wystarczającym poziomem wzajemnego zrozumienia i szacunku. Wzajemne zrozumienie na wystarczającym poziomie jest realizowane przez przynajmniej jednostronne zaangażowanie w funkcjonowanie instytucji oraz organizowanie cyklicznych inicjatyw promujących partnera, co potwierdza zarówno chęci, jak i świadczy o efektach podejmowanych przez partnerów działań. Najlepiej jest, jeśli partnerzy realizują wspólne inicjatywy i powołują do życia wspólne instytucje, jednak

praktyka międzynarodowa wskazuje, że państwa rzadko decydują się na przeznaczenie instytucji innej niż ambasada do promocji w ramach organizacji, działania kierowane są raczej wobec państw członkowskich i ich społeczeństw. Na poziom wzajemnego zrozumienia wpływają także niekiedy pojawiające się gafy (nietakt, który „może być skutkiem przejęzyczenia, niezręczności, błędu czy niestosowności”, Orłowski, 2015, s. 22) czy zniewagi na poziomie dyplomatycznym¹, jednak znaczenie incydentów nie jest tak istotne jak długofalowe działania. Wystarczający poziom wzajemnego szacunku wymaga spełnienia warunków akceptacji różnic kulturowych oraz uznania równości partnerów w procesie decyzyjnym. Dodatkowo partnerzy nie mogą podważać wzajemnie swoich interesów, a także łamać złożonych obietnic.

4.3. Operacjonalizacja

Koncept wzajemnego zrozumienia oparty jest na założeniu, że partnerzy podejmują aktywne działania na rzecz promocji kultury i wartości partnera oraz jego dorobku cywilizacyjnego lub jego konkretnego obszaru, np. kultury bezpieczeństwa. W relacjach na arenie międzynarodowej działania takie realizowane są przede wszystkim przez przedstawicielstwa dyplomatyczne. Natomiast o zwiększonym zaangażowaniu świadczy podejmowanie takich działań przez specjalnie przeznaczone punkty informacyjne, instytuty/centra/fundacje czy finansowane instytucjonalnie katedry/instytuty przy uniwersytetach w państwie partnerskim. Instytucjonalizacja wzajemnego zrozumienia może przybierać różne formy (jak np. ASEAN–China Youth Camps, NATO–Japan Security Conference, NATO Winter Academies held at the Lviv University od 2000) i mieć różną intensywność (cykliczność), jednak jest istotnym wskaźnikiem zaangażowania w proces zrozumienia. Brak wzajemnego zrozumienia może prowadzić do negatywnych dla relacji

---

¹ Zniewaga różni się od gafy dyplomatycznej tym, że jest to działanie świadome, intencjonalne i często starannie przygotowane (Orłowski, 2015, s. 21–22).

skutków, takich jak występowanie zniewag² i gaf dyplomatycznych³. Ich nagromadzenie mogłoby spowodować nawet zerwanie relacji.

Tabela 4.3.1. Operacjonalizacja wskaźników wzajemnego zrozumienia

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Instytucje promujące wzajemne zrozumienie (mutual understanding promoting institutions)	wspólna instytucja partnerów dedykowana danym aktorom (<i>joint institution dedicated to actors in question</i>)	– zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	3
	osobne instytucje obu partnerów dedykowane danym aktorom (<i>both partners' separate institutions dedicated to actors in question</i>)	– dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	2
	instytucja jednego z partnerów dedykowana danemu partnerowi (<i>one partner's promo institution dedicated to actor in question</i>)		1
	instytucja jednego z partnerów dedykowana większej grupie regionalnej, ale uwzględniająca danego partnera (<i>one partner's institution dedicated to larger region but involving actor in question</i>)		0,5
	brak instytucji (<i>no institutions</i>)		0

² Jako przykład zniewagi można przytoczyć „słynne zdanie prezydenta Chiraca: »Stracili dobrą okazję, aby siedzieć cicho« (*ils ont manqué une bonne occasion de se taire*) – mówiącego tak w 2003 roku o przywódcach państw kandydujących do Unii Europejskiej, w tym Polski, którzy poparli amerykański atak na Irak” (Orłowski, 2015, s. 21).

³ Za przykład gafy dyplomatycznej można uznać objęcie (dotknięcie) w 1992 r. królowej brytyjskiej Elżbiety przez ówczesnego premiera Australii, Paula Keatinga.

Tabela 4.3.1. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Inicjatywy promujące wzajemne zrozumienie (<i>mutual-understanding promoting initiatives</i>)	cykliczne inicjatywy obu partnerów (<i>both partners' periodical activities</i>)	– zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	2
		– dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	
	cykliczne inicjatywy jednego z partnerów (<i>one partner's periodical activities</i>)		1
	incydentalne inicjatywy jednego z partnerów (<i>one partner's incidental activities</i>)		0,5
	brak inicjatyw (<i>no initiatives</i>)		0
Intencjonalne zniewagi i gafy dyplomatyczne (<i>faux pas and insulting demarches</i>)	brak zniewag i gaf (<i>no faux pas or insulting demarches</i>)		1
	co najmniej jedna gafa (<i>at least one faux pas</i>)		0
	co najmniej jedna zniewaga (<i>at least demarche</i>)	– zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	-1

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei koncept wzajemnego szacunku opiera się na uznaniu odrębności i równorzędności partnerów. Przejawy wzajemnego szacunku można dostrzec przede wszystkim w najważniejszych dokumentach ustanawiających reguły relacji, które mają fundamentalne znaczenie dla procesu decyzyjnego. Akceptacja różnic wynikających z odmienności kulturowej w przypadku, kiedy partnerzy wywodzą się z odmiennych

kręgów cywilizacyjnych, ma istotne znaczenie dla partnerskiego charakteru relacji. Natomiast spektakularnym przejawem braku szacunku wobec partnera jest podważanie jego interesów na arenie międzynarodowej oraz łamanie obietnic, na przykład dotyczących zapewnień udzielenia pomocy.

Tabela 4.3.2. Operacjonalizacja wskaźników wzajemnego szacunku

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Wzajemny szacunek dla różnorodności kulturowej (<i>mutual respect for cultural diversity</i>)	Deklaracja w dokumencie fundacyjnym partnerstwa* (<i>declaration in partnership founding document</i>)	– dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego – dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	3
	Brak deklaracji (<i>no declaration</i>)		0
Równy udział w procesie decyzyjnym (<i>deliberation and decision-making parity</i>)	Równorzędny udział (<i>parity in a relationship</i>)	– dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego – dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	3
	Brak równorzędności w udziale (<i>no parity in a relationship</i>)		0
Podważanie interesów partnera lub łamanie obietnic (<i>partner-interest undermining practices or broken promises</i>)	Brak podważania interesów oraz łamania obietnic (<i>non-undermining practices and no broken promises</i>)	– zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	0
	Podważanie interesów lub łamanie obietnic (<i>undermining practices or broken promises</i>)		-2

* Jeśli partnerzy pochodzą z tego samego kręgu cywilizacyjnego, to nie będzie istotnych różnic wynikających z odmienności kulturowej oraz wartości (przypisana wartość: 3).

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

- Barkema H. G., Chen X. P., George G., Luo Y., Tsui A. S. (2015). West Meets East: New Concepts and Theories. *Academy of Management Journal*, 58(2), 460–479.
- Berger L. A. (1996). Mutual Understanding, the State of Attention, and the Ground for Interaction in Economic Systems. *Business Ethics Quarterly*, 6(1), 1–25.
- Bou-Franch P. (2002). Misunderstandings and Unofficial Knowledge in Institutional Discourse. W: D. Walton, D. Scheu (red.), *Culture and Power: An (unofficial) Knowledge of Cultural Studies in Spain* (s. 323–341). Bern: Peter Lang.
- Brenkert G. G. (1998). Trust, Morality, and International Business. W: C. Lane, R. Bachmann (red.), *Trust Within and Between Organizations: Conceptual Issues and Empirical Applications* (s. 273–97). New York: Oxford University Press.
- Coleman J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- European Commission. (2016, June 8). A New Strategy to Put Culture at the Heart of EU International Relations. *Press Release Database* (IP/16/2074). Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2074_en.htm.
- Hannerz U. (1992). *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*. New York: Columbia University Press.
- Hardin R. (1998). Trust in Government. W: V. Braithwaite, M. Levi (red.), *Trust and Governance* (s. 9–27). New York: Russell Sage Foundation.
- Harrison L. E. (2000). Culture Matters. *The National Interest*, (60), 55–65.
- Hoffman A. M. (2002). A Conceptualization of Trust in International Relations. *European Journal of International Relations*, 8(3), 375–401.
- Hoffman A. M. (2006). *Building Trust: Overcoming Suspicion in International Conflict*. Albany: State University of New York Press.
- Huntington S. P. (1997). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New Delhi: Penguin Books.
- Innocenti P. (2015). *Cultural Networks in Migrating Heritage: Intersecting Theories and Practices across Europe*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.
- Kydd A. H. (2007). *Trust and Mistrust in International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

- Larson D. W. (1998). *Anatomy of Mistrust*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lewis J. D., Weigert A. (1985). Trust as a Social Reality. *Social Forces*, 63(4), 967–985.
- Lin N. (2002). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mearsheimer J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: WW Norton & Company.
- Orłowski T. (2015). *Protokół dyplomatyczny. Między tradycją a nowoczesnością*. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.
- Qingxue L. (2003). Understanding Different Cultural Patterns or Orientations between East and West. *Investigationes Linguisticae*, 9, 21–30.
- Sahlins M. (2013). *Culture and Practical Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Scott-Smith G. (2008). Mapping the Undefinable: Some Thoughts on the Relevance of Exchange Programs within International Relations Theory. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 173–195.
- Snijders C. (1996). *Trust and Commitments*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- SPG. (2018). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Sztompka P. (1999). *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tai M. (2015). *US–China Relations in the Twenty-first Century: A Question of Trust*. Abingdon, Oxon–New York: Routledge.
- UNESCO. (2002). *The Universal Declaration on Cultural Diversity*. Pobrane z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf>.
- Voynikov V. (2015, November). *The EU-Russia Strategic Partnership: Its Nature and Perspectives*. Conference proceedings of the Workshop: Strategic Partnership as an Instrument of EU Foreign Policy. Conducted by the Carleton University. Ottawa: Carleton University. Pobrane z: <https://labs.carleton.ca/canadaeurope/wp-content/uploads/sites/9/Strategic-Partnership-Workshop-Report-final.pdf>.
- Wendt A. (1992). Anarchy Is what States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391–425.
- Wendt A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Winiarski M. (2015). Dialog i jego konteksty społeczno-edukacyjne. *Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne*, 2, 29–45.
- Włodkowska-Bagan A. (2016). Zaufanie w stosunkach międzynarodowych – theoria et praxis. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, 3, 81–100. DOI: 10.7366/020909613201605.
- Wolf R. (2011). Respect and Disrespect in International Politics: The Significance of Status Recognition. *International Theory*, 3(1), 105–142.
- Wu X. (2011). *China and the United States: Core Interests, Common Interests, and Partnership*. Washington DC: United States Institute of Peace.

Andriy Tyushka, Lucyna Czechowska

5. Gotowość do współpracy strategicznej: konwergencja celów i ról strategicznych

Abstract: Seeking to disentangle what drives the cooperation willingness between would-be partners, this chapter advances two main assumptions that hypothesize the cause-effect relationship between the converging strategic goals and strategic roles, on the one hand, and the scope of cooperation willingness, on the other.

It also theoretically contextualizes, conceptualizes as well as operationalizes the main three variables hypothesized. Based on the foreign-policy manifestos analysis, the chapter presents an original approach to the study of strategic goals and salient policy issues that actors seek to pursue, or tackle, in their external relations. An approached towards estimating the salience of foreign-policy goals and issues as well as the scope, direction and degree of their convergence is developed within the chapter as well. Data-intensive matrices of indicators and measures of cooperation willingness, strategic goals and roles convergence accomplish the effort in theorizing a testable causal relationship within this dimension of strategic partnerships phenomenon.

Keywords: strategic partnerships, strategic cooperation willingness, strategic goals convergence, foreign-policy issue salience, strategic roles convergence, power, influence, presence, strategic relevance

5.1. Gotowość do współpracy

5.1.1. Kontekst teoretyczny

Tradycyjnie wybór pomiędzy *współpracą lub konfliktem* jest przedstawiany jako binarne menu głównych wyborów, jakie mają i jakich doko-

nią międzynarodowi aktorzy. Jednak faktycznie możliwości wyboru są dużo bardziej skomplikowane i bogatsze nawet w ramach samego paradygmatu współpracy. W najprostszej wersji wybór byłby pomiędzy współpracą i jej brakiem (bez podejmowania konfliktowego czy konfrontacyjnego zachowania). Jeżeli wybór padłby na pierwszą opcję, to pojawiają się nowe pytania: z kim współpracować?, jak głęboka i jak długa ma być taka współpraca? itd. Jak widać, nawet w ramach paradygmatu współpracy w polityce zagranicznej jest wiele alternatywnych strategii, a wybór współpracy niekoniecznie musi być postrzegany dychotomicznie, jak w teorii gier. Wybór współpracy nie ma również ugruntowania wyłącznie w interesie narodowym – nie tylko idea takiego interesu jest niedostrzegalna w kontekście organizacji międzynarodowych jako partnerów we współpracy, ale także nie jest całkowicie równoznaczna z połączonymi preferencjami i (racjonalnym) wyborem na podstawie rachunku kosztów i korzyści (Hill, 2016, s. 301–305).

Badacze stosunków międzynarodowych chętnie zakładają, że zarówno okoliczności, jak i wybór mają znaczenie przy budowaniu współpracy – tak wśród aktorów o podobnych zapatrywaniach, jak i przeciwników (Stein, 1990; Miller, 2002). Wzór ten opisuje *splot sposobności i gotowości* (Kinsella, Russett, Starr, 2013, s. 34). Tym samym *sposobność* jest definiowana jako „możliwości i ograniczenia, które napotyka osoba podejmująca decyzję” (Kinsella, Russett, Starr, 2013, s. 18). Z kolei *gotowość* jest zdefiniowana jako zamiar aktora, aby wybrać drogę działania odzwierciedlającą jego cele i motywacje. Innymi słowy, gotowość obejmuje „motywacje, które prowadzą do wykorzystania lub odrzucenia sposobności” (Kinsella, Russett, Starr, 2013, s. 19). Określenie (a) celów, (b) nadziei i (c) pragnień osób podejmujących decyzje jest kluczowe dla wyjaśnienia, „dlaczego jeden sposób działań został wybrany ponad innym” (Kinsella, Russett, Starr, 2013, s. 19).

W znacznej mierze sposobności pozbawione gotowości stanowią tylko pewną strukturę z jej wrodzonymi możliwościami i ograniczeniami, które nie działają samodzielnie; gotowość jest zasadna tylko wówczas, gdy pojawi się sposobność. W rezultacie *zachowanie międzynarodowe* „jest produktem zarówno sposobności, jak i gotowości; są one *wspólnie warunkami koniecznymi*” (Kinsella, Russett, Starr, 2013, s. 20).

Gotowości do współpracy nie należy redukować do *intencjonalności*, ponieważ w anarchii współpraca może być zarówno intencjonalna (zamierzona), jak i nieintencjonalna (spontaniczna) (Miller, 2002, s. 15–22). *Celowość* to kolejny wymiar gotowości do współpracy, który możemy wyróżnić. Zależnie od celu współpraca może być zasadniczo *afirmacyjna (pozytywna)*, dążąca do osiągnięcia celów (tak indywidualnych, jak i wspólnych), lub *niechętna (negatywna)*, starająca się uniknąć niechcianych skutków braku współpracy (Miller, 2002, s. 5). Oba typy współpracy, zarówno afirmacyjna, jak i niechętna, często pojawiają się w praktyce działania partnerstw strategicznych, przy czym partnerstwa, które mają cel pozytywny, wynikają głównie z *wyboru*, natomiast partnerstwa o celu negatywnym są raczej motywowane logiką *konieczności*.

Generalnie można przyjąć, że gotowość do współpracy jest warunkowana zarówno (a) chęcią zaangażowania się w relacje współpracy w sposób bardziej ogólny, jak również stworzenia partnerstwa strategicznego w sposób szczególny (kooperatywność), oraz (b) chęcią do współpracy z konkretnym partnerem (dobór partnera). W natowskim *Dokumencie ramowym Partnerstwa dla Pokoju* z 1994 roku sygnatariusze oświadczyli, że „dołączając do Partnerstwa, Państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz inne Państwa podpisujące niniejszy Dokument przypominają, że są zaangażowane w obronę społeczeństw demokratycznych, ich wolności przed wymuszeniami i zastraszeniami, oraz w utrzymanie zasad prawa międzynarodowego” (NATO PfP FD, 1994). Strategia Globalna UE z 2016 roku zakłada, że Unia Europejska „będzie zawierać partnerstwa wybiórczo z graczami, których współpraca jest konieczna do zapewnienia globalnych dóbr publicznych oraz do rozwiązywania wspólnych problemów” (EUGS, 2016). Te przykłady empiryczne ilustrują, że zarówno stopień wspólności (*sharedness*) celów (*goals*) i zagadnień (*issues*) w polityce zagranicznej, jak również pewne podobieństwo sposobu myślenia dotyczącego bycia w niej aktorem są dwoma najistotniejszymi czynnikami wpływającymi na wybór współpracy i dobór partnera przez państwa i organizacje międzynarodowe. Bazując na analizach naukowych i obserwacjach empirycznych, wysuwamy dwie następujące hipotezy w ramach naszych badań gotowości do współpracy w kontekście partnerstw

strategicznych: *im bardziej zbieżne są strategiczne cele partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy* (H_2) oraz *im bardziej zbieżne są strategiczne role partnerów, tym większa jest ich gotowość do współpracy* (H_3). Tym samym nie zakładamy identycznego zestawu celów czy identycznych koncepcji ról międzynarodowych, ale raczej wystarczający stopień wspólności celów polityki zagranicznej, priorytetów i spojrzenia na świat. To nie wyklucza istnienia rozbieżnych celów i zagadnień, jednak podkreślić należy, że taka rozbieżność nie sprzyja współpracy, jeżeli manifestuje się w obrębie najbardziej wyrazistych dla partnerów zagadnień polityki zagranicznej, ich celów strategicznych lub międzynarodowego *modus operandi*. Tak więc założoną w hipotezie *konwergencję* odczytujemy jako *wspólność*.

5.1.2. Konceptualizacja

Badanie gotowości do współpracy lub jej braku w ramach stosunków międzynarodowych jest, w pewnym sensie, podróżą w *nieznane* (z pewnością) *jednak* (wysoce) *możliwe*, to jest podróż w świat posybilizmu (*possibilism*). Bruce Russett i Harvey Starr (1992) traktują *posybilizm* jako podstawową przyczynowo-skutkową strukturę świata społecznego i fizycznego, która generuje wszelkie dostępne „menu wyborów”, zgodnie z tytułem ich fundamentalnej pracy o światowej polityce. Badanie motywacji aktorów, które są podstawą ich gotowości do współpracy, byłoby narzucającą się metodą w pojedynczym badaniu jakościowym. W ramach wieloprzypadkowego projektu badań opartego na metodach mieszanych (MMR), jakim jest ten projekt, żadne techniki *ex ante* czy przewidywania nie wydają się wykonalne do uchwycenia szerokiego posybilizmu gotowości do współpracy. Ponadto wszelkie koncepcje predykcyjne gotowości do współpracy nieuchronnie będą wymagać *dictum* strukturalnych sposobności i ograniczeń (które prezentują się jako możliwe do uniknięcia zmienne w kontekście ewoluującego systemu międzynarodowego) oraz hegemonii racjonalnego wyboru (który, jak pokazuje praktyka, nie zawsze przesądza o doborze partnerów przez aktorów, a w szczególności tych dokonanych w kwestii partnerstwa). Z tego względu naszym celem była koncepcja *ex post* gotowości

do współpracy w badaniach nad pojawianiem się partnerstw strategicznych. Założenia na temat demonstrowanej *gotowości do współpracy* mogą pochodzić z różnych możliwych do zaobserwowania dowodów, jak na przykład: (a) szerokość i głębokość domen współpracy (podstawy współpracy), (b) formalna podstawa prawna oraz poziom legalizacji stosunków, (c) dynamika rozwoju partnerstwa (podnoszenie poziomu) oraz (d) wiek i aktualny status partnerstwa.

Po pierwsze, w partnerstwach strategicznych *podstawa współpracy* może być zarówno wąska, jak i wszechstronna. Wąskie są na przykład partnerstwa strategiczne (PS) zbudowane wokół (twardych) kwestii bezpieczeństwa i/lub obrony, partnerstwa środowiskowe lub inne przykłady współpracy strategicznej w jednym obszarze. Podstawowym założeniem jest jednak, że im bardziej wszechstronna jest podstawa współpracy, tym większa kooperacyjna „ścieżka zależności” może być wygenerowana – i w ten sposób utrzymana gotowość do współpracy (Bendiek i Kramer, 2008, s. 5). Ograniczenia w tworzeniu naprawdę szerokiej i wszechstronnej podstawy są postrzegane jako nakładanie limitów na partnerstwo strategiczne UE–Chiny, jak wyjaśnił Pradeep Taneja (2010). To założenie może być oczywiście ekstrapolowane na inne przypadki partnerstw strategicznych.

Kolejną kwestią świadczącą o gotowości do współpracy jest *podstawa prawna i stopień legalizacji* stosunków – oba wskaźniki świadczą o gotowości do podejmowania zobowiązań, nie tylko o samym praktykowaniu współpracy, lecz także wymuszaniu jej na partnerach, jeżeli jest to konieczne. Michael O. Slobodchikoff i Aakriti Tandon (2017, s. 165) jednoznacznie przyjmują, że ponad wszelką wątpliwość „każdy traktat jest dowodem współpracy”. Z tego względu obecność dokumentów fundacyjnych partnerstw strategicznych i dokumentów wdrażających partnerstwa strategiczne, ich charakter prawny oraz zakres, mają znaczenie. Podczas gdy nieformalne partnerstwa mogą nie wymagać jakiegokolwiek udokumentowanej podstawy, formalne partnerstwa strategiczne – wyraźny główny punkt zainteresowania projektu SPaSIO – opierają się na takim lub innym rodzaju dokumentu, jeżeli nie na kilku. Podstawy prawne różnią się w zależności od przypadków i mogą obejmować deklarację polityczną (deklaracja, memorandum, wymiana oficjalnych

listów itp.) lub umowę prawną (od umowy ramowej do wszechstronnej umowy handlowej czy umów sektorowych). Anna Michalski i Zhongqi Pan zauważyli, że partnerstwa strategiczne Unii Europejskiej „mają różne podstawy prawne, ponieważ niektóre, jak te z Koreą Południową, Kanadą, a wkrótce z Japonią, wynikają z rozległych porozumień politycznych oraz wszechstronnych umów handlowych i o współpracy, podczas gdy inne, z różnych powodów, nie mają żadnych towarzyszących im podstaw prawnych” (Michalski, Pan, 2017a, s. 13). Wydaje się logiczne, że wzrastająca liczba porozumień pomiędzy partnerami jest wskaźnikiem rosnącej gotowości do współpracy, również przynosząc skutki uboczne dla siły zobowiązań, jakich podejmują się partnerzy. Teoria stosunków międzynarodowych potwierdza zasadność takich oczekiwań, szczególnie dorobek badań sieciowych, w ramach których traktaty są ujęte jako międzynarodowe sieci oraz jako instytucje współpracy (por. np. Slobodchikoff, Tandon, 2017). Gęstość sieci oznacza w takim przypadku *gęstość* gotowości do współpracy i zaangażowania, jako że „dwustronne i wielostronne umowy stanowią budulec aktualnej i przyszłej współpracy” (Ambrosio, 2017, s. 113). Fernando Sandoval (2016) obliczył, że Ekwador i Chiny dosłownie w ciągu jednej nocy wykonały krok naprzód wzmacniający ich partnerstwo strategiczne, kiedy prezydenci Rafael Correa i Xi Jinping podpisali 11 umów jednocześnie podczas oficjalnej wizyty prezydenta Chin w Ekwadorze 17–18 listopada 2016 roku. Marise Cremona, David Kleimann, Joris Larik, Rena Lee i Pascal Vennesson (2015, s. 69) oszacowali, że w okresie od 1970 do 2011 roku powstało w sumie 175 instrumentów porządkujących relacje zewnętrzne ASEAN, między innymi 73 umowy (42%), 39 protokołów ustaleń (22%), 17 planów działania (10%) i 46 deklaracji (26%), w ten sposób wskazując na jasne preferencje stowarzyszenia do opierania swojej współpracy z międzynarodowymi partnerami na prawnie egzekwowalnych umowach. Następnie zakres, w jakim dokumenty fundacyjne partnerstwa skłaniają do współpracy i zaangażowania, określa spektrum praw oraz zobowiązań partnerów i w ten sposób legitymizuje dalszą współpracę. Ten parametr gotowości do współpracy jest konotowany przez poziom legalizacji, tj. stan i proces wyraźnego wyjaśniania zasad i celów współpracy, kodyfikacji reguł i norm zachowania,

jak również nadania współpracy statusu prawa (por. np. Smith, 2001, s. 81–84; Abbott et al., 2000). W skrócie można powiedzieć, że poziom legalizacji konotuje charakter zobowiązania behawioralnego, które może się rozciągać od luźnego zaangażowania politycznego do szeroko pojętego „prawa miękkiego” oraz bardziej precyzyjnych zobowiązań „prawa twardego” (Sautenet, 2007; Cremona et al., 2015; Ambrosio, 2017).

W końcu to, co może wydawać się oczywiste, ale wymaga podkreślenia: dowody na gotowość do współpracy znajdujemy w dynamice rozwoju współpracy, jej czasie trwania i aktualnym statusie. Ponieważ partnerstwa strategiczne są generalnie postrzegane jako rozwijająca się forma współpracy, *dynamika rozwoju partnerstwa* pokazuje – poprzez powtarzane podnoszenie poziomu relacji – wolę partnerów do kontynuacji współpracy (Sautenet, 2007). Im więcej przypadków ulepszania formatu relacji, niezależnie od ich znaczenia, tym więcej dowodów na istnienie funkcjonujących i rozwijających się stosunków. Okres, przez jaki trwa relacja, jest ważnym wskaźnikiem podtrzymywanej gotowości do współpracy – jednak tylko jeżeli w stosunkach panuje pewna dynamika. Dlatego nie skupiamy się na ogólnym wieku partnerstwa *per se* (czas pomiędzy utworzeniem partnerstwa a rokiem referencyjnym 2015), ale na jego *wieku efektywnym*, co oznacza okres funkcjonowania partnerstwa po pierwszym podniesieniu poziomu relacji. Empirycznie szacowane przypuszczenie, którego tu dokonujemy, zakłada, że z zasady partnerstwa strategiczne są tworzone otwarcie; jednak rzadko są otwarcie wypowiedane (wyjątkami są niedawne wypowiedzenia strategicznych partnerstw UE i NATO z Rosją po jej aneksji ukraińskiego Krymu w 2014 roku). Tak więc w celu przebadania hipotezy pod kątem funkcjonujących i rozwijających się partnerstw, a nie „zamrożonych” form współpracy, analizowane jest kryterium wieku efektywnego. A na koniec *aktualny status partnerstwa* (istniejące lub nieistniejące) został uwzględniony jako dowód nadal manifestowanej lub już brakującej gotowości do współpracy.

5.1.3. Operacjonalizacja

To, czy grupa państw i/lub organizacji międzynarodowych manifestuje gotowość do współpracy, można określić, przyglądając się – *ex post* – wskaźnikom rzeczywistości politycznej obrazującym ich determinację do zaangażowania się w długoterminową współpracę z odpowiednim poziomem zobowiązania.

Podstawa prawna partnerstwa, jak również ogólny poziom legalizacji danego bilateralizmu są pierwszymi wskaźnikami zmiennej gotowości do współpracy. Podstawa współpracy, mogąca rozciągać się na pojedyncze pole interakcji lub wszechstronne obszary polityki, której towarzyszą szerokie i regularnie tworzone wspólne oświadczenia polityczne, deklaracje i inne dokumenty dwustronne – stanowią drugi element określający gotowość do współpracy. W końcu to, co może wydawać się sprawą naturalną (jednak będącą nie mniej ważną *per se*), czyli długotrwałość partnerstwa – wyrażona przez efektywny wiek partnerstwa (udział okresu od pierwszego podniesienia poziomu relacji w stosunku do pełnego wymiaru wieku partnerstwa) i aktualny status relacji (istniejąca lub nieistniejąca) oraz dynamika – liczba przypadków podniesienia poziomu relacji w partnerstwie – mogą potwierdzić lub zaprzeczyć założeniom dotyczącym występowania gotowości do współpracy wśród danych partnerów. Szczegóły na temat koncepcji operacjonalizacji gotowości do współpracy strategicznej znajdują się w tabeli 5.1.

Tabela 5.1. Operacjonalizacja wskaźników gotowości do współpracy strategicznej

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości	
Podstawy współpracy (cooperation basis)	wszechstronność domen współpracy (cooperation domains comprehensiveness)	domeny współpracy (cooperation domains) : $x > 1$	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	1
		domeny współpracy (cooperation domains): $x = 1$	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	0
	liczba wszystkich dwustronnych dokumentów w przeliczeniu na rok (average annual quantity of all bilateral manifestos)	liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $x \geq 7$	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	4
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $6 \leq x < 7$	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	3.5
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $5 \leq x < 6$	inne dokumenty dwustronne	3
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $4 \leq x < 5$		2.5
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $3 \leq x < 4$		2
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $2 \leq x < 3$		1.5
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $1 \leq x < 2$		1
		liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $0.5 \leq x < 1$		0.5
liczba dokumentów/rok (no. of manifestos/year): $x < 0.5$		0		

Tabela 5.1.1. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Podstawa prawna i poziom legalizacji (<i>legal basis and legalization level</i>)	podstawa prawna partnerstwa (<i>legal basis</i>)	dokumenty, w których jasno i bezpośrednio zostało określone, że strony tworzą partnerstwo strategiczne (<i>manifested strategic partnership-founding documents</i>)	1
	poziom legalizacji partnerstwa (<i>legalization level</i>)	brak dokumentu, w którym jasno i bezpośrednio zostało określone, że strony tworzą partnerstwo strategiczne (<i>missing partnership-founding documents</i>)	0
Podstawa prawna i poziom legalizacji (<i>legal basis and legalization level</i>)	poziom legalizacji partnerstwa (<i>legalization level</i>)	dwustronne międzynarodowe umowy (<i>bilateral international agreements</i>): $x > 1$	+2
		dwustronne plany działania (<i>bilateral action plans</i>): $x \geq 1$	+1
		dwustronne deklaracje (<i>bilateral declarations</i>): $x \geq 1$	+1
		żaden z powyższej wymienionych typów dwustronnych dokumentów (<i>none of the above-mentioned types of bilateral manifestos</i>)	0
Dynamika rozwoju partnerstwa (<i>partnership development dynamics</i>)	Dynamika rozwoju partnerstwa (<i>partnership development dynamics</i>)	podniesienie poziomu relacji (<i>partnership upgrades</i>): $x \geq 4$	4
		podniesienie poziomu relacji (<i>partnership upgrades</i>): $x = 3$	3
		podniesienie poziomu relacji (<i>partnership upgrades</i>): $x = 2$	2
		podniesienie poziomu relacji (<i>partnership upgrades</i>): $x = 1$	1
		brak podniesienia poziomu relacji	0

Tabela 5.1.1. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Wiek partnerstwa (<i>partnership age</i>)	efektywny wiek partnerstwa (<i>effective partnership age</i>)	stosunek wieku efektywnego do ogólnego wymiaru wieku partnerstwa (<i>effective age ratio on the general partnership age scale</i>): 76–100%	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego naukowe i analityczne opracowania tematu
	aktualny status partnerstwa (<i>partnership current status</i>)	stosunek wieku efektywnego do ogólnego wymiaru wieku partnerstwa (<i>effective age ratio on the general partnership age scale</i>): 51–75%	
Wiek partnerstwa (<i>partnership age</i>)	stosunek wieku efektywnego do ogólnego wymiaru wieku partnerstwa (<i>effective age ratio on the general partnership age scale</i>): 26–50%	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego naukowe i analityczne opracowania tematu	4
	stosunek wieku efektywnego do ogólnego wymiaru wieku partnerstwa (<i>effective age ratio on the general partnership age scale</i>): 1–25%		3
	istniejące partnerstwo (<i>existing partnership</i>) nieistniejące partnerstwo (<i>partnership not existing any more</i>)		2
			1
			1
			0

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPASIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

5.2. Konwergencja celów strategicznych

5.2.1. Kontekst teoretyczny

Większość autorów jest zgodna w ocenie partnerstw strategicznych jako form współpracy międzynarodowej nastawionych na cel. Jednak zbyt rzadko dokonywany jest wysiłek analityczny mający sprecyzować kategorię celów polityki zagranicznej (rozdzielając je od interesów, zamierzeń lub preferencji w danej kwestii) oraz uzasadnić, w jaki sposób i jak bardzo wspólność celów determinuje gotowość do współpracy.

W gruncie rzeczy cała polityka zagraniczna i sprawy międzynarodowe obracają się w ten czy inny sposób wokół różnorodnych *celów polityki zagranicznej* jej aktorów. Najbardziej istotne i witalne cele polityki zagranicznej wywodzą się z klasycznego duetu interesów strategicznych – bezpieczeństwa i ekonomii (por. np. Slobodchikoff, 2013, s. 64–69). Naukowcy zgadzają się, że wszyscy aktorzy podzielają podobne interesy strategiczne dotyczące ekonomii i bezpieczeństwa. Jednak już na poziomie celów strategicznych uwidacznia się rozbieżność pomiędzy dążeniami polityki zagranicznej. Specyfika i różnorodność celów strategicznych aktorów stanowią wyzwanie dla analizy polityki zagranicznej. Niemniej stanowią one także sprzyjającą okoliczność do podjęcia studiów, ponieważ gdyby na szali znajdowały się tylko dwa interesy strategiczne (i gdyby były one omyłkowo zrównywane z celami strategicznymi), nie byłoby potrzeby prowadzenia jakichkolwiek badań. Arnold Wolfers określa to jasno: „W analizie polityki międzynarodowej nie byłoby potrzeby interesować się problemem celów, gdyby państwa narodowe były organizacjami istniejącymi z jednego powodu. Gdyby takimi były, to państwa nigdy nie zgodziłyby się na ustępstwa z powodów – takich jak promowanie pokoju – które w sposób oczywisty nie stanowią ich jedyne go zamiaru” (Wolfers, 1962, s. 71–72).

Walter Carlsnaes definiuje cały zakres polityki zagranicznej jako napędzane celem i zorientowane na cel skomplikowane międzynarodowe działania lub interakcje:

polityki zagraniczne składają się z takich działań, które, wyrażone w formie wyraźnie określonych celów, zobowiązań i/lub dyrektyw oraz wykonywane przez przedstawicieli rządu działających w imieniu ich suwerennych społeczności, są kierowane w stronę zamierzeń, warunków i aktorów – zarówno rządowych, jak i pozarządowych – na których chcą wpłynąć, a którzy znajdują się poza ich terytorialnym zasięgiem prawnym (Carlsnaes, 2002, s. 335).

Podstawowym pytaniem w tym względzie jest, jak ocenić zakres, w jakim aktorzy dzielą swoje cele (tj. zakres konwergencji), co jest ogólnie uznaną siłą napędową współpracy partnerskiej, a także czynnikiem, co do którego wysunięto hipotezę w ramach niniejszego projektu. W literaturze dotyczącej stosunków międzynarodowych (IR) / analizy polityki zagranicznej (FPA) ta linia wysiłków jest głównie reprezentowana w badaniach *podobieństwa polityk zagranicznych* i *badaniach nad konwergencją*.

Literatura na temat *podobieństwa polityk zagranicznych* (*foreign policy similarity*, *FPSIM*) obejmuje głównie ilościowe badania podobieństw państwowych stanowisk w polityce zagranicznej w oparciu m.in. o schematy głosów oddanych przez nie na Zgromadzeniu Generalnym ONZ czy przypadków dostosowania preferencji w polityce zagranicznej w danych parach (Bennett, Rupert 2003; D’Orazio, 2013; Häge, 2011).

Z drugiej strony literatura *konwergencji* często pojawia się w ekonomii, polityce publicznej i porównawczych dyscyplinach politycznych, a dopiero ostatnio – i niechętnie – wkroczyła na teren IR/FPA, gdzie nadal jest rzadka, fragmentaryczna i głównie w podejściu jakościowym. Holzinger et al. (2008, s. 8) żałują, że „[p]odczas gdy istnieje szeroki konsensus odnośnie do definicji konwergencji polityki będącej ‘tendencją polityk do upodabniania się, w formie coraz większego podobieństwa struktur, procesów i wykonania’ (Drezner, 2001, s. 53; patrz także Kerr, 1983, s. 3), empiryczna i teoretyczna ocena konwergencji polityki jest generalnie ograniczana zastosowaniem różnych, częściowo zachodzących na siebie koncepcji”, łącznie z dyfuzją polityki (*policy diffusion*) lub transferem polityki (*policy transfer*). Próbując uchwycić

sedno konwergencji polityki, Colin J. Bennett (1991, s. 218) przyjmuje, że „prawdopodobnie oznacza ona jedną z pięciu rzeczy”: (1) „konwergencję *celów polityki*, zbieg zamiarów rozwiązania wspólnych problemów politycznych”; (2) konwergencję „*treści polityki*, zdefiniowaną jako bardziej formalne manifestacje polityki rządowej – statuty, przepisy administracyjne, regulacje, decyzje sądowe i tak dalej”; (3) „konwergencję *instrumentów polityki*, tj. dostępne narzędzia instytucjonalne do zarządzania polityką”; (4) konwergencję „*rezultatów, wpływów czy konsekwencji polityki*” i (5) może istnieć „konwergencja *stylu polityki*, bardziej rozproszone pojęcie oznaczające proces, według którego formułowane są reakcje polityczne” (Bennett, 1991, s. 218). Z pewnością istnieją różne epistemologie badania konwergencji jako procesu i jako rezultatu, należy stwierdzić, że żadne z nich nie są pozbawione metodologicznych pułapek (Holzinger, 2006; Plümper, Schneider, 2009). Badanie procesu wymaga przeanalizowania zmian stanowisk w czasie względem siebie nawzajem i, ewentualnie, z odniesieniem do szacowanego punktu idealnego (Unger, van Waarden, 1995, s. 3). Z drugiej strony są badacze, którzy uważają, że rozsądniej jest badać konwergencję jako wynik, stan podobieństwa – między nimi znajdują się autorzy niniejszego projektu. Konwergencję widzimy jako wspólność celów strategicznych i wyrazistych zagadnień między partnerami, który manifestuje się w ich postrzeganiu, słowach i czynach – coś, co byłoby trudne do zmierzania wyłącznie w sposób ilościowy. Ponadto jesteśmy zainteresowani konwergencją jako punktem wyjścia w analizie, niezależną zmienną, podczas gdy badania konwergencji pod kątem polityki ekonomicznej i publicznej skupiają się na konwergencji jako zmiennej zależnej.

5.2.2. Konceptualizacja

Jak zaobserwował Christopher Hill (2016, s. 128), „[a]ktorzy polityki zagranicznej równocześnie dążą do różnych celów, z różnymi poziomami samoświadomości i jasności”. Cele polityki zagranicznej, brane indywidualnie lub wspólnie, zwykle pojawiają się w debacie publicznej pod wiekuistym *catch-all*, określeniem interesu narodowego. Podczas

gdy w kontekście rzeczywistej polityki interes narodowy jest prawdziwie nieuchwytny, ważne jest, aby nie utracić skupienia na celach i zamierzeniach polityki zagranicznej, jak również ich uszeregowaniu pod względem ważności. Hill zakłada:

Powiedzieć, że decydenci powinni rozumieć taksonomię swoich celów polityki zagranicznej, nie jest żądaniem nadmiernej racjonalności. Jeżeli nie posiadają wyczucia kierunku czy priorytetów, będą zmuszeni do opierania się na trafie i przypadku. Jednak powinni przynajmniej być w stanie rozróżnić i uszeregować pod względem ważności swoje zamierzenia (Hill, 2016, s. 129).

W tym kontekście są cztery różne kontinua do rozważenia: ramy czasowe, sprecyzowanie (*explicitness*), wchodzące w grę wartości oraz cele działania (*targets of action*) (Hill, 2016, s. 129–133).

Taksonomia celów polityki zagranicznej jest zatem kluczem do rozróżnienia podstawowych i najważniejszych lub strategicznych interesów aktorów od ich „codziennych” zamierzeń polityki zagranicznej, jak również od preferencji i priorytetów (por. np. Czechowska, Tyushka, 2019). Co istotne, kategoria *celów strategicznych* obejmuje najważniejsze cele polityki zagranicznej oraz najbardziej istotne zagadnienia polityki zagranicznej, które czasami się pokrywają, ale zawsze są splecione. Niektórzy autorzy nazywają to zmieszanie celów strategicznych i wyrazistych zagadnień polityki zagranicznej „agendą strategiczną”, której konwergencja ma determinować dynamikę współpracy w ramach partnerstw strategicznych (Jacobsen, 1998, s. 7). Podczas gdy aktorzy faktycznie dzielą zbiór zarówno wspólnych, jak i rozbieżnych celów i interesów polityki zagranicznej (Nadkarni, 2010, s. 48–49), ważne jest, aby demonstrowali możliwie najmniej rozbieżności w ramach agend strategicznych, aby współpraca mogła się pojawić i odnieść sukces (Godement, 2006, s. 63).

Cele strategiczne polityki zagranicznej definiujemy jako „nadrzędne, będące kamieniami milowymi, cele aktorów międzynarodowych, które wynikają z zagadnień strategicznych i przekształcają je w konkretne cele działania możliwe do osiągnięcia przez (strategiczne) inte-

rakcje z innymi aktorami” (Czechowska, Tyushka, 2019). W związku z tym cele strategiczne należy postrzegać jako ogólny i wyraźnie zadeklarowany powód działania, który – w ramach konkretnej strategii polityki zagranicznej – powinien przekształcać generalny sens interesu (narodowego), tj. celu nieoperacyjnego, w ustaloną według priorytetów agendę działania. Zatem cele strategiczne są tutaj skonceptualizowane *sensu largo*, to jest w znacznie szerszym zakresie niż w klasycznych studiach strategicznych (wojskowych), gdzie są one traktowane wąsko, jako narzędzie stosowane w planowaniu strategicznym, aby zdefiniować pożądany stan końcowy wojny lub kampanii ze zmianą w pozycjonowaniu strategicznym i do osiągnięcia strategicznego zwycięstwa jako oczekiwanego rezultatu. W praktyce partnerstw strategicznych cele strategiczne są stawiane zarówno w kwestiach dotyczących bezpieczeństwa, jak i jego niedotyczących, takich jak rozwój, wzrost gospodarczy i dobrobyt, handel i integracja regionalna, uznanie (statusu) czy budowanie wizerunku, rozwój współpracy regionalnej, reforma instytucji międzynarodowych, dążenie do (dobrego) sprawowania władzy czy ochrony praw człowieka itp. (por. Czechowska, Tyushka, 2019).

Naszym kluczem zastosowanym do rozróżnienia pomiędzy strategicznymi i niestrategicznymi celami polityki zagranicznej jest idea *wyrazistości* (*salience*). Analizę celów strategicznych i wyrazistych zagadnień opieramy na manifestach polityki zagranicznej, które obejmują bogaty wybór zagadnień, celów i preferencji polityki zagranicznej ważnych dla państwowych i niepaństwowych aktorów w ich interakcjach. W celu identyfikacji najbardziej znaczących czy istotnych zagadnień dla danego aktora zwykle stosowana jest koncepcja wyrazistości (wyrazistość kwestii lub wyrazisty punkt). Definiuje ona stopień stosunkowego wyróżniania się danego zagadnienia – w konkretnym punkcie w czasie – w stosunku do innych zagadnień. Jako taka pozwala ona ujawnić kwestie polityki zagranicznej (takie jak zagadnienia, interesy, cele, intencje, stanowiska), które się wyróżniają i z tego względu są w centrum uwagi lub – jeżeli można tak stwierdzić – są najważniejsze dla „stanu umysłu” aktora. Analiza wyrazistości jest powszechnie uznana w ramach kognitywnych podejść do FPA, jednakże w niniejszej pracy analiza wyrazistości koncentruje się konwencjonalnie na badaniu

wyrazistości kwestii. Kai Oppermann (2010, s. 4) twierdzi, że koncepcja wyrazistości kwestii jest „ściśle relacyjna i reprodukuje kompromisy, które stają przed ludzkimi aktorami na arenie polityki zagranicznej, kiedy skupiają swoją uwagę na jednych zagadnieniach kosztem innych”, to znaczy, że najbardziej wyraziste zagadnienia mają tendencje do angażowania sobą najwyższej zdolności kognitywnej i przyciągają najwięcej uwagi. Zatem koncepcja wyrazistości kwestii jest miernikiem uwagi poświęconej danemu zagadnieniu w umyśle indywidualnego decydenta. Jej „waga może być oparta między innymi na jej (szacowanym) wpływie na politykę, politycznej wrażliwości danej kwestii lub uwadze, jaką przyciąga ze strony głównego elektoratu” (Warntjen, 2012, s. 169).

Zdecydowanie najczęściej stosowanymi w tym względzie technikami były wywiady eksperckie i analiza tekstów (przemówień polityków wysokiej rangi oraz dokumentów państwowych). Zastosowany tu model analityczny wyrazistości celów polityki zagranicznej (pierwotnie przedstawiony w: Czechowska, Tyushka, 2017a, 2017b; Czechowska, Tyushka, 2019) mieści się w drugiej grupie technik i kieruje się następującą logiką epistemologiczną: im większa waga danej kwestii dla aktora, tym więcej przestrzeni poświęca on na nią w formalnych oświadczeniach politycznych. Lista 10–15 najbardziej wyrazistych celów i zagadnień stanowi podstawę oszacowania, które cele mogą być uznane za strategiczne, a które za zwykłe zamierzenia polityki zagranicznej.

Dalsze porównanie wywiedzionych w ten sposób celów strategicznych i wyrazistych zagadnień w ramach danych par partnerów strategicznych pozwala na rozwikłanie zasięgu *konwergencji* – ujętego w hipotezie czynnika umożliwiającego aktorom gotowość do współpracy. W oparciu o obecność celów i zagadnień w jednym, dwóch lub trzech typach dokumentów polityki zagranicznej (tj. w jednostronnych dokumentach polityki zagranicznej państw i organizacji międzynarodowych oraz ich dwustronnych dokumentach polityki zagranicznej) rozróżniamy pomiędzy: (1) celami pokrywającymi się, identyfikowanymi jako współwystępujące we wszystkich trzech typach manifestów; (2) celami komplementarnymi, występującymi w dwóch z trzech grup manifestów oraz (3) celami konkurencyjnymi lub kompatybilnymi, które występują

tylko w jednym typie dokumentów. Charakter celów ostatniej kategorii (konkurencyjnych lub kompatybilnych) był określany na podstawie jakościowej analizy treści oraz analizy narracji (*Atlas.ti*, 2018b). Możliwe różnice pomiędzy „słowami a czynami” – wcale nierzadki przypadek w rzeczywistości politycznej – były interpretowane raczej w dominującym kontekście działań mających znaczenie dla polityki niż w kontekście wypowiedzi. Zagregowany stosunek pomiędzy trzema wspomnianymi kategoriami celów determinuje *zasięg* konwergencji. *Stopień*, w jakim cele i zagadnienia są zbieżne w każdej dwustronnej relacji, jest określany na podstawie pomiaru zbliżenia (odległości), podczas gdy *kierunek* konwergencji jest mierzony jako wartość wektorowa różnicy w rangach oraz wadze celów i zagadnień w każdej grupie manifestów polityki zagranicznej. Ten trójwymiarowy model konwergencji został zoperacjonalizowany w poniższej części.

5.2.3. Operacjonalizacja

Proces operacjonalizacji i pomiaru konwergencji celów strategicznych jest wielostopniowym przedsięwzięciem, które faktycznie obejmuje mieszanie metod jakościowych i ilościowych. Na pierwszym etapie przeprowadzana jest analiza treści wspomaganą komputerowo i osadzone teoretycznie kodowanie manifestów polityki zagranicznej. Na drugim etapie analiza wyrazistości jest stosowana do wydobycia celów strategicznych i wyrazistych kwestii z manifestów polityki zagranicznej. Na etapie trzecim ilościowa i jakościowa analiza konwergencji finalizuje wysiłki w zakresie operacjonalizacji i pomiaru konwergencji celów strategicznych.

Analiza treści i kodowanie oparte na CAQDAS

Przygotowując analityczne podejście do badania treści manifestów politycznych, opieramy się na metodologicznych opracowaniach analizy programów wyborczych partii politycznych Sonii Alonso et. al. (2012) oraz Andrei Volkens et. al. (2013), które profilowały pracę Manifesto Research Group (MRG) w latach 1979–1989, później – The Comparative Manifestos Project (CMP) w latach 1989–2009, a obecnie MARPOR (od 2009).

Zamiast stosowania generycznej formuły Harolda D. Lasswella: „Kto mówi, co, do kogo, jakim kanałem i z jakim skutkiem?” (1948), wykorzystujemy bardziej techniczną – a przez to bardziej użyteczną w ramach obecnego projektu MMR – definicję analizy treści jako „techniki badawczej używanej do stawiania możliwych do powtórzenia oraz uzasadnionych wniosków z tekstów (czy też innej znaczącej materii) w odniesieniu do kontekstu, w którym te teksty są używane”, jak podaje Klaus Krippendorff (2004, s. 18). Spośród wielu zastosowań metody badania dokumentów (por. Franzmann, 2013, s. 212) analizę i kodowanie treści SPaSIO zastosowano w celu przygotowania teorii i zbudowania modelu.

Jak zauważyli Alonso et. al. (2012, s. 13), „analiza treści tekstu politycznego obejmuje decyzje dotyczące doboru próby, podziału tekstu na jednostki analityczne (*unitizing*) i kodowania”. Analogicznie, opracowując technikę analizy treści SPaSIO, postępowaliśmy w trzech krokach.

Po pierwsze, proces *doboru próby* obejmował wysiłki zmierzające do ograniczenia liczby obserwacji poprzez wybór tylko tych typów oficjalnych dokumentów, opracowanych przez państwa i organizacje międzynarodowe, które mają charakter programowy – strategiczny dla polityki zagranicznej. Łącznie do analizy wytypowano 256 jednostronnych i dwustronnych dokumentów polityki zagranicznej opublikowanych przez UE, ASEAN, NATO i Wspólnotę Andyjską (CAN) oraz USA, Chiny, Rosję, Japonię, Indie, Australię, Kanadę, Brazylię, Ukrainę, Gruzję, Nową Zelandię i Chile w okresie odpowiednim dla każdego partnerstwa. Przyjmując za punkt wyjścia definicję „manifestu” politycznego (partyjnego) Nicolasa Merza i Svena Regela (2013, s. 149), uważamy za „manifest polityki zagranicznej” rodzaj autorytatywnego oświadczenia o charakterze ogólnym państwa lub organizacji międzynarodowej w zakresie polityki zagranicznej, jak również w obrębie określonego obszaru stosunków zewnętrznych (dokument programowy) lub w konkretnej kwestii polityki zagranicznej (oficjalne stanowisko). Co ważne, nie zakładamy wśród wybranych dokumentów opracowywanych przez różne państwa i organizacje międzynarodowe wykorzystywania „jednorodnego” nazewnictwa, a zatem stosujemy kryterium

zawartości dokumentu, która powinna być zorientowana na politykę zagraniczną, w miejsce ustalonych z góry określeń.

W podziale na rodzaje dokumentów objętych próbą manifestów polityki zagranicznej uwzględniono jednostronne i dwustronne dokumenty państw i organizacji międzynarodowych dotyczące polityki zagranicznej, podzielone według dwóch głównych kategorii dokumentów strategicznych i innych dokumentów w następujący sposób:

(a) *dokumenty strategiczne*:

- *dwustronne dokumenty strategiczne* składają się głównie z (i) *dokumentów fundacyjnych partnerstw strategicznych* (np. deklaracji współpracy/partnerstwa/partnerstwa strategicznego, umów o współpracy/partnerstwie/partnerstwie strategicznym i kolejnych rozszerzeń dokumentów w postaci załączników i poprawek) oraz (ii) *dokumentów wdrażających partnerstwo strategiczne* (np. planów działania, agend, map drogowych);
- *jednostronne dokumenty strategiczne* różnią się rodzajem i zakresem w poszczególnych państwach i organizacjach międzynarodowych; przykłady państwowych manifestów polityki zagranicznej obejmują: exposé lub coroczne przemówienia ministrów spraw zagranicznych, szefów państw i rządów, programy rządowe, strategie bezpieczeństwa narodowego i rozwoju, uroczyste rezolucje parlamentarne; typowe zagraniczne manifesty organizacji międzynarodowych – to przede wszystkim dokumenty założycielskie (traktaty, karty), strategie bezpieczeństwa i polityki zagranicznej, a także inne plany strategiczne (koncepcje), agendy, w tym białe księgi i przemówienia inauguracyjne sekretarzy generalnych (lub ich odpowiedników);

(b) *inne dokumenty*:

- *inne dokumenty dwustronne* dotyczące danego partnerstwa, takie jak wspólne oświadczenia, komunikaty, deklaracje, sprawozdania z postępów, deklaracje sektorowe, protokoły ustaleń, porozumienia (z krajami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi), komunikaty prasowe (np. podsumowania szczytów, przesłuchania instytucjonalne);

- *inne dokumenty jednostronne* dotyczące danego partnerstwa, takie jak oświadczenia, przemówienia i komunikaty decydentów (np. ministrów spraw zagranicznych, premierów, prezydentów, sekretarzy generalnych).

Po drugie, proces podziału na jednostki analityczne obejmował oznaczanie zdań, ich części, a także łączenie ich w „quasi-zdania” – jednostki analityczne zawierające dokładnie jedną wypowiedź lub komunikat. Biorąc pod uwagę różne międzynarodowe tradycje w zakresie tworzenia i struktury dokumentów, nie zdecydowaliśmy się na kodowanie oparte na akapitach. Pomogło to również w lepszym uwypukleniu zagadnień poruszanych w tekstach i powiązaniach między nimi (współwystępowanie). Podejście „zdaniowe” w podziale na jednostki również wpłynęło na dalszą pierwotną analizę uzyskanych w ten sposób wyników: zamiast mierzyć samo występowanie kodów, mierzyliśmy objętość/długość kodu (tj. liczbę słów jako stosunek procentowy do całkowitej objętości danego dokumentu).

Po trzecie, sam proces *kodowania* tekstu był wspierany przez wdrażanie oprogramowania CAQDAS (Lucas et al., 2015; Grimmer, Stewart, 2013; Pashakhanlou, 2017), co ułatwiło i znacząco obniżyło koszty analizowania dużych zbiorów tekstów w różnych językach (Grimmer, Stewart, 2013, s. 267). Zastosowaliśmy nadzorowane i oddolne podejście w zautomatyzowanej (ale nie automatycznej) analizie tekstu (Lucas et al., 2015, s. 260). W ten sposób proces kodowania i jego wyniki zostały zintegrowane z dalszą metodologicznie opracowaną analizą (*Atlas.ti*, 2018c), taką jak analiza wyrazistości i konwergencji.

Jednostki lub kategorie kodowania składały się – na podstawowym poziomie kodowania *in vivo* – z kodów: „zagadnienie:” (*issue*), „zamierzenie:” (*objective*), „stanowisko:” (*standpoint*) i „domena:” (*domain*), które w drugim etapie zostały zgrupowane w kategorie rodzin lub superkodów „CEL STRATEGICZNY:” i „WYRAZISTE ZAGADNIENIE:”, aby racjonalizować i ujedynolnić zbiory kodów (*Atlas.ti*, 2018a). Zwykle pojawiający się problem niezawodności wyników uzyskanych przez kilku koderów do pewnego stopnia został zrelatywizowany przez projekt badawczy SPaSIO, który nie koncentruje się na porównawczej analizie treści *per se*, ale zamiast tego skupia się na porównaniu

zależności na zewnątrz par partnerów strategicznych na późniejszym etapie badania – testowania hipotezy. Innymi słowy, nie postawiliśmy sobie pytania badawczego o to, co jest najbardziej wyrazistą kwestią we wszystkich badanych partnerstwach lub do realizacji jakiego celu najczęściej dążą partnerzy? Pytano raczej, jakie są najbardziej wyraziste kwestie i cele strategiczne w ramach każdego partnerstwa strategicznego i jak zbieżne są one w obrębie danej pary? W związku z tym stopień, zasięg i kierunek konwergencji celów i zagadnień – wszystkie będące wynikiem wtórnej analizy danych – zostały uwzględnione w analizie porównawczej, mającej na celu przetestowanie modelu. Z tego też powodu nasze kodowanie odbywało się zgodnie z techniką *in vivo* zamiast posługiwania się księgą kodów. Tak więc problem niezawodności koderów (Mikhaylov et al., 2012) był „zminimalizowany” do procedur wykonywanych w ramach par partnerów: doboru próby dokumentów, podziału tekstu na jednostki analityczne i kodowania. Inną, techniczną zaletą i – w ten sam sposób – metodą dalszego zredukowania problemu niezawodności było wdrożenie oprogramowania zezwalającego na wspomaganą komputerowo jakościową analizę treści. Wybrany oprogramowaniem dla CAQDAS jest *Atlas.ti*, platforma, która umożliwia znaczącą opisową i koncepcyjną analizę tekstu, a także pierwotną analizę uzyskanych w ten sposób wyników (Frieze, 2014). Jest to jednocześnie punkt wyjścia w kolejnym etapie badań – analizie wyrazistości.

Analiza wyrazistości (Salience analysis)

Podobnie jak w przypadku wielu innych pojęć z zakresu nauk społecznych, wyrazistość postrzegana jest jako „ważna dla analizy polityki”, ale jednocześnie „znaczenie wyrazistości jest bardziej kontestowane” (Leuffen et al., 2014, s. 617). Mówiąc najprościej, *wyrazistość* celów polityki zagranicznej odzwierciedla względne znaczenie celu polityki zagranicznej (oraz zagadnienia, do którego się odnosi) dla aktora, tj. do jakiego stopnia decydenci polityki zagranicznej zwracają uwagę na zagadnienie/cel względem innych zagadnień/celów (Taylor, Fiske, 1978; Wlezien, 2005; Oppermann, 2010; Oppermann, Spencer, 2013). Taka uwaga może przejawiać się w dwóch aspektach: (a) ważności i (b) wyróżniania się, gdzie drugi aspekt wskazuje sposoby, w których pod-

miot czyni cel lub zagadnienie „widzialnym” (porządek odniesienia [*reference order*], częstotliwość wymieniania [*frequency of mention*]), a pierwszy oznacza sposoby, jakimi podmiot nadaje mu wagę (przydział miejsca [*space allocation*]). Sposoby mierzenia wyrazistości różnią się w zależności od domen i specyfiki polityki (por. np. Epstein, Segal, 2000; Jäger et al., 2009). Nasze podejście do analizy wyrazistości celów polityki zagranicznej ujmuje dwie cechy tego pojęcia w tym, co zawiera kilka *wskaźników wyrazistości*: (1) porządek odniesienia; (2) waga (rzeczywista – nie względna – ocena istotności); (3) ranga (priorytet) na podstawie względnego oszacowania istotności i (4) częstotliwość (Czechowska, Tyushka, 2019). Są one oceniane na podstawie wyników jakościowej i ilościowej analizy treści.

Analiza konwergencji

Nasza oparta na specjalistycznym oprogramowaniu analiza treści manifestów polityki zagranicznej jest częścią procesu budowania teorii, co jest zgodne z niedawnymi naukowymi apelami o „w pełni zintegrowaną analizę treści w IR” (Pashakhanlou, 2017). Ponieważ nasze teoretyczne założenia krążą wokół wymiaru konwergencji, rozumianej jako wspólność (tj. stan lub wynik, a nie proces), rezultaty uzyskane w toku pierwotnej analizy treści przechodzą przez analizę wyrazistości aż do etapu analizy konwergencji, odnosząc się w ten sposób do *prima facie* problemu konwergencji badań jakościowych w IR/FPA (Czechowska, Tyushka, 2017a, 2017b). Naszą miarą konwergencji jest zakres, w jakim podmioty podzielają swoje zamierzenia, interesy i priorytety polityki zagranicznej (*wspólność*). Mimo że obejmuje to pewien okres, nasza analiza konwergencji nie jest badaniem szeregów czasowych, które studiują zmianę podobieństwa w odrębnych sekwencjach czasowych, ale badaniem dotyczącym *skumulowanej konwergencji*, tj. badaniem stanu (zasięgu i stopnia) podobieństwa lub odmienności celów strategicznych lub wyrazistych zagadnień od pierwszego podniesienia poziomu partnerstwa do czasów współczesnych (rok referencyjny 2015). Uznając zalety bardziej zniuansowanego i dynamicznego rozumienia konwergencji w danym momencie w perspektywie „konwergencji jako procesu”, opieramy się na Volkens et al. (2013, s. 20) w wyborze perspektywy

„konwergencji jako wyniku”, ponieważ w przypadku celów strategicznych polityki zagranicznej wydaje się, że bardziej ogólne i długoterminowe spojrzenie na konwergencję zaobserwowaną w danym okresie wydaje się bardziej odpowiednie. Zasięg, stopień i kierunek takiej wspólności w celach strategicznych i wyrazistych zagadnieniach są zoperacjonalizowane w trójwymiarowym podejściu do konwergencji w następujący sposób. *Zasięg konwergencji* jest szacowany jako stosunek pokrywających się/komplementarnych/kompatybilnych lub konkurencyjnych celów strategicznych polityki zagranicznej oraz wyrażonych kwestii (w oparciu o macierz wyników uzyskanych w *Atlas.ti*):

zasięg konwergencji = suma (liczba pokrywających się elementów/ liczba wszystkich elementów + liczba komplementarnych elementów/ liczba wszystkich elementów * 0,5) – (liczba kompatybilnych lub konkurencyjnych elementów/liczba wszystkich elementów).

Stopień konwergencji mierzy się jako stopień zbliżenia (podobieństwa) między celami strategicznymi polityki zagranicznej aktorów oraz wyrazistymi kwestiami (uzyskiwana za pomocą oprogramowania SPSS miara odległości oparta na współczynniku korelacji Pearsona r , który może wynosić od -1, przez 0, do 1, z wartością zerową sygnalizującą, że badane zmienne są nieskorelowane). Wykresy rozrzutu ujawniające korelację zostały wykonane, aby pokazać siłę i kierunek korelacji między np. celami polityki zagranicznej państwa (x) i celami polityki zagranicznej organizacji międzynarodowej (y) dla grupy 14 przypadków partnerstw strategicznych między państwami a organizacjami międzynarodowymi ($N = 14$). W celu statystycznie potwierzonego wnioskowania ustalamy przedziały ufności (CI) dla wartości r i p odpowiednio na poziomie 0,95 (tj. 95% prawdopodobieństwa) i 0,05 – standard w analizie korelacji w naukach o gospodarce i porównawczych dyscyplinach politycznych (w literaturze IR/FPA znajdujemy bardziej elastyczne podejście do przedziałów ufności, gdzie czasami akceptuje się nawet 75% pewność prognozowania). Mierzylismy korelację między elementami znajdującymi się w jednostronnych dokumentach poszczególnych państw i organizacji międzynarodowych (pierwotny wskaźnik „stopnia zbliżenia”) oraz każdą z nich w porównaniu z elementami znajdującymi się w dwustronnych dokumentach („skorygowany stopień zbliżenia”, tj.

skumulowana średnia złożona z dwóch indywidualnych wyników pomiaru). Mierzenie zarówno zbliżenia indywidualnych stanowisk polityki zagranicznej aktorów, jak i przejawianych w ich dwustronnych dokumentach rozbieżności w stosunku do „autonomicznych” dokumentów jednostronnych pozwala nam uwzględnić „zmienione” preferencje państw i organizacji międzynarodowych – przesłankę i obietnicę ich współpracy.

Wreszcie, *kierunek konwergencji* mierzy się jako wektor korelacji między elementami analizowanymi w danej parze jednostronnych dokumentów wydanych przez państwa i organizacje międzynarodowe (uzyskiwany za pomocą oprogramowania SPSS współczynnik tau-b Kendalla, τ_b). Korelacja Kendalla pozwala nam ustalić, czy rangi elementu zidentyfikowanego w dwóch zestawach dokumentów polityki zagranicznej są podobne. Główną zasadą jest, że większe podobieństwo względnej pozycji obserwacji w obrębie zmiennej (tj. rangi: 1, 2, 3 itd.) pomiędzy celami państw i organizacji międzynarodowych (i, odpowiednio, zagadnieniami) daje wartość większą od zera aż do +1, podczas gdy większa odmienność będzie dążyć od zera do -1 (oznaczającego całkowicie rozbieżne kierunki korelacji).

Tabela 5.2. Operacjonalizacja wskaźników konwergencji celów strategicznych

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Zasięg konwergencji (convergence scope)	liczba wszystkich najbardziej wyrazistych celów strategicznych (<i>quantity of all most salient strategic goals</i>) liczba pokrywających się celów (<i>quantity of overlapping goals</i>) liczba celów komplementarnych (<i>quantity of complementary goals</i>)	strategiczne dokumenty jednostronne strategiczne dokumenty dwustronne	brak przypisanych wartości (wykorzystane dane surowe i przetworzone)
Stopień konwergencji (convergence degree)	liczba celów kompatybilnych lub konkurencyjnych (<i>quantity of compatible or competing goals</i>) stopień zbliżenia celów – r współczynnik podobieństwa, P : OM (<i>goals proximity degree – r similarity coefficient, S: IO</i>) stopień skorygowanego zbliżenia celów – r współczynnik podobieństwa, P : $P-OM$ (<i>adjusted goals proximity degree – r similarity coefficient, S: S-IO</i>)		
Kierunek konwergencji (convergence direction)	stopień skorygowanego zbliżenia celów – r współczynnik podobieństwa, OM : $P-OM$ (<i>adjusted goals proximity degree – r similarity coefficient, IO: S-IO</i>) wektorowa korelacja celów według rang – współczynnik τ_p P : OM (<i>vectoral rank-order correlation of goals – τ_p coefficient, S: IO</i>)		

Konwergencja celów
(goals convergence)

Tabela 5.2. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Zasięg konwergencji (convergence scope)	liczba wszystkich najbardziej wyrazistych zagadnień (<i>quantity of all most salient issues</i>) liczba pokrywających się zagadnień (<i>quantity of overlapping issues</i>) liczba zagadnień komplementarnych (<i>quantity of complementary issues</i>) liczba zagadnień kompatybilnych lub konkurencyjnych (<i>quantity of compatible or competing issues</i>)	strategiczne dokumenty jednostronne strategiczne dokumenty dwustronne	brak przypisanych wartości (wykorzystane dane surowe i przetworzone)
Stopień konwergencji (convergence degree)	stopień zbliżenia zagadnień – r współczynnik podobieństwa, P : OM (<i>issues proximity degree – r similarity coefficient</i> , S : IO) stopień skorygowanego zbliżenia zagadnień – r współczynnik podobieństwa, P : $P-OM$ (<i>adjusted issues proximity degree – r similarity coefficient</i> , S : $S-IO$) stopień skorygowanego zbliżenia zagadnień – r współczynnik podobieństwa, OM : $P-OM$ (<i>adjusted issues proximity degree – r similarity coefficient</i> , IO : $S-IO$)		
Kierunek konwergencji (convergence direction)	wektorowa korelacja celów według rang – współczynnik τ_p P : OM (<i>vectorial rank-order correlation of goals – τ_p coefficient</i> , S : IO)		

Źródło: opracowanie własne.

5.3. Konwergencja ról strategicznych

5.3.1. Kontekst teoretyczny i empiryczny

Literatura na temat partnerstw strategicznych sugeruje, że proces doboru partnerów opiera się na kryterium „myślenia podobnie” (por. np. Renard, 2010, s. 2; zestawienie przedstawione w tabeli 1.1. w rozdziale 1.). Michalski i Pan (2017b, s. 32) zauważają, że „UE zbudowała partnerstwa strategiczne z podobnie myślącymi aktorami, którzy nie tylko dzielą normy i światopoglądy, ale także wspierają zasady leżące u podstaw liberalnego porządku światowego”. Jednak praktyka partnerstw strategicznych ujawnia kontrastujące sytuacje, w których partnerstwa są tworzone przez niekoniecznie „myślących podobnie” aktorów, w wąskim rozumieniu tego słowa. Autorzy wyżej cytowani podkreślają, że chociaż często zostają zawierane sojusze podobnych państw lub związki przeciwko wspólnym przeciwnikom, partnerstwa strategiczne również „łączą mało prawdopodobnych partnerów, którzy nie zgadzają się co do zasad i norm systemu międzynarodowego” (Michalski, Pan, 2017b, s. 22–23). Podsumowując obserwacją jest zatem, że elementami determinującymi dobór partnera nie jest idealna zbieżność światopoglądów, lecz raczej różny zakres zbieżności w normach i zasadach działania międzynarodowego (wspólne przekonania normatywne), postrzeganiu systemu międzynarodowego (światopoglądy), jak również wizji i odgrywaniu własnej roli (odgrywanie ról). Zmienne te są nieodłączną częścią „teorii ról” w IR/FPA (por. np. Thies, 2017), gdzie „aktorstwo” i „role” stanowią rdzeń definicji.

W kontekście debat na temat bycia aktorem (*actorness*) działań międzynarodowych kluczowym pytaniem jest, kto jest głównym graczem w stosunkach międzynarodowych, co zwykle zawęża się do konkretnego „podpytania”: czy organizacje międzynarodowe można uznać za aktorów na równi z państwami? Rywalizujące perspektywy teoretyczne w IR dostarczają odmiennych odpowiedzi na te pytania. Rzeczywistością, której nie można pominąć, jest zmieniający się system międzynarodowy i przejście do „świata wielu aktorów” (Hill, 2016, s. 169–197). Praktyka partnerstw strategicznych, która przybiera zarów-

no formy państwo–państwo, jak i formy państwo–organizacja międzynarodowa, potwierdza empirycznie uznanie przez państwa autorytetu i działania międzynarodowego organizacji międzynarodowych (w tym w momentach, gdy kompetencje i zdolności państw okazują się niewystarczające, por. np. Bayer et al., 2014). Oznacza to także zmianę teoretycznych założeń, tj. wyjście poza państwocentryczność i, co za tym idzie, poza politykę wielkich mocarstw. W końcu szereg funkcjonujących partnerstw strategicznych tworzony jest zarówno przez mniejsze potęgi, jak i światowe mocarstwa. Podobny rozkład obserwuje się w organizacjach międzynarodowych jako partnerach, których zasięg oddziaływania rozciąga się od instytucji globalnych po instytucje regionalne i subregionalne. Rozsądne jest zatem stosowanie neutralnej (tj. niepaństwocentrycznej) definicji *aktorów międzynarodowych* jako „podmiotów zdolnych do wykonywania niezależnej woli i podejmowania decyzji oraz stosunkowo łatwych do zidentyfikowania” (Hill, 2016, s. 49). W literaturze IR termin „aktor” wywodzi się z opracowań Ann Cosgrove-Sacks i Kennetha Twitchetta (1970), którzy wykorzystali go w swojej analizie „nowych aktorów międzynarodowych” – ONZ i Wspólnot Europejskich. Z kolei Gunnar Sjöstedt (1977, s. 16) jest zazwyczaj uznawany za pioniera idei „bycia aktorem”, zdefiniowanej jako „zdolność do aktywnego i celowego zachowania w stosunku do innych podmiotów w systemie międzynarodowym”. W świetle wyżej wymienionych koncepcji aktora/bycia aktorem staje się jasne, że *autonomia* (w podejmowaniu decyzji i działaniu) przedstawia główne kryterium różnicowania aktorów międzynarodowych od innych form organizacji międzynarodowej, które pozbawione są kompetencji deliberacyjnych. W kontekście działania międzynarodowego państw autonomia wywodzi się z ich suwerenności. Suwerenności nie należy jednak rozumieć w kategoriach absolutnych, gdy dyskutuje się o niej w ramach bycia aktorem międzynarodowym: pełna suwerenność państw nie zawsze przekłada się na w pełni wykształcone działanie międzynarodowe, można więc zaobserwować przejawy bycia nie do końca niezależnym aktorem na arenie międzynarodowej – tak zwanego *culp actorness* (Herzog, Robins, 2014). Bardziej skomplikowany obraz pojawia się w dyskusjach na temat autonomii organizacji międzynarodowych. Dobrze ugruntowa-

ny nurt badawczy w międzynarodowym społeczno-prawnym dorobku naukowym koncentruje się na wymiarach „przekazywania uprawnień” i „wykonywania kompetencji” (Weiß, 2009; Engström, 2012). Autonomia organizacji międzynarodowych ma mniej spójne i jednoznaczne teoretyczne ujęcia w opracowaniach z dziedziny stosunków międzynarodowych i politologii (Haftel, Thompson, 2006). Propozycje teoretyczne dotyczące „samodzielnego aktorstwa” (Oestreich, 2012) i „delegacji” (Thatcher, Sweet, 2003; Hawkins i in., 2006) z teorii agencji lub neoinstytucjonalne koncepcje „niezależności instytucjonalnej” (Collins, White, 2011) są jednymi z najbardziej znaczących w tym zakresie. W przypadku ponadnarodowych podmiotów, takich jak Unia Europejska (ASEAN również zmierza w tym kierunku), dyskusje na temat autonomii organizacji międzynarodowych rozszerzają się o pojęcia „zbiorowej suwerenności” (Tallberg, 2003; Sarooshi, 2007; Hooghe, Marks, 2015). Pomiar autonomii organizacji międzynarodowej stanowi poważne wyzwanie dla dyscypliny. Jak twierdzą Yoram Z. Haftel i Alexander Thompson (2006, s. 253), „argumenty dotyczące zdolności organizacji międzynarodowych do promowania współpracy i łagodzenia konfliktu opierają się na domniemanym założeniu, że takie instytucje posiadają pewną niezależność od państw, a jednak badaczom dyscypliny nie udało się skonceptualizować – nie mówiąc już o zmierzeniu – tej instytucjonalnej cechy”. Spowodowane jest to m.in. tym, że wymiar międzynarodowy bycia aktorem jest często traktowany jakościowo i kształtowany przez kontekstową analizę koncepcji międzynarodowych roli i wydajności.

Koncepcja *roli* w stosunkach międzynarodowych jest niewartościującym podejściem do bycia aktorem międzynarodowym i jako taka równoważy możliwości odgrywania ról przez państwa i podmioty niepaństwowe, w tym organizacje międzynarodowe. Przeniesienie władzy z państwa na podmioty niepaństwowe, a także dyfuzja władzy do wymiarów innych niż twarda dyplomacja wojskowa i przejście z rządu (*government*) do zarządzania (*governance*) jako głównej zasady organizowania przestrzeni transnarodowej również empirycznie umożliwiło organizacjom międzynarodowym znaczące wpływanie na przestrzeń międzynarodową (Barnett, Finnemore, 2004). Joseph Nye (2003, s. 74)

zauważa w tym kontekście, że globalizacja i rewolucja informacyjna doprowadziły do decentralizacji władzy, gdzie „państwo pozostaje suwerenne, ale jego władza, nawet dla Stanów Zjednoczonych, nie jest tym, czym była kiedyś”. Co istotne, dyskusja o międzynarodowej roli często rozgrywa się w cieniu władzy. Należy jednak podkreślić, że pojęcie roli międzynarodowej, choć obejmującej wymiar władzy, jest znacznie szersze. Obecny i chwytliwy termin w IR/FPA – idea „roli międzynarodowej” – zakłada, że „aktor może i powinien znaleźć dla siebie coś zbliżonego do roli odgrywanej na scenie, a mianowicie wyróżniającą się, prestiżowej i spójnej tożsamości” i postępować zgodnie z nią (Hill, 1993, s. 307). Odrębne szkoły IR będą miały różne wytyczne dotyczące tego, co w praktyce oznacza odgrywanie roli.

5.3.2. Konceptualizacja

Oczywiście nie każda międzynarodowa rola jest *rolą strategiczną*, tj. odgrywaną z zamiarem realizacji kwestii narodowych, kształtującą jednocześnie kwestie międzynarodowe, której towarzyszy współmierny potencjał potęgi i zdolność przekształcenia go w rzeczywisty wpływ, a także zdolność do generowania strategicznych wyników, tj. długotrwałego oddziaływania na strukturę stosunków międzynarodowych w ujęciu regionalnym lub w szerszym kontekście międzynarodowym. Dlatego też idea „roli strategicznej” nie powinna być pomyłkowo zredukowana do granic analizy potęgi, ponieważ zakłada nie tylko obecność pewnego potencjału potęgi, ale także wolę wykorzystania go strategicznie (tj. autonomicznie, celowo i proaktywnie w oparciu o strategię i perspektywę długoterminową) dla osiągnięcia strategicznych skutków. Wszystkie te aspekty mają szczególnie zastosowanie w kontekście polityki partnerstw strategicznych i studiów nad nimi m.in. dlatego, że partnerstwa strategiczne stanowią rodzaj relacji, która „obejmuje dwóch potężnych aktorów zdolnych do wspólnego działania strategicznego” (Emerson et al., 2001, s. 45). Jeśli w perspektywie bycia aktorem kluczowym kryterium jest autonomia podmiotów, idea roli strategicznej wywodzi się przede wszystkim z pojęcia „strategicznej autonomii”, tj. zdolności do podejmowania decyzji w odniesieniu do polityki zagranicznej i podejmowania niezależnych

działań międzynarodowych, co oczywiście stanowi kolejne wyzwanie w coraz bardziej współzależnym świecie.

W świetle powyższej dyskusji oraz w kontekście realistyczno-konstruktywistycznej epistemologii projektu konceptualizujemy i operacjonalizujemy rolę *strategiczną* aktora międzynarodowego jako złożony czterowymiarowy konstrukt, który łączy synergicznie parametry *potęgi* (*power*) aktora, jego *wpływu* (*influence*), *obecności* (*presence*) i *strategicznego znaczenia* (*strategic relevance*) (PIPR). Opierając się na Andriyu Tyushce (2015, 2017), model analityczny PIPR rozwijamy w celu zbadania ról strategicznych partnerów, a ich konwergencja przedstawia zarówno narzędzie heurystyczne, jak i metodologicznie wykonalny sposób na zajęcie się hipotetycznym związkiem pomiędzy stopniem konwergencji ról strategicznych a gotowością do współpracy.

Pierwszym wymiarem w podejściu PIPR jest *potęga* – pojęcie, które jest powszechnie używane w głównym nurcie teorii IR. Zamiast próbować traktować potęgę jako wpływ i mierzyć ją na wzór niezliczonych wskaźników fizycznych możliwości, analizujemy międzynarodową potęgę aktorów w dwóch wymiarach: *typu* i *statusu*. Pod względem typu zmienna „tekstura potęgi” pozwala ocenić jej charakterystyczne cechy: „twarda, miękka i plastyczna” (Hill, 2016, s. 143). W związku z tym kontinuum potęgi w polityce zagranicznej sięga od fizycznego przymusu, poprzez kulturową hegemonię i przyciąganie, do normatywnego i strukturalnego egzekwowania. Mechanizmy te odpowiadają głównym konceptualizacjom potęgi w IR/FPA, poczynając od „twardej” lub zwykłej, do „miękkiej”, „inteligentnej”, „normatywnej” i „strukturalnej” (Nye, 2004, 2009, 2011; Gallarotti, 2015; Hayward, 2018). Co ważne, wymienione wyżej aspekty potęgi nie są przywiązane w żaden z góry określony sposób do pozycji aktora w stosunkach międzynarodowych: tak jak mała potęga może rozwinąć elementy miękkie, inteligentne i normatywne, supermocarstwo może nie przekonwertować swoich możliwości i potencjału na rzeczywistą miękka, normatywną lub strukturalną potęgę. Zakłada się również, że wszyscy aktorzy podzielają podstawowy (co nie znaczy – najmniej istotny) poziom potęgi: *hard power* (w kontekście militarnym lub/i ekonomicznym). W zależności od zdolności oddziaływania aktorów, a jednocześnie ich zdolności prze-

ciwstawiania się wpływowi innych, państwa zazwyczaj są klasyfikowane jako małe, średnie i wielkie potęgi. Literatura obfituje w odpowiednie indeksy ilościowe i nieindeksowe opracowania na temat pozycji potęg w polityce międzynarodowej i wciąż się powiększa wraz z rozwojem nowych technologicznych możliwości uchwycenia dużych zbiorów danych. Zamiast opracowywać własny indeks, opieramy się na obliczeniach Indeksu Światowej Potęgi Moralesa Ruvalcaby (2013) (Índice de Poder Mundial, IPM) oraz na teoretycznych postępowaniach w ocenie, jak kategoryzować państwa według trzech wymiarów *statusu potęgi*: potęga globalna (GA_s), większa potęga regionalna ($maRA_s$) i mniejsza potęga regionalna ($miRA_s$). W odniesieniu do typologii organizacji międzynarodowych rozróżniamy następujące cztery wymiary statusu: globalny ponadnarodowy aktor strategiczny ($GA_{IO-supra}$), globalny międzynarodowy aktor strategiczny ($GA_{IO-inter}$), regionalny aktor strategiczny ($maRA_{IO-inter}$) i subregionalny aktor strategiczny ($miRA_{IO-supra}$). Tym samym dążymy do uwzględnienia różnicy w charakterze międzynarodowej i strategicznej działalności organizacji międzyrządowych i podmiotów ponadnarodowych.

Potencjał *wpływu* stanowi drugi wymiar w ramach analizy PIPR-metrycznej ról strategicznych aktorów. Jedni z pierwszych w tej dziedzinie, Thomas L. Saaty i Moutaz Khouja (1976), opracowali wieloparametryczną „miarę światowego wpływu”. Aby zmierzyć wpływ państw w polityce międzynarodowej, autorzy opracowali matrycę pięciu parametrów (Saaty, Khouja, 1976, s. 44–45), w tym: (1) zasobów ludzkich, (2) siły ekonomicznej lub dobrobytu, (3) technologii, (4) handlu i (5) siły militarnej. Atlas polityczny współczesnego świata (*Political Atlas of Modern World*), opracowany przez zespół autorski Elena Meleshkina et al. (2010), zawiera o wiele więcej wskaźników i parametrów. „Grubość” indeksu w oczywisty sposób zależy od jego przewidywanego wykorzystania. W ramach naszej analizy ról strategicznych aktorów, w obszarze teorii partnerstwa strategicznego, ważne są wymiary zasięgu terytorialnego i zasobów ludzkich, potencjału gospodarczego, a także siły militarnej. Stanowią one podstawę naszych dociekań co do potencjałów wpływu aktorów i dalszego ich porównania wewnątrz par dla tych, którzy chcieli ustalić stosunek względnej siły do słabości.

Po trzecie, analiza PIPR odnosi się do parametru *obecności* aktorów w sprawach międzynarodowych i *vis-à-vis* potencjalnych partnerów, w tym przede wszystkim (ale nie wyłącznie) za pośrednictwem odpowiednich form przedstawicielstwa dyplomatycznego. Konwencjonalnie „bycie *obecny* jest co najmniej symboliczną formą istnienia lub uznania” (Jørgensen, 2013, s. 91). Oprócz „geograficznej” lub fizycznej obecności, tradycyjnie związanej z tym terminem, istnieje kilka innych wymiarów obecności politycznej, w tym „obecność dyplomatyczna”, „obecność ekonomiczna”, „społeczno-kulturowa” i „obecność wojskowa”. Szerszy zakres międzynarodowej obecności aktora wskazuje na jego gotowość do strategicznego zaangażowania w sprawy międzynarodowe, a także stania się *ipso facto* strategicznie istotnym graczem. Adriana Boersner i Makram Haluani (2013, s. 69–71) na przykład twierdzą, że rosnąca obecność Rosji w Ameryce Łacińskiej jest częścią jej globalnej polityki odrodzenia i strategicznego balansowania w stosunku do USA.

Wreszcie, czwarty element analizy metrycznej PIPR ról strategicznych aktorów – tj. *strategiczne znaczenie* – opiera się na przesłankach poprzednich trzech komponentów i stanowi bardziej percepcyjny niż konstytutywny wymiar idei „roli strategicznej”. Biorąc pod uwagę fakt, że partnerstwa strategiczne są konstruktem relacyjnym i współkonstytuującym w IR, percepcje potencjalnych i rzeczywistych partnerów mają znaczenie (por. np. Trenin, 2012). Pod tym względem ani wielkość, ani status potęgi, ani inne parametry bycia aktorem nie mogą stanowić „standardowego” przewodnika (lub mieć pewnego „ustalonego znaczenia”) w ocenie obecnego i (sic!) przyszłego znaczenia państwa lub organizacji międzynarodowej w sprawach strategicznych. Giovanni Grevi (2010, s. 6) zauważa, że Unia Europejska nawiązuje partnerstwa strategiczne z różnymi kategoriami aktorów międzynarodowych, ponieważ „pomagają one UE w kontaktach z krajami, które mogą nie być głównymi potęgami światowymi, ale *wykonują* lub *będą wykonywać* rolę osi, wokół której będą zbierały się ugrupowania państw lub rozwiązywane będą konkretne problemy”, tj. są strategicznie istotne.

Znaczenie strategiczne jest wysoce kontekstową i sytuacyjną cechą międzynarodowej pozycji aktorów. Jest to bardzo relatywna i relacyjna cecha – a zatem trudna lub prawie niemożliwa do obiektywnego okre-

ślenia ilościowego, inaczej niż tylko dla danej pary w danym momencie i specyficznym kontekście geostrategicznym. Bardziej trwałe i uchwytne jest dyskurs (zarówno publiczny, jak i akademicki) o strategicznym znaczeniu jakiegokolwiek kraju lub organizacji międzynarodowej w wielorakich kontekstach. Dlatego też skupiliśmy się na analizie wzajemnego znaczenia aktorów w wybranych przypadkach, co jest jednym ze sposobów postępowania z przedmiotem strategicznego znaczenia aktorów w czasie. Zainspirowani przez Stephana De Spiegeleire'a et al. (2014, s. 6) ilościowo operacjonalizujemy „strategiczne znaczenie” danego aktora za pomocą ograniczonego czasowo wyszukiwania słowa kluczowego („[nazwa państwa / organizacji międzynarodowej]” + „strategiczny”) dla bazy danych badań naukowych w EBSCO Academic Search Complete, co jest techniką podobną do Google Ngram (Caruana-Galizia, 2015), ale wskazuje bezwzględne wartości zamiast względnych obliczeń procentowych w skali całego korpusu publikacji. Otrzymany wynik (*n*-gram) oznacza wyrazistość naukową przypisywaną geostrategicznemu, geokulturowemu, geoeconomicznemu lub geopolitycznemu znaczeniu danego państwa lub organizacji międzynarodowej.

5.3.3. Operacjonalizacja

Podobnie do koncepcji konwergencji w kontekście analizy celów strategicznych, tu także konwergencja jest rozumiana jako zakres, w jakim wyobrażenia o własnej roli i poglądy na system międzynarodowy (światopogląd) aktorów są kompatybilne i podzielane. W tym względzie znaczenie mają zgodność i kompatybilność profili działania międzynarodowego, które mogą być wywiedzione z własnej tożsamości aktorów i narracji odnośnie do systemu międzynarodowego. Jeżeli chodzi o wymiar bycia aktorem oparty na potędze, za zgodne lub kompatybilne uznawane są asymetryczne profile działalności międzynarodowej, co ma implikacje w traktowaniu odległości jako miary konwergencji.

Nasze badanie konwergencji ról strategicznych rozwija się w dwóch etapach. Po pierwsze, badamy parametryczną odległość lub odmienność PIPR-metrycznych profilów roli aktorów i dokonujemy pomiaru statystycznego (uzyskiwany za pomocą oprogramowania SPSS pomiar

odległości euklidesowej). Biorąc pod uwagę dowody empiryczne i propozycje teoretyków partnerstw strategicznych, stawiamy hipotezę, że *asymetria* w stosunkach sił nie jest ograniczeniem – ale czynnikiem umożliwiającym zawarcie partnerstwa strategicznego. Na przykład Annegret Bendiek i Heinz Kramer (2008, s. 7) dostrzegają fakt, że „im bardziej partnerzy są ‘równi’, tym bardziej problematyczna i obfita w konflikty staje się współpraca dwustronna”. Odległość PIPR-metryczna pomiędzy rolami międzynarodowymi aktorów w konsekwencji jest traktowana jako czynnik umożliwiający współpracę (lub przynajmniej nieograniczający) i przemawia za możliwą konwergencją. Po drugie, wykonujemy jakościową analizę narracji strategicznej postrzegania samego siebie przez aktorów i ich światopoglądu, które ostatecznie kwantyfikujemy, przypisując wartości od 1 (niska konwergencja), przez 2 (umiarkowana konwergencja), do 3 (wysoka konwergencja) w celu sklasyfikowania poziomu konwergencji ról.

Analiza narracji strategicznej

Jako interpretacyjna metoda analizy, analiza narracyjna zapewnia popularne podejście do studiowania międzynarodowych ról aktorów oraz rozwoju teorii roli w IR/FPA w sposób bardziej ogólny (por. np. Wehner, Thies, 2014). W literaturze gwałtownie wzrosła liczba opracowań stosujących analizę narracyjną w badaniach wyobrażenia własnej roli i światopoglądu aktorów (por. np. Nau, Ollapally, 2012; Czechowska, 2017; Domachowska, 2017) lub zgodności/kompatybilności światopoglądów konkretnych dwóch lub więcej aktorów (por. np. Vieira, 2016; Michalski, Pan 2017a, 2017b; Landsberg, Hierro, 2017).

Strategiczne podejście narracyjne do stosunków międzynarodowych zostało zaprezentowane stosunkowo niedawno, m.in. w pracy Alistera Miskimmona, Bena O’Loughlina i Laury Roselle (2013), którzy wprowadzili ten termin i rozwinęli złożone ramy koncepcyjne do oceny narracji strategicznych w następujących wymiarach polityki międzynarodowej: aktor, działanie, cel lub intencja, scena, instrument. W warunkach relacyjnych narracje strategiczne obejmują ramy, „które pozwalają ludziom na łączenie pozornie niepołączonych zjawisk wokół pewnej przyczynowo-skutkowej transformacji” (Miskimmon,

O'Loughlin, Roselle, 2013, s. 5). Instrumentalnie narracje „dotyczą sposobów, w jakie kwestie są ujmowane w ramy i sugerowane są reakcje” (Freedman, 2006, s. 23). To doprowadza do konkluzji, że narracje mogą być konstruowane strategicznie, tj. w sposób świadomy i zamierzony w celu odniesienia się do niektórych kwestii w sposób ustrukturyzowany. Miskimmon, O'Loughlin i Roselle definiują *narracje strategiczne* w następujący sposób:

reprezentacje sekwencji zdarzeń i tożsamości, narzędzie komunikacyjne, przez które aktorzy polityczni – zwykle elity – próbują nadać zdeterminowane znaczenie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości dla osiągnięcia celów politycznych. Krytycznie, narracje strategiczne integrują interesy i cele – artykułują stany końcowe i sugerują, w jaki sposób do nich dotrzeć (Miskimmon, O'Loughlin, Roselle, 2013, s. 5).

Miskimmon, O'Loughlin i Roselle (2013, s. 5) ostrzegają, że „aktorzy polityczni nie są w stanie wytworzyć dowolnej narracji w dowolnym czasie”: „Na przykład konstrukcja narracji wielkiej potęgi jest kształtowana przez krajowe i międzynarodowe konteksty polityczne, środowisko komunikacji i cele przywódców politycznych” (Miskimmon, O'Loughlin, Roselle, 2013, s. 5). Każda narracja – narracja wielkiej potęgi czy narracja regionalnej potęgi, czy nawet narracja organizacji międzynarodowej jako aktora – wymaga uwzględnienia wielu czynników i reperkusji jednocześnie: konstrukcja asertywnej narracji nie może odnieść sukcesu, jeżeli nie będzie odnosić się do (konfrontujących ją) narracji *status quo* innych aktorów. Lawrence Freedman (2006, s. 23) twierdzi, że „udana narracja połączy pewne wydarzenia, jednocześnie rozdzielając inne, rozróżni dobre wiadomości od złych wieści oraz wyjaśni, kto wygrywa i kto przegrywa”.

Dlatego zrozumienie stosunków międzynarodowych wymaga rozważenia co najmniej trzech głównych wymiarów narracji strategicznej – narracji systemowej, narracji tożsamości (lub aktora) oraz narracji dotyczących wybranych kwestii międzynarodowych. *Narracje o systemie międzynarodowym* „dotyczą natury struktury spraw międzynarodowych” (Miskimmon, O'Loughlin, Roselle, 2013, s. 7), „opisują one,

jak świat jest zbudowany, kim są gracze oraz jak to działa” (Roselle, Miskimmon, O’Loughlin, 2014, s. 76). *Narracje aktorów* „pokazują opowieść państwa czy narodu o tym, jakie ma wartości i cele” (Roselle, Miskimmon, O’Loughlin, 2014, s. 76). I w końcu *narracje kwestii* „są strategiczne w sensie chęci ukształtowania terenu, na którym mają miejsce dyskusje o polityce” (Miskimmon, O’Loughlin, Roselle, 2013, s. 7), więc „określają one, dlaczego polityka jest potrzebna i (normatywnie) atrakcyjna, oraz w jaki sposób zostanie ona udanie wdrożona lub osiągnięta” (Roselle, Miskimmon, O’Loughlin, 2014, s. 76).

W projekcie SPaSIO stosujemy wszystkie trzy aspekty analizy narracji strategicznej: podczas gdy narracje kwestii (*issues narratives*) są połączone z ilościową analizą treści celów strategicznych i wyrazistych zagadnień, narracje aktora i systemu międzynarodowego są rozpatrywane w ramach badań koncepcji ról strategicznych aktorów i ich zgodności lub kompatybilności. Konwergencja *tożsamościowo-systemowych narracji strategicznych* (*international actor-system strategic narratives*) jest analizowana na podstawie jednostronnych i dwustronnych dokumentów aktorów, jak również, szerzej, ich dyskursu w ramach polityki zagranicznej. W badaniach zastosowano także źródła wtórne. Główne badane aspekty obejmują wyobrażenia aktorów na temat „samych siebie”, „nas” i „innych”, praktykowane przez nich zasady zachowania międzynarodowego, normy i idee dotyczące konfiguracji i rozwoju systemu międzynarodowego, jak również ról odgrywanych w nim przez nich samych oraz innych aktorów.

Tabela 5.3. Operacjonalizacja wskaźników konwergencji ról strategicznych

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości	
status potęgi (<i>power status</i>) lub globalny ponadnarodowy/międzynarodowy aktor strategiczny [OM] (<i>global supranational/international strategic actor [IO]</i>) większa potęga regionalna [P] (<i>major regional power [S]</i>) lub regionalny międzynarodowy aktor strategiczny [OM] (<i>regional international strategic actor [IO]</i>) mniejsza potęga regionalna [P] (<i>minor regional power [S]</i>) lub subregionalny aktor strategiczny [OM] (<i>subregional strategic actor [IO]</i>)	potęga strukturalna (<i>structural power</i>)		3	
	potęga cywilna/normatywna lub moralna (<i>civilian/normative or moral power</i>)		2	
	potęga miękka (<i>soft power</i>)		1	
	potęga twarda [zwykła] (<i>hard [ordinal] power</i>)		4	
	wielkość terytorium (<i>size of territory</i>)	międzynarodowe bazy danych (World Factbook CIA)		3
	wielkość populacji (<i>population size</i>)	międzynarodowe bazy danych (World Bank Open Data)		2
	produkt krajowy brutto [PKB], w USD (<i>gross domestic product [GDP], in current US\$</i>)			1
	udział PKB aktora w światowym PKB (<i>share of actor's GDP in world GDP</i>)			
	wzrost PKB [roczny %] (<i>GDP growth [annual %]</i>)			
	wydatki militarne w USD (<i>military expenditure, in current US\$</i>)	międzynarodowe bazy danych (SIPRI Military Expenditure Database)		
udział wydatków militarnych w PKB (<i>military expenditure as % share of GDP</i>)	strategiczne dokumenty jednostronne		+1	
obecność geograficzna (<i>geographical presence</i>) obecność dyplomatyczna (<i>diplomatic presence</i>) obecność ekonomiczna (<i>economical presence</i>) obecność wojskowa (<i>military presence</i>) obecność społeczno-kulturalna (<i>socio-cultural presence</i>)	manifestowana (<i>manifested</i>)	inne dokumenty jednostronne	0	
	brak (<i>missing</i>)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	+1	
	manifestowana (<i>manifested</i>)	inne dokumenty dwustronne	0	
	brak (<i>missing</i>)	zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	+1	
	manifestowana (<i>manifested</i>)	naukowe i analityczne opracowania tematami	0	
	brak (<i>missing</i>)		+1	
	manifestowana (<i>manifested</i>)		0	
	brak (<i>missing</i>)		+1	
	manifestowana (<i>manifested</i>)		0	
	brak (<i>missing</i>)		0	

(*international roles proximity - PIPR-metriczny pomiar odległości PIPR*)

Tabela 5.3. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Znaczenie (<i>relevance</i>)	<i>n</i> -gram – wynik strategicznego znaczenia aktora wywiedziony z wyrazistości debat naukowych na temat konkretnych przypadków (<i>actor's strategic relevance score derived from the salience of scholarly debates on specific cases</i>)	prace akademickie (<i>EBSCO ASC</i>)	(surowe dane)
Konwergencja tożsamościowo-systemowych narracji strategicznych (<i>international actor-system strategic narratives convergence</i>)	wysoka konwergencja (<i>high convergence</i>)	naukowe i analityczne opracowania tematu	3
	umiarkowana konwergencja (<i>moderate convergence</i>)	jednostronne dokumenty strategiczne	2
	niska konwergencja (<i>low convergence</i>)	inne jednostronne dokumenty	1

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania) są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

- Abbott K. W., Keohane R. O., Moravcsik A., Slaughter A. M., Snidal D. (2000). The Concept of Legalization. *International Organization*, 54(3), 401–419.
- Alonso S., Volkens A., Gómez B. (2012). *Content-Analyzing Political Texts. A Quantitative Approach* (CIS Cuadernos Metodológicos 047). Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Ambrosio T. (2017). The Architecture of Alignment: The Russia–China Relationship i International Agreements. *Europe-Asia Studies*, 69(1), 110–156.
- Atlas.ti. (2018a). How to Make the Best of Codes in ATLAS.ti. *Atlas.ti Official Website*. Pobrane z: https://atlasti.com/2017/03/16/make-best-codes-atlas-ti/?utm_co...f&utm_medium=social&utm_source=twitterokucom&utm_campaign=bufe_roku.
- Atlas.ti. (2018b). Narrative Research – Analysis of Qualitative Data – Design & Method. *Atlas.ti official website*. Pobrane z: <http://atlasti.com/narrative-research>.
- Atlas.ti. (2018c). Qualitative Research Methods & Methodology – Analysis Is More than Coding. *Atlas.ti Official Website*. Pobrane z: <http://atlasti.com/qualitative-research-methods>.
- Barnett M., Finnemore M. (2004). *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca–London: Cornell University Press.
- Bayer P., Marcoux C., Urpelainen J. (2014). Choosing International Organizations: When do States and the World Bank Collaborate on Environmental Projects? *The Review of International Organizations*, 9(4), 413–440.
- Bendiek A., Kramer H. (2008, December). Die europäische Politik der interregionalen Beziehungen und ‘strategischen Partnerschaften’: Hegemoniale Politik im neuen Gewand? *SWP Diskussionspapier FG2, 2008/08*.
- Bennett C. J. (1991). What Is Policy Convergence i what Causes It? *British Journal of Political Science*, 21(2), 215–233.
- Bennett D. S., Rupert M. C. (2003). Comparing Measures of Political Similarity: An Empirical Comparison of S Versus Tb in the Study of International Conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 47(3), 367–393.
- Boersner A., Haluani M. (2013). Convergencias y divergencias en la asociación estratégica ruso-venezolana y sus implicaciones hemisféricas. *Cuadernos del CENDES*, 30(82), 67–107.

- Carlsnaes W. (2002). Foreign Policy. W: W. Carlsnaes, T. Risse i B. A. Simmons (red.), *Handbook of International Relations* (s. 298–325). London: SAGE.
- Caruana-Galizia P. (2015). Politics and the German Language: Testing Orwell's Hypothesis Using the Google N-Gram corpus. *Digital Scholarship in the Humanities*, 31(3), 441–456.
- Collins R., White N. D. (red.). (2011). *International Organizations and the Idea of Autonomy: Institutional Independence in the International Legal Order*. London–New York: Routledge.
- Cosgrove-Sacks C., Twitchett K. (1970). *New International Actors: United Nations and the European Economic Community*. London: Maximilian.
- Cremona M., Kleimann D., Larik J., Lee R., Vennesson P. (2015). *ASEAN's External Agreements: Law, Practice and the Quest for Collective Action* (Vol. 4). Cambridge: Cambridge University Press.
- Czechowska L. (2017). Mały mocarz: Nowa Zelandia jako przykład roli międzynarodowej osiągniętej dobrą reputacją. *Athenaeum: Polish Political Science Studies Journal*, 54, 7–22.
- Czechowska L., Tyushka A. (2017a). *Content-Analyzing Foreign Policy Manifestos: CAQDAS, MMR i Foreign Policy Goals in Saliency i Convergence Analysis*. Referat wygłoszony podczas the PSA 67th Annual International Conference 'Politics in Interesting Times', 10–12.04.2017, University of Strathclyde, Glasgow (UK). <https://www.psa.ac.uk/conference/2017-conference/innovative-qualitative-and-mixed-methods-study-foreign-policy>.
- Czechowska L., Tyushka A. (2017b). *Content-Analyzing Foreign Policy Manifestos: CAQDAS, MMR i Foreign Policy Goals in Saliency i Convergence Analysis*. Referat wygłoszony podczas the EISA 11th Pan-European Conference on International Relations 'The Politics of International Studies in an Age of Crises', 13–16.09.2017, Universitat Pompeu Fabra (UPF/IBEI), Barcelona (Spain). <http://www.paneuropeanconference.org/2017/>.
- Czechowska L., Tyushka A. (2019, under revision). Estimating the Saliency of Foreign Policy Goals Using Qualitative and Quantitative Content Analysis: A Case Study of Polish and Lithuanian Foreign Policy Goals, 2004–2010. *Journal of International Relations i Development*.
- Domachowska A. (2017). Analiza strategicznej narracji ASEAN-u. *Athenaeum: Polish Political Science Studies*, 54, 23–37.

- D’Orazio V. (2013). Advancing Measurement of Foreign Policy Similarity. *Paper originally presented at the Annual Meeting of the Peace Science Society*, Savannah, GA, October 26–27, 2012.
- Drezner D. W. (2001). Globalization i Policy Convergence. *International Studies Review*, 3(1), 53–78.
- Emerson M., Arbatova N., Bordachev T., Andrey S., Makarychev A. S., Tassinari F., Vahl. M. (red.), European Round Table of Industrialists. (2001). *The Elephant and the Bear: The European Union, Russia and their Near Abroads*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Engström V. (2012). *Constructing the Powers of International Institutions*. Leiden–Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Epstein L., Segal J. A. (2000). ‘Measuring Issue Salience’. *American Journal of Political Science*, 44(1), 66–83.
- European Union. (2016). Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy (EUGS). *EEAS*, Czerwiec 2016. Pobrane z: <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>.
- Franzmann S. (2013). From Data to Inference and Back Again: Perspectives from Content Analysis. W: A. Volkens, J. Bara, I. Budge, M. D. McDonald, H. D. Klingemann (red.), *Mapping Policy Preferences from Texts: Statistical Solutions for Manifesto Analysts* (s. 210–235). Oxford: Oxford University Press.
- Freedman L. (2006). *The Transformation of Strategic Affairs*. London: Routledge.
- Friese S. (2014). *Qualitative Data Analysis with ATLAS.ti*, 2nd ed. London: Sage.
- Gallarotti G. M. (2015). Smart Power: Definitions, Importance, i Effectiveness. *Journal of Strategic Studies*, 38(3), 245–281.
- Godement F. (2006). Neither Hegemon Nor Soft Power: China’s Rise at the Gate of the West. W: M. Zaborowski (red.), *Facing China’s Rise: Guidelines for an EU Strategy* (Chaillot Paper, no. 94). Paris: EU Institute for Security Studies.
- Grevi G. (red.). (2010). *Mapping EU Strategic Partnerships*. Madrid: FRIDE.
- Grimmer J., Stewart B. M. (2013). Text as Data: The Promise and Pitfalls of

- Automatic Content Analysis Methods for Political Texts. *Political Analysis*, 21(3), 267–297.
- Haftel Y. Z., Thompson A. (2006). The Independence of International Organizations: Concept and Applications. *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 253–275.
- Häge F. M. (2011). Choice or Circumstance? Adjusting Measures of Foreign Policy Similarity for Chance Agreement. *Political Analysis*, 19(3), 287–305.
- Hawkins D. G., Lake D. A., Nielson L., Tierney M. J. (red.). (2006). *Delegation and Agency in International Organizations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hayward C. R. (2018). On Structural Power. *Journal of Political Power*, 11(1), 56–67, DOI: 10.1080/2158379X.2018.1433756.
- Herzog M., Robins P. (red.). (2014). *The Role, Position and Agency of Cusp States in International Relations*. London–New York: Routledge.
- Hill C. (1993). The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role. *Journal of Common Market Studies*, 31(3), 305–328.
- Hill C. (2016). *Foreign Policy in the Twenty-First Century*, 2nd edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Holzinger K. (2006). Methodological Pitfalls of Convergence Analysis. *European Union Politics*, 7(2), 271–287.
- Holzinger K., Jörgens H., Knill C. (red.). (2007). *Transfer, Diffusion und Konvergenz von Politiken*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften (PVS Sonderheft 38/2007).
- Holzinger K., Jörgens H., Knill C. (2008). State of the Art – Conceptualising Environmental Policy Convergence. W: K. Holzinger, C. Knill, B. Arts, (red.), *Environmental Policy Convergence in Europe: The Impact of International Institutions i Trade* (s. 7–29). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hooghe L., Marks G. (2015). Delegation and Pooling in International Organizations. *The Review of International Organizations*, 10(3), 305–328.
- Jacobsen C. (1998). Russia–China: The New 'Strategic Partnership'. *European Security*, 7(4), 1–11.
- Jäger T., Oppermann K., Höse A., Viehrig H. (2009). The Salience of Foreign Affairs Issues in the German Bundestag. *Parliamentary Affairs*, 62(3), 418–37.

- Jørgensen K. E. (2013). Analysing the Performance of the European Union. W: K. E. Jørgensen, K. Verlin Laatikainen (red.), *Routledge Handbook on the European Union and International Institutions: Performance, Policy, Power and* (s. 86–101). London–New York: Routledge.
- Kerr C. (1983). *The Future of Industrial Societies: Convergence or Continuing Diversity?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kinsella D., Russett B., Starr H. (2013). *World Politics: The Menu for Choice*, 10th ed. Boston, MA: Wadsworth.
- Knill C. (2005). Introduction: Cross-National Policy Convergence: Concepts, Approaches and Explanatory Factors. *Journal of European Public Policy*, 12(5): 764–774.
- Krippendorff K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Landsberg C., Hierro L. (2017). An Overview of the EU–SA Strategic Partnership 10 Years on: Diverging World Views, Persisting Interests. *South African Journal of International Affairs*, 24(2), 115–135.
- Leuffen D., Malang T., Wörle S. (2014). Structure, Capacity or Power? Explaining Salience in EU Decision-Making. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52(3), 616–631.
- Lijphart A. (1963). The Analysis of Bloc Voting in the General Assembly: A Critique and a Proposal. *American Political Science Review*, 57(4), 902–917.
- Lucas C., Nielsen A., Roberts M. E., Stewart B. M., Storer A., Tingley D. (2015). Computer-Assisted Text Analysis for Comparative Politics. *Political Analysis*, 23(2), 254–277.
- Melville A., Polunin Y., Ilyin M., Mironyuk M., Timofeev I., Meleshkina E., Vaslavskiy Y. (red.). (2010). *Political Atlas of the Modern World*. John Wiley & Sons.
- Merz N., Regel S. (2013). What are Manifestos for? Selecting i Typing Documents in the Database. W: A. Volkens, J. Bara, I. Budge, M. D. McDonald, H. D. Klingemann (red.), *Mapping Policy Preferences from Texts: Statistical Solutions for Manifesto Analysts* (s. 146–168). Oxford: Oxford University Press.
- Michalski A., Pan Z. (2017a). Role Dynamics in a Structured Relationship: The EU–China Strategic Partnership. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 55(3), 611–627.

- Michalski A., Pan Z. (2017b). *Unlikely Partners: China, the European Union and the Forging of a Strategic Partnership*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Mikhaylov S., Laver M., Benoit K. R. (2012). Coder Reliability and Misclassification in the Human Coding of Party Manifestos. *Political Analysis*, 20(1), 78–91.
- Miller B. (2002). *When Opponents Cooperate: Great Power Conflict and Collaboration in World Politics*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. (2013). *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*, New York: Routledge.
- Morales Ruvalcaba D. E. (2013). *Poder, estructura y hegemonía: pautas para el estudio de la gobernanza internacional. Volumen I: Índice de Poder Mundial (IPM)*. Guadalajara: Ediciones GIPM.
- Nadkarni V. (2010). *Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances*. London–New York: Routledge.
- NATO. (1994). Partnership for Peace: Framework Document. *Adopted at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10–11 January 1994*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm>.
- Nau H., Ollapally D. (2012). *Worldviews of Aspiring Powers: Domestic Foreign Policy Debates in China, India, Iran, Japan and Russia*. Oxford: Oxford University Press.
- Nye J. S. (2003). *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford: Oxford University Press.
- Nye J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public affairs.
- Nye J. S. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160–163.
- Nye J. S. (2011). Power i Foreign Policy. *Journal of Political Power*, 4(1), 9–24.
- Oestreich J. E. (red.). (2012). *International Organizations as Self-Directed Actors: A Framework for Analysis*. London–New York: Routledge.
- Oppermann K. (2010) 'The Concept of Issue Salience in Foreign Policy Analysis: Delineating the Scope Conditions of Theoretical Approaches in the Field' *Paper presented at the SGIR 7th Pan-European Conference on IR*, Stockholm, Sweden, 9–11 September 2010.

- Oppermann K., Spencer A. (2013). Thinking Alike? Salience and Metaphor Analysis as Cognitive Approaches to Foreign Policy Analysis. *Foreign Policy Analysis*, 9(1), 39–56.
- Pashakhanlou A. H. (2017). Fully Integrated Content Analysis in International Relations. *International Relations*, 31(4), 447–465.
- Plümper T. J., Schneider C. J. (2009). The Analysis of Policy Convergence, Or: How to Chase a Black Cat in a Dark Room. *Journal of European Public Policy*, 16(7), 990–1011.
- Renard T. (2010). Strategy Wanted: The European Union and Strategic Partnerships. *EGMONT Security Policy Brief*, 13 (September 2010).
- Roselle L., Miskimmon A., O’Loughlin B. (2014). Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power. *Media, War & Conflict*, 7(1), 70–84.
- Russett B. M., Starr H. (1992). *World Politics: The Menu for Choice*, 4th ed. San Francisco: W. H. Freeman.
- Saaty T. L., Khouja M. W. (1976). A Measure of World Influence. *Conflict Management and Peace Science*, 2(1), 31–48.
- Sandoval F. (2016). 11 acuerdos impulsan la nueva asociación estratégica con China. *El Telégrafo*. Pobrane z: <https://www.eltelegrafo.com.ec/noticias/politica/3/11-acuerdos-impulsan-la-nueva-asociacion-estrategica-con-china>.
- Sarooshi D. (2007). *International Organizations and their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford: Oxford University Press.
- Sautenet A. (2007). The Current Status i Prospects of the ‘Strategic Partnership’ between the EU i China: Towards the Conclusion of a Partnership i Cooperation Agreement. *European Law Journal*, 13(6), 699–731.
- Signorino C. S., Ritter J. M. (1999). Tau-b or Not Tau-b: Measuring the Similarity of Foreign Policy Positions. *International Studies Quarterly*, 43(1), 115–144.
- Sjöstedt G. (1977). *The External Role of the European Community*. Farnborough: Saxon House.
- Slobodchikoff M. O. (2013). *Strategic Cooperation: Overcoming the Barriers of Global Anarchy*. Lanham, Maryland: Lexington.
- Slobodchikoff M. O., Tandon A. (2017). Shifting Alliances and Balance of Power in Asia: Transitions in the Indo-Russian Security Ties. *Asian Journal of Political Science*, 25(2), 159–175.

- Smith M. E. (2001). Diplomacy by Decree: The Legalization of EU Foreign Policy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 39(1), 79–104.
- SPG. (2018). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Spiegeleire S. de, Chivot E., Silveira J., Yang M. Y., Zelinska O. (2014). *Assessing Assertions of Assertiveness: The Chinese and Russian Cases*. Hague: The Hague Centre for Strategic Studies.
- Stein A. A. (1990). *Why Nations Cooperate: Circumstance and Choice in International Relations*. Ithaca–New York: Cornell University Press.
- Tallberg J. (2003). Delegation to Supranational Institutions: Why, How, and with What Consequences? W: M. Thatcher, A. Stone Sweet (red.), *The Politics of Delegation* (s. 20–39). London–Portland, LUB: Frank Cass.
- Taneja P. (2010). China–Europe Relations: The Limits of Strategic Partnership. *International Politics*, 47(3–4), 371–387.
- Taylor S. E., Fiske S. T. (1978). Salience, Attention, and Attribution: Top of the Head Phenomena. *Advances in Experimental Social Psychology*, 11, 249–288.
- Thatcher M., Sweet A. S. (red.). (2003). *The Politics of Delegation*. London–Portland, LUB: Frank Cass.
- Thies C. (2017). Role Theory and Foreign Policy. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies (OREIS)*, December 2017 (online publication; print publication date: March 2010), DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.291.
- Trenin D. (2012). *True Partners? How Russia and China See Each Other*. London: Centre for European Reform.
- Tyushka A. (2015). 'International Role' Perceptions and Practices as a Determinant of Strategic Partner Selection. Paper Presented at the Third Polish Political Science Congress 'Odslony Polityki', 22–24.09.2015, Cracow.
- Tyushka A. (2017). The Concept of 'International Role' in International Relations Theory and Practice: The 'PIPP' Analytical Model and Roles Actors Play in World Politics. *Athenaeum: Polish Political Science Studies*, 52, 27–53.
- Unger B., van Waarden F. (1995). Introduction: An Interdisciplinary Approach to Convergence. W: B. Unger, F. van Waarden (red.), *Convergence or Diversity? Internationalization and Economic Policy Response* (s. 1–31). Aldershot: Avebury.

- Vieira A. (2016). Ukraine, Russia and the Strategic Partnership Dynamics in the EU's Eastern Neighbourhood: Recalibrating the EU's 'self', 'we' i 'other'. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 128–150.
- Volkens A., Bara J., Budge I., McDonald M. D., Klingemann H. D. (red.). (2013). *Mapping Policy Preferences from Texts: Statistical Solutions for Manifesto Analysts*. Oxford: Oxford University Press.
- Warntjen A. (2012). 'Measuring Salience in EU Legislative Politics'. *European Union Politics*, 13(1), 168–182.
- Wehner L. E., Thies C. G. (2014). Role Theory, Narratives, and Interpretation: The Domestic Contestation of Roles. *International Studies Review*, 16(3), 411–436.
- Weiß N. (2009). *Kompetenzlehre internationaler Organisationen*. Heidelberg: Springer.
- Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (n.d.) Manifesto Research Group/Comparative Manifestos Project (MRG/CMP) Website. Pobrane z: <https://manifestoproject.wzb.eu/information/information>.
- Wlezien C. (2005). 'On the Salience of Political Issues: The Problem with "Most Important Problem"'. *Electoral Studies*, 24(4), 555–579.
- Wolfers A. (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.

Agata Domachowska, Karolina Gawron-Tabor, Lucyna Czechowska,
Joanna Piechowiak-Lamparska

6. Ugruntowanie współpracy strategicznej: wyjątkowe powiązania i regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Abstract: This chapter conceptualizes and operationalizes an important element of strategic partnership model, that is strategic cooperation sustainability. It disentangles the notion through the analysis of the multiple dimensions such as partners' commitment to their bilateralism, their willingness to maintain and develop the level of cooperation as well as the very performative dimension of their strategic interactionism (joint activities). The chapter also advances two hypotheses in which the presence of (positive) unique bonds and that of regular and intensive bilateral interactions at various levels are posited to influence the scope of strategic cooperation sustainability. A number of aspects are analyzed thereby – starting from the sharedness of values and developed personal diplomacy to the forms and practices of regularization and intensification of bilateral interaction, including within the established joint bodies, through standardized meetings at distinct levels (expert, parliamentary, low to high executive levels) and informal modes of bilateral interactions.

Keywords: strategic partnerships, strategic cooperation sustainability, unique bonds, regularized bilateral strategic interactionism, commitment, institutionalization, frequency and levels of bilateral interactions (meetings)

Agata Domachowska

6.1. Ugruntowanie współpracy strategicznej

6.1.1. Kontekst teoretyczny

Ugruntowanie współpracy jest dość nieuchwytnym pojęciem, które w literaturze fachowej wymyka się zgrabnej i powszechnie akceptowalnej definicji – nie tylko z tego powodu, że jego składowe, czyli współpraca oraz ugruntowanie (*sustainability*), to terminy rozumiane i stosowane na różne sposoby.

Teorie głównego nurtu w stosunkach międzynarodowych – realizm, liberalizm oraz konstruktywizm – różnie postrzegają ideę współpracy (patrz np. Axelrod, 1984; Fearon, 1998; Harrison, 1983; Jervis, 1978; Keohane, 1984; Kydd, 2000; Oye, 1986). Jak jednak utrzymuje Robert O. Keohane, najczęściej używaną definicją tego pojęcia jest ta, która stwierdza, że współpraca ma miejsce wtedy, gdy „aktorzy dostosowują swoje zachowania do faktycznych bądź antycypowanych preferencji partnera poprzez proces koordynacji swojej polityki” (Keohane, 1984, s. 51). Dostosowując własną politykę, aktorzy pomagają także swoim partnerom realizować ich cele. Zdecydowanie jednak „celem aktora niekoniecznie jest pomaganie drugiej stronie” – „to raczej oczekiwanie poprawy własnej sytuacji prowadzi do dostosowania prowadzonej przez siebie polityki” (Milner, 1992, s. 468). Zgodnie z rozważaną właśnie definicją istnieją dwie nieodłączne cechy współpracy. Po pierwsze, aktor modyfikuje swe zachowania pod kątem pewnego celu, a po drugie, współpraca przynosi aktorom przypuszczalnie obopólne korzyści. Warto nadmienić, że wzajemność interesów oznacza, że aktorzy dostatecznie rozumieją nie tylko dany problem, ale również wymieniają pomysły co do formy współpracy i oczekiwanego jej wyniku.

Z tych względów współpraca wiąże się również z „występowaniem wspólnych problemów i zadań”. Jest ona zatem wynikiem „konkretnych potrzeb” (Welsh, Willerton, 1997, s. 37), co tym samym zakłada, że „samorządne, samoutrzymujące się społeczności wchodzą w interakcje ze sobą nawzajem poprzez konsensus” (Edwards, 2004, s. 11).

Współpraca może zostać nawiązana na rozmaite sposoby. Według Helen Milner (1992, s. 471) może być ona:

- narzucona – silniejszy partner w danej relacji jest w stanie zmusić drugą stronę do zmiany jej polityki. Kiedy ów silniejszy partner dostosowuje również swoją politykę w celu osiągnięcia obojnych celów, dochodzi do współpracy;
- negocjowana – ten prawdopodobnie najpowszechniejszy typ współpracy nawiązywany jest w wyniku procesu negocjacji;
- dorozumiana – a zatem wyłaniająca się bez wymiany komunikatów i bez jawnego wyrażania zgody.

Wynika z tego, że nie każda forma czy oznaka współpracy musi mieć formalny charakter. Mając powyższe na uwadze, należy podkreślić, że współpraca zostaje nawiązana, gdy dwóch lub więcej aktorów zaangażowanych jest w komplementarne oraz skoordynowane czynności wymagające dzielenia zasobów, aby osiągnąć wspólne cele, jednocześnie odwzajemniając świadczone przysługi. Rzecz jasna, wyjściowy cel współpracy może zmieniać się w czasie, może się też zdezaktualizować bądź skutkować czymś zgoła odmiennym od tego, co pierwotnie zamierzano osiągnąć. Warto również zaznaczyć, że owo dzielenie zasobów przez partnerów dotyczy zarówno sfery finansowej, jak i niefinansowej.

Podobnie jest też wiele rozmaitych definicji ugruntowania (*sustainability*) – różnią się one istotnie w zależności od dyscypliny. Według różnych słowników (np. „Cambridge American English Dictionary”, „Oxford Dictionary of English”, „Collins English Dictionary”) *sustainable* (ugruntowany) znaczy: 1) możliwy do podtrzymywania, 2) posiadający zdolność przetrwania, 3) możliwy do utrzymania w określonym tempie lub na danym poziomie, 4) możliwy do kontynuowania, jak np. działanie bądź proces, 5) możliwy do podtrzymania lub obrony, 6) posiadający zdolność do kontynuowania przez długi czas bez obniżania poziomu, 7) dotyczący systemu, który sam utrzymuje się przy życiu dzięki technikom pozwalającym na ciągłe ponowne używanie (np. jak w przypadku „zrównoważonego rolnictwa”). Warto odnotować, że „Słownik języka niemieckiego” opublikowany w 1809 roku przez Heinricha Joachima Campe, nauczyciela Alexandra von Humboldta, defi-

niuje *Nachhalt*, czyli niemiecki odpowiednik ugruntowania, jako to, „co trwa, gdy cała reszta przestaje”. Ponadto „Granice wzrostu” (Raport Klubu Rzymskiego) stwierdzają w tej kwestii:

Poszukujemy modelu, który reprezentowałby system globalny, czyli taki, który jest: 1. trwały – bez nagłych oraz niekontrolowalnych spadków; oraz 2. zdolny zaspokoić podstawowe materialne potrzeby wszystkich ludzi (Michelsen, Adomßent, Martens, von Hauff, 2016, s. 6).

Jak nakreślono powyżej, ugruntowanie można zdefiniować jako przeciwieństwo idei upadku (*collapse*). Oznacza ono wtedy to, co trwa wbrew przeciwnościom, co ma długotrwały charakter i tym samym zdolne jest zwalczyć przeszkody – dlatego też to, co jest ugruntowane, pozostaje zazwyczaj odporne na załamania.

W ostatnich trzech dekadach termin „ugruntowanie” rozposzechnił się w rozmaitych dyscyplinach oraz na polu bardziej specjalistycznych dociekań, włączając w to (jakkolwiek nie jest to kompletna lista) ekologię, biologię, chemię, socjologię, etykę oraz ekonomię. Należy również zaznaczyć, że ugruntowanie pojawia się jako przedmiot badań w podejściu interdyscyplinarnym, znanym jako nauka o zrównoważonym rozwoju (*sustainability science*) (Stock, Burton, 2011, s. 1092–1093). W nauce o środowisku (*environmental science*) ugruntowanie oznacza to, „jak systemy biologiczne pozostają zdywersyfikowane oraz wydajne mimo upływu czasu”: „W sferze ludzkiej zaś oznacza potencjał do długotrwałego utrzymywania się dobrobytu, co z kolei zależy od zachowania zasobów naturalnych i szeroko pojętej przyrody” (Tavanti, 2010). Innymi słowy, ugruntowanie powinno być traktowane jako cecha oznaczająca co najmniej brak spadku w określonym aspekcie w miarę upływu czasu. Poza tą charakterystyczną własnością ugruntowanie również opisuje

taką dbałość o naturalne, społeczne oraz ekonomiczne zasoby, abyśmy byli w stanie zaspokoić swoje bieżące potrzeby bez naruszania potrzeb przyszłych pokoleń. Praktyki ugruntowywania oraz ugruntowany rozwój wymagają przywiązania do sprawiedliwości ekologicznej; czyli do kon-

cepcji, że środowiskowe koszty i ryzyka nie powinny być zrzucane na barki jednego rejonu geograficznego czy jednego segmentu społeczeństwa (Boller, 2015).

Kolejną cechą ugruntowania jest zdolność do radzenia sobie z wyzwaniami. Jak twierdzą Angela Espinosa i Jon Walker (2011, s. 20):

ugruntowanie jest tą własnością socjoekologicznego systemu, które wywodzi się z dynamicznego długoterminowego zachowania tożsamości systemu wśród ciągłych zmian dookoła. Dlatego też definiują oni ‘zrównoważony rozwój’ jako proces ukierunkowanej zmiany, dzięki której dany system ewoluuje równoległe i wskutek tego zarówno rzeczony system wchodzący w interakcję ze swą niszą – jak i sama nisza – utrzymują się przy życiu poprzez powtarzające się interakcje.

W rezultacie można założyć, że ugruntowanie odnosi się zarówno do faktycznego radzenia sobie z wyzwaniami, jak i do długotrwałego procesu ciągłego doskonalenia się, czyli do już wspomnianego procesu, w którym wielkość danego aspektu lub zespołu aspektów nie maleje w danym czasie. Pod tym względem ugruntowanie różni się od trwałości (*durability*), ponieważ bycie trwałym implikuje relatywnie użyteczną długowieczność, gdzie nie zakłada się zbyt wygórowanych nakładów na utrzymanie jakości: to, o czym się twierdzi, że jest trwałe, jest zdolne do pozostawania w dobrym stanie przez długi czas – jak to bywa w przypadku unikania lub wychodzenia z kontuzji. Ostatecznie, ponieważ bycie ugruntowanym oznacza zdolność do bycia podtrzymywanym (*Collins English Dictionary*), by móc kontynuować swe istnienie, prosperować lub trwać wbrew przeciwnościom, to coś, co jest ‘ugruntowane’, również wymaga kogoś (albo czegoś) zaangażowanego w jego podtrzymywanie. Dlatego też oczekuje się, że czyjś wkład, czy wręcz zaangażowanie, przełoży się na ugruntowanie. Sam fakt, że coś jest ugruntowane w danym momencie, niekoniecznie znaczy, że będzie też ugruntowane w przyszłości; znaczy to jedynie tyle, że w tym czymś tkwi potencjał do utrzymania danego stanu lub rozwijania się w ramach konkretnego procesu.

6.1.2. Konceptualizacja

Uwzględniając powyższe rozważania, ugruntowaną współpracę można zdefiniować jako stan i proces ciągłego udoskonalania współpracy pomiędzy dwojgiem lub więcej partnerów, który charakteryzuje się długoterminową wizją oraz wspólnym zaangażowaniem w realizację założonych przez partnerów celów, zachowując przy tym zdolność do radzenia sobie z wewnętrznymi i zewnętrznymi wyzwaniem (włączając w to możliwy kryzys w relacji partnerskiej). Zatem idea ugruntowanej współpracy kontrastuje z przypadkami okazjonalnej tudzież sytuacyjnej współpracy. Współpraca okazjonalna jest ograniczona zarówno co do czasu, jak i celów, i wobec tego nie występuje zbyt często. Ponadto w ramach takiego układu aktorzy decydują się współpracować jedynie w danym okresie (np. w czasie wojny lub tylko tak długo, jak tego wymaga realizacja bardzo konkretnych celów). Idea współpracy sytuacyjnej z kolei odnosi się do określonej kwestii lub sytuacji w obszarze polityki (np. Council Decision, 2001, s. 49). Jednym z wielu przykładów tego rodzaju współpracy jest ta zawiązana przez Stany Zjednoczone i Iran podczas wojny w Afganistanie:

Przed zamachem z 11 września 2001 roku miała miejsce okazjonalna współpraca między Iranem a USA w czasie wojny w Afganistanie. Iran, wraz ze Stanami Zjednoczonymi, Rosją oraz z krajami graniczącymi z Afganistanem, wziął udział w sponsorowanych przez ONZ spotkaniach w Nowym Jorku (*the Six plus Two Group* – Grupa 6 plus 2), aby spróbować położyć kres wojnie domowej w Afganistanie. Iran i Stany Zjednoczone również brały udział w spotkaniach grupy (też pod auspicjami ONZ) w Genewie, do której należały Włochy i Niemcy (Mishra, 2012, s. 82).

Aby opisać ten rodzaj współpracy, Dmitry Danilov posługuje się terminem „współpraca minimalna” (*minimal cooperation*). Nie odzwierciedla ona jednak istoty współpracy charakteryzującej partnerstwo strategiczne. W tym drugim przypadku „strony mogą [albo] utrzymywać *status quo* i kontynuować współpracę minimalną, albo też

mogą pominąć to, co je różni i zacząć pracować na rzecz ustanowienia silnego strategicznego partnerstwa, opartego na wspólnych długoterminowych celach oraz na wspólnych wartościach” (Blanco, 2011, s. 17).

Wziąwszy pod uwagę tę definicję, niezbędne jest wyjaśnienie jej elementów składowych, w szczególności takich pojęć, jak: zaangażowanie, zdolność do radzenia sobie z wyzwaniami czy też otwarty charakter współpracy oraz cele dalekosiężne (*milestone goals*) jako przeciwieństwo celów ograniczonych (*finalité goals*).

Podobnie jak w przypadku innych pojęć, do których odniesiono się już wcześniej, w naukach o stosunkach międzynarodowych istnieje wiele różnych definicji zaangażowania. Według Branislava L. Slantcheva idea zaangażowania powinna być definiowana jako zdolność (albo niezdolność) do składania obietnic i wysuwania gróźb (Slantchev, 2005, s. 1). W ten oto sposób zaangażowanie może być negatywne, czyli implikować gróźbę, jeśli działanie miałoby polegać na wyrządzeniu krzywdy partnerowi. Zaangażowanie może być również pozytywne, jeśli wiąże się z obietnicą dostarczenia partnerowi pewnych korzyści. Ponadto zarówno gróźby, jak i obietnice mają na celu wywarcie wpływu na oczekiwania drugiego podmiotu, co z kolei może doprowadzić do zmiany jego zachowania (Slantchev, 2005, s. 6). Mimo to „zaangażowanie może być skuteczne jedynie, gdy jest wiarygodne, czyli wtedy, gdy nasz partner w nie wierzy [...]” (Slantchev, 2005, s. 7).

Kolejnym przykładem wiarygodnego zaangażowania jest zaangażowanie instytucjonalne. Oznacza to ustanowienie instytucji albo innej możliwej formy współpracy mającej na celu pogłębienie konkretnego obszaru interakcji pomiędzy partnerami czy też w ogóle relacji między nimi. Placówki dyplomatyczne (ambasady, misje, przedstawicielstwa etc.) dostarczają tu klasycznego przykładu:

Ceremonia otwarcia z 4 lutego obejmowała tradycyjną w kulturze Lao ceremonię Baci oraz odsłonięcie tablicy upamiętniającej ów kamień milowy w dyplomatycznych relacjach między Zjednoczonym Królestwem a Laosem [...]. Przemawiając na bankiecie, sir Simon podkreślił zaangażowanie Zjednoczonego Królestwa zarówno we współpracę z Laosem, jak i we wzmocnienie ASEAN [Stowarzyszenie Narodów Azji Południo-

wo-Wschodniej]. Stwierdził, że „otwarcie tego nowego imponującego obiektu oznacza zobowiązanie się Zjednoczonego Królestwa do zbudowania nowoczesnego kreatywnego partnerstwa z Laotańską Republiką Ludowo-Demokratyczną – partnerstwa opartego na bliższej współpracy politycznej, na wspieraniu rozwoju społeczno-ekonomicznego, ulepszeniu ochrony środowiska i dzikiej przyrody oraz na promowaniu więzi edukacyjnych” (New British Embassy, 2016).

Institucje reprezentacyjne mogą mieć również niedyplomatyczny charakter, na przykład jak Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej: „Aż do 2001 Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej promowała niemiecko-polską spuściznę kulturową, angażując w to pokaźne środki finansowe. Tym samym pomniki, kościoły oraz zamki zostały uchronione przed niszczeniem oraz ustanowiono miejsca spotkań” (*The Foundation for German-Polish Cooperation*, 2018).

Zaangażowanie instytucjonalne może przyjąć formę zaangażowania w dostarczenie zasobów, co wiąże się ze wsparciem finansowym dla partnera albo przeznaczeniem innych środków materialnych na ten cel.

Institucjonalne zaangażowania partnerów mogą również przejawiać się w strukturach ich odpowiednich ministerstw spraw zagranicznych – a dokładniej poprzez istnienie stanowiska oficjalnego koordynatora albo też całego departamentu ministerstwa poświęconego sprawom relacji z danym partnerem. Taka zarezerwowana struktura organizacyjna ministerstwa spraw zagranicznych czyni je lepiej dostosowanym do realizowania istotnego zadania polegającego na koordynowaniu własnej polityki zagranicznej z polityką zagraniczną danego partnera.

Jak nakreślono powyżej, zakres i intensywność wspólnych działań podjętych przez danych partnerów również stanowi charakterystyczny element ich zaangażowania. Podjęcie wspólnych działań w jakimś okresie może wzmocnić daną współpracę, jednocześnie pozwalając rozszerzać się na inne wymiary, jeśli tylko wystąpią warunki sprzyjające efektowi rozlania się (*spillover*) (rozwój może nastąpić w aspekcie bezpieczeństwa, jak też w aspekcie politycznym, ekonomicznym, kulturowym, społecznym oraz na innych polach interakcji) (na temat efektu rozlania patrz: Haas, 1958; Mitrany, 1966). Poprzez podejmowanie ro-

snącej liczby działań partnerzy manifestują swoje wspólne zaangażowanie, co daje asumpt do twierdzenia, że dotychczasowa intensywność relacji zostaje wzmocniona.

Chcąc oszacować, czy współpraca jest ugruntowana, konieczny jest wgląd w to, jak partnerzy reagują na wewnętrzne i zewnętrzne wyzwania. Paradoksalnie twierdzenie, że najprawdopodobniej nie istnieje żaden przypadek międzynarodowej współpracy, który nie borykałby się z zewnętrznymi kryzysami oraz z wewnętrznymi różnicami zdań (z realnymi konfliktami włącznie), być może urasta do rangi aksjomatu. Bez wątpienia pojęcie kryzysu jest różnie rozumiane w odmiennych kontekstach. Czasami ten termin staje się zbyt upolityczniony, co bynajmniej nie pomaga w wypracowaniu powszechnie przyjmowanej definicji. Szeroko akceptowana definicja kryzysu pochodzi od Charlesa F. Hermanna i brzmi następująco: „Kryzys jest sytuacją, która zagraża priorytetowym celom jednostki decyzyjnej, ogranicza czas dostępny na reakcję, zanim decyzja zostaje zmieniona, oraz zaskakuje członków jednostki decyzyjnej samym swym wystąpieniem” (Brecher, 1993, s. 15). Mimo to sądzę, że stosowniejszą definicją jest ta następująca:

kryzys jest takim incydentem na szeroką skalę, który pojawia się nieoczekiwanie, wymaga natychmiastowego działania oraz zagraża fundamentalnym wartościom społeczeństwa. Jako przykład mogą służyć trzęsienia ziemi, niekontrolowane pożary, zamachy terrorystyczne oraz pandemie. Charakterystyczne jest to, że nie sposób poradzić sobie z tymi rodzajami incydentów dzięki rutynowym działaniom oraz dostępnym zasobom (Olsson, 2009, s. 2).

Te same definicyjne subtelnosci otaczają pojęcie konfliktu, który może wybuchnąć między aktorami będącymi ze sobą w interakcji:

Współpraca zależy od istnienia konfliktu, który należy przezwyciężyć. W rzeczy samej, próby współpracy mogą wywołać konflikt (który będzie należało przezwyciężyć), ponieważ próby podejmowane przez strony, aby kooperować, wydobywają na jaw sprzeczne interesy, który dopiero mają być uzgodnione – co stanowi koszt współpracy. Przez pojęcie ‘konfliktu’

nie mamy na myśli wojny lub przemocy, a raczej rozpoznanie niekompatybilności. Współpracujące narody zazwyczaj rozpoznają zarówno wspólne, jak i sprzeczne interesy. Mogą się nie zgadzać co do pewnych celów, wkładów, które odpowiednio wniosły, ciężarów, którymi są obciążone, oraz korzyści, które przynoszą wspólne przedsięwzięcia. Wymienione kwestie konstytuują bogate pole dociekań, dlaczego państwa współpracują, jak zapoczątkowują współpracę, jak ją praktykują oraz jak podtrzymywana jest współpraca (Zartman, Touval, 2010, s. 3).

Wydaje się zatem rozsądne, by założyć, że w celu ugruntowania współpracy partnerzy muszą należycie reagować zarówno na zewnętrzne, jak i wewnętrzne wyzwania, którym stawiają czoła nie tylko indywidualnie, ale też razem. Przez zewnętrzne wyzwania rozumiemy problemy wynikające ze środowiska międzynarodowego, które wywierają wpływ na jednego lub obu partnerów, jak na przykład strategiczne partnerstwo między Unią Europejską a Republiką Południowej Afryki oraz kryzys migracyjny w Europie. Rodzą się tu pytania, jak Republika Południowej Afryki pomaga swemu strategicznemu partnerowi, Unii Europejskiej, w rozwiązywaniu tego problemu? Czy Republika Południowej Afryki lojalnie wspiera Unię Europejską, jeśli chodzi o problem masowej nielegalnej migracji?

Przez pojęcie wyzwań wewnętrznych rozumiemy taki rodzaj problemów, który występuje pomiędzy partnerami, np. kryzys w relacjach pomiędzy Unią Europejską a Izraelem na tle znakowania produktów pochodzących z zachodniego brzegu Jordanu (*Israel suspends contact*, 2015). Izrael zawiesił kontakt z organami Unii Europejskiej, kiedy Unia opublikowała nowe wytyczne dotyczące znakowania towarów wyprodukowanych w osiedlach żydowskich.

Ponadto można założyć, że im dłuższy jest czas trwania partnerstwa, tym bardziej jest ono ugruntowane. Dlatego jeśli współpraca między partnerami trwa relatywnie długo (czyli co najmniej od 10 do 20 lat), to istnieje większe prawdopodobieństwo, że partnerzy musieli się mierzyć – i to skutecznie – z jakimiś wyzwaniami, niż gdyby trwała ona o wiele krócej. Analogicznie, jeśli współpraca między partnerami manifestuje się w dobrej relacji między nimi, możemy założyć, że partnerzy ci z zapalem

pokonywali napotykaną przeszkodę. Właściwie zasadną wydaje się argumentacja, że chociaż zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne problemy mogą wpłynąć negatywnie na chęć do współpracy oraz jej czynną formę, to problemy takie niekoniecznie prowadzą do jej zerwania.

Poza tym ugruntowana współpraca powinna być określana jako partnerstwo o otwartym charakterze, czyli takie, które nie zawiera postanowienia o konkretnym czasie trwania czy też o terminie jego zakończenia (ograniczenie czasowe). Wydaje się więc, że ugruntowana współpraca to taka, która rozciąga się poza określony horyzont czasowy, czyli jest nieograniczona w swym aspekcie czasowym (nieograniczona w czasie). Podsumowując metaforycznie – aby współpraca okazała się stabilna, wizja przyszłości musi mieć odpowiednio szeroko zakreślone horyzonty. W literaturze fachowej powszechnie przyjmuje się, że długie horyzonty czasowe stwarzają bodziec do zadzierzgnięcia współpracy pomiędzy graczami. Jak to ujmują Saadia Touval i William Zartman: „długi horyzont czasu sprzyja współpracy; krótki rodzi konflikt, co z kolei utrudnia przejście w tryb tego pierwszego” (Touval, Zartman, 2010, s. 234–235). Dlatego też zapewnienie możliwości długoterminowej współpracy podnosi prawdopodobieństwo, że będzie ona solidna.

Analizując określone cechy ugruntowanej współpracy, należy poczynić rozróżnienie pomiędzy dwoma rodzajami celów – celami dalekościąnymi oraz ograniczonymi. Te pierwsze aktorzy formułują w wersji ostatecznej i w przeciwieństwie do celów ograniczonych są one statyczne – w większości przypadków są przedstawiane jako punkty końcowe. Cele ograniczone są raczej dynamiczne i procesualne oraz pozostają funkcją czasu, w którym są realizowane. Dlatego też cele te zapewniają współpracę przestrzeń i warunki do wzrostu i rozwoju. Kluczowe jest to, że cele ograniczone dopuszczają rozciągnięcie współpracy na inne formy kooperacji wraz z upływem czasu, np.: „Deklarujemy, że celem ustanowienia partnerstwa strategicznego na rzecz pokoju i dobrobytu jest wspieranie przyjacielskich relacji, obopólnie korzystnej współpracy i sąsiedzkiej życzliwości pomiędzy Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej a Chinami poprzez kompleksowe pogłębianie i rozszerzanie współpracy pomiędzy wyżej wymienionymi w XXI wieku [...]” (*Joint Declaration of the Heads*, 2003). Ogólnie rzecz biorąc,

cele ograniczone powinny być traktowane jako cechy dystynktywne ugruntowanej współpracy, która ma z natury otwarty charakter. Dzięki nim współpraca staje się bardziej dostosowana do zmian oraz potrzeb obu aktorów. Z drugiej strony cele dalekosiężne są bardziej statyczne i nie dostarczają aktorom możliwości do wzmocnienia współpracy.

6.1.3. Operacjonalizacja

Pojęcie ugruntowanej współpracy oparte jest na założeniu, że obaj partnerzy wyrażają swoje zaangażowanie w celu stworzenia wspólnych relacji. Jednostronne zaangażowanie może przyjmować rozmaite formy, takie jak urzędnik/departament ds. polityki/koordynacji¹, dyplomatyczna reprezentacja, inne instytucje², zaangażowanie finansowe³. Ponadto intensywność i zakres wspólnych działań prowadzonych przez partnerów również stanowią charakterystyczne elementy zaangażowania (im więcej działań, tym bardziej ugruntowana staje się współpraca)⁴ – bez względu na to, czy istnieje jedna płaszczyzna współpracy (np. bezpieczeństwo), czy też wiele (ekonomiczna, społeczna, kulturalna etc.). Ugruntowana współpraca charakteryzuje się zdolnością do radzenia sobie z wyzwaniami – zdolnością do reagowania zarówno na zewnętrzne, jak i wewnętrzne wyzwania, jakie mogą się pojawić. Jeśli chodzi o organizację międzynarodową, potencjalne wyzwanie odbija się negatywnie na organizacji jako całości (nie tylko na niektórych z jej członków). Poza tym ugruntowana współpraca powinna być otwartym partnerstwem z celami ograniczonymi.

¹ Na przykład w Norwegii minister ds. EEA i UE.

² Instytucje unilateralne inne niż Ministerstwo Spraw Zagranicznych, np. the ASEAN–Japan Center, ASEAN–Australian Council, European Parliament’s Delegation for Relations with Brazil czy the European Parliament’s Delegation to the EU–Russia Parliamentary Cooperation Committee.

³ Zaangażowanie finansowe powinno być rozumiane jako sytuacja, w której jedna strona udziela środków finansowych swemu partnerowi (na przykład na rzecz rozwoju współpracy bądź też na program wymiany studentów) – nie chodzi o relacje handlowe czy inwestycyjne.

⁴ Całkowita liczba wspólnych działań została wzięta pod uwagę (zrealizowane/ w toku/ rozpoczęte wspólne działania) od momentu pierwszego podniesienia relacji do zamknięcia cezury końcowej projektu, czyli roku 2015.

Tabela 6.1. Operacjonalizacja wskaźników ugruntowanej współpracy strategicznej

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości	
Otwarty charakter współpracy (open-ended character of cooperation)	Zakres czasowy partnerstwa [czasowo ograniczone lub nieograniczone] (partnerships temporal scope [time-limited or not])	Współpraca nieograniczona w czasie (non-time-limited cooperation)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	1
		Współpraca ograniczona w czasie (time-limited cooperation)	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	0
	Charakter celów współpracy [ograniczone lub dalekosiężne cele] (character of cooperation goals [milestone or finalité goals])	Cele dalekosiężne (milestone goals)	naukowe opracowania tematu	1
		Cele ograniczone (finalité goals)		0
Zaangażowanie (Commitment)	Unilateralne zobowiązanie instytucjonalne (unilateral institutional commitment)	Zaangażowanie finansowe (financial commitment)	zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	1
		Urzędnik/departament ds. polityki/koordynacji (polity/coordination officer/department)		1
		Placówka dyplomatyczna (diplomatic representation)		1
		Inne instytucje (other institutions)		1
		Brak instytucjonalnych zobowiązań (no institutional commitment)		0
		Intensywność i zasięg wspólnych działań (intensity and scope of joint activities)	Wysoka intensywność i szeroki zasięg (high intensity and broad scope)	zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej
		Srednia intensywność i umiarkowany zasięg (medium intensity and a moderate scope)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	2
		Niska intensywność i wąski zasięg (low intensity and narrow scope)	inne dokumenty dwustronne	1

Tabela 6.1. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości
Radzenie sobie z wyzwaniami (<i>challenge resistance</i>)	Zdolność wobec partnera w obliczu zagrożeń zewnętrznych (<i>loyalty to partner's external challenges</i>)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	1
	Zdolność do radzenia sobie z wewnętrznymi wyzwaniami (<i>resistance to external challenges</i>)	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego inne dokumenty dwustronne	0
Radzenie sobie z wyzwaniami (<i>challenge resistance to internal challenges</i>)	Zdolność do radzenia sobie z wewnętrznymi wyzwaniami (<i>resistance to internal challenges</i>)	zawartość oficjalnych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej	1
		Nierozwiązany kryzys (<i>no internal crisis [crises]</i>)	0
		Nierozwiązany kryzys [kryzysy] (<i>unsolved crisis [crises]</i>)	-1

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPASO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska

6.2. Wyjątkowe powiązania pomiędzy partnerami

6.2.1. Kontekst teoretyczny

Koncept dotyczący występowania pozytywnych lub negatywnych powiązań oparty jest na założeniu, że istnieją czynniki, które mogą przyczynić się do ugruntowania partnerstwa lub stanowić wyraźną przeszkodę w rozwoju relacji. Szczególne powiązania mogą występować w wielu wymiarach, jednak oprócz wymiaru deklaracyjnego muszą być możliwe do zaobserwowania także w praktyce funkcjonowania partnerstwa (Oelsner, Koschut, 2014). Dokonując analizy historii sojuszy w XX i XXI wieku, można wyodrębnić trzy istotne płaszczyzny powiązań wpływających na bliskie relacje pomiędzy partnerami, które są dopełnieniem teorii kompleksowej współzależności Roberta Keohane'a i Josepha Nye'a (1997). Wskazać tu można unikalne powiązania powstające w oparciu o wspólne wartości (Risse-Kappen, 1997), wspólne lub podobne doświadczenia historyczne (Yeager, Carter, 2012; Vassort-Rousset, 2014) oraz rozwiniętą dyplomację personalną (Vogt, 2016; Sheridan, 2006).

W teorii stosunków międzynarodowych termin „więzi” lub „powiązania” najczęściej jest metaforycznym określeniem oznaczającym bliski związek pomiędzy dwoma lub więcej uczestnikami systemu międzynarodowego zachodzący na wielu płaszczyznach, m.in. historycznej, ekonomicznej, politycznej etc. Umocnianie więzi między podmiotami stosunków międzynarodowych jest także elementem wyraźnie wpływającym na powstanie reżimów (Krasner, 1982; Pietras, 2014). W konsekwencji można zatem stwierdzić, że mogą być to czynniki łączące państwa w korzystne i trwałe układy, m.in. partnerstwa strategiczne.

Warto podkreślić, że unikalne powiązania nie muszą występować, aby relacja partnerstwa strategicznego mogła zaistnieć. Powiązania w pozytywnym wymiarze sprawiają, że partnerzy są skłonni zrobić dla siebie więcej niż dla pozostałych graczy, co implikuje większą lojalność wobec partnera. Należy także podkreślić, że szczególne powiązania w swoim pozytywnym wymiarze mogą wpływać na trwałość relacji

partnerskiej poprzez jej wzmocnienie. Z kolei negatywny wymiar powiązań może doprowadzić do zerwania partnerstwa czy jego zachwiania. Najczęściej jednak jest przeszkodą, która hamuje proces zbliżenia; przykładem mogą być wybrane relacje postkolonialne. Jak zauważa Elise Féron, „twierdzi się, że w relacjach między państwami postkolonialnymi a ich niegdysiejszymi kolonizatorami czynnikiem dominującym jest nieufność” (Féron, 2006, s. 88).

Szczególne powiązania pomiędzy partnerami można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Rozróżnienie jest konieczne ze względu na możliwe skutki występowania czynników, a więc ich implikacje dla relacji partnerskiej. Pierwsza grupa zawiera te czynniki, które w przypadku występowania mają implikacje wyłącznie pozytywne (wspólne wartości), drugim zaś wyodrębnionym zespołem jest grupa czynników mogących wpływać na relację partnerską zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (doświadczenia historyczne i rozwinięta dyplomacja personalna).

Analiza czynników wynikających z historii partnerstw i sojuszy pozwala na postawienie hipotezy, że *im więcej jest pozytywnych wyjątkowych powiązań między partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna* (H_4). Jest to koncepcja relatywnie trudna do zoperacjonalizowania, szczególnie ze względu na wielowymiarowość czynników kształtujących wyjątkowe więzi. Należy także zwrócić uwagę, że szczególne powiązania pomiędzy partnerami nie tworzą się *ad hoc*, a ich kształtowanie często trwa lata czy wręcz dekady.

6.2.2. Konceptualizacja

6.2.2.1. Wspólne wartości

Jednym z elementów tworzących i wzmacniających więzi między partnerami są wartości. To abstrakcyjne pojęcie nie ma jednej definicji, jednak można je zdefiniować jako powszechnie akceptowane sądy egzystencjalno-normatywne, a więc wartościujące przekonania o słuszności postępowania. Nie są one obiektywne w rozumieniu Maxa Schelera (2008). Jak stwierdza Andrew Hurrell (2007), rola wartości w dzia-

laniach politycznych jest złożona i kompleksowa. Przede wszystkim jednak wartości różnicują społeczeństwa i systemy międzynarodowe pomiędzy sobą. Ponadto, jak zauważa Michael Hechter (1994), wartości mogą być zarówno powodem *ex ante* do podjęcia działań, jak i stosunkowo ogólnym i trwałym wewnętrznym kryterium oceny podjętego działania.

Wartości mogą mieć także wpływ na wspólne działania podmiotów stosunków międzynarodowych zarówno o pozytywnym, jak i negatywnym znaczeniu. Duża rozbieżność w katalogu podstawowych wartości wyznawanych przez partnerów może doprowadzić do niezrozumienia czy nawet konfliktu pomiędzy nimi. Jak zauważa Hurrell (2007, s. 45), „wartości są kluczowe dla zrozumienia intensywności i trwałości wielu rodzajów konfliktów”, dodając jednocześnie, że „jeśli wartości są istotne dla zrozumienia konfliktów, mają one również kluczowe znaczenie dla wielu aspektów współpracy w skali globalnej”.

Badacze stosunków międzynarodowych zaznaczają rolę wspólnych wartości jako czynnika motywującego do współpracy. Wskazać tu można wnioski Stephena Walta, który podkreśla, że zgodnie z założeniami teorii liberalnej nastąpi „ożywiona współpraca, w miarę jak liberalne wartości, wolny rynek oraz instytucje międzynarodowe będą krzewione” (Walt, 1998), czy Lawrence’a Freedmana, w opinii którego uczeni zajmujący się międzynarodowymi stosunkami gospodarczymi zaznaczają, że „w miarę jak państwa zaczynają dzielić wartości polityczne oraz przekonania na temat gospodarki, łatwiej jest im działać multilateralnie poprzez międzynarodowe instytucje oraz izolować elementy wrogie i destrukcyjne” (Freedman, 1998).

Warto także zauważyć, że niektóre organizacje międzynarodowe, jak chociażby Unia Europejska (UE) i Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), powstawały w oparciu o zestawy wspólnych dla państw członkowskich wartości (Frunzeti, 2012; Kim, 2015). Robert Keohane, jeden z ważniejszych teoretyków instytucjonalnego liberalizmu, zauważa ponadto, że „instytucje, których członkowie dzielą wartości społeczne oraz posiadają podobne reżimy polityczne – tak jak NATO czy Unia Europejska – prawdopodobnie będą silniejsze niż takie instytucje jak Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie czy

też Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, których to bardziej rozproszeni członkowie niekoniecznie podzielają podobnie głębokie wspólne interesy” (Keohane, 2002, s. 34). Jak wskazuje Derek E. Mix (2009), tworzeniu relacji transatlantyckich sprzyjały – obok pokrywających się zainteresowań i wspólnych celów – przede wszystkim wspólne wartości, wspólne doświadczenia historyczne i kompatybilne spojrzenie na świat. Dowodzi to ważności kwestii katalogu wyznawanych wartości dla integracji i pogłębionej współpracy.

6.2.2.2. Wspólne lub podobne doświadczenia historyczne

Wspólne lub podobne doświadczenia historyczne również mogą odgrywać rolę czynnika wzmacniającego relację partnerską. Co jednak jest szczególnie interesujące, mogą stanowić również czynnik blokujący rozwój relacji czy wręcz uniemożliwiający realizację wspólnych celów. Szczególnie wyraźnie wpływ powiązań historycznych widoczny jest w przypadku państw zrzeszających się w ramach UE i NATO (Risse, 2009; Sjursen, 2004). Wydaje się, że doświadczenia wspólnej koalicji podczas II wojny światowej czy stworzenie wspólnego bloku w okresie zimnej wojny mogą stanowić ważną podstawę stabilizującą i wspomagającą dalszą współpracę. Wspólne przewyciężanie trudności, takich jak wojna czy konflikty regionalne, może pozytywnie wpłynąć na relację i pogłębić współpracę pomiędzy partnerami. Pozytywny wpływ na stosunki partnerskie ma także przywoływanie podobnych doświadczeń, takich jak kwestia podobieństw polskiej i gruzińskiej drogi do odzyskania niepodległości (Piechowiak-Lamparska, 2014). Wyszukiwanie analogii i powoływanie się na nie w dyskursie politycznym może trwale i dodatnio wpłynąć na narrację dotyczącą partnerstwa.

Negatywny wymiar doświadczeń historycznych wynika przede wszystkim z niezgodnionych polityk historycznych, które często prowadzą do resentymentów i trwale uniemożliwiają bliską współpracę. Wydaje się, że gdyby wspólnie uzgodniono i rozwiązano sporne kwestie historyczne pomiędzy Polską a Ukrainą, to partnerstwo strategiczne pomiędzy nimi mogłoby zostać umocnione (Copsey, 2008; Barwiński,

2009). Podobnie współpraca pomiędzy Turcją i Armenią jest ograniczona przez politykę historyczną obydwu państw (Schrodt, 2014).

6.2.2.3. Rozwinięta dyplomacja personalna

Kolejnym czynnikiem mogącym umacniać więzi między partnerami jest rozwinięta dyplomacja personalna. Można ją zdefiniować jako sytuację, w której „dany przywódca narodu próbuje rozwiązać międzynarodowy problem za pomocą swych osobistych relacji z przywódcami innych narodów oraz dzięki zrozumieniu tychże” (Robertson, 2002, s. 147). Z kolei Roland Vogt (2017, s. 2) wskazuje na element dyplomacji personalnej jako „rodzaj osobistej ‘chemii’ oraz zaufania pomiędzy przywódcami, interakcji między nimi oraz ich odpowiednich idei oraz gestów”, a Jarol B. Manheim (1994, s. 131) zauważa, że „dyplomacja personalna’ odnosi się do interakcji na poziomie indywidualnym pomiędzy osobami zaangażowanymi w stosunki dyplomatyczne”. Rozwinięta dyplomacja personalna jest także wyraźną konsekwencją personalizacji polityki wewnętrznej państw. Powszechnie stało się utożsamianie działań podmiotu (partii politycznej, instytucji państwowej czy wręcz państwa) z decyzjami osób kreujących politykę (Etheredge, 1978; Beck, 2014). Metodami i środkami najczęściej wykorzystywanymi w dyplomacji personalnej są rozmowy twarzą w twarz, prywatna korespondencja (Muehlenbeck, 2008, s. 70) oraz rozmowy telefoniczne (Barston, 2014, s. 79).

Koncept dyplomacji personalnej występuje zarówno w praktyce, jak i teorii stosunków międzynarodowych. Jak zauważa Elmer Plischke (1958, s. 2), „historia jest pełna przykładów dyplomacji personalnej prowadzonej przez cesarzy, królów, książąt, jak też przez współczesnych dyktatorów, premierów oraz prezydentów”. Szczególnie dobrze udokumentowane i zbadane jest stosowanie dyplomacji personalnej w XX wieku (Larres, 2002; Niemeyer, 1986), której rozwój – ze względu na udoskonalenie metod komunikacji – nastąpił właśnie w tym okresie (Barston, 2014). Wskazać tu można relacje Franklina Roosevelta z Winstonem Churchillem czy politykę Jimmy’ego Cartera w dążeniu do zapewnienia pokoju na Bliskim Wschodzie. Dyplomacja personal-

na jest wyraźnie widoczna w stosunkach brytyjsko-amerykańskich, gdzie wskazać można relacje z okresu zimnej wojny między Haroldem Macmillanem i Johnem Kennedym czy między Margaret Thatcher i Ronaldem Reganem. Po 1989 roku można wskazać z kolei na relacje pomiędzy Tonym Blairem oraz Billem Clintonem i George'em W. Bushem (Dumbrell, 2013).

6.2.3. Operacjonalizacja

Koncept wyjątkowych powiązań oparty jest na założeniu, że partnerzy mogą budować więzi na trzech płaszczyznach: 1) wspólnych wartości, 2) wspólnych lub podobnych doświadczeń oraz 3) rozwiniętej dyplomacji personalnej. W relacjach na arenie międzynarodowej wspólne wartości, szczególnie te o charakterze podstawowym, manifestowane są przede wszystkim w dokumentach fundacyjnych i tych zawierających reguły funkcjonowania relacji, a także w innych dokumentach bilateralnych. Partnerzy, którzy powołują się na wspólne wartości, tworzą ich katalog i umieszczają go w początkowej części dokumentu, uznając, że stanowią one podstawę ich współpracy (szczególnie dobrze jest to widoczne w umowach o współpracy zawieranych przez UE). Warto podkreślić, że odwoływanie się do wspólnych wartości może ugruntować partnerstwo, nie ma jednak negatywnego wymiaru – zwykle partnerzy starają się znaleźć chociaż kilka wspólnych, uniwersalnych wartości (nawet w przypadku partnerstwa NATO–Rosja).

Z kolei więzi powstające na płaszczyznach powoływania się na wspólne lub podobne doświadczenia historyczne oraz rozwiniętej dyplomacji personalnej mogą mieć wymiar zarówno pozytywny, jak i negatywny. Odniesienia do wspólnych lub podobnych doświadczeń historycznych można odnaleźć, podobnie jak odniesienia do wspólnych wartości, w dokumentach fundacyjnych i tych zawierających reguły funkcjonowania relacji, a także w innych dokumentach bilateralnych. Dodatkowo, zwłaszcza w przypadku manifestowania resentymentów i negatywnego wymiaru zaszłości historycznych, informacje te można spotkać w dokumentach unilateralnych (np. Uchwała Sejmu w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów

ukraińskich na obywatelach II RP w latach 1943–1945). Kwestie dotyczące powiązań historycznych i ich konsekwencji w bieżącej polityce są również częstym tematem opracowań naukowych. Z kolei powiązania wynikające z rozwiniętej dyplomacji personalnej są najtrudniejsze do zidentyfikowania, również ze względu na często nieoficjalny charakter spotkań pomiędzy przywódcami (np. wizyty Władimira Putina na prywatnym ranczu George'a W. Busha w Teksasie). Informacje dotyczące osobistych spotkań czy relacji wykraczających poza sferę oficjalną mogą być analizowane na podstawie zasobów medialnych (relacji dotyczących wizyt czy innych aktywności polityków) oraz na podstawie opracowań naukowych.

Tabela 6.2. Operacjonalizacja wskaźników wyjątkowych powiązań

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości
Wspólne wartości (<i>shared values</i>)	Odwoływanie się do wspólnych wartości (<i>references to common values</i>)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	1
	Brak odwołań do wspólnych wartości (<i>no references to common values</i>)	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego inne dokumenty dwustronne	0
Wspólne lub podobne doświadczenia historyczne (<i>shared or similar historical experiences</i>)	Odwoływanie się do wspólnych lub podobnych pozytywnych doświadczeń historycznych (<i>references to shared or similar positive historical experiences</i>)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	1
	Brak odwołań do wspólnych lub podobnych doświadczeń historycznych (<i>no references to shared or similar historical experiences</i>)	inne dokumenty dwustronne dokumenty unilateralne	0
	Odwoływanie się do wspólnych lub podobnych negatywnych doświadczeń historycznych (<i>references to shared or similar negative historical experiences</i>)	naukowe opracowania tematu	-1

Tabela 6.2. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości
Rozwinięta dyplomacja personalna (<i>developed personal diplomacy</i>)	Występowanie możliwych do zidentyfikowania przykładów bliskich pozytywnych relacji osobistych pomiędzy przywódcami (<i>occurrence of potentially identifiable instances of close positive personal relations between leaders</i>)	zasoby medialne naukowe opracowa- nia tematu	1
	Brak możliwych do zidentyfikowania przykładów bliskich relacji osobistych pomiędzy przywódcami (<i>lack of potentially identifiable instances of close personal relations between leaders</i>)		0
	Występowanie możliwych do zidentyfikowania przykładów bliskich negatywnych relacji osobistych pomiędzy przywódcami (<i>occurrence of potentially identifiable instances of close negative personal relations between leaders</i>)		-1

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Lucyna Czechowska, Karolina Gawron-Tabor

6.3. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm (RBSI)

Dla ugruntowania współpracy istotne są między innymi dwie kwestie: regularność oraz intensywność interakcji. Regularne interakcje kształtowane są w procesie tworzenia instytucji (instytucjonalizacji). Należy pamiętać, że instytucjonalizacja jest zjawiskiem bardziej zaawansowanym, co znaczy, że regularyzacja stosunków jest jednym, ale nie jedynym jej skutkiem. W niniejszej hipotezie skupimy się na tworzeniu instytucji mających na celu ustrukturyzowanie współpracy pomiędzy

dwoma autonomicznymi aktorami stosunków międzynarodowych – partnerami strategicznymi. Stąd odnosząc się do instytucji, będziemy mieli na myśli te służące współpracy. Sama regularność wzajemnych relacji jest konieczna, ale nie wystarczająca, ponieważ dopiero ich intensyfikacja przekłada się na socjalizację elit, czyli proces, w którym pomiędzy ludźmi dochodzi do uwspólniania sposobów pojmowania rzeczywistości. Socjalizacja stanowi dopełnienie skutków instytucjonalizacji i powoduje w konsekwencji ugruntowanie partnerstwa.

6.3.1. Kontekst teoretyczny

Pojęcie instytucjonalizacji wywodzi się z języka łacińskiego od słowa *institutio*, oznaczającego zarówno urządzenie, organizowanie czegoś albo w szerszym znaczeniu zwyczaj, działanie, które jest powtarzane wielokrotnie, stając się nawykiem (*Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary*, 1992). W literaturze przedmiotu można zauważyć ujmowanie instytucji międzynarodowych w pięć kategorii, gdzie są one traktowane jako: 1) formalne organizacje, 2) praktyki, 3) reguły, 4) normy, 5) reguły i normy (Duffield, 2007, s. 3–7). Należy zauważyć, że zmiana w pojmowaniu instytucji międzynarodowych po części związana była z rozwojem stosunków międzynarodowych jako dyscypliny naukowej (Martin, Simmons, 1998). Utożsamianie instytucji międzynarodowych z formalnymi organizacjami międzynarodowymi można zaobserwować przede wszystkim w latach 50. i 60. XX wieku (Scott, 2013, s. 1–20). W latach 70. i 80. XX wieku teoria reżimów zapoczątkowała podejście socjologiczne w definiowaniu instytucji i utożsamianie jej z praktykami (Kratochwil, Ruggie, 1986, s. 764; Young, 1980). Przyniosła ona także utożsamianie instytucji z regułami. Koncepcja racjonalistyczna zdaje się najbardziej rozpowszechniona wśród badaczy stosunków międzynarodowych. Jak zauważają Lisa L. Martin i Beth A. Simmons: „większość naukowców zaczęła utożsamiać ‘międzynarodowe instytucje’ ze zbiorami reguł, których zadaniem jest zarządzanie działaniami międzynarodowymi. Z drugiej strony reguły postrzegane są jako stwierdzenia, które zabraniają, wymagają lub zezwalają na dany rodzaj działania” (Martin, Simmons, 1998, s. 328). Instytucje traktowane jako zestaw

reguł mogą przyjmować m.in. formę „formalnych międzyrządowych oraz pozarządowych organizacji, reżimów międzynarodowych oraz nieformalnych konwencji” (Keohane, Martin, 2014, s. 322). Natomiast w latach 80. XX wieku konstruktywiści zaczęli utożsamiać instytucje z normami (Wendt, 1999), rozumianymi przez nich „jako społecznie podzielane oczekiwania, przekonania albo też standardy odpowiedniego zachowania dla aktorów o określonej tożsamości” (Duffield, 2007, s. 6). Istotą norm jest to, że mają charakter intersubiektywny i muszą być przez podmiot wewnętrznie przyswojone. To właśnie to subiektywne rozumienie norm oraz zaangażowanie w nie definiuje wzorzec regularyzacji interakcji między partnerami. Podzielane normatywne przekonania wydają się w znacznej mierze ułatwiać interakcje strategiczne. Podejściem, które w pojęciu instytucji łączy zarówno reguły, jak i normy, jednocześnie nie przesądzając o ich każdorazowym współwystępowaniu, jest definicja Johna Duffielda: „międzynarodowe instytucje definiuje się jako względnie stałe zbiory powiązanych konstytutywnych, regulacyjnych i proceduralnych norm i reguł odnoszonych do systemu międzynarodowego, aktorów danego systemu (włączając podmioty państwowe i niepaństwowe) oraz ich działań. Z kolei żadna konkretna instytucja międzynarodowa nie musi koniecznie zawierać wszystkich trzech wymienionych elementów” (Duffield, 2007, s. 7–8). Przyjmując powyższą definicję, projekt posługiwać się będzie pojęciem instytucji współpracy funkcjonującej w obrębie partnerstwa strategicznego – relatywnie stabilnego zestawu norm i reguł. Przy czym odnosi się do norm tak, jak je widzą konstruktywiści (jako do bytów intersubiektywnych), i reguł tak, jak je widzą racjoniści (bytów realnych).

Z punktu widzenia regularyzacji interakcji w polityce zagranicznej interesujące są następujące skutki instytucjonalizacji. Przede wszystkim regularyzacja interakcji oznacza określenie zwyczajowej praktyki (*business as usual*). Dzięki zrutynizowaniu relacji, co oznacza przede wszystkim nawyk spotykania się, partnerzy zobowiązani są do pozostawania w kontakcie. Nawet „jeśli zmienia się podmiot sprawujący władzę w obrębie danego państwa, ustalony harmonogram spotkań nie pozwala nowym liderom przekładać konsultacji ze swoimi partnerami” (Krotz, Schild, 2012, s. 19–20). Po drugie, tworzenie zasadnych

oczekiwań. Postanowienia dokumentów fundacyjnych partnerstwa strategicznego formułują punkt odniesienia dla prawowitych celów, do których warto dążyć, oraz dla zdefiniowania, czym jest osiągnięcie tychże. Rebecca Adler-Nissen (2009, s. 129) opisuje rzeczzone zjawisko w następujący sposób:

W swoich negocjacjach przedstawiciele państw członkowskich Unii Europejskiej podejmują działania w pewnym szczególnym kierunku, mniej lub bardziej świadomie podzielając wspólny ideał wypełniania nadrzędnych celów traktatowych. [...] W rzeczy samej założenie, jakoby Unia musiała kontynuować swój rozwój, jest podzielane do tego stopnia, że bywa bardzo rzadko kwestionowane przez jakiegokolwiek narodowego przedstawiciela. Być może nie zawsze zgadzają się co do kierunku albo prędkości rozwoju, który powinna przyjąć Unia. To jednak, że Unia powinna iść do przodu, pozostaje bezdyskusyjne (Adler-Nissen, 2009, s. 129).

Po trzecie, rozważana regularyzacja również pociąga za sobą legitymizację działań partnera w danym kontekście, tym samym „autoryzując” pewne sposoby działań oraz delegitymizując inne – nawet jeśli dezaprobata dla tych drugich nie została oficjalnie wyrażona lub/i udokumentowana. Z kolei stworzenie wspólnych ciał, z odpowiednio im przypisanymi zadaniami i funkcjami, informuje urzędników zaangażowanych w kształtowanie polityki co do zakresu merytorycznego oraz ograniczeń ich kompetencji. Z drugiej strony ostateczne terminy stymulują postęp oraz zajmowanie wspólnych stanowisk, jako że przekładają się na poświęcenie bezpośredniej uwagi wspólnym propozycjom: „Presja wymyślenia czegoś na kolejny szczyt” (Krotz, Schild, 2012, s. 22) może okazać się bardzo owocna, zwłaszcza gdy towarzyszy jej wysoki stopień socjalizacji. Proces socjalizacji elit odbywa się głównie, choć nie wyłącznie, w obrębie działań wspólnych ciał. Socjalizacja elit „wywiera wpływ na to, jak aktorzy sami się postrzegają oraz co zaczynają uznawać za swój interes i obowiązek” (Beyers, 2014, s. 2). Dlatego też bez ambitnych celów nawet bardzo częste spotkania wspólnych ciał nie są w stanie przynieść znaczących rezultatów (Czechowska, 2014).

Jak widać, zagadnienie instytucjonalizacji jest nierozzerwalnie związane z tzw. czynnikiem ludzkim, mającym swe ujęcie m.in. w procesie socjalizacji elit. Socjalizacja reprezentantów danych podmiotów może być pojmowana jako proces interakcji między ludźmi (np. formalne i nieformalne spotkania), „który nie tylko wpływa na ich percepcję, zachowania, praktyki i preferencje” (Kamińska, 2008, s. 30), ale również skutkuje tym, że rzeczzone zmiany stają się częścią ich rozumowania.

Panuje przekonanie, że osobiste kontakty między urzędnikami należącymi do różnych szczebli rządowych oraz reprezentującymi różne sektory minimalizuje możliwość nieporozumień oraz braków informacyjnych. Dzięki istnieniu pewnego rodzaju wspólnoty ludzi, którzy znają się prywatnie, zapoznali się ze swoimi stanowiskami oraz wykształcili nawyk współpracy, „normalną praktyką jest wykluczenie możliwości nieosiągnięcia porozumienia” (Adler-Nissen, 2009, s. 129–130). W szczególności w czasach wielkich napięć nieformalne i poufne interakcje są w stanie zwiększyć świadomość wzajemnych czułych punktów, a tym samym „antycypować oraz udaremniać frustracje, co z kolei może regulować wszelkie różnice, zanim będą mogły się intensyfikować” (Krotz, Schild, 2012, s. 9–10). Poprawa komunikacji oraz procesu negocjacji ma głęboki wpływ na zdolność partnerów do osiągania kompromisu. Podobnie „klubowa” atmosfera zapewnia możliwość stymulujących dyskusji, a następnie wspólnych przedsięwzięć w ramach polityki światowej (Smith, 2000, s. 618), szczególnie gdy w miarę upływu czasu narodowi przedstawiciele zaczynają odwoływać się do wspólnego punktu odniesienia. Ponadto niezależność bieżącej polityki charakterystyczna dla personelu niższego szczebla tłumi zakłócający efekt pojedynczych zmian w biurach politycznych i administracyjnych. W bardziej „technicznych” sektorach wspólne przekonania, siatki pojęć oraz rozwiązania stworzone przez uczestników pozwalają wzmocnić i rozpropagować treść i procedury politycznej współpracy” (Smith, 2000, s. 618).

W rezultacie hipoteza zakłada, że *im bardziej regularne i intensywne są interakcje w polityce zagranicznej pomiędzy partnerami, tym bardziej ugruntowana jest ich współpraca strategiczna* (H_3). Oba przywołane aspekty zmiennej niezależnej łączy w sobie koncept regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu (*Regularized Bilateral Strategic Interactionism*, RBSI), skonstruowany w ramach projektu SPaSIO.

6.3.2. Konceptualizacja

Najprościej rzecz ujmując, regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm (RBSI) najlepiej jest rozumieć jako proces oraz efekt regulowania oraz intensyfikacji interakcji na polu polityki zagranicznej pomiędzy dwoma strategicznymi aktorami (państwem a organizacją międzynarodową). Paradygmat RBSI został zainspirowany prekursorką pracą Ulricha Krotza i Joachima Schilda (2012), którzy w swoim studium francusko-germańskich interakcji nakreślili ideę regularyzowanej międzyrządowości (RI). Zatem wydaje się konieczne zaprezentowanie obszarów, w których te dwa pojęcia się pokrywają, oraz tych, w których się różnią.

Według autorów, którzy ukuli powyższy termin, „regularyzowana międzyrządowość odnosi się do odrębnego rodzaju międzypaństwowych praktyk, które w szczególny sposób łączą i przeplatają polityczne procedury i procesy stanowienia polityki” (Krotz, Schild, 2012, s. 1). Model francusko-niemieckiej kooperacji, ze swymi dwurządowymi prawnymi konstruktami oraz instytucjami, które nie są ani federacyjne, ani konfederacyjne, ani też nie reprezentują organizacji międzynarodowej, dostarczył pokaźnego empirycznego materiału do skonstruowania powyższej teorii. Według autorów pojęcie RI charakteryzuje się trzema koniecznymi cechami. Po pierwsze, jest to idea regularyzowania interakcji na polu polityki zagranicznej. Po drugie, aktorzy zaangażowani w regularyzowanie stosunków międzynarodowych powinni reprezentować państwowe lub regionalne (między)rządowe organizacje. Po trzecie, zbiór polityków zaangażowanych w praktyki regularyzowanej międzyrządowości powinien zawierać też tych najwyższego szczebla rządowego. Cechom tym towarzyszą dwie kolejne cechy dystynktywne: intensyfikacja interakcji na polu polityki zagranicznej i komunikacji, jak też bilateralne lub minilateralne relacje w polityce zagranicznej (Krotz, Schild, 2012, s. 2).

Chociaż autorzy utrzymują, że to pojęcie stosuje się nie tylko do relacji międzypaństwowych, rdzeń idei regularyzowanej międzyrządowości mocno opiera się na pojęciu państwa. Przesłanki projektu SPaSIO, który uwzględnia zarówno państwowych, jak i pozapaństwowych ak-

torów (ci drudzy mogą być egzemplifikowani przez międzynarodowe organizacje rządowe oraz organizacje ponadnarodowe), wymusiły poszerzenie grona aktorów. Stąd też *międzyrządowość* musiała zostać zastąpiona terminem abstrahującym od aktorów, czyli *interakcjonizmem*. RBSI stosuje się do relacji między państwami a organizacjami międzynarodowymi (nie zawężając tej drugiej grupy do organizacji regionalnych lub międzyrządowych), które są, po pierwsze, *bilateralne*, a po drugie – *strategiczne*. Ponadto RI odnosi się do praktyk między państwowych bez definiowania tychże. RBSI z kolei odżegnuje się od czysto międzypaństwowej natury praktyk, jednocześnie je definiując. W tym kontekście paradygmat RBSI podąża za podejściem Duffielda do międzynarodowych instytucji oraz postrzega relatywnie stabilne zestawy normy i reguły jako składowe regularyzacji, w tym instytucjonalizacji interakcji strategicznych partnerów.

Wspólnym mianownikiem RI oraz RBSI jest zdecydowanie regularyzacja interakcji na polu polityki zagranicznej, rozumiana w duchu drugiego z wymienionych podejść, jako rezultat stworzenia instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych struktur współpracy między partnerami, bez ustanowienia „formalnych międzynarodowych organizacji czy też ponadnarodowych ciał” (Krotz, Schild, 2012, s. 4). Normy i reguły mogą mieć charakter konstytutywny (np. tworzenie ciał), regulacyjny (np. jak zachowywać się wobec kryzysów wewnętrznych i zewnętrznych) oraz proceduralny (np. kto i jak często powinien się spotykać) (Duffield, 2007, s. 7–8, 12–15).

Według Vidyi Nadkarni ustanowienie wspólnych grup roboczych oraz stworzenie formalnych instytucjonalnych powiązań na różnych poziomach, jak też wygenerowanie licznych kanałów interakcji (Nadkarni, 2011, s. 48–49) należy do sześciu najbardziej powszechnych elementów partnerstwa strategicznego. Dla celów analizy ważne jest, aby przeprowadzić rozróżnienie między wspólnymi ciałami a ustandaryzowanymi spotkaniami. *Wspólne ciała* są instytucjami współpracy konstituowanymi przez partnerów w celu konsultacji, koordynacji i wdrażania ich programów w wybranej dziedzinie lub w kilku obszarach polityki. *Ustandaryzowane spotkania* oznaczają umyślne, rutynowe praktyki regularnego gromadzenia się w celu przedyskutowania zagad-

nień i problemów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, a także – w niektórych przypadkach – w celu podjęcia wspólnych decyzji. Ustandaryzowane spotkania odbywają się w określonym czasie lub w określonym okresie, w danym miejscu oraz przy wskazanej agendzie. Od wspólnych ciał odróżniają je mniej precyzyjnie określone zadania. Ponadto wspólne ciała są zwykle bardziej sformalizowane i zbiurokratyzowane. Mimo to w praktyce stosunków międzynarodowych nie jest łatwo odróżnić wspólne ciała od ustandaryzowanych spotkań – tym bardziej że członkostwo (reprezentacja) w nich często się nakłada. Pod tym względem nasz projekt bierze pod uwagę intencje stron, tym samym rozróżniając pomiędzy wspólnymi ciałami a ustandaryzowanymi spotkaniami głównie na podstawie wyznaczanych im, w odpowiednich manifestach, celów. Dlatego też rady, grupy, komisje, komitety, platformy, ośrodki, sekretariaty oraz ciała robocze są traktowane jako wspólne ciała, podczas gdy szczyty, fora, dialogi, panele, konferencje oraz inne formuły spotkań są uznawane za ustandaryzowane spotkania.

O ile w paradygmacie RI socjalizacja elit postrzegana jest jako jeden ze skutków regularyzowanej międzyrządowości, w naszej książce przyjmujemy socjalizację elit zarówno za skutek, jak i czynnik wpływający na wzmocnienie innych składowych RBSI. Dlatego też intensyfikacja interakcji na polu polityki zagranicznej – kluczowy warunek, aby socjalizacja w ogóle zaszła, a po drugie, ażeby jej proces został wzmocniony – w obrębie RBSI jest traktowana jako cecha niezbędna – a nie jedynie powiązana.

Intensyfikacja interakcji na polu polityki zagranicznej polega na kontaktach między partnerami w trzech aspektach: ich szczepeli, częstotliwości interakcji oraz nieformalnego komponentu. Chociaż proces skojarzony z rzeczonymi kontaktami jest często opisywany jako socjalizacja elit, nie dotyczy on wyłącznie politycznych elit najwyższego szczebla. Właściwie rzecz biorąc, badania nad socjalizacją w obrębie UE pokazały, że „z powodu krótszego okresu interakcji na poziomie Unii Europejskiej, aktorzy polityczni są zazwyczaj słabiej zsocjalizowani niż urzędnicy publiczni pełniący swe funkcje od dłuższego czasu” (Kamińska, 2008, s. 30). Krotz i Schild z kolei utrzymują, że proces musi włączyć najwyższe szczeble rządowe (Krotz, Schild, 2012, s. 2). Niniejszy

projekt zakłada, że partnerzy wchodzi w interakcje na różnych poziomach formalnych kontaktów, których typologia wygląda następująco:

- a) poziom egzekutywy wyższego szczebla (HE): głowy państw lub rządów, ambasadorzy, sekretarze generalni;
- b) poziom ministerialny (LE): ministrowie spraw zagranicznych, inni ministrowie, sekretarze stanu, naczelni dowódcy sił zbrojnych;
- c) poziom parlamentarny (P): przewodniczący parlamentów, przewodniczący komisji parlamentarnych;
- d) poziom specjalistyczny (S): wiceministrowie, dyplomaci, urzędnicy państwowi oraz funkcjonariusze międzynarodowi, biurokraci oraz eksperci.

Po drugie, socjalizacja jest szczególnie usprawniona dzięki częstym spotkaniom, włączając intensywność na poziomie tak zwanego *permanentnego dialogu*. Aby utworzyły się więzy oraz aby wystąpił efekt socjalizacji, aktorzy nie muszą zawsze się ze sobą zgadzać – wystarczy, że spotykają się regularnie oraz wymieniają poglądy. Jednak istotna jest nie tylko częstotliwość spotkań, ale też atmosfera, w jakiej one przebiegają. Jak pisze Simon Nuttall, „żeby socjalizacja zaczęła działać, najpierw należy utrzymywać stosunki towarzyskie. Nie tylko spotkania są ważne, ale też lunchy, obiady oraz drobne wycieczki, a dobra atmosfera zależy od luźnych procedur i niewielkiej liczby uczestników” (Nuttall, 1997, s. 3). Dlatego też, aby wzbudzić poczucie przynależności oraz zaufania, strategiczne interakcje potrzebują nieformalnego formatu spotkań – bez względu na to, czy poprzez klubowy typ spotkań na marginesie formalnych wydarzeń, czy też niezależne nieformalne spotkanie jako takie.

6.3.3. Operacjonalizacja

Wśród norm i reguł, jakie ustanawiają aktorzy w praktyce stosunków międzynarodowych dla ugruntowanej współpracy partnerów strategicznych, kluczowe znaczenie mają przede wszystkim trzy elementy: antycypowany tryb rozwiązywania sporów, wspólne ciała oraz ustandaryzowane spotkania. W przypadku sposobu rozstrzygania sporów przypisywanie wartości odzwierciedla zasadę, że im precyzyjniej i bardziej

adekwatnie do swoich potrzeb partnerzy skonstruują mechanizm, tym bardziej odporne na wewnętrzne kryzysy powinno okazać się partnerstwo. Przyjęto również założenie, że im więcej dwustronnych ciał, tym lepiej. Metodologia projektu zakłada ponadto, że ugruntowaniu współpracy sprzyja wysoki zakres ich kompetencji, począwszy od konsultowania (np. Komitet polityczny i bezpieczeństwa UE–RPA) i koordynowania (np. Zespół kryzysowej komunikacji ASEAN–Indie), a na kreowaniu polityki skończywszy (np. komitety implementacyjne powołane do obsługi FTA pomiędzy UE a Koreą Południową)⁵. O ustandaryzowanych spotkaniach możemy z kolei mówić w przypadku ich planowej regularności, np. raz w roku (unijno-meksykański dialog na wysokim poziomie odnośnie do środowiska naturalnego) lub dwa razy w roku (unijno-chińska konferencja energetyczna) oraz ustalonej formule, oryginalnej nazwie i stałych uczestnikach (np. szczyty G8 czy G20)⁶.

Tabela 6.3.1. Operacjonalizacja wskaźników regularyzacji interakcji w polityce zagranicznej

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości
Mechanizm rozwiązywania sporów (<i>dispute settlement mechanism</i>)	Wspólne ciało concyliacyjne (<i>joint conciliation body</i>)	dokumenty fundacyjne partnerstwa strategicznego	3
	Wspólny mechanizm konsultacyjny (<i>joint consultation mechanism</i>)	dokumenty wdrażające partnerstwa strategicznego	2
	Zewnętrzny mechanizm rozwiązywania sporów* (<i>external dispute settlement mechanism</i>)	inne dokumenty dwustronne	1
	Brak mechanizmu rozwiązywania sporów (<i>no dispute settlement mechanism</i>)		0

⁵ Pod uwagę brane były wyłącznie wspólne ciała funkcjonujące w okresie od momentu pierwszego podniesienia statusu partnerstwa do roku 2015 (końcowa cezura projektu).

⁶ Projekt skupiony był na spotkaniach, które były zarówno bilateralne, jak i formalne (te, które zostały zarejestrowane przez co najmniej jedną ze stron w angielskiej wersji oficjalnej strony internetowej).

Tabela 6.3.1. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości	
Wspólne ciała (joint bodies)	Liczba wspólnych ciał (<i>quantity of joint bodies</i>)**	11 ciał i więcej (<i>11 and more bodies</i>)	dokumenty funda- cyjne partnerstwa strategicznego	3
		6–10 ciał (<i>6–10 bodies</i>)	dokumenty wdra- żające partnerstwa strategicznego	2
		1–5 ciał (<i>1–5 bodies</i>)	inne dokumenty strategicznego	1
		Brak wspólnych ciał (<i>no joint bodies</i>)	dwustronne	0
	Funkcje wspólnych ciał (<i>func- tions of joint bodies</i>)	Ciała kreujące politykę (<i>policy- making bodies</i>)	zawartość angloję- zycznych oficjalnych stron internetowych	3
		Ciała koordynujące (<i>policy-coor- dinating bodies</i>)	instytucji zaangażo- wanych w prowadze- nie polityki zagra- nicznej	2
		Ciała konsultacyjne (<i>consultative bodies</i>)	naukowe i analityczne opracowania tematu	1
		Brak wspólnych ciał (<i>no joint bodies</i>)		0
	Ustandaryzowane spotkania (standardized meetings)	Istnienie regularnych spotkań i ustalonej formuły (<i>regular meetings and a fixed meeting formula featured</i>)	inne dokumenty dwustronne	1
	Istnienie regularnych spotkań lub ustalonej formuły (<i>regular meetings or a fixed meeting for- mula featured</i>)	zawartość anglo- języcznych stron internetowych in- stytucji zaangażowa- nych w prowadzenie polityki zagranicznej (sekcje: <i>News, Calen- dar, Press Release</i>)	0,5	
	Brak regularnych spotkań i ustalonej formuły (<i>no regular meetings and no fixed meetings formulas featured</i>)	naukowe i analityczne opracowania tematu	0	

* Przykładem może tu być poleganie na postępowaniu w ramach Stałego Trybunału Arbitrażowego lub procedurach rozstrzygnięcia sporów Światowej Organizacji Handlu.

** W trakcie zliczania wspólnych ciał grupy robocze podlegające konkretnemu wspólnemu organowi nie były dodatkowo uwzględniane.

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Intensyfikacja interakcji na polu polityki zagranicznej składa się z trzech elementów: poziomu kontaktu, częstotliwości oraz atmosfery. Pierwsze dwa elementy dotyczą spotkań formalnych i jednocześnie konstytuują warunek konieczny do pojawienia się trzeciego ele-

mentu – nieformalnego komponentu interakcji. Część badaczy zgadza się co do tego, że im bardziej wszechstronne są poziomy, na których odbywają się spotkania, tym bardziej wydajna jest interakcja między aktorami. Ponadto istnieje większa szansa, że zajdą procesy socjalizacji na poziomie profesjonalnych funkcjonariuszy publicznych niż na poziomie polityków wysokiej rangi (Adler-Nissen, 2009, s. 123–125; Kamińska, 2008, s. 30; Nandkarni, 2011, s. 48–49). Oczywiście jest jednak, że proces socjalizacji wymaga również bardzo częstych spotkań. Założenia te znajdują odzwierciedlenie w procesie przypisywania wag i wartości. Częstotliwość spotkań jest obliczana jako średnia na rok⁷. Jedynie spotkania i wizyty⁸ bilateralne, jak też rozmowy dwustronne na marginesie multilateralnych wydarzeń (jeśli bilateralne spotkania zostały wyraźnie potwierdzone przez co najmniej jedną z uczestniczących stron) były brane pod uwagę. Średnia arytmetyczna spotkań na rok została porównana z liczbą spotkań danej organizacji międzynarodowej odbytych z innym państwem o porównywalnym statusie potęgi w roku kontrolnym – 2013⁹. Ustanowiony w ten sposób kontekst pozwolił oszacować, czy częstotliwość kontaktów była wyższa, podobna lub niższa niż w przypadku kontrolnym. Dla oszacowywania nieformalnych interakcji przyjęto pośrednią metodę pomiaru, polegającą na dychotomicznym rozstrzygnięciu pomiędzy obecnością albo brakiem działań integracyjnych w teorii lub/i praktyce relacji między partnerami stanowiącymi przedmiot analizy (np. poprzez program wymiany funkcjonariuszy, szkolenia, wspólne ćwiczenia wojskowe oraz spotkania innego formatu, włączając te, które są nieformalne same w sobie). Jako że forma i zakres nieformalnych i integracyjnych działań zmienia się od przypadku do przypadku, niniejsza książka koncentruje się na weryfikowaniu obecności lub braku rzeczonych działań.

⁷ Jedynie spotkania funkcjonujące od pierwszego podniesienia statusu partnerstwa aż do 2015 roku (końcowa cezura projektu) zostały wzięte pod uwagę.

⁸ Pojedyncza wizyta (nawet jeśli składała się z kilku rozmów z różnymi reprezentantami drugiej strony) zawsze była traktowana jako jedno spotkanie. Wszystkie poziomy kontaktów podczas jednej wizyty były zliczane. Dlatego też liczba spotkań nie jest równa liczbie poziomów kontaktów w okresie poddanym badaniu.

⁹ Jako rok bazowy wybrano rok 2013, ponieważ po kryzysie ukraińskim z 2014 wzorzec konsultacji uległ poważnej transformacji.

Tabela 6.3.2. Operacjonalizacja wskaźników intensyfikacji interakcji w polityce zagranicznej

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przy- pisane wartości	
Poziomy kontaktów (<i>contact levels</i>)	Wszech- stronność poziomów kontaktów (<i>contact levels com- prehensive- ness</i>)	Spotkania odbywają się na wszystkich poziomach (<i>meetings on all levels</i>)	zawartość anglo- języcznych stron internetowych insty- tucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej (sekcje: <i>News, Calendar, Press Release</i>)	3
		Spotkania odbywają się na 3 poziomach (<i>meetings on 3 levels</i>)		2
		Spotkania odbywają się na 2 poziomach (<i>meetings on 2 levels</i>)		1
		Spotkania odbywają się na 1 poziomie lub w ogóle (<i>meetings on 1 level or no meetings at all</i>)		0
		Dominujący poziom kontaktów (<i>the prevail- ing contact level</i>)	Spotkania odbywają się głów- nie na poziomie specjalistów (<i>meetings mainly on the specialist level</i>): S	4
		Spotkania odbywają się głównie na poziomie ministerialnym (<i>meetings mainly on the lower-rank executive level</i>): LE		3
		Spotkania odbywają się głów- nie na poziomie egzekutywy wyższego szczebla (<i>meetings mainly on the higher-rank executive level</i>): HE		2
		Spotkania odbywają się głów- nie na poziomie parlamen- taryjnym (<i>meetings mainly on the parliamentary level</i>): P		1
	Częstotliwość kontaktów (<i>contact frequency</i>)	Wysoka średnia spotkań (<i>high meetings average</i>)		3
		Umiarkowana średnia spotkań (<i>moderate meetings average</i>)		2
Niska średnia spotkań (<i>low meetings average</i>)			1	

Tabela 6.3.2. cd.

Wskaźnik	Miara	Źródła	Przypisane wartości
Nieformalne interakcje (<i>informal interactions</i>)	Istnieją działania sprzyjające budowaniu kontaktów zawodowych (<i>presence of networking activities</i>)	inne dokumenty dwustronne zawartość anglojęzycznych stron internetowych instytucji zaangażowanych w prowadzenie polityki zagranicznej (sekcje: <i>News, Calendar, Press Release</i>) naukowe i analityczne opracowania tematu	1
	Brak działań sprzyjających budowaniu kontaktów zawodowych (<i>absence of networking activities</i>)		0

Uwaga: bardziej szczegółowe informacje na temat zmiennych, w tym przypisania przez ekspertów wartości (kodowania), są dostępne w bazie danych projektu SPaSIO (SPG, 2018).

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

- Adler-Nissen R. (2009). Late Sovereign Diplomacy. *Hague Journal of Diplomacy*, 4(2), 121–141. DOI: 141. 10.1163/187119109X440870.
- Axelrod R. (1984). *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.
- Barston R. P. (2014). *Modern Diplomacy*. London–New York: Routledge.
- Barwiński M. (2009). The Contemporary Polish-Ukrainian Borderland – Its Political and National Aspect. W: M. Sobczyński (red.), *Historical Regions Divided by the Borders. General Problems and Regional Issue. Region and Regionalism*, 9(1), Łódź–Opole: Państwowy Instytut Naukowy „Instytut Śląski” w Opolu, 187–208.
- Beck L. (2014). *The Role of Personal Relationships in German-American Relations*. Pobrane z: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:896028/FULLTEXT01.pdf>.
- Beyers J. (2014, December 14). Multiple Embeddedness and Socialization in Europe: The Case of Council Officials. *ARENA Working Papers WP*, 02(33), 1–30.

- Blanco L. (2011). *Strategic Partnership: A New Form of Association in International Relations?* Pobrane z: http://www.wiscnetwork.org/porto2011/papers/WISC_2011-523.pdf.
- Boller M. (2015). *Sustainability (Minor). Overview*. Pobrane z: http://catalog.sjfc.edu/undergraduate/2015-2016/academic-programs/program_of_study.dot?id=3ad60497-7dae-4f12-b331-9d9c2082297d&schoolid=d1d-50de6-e38f-426d-ae12-4e1b2540a0d5/.
- Brecher M. (1993). *Crises in World Politics: Theory and Reality*. New York: Pergamon Press.
- Collins English Dictionary*. Pobrane z: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sustainable>.
- Copsey N. (2008). Remembrance of Things Past: The Lingering Impact of History on Contemporary Polish-Ukrainian Relations. *Europe-Asia Studies*, 60(4), 531–560.
- Council Decision of 19 March 2001 Adopting the Council's Security Regulations (2001/264/EC)*. (2001). Pobrane z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001D0264>.
- Czechowska L. (2014). Klucz do sukcesu dwustronnych komisji podreçznikowych. *Kultura i Edukacja*, 3, 152–183.
- Duffield J. (2007). What Are International Institutions? *International Studies Review*, 9(1), 1–22.
- Dumbrell J. (2013). Personal Diplomacy: Relations between Prime Ministers and Presidents. W: A. Dobson, S. Marsh (red.), *Anglo-American Relations* (s. 100–122). London–New York: Routledge.
- Edwards M. (2004). *Future Positive: International Co-operation in the 21st Century*. London–Sterling: Earthscan Publications.
- Espinosa A., Walker J. (2011). *A Complexity Approach to Sustainability. Theory and Application*. London: Imperial College Press.
- Etheredge L. S. (1978). Personality Effects on American Foreign Policy, 1898–1968: A Test of Interpersonal Generalization Theory. *American Political Science Review*, 72(2), 434–451.
- Fearon J. D. (1998). Bargaining, Enforcement, and International Cooperation. *International Organization*, 52(2), 269–305.
- Féron E. (2006). Post-colonial Britain and Its Former Colonies in the European Union. W: G. Sheridan (red.), *The Partnership: The Inside Story of*

- the US-Australian Alliance Under Bush and Howard* (s. 88–110). Sydney: UNSW Press.
- Foundation for German-Polish Cooperation (FGPC) (2018). Pobrane z: <https://www.ifa.de/en/culture-and-foreign-policy/organisations/organisations/foundation-for-german-polish-cooperation-fgpc.html>.
- Freedman L. (1998). International Security: Changing Targets. *Foreign Policy*, 110, 48–63.
- Frunzeti T. (2012). European Union – a Community Based on Common Interests and Values. *Impact Strategic*, 43(2), 7–16.
- The Guardian*. (2015). Israel Suspends Contact with EU Bodies over Labelling of West Bank Produce. Pobrane z: <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/29/israel-suspends-contact-eu-bodies-labelling-west-bank-produce>.
- Haas E. B. (1958). *The Uniting of Europe*. Stanford CA: Stanford University Press.
- Harrison W. R. (1983). The Theory of Games and the Problem of International Cooperation. *American Political Science Review*, 77(2), 330–346.
- Hechter M. (1994). The Role of Values in Rational Choice Theory. *Rationality and Society*, 6(3), 318–333.
- Hurrell A. (2007). *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Jervis R. (1978). Cooperation under the Security Dilemma. *World Politics*, 30(2), 167–213.
- Joint Declaration of the Heads of State/Government of the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China on Strategic Partnership for Peace and Prosperity*. (2013). Pobrane z: <http://www.asean.org/news/item/external-relations-china-joint-declaration-of-the-heads-of-stategovernment-of-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-on-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity-bali-indonesia-8-october-2003>.
- Kamińska J. (2008). Europeizacja polskiej polityki zagranicznej. *Studia Europejskie*, 3, 23–38.
- Keohane R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Keohane R. O. (2002). *Power and Governance in a Partially Globalized World*. London–New York: Routledge.

- Keohane R. O., Martin L. L. (2014). Institutional Theory as a Research Program. W: C. Elman, M. A. Jensen (red.), *The Realism Reader* (s. 320–324). London–New York: Routledge.
- Keohane R. O., Nye J. S. (1997). Interdependence in World Politics. W: G. T. Crane, A. Amawi (red.), *The Theoretical Evolution of International Political Economy: A Reader* (s. 122–140). New York: Oxford University Press.
- Kim J. (2015). Alliance Adjustment in the Post-Cold War Era: Convergence of Strategic Perceptions and Revitalization of the ROK-US Alliance. *Pacific Focus*, 30(1), 33–58.
- Krasner S. D. (1982). Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables. *International organization*, 36(2), 185–205.
- Kratochwil F., Ruggie J. G. (1986). International Organization: A State of the Art on an Art of the State. *International Organization*, 40(4), 753–775.
- Krotz U., Schild J. (2012). *Shaping Europe: France, Germany, and Embedded Bilateralism from the Elysée Treaty to Twenty-First Century Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Kydd A. H. (2000). Trust, Reassurance, and Cooperation. *International Organization*, 54(2): 325–57.
- Larres K. (2002). *Churchill's Cold War: The Politics of Personal Diplomacy*. New Haven: Yale University Press.
- Manheim J. B. (1994). Strategic Public Diplomacy: Managing Kuwait's Image during the Gulf Conflict. W: W. L. Bennet, D. L. Paletz (red.), *Taken by Storm: The Media, Public Opinion, and US Foreign Policy in the Gulf War* (s. 131–148). Chicago–London: University of Chicago Press.
- Martin B. A., Simmons L. L. (1998). Theories and Empirical Studies of International Institutions. *International Organization*, 52(4), 729–757.
- Martin B. A., Simmons L. L. (2013). International Organizations and Institutions. W: W. Carlsnaes, T. Risse-Kappen, B. A. Simmons (red.), *Handbook of International Relations* (s. 326–351). London–Thousand Oaks–New Delhi: SAGE Publications.
- Michelsen G., Adomßent M., Martens P., von Hauff M. (2016). Sustainable Development – Background and Context. W: H. Heinrichs, P. Martens, G. Michelsen, A. Wiek (red.), *Sustainability Science* (s. 5–29). Dordrecht: Springer.
- Milner H. (1992). International Theories of Cooperation Among Nations: Strength and Weakness. *World Politics*, 44(3), 466–496.

- Mishra M. K. (2012). Iran's Changed Perception Concerning its Role in Afghanistan Following Soviet Disintegration. *Afro Euroasian Studies*, 1(2), 76–96.
- Mitrany D. (1966). *A Working Peace System*. Chicago: Quadrangle.
- Mix D. E. (2009). *The United States and Europe: Current Issues*. Pobrane z: <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA498458>.
- Muehlenbeck P. E. (2008). Kennedy and Toure: A Success in Personal Diplomacy. *Diplomacy and Statecraft*, 19(1), 69–95.
- Nadkarni V. (2011). *Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances*. London: Routledge.
- New British Embassy. (2016). *New British Embassy Opened in Vientiane*. Pobrane z: <https://www.gov.uk/government/news/new-british-embassy-opened-in-vientiane>.
- Niemeyer E. V. (1986). Personal Diplomacy: Lyndon B. Johnson and Mexico, 1963–1968. *The Southwestern Historical Quarterly*, 90(2), 159–186.
- Nuttall S. (1997). *The CFSP at Maastricht: Old Friend or New Enemy?* Paper prepared for the Fifth Biennial International Conference of the European Community Studies Association, Seattle, WA, 29 May–1 June.
- Oelsner A., Koschut S. (2014). A Framework for the Study of International Friendship. W: S. Koschut, A. Oelsner (red.), *Friendship in International Relations* (s. 3–34). London: Palgrave Macmillan.
- Olsson S. (2009). *Crisis Management in the European Union: Cooperation in the Face of Emergencies*. Berlin–Heidelberg: Springer-Verlag.
- Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary*. (1992). Oxford: Oxford University Press.
- Oye K. A. (1986). Explaining Cooperation under Anarchy: Hypothesis and Strategies. W: K. A. Oye (red.), *Cooperation under Anarchy* (s. 1–24). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Piechowiak-Lamparska J. (2014). Dependence Path in the Process of Achieving Transitional Justice on the Post-Soviet Area: Comparative Studies on the Transition in Estonia, Georgia, and Poland. *Athenaeum: Polskie Studia Politologiczne*, 44, 164–176.
- Pietraś M. (2014). Teoria i praktyka reżimów międzynarodowych. W: K. Kącka (red.), *Stosunki międzynarodowe. Wokół zagadnień teoretycznych* (s. 13–68). Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

- Plischke E. (1958). *Summit Diplomacy: Personal Diplomacy of the President of the United States*. Bureau of Governmental Research. College of Business and Public Administration, University of Maryland.
- Pomorska K. (2011). *Are We There Yet? From Adaptation to Europeanisation of Polish Foreign Policy*. Paper prepared for the EUSA Twelfth Biennial International Conference Boston. Boston.
- Risse-Kappen T. (1997). *Cooperation Among Democracies: The European Influence on US Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Risse T. (2009). Social Constructivism and European Integration. W: A. Wiener, T. Diez (red.), *European Integration Theory* (s. 144–160). Oxford: Oxford University Press.
- Robertson D. (2004). *A Dictionary of Modern Politics*. London–New York: Europa Publications.
- Scheler M. (2008). *Resentymment a moralność*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Schrodt N. (2014). *Modern Turkey and the Armenian Genocide. An Argument about the Meaning of the Past*. New York: Springer.
- Scott W. R. (1995). *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Scott W. R. (2013). *Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities*. Los Angeles: Sage Publications.
- Sheridan G. (2006). *The Partnership: The Inside Story of the US-Australian Alliance Under Bush and Howard*. Sydney: UNSW Press.
- Sjursen H. (2004). On the Identity of NATO. *International Affairs*, 80(4), 687–703.
- Slantchev B. L. (2005). *Introduction to International Relations Lecture 4: Bargaining and Dynamic Commitment*. Pobrane z: <http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps12/04-bargaining-dynamic-commitment.pdf>.
- Šleivyte J. (2009). *Russia's European Agenda and the Baltic States*. London–New York: Routledge.
- Smith M. E. (2000). Conforming to Europe: The Domestic Impact of the EU Policy Cooperation. *Journal of the European Public Policy*, 7(4), 613–631.
- SPG. (2018). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Stegny P. (2008). Understanding Common History Ideas for Discussion. *In-*

- ternational Affairs: A Russian Journal of World Politics and Diplomacy*, 6, 1–12.
- Stock P., Burton R. J. F. (2011). Defining Terms for Integrated (Multi-Inter-Trans-Disciplinary) Sustainability Research. *Sustainability*, 3(8), 1090–1113.
- Tavanti M. (2010). *Defining Sustainability. Definitions, Concepts and Applications of Sustainability*. Pobrane z: <http://sustainabledepaul.blogspot.com/p/defining-sustainability.html>.
- Touval S., Zartman I. W. (2010). Conclusion: Improving Knowledge of Cooperation. W: I. W. Zartman, S. Touval (red.), *International Cooperation. The Extents and Limits of Multilateralism* (s. 227–237). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vassort-Rousset B. (2014). *Building Sustainable Couples in International Relations: A Strategy Towards Peaceful Cooperation*. London: Palgrave Macmillan.
- Vogt R. (2016). *Personal Diplomacy in the EU: Political Leadership and Critical Junctures of European Integration* (Vol. 128). London–New York: Routledge.
- Walt S. M. (1998). International Relations: One World, Many Theories. *Foreign Policy*, 110, Spring, 29–46.
- Welsh H., Willerton J. (1997). Regional Cooperation and the CIS: West European Lessons and Post-Soviet Experience. *International Politics*, 34(1), 33–61.
- Wendt A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yeager M., Carter C. (2012). *Pacts and Alliances in History: Diplomatic Strategy and the Politics of Coalitions* (Vol. 43). London–New York: IB Tauris.
- Young O. (1980). International Regimes: Problems of Concept Formation. *World Politics*, 3, 331–356.

Część trzecia

Studia przypadków

Partnerstwa strategiczne NATO

Joanna Piechowiak-Lamparska

7. Początek nowej zimnej wojny? Porażka partnerstwa strategicznego NATO–Rosja

Abstract. Relations between NATO and the Russian Federation can be illustrated as a peculiar sinusoid. They have had their better and worse moments; however, the latter have been prevailing. After the end of the Cold War, there was a need to create a platform for talks. The NATO–Russia Council was conceived in 2002 as an attempt at formalizing close relations, particularly after Russia's involvement in the fight against terrorism which followed the September 11, 2001 attacks. The idyll ended when the member states of NATO recognized – against the Russian stand – Kosovo's independence. The subsequent events can be called a slippery slope. Substantial deterioration of mutual relations and the formal suspension of the NATO–Russia Council's activity occurred after the military conflict between Russia and Georgia (2008). The next stage of the relations growing colder was the suspension of any civil and military cooperation in reaction to the Russian-Ukrainian conflict initiated in 2014.

Keywords: NATO, Russia, strategic partnership, NATO–Russia Council

1. Wprowadzenie

Relacja pomiędzy Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO) a Federacją Rosyjską to przykład wyjątkowo skomplikowanych i wielopoziomowych stosunków. Wydaje się, że u źródła takiego stanu rzeczy leżą brak rzeczywistych wspólnych celów długoterminowych oraz brak szczerości we wspólnych dekla-

racjach. Dokumenty bilateralne partnerów zwykle charakteryzowała poprawność polityczna i deklaracja dążenia do utrzymania pokoju na świecie, jednak w unilateralnych dokumentach strategicznych widoczne było konkurencyjne podejście do systemu bezpieczeństwa światowego oraz przyjmowanie konkurencyjnych ról na arenie międzynarodowej. W celu zbadania tego partnerstwa konieczne jest skorzystanie z analizy narracji strategicznych, która pozwala zrozumieć, z jakiego powodu ta relacja napotkała tak wiele kryzysów. Celem rozdziału jest przedstawienie oraz ocena wybranych aspektów partnerstwa strategicznego pomiędzy NATO i Rosją – ze szczególnym uwzględnieniem czynników warunkujących gotowość do podjęcia współpracy oraz poziomu zaufania pomiędzy partnerami i ugruntowania relacji. W badaniach zastosowano metody mieszane (*Mixed Methods Research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

Partnerstwo NATO–Rosja początkowo było wynikiem podejmowanych od zakończenia zimnej wojny prób współpracy w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego pomiędzy państwami tworzącymi euroatlantycki system bezpieczeństwa a Federacją Rosyjską, która na nowo musiała wyznaczyć swoją strefę wpływów (Bowker, Ross, 2014). Koniec zimnej wojny nie tylko zmienił układ sił i mocarstw na świecie, ale także spowodował konieczność przededefiniowania celów strategicznych NATO oraz Rosji. Podczas szczytu NATO (*NATO Summit*) w Rzymie, odbywającego się w dniach 7–8 listopada 1991 roku, została przyjęta *Nowa koncepcja strategiczna* (*The Alliance's New Strategic Concept*, 1991), która zakładała możliwość włączenia w struktury organizacji suwerennych państw zza żelaznej kurtyny. Z kolei 8 grudnia 1991 roku na mocy podpisanego przez przywódców Rosji, Ukrainy i Białorusi *Porozumienia białowieskiego* (*Belavezha Accords*, 1991) powstała Wspólnota Niepodległych Państw (WNP, *Commonwealth of Independent States*, CIS), która miała stanowić platformę bliskiej współpracy państw postsowieckich. Zarówno NATO, jak i Rosja miały wówczas możliwość nowego otwarcia we wzajemnych stosunkach, jednak długo nie zdecydowały się wykorzystać tego potencjału.

Odpowiedź na pytanie, czy NATO i Rosja jako dawni przeciwnicy wykorzystały po zakończeniu zimnej wojny potencjał partnerstwa strategicznego, wydaje się negatywna. Relacja partnerstwa strategicznego jest czymś więcej niż tylko instrumentem prowadzenia polityki zagranicznej i realizacji celów zewnętrznych, a jednym z najważniejszych wskaźników oceny jest niski poziom wzajemnego zaufania. Partnerstwo NATO–Rosja ze względu na niską konwergencję celów i ról międzynarodowych było stopniowo osłabiane przez kolejne kryzysy – aż do przesilenia spowodowanego aneksją Krymu przez Rosję w 2014 roku. W efekcie tego impasu 20 kwietnia 2014 roku działalność Rady NATO–Rosja (*NATO–Russia Council*, NRC) została zawieszona (NATO–Russia Council, 2014a), a kolejne spotkanie odbyło się dopiero 20 kwietnia 2016 roku (NATO, 2018b). Złożone relacje partnerów są z jednej strony odzwierciedleniem poszukiwań platformy porozumienia, z drugiej zaś uwypuklają konkurencyjny charakter ich stosunków.

2. Gotowość do współpracy

Analiza podstaw prawnych i obszarów współpracy pozwala ocenić gotowość do współpracy NATO i Rosji jako wysoką. Przez przeszło 20 lat relacje pomiędzy partnerami kształtowały się z nierównomierną intensywnością, jednak należy przyjąć, że formalnie rozpoczęły się w 1991 roku, kiedy Rosja przystąpiła do Rady Paktu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Cooperation Council*, NACC), która została ustanowiona w celu sformalizowania stosunków NATO z państwami rozwiązanego Układu Warszawskiego. Następnie 22 czerwca 1994 roku Rosja przystąpiła do programu Partnerstwo dla Pokoju (*Partnership for Peace*, PfP). PfP było ważnym etapem dla państw, których celem było zacieśnienie relacji z NATO. Jednak szczegółowe ramy współpracy zostały ustanowione dopiero 27 maja 1997 roku na szczycie NATO w Paryżu po podpisaniu *Aktu stanowiącego o stosunkach dwustronnych, współpracy i bezpieczeństwie między NATO i Federacją Rosyjską (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, 1997)*.

Partnerstwo strategiczne pomiędzy Rosją i NATO zostało zawarte 28 maja 2002 roku podczas szczytu NATO w Rzymie przez podpisanie *Deklaracji rzymskiej (Rome Declaration, 2002)*. Pomimo że dokument ten ma charakter deklaracji, to jego podpisanie wyraźnie określiło kolejny, strategiczny etap relacji pomiędzy partnerami. Jak partnerzy sami zaznaczyli, „[...] my, państwa członkowskie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, oraz Federacja Rosyjska otwieramy dziś nowy rozdział w naszych relacjach, których celem jest poprawienie zdolności do współpracy w obszarach wspólnego zainteresowania oraz zjednoczenie przeciw wspólnym zagrożeniom i ryzyku dla naszego bezpieczeństwa” (*Rome Declaration, 2002, s. 3*). Ta deklaracja oznaczała gotowość do podjęcia pogłębionej współpracy. W 2004 i 2011 roku podpisano także dwa plany działań w zakresie walki z terroryzmem (*Action Plan on Terrorism, 2004; 2011*) (NATO–Russia Council, 2004; NATO–Russia Council, 2011). Dokumenty te stanowiły podstawę współpracy oraz regulowały ramy relacji pomiędzy stronami.

Wskazane dokumenty regulujące stosunki pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską świadczą o wysokim poziomie legalizacji partnerstwa. Partnerzy asygnowali deklaracje oraz dokumenty wdrażające, a także wydawali wspólne oświadczenia i stanowiska. W latach 2002–2014 podpisywano ok. dwóch jawnych dokumentów rocznie¹. Nie jest to imponujący wynik, jednak warto wziąć pod uwagę, że część ustaleń NRC ma charakter niejawnny, a dokumenty nie są publikowane.

Ze względu na fakt, że NATO jest organizacją o charakterze polityczno-obronnym, współpraca pomiędzy partnerami była realizowana w obszarze bezpieczeństwa. Przede wszystkim dotyczyła takich aspektów, jak: walka z terroryzmem, zarządzanie kryzysowe, handel bronią, kontrola zbrojeń i środki budowy zaufania, tarcza antyrakietowa, logistyka, współpraca wojskowa, reformy systemu obrony i polityka cywilna (*Rome Declaration, 2002*). Szczególnie ważną kwestią było przeciwdziałanie terroryzmowi i walka z nim, do czego impulsem był atak Al-Kaidy na Stany Zjednoczone 11 września 2001 roku.

---

¹ Informacja na podstawie danych z wykazu „Documents & Glossaries” umieszczonego na stronie internetowej NRC za lata 2002–2014 (SPG, 2018).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analiza celów oraz zagadnień podnoszonych przez NATO i Rosję w dokumentach określających strategię polityki zagranicznej wskazuje na stosunkowo niski poziom konwergencji². Należy zauważyć, że długi okres badawczy (partnerstwo strategiczne w latach 2002–2014) był niejednorodny pod względem zgodności zamierzeń partnerów. Zawartość merytoryczna poszczególnych celów zmieniała się w czasie, zmianie ulegały także metody i środki, za pomocą których były one realizowane. Co istotne dla oceny tego partnerstwa, przetrwało ono poważny kryzys, jakim było kilkumiesięczne zawieszenie NRC po konflikcie rosyjsko-gruzińskim w 2008 roku (NATO, 2018b). Jednak z perspektywy aneksji Krymu przez Rosję i długotrwałego zawieszenia działalności NRC wydaje się, że wszystkie wyodrębnione cele mogłyby otrzymać status konkurencyjnych i takie podejście także można by obronić. Niezwykle trudno zatem nadać celom jednoznaczny status obowiązujący przez cały okres działania NRC. Argumentem przeważającym przy nadawaniu statusu najbardziej wyrazistym celom i zagadnieniom była analiza narracji strategicznych oraz ocena podejmowanych przez partnerów działań, nie tylko deklaracje w przeanalizowanych dokumentach. Co istotne, należy oddzielić relacje poszczególnych państw członkowskich NATO z Rosją od relacji pomiędzy organizacją a państwem. Ocena działalności NRC przez pryzmat relacji amerykańsko-rosyjskich czy polsko-rosyjskich byłaby diametralnie różna od oceny dokonywanej z punktu widzenia stosunków chociażby niemiecko-rosyjskich. Warto także pamiętać, że w zakresie działalności NATO zasadniczo nie znajdują się kwestie ekonomiczne, oprócz handlu bronią i surowcami energetycznymi.

W ramach analizy konwergencji celów strategicznych NATO oraz Rosji wyodrębniono w sumie 18 najbardziej wyrazistych pozycji dla obydwu partnerów (tabela 7.1.). Spośród nich dwa cele uzyskały status celów pokrywających się, pięć uzyskało status celów komplemen-

---

² Analizy dokonano na podstawie dokumentów strategicznych NATO, Federacji Rosyjskiej oraz wspólnych dokumentów partnerów obowiązujących w latach 2002–2014 (wyodrębniony spis znajduje się w Aneksie 7.1.).

tarnych, 11 celów zaś okazało się konkurencyjnych. Warto podkreślić, że w analizie nie wyodrębniono celów kompatybilnych. Przedstawione wyniki nie są zaskakujące, ale uzupełniają narrację strategiczną dotyczącą pozycji międzynarodowej NATO i Rosji (Bryc, 2016; 2009). Generalnie rozbieżny kierunek działań podejmowanych przez partnerów na arenie międzynarodowej świadczy o odmiennej wizji ładu międzynarodowego, w szczególności na obszarze euroazjatyckim. Przykładem konfliktu interesów mogą być chociażby systemy obrony raketowej należące do obu partnerów w Europie Środkowej i Wschodniej (Handberg, 2015; Parszkowa, 2015; Aksienow, Gołubczikow, Nowikow, 2015).

Cele pokrywające się świadczą o największych sukcesach NRC. Współpraca w zakresie 1) przeciwdziałania terroryzmowi oraz 2) proliferacji broni masowego rażenia i kontroli zbrojeń była podstawą zacieśnienia stosunków pomiędzy NATO i Rosją oraz doprowadziła do podpisania *Deklaracji rzymskiej*. Efektem zacieśnionej współpracy było m.in. wsparcie i przeprowadzenie szeregu szkoleń w Afganistanie czy wdrożenie systemu kontroli lotów (w celu przeciwdziałania atakom podobnym do przeprowadzonych przez Al-Kaidę 11 września 2001 roku w USA) oraz próby rozbrojenia Syrii (choć w późniejszym okresie państwa członkowskie NATO i Rosja nie współpracowały w tym zakresie) (NATO–Russia Council, 2013; 2013b).

Z kolei występowanie celów komplementarnych świadczy o częściowo wspólnych i podobnie rozumianych interesach. Bardzo ważną rolę, zarówno dla NATO, jak i dla Rosji, odgrywa 1) współpraca multilateralna z organizacjami międzynarodowymi, 2) współpraca z innymi partnerami, w tym szczególnie ważną i wyróżnioną pozycję zajmuje 3) współpraca z Unią Europejską (EU, European Union, UE). Realizację współpracy multilateralnej obaj partnerzy deklarują głównie na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ, *United Nations*, UN). Dla NATO najważniejszymi organizacjami są Unia Europejska oraz Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE, *Organization for Security and Cooperation in Europe*, OSCE), dla Rosji zaś WNP oraz Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (*Eurasian Economic Community*, EAEC). Pomimo że Rosja krytycznie ocenia działalność ONZ, nie zrezygnowała jednak z członkostwa w Radzie Bezpieczeń-

stwa (*United Nations Security Council*, UNSC) i jest nadal aktywnym członkiem organizacji. NATO posiada niezwykle rozbudowaną i wielopoziomową strukturę współpracy z państwami, które nie są członkami sojuszu; warto podkreślić szczególnie bliską współpracę w ramach Komisji NATO–Ukraina (*NATO–Ukraine Commision*) i Komisji NATO–Gruzja (*NATO–Georgia Commision*) oraz współpracę z państwami objętymi *Planem na rzecz członkostwa* (*Membership Action Plan*, MAP). Dla Rosji najważniejszymi partnerami są państwa powstałe w wyniku rozpadu ZSRR, które traktuje jak swoją bezpośrednią strefę wpływów. Zarówno NATO, jak i Rosja wskazują jako ważnych partnerów państwa nadbałtyckie, zauważają także rosnącą rolę Chin czy Indii. Co istotne, obaj partnerzy postrzegają się wzajemnie jako interesującego i ważnego gracza na arenie międzynarodowej, stąd w dokumentach NATO można wyodrębnić cel 4) współpraca z Rosją, a w strategiach rosyjskich cel współpraca z NATO. Oczywiście można wskazywać, że inaczej współpracę widzą obaj partnerzy, jednak uznają wzajemnie swoją istotną pozycję. Ostatnim celem komplementarnym jest 5) proces pokojowy na Bałkanach. Pomimo że zarówno NATO, jak i Rosja chciałyby, aby państwa bałkańskie należały do ich strefy wpływów, to uznają, że konieczne jest wsparcie procesu pokojowego w tym regionie.

Stosunkowo wysoka liczba celów konkurencyjnych może świadczyć o wielu różnicach pomiędzy partnerami i stanowić odpowiedź na pytanie o przyczyny rozpadu partnerstwa. Najważniejszym celem konkurencyjnym jest 1) rozwój euroatlantyckiego oraz 2) rosyjskiego systemu bezpieczeństwa. Na tym tle od początku istnienia NATO występują napięcia pomiędzy partnerami. Dotyczą one przede wszystkim zastrzeżeń rosyjskich odnoszących się do budowy i rozwoju systemów obrony przeciwrakietowej. Rosja uważa, że takie systemy mogą być użyte do osiągnięcia celów na jej terytorium (Aksienow, Gołubczikow, Nowikow, 2015). Zarówno Rosja, jak i NATO realizują ze swoimi partnerami wiele ćwiczeń manewrów wojskowych, które są odczytywane jako przygotowania do ewentualnego ataku. Warto także zwrócić uwagę na wzajemne zastrzeżenia w zakresie handlu bronią i technologiami. Rozwój systemu bezpieczeństwa stanowi najbardziej wyrazisty cel NATO, a w dokumentach rosyjskich jest na trzecim miejscu. Ścisłe powiązane

z bezpieczeństwem są cele NATO dotyczące 3) wspólnej obrony państw członkowskich oraz 4) bezpieczeństwa w Europie i 5) regionie euroatlantyckim, które Rosja postrzega jako skierowane przeciwko sobie. Również sprzeczne z wizją ładu międzynarodowego uznawanego przez NATO są cele rosyjskie: 6) budowa pozycji na arenie międzynarodowej, 7) polityka sąsiedztwa (utrzymanie strefy buforowej), 8) współpraca z CIS oraz 9) współpraca ekonomiczna i 10) bezpieczeństwo granic. Powrót do mocarstwowych dążeń, który państwo realizuje szczególnie od czasu objęcia władzy przez Władimira Putina, jest sprzeczny z wizją porządku międzynarodowego promowaną przez NATO. Sojusz potępia traktowanie przez Rosję państw ościennych jako strefy buforowej. NATO i Rosja podchodzą również w konkurencyjny sposób do kwestii 11) rozwiązywania konfliktów regionalnych. Rosja angażuje się w nie, np. w regionie Kaukazu Południowego (Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach) czy w Europie Wschodniej (Ukraina), NATO zaś dąży do stabilizacji i niezagogniania konfliktów (Włodkowska-Bagan, 2013).

Tabela 7.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Rosji w latach 2002–2014

Cele strategiczne NATO			Cele strategiczne Rosji		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Rozwój euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa	17,57%	1	Współpraca multilateralna z organizacjami międzynarodowymi	27,54%
2	Kolektywna obrona	14,86%	2	Współpraca bilateralna z partnerami	11,30%
3	Współpraca multilateralna z organizacjami międzynarodowymi	12,16%	3	Rozwój rosyjskiego systemu bezpieczeństwa	10,14%
4	Współpraca bilateralna z partnerami	12,16%	4	Budowa pozycji Rosji na arenie międzynarodowej	8,70%
5	Bezpieczeństwo w regionie euroatlantyckim	9,46%	5	Rozwiązywanie konfliktów regionalnych	8,70%
6	Kontrola zbrojeń	8,78%	6	Rosyjska współpraca ekonomiczna	6,96%
7	Współpraca z UE	6,08%	7	Kontrola zbrojeń	5,51%
8	Bezpieczeństwo Europy	6,08%	8	Zwalczanie terroryzmu	4,93%

Tabela 7.1. cd.

Cele strategiczne NATO			Cele strategiczne Rosji		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
9	Współpraca z Rosją	4,05%	9	Rosyjska polityka sąsiedztwa	4,64%
10	Zwalczanie terroryzmu	3,38%	10	Współpraca z CIS	4,35%
11	Proces pokojowy na Bałkanach	3,38%	11	Bezpieczeństwo rosyjskich granic	4,35%
12	Rozwiązywanie konfliktów regionalnych	2,03%	12	Współpraca z UE	2,32%
			13	Proces pokojowy na Bałkanach	0,58%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 7.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018b).

W ramach analizy konwergencji zagadnień strategicznych NATO oraz Rosji wyodrębniono w sumie 14 najbardziej wyrazistych pozycji dla obydwu partnerów. Spośród zagadnień przedstawionych w tabeli 7.2. dwa mają status pokrywających się, trzy są komplementarne, dziewięć zaś znalazło się w grupie zagadnień kompatybilnych i konkurencyjnych, z czego cztery zostały uznane za kompatybilne, a pięć za konkurencyjne.

Pokrywające się zagadnienia dotyczą 1) rozwoju demokracji oraz 2) rządów prawa. W dokumentach NATO oraz Rosji, ale także we wspólnej deklaracji partnerstwa, partnerzy powołują się na wartości demokratyczne oraz reguły ustanowione przez ONZ i postanowienia OBWE. Komplementarnie postrzegane są kwestie 1) relacji partnerskich, 2) praw człowieka oraz 3) zarządzania kryzysowego. Najciekawszą i jednocześnie największą grupę stanowią zagadnienia kompatybilne i konkurencyjne, co świadczy o odmiennej wizji porządku międzynarodowego. Zagadnienia kompatybilne dotyczą kwestii, które zwykle nie są podnoszone przez NATO: 1) ekonomia, 2) rozwój, 3) kultura oraz 4) rozwój społeczeństwa. Z kolei zagadnienia konkurencyjne są powiązane z konkurencyjnymi celami deklarowanymi przez partnerów. Są to przede wszystkim: 1) bezpieczeństwo, 2) stabilizacja, 3) destabilizacja regionalna, 4) zapobieganie konfliktom regionalnym oraz 5) ekonomia

i kwestie energetyczne. Różnice podejścia do wymienionych kwestii przyczyniły się do kryzysów w 2008 i 2014 roku.

Tabela 7.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Rosji w latach 2002–2014

Zagadnienia NATO			Zagadnienia Rosji		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Stabilizacja	29,23%	1	Ekonomia	21,74%
2	System bezpieczeństwa	25,39%	2	System bezpieczeństwa	17,88%
3	Relacje partnerskie	10,00%	3	Destabilizacja regionalna	11,11%
4	Zarządzanie kryzysowe	9,23%	4	Rządy prawa	10,15%
5	Przeciwdziałanie konfliktom	8,46%	5	Rozwój	9,18%
6	Rozwój demokracji	6,15%	6	Rozwój demokracji	6,76%
7	Rządy prawa	4,62%	7	Rozwój społeczny	5,80%
8	Prawa człowieka	3,85%	8	Kultura	5,78%
9	Destabilizacja regionalna	1,54%	9	Prawa człowieka	4,83%
10	Ekonomia i kwestie energetyczne	1,54%	10	Przeciwdziałanie konfliktom	3,38%
			11	Zarządzanie kryzysowe	1,45%
			12	Relacje partnerskie	1,45%
			13	Stabilizacja	0,48%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 7.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018b).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Partnerstwo NATO–Rosja przedstawia związek pomiędzy potęgami o zasięgu globalnym. Role przyjmowane przez partnerów na arenie międzynarodowej są konkurencyjne i sprawiają, że mają oni odmienną wizję ładu i reguł międzynarodowych. Na podstawie analizy przeprowadzonej za pomocą modelu PIPR (*power, influence, presence, strategic relevance*) można zatem ocenić, że w przypadku tej relacji występuje niska konwergencja ról strategicznych.

NATO jest aktorem o statusie potęgi w regionie euroatlantyckim, szczególnie ze względu na swój potencjał militarny i dyplomatyczny, a więc posługuje się niektórymi narzędziami *hard* i *soft power*. Organizacja realizuje swoje interesy na całym świecie, jednak skupiona jest przede wszystkim na zagwarantowaniu bezpieczeństwa państwom członkowskim. Ze względu na zdolność do tworzenia trwałych struktur i sieci powiązań można uznać NATO za *structural power* (Lucarelli, 2005). Przykładami systemowej sieci powiązań są Rada Partnerstwa Euroatlantyckiego (*Euro-Atlantic Partnership Council*, EAPC), Dialog Śródziemnomorski (*Mediterranean Dialogue*, MD) czy Istambulska Inicjatywa Współpracy (*Istanbul Cooperation Initiative*, ICI) (NATO, 2015). Podobnie Rosja może zostać uznana za *structural power*, ponieważ inicjuje i tworzy trwałe struktury. Przykładem może być powołana w 1991 roku CIS (państwa założycielskie: Rosja, Białoruś, Ukraina), powołana w 1992 roku Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (*Collective Security Treaty Organization*, CSTO; państwa założycielskie: Armenia, Kazachstan, Kirgistan, Rosja, Tadżykistan i Uzbekistan), powołany w 2000 roku Związek Rosji i Białorusi (*Union State*) oraz powołana w 2014 roku EAEC (państwa założycielskie: Rosja, Białoruś, Kazachstan). Państwo rosyjskie, realizując swoją politykę zewnętrzną, posługuje się także narzędziami *hard* i *soft power*.

Określenie wpływu partnerów zostało oparte na wieloskładnikowej analizie danych ilościowych dotyczących takich kwestii jak populacja, terytorium czy poziom wzrostu gospodarczego (SPG, 2018a). Oczywiście jest, że NATO osiągnęło istotnie wyższy wynik niż Rosja. NATO bezdyskusyjną przewagę osiąga we wskaźnikach kumulatywnych, to znaczy tych, w których wynik jest sumą osiągnięć państw członkowskich (członkami NATO są supermocarstwo USA oraz potężne państwa europejskie, takie jak Niemcy, Francja czy Wielka Brytania). Potencjał ekonomiczny Rosji jest dużo niższy niż państw członkowskich NATO, jednak warto podkreślić istotną rolę surowców energetycznych w rosyjskiej gospodarce. Ponadto Rosja dysponuje trudnym do rzeczywistego oszacowania arsenałem broni jądrowej.

Wzajemna obecność dyplomatyczna partnerów jest realizowana przez działalność przedstawicielstw o statusie misji dyplomatycznych.

W Rosji pod egidą ambasady belgijskiej od 2000 roku funkcjonuje Biuro Informacyjne NATO (*NATO Information Office in Moscow*, NIO) (NATO, 2011; 2017) oraz od 2002 Misja Wojskowa NATO w Moskwie (*NATO Military Liaison Mission in Moscow*) (NATO, 2015a). W Brukseli funkcjonuje od 1998 roku Stałe Przedstawicielstwo Federacji Rosyjskiej przy NATO (*Permanent Mission of the Russian Federation to NATO*), którego misją jest procedowanie kwestii będących w kompetencjach ambasadorów (NATO, 2018b; *Permanent Mission of the Russian Federation to NATO*, 2016). Wzajemna obecność społeczna i kulturowa jest widoczna przez pryzmat cyklicznie organizowanych inicjatyw, jak na przykład obchody rocznicy nawiązania współpracy (ta kwestia została opisana szerzej w podrozdziale dotyczącym zaufania).

Role międzynarodowe NATO i Rosji są wielowymiarowe, na co wskazuje analiza narracji strategicznych odnoszących się do systemu międzynarodowego. Rola NATO po zakończeniu zimnej wojny została przededefiniowana ze względu na ustanie głównej przyczyny powołania organizacji: kolektywnej obrony przed ZSRR oraz szerzej – przed państwami Układu Warszawskiego. Obecnie NATO odgrywa rolę stabilizacyjną i ma na celu zapobieganie powstawania i rozprzestrzeniania się konfliktów (Odgaard, 2014; Shea, 2014). Jest to organizacja regionalna (ma działać na rzecz stabilizacji i pokoju w regionie północnoatlantyckim), jednak prowadzi działania i operacje o zasięgu globalnym (Long, 2014). Ze względu na globalną politykę największego i najpotężniejszego państwa członkowskiego – USA (Knorr, 2015), NATO również prowadzi działania poza granicami państw członkowskich (Wellings, Kelly, Wilson, Burton, Holland, 2017). Analiza narracji wskazuje, że organizacja przede wszystkim działa na rzecz swoich członków (ze szczególnym uwzględnieniem interesów USA; Heisbourg, 2016; Sloan, 2016) w regionie północnoatlantyckim. Jednak – w sytuacji oceny wysokiego zagrożenia destabilizacją w innych regionach świata – interweniuje szczególnie w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi czy konfliktom regionalnym (NATO, 2018d).

Federacja Rosyjska po zakończeniu zimnej wojny osiągnęła status mocarstwa regionalnego, jednak uważa się, że ma ambicje mocarstwa globalnego (Rumer, 2017; Worth, 2017; Cooper, 1999; Snetkov, Giles,

Galeotti, Pynnöniemi, 2015; Włodkowska-Bagan, 2013; Bryc, 2009). Od 1991 roku można wyróżnić trzy dominujące strategie w rosyjskiej polityce zagranicznej: 1) 1991–1996: strategia międzynarodowa Borysa Jelcyna oparta na bezpieczeństwie i stabilności państw sąsiadujących (buforowych), a więc celem było utrzymanie poradzieckiej strefy wpływów; 2) 1996–2000: strategia międzynarodowa promowana przez Jewgienija Primakowa oparta na założeniu rosyjskiego powrotu do gry na światowym poziomie; oraz 3) od 2000: strategia międzynarodowa prowadzona przez Władimira Putina oparta na założeniu imperialistycznych tradycji i dążeń. W latach 2002–2014 Rosja pełniła rolę mocarstwa regionalnego, jednak o niezależnych od innych graczy w regionie celach. Na obszarze poradzieckim Rosja przyjęła przede wszystkim rolę hegemonu, który za pomocą instrumentów ekonomicznych i energetycznych wiąże i uzależnia swoich partnerów (np. Związek Rosji i Białorusi oraz EAEC; polityka dystrybucji surowców energetycznych do państw w regionie bliskiej zagranicy) (Loftus, Kanet, 2017; Worth, 2017; Owen, Heathershaw, Savin, 2017; Henderson, Ferguson, 2014). Dodatkowo Rosja zaznaczała swoją strefę wpływów, sprzeciwiając się rozszerzeniu NATO o państwa bałtyckie czy południowoeuropejskie w latach 1994–1996 oraz 1998–2001 (Rumer, 2017). Rosyjska polityka zagraniczna prowadzona jest w sposób pragmatyczny, z wykorzystaniem wszystkich możliwych metod i środków (Cooper, 2016; Donaldson, Noguee, 2014). W celu zaznaczenia wyłącznej strefy wpływów przeprowadzono wojnę rosyjsko-gruzińską w 2008 roku oraz aneksję Krymu w 2014 (nie został także wyjaśniony status „zielonych ludzi” na Ukrainie) (Allison, 2014; Kondratenko, 2016). Treść rosyjskich dokumentów strategicznych wskazuje, że państwo to chce respektować prawo międzynarodowe oraz wartości demokratyczne, jednak w praktyce prowadzi pragmatyczną i konkurencyjną w stosunku do państw zachodnich politykę zagraniczną.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że rola strażnika pokoju na obszarze północnoatlantyckim i na świecie przyjmowana przez NATO oraz mocarstwowe ambicje Rosji są sprzeczne. Analiza narracji wskazuje, że relacje NATO–Rosja mają amplitudialny przebieg ze względu na odmienną wizję przestrzeni międzynarodowej oraz różny katalog

zasad, według których gracze postępują. Wydaje się, że role graczy nie są konwergentne, a w związku z tym pragną oni zająć to samo miejsce na arenie międzynarodowej i odgrywać tę samą rolę hegemonu.

3. Zaufanie

Poziom zaufania pomiędzy NATO i Rosją należy uznać za niewystarczający, szczególnie ze względu na podważanie interesów partnera na arenie międzynarodowej. Partnerzy podejmują działania mające na celu pogłębianie wzajemnego zrozumienia, jednak brak oznak szacunku stawia pod znakiem zapytania ich zdolność do budowy trwałych podstaw współpracy. Można stwierdzić, że brak wystarczającego zaufania jest jedną z przyczyn wykonywania pustych dyplomatycznych gestów, które nie przyczyniają się do podejmowania rzeczywistych działań na rzecz partnerstwa.

W procesie budowania wzajemnego zrozumienia ważna jest instytucjonalizacja podejmowanych działań, która świadczy o długoterminowym horyzoncie współpracy. Z tego względu w Moskwie funkcjonuje NIO (NATO, 2011; 2017) oraz Misja Wojskowa NATO (NATO, 2015a), w Brukseli zaś Stałe Przedstawicielstwo Federacji Rosyjskiej przy NATO (NATO, 2018b; Permanent Mission of the Russian Federation to NATO, 2016). Obie instytucje organizowały wiele konferencji, a ich przedstawiciele uczestniczyli w obchodach ważnych dla partnera wydarzeń. W celu promocji partnerstwa zarówno NATO, jak i Rosja podejmowały starania mające na celu wzajemne zrozumienie i poprawę jakości dialogu. Przede wszystkim warto wymienić organizowane wspólnie coroczne uroczyste obchody rocznicy nawiązania współpracy (NATO–Russia Council, 2012). Nie można wyróżnić klasycznych gaf na poziomie dyplomatycznym, jednak Rosja wielokrotnie krytykowała plan rozszerzenia NATO o kolejne państwa, a wypowiedzi rosyjskich polityków, w tym przede wszystkim Władimira Putina, nie wyrażały zrozumienia dla działań podejmowanych przez organizację: „Pojawienie się potężnego bloku militarnego u naszych granic będzie postrzegane jako bezpośrednie zagrożenie rosyjskiego bezpieczeństwa” (Blomfield, Kirkup, 2008).

W *Deklaracji rzymskiej* NATO i Rosja powołują się na istnienie wspólnych standardów: „Jako uczestnicy Aktu Założycielskiego Wzajemnych Relacji, Współpracy oraz Bezpieczeństwa (*the Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security*) potwierdzamy cele, zasady oraz zobowiązania tu zawarte, w szczególności naszą decyzją, by razem budować trwałą i wspólną pokój na obszarze euroatlantyckim w oparciu o zasady demokracji i wspólnego bezpieczeństwa oraz o regułę stanowiącą, że bezpieczeństwo wszystkich państw wspólnoty euroatlantyckiej jest nierozdzielalne” (*Rome Declaration*, 2002, s. 3). Mimo to partnerzy w dokumentach fundacyjnych nie dostrzegają wprost różnorodności, a jedynie wskazują na elementy wspólne (bez wyszczególnienia różnic kulturowych, cywilizacyjnych czy odmiennych celów polityki zewnętrznej). Świadczy to o braku wprost wyrażonego szacunku dla odrębności partnera. Co istotne, w dokumencie fundacyjnym partnerstwa ustanowiony został równorzędny udział w procesie decyzyjnym: „W ramach Rady NATO–Rosja państwa członkowskie NATO oraz Rosja będą pracować jako równi partnerzy w obszarach wspólnego zainteresowania” (*Rome Declaration*, 2002, s. 3).

Z analizy narracji strategicznej wynika, że partnerzy wielokrotnie podważali swoje interesy na arenie międzynarodowej. Działo się to szczególnie w przypadku kolejnych rozszerzeń NATO oraz konfliktów w Gruzji i na Ukrainie (NATO, 2018b). Takie zachowania świadczyły przede wszystkim o braku zaufania, ale także były wynikiem realizowania odmiennych i często konkurencyjnych celów (Rosja postrzegała rozszerzenie NATO jako zagrożenie i zmianę równowagi systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, NATO zaś zidentyfikowało konflikty w Gruzji i na Ukrainie jako naruszenie bezpieczeństwa i integralności państw partnerskich).

4. Ugruntowanie współpracy

Współpraca pomiędzy NATO i Rosją z pozoru wydaje się solidnie ugruntowana. Otwarty charakter współpracy, zaangażowanie instytucjonalne, duża liczba wspólnych inicjatyw oraz odporność na zewnętrzne wyzwania świadczą o funkcjonowaniu ugruntowanej relacji.

Te elementy pozwoliły na wartościową współpracę przez ponad dekadę. Partnerstwo nie przetrwało jednak wyzwań wewnętrznych i w 2014 roku współpraca została zawieszona.

W *Deklaracji rzymskiej* nie pojawia się określony horyzont współpracy. Partnerzy zakładali w tym względzie dużą dynamikę, a w kolejnych oświadczeniach i planach działań poszerzali i doprecyzowali zakres wspólnych przedsięwzięć (*Rome Declaration*, 2002). W okresie funkcjonowania partnerstwa strategicznego jednostronne zaangażowanie instytucjonalne stron ograniczało się do opisanych wcześniej reprezentacji na poziomie misji dyplomatycznych³. W latach 2002–2014 zrealizowano ponad 50 wspólnych projektów (szkoleń, ćwiczeń, manewrów). Warto wyróżnić takie przedsięwzięcia, jak: antynarkotykowe szkolenie *Counter-Narcotics Training of Afghan, Central Asian and Pakistani Personnel*, stworzenie funduszu powierniczego *Helicopter Maintenance Trust Fund*, program wsparcia *Support for ISAF and the Afghan Armed Forces*, inicjatywa *Cooperative Airspace Initiative*, antypiracka operacja morska „Ocean Shield” i wiele mniejszych programów szkoleniowych realizowanych zarówno w ramach przywołanych inicjatyw, jak i powstających w odpowiedzi na bieżące zagrożenia i kryzysy (NATO–Russia Council, 2013). Poziom realizacji wspólnych projektów można ocenić jako wysoki, szczególnie ze względu na szeroki zasięg podejmowanych działań oraz ich znaczenie dla realizacji celów współpracy.

Relacja NATO–Rosja przetrwała kilka znaczących wyzwań zewnętrznych. Wzajemna pomoc w walce z terroryzmem oraz okazywanie solidarności wobec aktów terroru dotyczących partnerów indywidualnie pozwala ocenić pozytywnie poziom odporności wobec zewnętrznych wyzwań. Przede wszystkim należy podkreślić, że jedną z najważniejszych przyczyn powołania NRC oraz zacieśnienia relacji pomiędzy NATO i Rosją była potrzeba zjednoczenia w ramach wspólnej walki z terroryzmem po 11 września 2001 roku. Pomimo że rosyj-

---

³ Zaangażowanie instytucjonalne zostało wyznaczone na podstawie informacji zawartych na angielskojęzycznych stronach internetowych instytucji NATO i Rosji; data kwerendy: grudzień 2016 roku. Należy zauważyć, że ze względu na zawieszenie NRC w 2014 roku i wznowienie dopiero w 2016 roku dane znajdujące się na stronach internetowych mogły być niepełne.

skie jednostki wojskowe nie brały udziału w misjach NATO, kolejnym wyrazem lojalności Rosji była pomoc w stabilizacji Afganistanu (Stefanova, 2017). Również NATO wyrażało solidarność z Rosją wobec ataków terrorystycznych, np. w 2004 roku (NATO, 2018b), w 2010 (NATO, 2010) czy w 2013 (NATO, 2013). Dodatkowo NATO przyczyniło się do wzrostu potencjału obronnego Rosji, m.in. poprzez rekomendację zawarcia kontraktu z niemiecką firmą Rheinmetall (NATO–Russia Council, 2013). Relacja Rosja–NATO nie przetrwała jednak opisanego wcześniej kryzysu spowodowanego konfliktem w Gruzji w 2008 roku i na Ukrainie w 2014 (NATO–Russia Council, 2014). Potwierdza to, jak ważna w partnerstwie jest odporność na wyzwania wewnętrzne.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Kwestia wpływu wyjątkowych powiązań pomiędzy partnerami na ugruntowanie współpracy jest trudna do jednoznacznej oceny. W przypadku relacji NATO–Rosja nie zaobserwowano znaczącej personalizacji polityki zagranicznej. Jak wskazuje F. Stephen Larrabee (2009), „rosyjska polityka kieruje się interesami narodowymi, nie relacjami personalnymi”. Również zadeklarowanie wspólnych wartości nie miało wpływu na przetrwanie relacji partnerów: „będziemy przestrzegać w dobrej wierze naszych zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego, zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, postanowień i zasad Aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Karty Europejskiego Bezpieczeństwa OBWE” (*Rome Declaration*, 2002, s. 3).

Wyjątkowe powiązania w relacji Rosja–NATO jednak wydają się mieć duże znaczenie. Wspólne doświadczenia z okresu zimnej wojny są w tym kontekście przeszkodą, ponieważ partnerzy postrzegają często swoje działania jako potencjalne zagrożenie. Jedną z najważniejszych kwestii jest podejmowanie przez NATO i Rosję działań i realizacja konkurencyjnych celów na tych samych obszarach oraz kolejne rozszerzenia organizacji (Arbatova, 2017). Rywalizacja pomiędzy partnerami wydaje się trwać od zakończenia II wojny światowej, a reminiscencje wojen zastępczych toczonych w Wietnamie

czy Afganistanie są widoczne w konfliktach w Gruzji i na Ukrainie (Forsberg, 2014).

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Relacja NATO–Rosja charakteryzuje się dość wysokim poziomem regularyzacji. Przejawiała się ona w działalności NRC, która mogła samodzielnie podejmować decyzje w kwestiach związanych z funkcjonowaniem partnerstwa oraz w liczbie i standaryzacji spotkań bilateralnych. W *Deklaracji rzymskiej* przewidziano także wewnętrzny mechanizm rozwiązywania sporów oparty na mechanizmie konsultacji (*Rome Declaration*, 2002, s. 3).

NATO i Rosja w dokumencie fundacyjnym ustanowiły tylko jedno, jednak bardzo rozbudowane, wspólne ciało, przed którym postawiono wiele zadań (m.in. walka z terroryzmem, zarządzanie kryzysowe czy proliferacja broni masowego rażenia). NRC, która zastąpiła Stałą Wspólną Radę NATO–Rosja (*NATO–Russia Permanent Joint Council*), ma prawo do podejmowania decyzji w zakresie funkcjonowania stosunków NATO–Rosja (*Rome Declaration*, 2002). NRC jest wspomagana i deleguje część obowiązków na 27 podległych jej komitetów, grup roboczych oraz specjalnych zespołów (*NATO–Russia Council*, 2014).

Relację charakteryzowała także regularność i standaryzacja dwustronnych stosunków, wśród których można wymienić odbywające się co najmniej dwa razy do roku spotkania NRC na poziomie ministrów spraw zagranicznych i ministrów obrony, natomiast spotkania na poziomie ambasadorów mają się odbywać raz w miesiącu; spotkania poszczególnych grup eksperckich, komisji i podkomisji mają odbywać się zgodnie z zapotrzebowaniem (*Rome Declaration*, 2002). Spotkania do 2014 roku odbywały się regularnie na poziomie ministerialnym; nie można stwierdzić, z jaką częstotliwością odbywały się spotkania w randze ambasadorów. Spotkania zostały zwieszono dwa razy: w 2008 roku na kilka miesięcy (utrzymywano kontakty na poziomie spotkań specjalistów, jednak zawieszono działania NRC) i długotrwale w 2014 roku.

W latach 2002–2014 partnerzy spotykali się na wszystkich poziomach (egzekutywy wyższego szczebla, urzędników na poziomie mini-

sterialnym, specjalistów i parlamentarnym) z wysoką częstotliwością (ok. 13 razy w roku). Najwięcej spotkań odbyło się na poziomie specjalistów⁴. Rozmowy bilateralne odbywały się przede wszystkim w ramach spotkań wspólnych ciał oraz spotkań dodatkowych, wynikających z potrzeby konsultacji. Można wskazać również na przeprowadzenie wielu inicjatyw, które miały na celu wzmocnienie nieformalnych powiązań pomiędzy NATO a Rosją, np. konferencja szkoleniowa z udziałem specjalistów na temat przeciwdziałania improwizowanym urządzeniom wybuchowym (NATO–Russia Council, 2012a) czy konferencja o roli rozwiązań militarnych w walce z terroryzmem (NATO, 2002), a także szkoleń dotyczących współpracy wojskowej w zakresie językowym (NATO–Russia Council, 2013a) czy w ramach programu obsługi helikopterów w Afganistanie (NATO–Russia Council, 2013b).

5. Podsumowanie

Partnerstwo pomiędzy NATO i Rosją nie spełnia warunków koniecznych, założonych w modelu zaprojektowanym w ramach projektu dla funkcjonowania partnerstwa strategicznego. Przede wszystkim zwraca uwagę niewystarczający poziom zaufania, który jest efektem wielokrotnego podważania interesów partnera na arenie międzynarodowej. Niski jest także poziom konwergencji celów i ról realizowanych przez NATO i Rosję w polityce zagranicznej. Z kolei pomimo wysokiego poziomu regularyzacji współpraca nie była ugruntowana i okazała się nieodporna na wyzwania wewnętrzne (Krickovic, 2016), co w konsekwencji doprowadziło do zawieszenia NRC w 2008 i 2014 roku. Dodatkowo warto podkreślić negatywną rolę powiązań, takich jak historia stosunków NATO i ZSRR.

Ocena przeszło dekady pogłębionej współpracy nie jest jednak jednoznaczna, ponieważ należy wziąć pod uwagę także realizację ważnych

---

⁴ Liczba oraz poziom spotkań zostały wyznaczone na podstawie informacji zawartych na anglojęzycznych stronach internetowych instytucji NATO i Rosji (w zakresie sekcji „news”); data kwerendy: grudzień 2016 roku (SPG, 2018a).

wspólnych projektów oraz docenić próbę normalizacji stosunków na linii Waszyngton–Bruksela–Moskwa po zakończeniu zimnej wojny. Niejasna jest przyszłość stosunków pomiędzy NATO i Rosją, szczególnie ze względu na kwestię pogłębiających się rozbieżności dotyczących ładu międzynarodowego. Konflikt interesów spowodował, że od wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 roku współpraca pomiędzy Rosją z jednej strony a najpotężniejszymi graczami Zachodu, takimi jak USA, NATO i UE z drugiej strony, jest w dużym stopniu utrudniona lub zamrożona. Wydaje się, że z perspektywy możliwego do zaobserwowania stanu napięcia pomiędzy przeciwnymi blokami jednym z możliwych scenariuszy jest nowa zimna wojna (Lucas, 2014; Legvold, 2014; Włodkowska-Bagan, 2015).

Bibliografia

- Aksienow S. W., Gołubczikow S. W., Nowikow W. K. (2015). Razwitiye sistiem protiworaketnoj oborony ssza i bezopasnost' rossii. *Wiestnik Akadiemii Wojennykh Nauk*, 1, 51–61.
- Allison R. (2014). Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules. *International Affairs*, 90(6), 1255–1297.
- Antonenko O., Giegerich B. (2009). Rebooting NATO–Russia Relations. *Survival*, 51(2), 13–21.
- Arbatova N. A. (2017). The EU and NATO Enlargement: A Russian View. W: H. Gardner (red.). *NATO and the European Union. New World, New Europe, New Threats* (s. 115–121). London–New York: Routledge.
- Bielajewa Je. T. (2016). Sowriemiennaja wnieszniaja politika Rossii. *European Science*, 5, 33–38.
- Blomfield A., Kirkup J. (2008). Stay Away, Vladimir Putin Tells NATO. *The Telegraph*, April 5. Pobrane z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1584027/Stay-away-Vladimir-Putin-tells-Nato.html>.
- Bowker M., Ross C. (2014). *Russia after the Cold War*. London–New York: Routledge.
- Bryc A. (2009). *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?* Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

- Bryc A. (2016). Is Russia Back to the Game? *Kultura i Edukacja*, 4(114), 115–124.
- Cooper L. (1999). *Russia and the World: New State-of-Play on the International Stage*. London: Palgrave Macmillan.
- Cross S. (2015). NATO–Russia Security Challenges in the Aftermath of Ukraine Conflict: Managing Black Sea Security and Beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 15(2), 151–177.
- Danilovich A. (2006). *Russian-Belarusian Integration*. London–New York: Routledge.
- Donaldson R. H., Noguee J. L. (2014). *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests, 2014*. London–New York: Routledge.
- Duke S., Gebhard C. (2017). The EU and NATO's Dilemmas with Russia and the Prospects for Deconfliction. *European Security*, 26(3), 379–397.
- Forsberg T. (2014). Status Conflicts between Russia and the West: Perceptions and Emotional Biases. *Communist and Post-Communist Studies*, 47(3), 323–331.
- Forsberg T., Herd G. (2015). Russia and NATO: From Windows of Opportunities to Closed Doors. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 41–57.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France*. (1997). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_25468.htm.
- Handberg R. (2015). The Symbolic Politics of Ballistic Missile Defense: Seeking the Perfect Defense in an Imperfect World. *Defense & Security Analysis*, 31(1), 44–57.
- Haukkala H. (2015). From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU–Russia Relations. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 25–40.
- Heisbourg F. (2016). The Future of the US Alliance System. *Foreign Affairs*, 5. Pobrane z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-12-05/future-us-alliance-system>.
- Henderson J., Ferguson A. (2014). *International Partnership in Russia: Conclusions from the Oil and Gas Industry*. London: Palgrave Macmillan.
- Knorr K. E. (2015). *NATO and American Security*. Princeton: Princeton University Press.

- Kondratenko O. (2016). Ukraine as a Geopolitical Priority of the Russian Federation. *Historia i Polityka*, 16(23), 101–113.
- Krickovic A. (2016). When Ties Do Not Bind: The Failure of Institutional Binding in NATO Russia Relations. *Contemporary Security Policy*, 37(2), 175–199.
- Larrabee F. S. (2009). *Russia and the Perils of Personal Diplomacy*. The RAND Blog. Pobrane z: <https://www.rand.org/blog/2009/07/russia-and-the-perils-of-personal-diplomacy.html>.
- Legvold R. (2014). Managing the New Cold War: What Moscow and Washington Can Learn from the Last One. *Foreign Affairs*, 93(4), 74–84.
- Loftus S., Kanet R. E. (2017). Growing Confrontation between Russia and the West: Russia's Challenge to the Post-Cold War Order. W: R. Kanet (red.), *The Russian Challenge to the European Security Environment* (s. 13–36). London: Palgrave Macmillan.
- Long A. (2014). NATO Special Operations: Promise and Problem. *Orbis*, 58(4), 540–551.
- Lucarelli S. (2005). NATO and the European System of Liberal-Democratic Security Communities. W: T. Flockhart (red.), *Socializing Democratic Norms* (s. 85–105). London: Palgrave Macmillan.
- Lucas E. (2014). *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. London: Palgrave Macmillan.
- Molis A. (2006). The Role and Interests of Small States in Developing European Security and Defence Policy. *Baltic Security and Defense Review*, 8(1), 81–100.
- NATO–Russia Council. (2004). *Action Plan on Terrorism*. Pobrane z: https://www.nato.int/nrc-website/media/59703/2004.12.09_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf.
- NATO–Russia Council. (2011). *Action Plan on Terrorism*. Pobrane z: https://www.nato.int/nrc-website/media/62581/2011.04.15_nrc_action_plan_on_terrorism.pdf.
- NATO–Russia Council. (2012). *NATO–Russia Council: Ten Years of Cooperation*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/articles/20120919-nrc-anniversary-feature-launch/index.html>.
- NATO–Russia Council. (2012a). *NRC Conference on Countering Improvised Explosive Devices*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/articles/20121212-nrc-counter-ied-seminar/index.html>.

- NATO–Russia Council. (2013). *NRC Practical Cooperation Fact Sheet*. Pobrane z: https://www.nato.int/nrc-website/media/104666/nato-russia_council_factsheet_final_2013-11-07_trilingual.pdf.
- NATO–Russia Council. (2013a). *Experts Discuss Military Language Training Cooperation*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/articles/20130911-nrc-linguistics-experts/index.html>.
- NATO–Russia Council. (2013b). *Progress Update on Afghan Helicopter Training Project*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/articles/20130805-hmtf-phase-2-july-meeting/index.html>.
- NATO–Russia Council. (2014). *About NRC*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/about/index.html>.
- NATO–Russia Council. (2014a). *Statement by NATO Foreign Ministers*. Pobrane z: <https://www.nato.int/nrc-website/en/articles/20140327-announcement/index.html>.
- NATO. (1991). *The Alliance's New Strategic Concept*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.
- NATO. (2002). *Conference of the NATO–RUSSIA Council on the Military Role in Combating Terrorism*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_19182.htm?selectedLocale=en.
- NATO. (2010). *NATO Secretary General Condemns Moscow bombings*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_62404.htm?selectedLocale=en.
- NATO. (2011). *NATO Information Office in Moscow*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49751.htm.
- NATO. (2013). *NATO Secretary General Condemns Terrorist Attack in Russia*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_106072.htm?selectedLocale=en.
- NATO. (2015). *Partners*. Pobrane z: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>.
- NATO. (2015a). *NATO Military Liaison Mission Moscow*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50341.htm.
- NATO. (2017). *Informacyonnoje biuro NATO w Moskwie*. Pobrane z: <https://www.nato.int/cps/ru/natohq/79469.htm>.
- NATO. (2018). *NATO–Russia Council*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm.

- NATO. (2018a). *NATO–Russia Relations: The Background*. Pobrane z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180426_1805-NATO–Russia_en.pdf.
- NATO. (2018b). *Relations with Russia*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm.
- NATO. (2018c). *Russia's Top Five Myths about NATO*. Pobrane z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180702_1807-russia-top5-myths-en.pdf.
- NATO. (2018d). *Operations and Missions: Past and Present*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm.
- Neumann I. B. (2016). *Russia and the Idea of Europe: A Study in Identity and International Relations*. London–New York: Routledge.
- Norris J. (2005). *Collision Course: NATO, Russia, and Kosovo*. Westport–London: Praeger.
- Odgaard L. (2014). *Strategy in NATO: Preparing for an Imperfect World*. London–New York: Routledge.
- Owen C., Heathershaw J., Savin I. (2017). How Postcolonial Is Post-Western IR? Mimicry and Mētis in the International Politics of Russia and Central Asia. *Review of International Studies*, 44(2), 279–300.
- Parszkowa J. Y. (2015). Razwiertywanije protiworaketnoj oborony SSZA w Aziatsko-Tichookieanskom riegionie. *Wiestnik MGIMO Uniwersytetu*, 6(45), 188–195.
- Permanent Mission of the Russian Federation to NATO. (2016). *Russia–NATO: Facts and Myths*. Pobrane z: <https://missiontonato.mid.ru/web/nato-en/russia-nato-facts-and-myths/>.
- Pouliot V. (2010). *International Security in Practice: The Politics of NATO–Russia Diplomacy* (Vol. 113). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rachwald A. R. (2011). A ‘Reset’ of NATO–Russia Relations: Real or Imaginary? *European Security*, 20(1), 117–126.
- Rasmussen A. F. (2009). *NATO and Russia: A New Beginning*. Speech by NATO Secretary-General Anders Fogh Rasmussen at the Carnegie Endowment, Brussels, 18. Pobrane z: http://carnegieendowment.org/files/NATO_Rasmussen.pdf.
- Rome Declaration*. (2002). Pobrane z: https://www.nato.int/nrc-website/media/69549/2002.05.28_nrc_rome_declaration.pdf.

- Rumer E. B. (2017). *Russian Foreign Policy Beyond Putin*. London–New York: Routledge.
- Rynning S. (2005). *NATO Renewed: The Power and Purpose of Transatlantic Cooperation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Shea J. (2014). NATO's Future Strategy: Ready for the Threats of the Future or Refighting the Battles of the Past? W: L. Odgaard (red.), *Strategy in NATO. Palgrave Studies in Governance, Security and Development* (s. 27–41). New York: Palgrave Macmillan.
- Sloan S. R. (2016). *Defense of the West: NATO, The European Union and the Transatlantic Bargain*. Manchester: Manchester University Press.
- Snetkov A., Giles K., Galeotti M., Pynnöniemi K. (2015). Russia and Regime Security. *Russian Analytical Digest*, 173.
- Sokolsky R. D. (2017). *The New NATO–Russia Military Balance: Implications for European Security* (Vol. 13). Carnegie Endowment for International Peace.
- SPG. (2018). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018a). *List of Formal Bilateral Meetings NATO–Russia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence NATO–Russia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Stefanova R. (2017). Prywatne spojrzenie na stosunki NATO–Rosja. *Przegląd NATO, June 13*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/a-personal-take-on-nato-russia-relations/PL/index.htm>.
- Wellings B., Kelly S., Wilson B., Burton J., Holland M. (2017). Narrative Alignment and Misalignment: NATO as a Global Actor as Seen from Australia and New Zealand. *Asian Security*, 14(1), 24–37.
- Williams M. C., Neumann I. B. (2000). From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity. *Millennium*, 29(2), 357–387.
- Włodkowska-Bagan A. (2013). *Rywalizacja mocarstw na obszarze poradzieckim*. Warszawa: Difin.
- Włodkowska-Bagan A. (2015). Power Rivalry in the Post-Soviet Space in Political and Military Domain. *Copernicus Journal of Political Studies*, 2(2), 51–62.
- Worth O. (2017). *Hegemony, International Political Economy and Post-Communist Russia*. London: Taylor & Francis.
- Zadra R. (2014). NATO, Russia and Missile Defence. *Survival*, 56(4), 51–61.

Aneks 7.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych NATO i Rosji w latach 2002–2014

Strategiczne dokumenty bilateralne NATO i Rosji w latach 2002–2014

Rome Declaration. (2002). Pobrane z: https://www.nato.int/nrc-website/media/69549/2002.05.28_nrc_rome_declaration.pdf.

Strategiczne dokumenty NATO w latach 2002–2014

NATO. (1999). *The Alliance's Strategic Concept*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.

NATO. (2006). *Comprehensive Political Guidance*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_56425.htm.

NATO. (2009). *Declaration on Alliance Security*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/news_52838.htm.

NATO. (2010). *Strategic Concept for the Defence and Security*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_82705.htm.

NATO. (2014). *The Wales Declaration on the Transatlantic Bond*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112985.htm.

Strategiczne dokumenty Rosji w latach 2002–2014

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2000). *The National Security Concept of the Russian Federation*. Pobrane z: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6B6BZ29/content/id/589768.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2000). *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*. Pobrane z: <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2008). *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation*. Pobrane z: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2009). *Russia's National Security Strategy to 2020*. Pobrane z: <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>.

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2013). *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. Pobrane z: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6B6BZ29/content/id/122186.

Agata Domachowska

8. Długa i kręta ścieżka do partnerstwa strategicznego: relacje NATO–Japonia

Abstract: Historically, the development of the NATO–Japan partnership has been rather steady, and each of its stages has been continuously strengthening practical cooperation between both actors. The initial contacts were established at the beginning of the 1990s. Today, Japan is one of the sixteen major non-NATO allies. Japan–NATO partnership is the most durable of all NATO partnerships across the globe. In 2013, NATO and Japan signed a joint declaration in which the partners manifested their mutual commitment to deepening the bilateral ties. Finally, in 2014 Japan and NATO launched the Individual Partnership and Cooperation Programme in which the partners covered seven areas of even closer cooperation on security matters. Throughout the recent years, Japan has been continuously trying to boost the international support for its highly salient security concerns. Therefore, this chapter elaborates on both future challenges as well as opportunities for the NATO–Japan strategic partnership.

Keywords: NATO, Japan, strategic partnership, Asia-Pacific region, Euro-Atlantic region

1. Wprowadzenie

Relacja NATO–Japonia stanowi przykład partnerstwa, które potrzebowało czasu, aby mogło zacząć się rozwijać (badany okres obejmuje lata 2014–2015). Pomimo faktu, że już na początku lat 90. XX w. stosunki pomiędzy dwoma partnerami zostały nawiązane, to jednak dopiero w 2014 roku NATO i Japonia ogłosiły swój program o współpracy i partnerstwie. Geograficzna odległość oraz prowadzenie działań w różnych regionach nie pomagają w rozwoju wzajemnej współpracy.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie wybranych aspektów partnerstwa NATO–Japonia, takich jak konwergencja celów i ról międzynarodowych, gotowość do współpracy, ugruntowanie współpracy, zaufanie – oraz dokonanie ich oceny. Można zauważyć, że partnerstwo jest nastawione na wzmacnianie wzajemnych relacji, aczkolwiek bez nadmiernego pośpiechu. W badaniu zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające jednoczesne użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Trudno ustalić, kiedy po raz pierwszy została wyrażona gotowość do współpracy przez partnerów (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2018)¹. Jak zauważa Michito Tsuruoka, „dopiero po zakończeniu zimnej wojny, wraz ze zniknięciem wspólnego zagrożenia [mianowicie Związku Radzieckiego], Japonia i NATO rozpoczęły, nieco jak na ironię, próbę rozwoju swojej relacji” (Tsuruoka, 2013, s. 1). Należy jednak dodać, iż w okresie zimnowojennym dochodziło do, co prawda nielicznych oraz nie na najwyższym szczeblu, spotkań pomiędzy partnerami (Tsuruoka, 2015, s. 45; Tsuruoka, 2010, s. 3). Mając na uwadze narrację NATO, który stwierdza, że Japonia jest jednym z jego najstarszych partnerów (Japan as „the longest-standing of NATO’s „partners across the globe”)² (NATO, 2017a), uznano za zasadne przyjęcie roku 1990 za początek relacji³ (NATO-Japanese Cooperation, 2018). Wówczas

¹ Na stronie NATO znajdziemy datę 1990 jako początek relacji, natomiast na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych Japonii – 2007, czyli przemówienie premiera Abe na forum Rady Północnoatlantyckiej (styczeń 2007).

² Japonia oraz Korea Południowa są dwoma z dziewięciu partnerstw NATO w ramach programu „Partners across the globe” (wspólnie z Afganistanem, Australią, Kolumbią, Irakiem, Pakistanem, Mongolią i Nową Zelandią).

³ Na tę właśnie datę wskazują również doradcy rządu niemieckiego, którzy twierdzą, że oficjalna data rozpoczęcia współpracy NATO i Japonii to 2 lipca 1990 roku, kiedy odbyła się „NATO-Japan-Conference”, w czasie której w Głównej Kwaterze

partnerzy zapoczątkowali dwustronny mechanizm współpracy w kwestii bezpieczeństwa (*The biannual Japan–NATO Security Conference mechanism*). Minister spraw zagranicznych Japonii, Taro Nakayama, został przyjęty w siedzibie NATO przez ówczesnego sekretarza generalnego sojuszu, Manfreda Wörnera. Natomiast pierwsze podniesienie relacji nastąpiło w 2014 roku, kiedy to obaj partnerzy podpisali *Individual Partnership and Cooperation Programme* (Individual Partnership and Cooperation, 2014). Ze względu na fakt, iż horyzont czasowy projektu kończy się w roku 2015, należy przyjąć, że długość trwania efektywnego partnerstwa pomiędzy NATO a Japonią wyniosła rok.

W okresie od 2014 do 2015 roku partnerzy zawarli jedną umowę. Natomiast łączna liczba umów zawartych pomiędzy NATO a Japonią wynosi pięć (SPG, 2018a). Zatem poziom legalizacji partnerstwa należy uznać za umiarkowany. Podstawa relacji NATO–Japonia ze względu na obszary współpracy opiera się na jednym tylko obszarze – obszarze bezpieczeństwa (Individual Partnership and Cooperation, 2014, s. 3).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analizy konwergencji celów strategicznych dokonano na podstawie łącznie ośmiu dokumentów: po trzy dokumenty ze strony Japonii i NATO oraz dwa bilateralne (zob. aneks 8.1.). Po przeprowadzonej analizie i stworzeniu listy najbardziej wyrazistych celów należy stwierdzić, że partnerzy posiadają zarówno cele komplementarne (12), pokrywające się (3), jak i kompatybilne (9). Różnice występują natomiast w pozycji, którą dany cel zajmuje na owej liście. Dla NATO najbardziej wyrazistym celem w badanym okresie była kolektywna obrona. Stanowi ona jeden z najważniejszych elementów polityki bezpieczeństwa NATO, jest wyrażona wprost w artykule 5. traktatu waszyngtońskiego. Kolejnym wyrazistym celem dla tej organizacji okazało się jej rozszerzenie. Zbliżoną wartość uzyskał cel współpraca z Unią Europejską.

NATO w Brukseli miało miejsce spotkanie Manfreda Wörnera, ówczesnego sekretarza generalnego NATO, z japońskim ministrem spraw zagranicznych (NATO, 2017a).

Należy podkreślić, że wszystkie te dążenia nie znalazły się na liście najbardziej wyrazistych celów Japonii bądź zajęły na niej jedno z ostatnich pozycji⁴. Dla państwa japońskiego najbardziej wyrazistym celem okazało się wzmocnienie relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Na kolejnych miejscach znalazły się pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo i dobrobyt na świecie oraz rewitalizacja japońskiej gospodarki. Do pokrywających się należą takie cele, jak: a) współpraca z ONZ; b) pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt na świecie; c) świat bez broni nuklearnej. Za cele komplementarne obu partnerów należy uznać: a) kooperatywne bezpieczeństwo, b) zarządzanie kryzysowe, c) współpracę z Rosją, d) sytuację pokojową na Ukrainie, e) współpracę z UE, f) reagowanie na problemy energetyczne i środowiska, g) stabilność na Bliskim Wschodzie, h) wzmocnienie rządów prawa na poziomie społeczności międzynarodowej, i) wzmocnienie relacji z USA (SPG, 2018c). Stosunki ze Stanami Zjednoczonymi niezmiennie pozostają fundamentem polityki zagranicznej tego państwa. Z punktu widzenia Japonii USA są gwarantem jej bezpieczeństwa. Do celów komplementarnych należy zaliczyć także: współpracę z Koreą Południową, współpracę z Gruzją oraz pokój i stabilizację Bałkanów Zachodnich, pomimo faktu, że jeden z partnerów w swych dokumentach nie zwraca uwagi na dany cel. Dla Japonii współpraca z Gruzją (Embassy of Japan in Georgia, 2018) czy stabilizacja Bałkanów Zachodnich jest tak samo ważna jak współpraca z Koreą Południową dla Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO, 2017, November 7b). Od początku lat 90. XX wieku władze w Tokio zainteresowane są stabilizacją Bałkanów, która wpływa na wzmacnianie współpracy z poszczególnymi państwami tego regionu. Potwierdzeniem tego jest chociażby ciągła obecność Japońskiej Agencji Współpracy Międzynarodowej (*Japan International Cooperation Agency*, JICA) zarówno w Albanii, Czarnogórze, Macedonii, Bośni i Hercegowinie, Serbii, a także w Kosowie (Japan International Cooperation Agency, 2018). Warto także dodać, iż obaj partnerzy wyrażają chęć roz-

---

⁴ Na temat polityki zagranicznej Japonii zob. szerzej: Cooney, 2015; Singh, 2012; Shimamoto, Ito, Sugita, 2015; Stockwin, Ampiah, 2017; Howe, Campbell, 2013; Easley, 2017.

woju relacji z Rosją. Dla NATO współpraca z Moskwą miałyby przebiegać w obszarze bezpieczeństwa. Kwestia ta jest również ważna dla Japonii w jej stosunkach z Rosją – przede wszystkim w celu zachowania pokoju i stabilizacji w regionie Azji i Pacyfiku. Jednocześnie Tokio wyraża chęć pogłębienia dialogu politycznego z Rosją w kwestii rozwiązania sporu o Wyspy Kurylskie⁵.

Pośród najbardziej wyrazistych celów obu partnerów znajdują się także te kompatybilne. Dla Japonii takimi celami są: a) pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt na świecie; b) rewitalizacja japońskiej gospodarki; c) rozwiązywanie problemów globalnych; d) bezpieczny powrót porwanych⁶; natomiast dla NATO omówiona powyżej kolektywna obrona, rozszerzenie sojuszu oraz pokój i stabilność w regionie euroatlantyckim (SPG, 2018c). Przeprowadzona analiza obejmuje okres rządów premiera Shinzo Abego w Japonii, który wraz z objęciem urzędu konsekwentnie podkreślał, iż głównym celem jego rządu jest odbudowa pozycji Japonii na świecie, a będzie to możliwe jedynie dzięki poprawie sytuacji gospodarczej państwa. Dlatego też „kwestiom gospodarczym podporządkowano deklarowane zmiany w polityce zagranicznej” (Szczudlik-Tatar, 2013, s. 1). Natomiast poprzez termin „problemy globalne” władze Japonii rozumieją m.in. wdrożenie w życie milenijnych celów rozwoju (*Millennium Development Goals*, MDG), Agendy Rozwoju po roku 2015, zapobiegnięcie szerzeniu się wirusa eboli, wsparcie dla rozwoju zasobów ludzkich, ochronę praw człowieka, wsparcie dla procesów demokratyzacji oraz rozwój systemu praworządności. Pomimo że na liście najbardziej wyraźnych celów NATO nie znalazł się pokój, stabilizacja oraz dobrobyt w regionie Azji i Pacyfiku, który na liście Japonii znajduje się na piątej pozycji, należy uznać ów cel za kompatybilny, a nie konkurencyjny/sprzeczny. W ostatnich latach

---

⁵ Spór o Wyspy Kurylskie od dekad pozostaje nierozwiązany. Oba państwa, zarówno Japonia, jak i Rosja, roszczą sobie do nich prawo. Rosja sporne wyspy określa jako Kuryle Południowe, natomiast Japonia – Terytoriami Północnymi, zob. szerzej: Williams, 2007; Trenin, Weber, 2012; Brown, 2018.

⁶ Dotyczy to porwanych obywateli japońskich przez Koreę Północną w latach 70. i 80. XX wieku, zob. szerzej: Haruki, 2009; Hagström, Söderberg, 2006; Akaha, 2007; Arrington, 2018; Lee, 2016; Dziak, Citko, 2009.

coraz częściej dostrzegana jest przez NATO zbieżność zagrożeń, z jakimi muszą zmagać się zarówno region euroatlantycki, jak i region Azji i Pacyfiku. Warto dodać, że w 2015 roku po raz piąty odbył się NATO–Asia–Pacific Dialogue (Summary Report, 2015; zob. SPG, 2018c).

Tabela 8.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Japonii w latach 2013–2015

Cele strategiczne Japonii			Cele strategiczne NATO		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Wzmocnienie relacji z USA	17,58%	1	Kolektywna obrona	12,47%
2	Pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt na świecie	15,17%	2	Rozszerzenie sojuszu	10,98%
3	Rewitalizacja japońskiej gospodarki	11,78%	3	Współpraca z UE	10,13%
4	Rozwiązywanie problemów globalnych	7,48%	4	Współpraca z Rosją	9,25%
5	Pokój, stabilizacja oraz dobrobyt w regionie Azji i Pacyfiku	7,05%	5	Sytuacja pokojowa na Ukrainie	7,41%
6	Świat bez broni nuklearnej	5,85%	6	Pokój i stabilizacja Bałkanów Zachodnich	6,75%
7	Współpraca z Chinami	5,39%	7	Współpraca z Gruzją	6,11%
8	Współpraca z Koreą Południową	4,76%	8	Pokój, wolności i bezpieczeństwo w Europie	5,38%
9	Wzmocnienie rządów prawa na poziomie społeczności międzynarodowej	4,46%	9	Zarządzanie kryzysowe	5,35%
10	Stabilność na Bliskim Wschodzie	4,13%	10	Świat bez broni nuklearnej	5,11%
11	Reagowanie na problemy energetyczne i środowiska	4,01%	11	Kooperatywne bezpieczeństwo	4,87%
12	Współpraca z ONZ	3,90%	12	Pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt na świecie	4,79%
13	Bezpieczny powrót porwanych	3,61%	13	Rozszerzenie oraz pokój i stabilność w regionie euroatlantyckim	4,76%
14	Współpraca z Rosją	2,80%	14	Współpraca z ONZ	2,91%

Tabela 8.1. cd.

Cele strategiczne Japonii			Cele strategiczne NATO		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
15	Sytuacja pokojowa na Ukrainie	1,66%	15	Stabilność na Bliskim Wschodzie	2,24%
16	Kooperatywne bezpieczeństwo	0,26%	16	Reagowanie na problemy energetyczne i środowiska	1,22%
17	Współpraca z UE	0,09%	17	Wzmocnienie rządów prawa na poziomie społeczności międzynarodowej	0,27%
18	Zarządzanie kryzysowe	0,03%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 8.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Niski stopień konwergencji (0) cechują najbardziej wyraziste zagadnienia obu partnerów (*issues*). Zaledwie trzy z 21 to zagadnienia pokrywające się (prawa człowieka i bezpieczeństwo ludzi, ONZ, terroryzm, ekstremizm i przestępczość zorganizowana), dziesięć – komplementarne, a osiem – kompatybilne. Listę tych ostatnich tworzą głównie zagadnienia odnoszące się jedynie do działalności NATO (System Obrony Antybalistycznej – BMD, partnerstwa, szczyty NATO) albo tylko Japonii (zmiany klimatu, Morze Południowochińskie, zrównoważony rozwój, Oficjalna Pomoc Rozwojowa – ODA, zmniejszenie ryzyka wystąpienia katastrof). Nie można jednak uznać ich za zagadnienia konkurencyjne (zob. SPG, 2018c).

Tabela 8.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Japonii w latach 2013–2015

Zagadnienia Japonii			Zagadnienia NATO		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Prawa człowieka i bezpieczeństwo ludzi	16,95%	1	Bezpieczeństwo i obrona	17,40%
2	Korea Północna	13,43%	2	Operacje NATO	15,17%
3	Zmiany klimatu	10,56%	3	Stabilizacja Bałkanów Zachodnich	10,09%

Tabela 8.2. cd.

Zagadnienia Japonii			Zagadnienia NATO		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
4	Region Azji i Pacyfiku	10,16%	4	System Obrony Antyba- listycznej – BMD	10,04%
5	ONZ	9,08%	5	Afganistan	8,27%
6	Morze Południowochiń- skie	7,70%	6	Rozbrojenie, kontrola broni i nierozprzestrze- nianie broni jądrowej	8,19%
7	Zrównoważony rozwój	7,36%	7	Partnerstwa	7,53%
8	Oficjalna Pomoc Rozwo- jowa – ODA	6,19%	8	Bezpieczeństwo energe- tyczne	4,90%
9	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia katastrof	6,15%	9	Kryzys w Syrii	4,40%
10	Kryzys w Syrii	4,39%	10	Szczyty NATO	3,81%
11	Terroryzm, ekstremizm i przestępczość zorgani- zowana	4,27%	11	Region euroatlantycki	3,54%
12	Bezpieczeństwo energe- tyczne	1,84%	12	Korea Północna	2,17%
13	Rozbrojenie, kontrola broni i nierozprzestrze- nianie broni jądrowej	1,42%	13	ONZ	2,01%
14	Region euroatlantycki	0,29%	14	Prawa człowieka i bez- pieczeństwo ludzi	1,30%
15	Afganistan	0,13%	15	Terroryzm, ekstremizm i przestępczość zorgani- zowana	1,18%
16	Bezpieczeństwo i obrona	0,08%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 8.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Na uwagę zasługuje relatywnie wysoki (1,55) stopień konwergencji strategicznych ról, jakim cechuje się relacja NATO–Japonia (zob. SPG, 2018c). Relacja NATO–Japonia została wybrana jako przykład związku pomiędzy NATO – regionalnym międzynarodowym aktorem strategicznym – a Japonią jako większą potęgą regionalną. Podobną asyme-

trię można zaobserwować, analizując typ potęgi, jaką posługiwały się omawiane podmioty.

Japonia w prowadzonej przez siebie polityce zagranicznej stosuje głównie *soft power*, czego potwierdzeniem jest wysokie ósme miejsce Japonii (1. w Azji) w rankingu państw *soft power* (Portland Communications, 2015, s. 25). *Soft power* tego państwa przejawia się w udzielanej pomocy rozwojowej (*Official Development Assistance* – ODA), którą realizuje już od lat 50. XX wieku (Ministry of foreign Affairs of Japan, 2014, November 17; Aoi, 2017). Niektórzy badacze oceniają Japonię jako „soft power superpower” (Bukh, 2014, s. 462). W ramach rządu japońskiego utworzono także Departament Dyplomacji Publicznej, którego celem było „stworzenie takiego systemu, w ramach którego *soft power* będzie maksymalizowana” (Bukh, 2014, s. 462). NATO natomiast należy postrzegać jako *structural power*. Organizacja ta tworzy na całym świecie różne sieci sojuszy, jak np. „Partners across Globe” (Chaban, Bacon, Burton, Vernygora, 2018, s. 1).

W badanym okresie NATO w sposób zdecydowany przewyższało Japonię pod względem wpływu. We wszystkich wskaźnikach organizacja ta uzyskiwała większą wartość. Wyjątek stanowią jedynie dane dotyczące wzrostu PKB na samym początku współpracy (1990). Wówczas to właśnie Japonia odnotowała wyższy wzrost PKB niż państwa członkowskie NATO (zob. SPG, 2018c).

NATO i Japonia położone są na obszarze dwóch kontynentów, wobec czego pod względem geograficznym ich partnerstwo nie ma charakteru sąsiedzkiego. Analizując obecność przedmiotową NATO w Japonii, należy zauważyć, że opiera się ona wyłącznie na działalności dyplomatycznej. Natomiast obecność Japonii widoczna jest we wszystkich czterech obszarach, także w wymiarze kulturalno-społecznym, militarnym oraz gospodarczym. O obecności dyplomatycznej Japonii w NATO świadczy ustanowienie ambasadora tego państwa przy organizacji (w Brukseli). Pełni on zarówno funkcję ambasadora przy NATO, jak i w Belgii (Embassy of Japan in Belgium, 2014). Obecność militarna zauważalna jest od rozpoczęcia interwencji wojskowej NATO w Afganistanie, kiedy to Japonia wyraziła chęć współpracy w tym zakresie (Pollock, 2016). Japońskie Siły Samoobrony współpracują z NATO

w ramach różnych operacji pokojowych czy humanitarnych. Jednocześnie „funkcjonariusz JSDF (Japońskich Sił Samoobrony) pracuje jako doradca specjalnego przedstawiciela sekretarza generalnego NATO ds. kobiet” (Tsuruoka, 2015, s. 45–46). Co więcej, na tym przykładzie zauważalna jest również obecność finansowa tego państwa. Od 2001 roku „Tokio przekazało Afganistanowi około 5 miliardów dolarów, a także zobowiązało się do przekazania kolejnych 3 miliardów do 2017 roku. Ponadto sfinansowało 30% wynagrodzenia afgańskiej policji oraz wysłało swoje tankowce w ramach operacji Enduring Freedom” (NATO, 2015, June 12). Natomiast za przykład społeczno-kulturowej obecności mogą służyć przede wszystkim liczne inicjatywy kulturalne organizowane przez Japonię, chociażby „Japan EXPO” odbywające się każdego lata pod Paryżem (Japan Expo, 2018). Wydarzenie to stanowi istotny element „Cool Japan” – „znanej powszechnie strategii dyplomacji kulturalnej, zapoczątkowanej przez administrację premiera Jun’ichirō Koizumiego, która skorzystała z japońskiej popkultury” (Hirotaka, 2012). Widowym znakiem obecności społeczno-kulturowej tego państwa są również poszczególne elementy japońskiej popkultury, tj. manga, anime czy cosplay.

Pomimo iż obaj partnerzy działają w innych częściach świata, należy zauważyć, że od kilku już lat zbliżają się ku sobie. Podobnie jak Japonia, rządzona przez premiera Sh. Abe, dostrzega zwiększenie swej roli nie tylko w regionie, ale i na świecie, tak i NATO deklaruje chęć pogłębienia relacji z partnerami spoza regionu euroatlantyckiego, a przez to ugruntowania swojej pozycji również w Azji Wschodniej:

Poprzez popieranie naszych partnerów na całym świecie – i bliskich, i dalekich, zarówno pod względem politycznym, jak i praktycznym – Sojusz NATO może pomóc we wspieraniu stabilności na całym globie. Rozumiejąc jasno, gdzie leży nasz wspólny interes, możemy dalej nadawać lepszy kształt sprawom międzynarodowym. Mówimy często, że NATO nie chce stać się aktorem w Azji, ale wraz z Azją. Współpracując z naszymi wschodnioazjatyckimi partnerami, możemy pomóc w umacnianiu narodów, które podzielają nasze wartości dotyczące wolności, demokracji, praw człowieka i rządów prawa, a także wspierać międzynarodowy

porządek oparty na regułach, który tak dobrze służył naszym państwom i narodom przez tak długi czas (NATO, 2015, June 12).

Ponadto, jak zauważyła norweska minister obrony Ine Eriksen Søreide:

Widzimy fundamentalne zmiany w międzynarodowym rozkładzie sił. Ponieważ świat staje się coraz mniej »zachodni«, musimy się przygotować na świat całkiem różny od tego, do którego jesteśmy przyzwyczajeni. [...] Nie ma możliwości, by NATO pozostawiło rodzący się nowy świat bez opieki. Zmieniająca się natura obecnego środowiska bezpieczeństwa światowego wymaga od Sojuszu odpowiedniego dostosowania się. Mówiąc prostym językiem: dziś potrzebujemy więcej – nie mniej – NATO (Government of Norway, 2014).

Należy podkreślić, że obaj partnerzy w sposób podobny postrzegają system międzynarodowy i definiują zagrożenia:

[...] mimo powrotu/powstawania pilniejszych kwestii odnośnie do twardego bezpieczeństwa we właściwych im regionach, NATO i Japonia pozostają zaangażowane zarówno w narrację, jak i praktykę bezpieczeństwa wynikającego ze współpracy (Chaban, Bacon, Burton, Vernygora, 2018, s. 5).

Zarówno Azja Wschodnia, jak i Europa stają wobec coraz bardziej niestabilnego środowiska bezpieczeństwa. Jest zatem ważne, by państwa NATO i nasi partnerzy w regionie przedyskutowali to, w jaki sposób możemy stawiać czoła nowym zagrożeniom, radzić sobie z kryzysami i planować bezpieczeństwo, w tym poprzez zacieśnienie współpracy (NATO, 2015, June 12).

3. Zaufanie

Poziom zaufania pomiędzy partnerami należy uznać za wystarczający, aby mówić o partnerstwie strategicznym, pomimo faktu, że jedyną

instytucją wzmacniającą proces wzajemnego zrozumienia jest ambasada Japonii w Brukseli. Partnerzy podejmują jednak różnego rodzaju inicjatywy w tym celu, np. NATO–Japan Security Conference oraz Japan–NATO Seminar (*Diplomatic Bluebook 2016. Summary*, 2016). Jednocześnie w badanym okresie nie odnotowano żadnych gaf na poziomie dyplomatycznym. Posługując się metodą analizy narracji, należy stwierdzić, iż partnerzy nie wskazują na istnienie jakichkolwiek różnic kulturowych pomiędzy nimi. Nie oznacza to jednak, że owych różnic nie ma. Oznacza to jedynie, że dla partnerów nie są one na tyle istotne, aby konieczne było ich artykułowanie. Żaden z zawartych dokumentów nie świadczy o tym, jakoby partnerzy nie posiadali równorzędnego udziału w procesie decyzyjnym. Co więcej, partnerzy nie podważali nawzajem swoich interesów na arenie międzynarodowej.

4. Ugruntowanie współpracy

Ze względu na krótki czas trwania partnerstwa nie można uznać go za w pełni ugruntowane. Trzeba jednak zaznaczyć, że żaden z najważniejszych wspólnych dokumentów, jakie zostały zawarte przez partnerów, nie przewiduje ograniczenia czasowego ich współpracy. Ponadto także analiza celów strategicznych świadczy o otwartym charakterze dwustronnych stosunków.

Poziom zaangażowania pomiędzy partnerami należy ocenić jako umiarkowany, przy czym jest on wyższy po stronie Japonii. Struktura Ministerstwa Spraw Zagranicznych Japonii nie wyodrębnia osobnego koordynatora ds. kontaktów z NATO, jednak japoński ambasador w Belgii reprezentuje również rząd Japonii przy NATO (Joint Political Declaration, 2013). Warto także dodać, że w grudniu 2007 roku w ramach współpracy z NATO w Afganistanie Japonia wyznaczyła swego specjalnego przedstawiciela (Japanese liaison officer to the Office of the NATO Senior Civilian Representative) w Kabulu w celu promocji bliższych kontaktów z NATO (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2017, December 13). Co więcej, w listopadzie 2014 roku japoński rząd mianował porucznik Chizu Kuritę na reprezentantkę państwa w kwaterze

głównej NATO w Brukseli (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2014, November 4). Służy ona jako doradczyni w NATO Special Representative for Women, Peace and Security. Japonia przeznacza także środki finansowe na wsparcie różnych aktywności podejmowanych przez NATO, np. na Bałkanach czy w Afganistanie. Strona japońska dokłada się do NATO/PfP Trust Fund (Schriver, Ma, 2010, s. 7) oraz innych funduszy powierniczych NATO, m.in. w Mołdawii, Tadżykistanie czy Azerbejdżanie (Status of Trust Fund Projects, 2016). Z kolei struktura organizacyjna NATO zamieszczona na oficjalnej stronie internetowej organizacji nie potwierdza zaangażowania instytucjonalnego w Japonii. Co więcej, po stronie NATO nie odnotowano ani odrębnych instytucji, ani przypadków finansowo-gospodarczego zaangażowania sprzyjających partnerstwu.

Jednocześnie intensywność oraz zasięg inicjatyw podejmowanych przez partnerów trzeba uznać za średnie. Pośród tych zakończonych należy wymienić: udział Japonii w NATO Crisis Management Exercise (CMX) (4–10.03.2015) (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2005); wspólne ćwiczenia Japońskich Sił Samoobrony z siłami NATO w Zatoce Adeńskiej (25.09.2014 roku) (Status of Trust Fund Projects, 2016); udział Japonii w operacji „Ocean Shield” (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2014, May 6) – antypiracka operacja u wybrzeży Somalii; organizowanie wspólnych seminariów, np.: A Civil Protection Groups Seminar, A Seminar of the Industrial Resources and Communications Services Group on „Aging Infrastructure”, A Civil Aviation Training Seminar – An Inland Surface, Transport Training Seminar. An Ocean Shipping Training Seminar – A Joint Health, Agriculture and Food Group (JHAFG) Training Seminar (Report of the Japan–NATO Joint Study Group on Humanitarian Assistance and Disaster Relief, 2013, s. 3); wspólne usuwanie niewybuchów w Tadżykistanie w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju (*Diplomatic Bluebook 2015. Summary*, 2015, s. 133).

Wzrost liczby wspólnych działań nastąpił po 2001 roku, kiedy Japonia opowiedziała się za wspólną walką przeciwko terroryzmowi (Ikegami, 2007). Po atakach na WTC rząd japoński podjął decyzję o wysłaniu swych statków na Ocean Indyjski oraz Morze Arabskie w celu udzielenia

wsparcia zachodnim marynarkom. Następnie od 2003 roku Japonia w ramach współpracy z NATO zaangażowała się w działalność w Afganistanie, przede wszystkim w celu demilitaryzacji, demobilizacji oraz reintegracji (DDR) zbrojnych grup działających w tym państwie (NATO, 2011, April 28). Japońskie oddziały samoobrony współpracowały z NATO również w ramach misji pokojowej ONZ na Wzgórzach Golan, udzielając pomocy humanitarnej w Iraku, Kosowie, a także po trzęsieniu ziemi, jakie miało miejsce w Pakistanie (2005) (Ikegami, 2007).

Współpraca ta mogłaby się szybciej rozwijać, gdyby nie Konstytucja Japonii, która ogranicza militarną współpracę tego państwa. Artykuł 9. ustawy zasadniczej traktuje o tym, że Japonia „nie uznaje prawa do prowadzenia wojny” i zakazuje „utrzymywania zbrojnych sił lądowych, morskich i powietrznych, które mogą służyć wojnie”. W konsekwencji „dążąc szczerze do międzynarodowego pokoju, naród japoński wyrzeka się na zawsze wojny jako suwerennego prawa narodu, jak również użycia lub groźby użycia siły jako środka rozwiązywania sporów międzynarodowych” (*Konstytucja Japonii*, 1947).

Po przeanalizowaniu badanego okresu współpracy NATO i Japonii należy zauważyć, że partnerzy wykazali lojalność wobec problemów zewnętrznych, na jakie napotkała druga strona. Japonia wspierała oraz nadal wspiera NATO w jego operacjach, m.in. w Afganistanie, gdzie po zakończeniu misji ISAF (Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa) kontynuuje współpracę z Sojuszem w ramach Resolute Support Mission (RSM) (*Diplomatic Bluebook 2016. Summary*, 2016, s. 116–117). Od 2001 do 2014 roku pomoc finansowa Japonii dla Afganistanu wyniosła ok. 5,4 mld dolarów (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2014, May 6, s. 6). Co więcej, we współpracy z NATO's Provincial Reconstruction Teams rząd japoński wdrożył 144 różne projekty w 16 afgańskich prowincjach (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2014, May 6, s. 6). Japonia wspierała NATO również na Bałkanach. W czasie piątego posiedzenia Konferencji ds. Bezpieczeństwa NATO–Japonia, kiedy operacja Sojuszu w Jugosławii już została zakończona, Japonia zobowiązała się do udzielenia pomocy finansowej w wysokości 160 mln dolarów, które zapewnią finansowania projektów na rzecz odbudowy (Scott, 2016, s. 327).

Japonia udziela także wsparcia NATO w wojnie przeciwko światowemu terroryzmowi (Ikegami, 2007). W październiku 2001 roku Tokio przyjęło *Anti-Terrorism Special Measures Law* (*The Anti-Terrorism Special Measures Law*, 2001), na mocy którego japońska marynarka mogła wspierać działania Zachodu na Bliskim Wschodzie. Należy także zauważyć, iż Japonia prezentuje zbieżne stanowisko z NATO co do oceny kryzysu na Ukrainie, bez względu na fakt, że przed wybuchem konfliktów relacje japońsko-rosyjskie w sposób znaczący się polepszały (Drennan, 2015). Pomimo korzyści, jakie czerpie Tokio z normalizacji relacji z Moskwą, japoński rząd wyraził sprzeciw wobec działań Rosji na Ukrainie poprzez deklarację nieuznawania aneksji Krymu i solidaryzowanie się ze światem zachodnim w kwestii nałożenia sankcji na Rosję (Filippov, 2014).

NATO z kolei publicznie wyraża wsparcie dla Japonii we wciąż niewyjaśnionej kwestii porwania przez Koreę Północną japońskich obywateli w latach 70. i 80. XX wieku. Sprawa porwań jest jednym z kluczowych problemów w relacjach pomiędzy Tokio a Pjongjaniem. Sojusz zdecydowanie podkreśla konieczność znalezienia rozwiązania tego problemu. Ponadto stosunki NATO i Japonii były pozbawione problemów wewnętrznych.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Na wstępie należy zaznaczyć, że nie można w sposób jednoznaczny stwierdzić, czy posiadane przez partnerów wspólne doświadczenie wpływa pozytywnie na kształt ich stosunków. Natomiast z analizy bilateralnych dokumentów wynika, iż Japonia i NATO podkreślają, że są:

oddane wartościom indywidualnej wolności, demokracji, praw człowieka i rządów prawa. Jesteśmy wszyscy zdecydowani, by chronić te wspólne wartości, jak również wolność i bezpieczeństwo naszych narodów. Przywiązujemy również wagę do powstrzymywania konfliktów i zapobiegania kryzysom poprzez wielostronną współpracę i dialog (Individual Partnership and Cooperation, 2014, s. 1).

Co więcej, premier Japonii w czasie swego pierwszego przemówienia na forum NATO, które odbyło się w styczniu 2007 roku, zaznaczył: „wspólnie wyznajemy takie same wartości, jak wolność, demokracja, prawa człowieka i rządy prawa. To naturalne zatem, że współpracujemy w zakresie ochrony i promowania tych wartości” (Hirose, 2010). Jednocześnie warto dodać, że wyniki przeprowadzonej analizy nie wskazują na to, aby istniała istotna relacja personalna pomiędzy przywódcami obu partnerów.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Partnerstwo charakteryzuje się umiarkowanym stopniem rozwoju regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu (RBSI). Japonia i NATO powołały do życia tylko jedno wspólne ciało: Joint Study Group on Humanitarian Assistance and Disaster Relief. Posiada ono kompetencje konsultacyjne. Ustanowiono je w 2013 roku w czasie wizyty sekretarza generalnego NATO w Japonii (Report of the Japan–NATO Joint Study Group on Humanitarian Assistance and Disaster Relief, 2013). Warto dodać, że w żadnym dokumencie zawartym przez partnerów nie zamieszczono zapisów dotyczących sposobu rozwiązywania sporów wewnętrznych.

Spotkania pomiędzy partnerami odbywają się na różnych szczeblach (SPG, 2018b). Od 1993 roku regularnie na najwyższym szczeblu organizowane są rozmowy w ramach Japan–NATO High-Level Consultation (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016, February 18). Podstawą do dialogu w tychże ramach były wcześniejsze konferencje ds. bezpieczeństwa organizowane przez obu partnerów. W 2014 roku doszło po raz 13. do spotkania NATO–Japonia w ramach wspomnianej wyżej Joint Study Group on Humanitarian Assistance and Disaster Relief (Individual Partnership and Cooperation Programme, 2014). Pomiędzy lipcem 2013 a styczniem 2014 roku odbyły się trzy spotkania tejże grupy. Nie ma żadnych informacji świadczących o organizacji kolejnych spotkań w 2015 roku⁷.

⁷ Do czasu złożenia książki do druku nie ukazała się informacja świadcząca o organizacji kolejnych spotkań w 2015 roku.

Większość spotkań odbywających się między partnerami organizowanych jest przez NATO w formacie wielostronnym, chociażby z takimi partnerami globalnymi jak Afganistan, Irak, Australia, Korea Południowa, Mongolia, Pakistan i Nowa Zelandia. Japonia uczestniczy zarówno w szczytach Sojuszu, jak i spotkaniach odbywających się na forum Rady Północnoatlantyckiej. Pierwszym japońskim ministrem spraw zagranicznych, który brał w niej udział, był Taro Aso w 2006 roku. Japońscy politycy uczestniczą także w różnych wydarzeniach organizowanych przez NATO i otwartych dla państw partnerskich, tj. seminariach, sympozjach czy ćwiczeniach, np. the NATO Crisis Management Exercise (CMX), Humanitarian Assistance/Disaster Relief (HA/DR) czy Science for Peace and Security Programme (SPS). Ponadto spotkania *ad hoc* obu partnerów odbywają się w ramach poszczególnych ciał NATO, tj. the International Staff and the International Military Staff, the Political Committees (PC), Policy Cooperation Groups (PCG). Należy również dodać, że od 1996 roku Japonia posiada status obserwatora w NATO's Parliamentary Assembly (Zgromadzenie Parlamentarne NATO).

W badanym okresie partnerzy odbywali spotkania na wszystkich poziomach: wyższych rangą przedstawicieli egzekutywy (HE – 2), niższych rangą przedstawicieli egzekutywy (LE – 2), specjalistów (S – 5) oraz parlamentarzystów (P – 2) (SPG, 2018b). W okresie półtorarocznym, który upłynął pomiędzy podniesieniem relacji pomiędzy NATO a Japonią oraz przyjętym za finalny dla niniejszego projektu rokiem 2015, partnerzy odnotowali w sumie osiem spotkań. Wobec tego średnia na rok wynosi 5,3. Wynik ten został następnie zestawiony z porównywalnym dla Japonii partnerem pod względem statusu potęgi, na którego wybrano Koreę Południową. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, w roku kontrolnym (2013) pomiędzy przedstawicielami NATO oraz Korei Południowej odbyło się jedno spotkanie (SPG, 2018b). Warto dodać, że liczba formalnych spotkań pomiędzy Japonią a NATO byłaby wyższa, gdyby dodać do niej spotkania wielostronne organizowane przez Sojusz.

Partnerzy prowadzą szereg aktywności (m.in. wymiany, szkolenia), które jednocześnie kształtują oraz wzmacniają sieci nieformalnych po-

wiązań pomiędzy nimi. Służy temu również obecność członków Japońskich Sił Samoobrony na kursach organizowanych przez NATO Defence College in Rome (NATO, 2007, December 13). Ponadto, jak można przeczytać na stronie internetowej Sojuszu, „japońscy urzędnicy uczestniczyli w szeregu nieformalnych spotkań z państwami członkowskimi NATO dotyczących kwestii bezpieczeństwa, takich jak Korea Północna, pomoc dla Afganistanu, współpraca z państwami Azji Środkowej, obrona przeciwrakietowa oraz zwalczanie piractwa” (NATO, 2017, November 7a).

5. Podsumowanie

Partnerstwo pomiędzy NATO a Japonią – ze względu przede wszystkim na krótki okres jego trwania – należy uznać za „partnerstwo w budowie”. Partnerzy stopniowo zwiększają zasięg wspólnie podejmowanych inicjatyw. Jednak partnerstwo to nie odznacza się na ten moment (2015) ani wysokim stopniem legalizacji, ani znaczącym stopniem regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu. Pomimo niskiej konwergencji celów strategicznych, wynikającej chociażby z odległości geograficznej oraz odmiennych regionów działań, chęć pogłębiania współpracy oraz wykazana wzajemna lojalność wobec problemów zewnętrznych świadczą o zbliżaniu się partnerów ku sobie. Należy przypuszczać, że wraz ze wzrostem znaczenia regionu Azji i Pacyfiku w światowej polityce partnerstwo NATO i Japonii ma szansę na głębszy rozwój.

Bibliografia

- Akaha T. (2007). Japanese Policy Toward the North Korean Problem: Balancing Bilateralism and Multilateralism. *Journal of Asian and African Studies*, 42(3–4), 297–320.
- The Anti-Terrorism Special Measures Law 2001*. (2001). Pobrane z: http://japan.kantei.go.jp/policy/2001/anti-terrorism/1029terohougaiyou_e.html.

- Aoi C. (2017). Japanese Strategic Communication: Its Significance as a Political Tool, Defence Strategic Communications. *The Official Journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence, Riga*, 3, 71–101.
- Arrington C. L. (2018). The Mutual Constitution of the Abductions and North Korean Human Rights Issues in Japan and Internationally. *Pacific Affairs*, 91(3), 471–497.
- Brown J. D. (2018, May 15). The Moment of Truth for Prime Minister Abe's Russia Policy. *Asia-Pacific Journal-Japan Focus*, 16(10). Pobrane z: <https://apjpf.org/2018/10/Brown.html>.
- Bukh A. (2014). Revisiting Japan's Cultural Diplomacy: A Critique of the Agent-Level Approach to Japan's Soft Power. *Asian Perspective*, 38, 461–485. Pobrane z: <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/news/news-pdf/revisiting-japans-cultural-diplomacy-a-critique-of-the-agent-level-approach-to-japans-soft-power.pdf>.
- Chaban N., Bacon P., Burton J., Vernygora V. (2018). NATO Global Perceptions – Views from the Asia-Pacific Region. *Asian Security*, 14, 1–7.
- The Constitution of Japan*. (1947). Pobrane z: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.
- Cooney K. J. (2015). *Japan's Foreign Policy since 1945*. New York: Routledge.
- Diplomatic Bluebook 2015. Summary*. (2015). Ministry of Foreign Affairs, Japan. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html.
- Diplomatic Bluebook 2016. Summary*. (2016). Ministry of Foreign Affairs, Japan. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000157.html.
- Drennan J. (2015, July 10). Russia–Japan Relations after Ukraine. IISS Voices. Pobrane z: <https://www.iiss.org/en/iiss%20voices/blogsections/iiss-voices-2015-dda3/july-2632/russia-japan-relations-after-ukraine-f799>.
- Dziak W. J., Citko M. (2009). *Obywatele Japonii w niewoli północnokoreańskiej*. Warszawa: PAN.
- Easley L. E. (2017). How Proactive? How Pacifist? Charting Japan's Evolving Defence Posture. *Australian Journal of International Affairs*, 71(1), 63–87.
- Embassy of Japan in Belgium. (2014, September 17). *Message from Ambassador*. Pobrane z: http://www.be.emb-japan.go.jp/english/japbel/msg_welcome.html.
- Embassy of Japan in Georgia. (2018). *Bilateral Relations*. Pobrane z: <http://www.ge.emb-japan.go.jp/english/bilateral.html>.

- Filippov D. (2014, March 26). *The Ukrainian Crisis and Japan's Dilemma*. Pobrane z: <http://www.eastasiaforum.org/2014/03/26/the-ukrainian-crisis-and-japans-dilemma/>.
- German Foreign Policy.com. (2018). *NATO-Japanese Cooperation*. Pobrane z: <https://www.german-foreign-policy.com/en/news/detail/6108/>.
- Government of Norway. (2014, February 4). *NATO, the EU and the Rise of East Asia*. Pobrane z: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nato-the-eu-and-the-rise-of-east-asia/id750385/>.
- Hagström L., Söderberg M. (2006). Taking Japan–North Korea Relations Seriously: Rationale and Background. *Pacific Affairs*, 79(3), 373–385.
- Haruki W. (2009). Japan–North Korea Relations – A Dangerous Stalemate. *The Asia-Pacific Journal*, 25, 2–09.
- Hirose Y. (2010, June 8). *The Prospects of Japan–NATO Cooperation*. Pobrane z: <http://www.globalsecuritynews.com/NATO-Japan/AJISS-Commentary/The-Prospects-of-Japan-NATO-Cooperation>.
- Hirota W. (2012, April 13). *Sharing Japan with the World. Culture as a Diplomatic and Economic Force*. Pobrane z: <https://www.nippon.com/en/currents/d10005/>.
- Howe B. M., Campbell J. R. (2013). Continuity and Change: Evolution, Not Revolution, in Japan's Foreign and Security Policy under the DPJ. *Asian Perspective*, 37(1), 99–123.
- Ikegami M. (2007). *NATO and Japan: Strengthening Asian Stability*. NATO Review. Pobrane z: http://www.nato.int/docu/review/2007/partnerships_old_new/NATO_Japan/EN/index.htm.
- Individual Partnership and Cooperation Programme between Japan and NATO*. (2014, May 6). Pobrane z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_05/20140507_140507-IPCP_Japan.pdf.
- Japan Expo*. (2018). Pobrane z: <http://www.japan-expo-paris.com/en/>.
- Japan International Cooperation Agency. (2018). *Europe*. Pobrane z: <https://www.jica.go.jp/english/countries/europe/index.html>.
- Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organisation*. (2013). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_99562.htm.
- Lee S. H. (2016). *Japanese Society and the Politics of the North Korean Threat*. Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press.

- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2005, March 3). *Japan's Participation in NATO Crisis Management Exercise (CMX) 2015*. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000659.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2013). *Report of the Japan–NATO Joint Study Group on Humanitarian Assistance and Disaster Relief*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/files/000037776.pdf>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2014, May 6). *Japan and NATO as “Natural Partners” Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the North Atlantic Council Tuesday, May 6, 2014*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/files/000037774.pdf>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2014, November 4). *Dispatch of a Female Self-Defense Force Personnel to NATO Headquarters*. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000488.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2014, November 17). *Keynote Speech by Foreign Minister Fumio Kishida at the Open Symposium Commemorating the 60th Anniversary of Japan's ODA “Development Cooperation in a New Era” – What Japan, a Contributor to Peace, Aims For-*. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/ic/ap_m/page23e_000357.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2016, February 18). *The 14th Japan–NATO High-Level Consultations*. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001045.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2017, December 13). *Japanese Liaison Officer to the NATO Senior Civilian Representative in Kabul, Afghanistan*. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2007/12/1176621_840.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2018). *Japan–NATO Relations*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/files/000049189.pdf>.
- NATO. (2007, December 13). *NATO Secretary General Meets the Japanese Prime Minister*. Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_15499.htm.
- NATO. (2011, April 28). *Japan: A Valued Partner in Afghanistan*. Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_72931.htm%3FselectedLocale%3Den.
- NATO. (2015, June 12). *NATO and East Asia Speech by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow at the Institute for Security and Develop-*

- ment Policy (ISDP) in Stockholm, Sweden*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/su/natohq/opinions_120648.htm?selectedLocale=uk.
- NATO. (2017, November 7a). *Relations with Japan*. Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50336.htm.
- NATO. (2017, November 7b). *Relations with the Republic of Korea*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_50098.htm.
- Pollock J. (2016, March 31). *The Return of Japan's Ambition: Shinzo Abe's Assertive Foreign Policy*. Pobrane z: <http://natoassociation.ca/the-return-of-japans-ambition-shinzo-abes-assertive-foreign-policy/>.
- Portland Communications. (2015). *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power*. Pobrane z: https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf.
- Schrifer R., Ma T. (2010). *The Next Steps in Japan – NATO Cooperation*. Project 2049 Institute. Pobrane z: <http://globaltrends.thedialogue.org/publication/the-next-steps-in-japan-nato-cooperation/>.
- Scott D. (2016). NATO and Japan: A Strategic Convergence? Post Cold-War Geopolitics: Russia, China, Anti-piracy and Anti-terrorism. *International Politics*, 53(3), 324–342.
- Shimamoto M., Ito K., Sugita Y. (2015). *Historical Dictionary of Japanese Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield.
- Singh B. (2012). *Japan's Security Identity: From a Peace-state to an International-state*. London: Routledge.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings NATO–Japan*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence NATO–Japan*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Status of Trust Fund Projects*. (2016, February 2). Pobrane z: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_02/20160203_150203-trust-funds.pdf.
- Stockwin A., Ampiah K. (2017). *Rethinking Japan: The Politics of Contested Nationalism*. London: Lexington Books.
- Summary Report*. (2015). 5th NATO–Asia/Pacific Dialogue 15–17 September 2015. Pobrane z: http://www.kas.de/wf/doc/kas_43742-1522-2-30.pdf?151217082708.

- Szczudlik-Tatar J. (2013, February 8). Rząd Shinzo Abe – zmiany w polityce gospodarczej i zagranicznej Japonii. *Biuletyn PISM*, 12(988). Pobrane z: https://www.pism.pl/files/?id_plik=12840.
- Trenin D., Weber Y. (2012). *Russia's Pacific Future: Solving the South Kuril Islands Dispute*. Moscow: Carnegie Endowment for International Peace.
- Tsuruoka M. (2010). *The Future of NATO: Cooperation and Its Limits*. SWP. Pobrane z: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/projekt_papiere/Tsuruoka_BCAS2010_web_ks.pdf.
- Tsuruoka M. (2013). NATO and Japan as Multifaceted Partners. *NATO Research Paper 91*. Pobrane z: https://www.files.ethz.ch/isn/164200/rp_91.pdf.
- Tsuruoka M. (2015). Japan–Europe Relations: Toward a Full Political and Security Partnership. W: Y. Tatsumi (red.), *Japan's Global Diplomacy. Views from the Next Generation* (s. 43–53). Stimson Center. Pobrane z: <https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/Japans-Global-Diplomacy-WEB.pdf>.
- Williams B. (2007). *Resolving the Russo-Japanese Territorial Dispute: Hokkaido-Sakhalin Relations*. London: Routledge.

Aneks 8.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych NATO i Japonii w latach 2013–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne NATO i Japonii w latach 2013–2015

- Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organisation*. (2013). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_99562.htm.
- Individual Partnership and Cooperation Programme between Japan and NATO*. (2014, May 6). Pobrane z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_05/20140507_140507-IPCP_Japan.pdf.

Strategiczne dokumenty Japonii w latach 2013–2015

- Diplomatic Bluebook 2014. Summary*. (2014). Ministry of Foreign Affairs, Japan. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page22e_000566.html.
- Diplomatic Bluebook 2015. Summary*. (2015). Ministry of Foreign Affairs, Japan. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000100.html.

Diplomatic Bluebook 2016. Summary. (2016). Ministry of Foreign Affairs, Japan. Pobrane z: http://www.mofa.go.jp/fp/pp/page24e_000157.html.

Strategiczne dokumenty NATO w latach 2010–2015

Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. (2010).

Pobrane z: https://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf.

Chicago Summit Declaration. (2012). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=en.

Wales Summit Declaration. (2014). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm.

Andriy Tyushka

9. Ewoluujące partnerstwo strategiczne NATO–Ukraina w obliczu zagrożeń dla bezpieczeństwa w regionie

Abstract: Distinctive and ever closer, as it was proclaimed to become some two decades ago, the NATO–Ukrainian strategic partnership has undergone several rounds of transformation while successfully maintaining its rationale, that is, promoting security, enhancing defence and safeguarding regional stability. This chapter seeks to explore and explain in detail to what extent NATO–Ukrainian strategic goals and strategic roles convergence, trust, unique bonds, routinized diplomatic practices as well as advanced cooperation structures are responsible for the partnership’s success. Testing the book’s underlying five hypotheses, the case study on NATO–Ukrainian strategic partnership reveals the instances of past and determinants of future strategic cooperation willingness, just as it traces the prerequisites of its sustainability – both in the past and for the decades to come.

Keywords: NATO, Ukraine, strategic partnership, narratives, convergence, sustainability

1. Wprowadzenie

Wyróżniające się i coraz bliższe, jak to określono mniej więcej dwie dekady temu, strategiczne partnerstwo między Organizacją Północnoatlantyckiego (NATO) i Ukrainą przeszło kilka etapów transformacji, jednocześnie skutecznie podtrzymując powody, dla których powstało, czyli promując bezpieczeństwo, wzmacniając obronę i ochronę stabilności regionalnej – w rzeczywistości bez perspektywy członko-

stwa Ukrainy w NATO. Zrównoważenie partnerstwa zostało sprawdzone przy wielu okazjach – od wewnętrznych rozstrzygnięć sporów, takich jak „Kolchuga-gate” na początku XXI wieku, po zewnętrzne zarządzanie kryzysowe, w tym niedawną aneksję Krymu przez Rosję w 2014 roku, jej militarne działania na wschodzie Ukrainy i niebezpieczną polityczną grę na przetrzymanie na wschodniej flance NATO. Ta ostatnia sytuacja jeszcze bardziej nasiliła konwergencję między NATO i Ukrainą nie tylko w sprawach bezpieczeństwa i obrony, ale także w odniesieniu do formalizacji ich związków. Szczyt NATO w Warszawie w 2016 roku zapoczątkował proces kolejnego znaczącego podniesienia rangi dwustronnego sojuszu NATO–Ukraina, który w międzyczasie ewoluował od formuły ramowej Partnerstwa dla Pokoju 1994 roku do obecnego, wzmocnionego „szczególnego partnerstwa”.

Pokażny zbiór prawie stu dwustronnych dokumentów, które zostały spisane wspólnie przez NATO i Ukrainę w latach 1994–2015, a także wyraźnie intensywny regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm, praktykowany na różnych poziomach (w niektórych okresach odbywało się kilkanaście spotkań rocznie), wskazują na solidne podstawy polityczne i determinację obu podmiotów, aby uzasadnić swoje strategiczne partnerstwo.

Poniższy rozdział szczegółowo bada i wyjaśnia, w jakim stopniu jest to rezultat strategicznych celów partnerstwa NATO–Ukraina i ich strategicznych ról, konwergencji, zaufania, unikalnych więzi, zdyscyplinowanej praktyki dyplomatycznej oraz poziomu zaawansowania struktur współpracy między stronami. W odniesieniu do pięciu podstawowych hipotez niniejszej publikacji przedstawione tu studium przypadku strategicznego partnerstwa NATO–Ukraina ujawnia elementy zaangażowania obu stron w relację w przeszłości i determinanty przyszłej gotowości do strategicznej współpracy, podobnie jak wskazuje na przesłanki jej trwałości – zarówno w przeszłości, jak i w ciągu nadchodzących dziesięcioleci.

W tym celu wyżej wymienione czynniki i układy w strategicznym interakcjonalizmie NATO–Ukraina badane są za pomocą metod mieszanych, w tym jakościowej i ilościowej analizy treści, analizy narracji strategicznych oraz metod i technik analizy statystycznej (korelacji, regresji).

2. Gotowość do współpracy

Partnerstwo strategiczne pomiędzy NATO i Ukrainą opiera się na kilku politycznie i prawnie wiążących pisemnych deklaracjach. Proces legalizacji partnerstwa przeszedł wszystkie możliwe szczeble (jednakże nie według ścisłej kolejności), począwszy od protokołów ustaleń, deklaracji oraz kart, aż po umowy ramowe i sektorowe zawierające plany działań (SPG, 2018a, s. 34–40).

Stosunki bilateralne na linii NATO–Ukraina zostały ukształtowane pod względem prawnym i instytucjonalnym krótko po odzyskaniu niepodległości przez Ukrainę, kiedy to 8 lutego 1994 roku Ukraina podpisała *Dokument ramowy Partnerstwa dla Pokoju* (the *Partnership for Peace Framework Declaration*), dołączając tym samym do sieci partnerstw strukturalnych NATO obejmującej szereg innych państw na całym świecie. Wkrótce potem – w wyniku dobrowolnej ukraińskiej polityki denuklearyzacji – obie strony podpisały 9 lipca 1997 roku w Madrycie *Kartę specjalnego partnerstwa* (the *Charter on Distinctive Partnership*), podnosząc w ten sposób status ich specjalnej relacji do rangi partnerstwa indywidualnego. Do dzisiaj *Karta* pozostaje dokumentem fundacyjnym partnerstwa strategicznego NATO–Ukraina, którego efektywny wiek, czyli wiek liczony od pierwszego podniesienia partnerstwa, wynosił 18 lat w roku 2015 (rok referencyjny), a w roku 2017 partnerstwo to obchodziło dwudziestą rocznicę istnienia.

Wraz ze zmianą przywództwa w Rosji w 2000 roku oraz związanymi z tym zmianami na obszarze jej „bliskiej zagranicy”, a także w polityce NATO, relacja Ukrainy z NATO, jak dotąd niezakłócana z zewnątrz, musiała uwzględnić jeszcze jedną zmienną: rosnącą asertywność Rosji. Celem zrównoważenia zewnętrznych nacisków Ukraina wdrożyła wielowektorową politykę zagraniczną (Kuzio, 2015, s. 432–433). Szczyt NATO w Pradze, który odbył się w 2002 roku, był zaskakującym wydarzeniem, jako że Ukraina – wbrew wszelkim oczekiwaniom – nie otrzymała *Planu działań na rzecz członkostwa w NATO* (the *NATO Membership Action Plan*, MAP), lecz w zamian została zaproszona do podpisania 22 listopada 2002 roku *Planu działań NATO–Ukraina* (the *NATO–Ukraine Action Plan*, NUAP). W swojej treści

plan ten był podobny do MAP, jednakże jego formuła oparta była na corocznie rewidowanym programie współpracy. NUAP zawierał także bilateralnie uzgodnione konkretne cele i oczekiwane rezultaty oraz nie wykluczał możliwości wstąpienia Ukrainy do NATO (NUAP, 2002). Formuła NUAP niewątpliwie stanowiła test dla ukraińskich dążeń integracyjnych z Zachodem oraz dla wytrzymałości wielowektorowej polityki zagranicznej tego państwa. Formuła ta była kontynuowana pod szyldem „planu działania” w pierwszej dekadzie XXI wieku. Po między rokiem 2003 a 2009 NATO i Ukraina ustanawiały corocznie „plany docelowe”, pokazując tym samym swoistą koncentrację na określonej polityce oraz oczekiwanych rezultatach współpracy, nie zaś na ogólnych deklaracjach. Planowanie docelowe dotyczyło takich efektów polityki (obejmujących legislację *per se*), jak: umacnianie demokracji i rządu prawa; przestrzeganie praw człowieka; zasada podziału władzy oraz niezawisłości sądów; demokratyczne wybory, pluralizm polityczny, wolność słowa i prasy, przestrzeganie praw mniejszości narodowych i etnicznych, niedyskryminacja na tle politycznym, religijnym czy etnicznym. Choć praktycznie nieskuteczne za czasów rządów Leonida Kuczmy oraz jego wysoce oportunistycznego, skorumpowanego i oligarchicznego reżimu, to w następnych latach procesy oddolne wymusiły większe zaangażowanie w integrację euroatlantycką. W 2004 roku pomarańczowa rewolucja wywołała demokratyczne przemiany oraz bardziej stanowczą postawę w ukraińskiej polityce zagranicznej wobec zbliżenia się do struktur zachodnioeuropejskich. Co istotne, polityka prowadzona przez Wiktora Juszczenkę w zakresie wspierania ukraińskich dążeń w kierunku NATO doprowadziła do trzeciego podniesienia partnerstwa strategicznego NATO–Ukraina, co zostało udokumentowane podpisaną 21 sierpnia 2009 roku *Deklaracją uzupełniającą Kartę specjalnego partnerstwa pomiędzy NATO a Ukrainą* (the *Declaration to Complement the Charter on Distinctive Partnership between NATO and Ukraine*).

Jako że współpraca między stronami jest rozszerzana na coraz to nowe obszary, zakres legalizacji odpowiada jej dynamice i każdorazowo obejmuje konkretne ministerstwa lub inne ciała rządowe. Dokumenty bilateralne partnerów ukazują trzy główne obszary współpracy:

bezpieczeństwo i obronę, demokrację oraz budowanie państwowości, jak również rozwój ekonomiczny i sektor społeczny. Należy zauważyć, że obszary te dzielą się na kolejne dziedziny współpracy sektorowej i charakteryzują różnymi profilami politycznymi. Na przykład obszar „bezpieczeństwo i obrona” składa się z sześciu sektorów współpracy, włączając obronność i reformę zaopatrzenia obronnego.

W związku z tym legalizacja relacji NATO–Ukraina nie dotyczy jedynie wielkiej polityki, lecz także specjalistycznych struktur egzekutywy, która obejmuje o wiele większy krąg zainteresowanych, niż jest to w zwyczaju partnerstw pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi. *Manifesto corpus* partnerstwa NATO–Ukraina składa się z prawie stu dokumentów stworzonych od czasu ustanowienia relacji w 1994 roku. Przez blisko dwadzieścia lat istnienia partnerstwa indywidualnego (1997–2015) NATO i Ukraina wydały 96 wspólnych dokumentów, takich jak umowy ramowe, umowy dotyczące wdrożeń, deklaracje, karty, memoranda, wspólne oświadczenia oraz oświadczenia po konferencjach prasowych i plany działań (SPG, 2018a, s. 34–40). Co więcej, do 2007 roku relacja ta była częścią sieci 21 traktatów multilateralnych i umów prawno-politycznych zawartych od roku 1990.

Dynamika partnerstwa strategicznego pomiędzy NATO a Ukrainą wskazuje na relację o charakterze rozwojowym. Relacja ustanowiona w 1994 roku jako część globalnych partnerstw NATO w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju przeszła jak dotąd cztery etapy jej podniesienia. Pierwsze podniesienie partnerstwa miało miejsce wraz z implementacją indywidualnego „szczególnego partnerstwa” pomiędzy NATO a Ukrainą w 1997 roku, co zostało zapisane w madyryckiej *Karcie specjalnego partnerstwa pomiędzy NATO i Ukrainą*. Po raz drugi partnerstwo strategiczne zostało podniesione w 2002 roku, kiedy Ukraina uzyskała indywidualny plan działania (*NATO–Ukraine Action Plan*, NUAP), a następnie otrzymała zaproszenie do rozpoczęcia „intensywnego dialogu” w kwietniu 2005 roku, czyli do formatu zintensyfikowanej i zorientowanej na akcesję współpracy z państwami aspirującymi do członkostwa, który zawierał „szeroką gamę kwestii politycznych, militarnych, finansowych oraz zagadnień związanych z bezpieczeństwem, połączonych z możliwym członkostwem

w NATO, bez żadnego uszczerbku dla jakichkolwiek ostatecznych decyzji NATO” (NATO, 2005). Ostatnie – czwarte – podniesienie relacji partnerstwa strategicznego NATO–Ukraina miało miejsce w sierpniu 2009 roku, kiedy to *Deklaracja uzupełniająca Kartę specjalnego partnerstwa* ożywiła agendę ukraińskiego przystąpienia do NATO, poszerzyła uprawnienia ustanowionej w 1997 roku Komisji NATO–Ukraina (NUC), określiła ścieżkę pogłębiania regularnego politycznego dialogu i współpracy „na wszystkich odpowiednich poziomach” i wzmocniła mechanizm wczesnych konsultacji w obliczu zagrożeń zewnętrznych, *de facto* wspierając „rozbudowane szczególne partnerstwo” (*NATO–Ukraine Declaration*, 2009). Jeden z aspektów nowo powstałego rozbudowanego szczególnego partnerstwa został umocniony we wrześniu 2015 roku poprzez implementację *Planu osiągnięcia partnerstwa w komunikacjach strategicznych*, którego celem było „wzmocnienie zdolności władz Ukrainy w obszarze komunikacji strategicznych, wsparcie rozwoju kultury ukraińskiej komunikacji strategicznej oraz utrzymanie najwyższych standardów poprawności i etyki w celu zapewnienia wiarygodności i wydajności komunikacji rządu Ukrainy” (NIDC, 2015).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Popularna w polityce opinia głosi, że głównym celem strategicznym Ukrainy w jej relacji z NATO miałyby być przystąpienie do Sojuszu, podczas gdy Sojusz dąży w ramach obrony zbiorowej wyłącznie do realizacji militarnych celów bezpieczeństwa. O ile jest to w pewnym stopniu prawdziwe, analiza zawartości dokumentów obu aktorów dotyczących polityki zagranicznej (jak wymieniono w tabeli 9.1. poniżej) ukazała cały zestaw innych znaczących celów i kwestii politycznych, do których NATO i Ukraina dążą jednostronnie i bilateralnie. Dokonana za pomocą *Atlas.ti* analiza zawartości sześciu natowskich i dziewięciu ukraińskich dokumentów jednostronnych, jak również dziewięciu dwustronnych dokumentów NATO i Ukrainy (wymienionych poniżej w aneksie 9.1.) pozwoliła zidentyfikować i ocenić ważność w sumie trzynastu zestawów celów strategicznych.

Wbrew dominującej w debatach publicznych i politycznych błędnej opinii członkostwo Ukrainy w NATO nie znalazło się nawet wśród pięciu najważniejszych celów strategicznych Ukrainy. Ponadto w okresie objętym badaniem nie było wymieniane konsekwentnie ani dosłownie w ukraińskich dokumentach. W przeciwieństwie do członkostwa w Unii Europejskiej (UE), które jednoznacznie i wielokrotnie deklarowano jako ukraiński cel *finalité* w relacjach z UE (por. np. *Postanova VRU*, 1993; *Zakon Ukrayiny pro natsionalnu bezpeku*, 2003; *Zakon Ukrayiny pro zasady vnutrishnioi...*, 2010), członkostwo Ukrainy w NATO pojawia się jako cel tylko w formie implikowanej „dostosowania się do wymogów NATO” (*Zakon Ukrayiny pro natsionalnu bezpeku*, 2003; *Ukaz Prezydenta...*, 2015) czy też jeszcze mniej jasnej i ogólnikowej formule „integracji Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi” (*Postanova VRU*, 1993; *NUAP*, 2002; *Zakon Ukrayiny pro zasady vnutrishnioi...*, 2010). Ostatnia Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy z 2015 roku siłą rozpędu trzyma się ostrożnego sformułowania o dostosowaniu do wymogów NATO, co wyraźnie różni się od strategicznego celu Kijowa, jakim jest wstąpienie do UE, zadeklarowanego w tym samym dokumencie:

[Celem Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Ukrainy] jest konsolidacja praw człowieka i swobód obywatelskich, zapewnienie nowej jakości rozwoju ekonomicznego, społecznego i humanitarnego, *zabezpieczanie integracji Ukrainy z Unią Europejską i kształtowanie warunków przystąpienia do NATO* [wyróżnienie dodane] (*Article 2 para. 2, National Security Strategy of Ukraine*, 2015).

Na ogół jednak Ukraina manifestuje od 1993 roku swój szeroki (czy też raczej nieprecyzyjny i nieokreślony) zamiar strategiczny dołączenia do struktur euroatlantyckich, z którym przy każdej zmianie przywództwa państwowego wiązano inne znaczenia i kierunki polityki. Trzeba również przyznać, że możliwość przystąpienia Ukrainy do NATO nie została wykluczona w żadnym z jednostronnych dokumentów NATO (*Washington Treaty*, 1949) czy bilateralnych dokumentów NATO i Ukrainy. Karta szczególnego partnerstwa pomiędzy Sojuszem

Północnoatlantyckim i Ukrainą (w mocy od lipca 1997) określa, że budując rozszerzone relacje NATO–Ukraina, obie strony podzielają pogląd, że „otwarcie Sojuszu na nowych członków, zgodnie z artykułem 10. traktatu waszyngtońskiego, ukierunkowane jest na zwiększanie stabilności w Europie i bezpieczeństwa wszystkich państw w Europie bez odtwarzania linii podziału” (*NATO–Ukraine Charter*, 1997).

Analiza treści bilateralnych dokumentów NATO i Ukrainy pokazuje, że obaj partnerzy dążą do (a) rozszerzonego bilateralizmu NATO–Ukraina (25%), (b) bezpieczeństwa poprzez współpracę na obszarze euroatlantyckim (22%) oraz (c) trwałego pokoju i stabilności, a także swobody i kooperacji (17%), jak szczegółowo pokazano w tabeli 9.1. Dwa ostatnie cele w istotny sposób definiują jednostronne agendy NATO i Ukrainy, podczas gdy poszerzanie stosunków NATO–Ukraina jest – co zrozumiałe – nieobecne w jednostronnych manifestach Sojuszu. W tych ostatnich NATO wymienia – obok (podzielanego przez Ukrainę) zainteresowania trwałym pokojem (51%) i współpracą na rzecz bezpieczeństwa (17%) – nie mniej istotną zbiorową obronę (17%), która stanowi główną misję Sojuszu. Dla Ukrainy do roku 2015 obrona była dopiero trzecim co do ważności celem (14%), wyprzedzana przez budowanie państwowości (16%) i budowanie międzynarodowej obecności i przywództwa Ukrainy (21%).

Tabela 9.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Ukrainy w latach 1994–2015

Cele strategiczne NATO			Cele strategiczne Ukrainy		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Trwały pokój i stabilizacja, wolność i współpraca	51%	1	Wzmocnienie obecności międzynarodowej oraz przywództwo w stosunkach międzynarodowych	21%
2	(Wspólna i kooperatywna) obrona	17%	2	Budowanie państwowości	16%
3	Wspólne (euroatlantyckie) bezpieczeństwo	17%	3	Obrona (kooperatywna)	14%
4	Wspólne międzynarodowe stosunki ekonomiczne	9%	4	Integracja Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi	9%

Tabela 9.1. cd.

Cele strategiczne NATO			Cele strategiczne Ukrainy		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
5	Zjednoczona i wolna Europa	2%	5	Członkostwo Ukrainy w Unii Europejskiej	9%
6	Wzmocnienie obecności międzynarodowej oraz przywództwo w stosunkach międzynarodowych	2%	6	Wspólne (euroatlantyczne) bezpieczeństwo	8%
7	Denuklearyzacja polityki światowej	2%	7	Wzmocniony bilateralizm NATO–Ukraina	8%
			8	Utrzymanie i działanie na rzecz międzynarodowego porządku (prawnego)	6%
			9	Trwały pokój i stabilizacja, wolność i współpraca	5%
			10	Wspólne międzynarodowe stosunki ekonomiczne	3%
			11	Zjednoczona i wolna Europa	1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści rozszerzonej (w porównaniu do innych przypadków opisanych w książce) listy dokumentów strategicznych (zob. aneks 9.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

Z 13 celów strategicznych wymienianych bilateralnie przez NATO i Ukrainę w dokumentach dotyczących polityki zagranicznej sześć to cele pokrywające się, pięć – komplementarne, a dwa kompatybilne – denuklearyzacja polityki światowej (cel deklarowany przez NATO, który nie figuruje na liście celów Ukrainy) i członkostwo Ukrainy w UE (które *ipso facto* nie jest wymieniane w dokumentach NATO, ale nie jest celem konkurencyjnym) (patrz tabela 9.1.; por. też SPG, 2018c). Pokazuje to, że cele partnerów w polityce zagranicznej są w wysokim stopniu zbieżne, ponieważ – mimo różnego stopnia wyrazistości – zakres zbieżności celów NATO i Ukrainy daje stosunkowo wysoki wynik 0,5 (dla porównania rezultat dla pary NATO–Rosja to 0,395). Stopień konwergencji celów strategicznych wynikający z jednostronnych dokumentów NATO i Ukrainy (czyli bliskość celów) wynosi -0,065, co oznacza pewne różnice priorytetów; sytuację poprawia jednak pozy-

tywna korelacja jednostronnie określonych celów polityki zagranicznej z celami określonymi bilateralnie (czyli ich dostosowana bliskość) ze współczynnikiem 0,183 (por. współczynniki korelacji w SPG, 2018d).

Z listy 16 bilateralnie określonych istotnych zagadnień w polityce zagranicznej NATO i Ukrainy 12 się pokrywa, dwa są komplementarne, a dwa – konkurencyjne (por. tabela 9.2.; szczegóły: SPG, 2018c). Co znaczące, obszar bezpieczeństwa stanowi dla NATO i Ukrainy najbardziej istotną kwestię polityczną, co konsekwentnie pojawia się w ich indywidualnych i wspólnych dokumentach z niemal równą istotnością 40% dla NATO, 43% dla Ukrainy i 29% wg agendy partnerstwa NATO–Ukraina. Zagadnienia polityki zagranicznej dotyczące integracji europejskiej (drugie co do ważności dla Ukrainy, a czwarte w dokumentach NATO), budowy państwa i promowania demokracji (trzeci z kolei cel dla Ukrainy i siódmy dla NATO) oraz wyzwania zmieniającego się środowiska geostrategicznego (na miejscu siódmym ukraińskiej listy, a na trzecim – NATO) dodatkowo łączą i wzmacniają zbieżne postawy partnerów w polityce zagranicznej i ich bilateralne interakcje. Zakres zbieżności istotnych kwestii w jednostronnych i bilateralnych dokumentach osiąga umiarkowanie wysoki poziom 0,688 (kontrastując z zerowym wynikiem relacji NATO–Japonia czy też z -0,528 punktu dla zbieżności zagadnień dla NATO i Rosji). Jak wykazują rezultaty komputerowo wspomaganey analizy zawartości, stopień zbieżności między istotnymi zagadnieniami polityki zagranicznej Ukrainy i NATO jest jeszcze wyższy i osiąga współczynnik 0,887 (podczas gdy np. zbieżność istotnych zagadnień dla NATO i Rosji wynosi -0,445) przy porównaniu jednostronnych dokumentów – oraz skorygowany stopień zbliżenia 0,762, gdy bierze się pod uwagę bilateralne dokumenty NATO–Ukraina.

Niewątpliwie można twierdzić, że tak silnie zbieżne agendy polityczne (istotne zagadnienia, środki realizowania polityki) są czynnikiem niwelującym w większości pozytywną, ale nierówną zbieżność celów polityki zagranicznej NATO i Ukrainy, co łącznie daje wysoki wynik dla celów strategicznych na dynamicznej skali, rozciągającej się od -0,169 dla przypadku NATO–Japonia (tuż powyżej plusuje się przypadek NATO–Rosja, dla którego zbieżność celów strategicznych wynosi -0,153) do 0,505, czyli wyniku partnerstwa strategicznego CAN–Brazylia.

Tabela 9.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Ukrainy w latach 1994–2015

Zagadnienia NATO			Zagadnienia Ukrainy		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Bezpieczeństwo	40%	1	Bezpieczeństwo	43%
2	Rozszerzenie NATO	9%	2	Integracja europejska	18%
3	Zmiana otoczenia geo-strategicznego	8%	3	Budowanie państwowości oraz rozwój demokracji	15%
4	Integracja europejska	8%	4	(Wspólna) obrona	6%
5	Współpraca bilateralna (oprócz NATO–Ukraina)	6%	5	Suverenność i niezależność polityczna	4%
6	Przekształcenie NATO	5%	6	Promowanie roli/wizerunku	3%
7	Budowanie państwowości oraz rozwój demokracji	5%	7	Zmiana otoczenia geo-strategicznego	2%
8	(Wspólna) obrona	4%	8	Rozwój ekonomiczny i opieka społeczna	2%
9	Współpraca regionalna i międzynarodowa	3%	9	Współpraca regionalna i międzynarodowa	2%
10	Rozwój ekonomiczny i opieka społeczna	2%	10	Współpraca bilateralna NATO–Ukraina	2%
11	Współpraca bilateralna NATO–Ukraina	2%	11	Ochrona środowiska/ równowaga ekonomiczna	1%
12	Promowanie roli/wizerunku	2%			
13	Ochrona środowiska/ równowaga ekonomiczna	1%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści rozszerzonej (w porównaniu do innych przypadków opisanych w książce) listy dokumentów strategicznych (zob. aneks 9.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Zastosowanie modelu analitycznego PIPR do oceny międzynarodowych ról NATO i Ukrainy, czyli ich potęgi (*power*), wpływu (*influence*), obecności w polityce partnera (*presence*) i znaczenia strategicznego (*strategic relevance*), ujawnia znaczne podobieństwo między profilami

obu aktorów. Wysoka zbieżność ich tożsamości strategicznej i narracji odnoszących się do systemu międzynarodowego jeszcze bardziej wzmacnia zbieżność ich ról strategicznych.

Potęga i wpływy NATO mają zasięg globalny; na tym tle zasadniczo regionalne znaczenie Ukrainy wydaje się „peryferyjne” (Morales Ruvalcaba, Rocha Valencia, Durán González, 2016, s. 80–81). Oktay F. Tanrisever (2014) klasyfikuje międzynarodową pozycję Ukrainy jako przypadek „aktorstwa na krawędzi” (*cusp actorness*): schwytana pomiędzy granicami „aktorów środowiska” (*milieu actors*, czyli UE i Rosji) Ukraina, która jest pograniczem i dla Rosji, i dla Europy, stoi wobec „sytuacji, która generuje zarówno okazje, jak i ograniczenia w polityce wewnętrznej i zewnętrznej Ukrainy oraz jej relacjach z sąsiednimi regionami” (Tanrisever, 2014, s. 61). Odmienne są też rodzaje potęgi, którą obaj aktorzy skutecznie stosują. Podczas gdy NATO aktywnie wykorzystuje swoją potęgę strukturalną (*structural power*) – również poprzez szeroko zakrojone ramy partnerstw (Edström, Matlary, Petersson, 2011) – wykraczając znacznie poza jego ramy instytucjonalne, wpływ Ukrainy na region jest zbudowany na *soft power*, w tym na propagowaniu zachodnich norm demokratyzacji, denuklearyzacji, pokojowej koegzystencji i bycia „bramą Europy” wśród swoich wschodnich sąsiadów (Plokhyy, 2015).

Pomimo że w latach 2011–2015 Ukrainie udało się zająć dziewiąte miejsce wśród światowych eksporterów broni (SIPR, 2015), jej międzynarodowe wpływy są ograniczone zarówno z powodów wewnętrznych (nieefektywna biurokracja, do niedawna brak konsekwencji w rozwoju strategicznym), jak i zewnętrznych (ograniczające konstelacje polityczne wielkich potęg); w przeszłości skutkowało to wielokrotnie polityczną inercją (D’Anieri, 2012). Mimo to znaczenie geostrategiczne państwa i jego wpływ na Europę Wschodnią są duże, co nie może pozostawać bez znaczenia dla polityki Sojuszu w regionie – zwłaszcza po jego „powrocie do Europy”, który nastąpił po rewizji koncepcji strategicznej NATO w 2010 roku, która objęła poszerzenie misji Sojuszu poza zbiorową obronę (Moore, Coletta, 2017).

Obecność NATO na Ukrainie znacząco wykracza poza poziom dyplomatyczny i obejmuje wspierające zaangażowanie Sojuszu w ob-

szarach reformy polityki wewnętrznej (bezpieczeństwa i obrony), demokratyzacji i ogólnie pojętego budowania państwa, w tym wysiłków w domenie społeczno-kulturalnej. Te obszary zaangażowania nie są jednak sformalizowane przez odpowiednie instytucje bądź organizacje. Z kolei Ukraina jest reprezentowana dyplomatycznie i poprzez swoje kontyngenty wojskowe obecna w ramach misji Sojuszu mających na celu wprowadzenie lub utrzymanie pokoju (MFA Ukraine, b.d.w.; Ministerstwo Obrony Ukrainy, 2015). Poziom stowarzyszenia Ukrainy z NATO w tym obszarze jest nieporównywalny z zakresem zaangażowania innych partnerów.

Jednym z najbardziej wyraźnych czynników w rozszerzaniu interakcjonizmu między NATO a Ukrainą jest wzajemne znaczenie strategiczne obu partnerów. Podczas ceremonii inaugurującej podpisanie Karty ówczesny sekretarz generalny NATO Javier Solana stwierdził: „Sojusz uznaje, że Ukraina zajmuje ważne, a nawet wyjątkowe miejsce w europejskim porządku bezpieczeństwa. Niepodległa, demokratyczna i stabilna Ukraina jest jednym z kluczowych elementów stabilności i bezpieczeństwa w Europie. Dzięki swojemu położeniu geograficznemu odgrywa ważną rolę i spoczywa na niej poważna odpowiedzialność. NATO przywiązuje szczególną wagę do stosunków z Ukrainą” (Solana, 1997). Moment ten wyznaczył początek nowego etapu we współpracy Ukrainy z NATO. Ponieważ położenie geograficzne Ukrainy pozostawało niezmiennie, a jej potencjał militarny zbyt nie ewoluował, podniesienie poziomu partnerstwa było głównie skutkiem zmiany sposobu postrzegania Ukrainy przez NATO – również w kontekście zaufania do Ukrainy jako partnera i „odpowiedzialnej zdenuklearyzowanej potęgi”.

Na przełomie wieków Ukraina często była postrzegana jako strefa buforowa, obszar geopolitycznie sporny, na którym ścierają się interesy wielkich potęg (por. np. Moroney, Closson, 2003). Centralność Ukrainy została potwierdzona również w regionalnej geopolityce nowego stulecia, wraz z przesunięciami w systemie międzynarodowym (od „momentu jednobiegunowości” amerykańskiej do kształtującej się wielobiegunowości) i „dryfem kontynentalnym” w relacjach transatlantyckich, wiążącym się z podniesieniem stawek przez rywalizujące potęgi Rosji i zinstytucjonalizowanego Zachodu, czyli NATO (Hyde-Price, 2016).

Dzięki sieci partnerstw strategicznych NATO jest w stanie rozszerzać swoją potęgę i wpływy poza własne terytorium i zajmować się sprawami bezpieczeństwa w różnych regionach (Edström i in., 2011). Graeme P. Herd (2013, s. 67) argumentuje, że „przemysł partnerski” NATO pozwala na stosowanie kilku strategii naraz – szerzej mówiąc, od wspierania operacji pokojowych i bojowych do miękkiego równoważenia polityki światowej. Co istotne, Ukraina przez lata udostępniała swoje terytoria lądowe i morskie na potrzeby licznych ćwiczeń natowskiego Partnerstwa dla Pokoju.

Ukraina w ogólnym zarysie pozytywnie postrzega rolę NATO w obronie stabilności, pokoju i bezpieczeństwa w Europie. Strategiczne znaczenie NATO dla Ukrainy ma kilka wymiarów: partnerstwo z Paktem Północnoatlantyckim pozwala na zabezpieczenie strategiczne (*strategic hedging*) przed coraz bardziej asertywną Rosją; biorąc pod uwagę całokształt, jest ważne dla zwiększania roli Ukrainy w sprawach regionu i wewnętrznej modernizacji (m.in. związanych z obronnością). Marybeth Peterson Ulrich (2003) określa partnerstwo strategiczne Ukrainy z NATO jako „narzędzie o krytycznym znaczeniu, stanowiące przeciwagę dla Rosji i sposób wywierania wpływu na sprawy europejskie oraz impet do reformy wewnętrznych instytucji” (Ulrich, 2003, s. 34).

Warto zauważyć, że ukraińska wizja i narracje dotyczące regionalnej oraz międzynarodowej architektury bezpieczeństwa są w wysokim stopniu zbieżne z narracjami strategicznymi NATO na temat zmieniającego się środowiska geostrategicznego, a także starych i nowych zagrożeń oraz wyzwań dla bezpieczeństwa; wizja ta obejmuje również rolę, którą NATO odgrywa w sprawach bezpieczeństwa, i ukraiński „powrót do Europy” jako wybór strategiczny (Kuzio, 2002, s. 216). Jest to jeszcze bardziej uderzające, gdy analizuje się narracje strategiczne obu partnerów po roku 2014 (Böller, 2018; Lindley-French, 2014; Sperling, Webber 2017).

Zatem pod względem zbieżności ról strategicznych relacja NATO–Ukraina pokazała, że jak dotąd pokonała w dużym stopniu asymetrię w zakresie potęgi i obecności na arenie globalnej (otrzymując 0,841 pkt na skali PIPR), m.in. dzięki wysokiej zbieżności koncepcji i międzynarodowych narracji odnoszących się do systemu (zbieżność ról strate-

gicznych uzyskała jeden z najwyższych wyników – 1,921), bazujących na wspólnej kulturze strategicznej współpracy na rzecz bezpieczeństwa oraz na dopasowanej działalności i postrzeganiu niebezpieczeństw.

3. Zaufanie

Podpisana w 1997 roku *Karta szczególnego partnerstwa* definiowała zaufanie jako jedną z fundamentalnych zasad, na których budowane jest rozszerzone partnerstwo NATO–Ukraina (*Charter on a Distinctive Partnership*, 1997). Deklaracja ta jednak nie zawsze przekładała się na praktykę stosunków bilateralnych. Na wczesnych etapach rozwoju partnerstwa, aż do niedawna, zaufaniem nie obdarzano z góry – było ono nieustannie weryfikowane w obliczu wyzwań pojawiających się w polityce NATO względem Ukrainy, polityce NATO względem Ukrainy i Rosji, jak również sytuacji wewnątrz NATO (rozbieżne stanowiska i polityka sojuszników wobec Ukrainy) oraz wewnątrz Ukrainy (słabe instytucje państwowe, korupcja, korupcja polityczna, w tym infiltracja wysokich stanowisk przez obcych – rosyjskich – agentów). Jegor Bożok (2015), pełniący do niedawna funkcję szefa misji Ukrainy przy NATO, rzeczowo skrytykował ową powtarzającą się „imitację zaufania” jako jeden z głównych negatywnych czynników obecnych w interakcjonizmie NATO–Ukraina.

W stosunkach NATO–Ukraina co pewien czas popełniano *faux pas*, pojawiała się otwarta krytyka, występowały okresy strategicznego milczenia oraz manewry dyplomatyczne i spięcia, co przekładało się na stosunkowo przeciętny poziom zaufania między partnerami (1,17 pkt w skali pomiędzy 0,33 a 2,0, czyli minimalnym i maksymalnym wynikiem osiągniętym przez inne partnerstwa badane w ramach projektu). Uważa się, że źródła braku zaufania leżą w słabości instytucji państwowych na Ukrainie (korupcja na wysokich szczeblach władzy, rywalizacja między agencjami władzy wykonawczej, brak koordynacji, chaos i nieporozumienia w komunikacji), jak też w braku zaufania wewnątrz państwa ukraińskiego – nieufność pomiędzy poszczególnymi częściami aparatu państwowego i brak zaufania społeczeństwa do instytucji

państwowych. Alyona Getmanchuk (2015) i Bruno L  t   (2016, s. 3) zgadzają się, że ewidentny brak wzajemnego zaufania należy przypisa   cechom ukraińskiego systemu r  d  w i postawie Ukrainy na arenie międzynarodowej. Mimo   e Ukraina podpisała z NATO w 2002 roku umow   o wymianie informacji niejawnych, komunikacja między partnerami była nieefektywna nawet na poziomie informacji jawnych z uwagi na wspomniane instytucjonalne i strukturalne ograniczenia po stronie Ukrainy. Istotno  c komunikacji oraz potrzeba wzmożonego inwestowania w poszerzenie bilateralnej komunikacji strategicznej zostały podkre  szone podczas wizyty sekretarza generalnego NATO Jensa Stoltenberga na Ukrainie, gdzie wśród zawartych wówczas umów znalazł się *Plan osiągnięcia partnerstwa w komunikacjach strategicznych* podpisany przez Radę Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy oraz Międzynarodowy Sekretariat NATO (*Joint Press Statement Stoltenberga i Poroszenki*, 2015).

Problemy wynikające zarówno z b  d  w w komunikacji, jak i nieporozumień pojawiały się nawet w kontekście działa  nia instytucji i inicjatyw promujących wzajemne zrozumienie. NATO posiada dwie kluczowe instytucje, które promują zrozumienie misji, celów i działań NATO na Ukrainie. Centrum Dokumentacji i Informacji NATO na Ukrainie (*NATO Information and Documentation Centre in Ukraine*, NIDC), obecnie obejmujące 16 centrów regionalnych w całym kraju, zainaugurowało swoją działa  lno  c w maju 1997 roku i jest kluczową instytucj   Sojuszu „promującą na Ukrainie lepsze zrozumienie podstawowych zadań i priorytetów NATO, korzyści ze współpracy z NATO, a także zapewniającą władzom ukraińskim wsparcie w dziedzinie informacji publicznej i komunikacji strategicznych” (NIDC, b.d.w.). Wraz z ustanowioną w 1999 roku misj     cznika wojskowego (*NATO Liaison Office in Ukraine*, NLO) od września 2015 roku NIDC jest cz  sci   przedstawicielstwa NATO na Ukrainie (MFA Ukraine, b.d.w.).

Jedyną reprezentacj   Ukrainy w Sojuszu jest misja przy NATO w Belgii (*Mission of Ukraine to NATO*, b.d.w.). Natomiast Liga Obywatelska Ukraina–NATO jest pozar  dow   si  ci   instytucji społeczeństwa obywatelskiego, które starają się promować wzajemne zrozumienie i podnosić publiczną   wiadomo  c misji i działań NATO na Ukrainie.

Regularnie organizowane wydarzenia i inicjatywy podejmowane przez Centrum Dokumentacji i Informacji NATO na Ukrainie stanowią podstawową część działań promujących wzajemne zrozumienie. Dla przykładu Dni Informacyjne NATO, organizowane na Ukrainie przez NIDC i jego partnera – Regionalne Centra Integracji Euroatlantyckiej w całym kraju – pozwalają zwiększyć świadomość społeczną na temat celów i polityki NATO, jak również kursu Ukrainy zmierzającego do integracji ze strukturami euroatlantyckimi. Coroczne spotkania decydentów na wysokim szczeblu i ekspertów w dziedzinie bezpieczeństwa euroatlantyckiego i ukraińskiego są współtworzone przez organizacje ukraińskie (z funduszy prywatnych, ale otrzymujące również wsparcie ministerialne) i przez Wydział Dyplomacji Publicznej NATO (zwykle łącznikiem jest NIDC). Obejmują one słynne Kijowskie Forum Bezpieczeństwa (w 2010 roku zorganizowano również regionalną sesję – Lwowskie Forum Bezpieczeństwa) i konferencje Fundacji YES (*Yalta European Strategy*, od 2014 roku odbywające się w Kijowie ze względu na rosyjską okupację Krymu).

Historia relacji Ukraina–NATO obfitowała w zagrożenia, szczególnie na przełomie wieków, również ze względu na strategiczny dryf strony ukraińskiej i kilka następujących po sobie gaf dyplomatycznych. Pierwszą była „Kolczuga-gate”, wywołana sprzedażą systemów radarowych przez Ukrainę do Iraku, której skutkiem były liczne kroki dyplomatyczne po stronie NATO, w tym niezaproszenie ówczesnej głowy państwa – prezydenta Kuczmy – na wspólne spotkania (Kuzio, 2015, s. 54–55). Drugą stanowiło nie mniej słynne (choć niezarejestrowane oficjalnie) *faux pas*, do którego doszło podczas wizyty delegacji Ukrainy w Brukseli, kiedy to Iwan Pluszcz, ówczesny przewodniczący ukraińskiego parlamentu, znalazł się w centrum skandalu wywołanego seksistowskim zachowaniem, który później określono jako „Pluszcz-gate”. Wydarzenie to wyszło poza kwestię równości płci i wpłynęło na postrzeganie Ukrainy w następnych latach (Sydorenko, Żowtko, 2017).

W wymiarze wzajemnego szacunku widoczne były również dwojaki praktyki partnerów – od deklarowanego szacunku dla różnorodności i równości w podejmowaniu decyzji do łamania obietnic i praktyk godzących w interesy partnera.

Stwierdzenia o podzielanych „euroatlantyckich wartościach”, wielokrotne odniesienia (w tym całe sekcje analizowanych dokumentów) do „współpracy” w kwestiach „wspólnego” bezpieczeństwa oraz do współdzielonej odpowiedzialności za pokój i stabilność w regionie wskazują na znaczny stopień dzielenia (*sharedness*) normatywnych podstaw między NATO a Ukrainą. W bilateralnych manifestach Ukraina jest ponadto przedstawiana jako nieodłączna i „integralna część” europejskiej architektury bezpieczeństwa (*NATO-Ukraine Charter*, 1997; *NATO-Ukraine Declaration*, 2009).

Partnerzy zobowiązali się do podejmowania decyzji w oparciu o konsensus, przyznając w ten sposób każdej ze stron równy udział w dyskusjach i podejmowaniu decyzji, mimo że Sojusz obejmuje 29 niezależnych państw (*NATO-Ukraine Charter*, 1997; NUC, b.d.w.). Ma to także zastosowanie do decyzji Ukrainy w kwestii jej przystąpienia i udziału w misjach NATO.

Na początku lat 2000 odnotowano przypadek praktyk po stronie ukraińskiej godzących w interesy partnera w relacjach tego państwa z NATO. Był to skandal „Kolczuga-gate”, który wybuchnął, gdy były oficer Gwardii Prezydenckiej Ukrainy, major Mykoła Melniczenko, opublikował taśmy z nagraniami prezydenta Kuczmy upoważniającego innych urzędników państwowych do sprzedaży ukraińskich systemów radarowych „Kolczuga” do Iraku (NATO, 2002a). Chociaż strona ukraińska oficjalnie zaprzeczyła oskarżeniu, uznając je za bezpodstawne (NATO, 2002b), skandal znacząco zaszkodził bilateralnym stosunkom NATO-Ukraina.

Pomimo powszechnej opinii, że szczyt NATO w Bukareszcie w 2008 roku miał być momentem, w którym Ukraina i Gruzja otrzymają plany działań na rzecz członkostwa (*Membership Action Plan*, MAP; por. m.in. Yost, 2014, s. 230), na poziomie oficjalnym NATO nie złożyło takiej obietnicy. Jak dotąd NATO dotrzymywało swych zobowiązań wobec Ukrainy i nie obiecywało więcej, niż mogło zapewnić. Nawet obecnie, gdy Ukraina jest atakowana przez Rosję, NATO zapewnia bezprecedensowe wsparcie – chociaż nie jest do tego zobowiązane (Ukraina nie jest państwem Sojuszu, a do 2014 roku nie była nawet stowarzyszona z NATO). Zatem wiarygodność zaangażowania NATO

w uzgodnienia z Ukrainą nie jest kwestią troski lub braku zaufania ze strony ukraińskich władz – przeciwnie niż w przypadku Unii Europejskiej (Olearchyk, 2016).

Po stronie ukraińskiej podobną sytuację można było zaobserwować w związku z kwestią przystąpienia do NATO. Chociaż dyskutowano powszechnie, że Ukraina chętnie przystąpiłaby do Sojuszu, oficjalne wystąpienia ukraińskie nigdy nie określiły jasnego i konkretnego celu. Zatem nie doszło do wyrażenia rzeczywistej woli przystąpienia, a następnie jej złamania w 2000 roku na fali frustracji w NATO wywołanej zwrotem Ukrainy o 180 stopni wskutek przyjęcie statusu państwa nie należącego do żadnego bloku.

4. Ugruntowanie współpracy

Polityka partnerstw jest nieodłączną częścią celu funkcjonowania NATO, stąd ugruntowanie partnerstw to obszar ciągłego inwestowania wysiłków politycznych (NATO, 2018; Edström i in., 2011). Zróżnicowane możliwości zdynamizowania partnerstw NATO, w połączeniu z nieustannym politycznym, instytucjonalnym i finansowym wsparciem tego procesu, pomagają w ugruntowaniu ich istotności i trwałości wobec rozmaitych zagrożeń, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych.

Aspiracje Ukrainy do członkostwa w NATO nie zostały dosłownie wspomniane w jednostronnych manifestach (gdzie preferowane jest sformułowanie o „integracji ze strukturami euroatlantyckimi”), nie pojawiły się też w bilateralnych manifestach NATO–Ukraina. Zatem nie określono żadnych celów końcowych aż do niedawna, kiedy po 2014 roku w związku z wojowniczym nastawieniem Rosji względem Ukrainy ta druga zwróciła się ku Zachodowi. Podczas długiego okresu relacji NATO–Ukraina bilateralne stosunki pozostawały otwarte na postęp i „coraz bliższą” współpracę, jak to podkreślano w strategicznych i nie-strategicznych wspólnych manifestach politycznych, co nie było jednak równoznaczne z wyrażeniem wspólnie zapisanej perspektywy akcesji.

Chociaż zaangażowanie instytucjonalne Ukrainy w partnerstwo z NATO postępuje, jak dotąd przyniosło ono dość skromne owoce

w postaci kilku krajowych nominacji urzędniczych i oddelegowania misji. Jeszcze przed oficjalnym rozpoczęciem partnerstwa Ukraina ustanowiła łączną misję przy UE i NATO (1992–1995), która od 1995 roku działa przy NATO. Ukraińskie instytucje rządowe obejmują departamenty integracji europejskiej lub euroatlantyckiej, które *ipso facto* zajmują się sprawami współpracy Ukrainy z NATO. Ponadto pięciu koordynatorów państwowych na szczeblu zastępcy ministra przewodzi niewielkim grupom roboczym zajmującym się współpracą NATO–Ukraina w ramach Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony, Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Sprawiedliwości i Służby Bezpieczeństwa Ukrainy. Międzyministerialna Komisja Rządowa do spraw Partnerstwa Ukrainy z NATO, której przewodniczy przedstawiciel Ministerstwa Spraw Zagranicznych, koordynuje państwowe wysiłki i politykę, jak również państwowe i wspólne działania w ramach współpracy NATO–Ukraina.

Zaangażowanie instytucjonalne i finansowe NATO we współpracę z Ukrainą wyraźnie przewyższa wysiłki podejmowane w tej dziedzinie przez stronę ukraińską. W przeddzień podpisania Karty szczególnego partnerstwa w 1997 roku zostało założone Centrum Dokumentacji i Informacji NATO na Ukrainie (NUIC), część Wydziału Dyplomacji Publicznej NATO, jako instytucja mająca promować wzajemne zrozumienie i wspierać wspólne działania. W myśl modelu partnerstwa instytucjonalnego, opracowanego przez ukraiński *think tank* (Instytut Transformacji Społeczeństwa, *The Society Transformation Institute*), NUIC z centralą w Kijowie były szeroko reprezentowane w różnych regionach Ukrainy: w latach 2008–2009 założono 16 regionalnych centrów integracji euroatlantyckiej (Mij Wybir – NATO: Rehionalni..., 2015). Dla Ukrainy NATO ustanowiło już w 1999 roku specjalne ciało w obrębie tej instytucji – urząd łącznika NATO (*NATO Liaison Office*, NLO) dla Ukrainy (NLO Ukraine, b.d.w.), *de facto* urząd łącznika wojskowego dzielący biura ze Sztabem Głównym Dyrekcji ds. Integracji Euroatlantyckiej, podporządkowany Wydziałowi ds. Polityki Obronnej Sojuszu i Planowania. W reakcji na agresję Rosji względem Ukrainy z inicjatywy Litwy ustanowiono w ramach NATO nieformalną grupę do koordynowania wysiłków sojuszników mających na celu dostarcza-

nie dodatkowego wsparcia dla Ukrainy – Grupa Przyjaciół Ukrainy w NATO. Grupa ta obejmuje część państw członkowskich NATO (Litwa, Polska, USA, Kanada, Łotwa, Węgry, Słowacja, Wielka Brytania, Estonia, Turcja, Dania, Rumunia, Czechy) i spotyka się w różnych formatach. Jej pierwsza sesja odbyła się 1 kwietnia 2014 roku w ramach spotkania ministrów spraw zagranicznych NATO. We wrześniu 2014 roku NATO założyło również pięć funduszy powierniczych dla Ukrainy z budżetem sięgającym niemal 1,8 mln euro (NATO, 2014), które obejmują Fundusz Powierniczy NATO–Ukraina ds. Dowodzenia, Kontroli, Łączności i Komputerów (C4); Fundusz Powierniczy NATO–Ukraina ds. Cyberobrony; Fundusz Powierniczy NATO–Ukraina ds. Logistyki i Standaryzacji; Fundusz Powierniczy NATO–Ukraina ds. Rehabilitacji Medycznej; Fundusz Powierniczy NATO–Ukraina ds. Zarządzania Karierami Wojskowymi.

Intensywność wspólnych działań NATO i Ukrainy stoi na wysokim poziomie, przez co jej dokładne oszacowanie stanowi *ipso facto* wyzwanie, jeśli wziąć pod uwagę całość wojskowych, politycznych, naukowych i publicznych wydarzeń i projektów realizowanych co roku w określonych lokalizacjach. Ukraina to jedyne państwo, które podpisawszy z NATO Partnerstwo dla Pokoju, brało udział we wszystkich misjach i operacjach NATO od 1992 roku. Oficjalne statystyki ukraińskiego Ministerstwa Obrony pokazują, że do 2015 roku 37 tys. żołnierzy ukraińskich brało udział w misjach NATO (Ministerstwo Obrony Ukrainy, 2015). Regularne wspólne ćwiczenia wojskowe, w tym doroczne ćwiczenia *SEA Breeze* na Morzu Czarnym, uzupełniają profil działań militarnych. Tylko w latach 2011–2014 odbyło się 37 wspólnych ćwiczeń wojskowych Ukrainy z państwami członkowskimi NATO. Między 1994 i 2011 rokiem Ukraina wzięła udział w ponad 200 wspólnych ćwiczeniach z NATO, według wyliczeń Tora Bukkvolla (2011, s. 99).

Współpraca Ukrainy z NATO w ramach programu Sojuszu Nauka dla Pokoju (*Science for Peace*, SfP) rozpoczęła się w 1991 roku, czyli na długo przed oficjalnym rozpoczęciem stosunków. Obecnie współpraca ta aktywnie się rozrasta w postaci wielu projektów (edukacji, szkoleń, wymiany, badań naukowych, dyskusji publicznych) realizowanych co roku. Według szacunków Bukkvolla (2011, s. 99) ponad 20 tys. ukra-

ńskich oficerów wzięło udział w różnych seminariach, konferencjach i kursach organizowanych przez NATO od 1995 roku, a ponad 400 naukowców brało udział w rozmaitych programach wymiany z NATO; o intensywności współpracy w obszarze nauki może zaświadczyć 200 grantów naukowych otrzymanych przez ukraińskie szkolnictwo wyższe i instytucje badawcze od NATO. Zastępca sekretarza generalnego NATO Sorin Ducaru podkreślił, że w 2016 roku realizowano ponad 40 programów w ramach Nauki dla Pokoju NATO–Ukraina, co „czyni Ukrainę najbardziej aktywnym partnerem SfP i największym beneficjentem programu Nauka dla Pokoju” (Somer, 2016).

Umiarkowanie wysoki poziom zaangażowania instytucjonalnego i finansowego partnerów, jak również ich intensywna działalność wyraźnie pomagają podtrzymać relacje w obliczu zagrożeń zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

Chociaż relacje Ukraina–NATO zbudowane są na deklarowanym zaangażowaniu w „konstruktywne partnerstwo”, obejmujące wzajemną lojalność i wsparcie, praktyka tego bilateralizmu wykazuje również pewne odchylenia od tej zasady. Zagrożenia wewnętrzne obejmują przykłady tarć spowodowanych zarówno przez NATO, jak i Ukrainę. Wielowektorowa polityka Ukrainy pod rządami prezydenta Kuczmy (do 2004), jego zachowanie godzące w wartości demokratyczne (obejmujące domniemane zlecenie zabójstwa ukraińskiego dziennikarza Georgija Gongadze) i skandaliczna sprzedaż systemów radarowych Kolczuga do Iraku w 2000 roku („Kolczuga-gate”) złożyły się na rosnące rozczarowanie po stronie NATO. Podczas drugiej kadencji prezydenta Kuczmy ta frustrująca niepartnerska polityka doprowadziła do sytuacji, w której blisko było do uznania Ukrainy za państwo bandyckie. Jego strategia obwiniania Zachodu za niechęć do uznania Ukrainy za przyszłego sojusznika doprowadziła do tzw. zmęczenia Kuczma, czyli odmowy rozważania integracji Ukrainy podczas prezydentury Kuczmy przez NATO i UE. Przykładowo Kuczma nie został zaproszony na spotkania w ramach praskiego szczytu NATO w 2002 roku. Zdecydowano, że spotkanie Komisji NATO–Ukraina, które tradycyjnie odbywało się podczas szczytów, odbędzie się na szczuble ministrów spraw zagranicznych, aby uniknąć obecności prezydenta. Chociaż Kuczma podjął jed-

nostronną decyzję, by pojechać do Pragi, nie był tam mile widziany i nie odbyły się żadne oficjalne z nim spotkania. Początek roku 2000 przyniósł kolejną komplikację w relacjach, kiedy Ukraina zadeklarowała swój status państwa nienależącego do żadnego bloku – implikującym wykluczenie bliskich kontaktów z jakimkolwiek blokiem militarnym (*Zakon Ukrainy pro zasady vnutrishnioyi...*, 2010). Po stronie NATO tarcia spowodowane były przez rzekomą obietnicę, a następnie nieprzyznanie Ukrainie i Gruzji planu działań na rzecz członkostwa podczas szczytu NATO w Bukareszcie.

Stosunki NATO–Ukraina napotkały również trzy poważne zagrożenia zewnętrzne – dwa po stronie NATO i jedno po stronie Ukrainy. Ukraina wniosła wkład we wszystkie misje NATO, włącznie z niezwykle ważną, długotrwałą misją w Afganistanie, mającą na celu redukcję zagrożenia dla bezpieczeństwa w regionie Azji Środkowej. W ramach pomocy dla Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa (*International Security Assistance Force, ISAF*), działających pod przewodnictwem NATO, Ukraina wyraziła zgodę na przeloty i tranzyt dostaw dla sił stacjonujących w Afganistanie. Ukraina dostarczyła również personelu medycznego w ramach wsparcia Regionalnych Zespołów Odbudowy i instruktorów dla misji szkoleniowej NATO w Afganistanie. Po zakończeniu misji ISAF pod koniec 2014 roku Ukraina wspiera prowadzoną przez NATO misję zapewniającą szkolenie, doradztwo i wsparcie dla afgańskich sił bezpieczeństwa, znaną pod nazwą Niezachwiane Wsparcie (*Resolute Support; NATO, b.d.w.*).

Kolejne globalne zagrożenie, czyli terroryzm, reprezentuje drugi obszar współpracy NATO–Ukraina w zwalczaniu zagrożeń zewnętrznych. Zwalczanie terroryzmu to jeden z obszarów operacji specjalnych, w które NATO angażuje się razem z wybranymi partnerami, w tym z Ukrainą i (dawniej, obecnie w zawieszeniu) z Rosją (NATO, 2012a).

Od marca 2005 roku Ukraina dostarczała oficerów dla misji szkoleniowej NATO w Iraku, która została zakończona w grudniu 2011. Od 2007 roku Ukraina sześciokrotnie wysłała statki (ostatnio w listopadzie 2010) jako wsparcie *Active Endeavour* – morskiej operacji NATO na Morzu Śródziemnym, mającej za zadanie odstraszanie, przerywanie działań terrorystycznych i ochronę przed terroryzmem. Pod koniec

2013 roku dostarczyła również fregaty na potrzeby operacji NATO *Ocean Shield*, zwalczającej piractwo u wybrzeży Somalii.

Najnowsze zagrożenie zewnętrzne pojawiło się po rosyjskim ataku na Ukrainę w początkach 2014 roku, późniejszej okupacji Krymu i kampanii wojny hybrydowej w ukraińskim regionie Donbasu. To zagrożenie wyraźnie przekraczało granice państwa ukraińskiego i stanowiło zagrożenie dla bezpieczeństwa regionalnego w Europie, co stanowiło pośrednie i bezpośrednie odwołanie do NATO. Demonstracja solidarności ze strony NATO i niezwłoczna odpowiedź na bieżący kryzys były szybkie i adekwatne (NATO, b.d.w.). Sojusznicy zademonstrowali wysoki stopień jedności i spójności, a Sojuszowi udało się podjąć pewne przeciwdziałania, takie jak przerzucenie myśliwców do państw nadbałtyckich i wysyłanie samolotów zwiadowczych AWACS na loty wzdłuż granic Ukrainy. Sojusz organizował też regularne rozmowy w celu lepszej koordynacji wysiłków dyplomatycznych. Podczas gdy NATO wspiera Ukrainę praktycznie (pomoc finansowa, szkolenia, dzielenie się doświadczeniami, wsparcie polityczne), jest także stopniowo wciągane w konflikt rosyjsko-ukraiński, m.in. na skutek oficjalnej konfrontacyjnej polityki Rosji wymierzonej w NATO (Rühle, 2015; Teutmeyer, 2014).

Podsumowując, umiarkowanie wystarczający poziom odporności partnerstwa na zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne – wraz z nielimitowanym czasem trwania i zaangażowaniem instytucjonalnym partnerów na najwyższym szczeblu spośród badanych przypadków, a także udziałem w znacznej liczbie inicjatyw – stawia partnerstwo strategiczne NATO–Ukraina na jednym z dwóch czołowych miejsc na liście badanych przypadków pod względem ugruntowania współpracy; drugim przypadkiem najlepiej ugruntowanej współpracy jest stowarzyszenie i partnerstwo UE–Gruzja.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Partnerstwo strategiczne NATO–Ukraina ma cały szereg istotnych, funkcjonalnych i symbolicznych cech, które wyróżniają je na tle pozostałych partnerstw NATO. Ukraina jako pierwsza ze Wspólnoty Nie-

podległych Państw dołączyła do NATO-wskiego Partnerstwa dla Pokoju w lutym 1994 roku (NATO, 2012b). Jest to również jedyny partner NATO, który wniósł wkład we wszystkie wcześniejsze i obecne misje NATO (MFA Ukraine, b.d.w.). Podobno „współpraca NATO i Ukrainy w obszarze reformy sektora obrony i bezpieczeństwa jest szersza niż z jakimkolwiek innym państwem partnerskim” (NATO, 2015). Ukraina okazała się również jednym z najbardziej stowarzyszonych partnerów NATO na świecie, zarówno pod względem orientacji polityczno-strategicznej, jak i interoperacyjności jej sił zbrojnych oraz sił Sojuszu – państwem „niemal NATO”, jak określił je Charles Krupnick (2003).

Chociaż trwałe powiązania personalne między przedstawicielami państw i głowami organizacji międzynarodowych są raczej nieczęste (również ze względu na dużą rotację tych drugich), w relacjach NATO–Ukraina można zaobserwować pewien poziom personalizacji interakcji strategicznych. Co interesujące, taka personalizacja bez przekonania jest manifestowana *ex post*, dzięki czemu byli urzędnicy NATO podtrzymują swoje zaangażowanie w poszerzanie euroatlantyckiej integracji Ukrainy poprzez liczne inicjatywy doradcze w kwestii polityki lub inicjatywy wspierające wdrażanie, co jest również symbolicznie doceniane przez stronę ukraińską. Taki poziom personalizacji w polityce zagranicznej oczywiście nie dorównuje klasycznemu przykładowi „Merkozy”, osobistym więziom między niemiecką kanclerz Angelą Merkel i byłym prezydentem Francji Nicolasem Sarkozym. Mimo to jak dotąd dwóch sekretarzy generalnych NATO – Lord Robertson i Anders Fogh Rasmussen – otrzymało najwyższe odznaczenie państwowe, Order Jarosława Mądrego, odpowiednio w 2014 i 2015 roku. W kwietniu 2016 roku tym samym orderem został odznaczony przez prezydenta Ukrainy były naczelny dowódca Sojusznicy NATO na Europę generał Philip M. Breedlove (*Decree of the President of Ukraine no. 175/2016 from 26 April 2016*). Po opuszczeniu najwyższego stanowiska w NATO był sekretarz generalny NATO Anders Fogh Rasmussen rozpoczął w 2014 roku „Inicjatywę ukraińską” w swojej firmie Rasmussen Global zajmującej się marketingiem politycznym. W 2016 roku został mianowany specjalnym doradcą prezydenta Ukrainy (*Decree of the President of Ukraine No. 225/2016 from 27 May 2016*).

Więź ukraińskiego prezydenta z sekretarzem generalnym NATO Jensem Stoltenbergiem jest również pełna symbolizmu i podkreśla wyjątkowość partnera. Prezydent Ukrainy Petro Poroszenko został zaproszony do wzięcia udziału w szczycie NATO w Walii, który odbył się 4–5 września 2014 roku, co jest raczej wyjątkiem niż praktyką NATO.

Całkiem bezprecedensowo sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg został zaproszony do udziału we wrześniu 2015 roku w spotkaniu Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy (*National Security and Defence Council*, NSDC) – najwyższego ciała ds. obrony państwa ukraińskiego, które rozważa za zamkniętymi drzwiami najistotniejsze kwestie bezpieczeństwa. Owo spotkanie NDSC zaowocowało przyjęciem serii strategicznych dokumentów państwowych, w tym doktryny militarnej i biuletynu obrony strategicznej Ukrainy.

Od odzyskania niepodległości w 1990 roku interakcjonizm NATO–Ukraina obejmuje raczej umiarkowaną ilość doświadczeń dzielonych przez partnerów lub też przez cały region. Jednym z głównych punktów wspólnych mogłoby być uczestnictwo Ukrainy w misjach NATO, w tym tej w Afganistanie. Z kolei NATO pośrednio dzieliło z Ukrainą moment dobrowolnego usunięcia z jej terytorium broni jądrowej, co jest odpowiednio poruszane we wszystkich manifestach strategicznych przyjętych od 1994 roku. Oba te wydarzenia są przykładami pozytywnych historyczno-politycznych momentów łączących obie strony.

Podstawowy zbiór zasad wspólnych dla partnerów przypomina klasyczny zestaw przekonań liberalno-demokratycznych. Bezpieczeństwo zbiorowe jest jedną z najwyższych wartości politycznych podzielaną przez strony. *Deklaracja PfP* z 1994 roku stwierdza, że „ochrona i promowanie podstawowych swobód i praw człowieka, a także obrona wolności, sprawiedliwości i pokoju poprzez demokrację są wspólnymi wartościami, fundamentalnymi dla partnerstwa” (*NATO PfP Declaration*, 1994).

W praktyce sytuacja była oczywiście odmienna, zwłaszcza w kontekście narastającej korupcji i przejęcia państwa w późnych latach 90. XX wieku i w pierwszej dekadzie nowego stulecia. Jednakże trzy rewolucje, które miały miejsce na Ukrainie po roku 1990, wyraźnie wskazywały na dążenie społeczeństwa do wypełnienia idei i wartości

demokratycznych konkretnymi politycznymi znaczeniami. Postęp poczyniony na tej drodze został zauważony przez Sojusz – na przykład po Euromajdanie z 2014 roku, co ukazuje oświadczenie Komisji NATO–Ukraina: „Niezwłoczne wprowadzenie w życie tak szeroko zakrojonych reform mających na celu zwalczanie korupcji i promowanie powszechnego procesu politycznego, szacunek dla praw człowieka, mniejszości i rządów prawa pozostaje decydujące dla konsolidacji ukraińskiej demokracji i dla jej ekonomicznego rozwoju” (*NUC Joint Statement*, 2014).

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Będące powyżej przeciętnej wskaźniki dotyczące zarówno regularyzacji, jak i intensyfikacji interakcji w polityce zagranicznej pomiędzy NATO a Ukrainą wskazują na ogólnie wysoki poziom ich interakcjonizmu strategicznego, który uzyskał 1,92 pkt na realnej skali rozpiętej dla badanych przypadków pomiędzy 1,42 a 3,08.

Wzajemny szacunek, konsultacje, lojalność i konstruktywne partnerstwo to istota zasad, na których opiera się partnerstwo NATO–Ukraina. W obszarze tego rządzonego kwestiami bezpieczeństwa bilateralizmu konsensus stanowi podstawowy mechanizm. Partnerzy zobowiązali się, że będą „respektować istniejące granice i rozwiązywać spory pokojowymi środkami” (*NATO PfP Declaration*, 1994) oraz starać się o „zapobieganie konfliktom i rozwiązywanie sporów pokojowymi środkami zgodnie z zasadami ONZ i OSCE” (*NATO–Ukraine Charter*, 1997).

Ukraina jest obecna instytucjonalnie w kilku formułach NATO, w tym w Radzie Partnerstwa Euroatlantyckiego (wcześniej: Rada Współpracy Paktu Północnoatlantyckiego). Ponadto bilateralne powiązania instytucjonalne między NATO a Ukrainą znacząco się rozrosły od 1997 roku (por. np. Moroney, Closson, 2003, s. 214–219).

Na poziomie bilateralnym relacje zostały zinstytucjonalizowane w postaci Komisji NATO–Ukraina (*NATO–Ukraine Commission*, NUC). Decyzyjne ciało odpowiedzialne za rozwój relacji NATO–Ukraina oraz za kierowanie działaniami kooperacyjnymi stanowi Komisja NATO–Ukraina. Stanowi ona również forum dla konsultacji między

państwami Sojuszu i Ukrainą dotyczących kwestii bezpieczeństwa, będących przedmiotem wspólnej troski. Zadaniem Komisji jest wprowadzanie w życie postanowień Karty, ogólna ocena rozwoju relacji NATO–Ukraina, badanie i planowanie przyszłych działań oraz sugerowanie sposobów ulepszenia lub dalszego rozwijania współpracy. Wszystkie państwa członkowskie NATO i Ukraina są reprezentowane w NUC, która spotyka się regularnie na szczeblu ambasadorów i przedstawicieli sił zbrojnych, okresowo na szczeblu ministrów spraw zagranicznych, ministrów obrony i szefów sztabów, a okazjonalnie na poziomie szczytu głów państw i rządów (NUC, b.d.w.).

Pięć wspólnych grup roboczych (*Joint Working Groups, JWG*) zostało ustanowionych pod auspicjami NUC, by pracować dalej nad określonymi domenami, a mianowicie reformą sektora bezpieczeństwa i obrony, uzbrojenia oraz w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego, współpracy naukowej i ochrony środowiska. Ponieważ współpraca w zakresie reformy sektora obrony i bezpieczeństwa jest „szersza niż z dowolnym innym państwem partnerskim”, jedną z wiodących grup roboczych jest Grupa Robocza NATO–Ukraina do spraw Reformy Systemu Obrony NATO–Ukraine *Joint Working Group on Defence Reform (JWDGR)*, która skupia się głównie na współpracy między NATO a Ukrainą w dziedzinie reformy sektora obrony i bezpieczeństwa (NATO, 2015). Spotkania w ramach JWDGR organizowane są regularnie na szczeblu specjalistów w Sztabie Głównym NATO w Brukseli. Doroczne spotkania odbywają się na poziomie wyższych urzędników z państw członkowskich i Kijowa.

Inna forma standaryzowanych spotkań – Międzyparlamentarna Rada Ukraina–NATO (*Ukraine–NATO Interparliamentary Council, UNIC*) – poszerza dialog między Werchowną Radą Ukrainy i Zgromadzeniem Parlamentarnym NATO, obejmując regularną wymianę delegacji i udział w sesjach parlamentarnych partnera (NATO PA, b.d.w.).

Komisja NATO–Ukraina (NUC), której sesje odbywają się w różnych formatach, spotyka się na wszystkich stosownych szczeblach – od przedstawicieli dyplomacji i sił zbrojnych do ministrów spraw zagranicznych i obrony w formacie szczytów. Grupa główna w JWDGR spotyka się co kwartał na poziomie specjalistów w Sztabie Głównym

NATO w Brukseli. Co roku odbywają się spotkania na szczeblu wyższych urzędników z państw Sojuszu i Kijowa. Komisja Międzyparlamentarna Ukraina–NATO reprezentuje szczebel parlamentarny, a Liga Społeczna Ukraina–NATO (ukraińska organizacja pozarządowa z siecią instytucji partnerskich pośród sojuszników NATO) rozbudowuje społeczny poziom interakcji.

Empiryczne badanie dotyczące wszystkich spotkań bilateralnych, które odbyły się pomiędzy przedstawicielami NATO i Ukrainy w latach 1997–2015 (por. SPG, 2018b), pokazało, że rozkład poziomów interakcji wyraźnie wskazuje na dominację interakcji pomiędzy urzędnikami niższego szczebla (32%) i specjalistami (31%), podczas gdy kontakty między urzędnikami wyższego szczebla obejmowały ćwierć (24%) całkowitej listy spotkań, a dialog parlamentarny – dalsze 13%.

Z porównania tych danych wynika, że dynamika rocznych spotkań na wszystkich poziomach wykazuje wzajemnie zależne trendy, przez co spotkań na wszystkich szczeblach było proporcjonalnie więcej w latach najbardziej intensywnej współpracy NATO–Ukraina (2003, 2008, 2015), a proporcjonalnie mniej, gdy relacje były najsłabsze (2000, 2006, 2010, 2012).

Wynika z tego, że intensywność kontaktów w ramach interakcjonizmu NATO–Ukraina jest wysoka (przeciętnie 11,16 spotkań rocznie), ale dość nierówna, podlega koniunkturze politycznej i fluktuje wraz z trendami odzwierciedlającymi klimat polityczny danego okresu. Podczas gdy rok 2008 odpowiadał najwyższej intensywności interakcji, czego dowodzi 31 odbytych spotkań, rok 2000, kiedy Ukraina przyjęła status państwa nienależącego do żadnego bloku – to punkt najniższy, nie odbyły się wówczas bowiem żadne spotkania. W roku 2013, przyjętym w ramach projektu jako okres kontrolny, przedstawiciele NATO i Ukrainy spotkali się ze swoimi odpowiednikami łącznie osiem razy – dla porównania w partnerstwie NATO–Rosja było to 15 spotkań, a NATO–Japonia – jedno.

Obok spotkań oficjalnych odbywa się nieoficjalna wymiana między partnerami na platformie tworzonej przez liczne organizowane wspólnie wydarzenia publiczne, akademickie i naukowe, w tym program NATO Nauka dla Pokoju i Bezpieczeństwa. Poza tymi luźny-

mi formatami nieoficjalnych interakcji współpraca NATO–Ukraina obejmuje również sformalizowane (choć niekoniecznie zinstytucjonalizowane) formaty nieformalnej wymiany. Nieformalne rozmowy na wysokim szczeblu, zazwyczaj z udziałem sekretarza generalnego NATO, odbywają się regularnie w różnych stolicach od 2002 roku. Ponieważ rozmowy są nieformalne, nie podejmuje się zwykle wówczas żadnych decyzji, ale zazwyczaj podnosi się i konsultuje pewne kwestie, np. pomoc w przygotowaniu nadchodzących spotkań Komisji NATO–Ukraina na poziomie szczytu. Niejednokrotnie takie spotkania dają konkretne wyniki. Przykładowo spotkanie w Warszawie w 2004 roku zakończyło się podpisaniem *Memorandum o strategicznym transporcie drogą powietrzną*, regulującym wykorzystanie ukraińskich samolotów transportowych przez Sojusz.

Zintensyfikowany dialog na temat perspektyw członkostwa w NATO dla Ukrainy odbywa się od 2005 roku; według oficjalnej strony internetowej NATO „formuła zintensyfikowanego dialogu wywodzi się ze szczytu w Madrycie w 1997 roku, na którym szefowie rządów i państw NATO zdecydowali o kontynuowaniu przez Sojusz zintensyfikowanych dialogów z tymi państwami, które aspirują do członkostwa w NATO, lub tymi, które w jakikolwiek sposób dążą do dialogu z NATO w kwestiach członkostwa i odpowiednich reform” (NATO, 2005). Poprzednie etapy poszerzania NATO pokazują, że po zintensyfikowanym dialogu następuje zaproszenie do wcielenia w życie *Planu na rzecz członkostwa w NATO*. Fakt, że Ukraina została zaproszona do zintensyfikowanego dialogu już w cztery miesiące po pomarańczowej rewolucji dowodzi, że zmiany na Ukrainie zostały przez NATO dostrzeżone i że NATO jest gotowe, by postrzegać Ukrainę jako prawdopodobnego członka, innymi słowy – sojusznika.

5. Podsumowanie

Zainaugurowane w ramach natowskiego Partnerstwa dla Pokoju w 1994 roku partnerstwo NATO–Ukraina istnieje już od ponad dwóch dekad, a w 2017 roku obchodziło dwudziestolecie szczególnego partnerstwa.

Relacje NATO–Ukraina uzyskały najwyższy wynik pod względem gotowości do współpracy spośród 14 studiów przypadku badanych w ramach projektu SPaSIO. Zarówno wysoce zbieżne cele strategiczne NATO i Ukrainy, jak też pasujące do siebie (a czasem wzajemnie się wzmacniające) profile działalności i role międzynarodowe wskazują na trwały trend oraz ugruntowaną wolę inwestowania tak zasobów materialnych, jak i wysiłków politycznych w dalszy rozwój tego głębokiego i wielopłaszczyznowego partnerstwa. Zbudowane przede wszystkim na filarze bezpieczeństwa partnerstwo między Sojuszem Północnoatlantyckim a Ukrainą stopniowo rozszerza się na inne obszary interakcji, takie jak demokratyzacja i budowa państwowości, modernizacja sił zbrojnych oraz reformy.

Historia współpracy NATO z Ukrainą obejmuje okresy intensyfikacji i osłabienia, zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne, również tak poważne jak tzw. kryzys ukraiński – oraz długą serię agresywnych działań rosyjskich ukierunkowanych na zapobieżenie integracji Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi i równoważenie rosnącej roli NATO w regionie. Przyszła dynamika ugruntowania współpracy i rozwoju partnerstwa między NATO a Ukrainą zależy w znacznym stopniu od rozwiązania konfliktu Rosja–Ukraina i sytuacji patowej między Rosją a zinstytucjonalizowanym Zachodem.

Bibliografia

- Böller F. (2018). ‘Guardian of the International Order’? NATO’s Contested Identity, the Discourses of Secretaries General, and the Ukraine Crisis. *East European Politics*, 34(2), 217–237.
- Bożok J. (2015, November 17). Wsi roki u widnosinach Ukraina–NATO odna zi storin lische imituwała dowiru (Interview). *Jewropiejska pravda*. Pobrane z: <http://www.euointegration.com.ua/interview/2015/11/17/7040877/>.
- Bukkvoll T. (2011). Political and Military Utility of NATO for Ukraine. W: H. Edström, J. H. Matlary, M. Petersson (Eds.), *NATO: The Power of Partnerships* (s. 83–111). New York: Palgrave Macmillan.
- Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organi-*

- zation and Ukraine*. (1997, July 9). Madrid. Pobrane z: <http://www.nato.int/docu/basicxt/ukrchrt.htm>.
- Declaration to Complement the Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, as signed on 9 July 1997*. (2009, August 21). Brussels. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_57045.htm.
- D'Anieri P. (2012). Ukrainian Foreign Policy from Independence to Inertia. *Communist and Post-Communist Studies*, 45(3–4), 447–456.
- Edström H., Matlary J. H., Petersson M. (Eds.). (2011). *NATO: The Power of Partnerships*. New York: Palgrave Macmillan.
- Getmanchuk A. (2015, June 26). Ukraine–NATO: A Hidden Integration or Undeclared Neutrality? *Institute of World Policy (Ukraine)*. Pobrane z: <http://iwp.org.ua/eng/public/1588.html>.
- Herd G. P. (2013). NATO Partnerships: For Peace, Combat, and Soft Balancing? W: G. P. Herd, J. Kriendler (Eds.), *Understanding NATO in the 21st Century. Alliance Strategies, Security and Global Governance* (s. 91–108). London–New York: Routledge.
- Hyde-Price A. (2016). NATO and the European Security System: A Neo-Realist Analysis. W: M. Webber, A. Hyde-Price (Eds.), *Theorizing NATO: New Perspectives on the Atlantic Alliance* (s. 41–60). London–New York: Routledge.
- Joint Press Statement with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the President of Ukraine, Petro Poroshenko* (2015). Kyiv, 22 September. Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_122739.htm.
- Krupnick C. (Ed.). (2003). *Almost NATO: Partners and Players in Central and Eastern European Security*. Lanham–Boulder: Rowman & Littlefield.
- Kuzio T. (2002). European, Eastern Slavic and Eurasian: National Identity, Transformation, and Ukrainian Foreign Policy. W: J. D. P. Moroney, T. Kuzio, M. Molchanov (Eds.), *Ukrainian Foreign and Security Policy: Theoretical and Comparative Perspectives* (s. 197–226). Westport, CT: Praeger.
- Kuzio T. (2015). *Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism*. Santa Barbara, CA: Praeger Security International.
- Lété B. (2016). *How Ukraine Can Open Its Door to NATO*. Washington, DC: GMFUS (Report No. 129, June 2016).

- Lindley-French J. (2014). NATO's Post 2014 Strategic Narrative. *Conference Report (WP1319, 2 July 2014)*, UK Foreign and Commonwealth Office and Wilton Park, 17–19.03.2014. Pobrane z: <https://www.wiltonpark.org.uk/wp-content/uploads/WP1319-Report.pdf>.
- MFA Ukraine. (n.d.). NATO Representation to Ukraine. *Official Webpage of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Pobrane z: <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/org-in-ukraine/472>.
- Ministerstvo Oborony Ukrainy. (2015). Uczast' ZS Ukrainy u miżnarodnych operacjach z pidtrymannia miru i bezpeki. *Official Website of the Ministry of Defence of Ukraine*. Pobrane z: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/>.
- Mission of Ukraine to the North Atlantic Treaty Organization. (n.d.). *Official Webpage of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*. Pobrane z: <http://nato.mfa.gov.ua/en>.
- Miy Vybir – NATO: Rehionalni Tsentry NATO. (2015). *ITS Project Webpage*. Pobrane z: <http://uanato.info/6-regcenter.asp>.
- Moore R., Coletta D. (Eds.). (2017). *NATO's Return to Europe: Engaging Ukraine, Russia, and Beyond*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Morales Ruvalcaba D., Rocha Valencia A., Durán González T. (2016). Las potencias subregionales en el sistema internacional de posguerra fría: ¿nuevos actores en la política internacional? *Geopolítica(s)*, 7(1), 77–107.
- Moroney J. D. P., Closson S. (2003). NATO's Strategic Engagement with Ukraine in Europe's Security Buffer Zone. W: C. Krupnick (ed.), *Almost NATO: Partners and Players in Central and Eastern European Security* (s. 199–230). Lanham–Boulder: Rowman & Littlefield.
- MZS Ukrainy [MFA Ukraine]. (n.d.). Uczast' Ukrainy u myrotworczych operacjach pid prowadom Alijansu. Pobrane z: <http://nato.mfa.gov.ua/ukraine-nato/contribution>.
- NATO Information and Documentation Centre in Ukraine (NIDC). *NATO Official Webpage*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_64610.htm.
- NATO Liaison Office in Ukraine (NLO Ukraine). (n.d.). *NATO Official Website*. Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_79926.htm.
- NATO–Ukraine Action Plan (NUAP)*. (2002). NATO–Ukraine Action Plan Adopted in Prague on 22 November 2002. Pobrane z: <http://www.nato.int/docu/basicxt/b021122a.htm>.

- NATO–Ukraine Commission (NUC). (n.d.). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50319.htm.
- NATO. (2002a). Press Conference by Lord Robertson, NATO Secretary General Following the Meeting of the North Atlantic Council at the Level of Heads of State and Government. Prague, 21 November 2002. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19664.htm.
- NATO. (2002b). Press Conference by NATO Deputy Secretary General, Minuto Rizzo and Foreign Minister of Ukraine, Anatolij Zlenko Following the Meeting of the NATO Ukraine Council at the Level of Foreign Ministers, Brussels, 22 November 2002. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19635.htm.
- NATO. (2004). NATO and Ukraine Sign Agreement on Strategic Airlift. *NATO Official Webpage*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/update/2004/06-june/e0607a.htm>.
- NATO. (2005). NATO Launches ‘Intensified Dialogue’ with Ukraine. *NATO Official Webpage*. Pobrane z: <http://www.nato.int/docu/update/2005/04-april/e0421b.htm>.
- NATO. (2012a, October 16). NATO and the Fight against Terrorism. *NATO Briefing Paper*. Pobrane z: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120116_response_to_terrorism2008-e.pdf.
- NATO. (2012b). Signatures of Partnership for Peace Framework Document. *NATO Official Webpage* (last updated 10 January 2012). Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm.
- NATO. (2014). NATO. Factsheet: NATO’s Practical Support to Ukraine. *NATO Official Website*. Pobrane z: [https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet-nato-ukraine-support_en.pdf](https://www.nato.int/nato_static/fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet-nato-ukraine-support_en.pdf).
- NATO. (2015). NATO–Ukraine Joint Working Group on Defence Reform (JWGDR). *NATO Official Webpage* (last updated 9 April 2015). Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50320.htm.
- NATO. (2018). Partnerships – Projecting Stability through Cooperation. *NATO Official Webpage* (last updated 30 August 2018). Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_84336.htm.
- NATO. (n.d.). NATO – Relations with Ukraine. *NATO Official Webpage* (last updated 14 June 2018). Pobrane z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm.

- NATO Parliamentary Assembly (NATO PA). (n.d.). NATO PA Work – Ukraine. Pobrane z: <https://www.nato-pa.int/content/ukraine>.
- Olearchyk R. (2016, December 13). EU Delay on Visa-free Travel for Ukrainians Fuels Sense of Betrayal. *Financial Times*. Pobrane z: <https://www.ft.com/content/2801f726-c065-11e6-81c2-f57d90f6741a>.
- Plochy S. (2015). *The Gates of Europe: A History of Ukraine*. New York, NY: Basic Books.
- Rühle M. (2015). NATO and the Ukraine Crisis. *American Foreign Policy Interests*, 37, 80–86.
- Solana X. (1997). NATO Secretary General Xavier Solana’s Speech at the Madrid Summit, Madrid, 7 May 1997. Pobrane z: <http://www.nato.int/docu/speech/1997/s970507a.htm>.
- Somer I. (2016, June 25). Pomicznyk genseka NATO: ‘Ukraina i NATO majut spilni interesy w obhoworenni urokiw, jaki prywnesła hibrydna wijna’ (Interview). *UNIAN*. Pobrane z: <https://www.unian.ua/politics/1355849-pomicchnik-genseka-nato-ukrajina-i-nato-mayut-spilni-interesi-v-obgovorenni-urokiv-yaki-privnesla-gibridna-viyna.html>.
- Sperling J., Webber M. (2017). NATO and the Ukraine Crisis: Collective Securitisation. *European Journal of International Security*, 2(1), 19–46.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings NATO–Ukraine*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018d). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence NATO–Ukraine*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (2015). *SIPRI Yearbook 2015*. Stockholm: SIPRI.
- Sydorenko S., Żowtko H. (2017, November 3). “Choczu s toboju”: jak seks-skandali zminiuyut uriady w ES i ne wplywajut na karieru w Ukraini. *Jewropejska pravda*. Pobrane z: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/3/7073128>.
- Tanrisever O. F. (2014). Ukraine as a Cusp State: The Politics of Reform in the Borderland between the EU and Russia. W: M. Herzog, P. Robins (Eds.),

- The Role, Position and Agency of Cusp States in International Relations* (s. 60–79). London–New York: Routledge.
- Teutmeyer B. (2014). Die Rollen der NATO in der Ukraine-Krise. *Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik*, 7(4), 431–440.
- Ulrich M. P. (2003). The New NATO and Central and Eastern Europe: Managing European Security in the Twenty-First Century. W: C. Krupnick (ed.), *Almost NATO: Partners and Players in Central and Eastern European Security* (s. 17–45). Lanham, Boulder: Rowman & Littlefield.
- Yost D. S. (2014). *NATO's Balancing Act*. Washington, DC: US Institute of Peace Press.

Aneks 9.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych NATO i Ukrainy w latach 1994–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne NATO i Ukrainy w latach 1994–2015

- Partnership for Peace: Framework Document Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council*. (1994, January 11). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_24469.htm.
- NATO–Ukraine Joint Press Statement*. (1995, September 14). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_24734.htm.
- Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine* [Khartiya pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoyu ta Orhanizatsiyeyu Pivnichno-Atlantychnoho Dohovoru]. (1997, July 9). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25457.htm.
- Declaration to Complement the Charter on a Distinctive Partnership between the North Atlantic Treaty Organization and Ukraine, as Signed on 9 July 1997* [Deklaratsiya pro dopovnennya Khartiyi pro osoblyve partnerstvo]. (1997, July 9). *NATO Official Website*, updated 21 August 2009. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_57045.htm.
- Declaration of the Heads of State and Government Participating in the NATO–Ukraine Commission Summit, Washington, 24 April 1999*. (1999,

April 24). *NATO Official Website*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-068e.htm>.

Statement Meeting of the NATO–Ukraine Commission with Mr. Marchuk, Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine. (2001, April 25). *NATO Official Website*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-052e.htm>.

NATO–Ukraine Action Plan. (2002, November 22). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19547.htm.

NATO–Ukraine 2003 Target Plan in the Framework of the NATO–Ukraine Action Plan. (2003, March 24). *NATO Official Website*. Pobrane z: <https://www.nato.int/docu/basicxt/b030324e.pdf>.

Joint Statement of the NATO–Ukraine Commission. (2014, September 4). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112695.htm.

Strategiczne dokumenty NATO w latach 1994–2015

The North Atlantic Treaty (Washington Treaty). (1949, April 4). Washington, DC. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm.

Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance (London Declaration). (1990, July 5). London. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm.

The Alliance’s New Strategic Concept (NATO’s First Unclassified Strategic Concept). (1995, November 7–8). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_23847.htm.

The Alliance’s Strategic Concept (NATO’s Second Unclassified Strategic Concept). (2008, April 24). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.

Bucharest Summit Declaration. (2008, April 3). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

Wales Summit Declaration. (2014, September 5). *NATO Official Website*. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm.

Strategiczne dokumenty Ukrainy w latach 1994–2015

Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny ‘Pro Osnovni napryamy zovnishnoyi polityky Ukrayiny’. (1993, July 2) Kyiv. Pobrane z: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> [not in force since 2010].

- Derzhavna prohrama spivrobotnytstva Ukrainy z Orhanizatsiyeyu Pivnichno-atlantychnoho Dohovoru (NATO) na 2001–2004 roky.* (2001, January 27) Kyiv. Pobrane z: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/58/2001>.
- Zakon Ukrainy 'Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy'.* (2003, June 19). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
- Ukaz Prezydenta Ukrainy 'Pro zabezpechennya diyalnosti Upovnovazhenoho Ukrainy z pytan' yevropeyskoyi i yevroatlantychnoyi intehtratsiyi'.* (2003, July 5). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/573/2003> [not in force since 2015].
- Derzhavna prohrama informuvannya hromadskosti z pytan' yevroatlantychnoyi intehtratsiyi na 2004–2007 roky.* (2003, December 13). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1433/2003> [not in force since 2015].
- Zakon Ukrainy 'Pro zasady vnutrishnoyi i zovnishnoyi polityky'.* (2010, July 1). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
- Zakon Ukrainy 'Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrainy shchodo vidmovy Ukrainy vid zdiysnennya polityky pozablokovosti'.* (2014 December, 23). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19>.
- Ukaz Prezydenta Ukrainy 'Pro Stratehiyu staloho rozvytku "Ukrayina – 2020"'. (2015, January 12). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.*
- Ukaz Prezydenta Ukrainy 'Pro Stratehiyu natsionalnoi bezpeky Ukrainy'.* (2015, May 6). Kyiv. Pobrane z: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/print1442518686522670>.

Partnerstwa strategiczne UE

Karolina Gawron-Tabor

10. Pomiędzy współpracą i rywalizacją: partnerstwo strategiczne Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych

Abstract: The strategic partnership between the European Union and the United States is one of the most complex and multi-layered (economic, diplomatic, societal, and security-related) strategic relationships for both partners. The EU-US partnership is built upon the shared commitment to democracy, the rule of law, civil liberties, and open markets – the very core foundations of their actorness as such. However, this strategically significant relationship has actually not been formalized. The current framework for the EU-US partnership is still provided by the New Transatlantic Agenda of 1995. Gradually deepened and broadened, the partnership features several levels of bilateral strategic interaction, including the highest – summitry – level comprised of political leaders from the US, the European Commission and the EU Presidency. The element limiting the cooperation is the rivalry between the partners, regarding the economic issues and management of international problems.

Keywords: United States, European Union, transatlantic relations, strategic partnership

1. Wprowadzenie

Partnerstwo pomiędzy Stanami Zjednoczonymi (USA) i Unią Europejską (UE) (wcześniej Wspólnotami Europejskimi, WE), jak zauważa Zbigniew Brzeziński, jest szczególnie istotne, ponieważ: „sojusz transatlantycki jest najważniejszym globalnym związkiem Ameryki [...]

Ameryka i Europa wspólnie tworzą oś globalnej stabilności, lokomotywę światowej gospodarki oraz ogniwa globalnego kapitału intelektualnego i innowacji technologicznych” (Brzeziński, 2003, s. 69). Jak zaznaczają partnerzy: „Od ponad pięćdziesięciu lat partnerstwo transatlantyckie jest wiodącą siłą na rzecz pokoju i dobrobytu dla nas i dla świata” (*The New Transatlantic Agenda*, 1995, s. 1). Przez ten okres stosunki między partnerami ulegały zmianom. Początkowo to Stany Zjednoczone były partnerem, który inicjował pogłębienie współpracy. Natomiast w latach 90. XX wieku inicjatywę przejęła strona unijna. Jak zauważa Geir Lundestad (2003, s. 265): „Było to widoczne w słynnym przemówieniu Kennedy’ego na temat współzależności z 1962 roku oraz w inicjatywie Kissingera z 1973 roku. *Deklaracja transatlantycka* z listopada 1990 roku była bardziej wyważonym wysiłkiem podejmowanym przez Niemców, ale w ścisłej współpracy z Waszyngtonem. Natomiast Nowa Agenda Transatlantycka i *Wspólny plan działania Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych*, podpisany w Madrycie w grudniu 1995 roku, były już inicjatywą wyraźnie europejską”. Zmiany zachodzące w partnerstwie związane były w znacznym stopniu z procesami integracji europejskiej. Celem rozdziału jest przedstawienie oraz ocena wybranych aspektów partnerstwa strategicznego (gotowości do współpracy partnerów, konwergencji ich celów i ról strategicznych, zaufania, jak również ugruntowania współpracy) pomiędzy UE i USA. Można zauważyć, że partnerstwo UE–USA w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku charakteryzuje z jednej strony współpraca, z drugiej rywalizacja. Można je określić jako relację, w której „miłość jest zabarwiona ambiwalencją” (Brimmer, 2007, s. 8). W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Instytucjonalną współpracę dyplomatyczną ze Wspólnotami Europejskimi Stany Zjednoczone rozpoczęły już w latach 50. XX wieku. Wa-

Washingtong był zresztą pierwszą stolicą, która oficjalnie uznała Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS). W odpowiedzi Komisja Europejska (ówcześnie Wysoka Władza) wysłała pierwszą zagraniczną delegację EWWiS właśnie do Stanów Zjednoczonych w 1954 roku. Pełen status dyplomatyczny, równoznaczny z ambasadą państwa narodowego, delegacja zyskała w 1972 roku (Austermann, 2014, s. 40). Misja USA do EWWiS została oficjalnie otwarta w Luksemburgu w 1956 roku, z kolei misja USA do Wspólnot Europejskich w Brukseli została ustanowiona w 1961 roku (*History of the U.S. and the EU*, 2017). Wspólnoty Europejskie i Stany Zjednoczone rozpoczęły wymianę informacji w dziedzinie polityki zagranicznej w 1973 roku, a od lat 80. XX wieku prowadziły bardziej regularne konsultacje w obszarze polityki zagranicznej (Ginsberg, 2001, s. 182).

Formalne podstawy współpracy między Waszyngtonem a Brukselą zostały ustanowione w 1990 roku poprzez podpisanie *Deklaracji transatlantyckiej* (*Transatlantic Declaration*, TD, 1990). Partnerstwo strategiczne ustanowiono w 1995 roku przez podpisanie Nowej Agendy Transatlantyckiej (*New Transatlantic Agenda*, NTA, 1995) i przyjęcie wspólnego planu działania (*Joint Action Plan*, JAP, 1995). Analizowany w niniejszym rozdziale efektywny okres partnerstwa między Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską to zatem lata 1995–2015 – od podpisania NTA do roku 2015, przyjętego jako kończący badania. Są to dwie dekady partnerstwa, w których zauważalna była gotowość do współpracy z obu stron. Negatywnie należy ocenić fakt, że przez 20 lat partnerzy nie zaktualizowali dokumentów fundacyjnych.

W NTA (1995) oraz JAP (1995) strony wskazały cztery główne obszary współpracy, począwszy od kwestii: 1) polityki zagranicznej (promowanie pokoju i stabilności, demokracji i rozwoju na całym świecie), 2) globalnych wyzwań (zwalczanie międzynarodowej przestępczości i terroryzmu, ochrona środowiska), 3) gospodarczych (przyczynianie się do rozwoju handlu światowego i bliższych stosunków gospodarczych) do 4) „budowania mostów przez Atlantyk” (współpraca pozarządowych aktorów po obu stronach Atlantyku w celu wzmacniania relacji transatlantyckich). Analiza tych dokumentów pozwala stwierdzić, że partnerzy najwięcej treści poświęcili współpracy na

rzecz umacniania demokracji, pokoju i stabilności na świecie (35%) oraz kwestii współpracy gospodarczej (32%). Zakres współpracy został określony szeroko, obejmuje właściwie wszystkie dziedziny oprócz współpracy militarnej. Można to tłumaczyć ograniczeniami Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (*The Common Security and Defence Policy*, CSDP) (zwłaszcza w latach 90. XX wieku), jak również faktem, że współpraca transatlantycka w tym obszarze odbywa się w ramach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO).

Partnerzy w analizowanym przedziale czasowym byli aktywni przy podpisywaniu wspólnych dokumentów (średnio 7,3 na rok) (SPG, 2018a). Umowami objęte są wszystkie obszary współpracy. Strony wydają również wspólne deklaracje lub wystąpienia po corocznych szczytach UE–USA, spotkaniach ministerialnych (obywających się w zależności od ministerstw raz lub dwa razy do roku) oraz po spotkaniach parlamentarnych.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analizy dokonano na podstawie dwóch dokumentów bilateralnych (NTA, JAP), 43 dokumentów Unii Europejskiej oraz 10 dokumentów amerykańskich (ich wyodrębniony spis znajduje się w aneksie 10.1.). Agregowana wartość konwergencji w badanym *case study* jest umiarkowana (0,097) (SPG, 2018c).

Tabela 10.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015

Cele strategiczne Unii Europejskiej			Cele strategiczne Stanów Zjednoczonych		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Rozszerzenie UE	24,99%	1	Promowanie demokracji (i praw człowieka oraz ludzkiej godności)	11,95%
2	Współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami	13,71%	2	Wzmacnianie przywództwa i siły USA	11,57%
3	Rozwój Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (ENP)	11,81%	3	Bezpieczna, stabilna i prosperująca Afryka	9,58%

Tabela 10.1. cd.

Cele strategiczne Unii Europejskiej			Cele strategiczne Stanów Zjednoczonych		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
4	Bezpieczna, stabilna i prosperująca Afryka	9,52%	4	Współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami	9,32%
5	Bardziej efektywna i zdolna do działania Europa	8,76%	5	Współpraca z półkulą zachodnią	7,45%
6	Bezpieczny, stabilny i prosperujący Bliski Wschód	8,23%	6	Współpraca z Chinami	7,43%
7	Współpraca z Rosją	5,06%	7	Rozszerzanie obszaru wolnego handlu i wolnego rynku	6,55%
8	Stabilizacja Bałkanów	5,04%	8	Promowanie zrównoważonego rozwoju za granicą	6,36%
9	Współpraca z partnerami strategicznymi	2,74%	9	Stabilizacja Bałkanów	5,43%
10	Bezpieczny, stabilny i prosperujący Iran	2,40%	10	Współpraca z Rosją	5,05%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 10.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Analizując konwergencję celów strategicznych partnerów, należy mieć na względzie, że jest to okres aż 20 lat. W tym czasie wielokrotnie zmieniała się sytuacja międzynarodowa, na którą obaj partnerzy jako znaczące podmioty na arenie światowej musiały reagować, ponadto następowało umacnianie UE jako aktora międzynarodowego (Oswald, 2006). W przypadku celów strategicznych Stanów Zjednoczonych w analizowanym okresie 1995–2015 istotne jest, że były one wyznaczane przez trzech prezydentów: demokratę Billa Clintona (1993–2001), republikanina George’a W. Busha (2001–2009), demokratę Baracka Obamę (2009–2017). Co więcej, cele te były realizowane innymi środkami i określone przez różne strategie główne (*grand strategy*) (Hastedt, 2017; Jentleson, 2010).

Spośród 16 najbardziej wyrazistych celów i stanowisk USA oraz UE można wyróżnić: dwa pokrywające się, 11 komplementarnych, trzy

kompatybilne lub konkurencyjne. Cele, których zakres się pokrywa, to: współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami oraz rozszerzenie obszaru wolnego handlu i wolnego rynku. Najbardziej wyrazistym celem pokrywającym się jest współpraca z organizacjami, tu przede wszystkim z Organizacją Narodów Zjednoczonych (ONZ) w celu zapewnieniu światowego pokoju oraz ze Światową Organizacją Handlu (WTO) dla promowania i umacniania wolnego handlu.

Dążenia komplementarne odnosiły się do rozwoju Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (*European Neighbourhood Policy*, ENP), współpracy z Chinami, Rosją i półkulą zachodnią, jak również zapewnienia bezpiecznej, stabilnej i prosperującej Afryki, Bliskiego Wschodu i Iranu. Zalicza się do nich również stabilizację Bałkanów, promowanie demokracji (i praw człowieka, ludzkiej godności) oraz zrównoważonego rozwoju za granicą. Komplementarność celów jest związana z faktem, że UE jako organizacja międzynarodowa o charakterze multilateralnym i niemilitarnym „opowiada się za domyślnym wyborem miękkich środków bezpieczeństwa [...] eksportując własne wartości pojednania i zachęcając do reform poprzez konstruktywny dialog i zachęty ekonomiczne” (Marsh, Mackenstein, 2014, s. 87). Z kolei Stany Zjednoczone „często podkreślają swoją wojskową supremację i wojskowe narzędzia bezpieczeństwa” (Marsh, Mackenstein, 2014, s. 88). W przypadku realizacji tych celów można zauważyć swoiste uzupełnianie się partnerów, gdzie Stany Zjednoczone walczą, ONZ karmi, UE finansuje (Peterson, Pollack, 2003, s. 129).

Z kolei za cele kompatybilne lub konkurencyjne zostały uznane: współpraca z partnerami strategicznymi, wzmacnianie przywództwa i siły USA oraz bardziej efektywna i zdolna do działania Europa. W odniesieniu do nich za Steve'em Marshem i Hansem Mackensteinem (2014, s. 83) można stwierdzić, że różnice między celami Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej wynikają z „ciągłych eurocentrycznych trosk UE i postępującej depriorytetyzacji Europy w Ameryce [...] Strategiczne zainteresowanie USA przesunęło się z Europy na Bliski Wschód, a zwłaszcza na Azję”. Dodać trzeba, że kompatybilność celu określonego jako „wzmacnianie przywództwa i siły USA” wynika z faktu, że „UE wspiera agendę multilateralną, natomiast Stany Zjednoczone działają

w oparciu o ‘internacjonalizm *a la carte*’, wskazując i wybierając te międzynarodowe konwencje i prawa, które najbardziej odpowiadają ich interesom” (Marsh, Mackenstein, 2014, s. 83).

W ramach analizy konwergencji zagadnień UE oraz Stanów Zjednoczonych wyodrębniono w sumie 15 najbardziej wyrazistych zagadnień dla obydwu partnerów (SPG, 2018c).

Tabela 10.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015

Zagadnienia Unii Europejskiej			Zagadnienia Stanów Zjednoczonych		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
1	Migracja	13,86%	1	Rozbrojenie, kontrola i nierozprzestrzenianie zbrojeń	19,72%
2	Terroryzm	10,72%	2	Terroryzm	14,99%
3	Pokój i bezpieczeństwo, zapobieganie i zarządzanie konfliktami	10,62%	3	Pokój i bezpieczeństwo, zapobieganie i zarządzanie konfliktami	11,65%
4	Środowisko naturalne i zmiany klimatu	9,71%	4	Środowisko naturalne i zmiany klimatu	10,45%
5	Pomoc międzynarodowa	9,32%	5	Zwalczanie przestępczości i współpraca policyjna	9,91%
6	Zwalczanie przestępczości i współpraca policyjna	9,02%	6.	Energia	6,78%
7	Reguły w systemie międzynarodowym	8,66%	7	Globalizacja	5,50%
8	Demokracja, rządy prawa i reformy	7,03%	8	Pomoc międzynarodowa	4,89%
9	Dialog	4,91%	9	Kryzysy i zarządzanie kryzysowe	4,38%
10	Prawa człowieka i społeczeństwo obywatelskie	4,65%	10	Handel, dostęp do rynku, cła oraz otoczenie prawne i regulacyjne	4,38%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 10.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Wśród 15 najbardziej wyrazistych zagadnień pięć ma status pokrywających się, są to: 1) terroryzm; 2) pomoc międzynarodowa; 3) roz-

brojenie, kontrola i nierozprzestrzenianie zbrojeń; 4) handel, dostęp do rynku, cła oraz otoczenie prawne i regulacyjne, a także 5) zwalczanie przestępczości i współpraca policyjna.

Zagadnień komplementarnych jest natomiast siedem, są to: 1) pokój i bezpieczeństwo, zapobieganie i zarządzanie konfliktami; 2) środowisko naturalne i zmiany klimatu; 3) reguły w systemie międzynarodowym; 4) energia; 5) kryzysy i zarządzanie kryzysowe; 6) demokracja, rządy prawa i reformy; 7) prawa człowieka i społeczeństwo obywatelskie. Tak jak w przypadku celów, partnerzy dostrzegają istotę tych zagadnień, jednak próbują podejść do nich w inny sposób i rozwiązywać trudności, używając odmiennych środków.

Zagadnienia określone w projekcie jako kompatybilne lub konkurencyjne są tylko trzy: migracje, dialog, globalizacja. Partnerzy patrzą na nie z innych perspektyw. Dla UE zagadnienie migracji to przede wszystkim kwestia budowy Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego. W przypadku Stanów Zjednoczonych, jak stwierdza Marc R. Rosenblum (2008, s. 13): „Polityka imigracyjna Stanów Zjednoczonych jest głównie dyskutowana pod kątem bezpieczeństwa narodowego i kontrolowania granicy amerykańsko-meksykańskiej”. Zagadnienie dialogu instytucjonalnego jest ważne dla organizacji, jaką jest UE, nie ma jednak znaczenia dla USA. Odwrotna sytuacja jest w przypadku globalizacji. UE w analizowanych dokumentach strategicznych nie zaznacza tej kwestii, natomiast dla USA globalizacja i zmiany, które za/ze sobą niesie, dają impuls do podejmowania działań: „Globalizacja wystawiła nas na nowe wyzwania i zmieniła sposób, w jaki stare wyzwania dotyczą naszych interesów i wartości, a jednocześnie znacznie zwiększają naszą zdolność reagowania” (White House, 2006, s. 47).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Konwergencja ról strategicznych Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej jest umiarkowana (1,612) (SPG, 2018c). We wszystkich elementach modelu analitycznego PIPR, pozwalającego na ocenę symetrii ról międzynarodowych aktorów poprzez oszacowanie potęgi (*power*), wpływu (*influence*), obecności (*presence*) oraz strategicznego znacze-

nia (*strategic relevance*), Stany Zjednoczone dominują nad Unią Europejską.

Zgodnie z założeniami teoretycznymi projektu Unia Europejska została określona jako organizacja o cechach ponadnarodowych o globalnym zasięgu, Stany Zjednoczone zaś jako potęga o zasięgu globalnym. Mając na uwadze typ potęgi (*power type*), obaj aktorzy zostali określani jako *structural power*. Wprawdzie początkowym konceptem dla ówczesnych Wspólnot Europejskich była *civilian power*, w której organizacja dla uzyskania wpływu na arenie międzynarodowej używa instrumentów niemilitarnych (Duchene, 1972), ale rozwój CSDP rozszerzył postrzeganie typu potęgi UE (Whitman, 1998). Unia Europejska traktowana jest nie tylko jako *normative power* (Manners, 2002; Skolimowska, 2015), lecz również jako *structural power* (Keukeleire, Delreux, 2014; Holden, 2016). W przypadku tej drugiej UE posiada zdolność do długofalowego kształtowania otoczenia międzynarodowego, czego wyrazem są przede wszystkim mechanizmy ENP czy formuła interregionalizmu obecna w jej relacjach z państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów (*Latin America and Caribbean*, LAC). Stany Zjednoczone jako *structural power* wyłoniły się wcześniej, tuż po zakończeniu II wojny światowej, w wyniku promowania struktur integracyjnych w Europie Zachodniej (Keukeleire, Delreux, 2014). Status został również utrzymany po 1989 roku: „W bardzo ważnym względzie Stany Zjednoczone nadal mają dominującą moc do kształtowania ram, a tym samym wpływania na wyniki. Oznacza to, że mogą one narysować granice, w [obrębie] których inni mogą wybierać z ograniczonej listy opcji, przy czym ograniczenia są w znacznej części wynikiem decyzji USA” (Strange, 1989, s. 169). Znaczenie ma tu również dolar jako silna waluta międzynarodowa. Jak stwierdza Patrick Holden (2016, s. 188): „Silna waluta sama w sobie jest formą siły strukturalnej (jak powszechnie wiadomo, to specjalna pozycja dolara pozwoliła USA tak długo przeciwdziałać ‘regułom ekonomicznym’)”.

Mając na uwadze wartość wskaźnika wpływu, Stany Zjednoczone w badanym okresie dominowały nad Unią Europejską (SPG, 2018c). Unii udało się przewyższyć USA w liczbie ludności, ale nie terytorium. W 2015 roku USA liczyły 321 mln obywateli (United States Census Bu-

reau, 2015), natomiast UE składająca się z 28 państw członkowskich – 508 mln (Eurostat, 2015). Według indeksu potencjalnego międzynarodowego wpływu Stany Zjednoczone są absolutnym liderem w ocenie tego wskaźnika z 10 punktami. Inne państwa są daleko w tyle, Chiny będące na drugim miejscu mają bowiem „tylko” 3,93 punktu (Melville, Polunin, Ilyin, 2011, s. 199). W 1995 roku PKB (w bieżących dolarach amerykańskich) ówczesnych WE (liczących 15 państw) było na poziomie około 9,6 bld dolarów, natomiast Stanów Zjednoczonych na poziomie około 7 bld 600 mld dolarów. W 2015 roku PKP Stanów Zjednoczonych (około 18 bld 100 mld dolarów) przewyższało natomiast PKB UE (liczącej 28 państw) (około 16 bld 400 mld dolarów (The World Bank, 2016). Zarówno w 1995 roku, 2015, jak również przez cały okres Stany Zjednoczone przeznaczały więcej swojego PKB na cele militarne (The World Bank, 2016a).

Stany Zjednoczone i Unia Europejska są położone na dwóch kontynentach i nie sąsiadują ze sobą, co wyklucza obecność geograficzną. Od lat 50. XX wieku można jednak zaobserwować wzajemną obecność dyplomatyczną oraz społeczno-kulturową. Ponadto wyraźnie widoczna jest obecność ekonomiczna partnerów. Zaznaczyć tu należy, że: „Stosunki gospodarcze między UE a Stanami Zjednoczonymi (USA) stanowią dużą część światowego handlu towarami i usługami. Są oni głównymi partnerami handlowymi w zakresie obrotu towarów i usług i wspólnie mają największe dwustronne relacje handlowe na świecie” (Gambini, Istatkov, Kerner, 2015).

Zdaniem Davida P. Forsythe’a i Patrice’a C. McMahona (2016, s. 16) w narracji strategicznej Stanów Zjednoczonych: „Idea amerykańskiej wyjątkowości, czyli pogląd, że Stany Zjednoczone nie tylko jakościowo różnią się od innych państw, ale są moralnie lepsze, od dawna ożywiała przemówienia amerykańskich polityków”. Jak dodaje Glenn P. Hastedt (2017, s. 58): „Podczas szacowania fraza ‘amerykańska wyjątkowość’ pojawiła się 4172 razy w amerykańskich publikacjach krajowych z lat 2010–2012. Wtórując temu, to poczucie wyjątkowości jest postrzegane jako potrzeba (prawo) do odgrywania przywódczej roli w sprawach światowych”. Stany Zjednoczone „patrzą z góry” na partnera. Wpływ na to ma również fakt, że „Europa – pomimo swojej siły ekonomicznej,

znacznej integracji gospodarczej i finansowej oraz trwałej autentyczności transatlantyckiej przyjaźni – jest *de facto* protektoratem wojskowym Stanów Zjednoczonych” (Brzeziński, 2003, s. 70). Wydaje się, że Unia Europejska ma świadomość arogancji USA (Marsh, Mackenstein, 2014, s. 86). W opinii Komisji Europejskiej podejście Stanów Zjednoczonych świadczy o „niskim profilu politycznym dialogu UE/USA w Stanach Zjednoczonych, a także o powszechnej nieznajomości Unii Europejskiej i jej celów” (European Commission, 2004, s. 79).

Unia Europejska postrzega siebie jako coraz ważniejszego aktora międzynarodowego. Jej narracja strategiczna skupia się na byciu „liderem zrównoważonego rozwoju oraz modelem udanej i kompleksowej integracji; największym udziałowcem w globalnym handlu; dostawcą największej pomocy rozwojowej; dawcą największej pomocy humanitarnej; stabilizatorem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa – aktywnym aktorem dyplomatycznym; atrakcyjnym centrum cywilizacji i propagatorem europejskich wartości kulturowych” (Kaldor, Selchow, Selchow, 2008). Unia Europejska postrzega z jednej strony Stany Zjednoczone jako najważniejszego swojego partnera i głosi: „Europa potrzebuje USA, a USA potrzebują Europy. Kiedy mówimy wspólnym głosem, żadne wyzwanie nie jest zbyt wielkie. Kiedy mówimy wspólnym głosem, jesteśmy naprawdę koniecznym partnerstwem” (Barroso, 2006). Z drugiej natomiast strony Unia Europejska postrzega Stany Zjednoczone jako „opornego hegemoną” (*reluctant hegemon*), który nie szanuje prawa międzynarodowego i multilateralnych instytucji (Fehl, 2012). Stany Zjednoczone były przeciwne promowanym przez UE nowym porozumieniom multilateralnym, w tym dotyczącym min przeciwpiechotnych, Międzynarodowego Trybunału Karnego, *Protokołowi z Kioto* w sprawie zmian klimatu (Van Oudenaren, 2005, s. 365–383).

Można zauważyć, że narracje strategiczne Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej nie są spójne. Wynika to również z faktu, że partnerzy inaczej postrzegają kwestię zarządzania światowym porządkiem. Jak zostało wspomniane już wcześniej, UE preferuje środki o charakterze multilateralnym i niemilitarnym, natomiast Stany Zjednoczone kładą nacisk na środki militarne (Marsh, Mackenstein, 2014). Brak spójności w narracjach zauważalny był m.in. w kwestii tego, jak spo-

łeczność międzynarodowa powinna traktować tzw. państwa zbójckie (*rogue countries*) w latach 90. XX wieku. USA wolały je karać za pomocą sankcji gospodarczych, podczas gdy UE prowadziła politykę zaangażowania (Guay, 2013). Po atakach terrorystycznych 11 września 2011 roku partnerzy odmiennie interpretowali m.in. przepisy dotyczące weryfikacji w zakresie *Konwencji o broni biologicznej (Biological Weapons Convention, BWC)*, *Programu działań w zakresie broni ręcznej ONZ* oraz polityki wobec Iraku, w tym traktowania złapanych terrorystów (Mowle, 2004).

3. Zaufanie

Między Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską można zaobserwować dość ograniczone zaufanie. Wprawdzie strony pokazują wzajemne zrozumienie (zarówno przez tworzenie instytucji i inicjatyw mających na celu promowanie relacji transatlantyckich, jak i brak zaznaczonych notami dyplomatycznymi *fax paux*), ale obopólny szacunek jest już mniej widoczny.

W przeszłości bowiem strony podważały nawzajem swoje interesy. Może to wynikać po części z samej natury ich relacji, opartej zarówno na rywalizacji, jak i na współpracy (Rees, 2011). Partnerzy podważają swoje interesy w sprawach gospodarczych i handlowych. Stany Zjednoczone i Unia kilkakrotnie występowały przeciwko sobie na forum WTO (Pollack, 2003). Można zauważyć, że „od 1995 roku spory między UE a USA stanowią 20% wszystkich rozstrzyganych w ramach WTO” (Henning, Meunier, 2005, s. 96). Dotyczyły one między innymi wprowadzenia w USA przepisów nakładających cła na wyroby włókiennicze w zależności od ich państwa pochodzenia, kwestii unijnego reżimu celnego dotyczącego bananów, restrykcji UE nałożonych na żywność modyfikowaną genetycznie (Vogel, 2004; Steffenson, 2005). Ponadto Stany Zjednoczone krytycznie odnoszą się do kwestii wzmocnienia CSDP. Wynika to z obaw, że silna CSDP będzie stanowiła zagrożenie dla dominującej pozycji NATO w zapewnieniu regionalnego i światowego bezpieczeństwa (Sloan, 2000).

Partnerzy indywidualnie utworzyli instytucje mające na celu podnoszenie poziomu wiedzy i zainteresowania stosunkami transatlantyckimi. Po stronie amerykańskiej można wskazać European-American Cultural Foundation, której celem jest „umocnienie więzów kulturowych i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi ze Stanami Zjednoczonymi, odzwierciedlając ich głęboką historyczną więź i pokrewieństwo” (European-American Cultural Foundation, 2017), natomiast po stronie unijnej – sieć centrów UE na 10 największych amerykańskich uniwersytetach (*European Union Centres of Excellence*), których celem jest „promowanie badań dotyczących Unii Europejskiej i stosunków UE–USA za pomocą programów nauczania, badań naukowych i działań popularyzatorskich w społecznościach lokalnych i regionalnych” (European Commission, 2016). Obie instytucje realizują liczne inicjatywy promujące współpracę transatlantycką. Jak zaznaczają Steven McGuire i Michael Smith (2008, s. 40): „rozwinął się szeroki wachlarz ciał transatlantyckich o kulturalnych, humanitarnych i innych celach, które czasami były określane jako elementy budujące rodzaj ‘społeczności atlantyckiej’ wykraczającej daleko poza proste interakcje państw i ich rządów”.

W relacjach amerykańsko-unijnych nie było sytuacji, w której jedna ze stron wydałaby oficjalną notę sprzeciwu, aczkolwiek miały miejsce wydarzenia podważające wzajemne zrozumienie. Przykładem jest działanie Baracka Obamy, który w maju 2010 roku zerwał z ukształtowaną w stosunkach transatlantycki dwudziestoletnią tradycją i nie przybył na szczyt UE–USA. Co więcej, europejscy i unijni przywódcy dowiedzieli się o tym z raportów prasowych, a nie z informacji od amerykańskich ambasad (Tommeay, 2012, s. 236). Jak zauważają Christopher Hill i Michael Smith (2011, s. 417), sytuacja ta „była szeroko komentowana w mediach jako afront wobec UE”.

4. Ugruntowanie współpracy

O ugruntowaniu współpracy pomiędzy Stanami Zjednoczonym a Unią Europejską świadczy otwarty charakter ich kooperacji oraz zaangażo-

wanie instytucjonalne, niemniej cieniem kładzie się na niej niewielka odporność na kryzysy.

W NTA (1995, s. 1) strony jednoznacznie zaznaczyły dalekosiężny charakter swoich dążeń: „Od ponad pięćdziesięciu lat stosunki transatlantyckie mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa i dobrobytu naszych obywateli. Nasze aspiracje na przyszłość muszą wyprzedzać nasze osiągnięcia w przeszłości”.

Zaangażowanie instytucjonalne jest widoczne u obu partnerów. W Parlamencie Europejskim została utworzona Delegacja Parlamentu Europejskiego do spraw stosunków ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki (D-US) (European Parliament, 2016). Ponadto Parlament Europejski otworzył Biuro Łącznikowe Parlamentu Europejskiego z Kongresem USA (PLO) (European Parliament Office in Washington DC, 2016), które jest jedynym takim przedstawicielstwem poza Unią Europejską. W Europejskiej Służbie Działań Zewnętrznych sprawami relacji ze Stanami Zjednoczonymi zajmuje się dyrektor zarządzający Departamentem Ameryk, powołany wspólnie dla Kanady i USA (European External Action Service, 2016). Bruksela posiada również Delegację Unii Europejskiej do Stanów Zjednoczonych (European External Action Service, 2016a). Z kolei w przypadku Stanów Zjednoczonych w Departamencie Stanu zostało ustanowione Biuro Spraw Europejskich i Euroazji, na czele którego stoi asystent sekretarza (U.S. Department of State, 2016). Stany utworzyły również misję dyplomatyczną w Unii Europejskiej z ambasadorem na czele (U.S. Mission to the European Union, 2016).

Strony charakteryzuje szeroki zakres współpracy. Największe projekty USA–UE to przede wszystkim stworzenie *Open Aviation Area* (OAA) (*U.S.–EU Air Transport Agreement of April 30, 2007*) oraz współpraca systemów Galileo i GPS (*Agreement on the Promotion, Provision and Use of Galileo and GPS Satellite-Based Navigation Systems and Related Applications, 2004*). Szczególnie istotne projekty realizowane są w obszarze gospodarki. W NTA strony zobowiązały się do zbudowania Nowego Rynku Transatlantyckiego (*New Transatlantic Marketplace*). Incjatywa nie doszła do skutku, ale w maju 1998 roku strony ustanowiły Transatlantyckie Partnerstwo Gospodarcze (*The Transatlantic Economic Partnership, TEP*) w celu dalszego wzmoc-

nienia powiązań gospodarczych oraz rozwiązywania problemów handlowych, zanim rozwiną się one w konflikty (TEP, 1998). W czerwcu 2005 roku szczyt gospodarczy UE–USA zapoczątkował „Inicjatywę UE–USA na rzecz wzmocnienia transatlantyckiej integracji gospodarczej i wzrostu” (*EU–U.S. Declaration Initiative to Enhance Transatlantic Economic Integration and Growth*, 2005). Ponadto w 2013 roku UE i USA zgodziły się rozpocząć negocjacje nad Transatlantyckim Partnerstwem w dziedzinie Handlu i Inwestycji (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) (De Ville, Siles-Brügge, 2015)¹. Istotne inicjatywy podejmowane są również w ramach zwalczania terroryzmu.

Na poziomie gestów i symboli obie strony wykazały się wobec siebie lojalnością w sytuacjach kryzysów pochodzących z zewnątrz, choć nie zawsze tak dużą, jak oczekiwałyby partner. Stany Zjednoczone wspomagały – na poziomie gestów, ale również zwiększonej współpracy operacyjnej – Unię Europejską po zamachach terrorystycznych. Po każdym z największych ataków – w Madrycie (2004), Londynie (2005) oraz Paryżu (2015) – prezydenci Stanów Zjednoczonych wyrażali kondolencje (*Remarks by the President and Mrs. Bush*, 2004; Garunay, 2015). Kwestia lojalności Stanów Zjednoczonych względem Unii Europejskiej podczas kryzysu finansowego (2008) jest trudna do oceny, zważywszy, że kryzys rozpoczął się w USA (Zestos, 2015). W tym okresie sekretarz skarbu Stanów Zjednoczonych spotykał się z ministrami finansów państw członkowskich UE, rozmawiał o kryzysie i sposobach walki z nim (Alessi, 2012). Podobnie trudna do oceny jest lojalność Waszyngtonu względem Brukseli podczas kryzysu migracyjnego. Obama podjął wprawdzie działania mające na celu przyjęcie przez USA większej liczby uchodźców, ale oceniane było to jako niewystarczające (Sheehan, 2017).

Unia Europejska zdecydowanie wspomogła Stany Zjednoczone po zamachach z 11 września 2001 roku, nie tylko na poziomie gestów (14 września Komisja Europejska ogłosiła dzień żałobym, została wy-

---

¹ Negocjacje między Stanami Zjednoczonymi i UE wprawdzie oficjalnie nie zostały zawieszane, aczkolwiek od zakończenia 15. rundy negocjacji (3–7 października 2015 roku) strony nie podjęły dalszych rozmów (European Commission, 2018).

dana też stosowana deklaracja), ale przede wszystkim podejmując zwiększoną współpracę z USA, mającą na celu walkę z terroryzmem (European Commission, 2002).

Przesilenia w relacjach Stany Zjednoczone–Unia Europejska występują często. Zdaniem Lundestada (2005) kryzys w relacjach USA–UE jest permanentny. Pojawiające się problemy, m.in. afera podsłuchowa z 2014 roku, kiedy okazało się, że Agencja Bezpieczeństwa Narodowego USA (*National Security Agency*, NSA) podsłuchuje europejskich polityków, co wywołało oburzenie instytucji europejskich (European Parliament, 2014), zostały jednak zażegnane. Za największy kryzys w relacjach amerykańsko-unijnych w analizowanym okresie uważana była wojna w Iraku, która doprowadziła nie tylko do napięć między partnerami, ale również pomiędzy samymi państwami członkowskimi UE (Hoffmann, 2003).

4.1. Wyjątkowe powiązania

Można zauważyć, że partnerstwo USA–UE cechują wyjątkowe powiązania: „pozostaje zrozumiałe, że normy, wartości i kultura wiążą razem UE i Stany Zjednoczone znacznie silniej, niż każda ze stron jest związana z jakąkolwiek inną częścią świata” (Peterson, Pollack, 2003, s. 140). Nie ma wprawdzie rozwiniętej dyplomacji personalnej, chociaż strony łączą wspólne wartości (przede wszystkim szacunek dla demokracji) oraz doświadczenia okresu zimnej wojny i dokonania: „Wspólnie pomogliśmy zmienić przeciwników w sojuszników i dyktatury w demokracje. Wspólnie stworzyliśmy instytucje i wzorce współpracy, które zapewniły nam bezpieczeństwo i siłę ekonomiczną. To są epickie osiągnięcia” (NTA, 1995, s. 1).

Wyjątkowe więzi podkreślane są przez samych partnerów. W 2003 roku, kiedy w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa (*European Security Strategy*, ESS) Unia po raz pierwszy przewidziała partnerstwa strategiczne jako narzędzia swojej polityki zagranicznej, Stany Zjednoczone zostały określone jako „niezastąpiony partner”. Jak zaznaczył w 2010 roku ówczesny przewodniczący Rady Europejskiej Herman Van Rompuy (2010): „Chociaż wyraźne zamiary i cele partnerstw nie zostały

jeszcze precyzyjnie określone, USA bez wątpienia były ‘prawdziwym’ strategicznym sojusznikiem Unii Europejskiej”.

Wspólne wartości zdają się być istotnym filarem współpracy UE i USA. W deklaracji z 2005 roku strony zaznaczyły: „Unia Europejska i Stany Zjednoczone uważają, że rozpowszechnienie odpowiedzialnej i reprezentatywnej władzy, rządów prawa i poszanowania praw człowieka zapisanych w *Powszechnej deklaracji praw człowieka* jest strategicznym priorytetem, a także koniecznością moralną. Będziemy kontynuować współpracę w celu realizacji tych priorytetów na całym świecie” (*EU–U.S. Summit Declaration. The European Union and the United States working together to promote democracy and support freedom, the rule of law and human rights worldwide*, 2005, s. 1).

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Relacje między Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską w zakresie RBSI są dobrze rozwinięte. Strony posiadają wiele wspólnych instytucji (na różnych poziomach) oraz formatów stałych spotkań. Rozmowy USA–EU – zarówno we wspólnych ciałach, jak i formie stałych spotkań – odbywają się regularnie, z częstotliwością około 40 spotkań na rok (SPG, 2018b). Częstotliwość interakcji pomiędzy UE a USA jest zbliżona do przypadku kontrolnego (Chiny).

Najczęściej dochodzi do spotkań specjalistów oraz tych na poziomie ministerialnym. Dla przykładu w roku 2013 odbyło się 17 spotkań eksperckich, 14 na poziomie ministerialnym i tylko cztery na poziomie najwyższych przedstawicieli (prezydent USA, przewodniczący Rady Europejskiej i Komisji Europejskiej). Można za Rebecą Steffenson (2005, s. 66) wyniki te tłumaczyć faktem, że „instytucje utworzone na mocy NTA mają za zadanie pobudzać dialog ekspertów i tworzyć międzyrządowe podmioty, które oceniają, w jaki sposób UE i USA mogą współpracować w ramach ‘mandatu’ NTA”. Ponadto między partnerami dochodzi do licznych nieformalnych interakcji.

W NTA (1995) strony nie ustanowiły mechanizmu rozwiązywania sporów, aczkolwiek zaznaczono, że powinny być one rozpatrywane na najwyższym poziomie. Takowy mechanizm, ale odnośnie do

spraw gospodarczych, USA i UE powołały w TEP. Strony zgodziły się, że „tam, gdzie to możliwe, przyjmą wspólne podejście zgodnie z przeglądem Uzgodnienia w sprawie zasad i procedur regulujących rozstrzyganie sporów (DSU)” (TEP, 1998, s. 2). W TEP strony ponadto zapisały mechanizm wczesnego rozwiązywania konfliktów, tzw. *The Early Warning System*, którego celem „jest identyfikacja i zapobieganie potencjalnym problemom dwustronnym USA–UE na wczesnym etapie” (*Joint U.S.–EU statement on ‘Early Warning’ mechanism*, 1999, s. 1). Każda ze stron zapewniła, że „weźmie pod uwagę interes strony przeciwnej na wczesnym etapie formułowania decyzji politycznych, legislacyjnych lub regulacyjnych” (*Joint U.S.–EU statement on ‘Early Warning’ mechanism*, 1999, s. 1). Potencjalnie problemowe kwestie handlowe i inwestycyjne miały być zgłaszane specjalnej grupie koordynującej realizację celów zapisanych w Ekonomicznym Partnerstwie Transatlantyckim – *TEP Steering Group*, która zajmowałaby się tylko kwestiami ekonomicznymi. Natomiast problemowymi kwestiami dyplomatycznymi, globalnymi lub innymi miałyby się zajmować grupa zadaniowa NTA (*The NTA Task Force*). Ciała miały zapewnić, że potencjalne różniące kwestie nie przerodzą się w konflikty handlowe. Miało być to możliwe „w szczególności dzięki przydzielaniu punktów kontaktowych, ułatwianiu konsultacji i ustalaniu terminów składania sprawozdań” (*Joint U.S.–EU statement on ‘Early Warning’ mechanism*, 1999, s. 1).

W opinii Steffenson (2005, s. 64): „System wczesnego ostrzegania jest głównie biurokratycznym narzędziem, które ma na celu zwiększenie świadomości. Powinien jeszcze połączyć ustawodawców, ich brak osłabia zdolność systemu do działania jako konkretne forum zapobiegania lub rozwiązywania sporów”.

Institucje współpracy rozwijały się już od lat 90. XX wieku. Zgodnie z metodologią projektu do najważniejszych wspólnych ciał można zaliczyć²:

---

² Do wspólnych ciał zaliczyć również można liczne grupy robocze, w tym: Grupę roboczą UE–USA ds. cyberbezpieczeństwa i cyberprzestępczości, Komitet sterujący ds. przeciwdziałania brutalnemu ekstremizmowi w USA i UE, Grupę roboczą UE–USA ds. badań biotechnologicznych, Grupę roboczą UE–USA ds. zatrudnienia

- grupę wyższego szczebla (*Senior Level Group*, SLG) na poziomie podsekretarza stanu USA i dyrektora generalnego Komisji Europejskiej w celu nadzorowania wdrażania NTA. Jak zaznacza Steffenson (2005, s. 66): „Najczęstsze kontakty odbywają się na niższych poziomach między politycznymi i gospodarczymi grupami roboczymi. W tym, co przypomina strukturę piramidy, SLG łączy poziom ‘eksperski’ z poziomem politycznym. To łączy procesy wskazane w NTA razem”;
- grupę zadaniową NTA na poziomie dyrektorów, której celem jest ułatwienie wymiany na poziomie operacyjnym;
- Transatlantycką Radę Gospodarczą (*The Transatlantic Economic Council*, TEC), która została utworzona z przekształcenia w 2007 roku Transatlantyckiego Partnerstwa Gospodarczego. TEC jest przedstawiany jako ciało polityczne, a jego zadaniem jest pogłębienie współpracy między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską poprzez promowanie wzrostu gospodarczego, zwiększanie handlu i tworzenie miejsc pracy (U.S. Department of State, 2015);
- Radę Energetyczną USA–UE (*The U.S.–EU Energy Council*), która zbiera się co roku i składa sprawozdania na szczycie UE–USA. Radzie przewodniczą wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa oraz wiceprezydent USA. W jej skład wchodzi również komisarz ds. unii energetycznej, komisarz ds. klimatu i energii, sekretarz stanu USA i sekretarz ds. energii USA. W jej pracach uczestniczy również przedstawiciel rotacyjnej prezydencji Rady UE (EU–US Summit, 2009);
- grupę roboczą wysokiego szczebla USA–UE ds. zatrudnienia i wzrostu.

Z kolei ustandaryzowane spotkania to:

- szczyty UE–USA (*EU–US Summits*), które odbywają się na najwyższym poziomie w formacie trójki (przewodniczący Rady Europejskiej, przewodniczący Komisji Europejskiej, prezydent

---

i kwestii związanych z pracą, Grupę roboczą UE–USA ds. bezpieczeństwa i obrony, Grupę roboczą UE–USA ds. walki z terroryzmem.

Stanów Zjednoczonych). Początkowo odbywały się dwa razy do roku, a od 2000 roku tylko raz. Jak zauważa Steffenson (2005, s. 65): „Jako wydarzenie szczyt daje impuls, by osiągnąć rezultaty. W skrócie jest to forum podejmowania decyzji”;

- odbywający się dwa razy w roku dialog na szczepku ministrów spraw zagranicznych UE i sekretarza stanu USA;
- Transatlantycki Dialog Ustawodawców (*A Transatlantic Legislators Dialogue*, TLD), obejmujący regularne spotkania między Parlamentem Europejskim (PE) a amerykańską Izbą Reprezentantów. Dialog między unijnymi i amerykańskimi ustawodawcami jest „najdłuższym i najbardziej intensywnym dialogiem w historii Parlamentu Europejskiego” (European Parliament. Liaison Office with U.S. Congress, 2015);
- seria dialogów międzyludzkich (*people-to-people dialogues*), w tym Transatlantycki Dialog Biznesowy i Transatlantycki Dialog Konsumentów.

Między stronami zachodzą również kontakty nieformalne. Jak stwierdza Mark A. Pollack (2003, s. 34): „wywiady z praktykami ze Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej pokazują, że właściwie na każdym znaczącym obszarze regulacji UE i USA odbywa się istotna nieformalna współpraca naukowców lub aktorów politycznych przy niewielkim zainteresowaniu prasy”. Przykładem mogą tu być działania podejmowane od 1996 roku przez Grupę roboczą UE–USA ds. zatrudnienia i kwestii związanych z pracą, w tym organizowanie warsztatów i konferencji, w których brali udział przedstawiciele rządu amerykańskiego, Komisji Europejskiej, związków zawodowych, organizacji pracodawców i przedsiębiorstw, środowisk akademickich, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych instytucji sektora prywatnego. Wydarzenia te miały stanowić forum wymiany pomysłów i informacji dotyczących polityki zatrudnienia dla decydentów politycznych po obu stronach Atlantyku (*History of the U.S.–EU working group*, 2017).

5. Podsumowanie

Partnerstwo Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej jest określane poprzez politykę władzy i bezpieczeństwa, dominacji i oporu, współzależności i integracji oraz współpracy i instytucjonalizacji (McGuire, Smith, 2008, s. 38).

Podczas dwóch analizowanych dekad strony przejawiały gotowość do współpracy. Podejmowały działania w różnych obszarach, z których dwa najważniejsze to wzmacnianie demokracji oraz współpraca gospodarcza. To one również prowadziły partnerów do sporów, czy to o sposoby wzmacniania demokracji w państwach trzecich, czy o ochronę swoich rynków. Konwergencja celów strategicznych partnerów i zagadnień dla nich istotnych jest umiarkowana. Co więcej, w przypadku podobnych celów USA i UE chcą je realizować innymi metodami. Dzieje się tak, gdyż jak zauważył Robert Kagan (2003, s. 3): „Perspektywy amerykańska i europejska są odmienne [...] w odniesieniu do najważniejszych strategicznych i międzynarodowych problemów współczesności Amerykanie są jakby spod znaku Marsa, a Europejczycy – Wenus. W niewielu sprawach zgadzają się i coraz mniej rozumieją się nawzajem”. Przekłada się to również na słabą konwergencję ról międzynarodowych – UE buduje swoją pozycję silnego gracza w oparciu o politykę rozwojową, natomiast Stany Zjednoczone są hegemonem przekonanym o swojej wyjątkowości. Elementem limitującym partnerstwo jest także ograniczone zaufanie między partnerami. Negatywny wpływ ma na nie przede wszystkim bardzo niski poziom wzajemnego szacunku, który przejawia się w podważaniu interesów partnera na arenie międzynarodowej.

Na rzecz partnerstwa – oprócz długości jego trwania – pozytywnie wpływają ugruntowanie współpracy oraz wyjątkowe powiązania między Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską. Partnerzy zaznaczają, że elementem ich łączącym są wspólne wartości i doświadczenia. Ponadto relacje partnerskie wzmacnia RSBI wynikający z dużej liczby wspólnych ciał oraz stałych spotkań odbywających się na różnych poziomach.

Bibliografia

- Agreement on the Promotion, Provision and Use of Galileo and GPS Satellite-based Navigation Systems and Related Applications.* (2004). Dromoland Castle, Co.Clare, Ireland. June, 26 2004. Pobrane z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/235915/8667.pdf.
- Alessi C. (2012). *The Euro Crisis and the U.S. Economy.* May, 25 2012. Pobrane z: <https://www.cfr.org/interview/euro-crisis-and-us-economy>.
- Austermann F. (2014). *European Union Delegations in EU Foreign Policy: A Diplomatic Service of Different Speeds.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Barroso J. M. (2006). *Speech at Georgetown University, Washington DC, 9 February 2006.* Pobrane z: <http://www.eurunion.org/News/speech/2006/060206jmb.htm>.
- Brimmer E. (2007). *Seeing Blue: American Visions of the European Union.* European Union Institute for Security Studies.
- Brzeziński R. (2003). Living with a New Europe in Lugar. W: J. T. Bergner (red.), *The Next American Century: Essays in Honor of Richard G. Lugar* (s. 69–83). Lanham–Boulder–New York–Oxford: Rowman & Littlefield, Inc.
- Duchene F. (1972). Europe's Role in World Peace. W: R. Mayne (red.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead* (s. 32–47). London: Fontana.
- European-American Cultural Foundation. (2017). *A Welcome from the Board.* Pobrane z: <http://e-acf.org/>.
- European Commission. (2002). *EU Response to the 11 September: European Commission Action.* Bruxelles. June, 3 2002. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-02-122_en.htm.
- European Commission. (2004). *Review of the Framework for Relations between the European Union and the United States – An Independent Study.* Pobrane z: <http://www.statewatch.org/news/2007/dec/eu-us-relations-study.pdf>.
- European Commission. (2016). *EU Centres of Excellence in the United States.* Pobrane z: http://ec.europa.eu/dgs/fpi/showcases/diplomacy_eu_us_en.htm.
- European Commission. (2018). *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).* Pobrane z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>.

- European External Action Service. (2016). *Organisation Chart of the EEAS*.
Pobrane z: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3602/organisation-chart-of-the-eeas_en.
- European External Action Service. (2016a). *Delegation of the European Union to the United States*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/delegations/united-states-america_en.
- European Parliament. (2014). *Report on the US NSA Surveillance Programme, Surveillance Bodies in Various Member States and Their Impact on EU Citizens' Fundamental Rights and on Transatlantic Cooperation in Justice and Home Affairs*. February, 21 2014. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0139+0+DOC+XML+V0//EN>.
- European Parliament. (2015). *Transatlantic Legislators' Dialogue*. Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/tld/default_en.htm#.
- European Parliament. (2015a). *The History of EU-US Parliamentary Contacts*. Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/tld/what_is/history_en.htm.
- European Parliament. (2016). *Delegations. European Parliament. D-US*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-us/home.html>.
- European Parliament. Liaison Office with U.S. Congress. (2015). *EU-US Relations*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/unitedstates/en/eu-us-relations>.
- European Parliament Office in Washington DC. (2016). *Welcome to the European Parliament Office in Washington DC*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/unitedstates/en/>.
- Eurostat. (2015). *Population (Demography, Migration and Projections)*. Pobrane z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/statistics-illustrated>.
- EU-US. *Declaration Initiative to Enhance Transatlantic Economic Integration and Growth*. (2005). June, 20 2005. Washington. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/85383.pdf.
- EU-US. *Summit Declaration. The European Union and the United States Working Together to Promote Democracy and Support Freedom, the Rule of Law and Human Rights Worldwide*. (2005). Washington. June, 20 2005. Pobrane z: <http://www.statewatch.org/news/2005/jun/eu-usa-decl.pdf>.

- EU-US Summit*. (2009). U.S. EU Energy Council. Annex 2. Pobrane z: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2009_energy_council_joint_press_statement.pdf.
- Fehl C. (2012). *Living with a Reluctant Hegemon: Explaining European Responses to US unilateralism*. Oxford: OUP.
- Forsythe D. P., McMahon P. C. (2016). *American Exceptionalism Reconsidered: US Foreign Policy, Human Rights, and World Order*. London–New York: Routledge.
- Gambini G., Istatkov R., Kerner R. (2015). *Statistics in Focus*. Pobrane z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:USA-EU_-_international_trade_and_investment_statistics&oldid=254353.
- Garunay M. (2015). *President Obama Offers a Statement on the Attacks in Paris*. November, 13 2015. Pobrane z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2015/11/13/watch-president-obamas-statement-attacks-paris>.
- Ginsberg R. H. (2001). *The European Union in International Politics: Baptism by Fire*. Lanham–Boulder–New York–Oxford: Rowman & Littlefield, Inc.
- Guay T. R. (2013). *The United States and the European Union: The Political Economy of a Relationship*. London–New York: Routledge.
- Hastedt G. P. (2017). *American Foreign Policy: Past, Present, and Future*. Lanham–Boulder–New York–Oxford: Rowman & Littlefield, Inc.
- Henning C. R., Meunier S. (2005). United Against the United States? The EU's Role in Global Trade and Finance. W: C. Parsons, N. Jabko (red.), *With US or Against US? European Trends in American Perspective* (s. 75–104). Oxford: OUP.
- Hill C., Smith M. (2011). *International Relations and the European Union*. Oxford: OUP.
- History of the U.S. and the EU*. (2017). Pobrane z: <https://useu.usmission.gov/our-relationship/policy-history/io/>.
- History of the U.S.-EU Working Group Employment and Labor-Related Issues 1996–2016*. (2017). Pobrane z: <https://www.dol.gov/sites/default/files/documents/ilab/US-EU%20Working-Group-History.pdf>.
- Hoffmann S. (2003). The Crisis in Transatlantic Relations. W: G. Lindstrom (red.), *Shift or Rift: Assessing US–EU Relations after Iraq* (s. 13–20). Institute for Security Studies, European Union.

- Holden P. (2016). *In Search of Structural Power: EU Aid Policy as a Global Political Instrument*. London–New York: Routledge.
- Jentleson B. W. (2010). *American Foreign Policy: The Dynamics of Choice in the 21st Century*. New York: WW Norton.
- Joint EU–US Action Plan*. (1995). Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/us/docs/joint_eu_us_action_plan_95_en.pdf.
- Joint U.S.–EU Statement on “Early Warning” Mechanism*. (1999). June, 21 1999. Pobrane z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/october/tradoc_111711.pdf.
- Kagan R. (2003). *Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kaldor M., Martin M., Selchow S. (2008). *Human Security: A European Strategic Narrative*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Internat. Policy Analysis.
- Keukeleire S., Delreux T. (2014). *The Foreign Policy of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lundestad G. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: From “Empire” by Invitation to Transatlantic Drift*. Oxford: OUP.
- Lundestad G. (2005). Toward transatlantic drift? W: D. M. Andrews (red.), *The Atlantic Alliance under Stress: US–European Relations after Iraq* (s. 9–29). Cambridge: Cambridge University Press.
- Manners I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–259.
- Marsh S., Mackenstein H. (2014). *The International Relations of the EU*. London–New York: Routledge.
- McGuire S., Smith M. (2008). *The European Union and the United States: Competition and Convergence in the Global Arena*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Melville A., Polunin Y., Ilyin M. (2011). *Political Atlas of the Modern World: An Experiment in Multidimensional Statistical Analysis of the Political Systems of Modern States*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Mowle T. S. (2004). *Allies at Odds? The United States and the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- The New Transatlantic Agenda*. (1995). Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf.

- Oswald F. (2006). *Europe and the United States: The Emerging Security Partnership*. London: Praeger Security International.
- Peterson J., Pollack M. A. (2003). *Europe, America, Bush: Transatlantic Relations in the Twenty-first Century*. London–New York: Routledge.
- Pollack M. (2003). *The Political Economy of the Transatlantic Partnership*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute.
- Rees W. (2011). *The US–EU Security Relationship: The Tensions between a European and a Global Agenda*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Remarks by the President and Mrs. Bush in Interview by Television of Spain. (2004). March, 12 2004. Pobrane z: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/03/20040312-7.html>.
- Rosenblum M. (2008). Immigration and U.S. National Interests: Historical Cases and the Contemporary Debate. W: T. Givens, G. P. Freeman, D. L. Leal (red.), *Immigration Policy and Security: US, European, and Commonwealth Perspectives* (s. 13–28). London–New York: Routledge.
- Sheehan K. (2017). The Migrant Crisis in Europe and the U.S.–E.U. Relationship. *The Foreign Service Journal*, May. Pobrane z: <http://www.afsa.org/migrant-crisis-europe-and-us-eu-relationship>.
- Skolimowska A. (2015). The European Union as a ‘Normative Power’ in International Relations. Theoretical and Empirical Challenges. *Yearbook of Polish European Studies*, 18, 111–131.
- Sloan S. R. (2000). The United States and European Defence. *Chaillot Paper*, 39. Paris: Institute for Security Studies, Western European Union.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings EU–US*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence EU–US*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Steffenson R. (2005). *Managing EU–US Relations: Actors, Institutions and the New Transatlantic Agenda*. Manchester: Manchester University Press.
- Strange S. (1989). Towards a Theory of Transnational Empire. W: E. Czempiel, J. Rosenau (red.), *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches for World Politics for the 1990s* (s. 161–176). Lexington: Lexington Books.

- Tommey J. (2012). *Change You Can Really Believe In: The Obama Legacy of Broken Promises and Failed Policies*. Bloomington: AuthorHouse.
- Transatlantic Declaration on EC–US Relations*. (1990). Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf.
- Transatlantic Economic Partnership*. (1998). Pobrane z: http://www.comercio.gob.es/es-ES/comercio-exterior/politica-comercial/relaciones-bilaterales-union-europea/america/PDF/estados-unidos/trans_econ_partner_11_98_en.pdf.
- United States Census Bureau. (2015). *U.S. and World Population Clock*. Pobrane z: <https://www.census.gov/popclock/>.
- U.S. Department of State. (2015). *Transatlantic Economic Council*. Pobrane z: <https://www.state.gov/p/eur/rt/eu/tec/>.
- U.S. Department of State. (2016). *The Bureau of European and Eurasian Affairs*. Pobrane z: <https://www.state.gov/p/eur/>.
- U.S. Mission to the European Union. (2016). *Our Relationship*. Pobrane z: <https://useu.usmission.gov/>.
- U.S.–EU Air Transport Agreement of April 30*. (2007). Pobrane z: <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ata/e/eu/114768.htm>.
- Van Oudenaren J. (2005). *Uniting Europe: An Introduction to the European Union*. Lanham–Boulder–New York–Oxford: Rowman & Littlefield, Inc.
- Van Rompuy H. (2010). *We Have Strategic Partners, Now We Need a Strategy, Message of President Van Rompuy in the Run-up to the European Council*. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/116494.pdf.
- Ville de F., Siles-Brügge G. (2015). *TTIP: The Truth about the Transatlantic Trade and Investment Partnership*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Vogel D. (2004). Trade and Environment in the Global Economy: Contrasting European and American Perspectives. W: N. J. Vig, M. G. Faure (red.), *Green Giants? Environmental Policies of the United States and the European Union* (s. 231–252). Cambridge: MIT Press.
- White House. (2006). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington DC: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2006/>.

- Whitman R. (1998). *From Civilian Power to Superpower the International Identity of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- The World Bank. (2016). *GDP (current US\$) 1995–2015*. Pobrane z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2015&start=1995>.
- The World Bank. (2016a). *Military Expenditure (% of GDP) 1995–2015*. Pobrane z: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2015&start=1995>.
- Zestos G. K. (2015). *The Global Financial Crisis: From US Subprime Mortgages to European Sovereign Debt*. London–New York: Routledge.

Aneks 10.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 1995–2015

- Transatlantic Declaration on EC–US Relations*. (1990). Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf.
- The New Transatlantic Agenda*. (1995). Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf.
- Joint EU–US Action Plan*. (1995). Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/us/docs/joint_eu_us_action_plan_95_en.pdf.

Strategiczne dokumenty Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015

- White House. (1995). *The National Security Strategy of Engagement and Enlargement*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1995/>.
- White House. (1996). *The National Security Strategy of Engagement and Enlargement*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1996/>.
- White House. (1997). *The National Security Strategy for a New Century*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1997/>.
- White House. (1998). *The National Security Strategy for a New Century*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1998/>.

- White House. (1999). *The National Security Strategy for a New Century*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2000-2/>.
- White House. (2000). *The National Security Strategy for a Global Age*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2000/>.
- White House. (2002). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2002/>.
- White House. (2006). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2006/>.
- White House. (2010). *National Security Strategy*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>.
- White House. (2015). *National Security Strategy*. Washington Dc.: Executive Office of the President. Pobrane z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2015/>.

Strategiczne dokumenty Unii Europejskiej 1995–2015

- Council of the EU. (1995, June 25–26). *Presidency Conclusions*. Cannes. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21189/cannes-european-council.pdf>.
- Council of the EU. (1995, December 15–16). *Presidency Conclusions*. Madrit. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21179/madrid-european-council.pdf>.
- Council of the EU. (1996, June 21–22). *Presidency Conclusions*. Florence. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21158/florence-european-council.pdf>.
- Council of the EU. (1996, December 13–14). *Presidency Conclusions*. Dublin. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21147/dublin-european-council.pdf>.
- Council of the EU. (1997, June 16–17). *Presidency Conclusions*. Amsterdam. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21136/amsterdam-european-council.pdf>.

- Council of the EU. (1997, December 12–13). *Presidency Conclusions*. Luxembourg. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21114/luxembourg-european-council.pdf>.
- Council of the EU. (1998, June 15–16). *Presidency Conclusions*. Cardiff. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21103/54315.pdf>.
- Council of the EU. (1998, December 11–12). *Presidency Conclusions*. Vienna. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21092/vienna-european-council-presidency-conclusions.pdf>.
- Council of the EU. (1999, June 3–4). *Presidency Conclusions*. Cologne. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21070/57886.pdf>.
- Council of the EU. (1999, December 10–11). *Presidency Conclusions*. Helsinki. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf>.
- Council of the EU. (2000, June 19–20). *Presidency Conclusions*. Santa Maria da Feira. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21027/santa-maria-da-feira-european-council-presidency-conclusions.pdf>.
- Council of the EU. (2000, December 7–9). *Presidency Conclusions*. Nice. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21005/nice-european-council-presidency-conclusions.pdf>.
- Council of the EU. (2001, June 15–16). *Presidency Conclusions*. Göteborg. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20983/00200-r1en1.pdf>.
- Council of the EU. (2001, December 14–15). *Presidency Conclusions*. Laeken. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20983/00200-r1en1.pdf/>.
- Council of the EU. (2002, June 21–22). *Presidency Conclusions*. Seville. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20928/72638.pdf>.
- Council of the EU. (2002, December 12–13). *Presidency Conclusions*. Copenhagen. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf>.
- Council of the EU. (2003, June 19–20). *Presidency Conclusions*. Thessaloniki. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20847/76279.pdf>.
- Council of the EU. (2003, December 12–13). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20825/78364.pdf>.
- Council of the EU. (2004, June 18). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobra-

- ne z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10679-2004-REV-2/en/pdf>.
- Council of the EU. (2004, December 17). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EC16.17-12.04_16238.en04.pdf.
- Council of the EU. (2005, June 17). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf.
- Council of the EU. (2005, December 16). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/87642.pdf.
- Council of the EU. (2006, June 16). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/90111.pdf.
- Council of the EU. (2006, December 15). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf.
- Council of the EU. (2007, June 22). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/94932.pdf.
- Council of the EU. (2007, December 14). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.europa.rs/upload/documents/conclusions_14dec.pdf.
- Council of the EU. (2008, June 20). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/101346.pdf.
- Council of the EU. (2008, December 12). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/104692.pdf.
- Council of the EU. (2009, June 19). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/108622.pdf.
- European Council. (2009, December 11). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/111877.pdf.

- European Council. (2010, June 17). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13-2010-REV-1/en/pdf>.
- European Council. (2010, December 17). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/118578.pdf.
- European Council. (2011, June 24). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/123075.pdf.
- European Council. (2011, December 9). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf.
- European Council. (2012, June 29). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131388.pdf.
- European Council. (2012, December 14). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/134353.pdf.
- European Council. (2013, June 28). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/137634.pdf.
- European Council. (2013, December 20). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf.
- European Council. (2014, June 27). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/143478.pdf.
- European Council. (2014, December 18). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/146411.pdf.
- European Council. (2015, June 25). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>.
- European Council. (2015, December 18). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21669/201512-euco-conclusions.pdf>.

Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World. (2008, December 11). Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.

Lucyna Czechowska

11. Małżeństwo z rozsądku? Opieszale partnerstwo strategiczne UE–Indie

Abstract: Some significant similarities in values and the democratic system itself as well as extraordinary number of common bodies and dialogues notwithstanding, the relationship between the European Union and India lends itself to a rather unenthusiastic qualification as a static, reluctant and even disappointing bilateralism. Both actors seem to acknowledge one another's status as major international players, but cannot reach the cohesion about one another's role (to be) played in shaping contemporary international affairs. The first question that this chapter seeks to address is how the interplay of (largely weak) strategic goals and roles convergence has so far shaped partners' cooperation willingness. It also examines two foundations of trust between the partners: mutual understanding and respect. Moreover, the chapter provides the detailed analysis of factors that determine actors' cooperation sustainability and offers insights into why the highly potential Indo-European partnership has so far ranked amongst world's most disappointing underachievers.

Keywords: European Union, India, strategic partnership, cooperation willingness, cooperation sustainability

1. Wprowadzenie

Indie były w gronie pierwszych państw, które ustanowiły stosunki dyplomatyczne z Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG), co spowodowane było prowadzonymi ówczesnie (notabene zakończonymi fiaskiem) negocjacjami akcesyjnymi pomiędzy integrującą się Europą a Wielką Brytanią (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 76). Relatywnie

wczesne wzajemne zainteresowanie miało czysto gospodarcze podłoże. Dopiero zakończenie zimnej wojny oraz głębokie przeobrażenia wewnętrzne obu partnerów – gospodarcza liberalizacja Indii, powstanie Unii Europejskiej (UE) – stworzyły warunki do poszerzenia obszarów współpracy. Kolejne dwie dekady przyniosły okrzepnięcie pozycji międzynarodowej aktorów, co znalazło swoje odzwierciedlenie w podniesieniu statusu ich relacji do partnerstwa strategicznego.

Poniższy rozdział przedstawia analizę czynników, które determinują poziom gotowości partnerów do współpracy, poziom jej ugruntowania oraz wzajemnego zaufania, dając wgląd w to, dlaczego pomimo dużego potencjału partnerstwo UE–Indie do tej pory plasuje się wśród najbardziej rozczarowujących przedsięwzięć tego typu na świecie. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Indyjski ambasador został akredytowany przy EWG w 1962 roku, niemniej przez pierwsze trzy dekady bilateralne interakcje były raczej sporadyczne. Podstawowe ramy współpracy politycznej zostały ustanowione dopiero we *Wspólnym oświadczeniu UE–Indie w sprawie dialogu politycznego* z roku 1993 oraz *Umowie o współpracy na rzecz partnerstwa i rozwoju* z 1994. Do pierwszej – nieudanej – próby podniesienia relacji na wyższy poziom doszło w 1996 roku, kiedy Komisja Europejska (KE) wydała komunikat pt. *Wzmocnione partnerstwo UE–Indie* (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 153–154). Przełom wieków umocnił unijne zainteresowanie tak Azją, jak i samymi Indiami¹. Impulsem do

---

¹ Europejska Strategia Bezpieczeństwa z 2003 roku wskazała na potrzebę rozwijania partnerstw strategicznych z Japonią, Chinami, Kanadą i Indiami – obok istniejących powiązań z USA i Rosją.

rzeczywistego podniesienia rangi relacji było jednak dopiero tzw. wielkie rozszerzenie² oraz wydany w czerwcu 2004 roku Komunikat Komisji Europejskiej pt. Partnerstwo strategiczne Indie–UE. „Sześć tygodni później, w szczegółowej 31-stronicowej odpowiedzi na Komunikat KE – pierwszym indyjskim dokumencie strategicznym odnośnie do relacji z podmiotem zewnętrznym – New Delhi zaprezentowało szereg propozycji mających na celu bardziej systematyczne interakcje z Unią Europejską” (Jain, 2014, s. 6). Swoją decyzję partnerzy ogłosili podczas szczytu w Hadze w listopadzie 2004 roku, jednak stosowne manifesty fundacyjne podpisali dopiero rok później. W ramach trwającej ponad pół wieku relacji tylko nieco ponad dekadę można, zgodnie z metodologią projektu, uznać za efektywny wiek partnerstwa.

W ciągu 11 lat, jakie upłynęły od ustanowienia między stronami partnerstwa strategicznego, Unia i Indie podpisały 35 bilateralnych dokumentów, w tym jedną deklarację ustanawiającą partnerstwo strategiczne i dwa plany działań, dziewięć umów międzynarodowych, 13 deklaracji i memorandumów, dwa programy, dwa raporty implementacyjne oraz sześć oświadczeń prasowych (SPG, 2018a, s. 23–25). Poziom legalizacji jest tu więc wysoki, jednakże liczba dokumentów w przeliczeniu na rok (2,91) – przeciętna.

Zasięg współpracy należy z kolei uznać za szeroki. Jakościowa analiza treści trzech dokumentów stanowiących podstawę rzeczzonego partnerstwa wskazała na osiem domen bilateralnej współpracy. Deklaracja polityczna z 2005 roku wymieniła w tym kontekście: pogłębianie dialogu i współpracy politycznej, wzmocnienie dialogu i współpracy gospodarczej, rozwijanie handlu i inwestycji oraz zbliżanie ludzi i kultur (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005). Uzupełniający ją plan działań dodał wzmocnienie dialogu oraz mechanizmów konsultacyjnych (*India–EU strategic partnership joint action plan*, 2005), z kolei plan działań z 2008 roku uwzględnił także promowanie pokoju i wszechstronnego bezpieczeństwa, zrównoważonego

---

² Wschodnia ekspansja EU została uznana przez Indie za szansę intensywniejszego zaangażowania w relacje z krajami rozwijającymi się znacznie szybciej niż stare państwa członkowskie, w krajach tych Indie były dotychczas tylko nieznacznie obecne (Chaudhuri, Chadha, 2006, s. 15).

rozwoju oraz badań i technologii (*Global partners for global challenges: The EU–India Joint Action Plan (JAP)*, 2008, s. 3–5). Ilościowa analiza treści potwierdziła, że najbardziej wyrazistą domeną kooperacji unijno-indyjskiej jest gospodarka (46%).

Reasumując, chociaż rzeczzone partnerstwo strategiczne ma solidne podstawy prawne oraz, przynajmniej w założeniach, szeroki zasięg współpracy, w istocie jednak gotowość współpracy zdaje się w pełni występować tylko w zakresie relacji gospodarczych (Jain, 2014, s. 8).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Choć dogłębna analiza porównawcza celów strategicznych polityki zagranicznej UE i Indii nie była dotychczas przedmiotem wielu naukowych opracowań, generalny brak konwergencji pomiędzy dążeniami aktorów (Baroova, 2007, s. 733; Allen, 2013, s. 576; Jain, 2014, s. 9) wzmiankowany był przez niejednego badacza. Wnioski płynące z badania treści manifestów wzbogacone analizą strategicznych narracji stron są zbieżne z powyższymi ustaleniami, choć mniej kategoryczne. W ich świetle partnerstwo UE–Indie cechuje się dodatnią, ale umiarkowaną (agregowaną) wartością konwergencji (0,212). Analizy dokonano na podstawie trzech bilateralnych dokumentów strategicznych, 25 unijnych manifestów, a także dziesięciu unilateralnych dokumentów Indii. Z racji braku indyjskiego dokumentu pełniącego rolę strategii, a mówiąc szerzej braku tradycji oficjalnego ogłaszania intencji dotyczących zewnętrznej polityki Indii (Gupta, 2011), uznano, że najlepszym źródłem danych za okres 2004–2014 są Sprawozdania dla Narodu, czyli podsumowania osiągnięć wydawane przez ówczesną koalicję rządzącą – Zjednoczony Sojusz Postępowy (UPA). W 2014 roku nowym premierem Indii został Narendra Modi, jego strategiczne cele i stanowiska znalazły odzwierciedlenie w starannie zaaranżowanych wizytach oraz oficjalnym wydaniu wystąpień dotyczących polityki zagranicznej³ (patrz: aneks 11.1.).

---

³ Ze względu na długość i strukturę tej kompilacji w celu analizy treści publikacja została podzielona na dwie części: dotyczącą roku 2014 i 2015.

Tabela 11.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Indii w latach 2004–2015

Cele strategiczne Unii Europejskiej			Cele strategiczne Indii		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
1	Współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami	10,75%	1	Współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami	10,66%
2	Rozwój ENP	7,47%	2	Współpraca z państwami SAARC	9,66%
3	Rozszerzenie UE	6,28%	3	Bezpieczna, stabilna i prosperująca Afryka	2,86%
4	Bezpieczna, stabilna i prosperująca Afryka	5,71%	4	Współpraca Indie–UE	2,18%
5	Bardziej efektywna i zdolna do działania Europa	2,71%	5	Współpraca z Chinami	1,82%
6	Bezpieczny, stabilny i prosperujący Bliski Wschód	2,00%	6	Przewodnia rola Azji w XXI wieku	1,66%
7	Współpraca z partnerami strategicznymi	1,76%	7	Współpraca z partnerami strategicznymi	1,47%
8	Współpraca z Rosją	1,09%	8	Bezpieczny, stabilny i prosperujący Bliski Wschód	1,44%
9	Współpraca z USA	1,00%	9	Współpraca z Ameryką Łacińską i Karaibami	1,41%
10	Bezpieczny, stabilny i prosperujący Iran	1,00%	10	Współpraca z Azją Środkową	1,14%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 11.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Spśród 16 najbardziej wyrazistych celów i stanowisk aktorów tylko dwie pozycje – współpraca Indie–UE oraz bezpieczna, stabilna i prosperująca Afryka (*Global partners for global challenges: The EU–India Joint Action Plan (JAP)*, 2008, s. 3) – można uznać za pokrywające się. Nie bez znaczenia jest także fakt, że zarówno w gronie dążeń komplementarnych, jak i kompatybilnych lub konkurencyjnych znalazło się po siedem pozycji, przy czym bardziej wyraziste są te przypisane do drugiej grupy. Najbardziej wyrazistym celem spośród dążeń komplementarnych jest bezpieczny, stabilny i prosperujący Bliski Wschód, gdzie

na uwagę zasługuje przede wszystkim spójne stanowisko stron wobec procesu pokojowego (Council of the EU, 2004, s. 26–27; UPA, 2006, s. 63). W dalszej kolejności należy wymienić współpracę z partnerami strategicznymi, których lista dla obu stron w dużej mierze jest podobna (Grevi, Khandekar, b.d.w.; Kumar, Pradhan, Sibal, Bedi, Ganguly, 2011), a także w sposób wyszczególniony współpracę z Chinami (Godement, Parello-Plesner, Richard, 2011; Chakravarty, 2014, s. 153–154), Ameryką Łacińską i Karaibami, Rosją (Schmidt-Felzmann, 2016; Mohan, 2006, s. 5), Stanami Zjednoczonymi oraz Azją Środkową (Khandekar, 2011a, s. 1–2). Z oczywistych względów każdy z aktorów poświęcił sporo uwagi własnemu sąsiedztwu. Dlatego też w ramach trzeciej kategorii celów znajdziemy ważne dla jednej ze stron i praktycznie niezauważalne dla drugiej pozycje: rozwój Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (ENP), rozszerzenie UE oraz współpracę z państwami Południowoazjatyckiego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej (SAARC). Przy czym warto pamiętać, że częścią tego ostatniego dążenia są także relacje z Pakistanem, które stanowią dla UE i Indii kość niezgody (Khandekar, 2012, s. 2). Najbardziej wyrazistym celem konkurencyjnym – a jednocześnie najbardziej wyrazistą pozycją ujętą w tabeli 11.1. – jest z kolei współpraca z globalnymi i regionalnymi organizacjami, której najważniejszą składową są pełne napięcie interakcje na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) (Jain, 2012, s. 37–38) oraz różne stanowiska wobec NATO (Sikri, 2009, s. 4). W sprzeczności ze sobą stoją także – faworyzowana przez New Delhi – przewodnia rola Azji w XXI wieku oraz – promowana przez UE – bardziej efektywna i zdolna do działania Europa (Jain, 2012, s. 31). Konkurencyjne działania prowadzili partnerzy także wobec Iranu (patrz: podrozdział „Zaufanie”). Odbiciem dużej rozbieżności sedna dążeń międzynarodowych obu stron jest ujemna wartość zasięgu konwergencji (-0,094) (SPG, 2018c).

Tabela 11.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Indii w latach 2004–2015

Zagadnienia Unii Europejskiej			Zagadnienia Indii		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
1	Demokracja, dobre rządy i reformy	9,65%	1	Wzrost ekonomiczny i prosperita	5,36%
2	Prawa człowieka i społeczeństwo obywatelskie	7,66%	2	Dialog	4,92%
3	Pokój i bezpieczeństwo, zapobieganie i zarządzanie konfliktami	5,80%	3	Pokój i bezpieczeństwo, zapobieganie i zarządzanie konfliktami	4,62%
4	Dialog	5,75%	4	Opieka społeczna i zabezpieczenie społeczne	4,46%
5	Migracje	5,33%	5	Środowisko naturalne i zmiany klimatu	4,41%
6	Reguły w systemie międzynarodowym	4,56%	6	Transport, turystyka i budowanie powiązań	4,19%
7	Pomoc	4,28%	7	Handel, dostęp do rynku, cła, otoczenie prawne	3,89%
8	Terroryzm	2,90%	8	Demokracja, dobre rządy i reformy	3,84%
9	Zwalczanie przestępczości i współpraca policyjna	2,66%	9	Współpraca kulturalna i wzajemna świadomość	3,40%
10	Wzrost ekonomiczny i prosperita	2,47%	10	Energia	3,35%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 11.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Choć na pierwszy rzut oka może się wydawać, że wszystkie pozycje przedstawione w tabeli 11.2. są zagadnieniami pokrywającymi się, wzbogacenie analizy treści analizą strategicznych narracji ujawnia jednak pewne rozbieżności. Niektóre z nich odzwierciedlają różne rozumienie tych samych terminów, inne konkurencyjne sposoby osiągnięcia stanu idealnego. Poziom dysonansu był wystarczająco wysoki, aby uznać zagadnienie za konkurujące tylko w przypadku reguł w systemie międzynarodowym. Największe niezgodności widać w podejściu do

suwerenności i sankcji (*Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*, 2008, s. 2; Mawdsley, 2014, s. 6–7), a także multilateralizmu (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 5). W kolejnych sześciu przypadkach – pokoju i bezpieczeństwa, zapobiegania i zarządzania konfliktami (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 5 i 173); praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego (Bajpai, Basit, Krishnappa, 2014, s. 245); opieki społecznej i zabezpieczenia społecznego; handlu, dostępu do rynku, ceł, otoczenia prawnego (Orbie, Khorana, 2015, s. 253); środowiska naturalnego i zmian klimatu oraz terroryzmu (Jain, 2014, s. 14) – rozbieżności były łagodniejsze, stąd przydzielono je do kategorii zagadnień komplementarnych. Pozostałe dziewięć pozycji można opisać jako pokrywające się, ale często asymetryczne pod względem wyrazistości. Reasumując, zasięg konwergencji zagadnień jest stosunkowo wysoki (0,688) (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

We wszystkich elementach modelu analitycznego PIPR, pozwalającego na ocenę symetrii ról międzynarodowych aktorów poprzez oszacowanie potęgi (*power*), wpływu (*influence*), obecności (*presence*) oraz strategicznego znaczenia (*strategic relevance*), strona unijna góruje nad stroną indyjską (SPG, 2018c).

Unia Europejska została zakwalifikowana w projekcie jako organizacja o cechach ponadnarodowych o globalnym zasięgu, Indie z kolei jako większa regionalna potęga. Pozbawiona podstawowego – militarnego – aspektu tradycyjnej *hard power* UE bez wątpienia posiada zdolność do zmiany zachowań innych aktorów sceny politycznej oraz zachowania własnego kierunku działania. Owa zdolność nie mieści się także w ogólnie uznanej definicji *soft power*, jako że europejskie przyciąganie kulturowe ma ograniczony zasięg. Spośród pojawiających się w tym kontekście określeń warto przywołać: *civilian power* (Duchene, 1972) czy *power through trade* (Meunier, Nicolaidis, 2006), jednakże najbardziej rozpowszechniony jest termin *normative power*. Koncepcja normatywnej potęgi Europy koncentruje się na etycznym i ideowym wymiarze polityki zagranicznej. Jej punktem odniesienia są kosmopoli-

tyczne traktaty prawa międzynarodowego (Manners, 2006, s. 170–173), promujące wzmocnienie międzynarodowego systemu prawnego (Sjursen, 2006), oraz europejskie normy (Orbie, Khorana, 2015, s. 256–60). Unia posiada także cechy *structural power* (Holden, 2009), czego wyrazem są przede wszystkim mechanizmy ENP czy formuła *interregionalizmu* obecna w relacjach z Ameryką Łacińską. Z kolei Indie same siebie często pozycjonują jako *hard power* – „*soft power* dla Hindusów znaczy brak potęgi” (Jain, 2014, s. 17), choć ich *soft power*⁴ ma także spory potencjał. W narracji strategicznej New Delhi pojawiają się dodatkowo terminy: *synthesising power*, *didactic or exemplary power* oraz *alternative power* (Sullivan, 2015). Przemiany demokratyczne, jakie dokonały się w ostatnich latach w Myanmarze oraz Nepalu, a także rola Indii w sformułowaniu ich konstytucji (Chakravarty, 2014, s. 148–150) świadczą natomiast na rzecz indyjskiej *normative power*. Co więcej, przewodnia rola w Ruchu Państw Niezaangażowanych (NAM) oraz współtworzenie BRICS może być przykładem emanacji indyjskiej *structural power* (Billington, 2014).

W zakresie poszczególnych składowych wpływu przewaga UE nie była jednoznaczna. W całym okresie badawczym Indie przewyższały Unię pod względem wielkości populacji oraz wydatków militarnych w stosunku do wysokości PKB. Równie stała była unijna przewaga w zakresie PKB oraz wartości wydatków wojskowych w liczbach bezwzględnych. Wraz z kolejnymi rozszerzeniami unijne terytorium zaczęło także górować nad indyjskim. Odwrotny trend dokonał się we wzroście gospodarczym. O ile w 1962 roku przewaga należała do państw EWG, o tyle w latach 2004 i 2015 zdecydowanie do Indii (SPG, 2018c).

W przypadku relacji UE–Indie nie można mówić o obecności geograficznej – ulokowane w Azji Południowej Indie oraz zajmująca większą część Europy Unia nie są sąsiadami – można jednak zauważyć pewne elementy obecności przedmiotowej. Stosunkowo długi rodowód ma indyjska obecność dyplomatyczna w Europie. Istnieje od 1947 roku

---

⁴ Zasięg oddziaływania hinduizmu i buddyzmu, posługiwanie się hindi, a także joga, indyjska medycyna naturalna oraz *Bollywood* przekraczają granice Republiki Indii nie tylko w kręgach najbliższego sąsiedztwa (Modi, 2017).

Ambasada Republiki Indii w Brukseli w 1962 roku rozszerzyła swoją właściwość na EWG (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 43). UE zdecydowała się na utworzenie swojej delegatury w New Delhi dopiero dwie dekady później – w roku 1983 (Delegation of the European Union to India and Bhutan, 2017). Inicjatywy EWG w dziedzinie edukacji i nauki (obecność kulturalno-społeczna) w Indiach sięgają 1989 roku, gdy zainicjowano program wymiany studentów i kadry naukowej (Potyrała, 2011, s. 173). Indyjskie działania są zdecydowanie młodsze, pojawiły się bowiem w minionej dekadzie (patrz: podrzdział „Zaufanie”). Podobnie indyjska obecność ekonomiczna w UE jest zauważalna dopiero po 2004 roku, przy czym najwyższą pozycją na liście unijnych partnerów handlowych było dotychczas ósme miejsce (EC, 2012). Z kolei UE jest największym partnerem handlowym Indii, odpowiadającym w roku 2015 za 13% ogólnego handlu Indii (EEAS, 2016, s. 2).

Potencjalnie pozytywne oddziaływania asymetrii ról międzynarodowych aktorów na ich gotowość do współpracy zostały zniwelowane przez niski poziom konwergencji ich narracji strategicznych. Zgodnie ze słowami Rajendry Jaina:

Pomimo dziesięcioletniego partnerstwa strategicznego obojgu nie udało się przekształcić wspólnych wartości we wspólne interesy i we wspólne priorytety ze względu na duże rozbieżności w poglądach na świat, mentalności i praktycznych programach, ponieważ oba podmioty są na różnych poziomach społeczno-gospodarczego rozwoju, pochodzą z dwóch różnych środowisk geopolitycznych i mają różne priorytety geograficzne i geopolityczne (Jain, 2014, s. 9).

Pisząc obrazowo, Indie upraszczają świat do jego XIX-wiecznej, westfalskiej wersji, Unia zaś zbyt optymistycznie zakłada uniwersalność XXI-wiecznej postnowoczesności, właściwej praktycznie tylko jej samej. Choć więc w warstwie formalnej można doszukać się pewnych podobieństw wizji, dla przykładu obie strony promują wzmocnienie międzynarodowego systemu opartego na zasadach oraz multilateralizm, w praktyce rozumieją je jednak odmiennie. Strona unijna skłonna jest, co prawda, przekazać w ręce *wschodzących potęg* część odpowie-

działności za światowy porządek, uważa jednak, że powinien być on utrzymywany według reguł ustanowionych przez zachodni świat i przy pomocy zdominowanych przez Europejczyków instytucji (Jain, 2014, s. 11). Indie miotają się z kolei pomiędzy postawą zgody na hegemonistyczne normy i instytucje po to, aby stać się częścią elitarnego klubu globalnych graczy, oraz buntu wobec przestarzałego porządku i solidarności wobec krajów rozwijających się (Sullivan, 2015, s. 15). Wzajemna percepcja partnerów także bywa niespójna. Bruksela waha się, czy traktować Indie jako regionalnego lidera, globalnego gracza czy zaledwie handlowego partnera (Khandekar, 2011b, s. 3). Wydaje się zauroczona pozycją *wschodzącej gospodarki* i nie dostrzega, że Indie zarówno mentalne, jak i materialne nadal są państwem rozwijającym się (Mawdsley, 2014, s. 1). Co ważne, niedomagania Unii w prowadzeniu spójnej i skutecznej polityki zagranicznej oraz kryzys w strefie euro (Jain, 2014, s. 9 i 17) powodują, że „indyjska administracja nie widzi obecnie UE jako wiarygodnego aktora politycznego” (Khandekar, 2011b, s. 3). Trudno oczekiwać, aby dotychczas zdecydowanie preferująca bilateralne stosunki z państwami członkowskimi Republika Indii doceniła w najbliższym czasie unikalność unijnej konstrukcji.

3. Zaufanie

Poziom wzajemnego zaufania między partnerami jest funkcją zrozumienia i szacunku. O ile w kwestiach równorzędnego sposobu podejmowania decyzji, akceptacji dla różnic kulturowych oraz instytucji i inicjatyw promujących wzajemne zrozumienie relacji unijno-indyjskiej nic nie można zarzucić, o tyle odnotowane praktyki podważające interesy partnera na arenie międzynarodowej wskazują na niedostateczny dla partnerstwa strategicznego poziom wzajemnego szacunku, a co za tym idzie także zaufania.

Jak podkreślają sami zainteresowani: „UE oraz Indie, które posiadają bogate i zróżnicowane tradycje kulturowe, rozpoznają kulturę jako ważny instrument wspierania ścisłej współpracy [...]” (*India-EU strategic partnership joint action plan*, 2005, s. 7). Zbliżanie pomiędzy ludź-

mi oraz kulturami realizowane jest przede wszystkim poprzez: organizację tematycznych imprez kulturalnych związanych z kinem, muzyką, tańcem i literaturą (np. obchody Międzynarodowego Dnia Jogi czy Festiwal Europalia.India) oraz umożliwianie dialogu pomiędzy przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego (np. Okrągły Stół UE–Indie), analitykami i środowiskami akademickimi (np. Forum Indie–UE), a także studentami (program Erasmus Mundus). Partnerzy dołożyli również starań, aby promować wzajemne zrozumienie poprzez rozwój studiów europejskich i indyjskich prowadzonych przez centra studiów unijnych w Indiach oraz centra studiów współczesnych Indii w Unii (Jain, 2014, s. 17). Jako że kwestie kulturalne znajdują się nadal w gestii państw członkowskich, rola Delegatury UE w New Delhi sprowadza się najczęściej do koordynowania działań narodowych misji dyplomatycznych oraz centrów kultury, które niekiedy współpracują poprzez Narodowe Instytuty Kultury w UE (EUNIC) (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 186). Choć badacze wskazują, że na poziomie społeczeństw wiedza na temat partnera jest wciąż niewielka (Khandekar, 2011b, s. 4), na poziomie kontaktów oficjalnych w ciągu jedenastu badanych lat nie odnotowano dyplomatycznych gaf lub zniewag.

Najważniejsze bilateralne manifesty aż pięciokrotnie podkreślają, że podstawą unijno-indyjskiego dialogu jest duch równości i wzajemnego szacunku, oraz że samo podniesienie relacji do rangi partnerstwa strategicznego oznacza „jakościową transformację polegającą na angażowaniu się w roli równych partnerów” (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005, s. 1).

Jak wynika z dotychczasowych rozważań, Indie i Unia Europejska w wielu kwestiach o znaczeniu globalnym zajmują różne lub nie w pełni komplementarne stanowiska. W kilku przypadkach taka rozbieżność przełożyła się na zachowania podważające wyraziste cele strategiczne partnera. Stronie indyjskiej najtrudniej jest zaakceptować unijne wsparcie okazywane Pakistanowi. Dla przykładu „[k]onkluzje Rady z grudnia 2008 odnośnie do ataków terrorystycznych w Bombaju dały New Delhi wrażenie, że UE stanęła po pakistańskiej stronie poprzez zwiększenie pomocy do tego państwa zamiast sympatyzowania z indyjskimi ofiarami” (Khandekar, 2011b, s. 2). „W kwestii polityki tendencja

UE do utrzymywania »równoodległej pozycji wobec Indii i Pakistanu« w jej oświadczeniach na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ zamiast wspierania «indyjskiej demokracji, sekularyzacji i pluralizmu» przeciwko »transgranicznemu terroryzmowi, podważeniu i destabilizacji« nie jest doceniona przez Indie” (Ram, 2002, s. 2005). Z drugiej strony za sprzeczne z elementarnymi interesami Unii uznawane są przejawy współpracy Indii z opresyjnymi reżimami. Indie „powstrzymały się od współpracy z Zachodem w międzynarodowych kwestiach, takich jak program nuklearny Iranu, Międzynarodowy Trybunał Karny czy Libia” (Khorana, Garcia, 2013, s. 688). Co więcej, kiedy UE nałożyła na Iran sankcje, rząd w New Delhi nie tylko do nich nie dołączył, a wręcz skorzystał z politycznej izolacji Teheranu i wzmocnił swoje powiązania ekonomiczne i energetyczne z tym państwem (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 167, 306, 349).

4. Ugruntowanie współpracy

O ugruntowaniu współpracy unijno-indyjskiej świadczy otwarty charakter ich kooperacji oraz zaangażowanie instytucjonalne (szczególnie po stronie UE), niemniej cieniem kładzie się na niej niewielka odporność na kryzysy.

W deklaracji politycznej z 2005 roku aktorzy wyraźnie stwierdzają dalekosiężny charakter swoich dążeń: „W uznaniu naszego strategicznego partnerstwa i naszej wspólnej odpowiedzialności za przyczynienie się do międzynarodowego pokoju, bezpieczeństwa i dobrobytu przyjęliśmy dzisiaj kompleksowy i wybiegający w przyszłość plan działania” (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005, s. 1). Potwierdzeniem powyższych słów jest także brak jakiegokolwiek czasowego ograniczenia ich relacji.

Jednostronne zaangażowanie instytucjonalne Unii można uznać za wysokie. Co prawda struktura Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (EEAS) nie przewiduje osobnego koordynatora czy departamentu zajmującego się wyłącznie Indiami – właściwy wydział dotyczy także Nepalu, Bangladeszu i Butanu oraz kwestii regionalnych (EEAS, 2017) –

jednakże w roku 2012 wzmocnieniu uległa obsada kadrowa ds. politycznych Delegatury UE w New Delhi (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 183). Począwszy od 2007 roku istnieje także Delegacja Parlamentu Europejskiego do Indii (EP, 2017, s. 1). Co więcej, strona unijna powołała szereg osobnych instytucji służących rzeczonemu partnerstwu, w tym m.in.: Europejskie Centrum Biznesu i Technologii (EBTC) oraz Europejską Grupę Biznesu (EC, 2007). Z unijnego budżetu finansowana jest także Katedra Jeana Monneta w New Delhi oraz centra studiów UE–Indie. Po stronie unijnej z całą pewnością można także mówić o konkretnym zaangażowaniu finansowym. W okresie 2007–2013 Unia przyznała kwotę 365 mln euro na rozwój bilateralnej współpracy z Indiami w ramach Instrumentu Współpracy Rozwojowej (Vandewalle, 2015, s. 21–22). Według Pascaline Winand wewnętrzna organizacja Ministerstwa Spraw Zewnętrznych Indii (MEA), która Wielką Brytanię, Francję i Niemcy wyodrębnia z samej UE oraz państw Europy Zachodniej i Środkowej, utrudnia stronom spójne interakcje (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 177–178). Poza utrzymującym się brakiem dostępu unijnych dyplomatów do sekretarza spraw zagranicznych powodem niezadowolenia są także braki w zasobach kadrowych i finansowych Ambasady Republiki Indii w Brukseli (Jain, 2014, s. 20). Co więcej, chociaż w roku 2008 niższa izba indyjskiego parlamentu ustanowiła Parlamentarną Grupę Przyjaźni z Parlamentem Europejskim, nie została ona wznowiona po wyborach z 2009 roku i pomimo próśb ze strony unijnej do końca 2015 roku sytuacja ta nie uległa zmianie (EP, 2017, s. 1). W odpowiedzi na sukces EBTC Indie stworzyły własną instytucję o podobnym modelu działania – Indyjskie Centrum Biznesu i Technologii (IBTC) w Europie (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 179, 187). Zgromadzone dane nie wskazują na istnienie finansowego zaangażowania po stronie indyjskiej.

Bez wątpienia wspólne aktywności partnerów cechują się szerokim zasięgiem. Wśród najważniejszych obszarów ich działalności można wymienić: zapobieganie oraz łagodzenie skutków zmian klimatu (np. wspólny program roboczy na rzecz energii, czystego rozwoju i zmian klimatu) (EC, 2017), działania na rzecz zrównoważonego rozwoju (np. program na rzecz wydajności zasobów Himalajów) (Potyrała, 2011,

s. 177), współpracę naukowo-techniczną oraz badawczą (np. Indyjsko-Europejskie Partnerstwo na rzecz Rozwoju i Innowacji) (Delegation of the European Union to India and Bhutan, 2017), a także inicjatywy w dziedzinie edukacji (np. Erasmus+), ochrony zdrowia (dotowanie przez UE kampanii antynarkotykowej w Indiach) (Potyrała, 2011, s. 173–176), lotnictwa cywilnego (EC, 2006) oraz wspólną inicjatywę na rzecz wzmocnienia handlu i inwestycji (Mandelson, 2005). W kwestiach międzynarodowych przykładem kooperacji może być zwalczanie piractwa u wybrzeży Somalii w ramach operacji Atalanta (Racine, 2012, s. 34) oraz współdziałanie podczas maoistycznych niepokojów w Nepalu, co stanowiło wyjątek w postawie Indii, które bez entuzjazmu patrzą na próby unijnego zaangażowania w bezpieczeństwo Azji Południowej (Jain, 2014, s. 15). Nie można w tym miejscu jednak zapominać, że *Szeroko zakrojona umowa o handlu i inwestycji* (BTIA), czyli najbardziej newralgiczne wspólne przedsięwzięcie aktorów, od 2007 roku pozostaje w fazie negocjacji. Niemożność znalezienia kompromisu przez pełną dekadę najdobitniej świadczy o braku wymiernych skutków dwustronnej współpracy. Problem z wdrożeniem zawartych umów także kładzie się cieniem na ugruntowanym charakterze współpracy. W istocie unijno-indyjskie partnerstwo, mimo zawarcia umów, memorandumów czy deklaracji odnośnie do prawie każdej dziedziny wspólnego zainteresowania, rzadko wychodzi poza „prowadzenie dialogu, wymianę informacji lub konsultacje przy niewielkim działaniu wynikającym z dyskusji” (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 194).

Na poziomie gestów i symboli obie strony wykazały się wobec siebie lojalnością w sytuacji kryzysów pochodzących z zewnątrz. Indie wielokrotnie otrzymywały fundusze z unijnej pomocy humanitarnej, m.in. w przypadku „cyklonu Orissa w 1999 roku, trzęsienia ziemi w Gujarat w 2001 roku, tsunami w 2004 roku, trzęsienia ziemi w Dżammu i Kaszmirze w 2005 roku, powodzi w Bihar w 2008 roku oraz cyklonu Phailin w 2013 roku” (Vandewalle, 2015, s. 21–2). Partnerzy byli także solidarni w obliczu ataków terrorystycznych. Strona unijna wyraziła ubolewanie na wieść o wydarzeniach w Varanasi w 2006 roku (Council of the EU, 2006) oraz w Bombaju w 2011 roku (EP, 2011), z kolei strona indyjska w związku z atakami mającymi miejsce w 2005

roku w Londynie (Singh, 2005) oraz w 2015 roku w Paryżu (Mukherjee, 2015). Premier Indii przekazał także Europie życzenia szybkiego rozwiązania kryzysu w eurostrefie (Prime Minister of India, 2012). Bez echa przeszedł z kolei kryzys migracyjny, jaki dotknął UE pod koniec okresu badawczego projektu.

Kryterium wewnętrznego kryzysu spełnia nierozwiązana do końca 2015 roku sprawa dwóch żołnierzy włoskiej marynarki wojennej oskarżonych o spowodowanie śmierci dwóch indyjskich rybaków. Incydent z 15 lutego 2012 roku spowodował poważne napięcia dyplomatyczne pomiędzy Indiami a Włochami, w które począwszy od jesieni 2014 roku zaangażowała się także unijna dyplomacja oraz Parlament Europejski. Osią sporu stała się najpierw właściwa jurysdykcja, a w późniejszym okresie przestrzeganie praw człowieka wobec włoskich żołnierzy (EP, 2015) oraz niewywiązanie się ze zobowiązań przez włoski rząd (MEA, 2013). Poważne spory toczą także partnerzy w kwestiach gospodarczych, czego dowodem są zarówno sprawy rozpatrywane w ramach Światowej Organizacji Handlu, jak i przedłużające się negocjacje nad BTIA (Mazur, 2016; Wouters, Goddeeris, Natens, Ciortuz, 2014).

4.1. Wyjątkowe powiązania

W przypadku rzeczonoego partnerstwa strategicznego możemy mówić o wyjątkowych powiązaniach opartych na wspólnych wartościach oraz pozytywnych doświadczeniach historycznych. Nie odnotowano z kolei przykładu znaczącej personalizacji polityki zagranicznej. O tym, jak ważną podstawę relacji UE–Indie stanowi przywiązanie do tych samych wartości, świadczy aż pięciokrotne przywołanie rzeczonoj kwestii w bilateralnych dokumentach strategicznych. Aktorzy wymieniają w tym kontekście: demokrację, pluralizm, prawa człowieka i praworządność, a także: „dążenie do postępu gospodarczego i dobrobytu naszych narodów w spokojnym, stabilnym i bezpiecznym środowisku globalnym” (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005, s. 1) oraz „niezależne sądownictwo i media” (*India–EU strategic partnership joint action plan*, 2005, s. 2). Strony manifestowały także wagę powiązań historycznych. Dla przykładu w roku 2005 premier Manmohan

Singh (2005) powiedział: „Przez wieki, na długo przed rozpoczęciem epoki kolonialnej, Hindusi i Europejczycy zajmowali się handlem. Indie miały cywilizacyjne i handlowe powiązania z różnymi narodami w Europie. Musimy opierać się na tych powiązaniach, odnawiając ekonomiczne, społeczne i kulturowe podstawy naszego związku”. W ocenie środowisk naukowych i analitycznych na wzajemnych relacjach dalece bardziej ciężą czasy kolonialne oraz powiązania ze światem anglosaskim (Chaudhuri, Chadha, 2006, s. 14).

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Partnerstwo unijno-indyjskie należy do relacji podlegających średnio zaawansowanemu uregulowaniu, cechujących się imponującą architekturą z niewykorzystanym potencjałem. Posiada ono, co prawda, najwyższą liczbę wspólnych ciał (16) ze wszystkich przebadanych w projekcie przypadków, jednakże żadne z nich nie ma kompetencji do podejmowania decyzji. Podobnie sytuacja wygląda w kwestii bilateralnych spotkań. Chociaż interakcje odbywają się na wszystkich szczeblach i wielokrotnie mają charakter ustandaryzowany, nie wyróżniają się dużą częstotliwością. Powyższy obraz dopełnia – funkcjonujący za ledwie w formule dwustronnych konsultacji – mechanizm rozstrzygnięcia sporów.

Najważniejszym wspólnym ciałem jest powołana na mocy umowy z 1994 roku Wspólna Komisja Indie–UE, w której kompetencjach leżą wszystkie zagadnienia dwustronnych relacji poza sprawami politycznymi. Komisja spotyka się na szczeblu wyższych urzędników, aby przygotowywać pod względem merytorycznym bilateralne szczyty oraz dokonywać przeglądu implementacji decyzji podjętych na wyższym szczeblu (*India–EU strategic partnership joint action plan*, 2005, s. 2). Kompetencje koordynacyjne posiadają także Komitet Sterujący Nauki i Technologii Indie–UE (Liikanen, 2004) oraz Wspólny Komitet Współpracy Celnej (JCCC) (EC, 2010). Z kolei 13 grup roboczych ma już tylko kompetencje konsultacyjne. Dotychczas powołano grupy robocze w następujących obszarach: przemysłu przetwórstwa żywności, farmaceutyki oraz biotechnologii, rolnictwa i produktów morskich,

spraw sanitarnych i fitosanitarnych oraz technicznych barier w handlu (*India–EU strategic partnership joint action plan*, 2005), terroryzmu, kwestii konsularnych, tekstyliów i odzieży, energii (MEA, 2015), technologii informacyjnych i komunikacyjnych, środowiska naturalnego (EEAS, 2016), społeczeństwa informacyjnego (Liikanen, 2004), polityki przemysłowej (EC, 2012) oraz stali (ESPO, 2013).

Pierwsze mechanizmy regularnych spotkań – coroczne interakcje na szczeblu ministrów – zainaugurowano w 1994 roku. 23. Spotkanie Ministrów Indie–EU odbyło się w styczniu 2013 roku (MEA, 2015), co dowodzi, że ich częstotliwość była niekiedy większa niż zakładano, szczególnie że znane są także przypadki odwoływania lub przekładania wizyt w ostatniej chwili (Khandekar, 2011b, s. 5). Wraz z wkroczeniem w XXI wiek strony ustanowiły mechanizm corocznych szczytów na najwyższym szczeblu. Zaprojektowaną regularność udało się partnerom utrzymać tylko w latach 2000–2010 (Potyrała, 2011, s. 168). Szczyt zaplanowany na rok 2011 odbył się z rocznym opóźnieniem, a szczyt, który z założenia powinien być zwołany w 2013 roku, doszedł do skutku dopiero w marcu 2016 roku. Począwszy od 2011 roku ustanowiono dodatkowo konsultacje w zakresie polityki zagranicznej na szczeblu sekretarzy⁵ (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 193). Bardzo ważny element architektury ustandaryzowanych spotkań stanowią dwustronne sektorowe dialogi, z których większość odbywać się powinna raz na rok. W praktyce ich aktywność jest bardzo zróżnicowana, wraz z całkowitym marazmem części z nich⁶. Dotychczas ustanowiono dialogi w następujących obszarach: społeczeństwa informacyjnego (*India–EU strategic partnership joint action plan*, 2005, s. 7), technologii informacyjnych i komunikacyjnych, bezpieczeństwa cybernetycznego, zwalczania piractwa, nierozprzestrzeniania się broni oraz rozbrojenia, usług finansowych, makroekonomii, kultury (MEA, 2015), szkolnictwa wyższego oraz wymian akademickich, energii, środowiska naturalnego,

⁵ Dotąd odnotowano trzy spotkania w tym formacie: w listopadzie 2011 roku, lipcu 2012 oraz styczniu 2014 (MEA, 2015).

⁶ Od lat nie odbyły się spotkania w formacie dialogu odnośnie do cel, technologii informacyjnych i komunikacyjnych, tekstyliów, przemysłu, przetwórstwa żywności, farmaceutyki oraz biotechnologii (Winard, Vicziany, Datar, 2015, s. 193).

rolnictwa, czystego rozwoju i zmian klimatu, nauki i innowacji, farmaceutyki oraz biotechnologii, statystyki, kontaktów międzyludzkich (EC, 2013), praw człowieka, bezpieczeństwa (EC, 2010), handlu (Delegation of the European Union to India and Bhutan, 2017), edukacji (EC, 2008), promowania języków, dialogu międzykulturowego i wielojęzyczności (EC, 2009), lotnictwa cywilnego (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005, s. 2), migracji i mobilności (EEAS, 2016), zatrudnienia i spraw społecznych, a także dwa odnośnie do terroryzmu (ESPO, 2013). Ich uzupełnieniem są spotkania wyższych urzędników, a także ekspertów, przedstawicieli biznesu, *think thanków*, organizacji pozarządowych itd. w następujących formułach: Forum Środowiskowego UE–Indie, Forum Indie–UE (MEA, 2015), Okrągłego Stołu Społeczeństwa Obywatelskiego, Okrągłego Stołu Liderów Biznesu oraz kontaktów pomiędzy indyjskim i unijnym koordynatorami ds. terroryzmu (*Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*, 2005, s. 1). Stosunki polityczne są również wzmacniane poprzez odbywające się od 1981 roku wizyty parlamentarne. Wskutek praktycznej nieobecności grupy przyjaźni po stronie indyjskiej opierały się one głównie na wizytach europarlamentarzystów w Indiach (Khandekar, 2011b, s. 4) oraz przewodniczącego Lok Sabha w Strasburgu lub Luksemburgu.

Warto wspomnieć także o istniejących formułach sprzyjających nieformalnemu aspektowi interakcji pomiędzy przedstawicielami obydwu stron, w tym trwających niekiedy nawet tydzień programach wizyt organizowanych przez Komisję Europejską, Parlament Europejski i EEAS dla indyjskich instytucji biznesowych, rządowych i pozarządowych (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 186) oraz dziennikarzy. Opracowania naukowe i analityczne nieodmiennie wskazują jednak na deficyt interakcji pomiędzy politykami wyższego szczebla, którzy spotykają się prawie wyłącznie podczas szczytów (Khandekar, 2012, s. 2).

Analiza ilościowa ukazała dominację interakcji na poziomie specjalistów (SPG, 2018b), co powinno pozytywnie przekładać się na ich merytoryczny charakter. „Odbywanie dyskusji i podejmowanie decyzji wyłącznie na poziomie urzędniczym ma jednak także swoje wady. Bez zaangażowania ministrów i komisarzy nie ma komu przedstawiać decyzji na forum publicznym, a zatem [ich] widoczność nieuchron-

nie cierpi” (Winand, Vicziany, Datar, 2015, s. 181). Co więcej, „rozpowszechnienie mechanizmów konsultacji – doroczny szczyt, dialog ministerialny na temat spraw zagranicznych oraz 27 dialogów – prawdopodobnie doprowadziło do zmęczenia tą formułą” (Jain, 2014, s. 10). W efekcie częstotliwość interakcji pomiędzy stronami w badanym okresie cechowała się dużymi amplitudami – od 13 spotkań w roku 2007 do dwóch rocznie w latach 2014–2015. Średnia częstotliwość kontaktów wyniosła ostatecznie 6,42, co jest porównywalne do przypadku kontrolnego (sześć spotkań pomiędzy UE a Brazylią w 2013 roku) (SPG, 2018b). Częstotliwość interakcji pomiędzy UE a Republiką Indii można uznać za umiarkowaną.

Interesujący jest antycypowany mechanizm rozstrzygania sporów między partnerami. Umowa o współpracy z 1994 roku w artykule 3. pkt 6.1. ustanawia, co prawda, dwustronny mechanizm konsultacyjny, niemniej strony uściśliły, że zaproponowane rozwiązania „pozostają bez uszczerbku dla praw i obowiązków Umawiających się Stron wynikających z GATT, które w przypadku jakichkolwiek niezgodności pozostają nadrzędne” (*Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on partnership and development*, 1994).

5. Podsumowanie

Rozbieżne wizje świata oraz swojego miejsca w nim są prawdopodobnie największą przeszkodą w rozwoju relacji pomiędzy aktorami. W powiązaniu z niską konwergencją celów strategicznych przekładają się na niemożność wyznaczenia do wspólnej realizacji konkretnych i mierzalnych zadań. W efekcie partnerstwo strategiczne UE–Indie nie tyle zmierza ku zaplanowanej przyszłości, co toczy się siłą bezwładu. Sytuacji nie poprawiają także pojawiające się po obu stronach przypadki podważania strategicznych interesów partnera oraz wewnętrzne niesnaski. Należy się spodziewać, że wymiana handlowa i współpraca gospodarcza będą dalej owocnie rozwijane, niewiele wskazuje jednak na to, że pozostałe sfery dwustronnej kooperacji, szczególnie współ-

praca polityczna, nabiorą realnych kształtów. Zwłaszcza że konkurencją dla Unii Europejskiej są w tym względzie nie tylko inni globalni gracze, ale i poszczególne państwa członkowskie działające w ramach swych uprawnień poza strukturami UE.

Bibliografia

- Allen D. (2013). The EU and India: Strategic Partners but Not a Strategic Partnership. W: E. Kirchner, T. Christiansen, K. Jørgensen, P. B. Murray (red.), *The Palgrave Handbook of EU-Asia Relations* (s. 571–86). Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Bajpai K., Basit S., Krishnappa V. (2014). *India's Grand Strategy. History, Theory, Cases*. New Delhi: Routledge.
- Baroova S. (2007). The Emerging Strategic Partnership between India and the EU: A Critical Appraisal, *European Law Journal*, 13(6), 732–749.
- Billington M. (2014). BRICS in Motion to Form the New International Community. *Executive Intelligence Review*, 41(35), 12–15.
- Chakravarty P. R. (2014). India's Foreign Policy in the Neighbourhood. *Indian Foreign Affairs Journal*, 9(2), 142–157.
- Chaudhuri S., Chadha G. K. (2006). Partner or Protectionist? India's View of Europe. *European Business Forum Debate*, 26, 14–15.
- Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on Partnership and Development*. (1994, August 27). Pobrane z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:21994A0827\(01\)&qid=1490866324393&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:21994A0827(01)&qid=1490866324393&from=EN).
- Council of the EU. (2004, December 17). *Presidency Conclusions. Declaration on the Middle East Peace Process*. Brussels. Pobrane z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/january/tradoc_121092.pdf.
- Council of the EU. (2004, November 8). *Joint Press Statement*. Hague. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-315_en.htm.
- Council of the EU. (2006, March 13). *Declaration by the Presidency on Behalf of the European Union with Regard to Recent Terrorist Attacks in India*. Brussels. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PESC-06-44_en.htm.

- Delegation of the European Union to India and Bhutan. (2017, October 17). *India and the EU*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/delegations/india/670/india-and-the-eu_en.
- Duchene F. (1972). Europe's Role in World Peace. W: R. Mayne (red.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead* (s. 32–47). London: Fontana.
- EC. (2006, November 23). *The EU and India Agree to Strengthen Cooperation in Civil Aviation*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-06-1619_en.htm.
- EC. (2007, November 29). *EU–India Summit: Setting the Path for a Growing Strategic Partnership*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-1810_en.htm.
- EC. (2008, November 12). *European Commission and Government of India Sign Joint Declaration on Policy Dialogue in Education*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1695_en.htm.
- EC. (2009, March 6). *Eu, India, Both with 23 Official Languages, Sign Joint Declaration on Multilingualism*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-09-362_en.htm.
- EC. (2010, June 21). *EU–India Relations: General Background Note*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-265_en.htm.
- EC. (2012, February 10). *EU–India Summit Factsheet (New Delhi, 10 February 2012)*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-86_en.htm.
- EC. (2013, January 29). *EU–India Relations*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-44_en.htm.
- EC. (2017, March 31). *Climate Change Cooperation with Non-EU Countries. India*. Pobrane z: https://ec.europa.eu/clima/policies/international/cooperation/india_en.
- EEAS. (2016, March 29). *Factsheet EU–India Relations*. Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-india_factsheet_en.pdf.
- EEAS. (2017, February 1). *HQ Organisation Chart*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/organisation_chart_february_2017.pdf.
- EP. (2011, July 14). *European Parliament Condemns Terrorist Attacks in Mumbai*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20110714IPR24008/european-parliament-condemns-terrorist-attacks-in-mumbai>.

- EP. (2015, January 15). *European Parliament Resolution of 15 January 2015 on the Case of the Two Italian 'Marò'*. Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-in/dv/0316_04/0316_04en.pdf.
- EP. (2017). *Delegation for Relations with India (D-IN)*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/121645/Summary%20of%20D-IN%20activities%202009-2014.pdf>.
- ESPO. (2013, June). *EU–India*. Pobrane z: <http://strategicpartnerships.eu/pays/eu-india/>.
- Godement F., Parello-Plesner J., Richard A. (2011, July). *The Scramble for Europe*. London: European Council on Foreign Relations. Pobrane z: http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR37_Scramble_For_Europe_AW_v4.pdf.
- Grevi G., Khandekar (b.d.w.). *Mapping EU Strategic Partnerships*. Pobrane z: http://fride.org/descarga/Mapping_Book.pdf.
- Gupta A. (2011, October 20). *An Indian Security Strategy*. Pobrane z: <http://thediplomat.com/2011/10/an-indian-security-strategy/>.
- Holden P. (2009). *In Search of Structural Power. EU Aid Policy as a Global Political Instrument*. Farnham: Ashgate.
- India–EU Strategic Partnership Joint Action Plan*. (2005, September 7). New Delhi. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-223_en.htm.
- Jain R. K. (2012). The European Union as a Global Power: Indian Perceptions. *Perspectives*, 20(2), 31–44.
- Jain R. K. (2014). India–EU Strategic Partnership: Perceptions and Perspectives. *NFG Working Paper*, 10, 1–25.
- Khandekar G. (2011a). *Central Asia on New Delhi's Geostrategic Radar*. Pobrane z: http://www.eucentralasia.eu/uploads/tx_icticontent/Commentary_04.pdf.
- Khandekar G. (2011b). The EU and India: A Loveless Arranged Marriage. *Policy Brief*, 90, 1–5.
- Khandekar G. (2012). The EU–India Summit: On the Threshold of Change. *ESPO Policy Brief*, 1, 1–5.
- Khorana S., Garcia M. (2013). European Union–India Trade Negotiations: One Step Forward, One Back? *Journal of Common Market Studies*, 51(4), 684–700.
- Kumar S., Pradhan S. D., Sibal K., Bedi R., Ganguly B. (2011, November).

- India's Strategic Partners: A Comparative Assessment*. Pobrane z: http://www.fnsr.org/files/Indias_Strategic.pdf.
- Liikanen E. (2004, March 25). *EU–India Opportunities: The IST Programme*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-04-151_en.htm.
- Mandelson P. (2005, January 13). *The Global Economic Agenda: Europe and India's Challenge*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-10_en.htm.
- Manners I. (2006). The European Union as a Normative Power: A Response to Thomas Diez. *Millennium Millennium: Journal of International Studies*, 35(1), 167–180.
- Mawdsley E. (2014, October). Development and the India–EU Strategic Partnership: Missing Incentives and Divergent Identities. *ESPO Policy Brief*, 14, 1–9.
- Mazur G. (2016). EU–India Bilateral Trade and Investment Agreement – Stumbling Blocks on the Way to Consensus. *Research Papers of Wrocław University of Economics*, 447, 55–66.
- MEA. (2013, March 12). *Press Statement on the Italian Marines Issue*. Pobrane z: http://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/21341/Press_statement_on_the_Italian_Marines_issue.
- MEA. (2015, July 16). *India–EU Relations*. Pobrane z: http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India-EU_Relations_Website_Brief_-July_16__2015.pdf.
- Meunier S., Nicolaidis K. (2006). The European Union as a Conflicted Trade Power. *Journal of European Public Policy*, 13(6), 906–925.
- Modi N. (2017, April 4). *Prime Minister Narendra Modi. Select Speeches on Foreign Policy 2014–2015*. New Delhi. Pobrane z: http://mea.gov.in/PM_SpeechBook_2014-25/?page=6.
- Mohan C. R. (2006, May 26). *India's New Foreign Policy Strategy. Draft Paper Presented at a Seminar in Beijing by China Reform Forum and the Carnegie Endowment for International Peace*. Beijing.
- Mukherjee S. P. (2015, January 7). *The President of India Strongly Condemns the Terrorist Attack on a Media Office in Paris*. Pobrane z: <http://presidentofindia.nic.in/press-release-detail.htm?1305>.
- Orbie J., Khorana S. (2015, September). Normative Versus Market Power Europe? The EU–India Trade Agreement. *Asia Europe Journal*, 13, 253–264.

- Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*. (2005, September 7). New Delhi. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-224_en.htm.
- Potyrała A. (2011). Strategiczne partnerstwo Unia Europejska–Indie – w oczekiwaniu na przełom. *Przegląd Strategiczny*, 1, 167–182.
- Prime Minister of India. (2012, February 10). *Statement by the Prime Minister at the Joint Media Interaction at 12th India–EU Summit*. Pobrane z: <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx>.
- Racine J. (2012). The EU, India and Non-traditional Security: Convergences and Challenges. W: L. Peral, V. Sakhuja (red.), *The EU–India Partnership: Time to Go Strategic?* (s. 25–38). Paris: Institute for Security Studies European Union.
- Ram A. N. (2002), India and the European Union in the New Millennium. W: R. K. Jain (red.), *India and the European Union in the 21st Century*. Delhi: Radiant Publishers.
- Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*. (2008, December 11). Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.
- Schmidt-Felzmann A. (2016, February 3). The Breakdown of the EU’s Strategic Partnership with Russia: From Strategic Patience Towards a Strategic Failure. *Cambridge Review of International Affairs*, 29(1), 99–127.
- Sikri R. (2009). *Challenge and Strategy. Rethinking India’s Foreign Policy*. New Delhi: SAGE Publications India.
- Singh M. (2005, September 7). *PM’s Keynote Address at the India–EU Business Summit*. Pobrane z: <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx>.
- Sjursen H. (2006). *Civilian or Military Power? The European Union at a Crossroads*. London: Routledge.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings EU–India*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence EU–India*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Sullivan K. (2015). India’s Ambivalent Projection of Self as a Global Power:

- Between Compliance and Resistance. W: K. Sullivan (red.), *Completing Visions of India in World Politics. India's Rise Beyond the West* (s. 15–33). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- UPA. (2006). *Report to the People – UPA Government 2004–2006*. New Delhi. Pobrane z: <http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/UPA%20book%202004-06.pdf>.
- Vandewalle L. (2015, March). *EU–India Relations: Time to Shift into Higher Gear*. Pobrane z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/d-in/dv/0316_02_1/0316_02_1en.pdf.
- Winand P., Vicziany M., Datar P. (2015). *The European Union and India. Rhetoric or Meaningful Partnership?* Cheltenham–Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Wouters J., Goddeeris I., Natens B., Ciortuz F. (2014). Some Critical Issues in the EU–India Free Trade Agreement Negotiations. *European Law Journal*, 20(6), 848–869.

Aneks 11.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Unii Europejskiej i Indii w latach 2004–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2004–2015

- Global Partners for Global Challenges: The EU–India Joint Action Plan (JAP)*. (2008, September 29). Marseille. Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/india/sum09_08/joint_action_plan_2008_en.pdf.
- India–EU Strategic Partnership Joint Action Plan*. (2005, September 7). New Delhi. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-223_en.htm.
- Political Declaration on the India–EU Strategic Partnership*. (2005, September 7). New Delhi. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-224_en.htm.

Strategiczne dokumenty Unii Europejskiej w latach 2004–2015

- Council of the EU. (2004, June 18). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10679-2004-REV-2/en/pdf>.

- Council of the EU. (2004, December 17). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EC16.17-12.04_16238.en04.pdf.
- Council of the EU. (2005, June 17). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf.
- Council of the EU. (2005, December 16). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/87642.pdf.
- Council of the EU. (2006, June 16). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/90111.pdf.
- Council of the EU. (2006, December 15). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf.
- Council of the EU. (2007, June 22). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/94932.pdf.
- Council of the EU. (2007, December 14). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.europa.rs/upload/documents/conclusions_14dec.pdf.
- Council of the EU. (2008, June 20). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/101346.pdf.
- Council of the EU. (2008, December 12). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/104692.pdf.
- Council of the EU. (2009, June 19). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/108622.pdf.
- European Council. (2009, December 11). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/111877.pdf.
- European Council. (2010, June 17). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13-2010-REV-1/en/pdf>.

- European Council. (2010, December 17). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/118578.pdf.
- European Council. (2011, June 24). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/123075.pdf.
- European Council. (2011, December 9). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126714.pdf.
- European Council. (2012, June 29). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/131388.pdf.
- European Council. (2012, December 14). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/134353.pdf.
- European Council. (2013, June 28). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/137634.pdf.
- European Council. (2013, December 20). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf.
- European Council. (2014, June 27). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/143478.pdf.
- European Council. (2014, December 18). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/146411.pdf.
- European Council. (2015, June 25). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/26-euco-conclusions/>.
- European Council. (2015, December 18). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21669/201512-euco-conclusions.pdf>.
- Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World.* (2008, December 11). Pobrane z: <http://>

www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.

Strategiczne dokumenty Indii w latach 2004–2015

- Modi N. (2017, April 4). *Prime Minister Narendra Modi. Select Speeches on Foreign Policy 2014–2015*. New Delhi. Pobrane z: http://mea.gov.in/PM_SpeechBook_2014-25/?page=6.
- UPA. (2005). *Report to the People – UPA Government 2004–2005*. New Delhi. Pobrane z: <http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/UPA%20Achievement%202004-05.pdf>.
- UPA. (2006). *Report to the People – UPA Government 2004–2006*. New Delhi. Pobrane z: <http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/UPA%20book%202004-06.pdf>.
- UPA. (2007). *Report to the People – UPA Government 2004–2007*. New Delhi. Pobrane z: http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/upa_en_2004-07.pdf.
- UPA. (2008). *Report to the People – UPA Government 2004–2008*. New Delhi. Pobrane z: http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/upa_en_2004-08.pdf.
- UPA. (2010). *Report to the People – UPA Government 2009–2010*. New Delhi. Pobrane z: http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/english_report_01.06.10.pdf.
- UPA. (2011, May 22). *Report to the People – UPA Government 2010–2011*. New Delhi. Pobrane z: http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/upa_english_22.05.11.pdf.
- UPA. (2012). *Report to the People – UPA Government 2011–2012*. New Delhi. Pobrane z: <http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/getdoc.php?id=XJHYTM327.pdf>.
- UPA. (2013). *Report to the People – UPA Government 2012–2013*. New Delhi. Pobrane z: http://archivepmo.nic.in/drmanmohansingh/report_to_people/2012-2013/report_PMO_English.pdf.

Piotr Pięta

12. Współpraca UE–Japonia: powolna, ale stopniowa i stabilna droga do strategicznego partnerstwa

Abstract: The European Union and Japan made effort to expand their cooperation in the second half of the 20th century. However, their endeavours to develop the mutual relations into a more substantive and strategic cooperation did not substantiate up until two decades ago. The EU-Japanese case of strategic partnership is an interesting example of a pragmatic and genuinely goal-oriented cooperation between two high-profile regional but also international actors. The catalogue of cooperation goals and areas between the EU and Japan is relatively extensive, with economic links, information technologies and science-related cooperation representing the most salient ones. This chapter explores numerous examples and instances of this result-oriented strategic cooperation.

Keywords: EU, Japan, EU–Japan relations, EU–Japan strategic partnership, free trade agreement

1. Wprowadzenie

Kooperacja partnerów rozpoczęła się dosyć późno. Pierwsze ministerialne spotkanie pomiędzy przedstawicielami Japonii i ówczesnych Wspólnot Europejskich (WE) zorganizowano w 1984 roku (Eurotechnology Japan KK, 2014). Nie miało ono większego znaczenia dla relacji partnerskich Unii Europejskiej (UE) i Japonii, ponieważ nie skutkowało intensyfikacją kontaktów. Nie udało się również podpisać dokumentu bilateralnego o charakterze fundacyjnym, co stanowiło główny cel tych rozmów.

Kolejne spotkanie na wysokim szczeblu odbyło się dopiero siedem lat po tym wydarzeniu. Wówczas obie strony podpisały pierwszy bilateralny dokument, którym była wspólna deklaracja. Strony zobowiązały się do intensyfikacji kontaktów dyplomatycznych i rozszerzenia współpracy (*Joint Declaration on Relations between the European Community and its Member States and Japan*, 1991; Keck, 2013, s. 111–113). Kolejne porozumienie dwustronne – plan działań – podpisano w 2001 roku. Następnym etapem w relacjach UE i Japonii ma być podpisanie umowy o partnerstwie strategicznym i umowy o wolnym handlu¹.

Celem niniejszego rozdziału jest zidentyfikowanie czynników, które determinują relacje bilateralne pomiędzy Unią Europejską i Japonią, w tym przede wszystkim ich gotowość do współpracy oraz poziom ugruntowania podjętej kooperacji. Szczególną kwestią, która zostanie poddana analizie, jest brak oficjalnego ustalenia umowy o partnerstwie strategicznym pomiędzy badanymi podmiotami oraz perspektywy ewentualnego podpisania tego dokumentu. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Dokumentem, który ustanowił oficjalne rozpoczęcie współpracy pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Japonią, jest *Deklaracja współpracy* z 1991 roku (*Joint Declaration on Relations between the European Community and Its Members States and Japan*, 1991). Drugim dokumentem, który można uznać za podstawę relacji UE i Japonii, jest *Plan działań* z 2001 roku (*An Action Plan for European Union–Japan Cooperation*, Action Plan, 2001).

---

¹ W grudniu 2017 roku obie strony ogłosiły porozumienie w sprawie umowy o wolnym handlu, jednak wciąż nierozstrzygnięte pozostaje podpisanie umowy o partnerstwie strategicznym, co jest warunkiem finalizacji obu umów (European Commission, 2017b).

Podstawę prawną partnerstwa stanowią dokumenty bilateralne, takie jak: dwie deklaracje, dwa plany działania oraz sześć umów sektorowych (SPG, 2018a). Pierwsza modyfikacja, której efektem było podniesienie statusu partnerstwa, miała miejsce w 2001 roku, gdy podpisano *Plan działań*. Od tego momentu można uznać, że mamy do czynienia z efektywnym wiekiem partnerstwa pomiędzy UE a Japonią. Analizowany w rozdziale okres to lata 2001–2015, gdzie datę końcową wyznaczają przyjęte ramy projektu. Poziom legalizacji relacji obu podmiotów jest wysoki, a średnia liczba dokumentów na rok niska (średnio 1,92 na rok).

Natomiast liczba obszarów współpracy pomiędzy UE i Japonią pozwala ocenić jej zakres jako szeroki. Analiza wyrazistości domen kooperacji wykazała, że najistotniejsze dla partnerów jest stawianie czoła globalnym i społecznym wyzwaniom (33%), następnie promowanie bezpieczeństwa i pokoju (27%) oraz wzmacnianie partnerstwa gospodarczego i handlowego, wykorzystującego dynamizm globalizacji z korzyścią dla wszystkich (25%). Najmniej ważne okazało się zbliżanie ludzi i kultur (15%).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analizy konwergencji dokonano na podstawie jednego dokumentu bilateralnego, 31 dokumentów UE oraz 15 dokumentów japońskich (ich wyodrębniony spis znajduje się w aneksie 12.1.). Agregowana wartość konwergencji w badanym *case study* jest niska (0,038). Spośród 17 najbardziej wyrazistych celów można wyróżnić trzy pokrywające się, dwa komplementarne oraz aż 12 kompatybilnych lub konkurencyjnych.

Najliczniejszą grupę celów strategicznych stanowią cele kompatybilne lub konkurencyjne. Analiza tej grupy pozwala dostrzec wzmożone zainteresowanie działalnością regionalną oraz współpracą z państwami sąsiedzkimi. W przypadku Unii Europejskiej są to przede wszystkim cele takie jak: kwestia ewentualnych rozszerzeń (*Enlargement of the EU*), współpraca oraz wsparcie dla państw położonych na Bałkanach (*Cooperation with the Balkans*), a także utrzymywanie stosunków dyplomatycznych i gospodarczych z państwami europejskimi niebędącymi

członkami UE (*Cooperation with other European countries*). W ciągu kilku ostatnich lat szczególne znaczenie dla UE miał również region śródziemnomorski (*Cooperation with Mediterranean Region*) z uwagi na fakt, że państwa takie jak np. Francja, Włochy, Grecja czy Turcja stanowią jeden z głównych celów nielegalnej migracji do Europy (European Council, 2015b, s. 1–2). Istotnym działaniem w tej kwestii było powołanie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej (*European Border and Coast Agency*), której zadaniem jest wsparcie w zintegrowanym zarządzaniu granicami zewnętrznymi oraz przepływami migracyjnymi (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, 2016). Istotną kwestią stało się również opanowanie niestabilnej sytuacji na Ukrainie (*Support for Ukraine*) po rosyjskiej ingerencji w jej granice w 2014 roku. Unia Europejska nie zaakceptowała przyłączenia Krymu i Sewastopola do Rosji, uznając te działania za bezprawne (European Council, 2014a, s. 12–13).

W przypadku Japonii jednym z najważniejszych celów strategicznych jest rozwój korzystnych relacji, przede wszystkim ekonomicznych, z Chinami (*Cooperation with China*). Pierwszym ważnym krokiem w realizacji tego celu było podpisanie przez oba państwa w 1998 roku *Wspólnej deklaracji o budowaniu partnerstwa przyjaźni i współpracy na rzecz pokoju i rozwoju (Japan–China Joint Declaration on Building a Partnership of Friendship and Cooperation for Peace and Development)* (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2001). Mimo że przez długi czas współpraca ekonomiczna układała się pomyślnie, czego dowodem była intensywna wymiana handlowa między tymi państwami, po roku 2000 obserwować można stopniowe osłabianie relacji. Główną przyczyną tej sytuacji są przede wszystkim aspiracje Japonii i Chin do dominacji w regionie. Chiny od lat 70. XX wieku przez kilka dekad przechodziły transformację gospodarczą. Korzystały wówczas z finansowych programów pomocowych oferowanych przez Japonię, której gospodarka w tym czasie notowała najlepsze wyniki. Jednak od początku lat 90. XX wieku Japonia zaczęła gospodarczo zwalniać (Łuszczuk, 2003, s. 159), natomiast Chiny stopniowo się rozwijały i aktualnie stanowią drugą siłę ekonomiczną świata, zaraz po Stanach Zjednoczonych (USA). Japonia przestała być największym partnerem handlowym Chin i w tej

roli zastąpiły ją USA i UE (Go China, 2015). Można zatem zaobserwować przejście do etapu konkurowania między Chinami a Japonią nie tylko na świecie, ale przede wszystkim w regionie. Główną strategią Japonii – zorientowaną na osiągnięcie dominacji w regionie – jest polityka promowania i tworzenia umów o wolnym handlu oraz umów o partnerstwie gospodarczym (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2004, s. 34; Kawasaki, 2011). Przykładem, który również pokazuje rozdźwięk pomiędzy ambicjami Japonii i Chin, jest wciąż niesformalizowane porozumienie trójstronne o wolnym handlu, którego trzecim podmiotem jest Korea Południowa. Pomimo że przeprowadzono kilka rund negocjacyjnych w tej sprawie, wciąż nie osiągnięto porozumienia co do kształtu wspomnianej umowy. Poza ambicjami poszczególnych partnerów dodatkową przeszkodą są niewątpliwie ich transregionalne sojusze, które utrudniają finalizację trójstronnego porozumienia o wolnym handlu (Bobowski, 2014, s. 75). Dodatkowo można wskazać na wieloletnie konflikty terytorialne, jak np. spór o delimitację wód Morza Wschodniochińskiego, który trwa od kilkudziesięciu lat i jest także elementem utrudniającym negocjacje japońsko-chińskie (Dryjańska, 2008, s. 194).

Równie ważnym celem jak relacje z Chinami jest dla Japonii współpraca z USA (*Cooperation with USA*). Szczególnie dwa jej obszary są wyraźnie zarysowane w dokumentach japońskich opisujących strategię polityki zagranicznej. Jednym z nich jest współpraca ekonomiczna. USA są ważnym rynkiem zbytu przede wszystkim dla japońskiej branży motoryzacyjnej oraz sprzętu elektronicznego. Dlatego też od lat prowadzone są negocjacje w sprawie sformalizowania relacji gospodarczych z USA w postaci stosownej umowy (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2001). Drugi obszar kooperacji USA i Japonii związany jest z kwestiami globalnymi, takimi jak np. problem HIV/AIDS, gruźlica, malarii i innych chorób zakaźnych, zagadnienia związane ze zdrowiem czy zwalczanie handlu narkotykami. Można zatem dostrzec wyraźne podobieństwa w charakterze relacji USA–Japonia oraz UE–Japonia, ponieważ w obu przypadkach Japonia wprowadza w życie podobną strategię – podkreśla przede wszystkim realizację interesów ekonomicznych i podejmowanie kwestii globalnych.

Kolejną grupą celów strategicznych pod względem ich liczby są cele pokrywające się. Najbardziej istotne spośród tej grupy jest dążenie do stabilizacji na Bliskim Wschodzie i w państwach arabskich (*Stabilizing the Middle East and Arab States*). W dokumentach z pierwszej dekady XXI wieku UE i Japonia podkreślały głównie konieczność opanowania kryzysu oraz wprowadzenia demokratycznego systemu w Iraku. Drugą często podejmowaną kwestią był wieloletni konflikt izraelsko-palestyński (European Council, 2012b, s. 9). Z początkiem drugiej dekady XXI wieku w wyniku Arabskiej Wiosny pojawiły się nowe obszary konfliktu, spośród których najbardziej problematycznym miejscem wydaje się ogarnięta wojną Syria. Oba podmioty wyraziły zaniepokojenie sytuacją w tym regionie oraz deklarowały gotowość pomocy w ochronie ludności cywilnej (European Council, 2012c, s. 13–14). Kolejny cel strategiczny związany jest z działalnością Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) (*Cooperation with UN*). Oba partnerzy podkreślają istotną rolę organizacji w reagowaniu na wielowymiarowe zagrożenia, jednak aby osiągnąć większą skuteczność, postulują jej zreformowanie. W przypadku UE są to raczej zapisy o znacznym stopniu ogólności. Natomiast Japonia proponuje konkretne rozwiązania odnośnie do reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ w związku z obecnością wyzwań, takich jak: broń masowego rażenia, ubóstwo, choroby zakaźne i terroryzm (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2006). Wreszcie jako ostatni cel strategiczny z tej grupy pojawia się współpraca UE–Japonia (*Japan–EU cooperation*). Najwięcej informacji na temat współpracy obu podmiotów znajduje się w dokumentach bilateralnych. Interesujące wyniki daje analiza dokumentów unilateralnych, która pokazuje, że zdecydowanie więcej miejsca tej kwestii poświęca Japonia.

Ostatnia grupa celów strategicznych to cele komplementarne. Pierwszy z nich ma charakter globalny i dotyczy dążenia do osiągnięcia Milenijnych Celów Rozwoju (*Millennium Development Goals achievement*). Wyrazistość tej kwestii w dokumentach strategicznych obydwu partnerów jest porównywalna. Różnica jest dostrzegalna w przypadku drugiego celu, tj. współpracy z państwami regionu Azji i Pacyfiku (*Cooperation in Asia-Pacific region*), gdzie większe zainteresowanie wykazuje Japonia.

Tabela 12.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Japonii w latach 2001–2015

Cele strategiczne Unii Europejskiej			Cele strategiczne Japonii		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
1	Rozszerzenie UE	8,06%	1	Współpraca z Chinami	4,47%
2	Współpraca z Bałkanami	7,79%	2	Współpraca z USA	4,36%
3	Stabilizacja na obszarze Bliskiego Wschodu oraz państw arabskich	6,43%	3	Stabilizacja na obszarze Bliskiego Wschodu oraz państw arabskich	3,90%
4	Wsparcie dla Afryki	5,82%	4	Osiągnięcie Milenijnych Celów Rozwoju	3,19%
5	Współpraca z UN	4,66%	5	Współpraca z regionem Azji i Pacyfiku	3,03%
6	Współpraca w obszarze Morza Śródziemnego	4,38%	6	Japońska strategia gospodarcza	2,84%
7	Współpraca z innymi państwami europejskimi	2,86%	7	Współpraca z Koreą Południową	2,80%
8	Osiągnięcie Milenijnych Celów Rozwoju	1,74%	8	Współpraca Japonii z UE	2,59%
9	Współpraca z Rosją	1,74%	9	Współpraca z Ameryką Łacińską i Karaibami	2,21%
10	Wsparcie dla Ukrainy	1,45%	10	Współpraca z Rosją	1,95%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 12.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Spśród najbardziej wyrazistych zagadnień, którym oba podmioty poświęciły najwięcej uwagi, najliczniejszą grupę stanowią zagadnienia pokrywające się (osiem). Wśród nich znalazły się: pokój, bezpieczeństwo i stabilizacja (*peace, security and stability*), terroryzm (*terrorism*), problemy polityczne (*political issues*), kwestie humanitarne (*humanitarian issues*), zagrożenia związane z bronią nuklearną (*nuclear threat and Non-Proliferation Treaty*), katastrofy naturalne (*natural disasters*), kultura (*culture*) oraz zrównoważony rozwój (*sustainable development*). Następne pod względem liczebności są zagadnienia komplementarne (sześć), takie jak: środowisko i energia (*environment and energy*), reguły międzynarodowe (*international rules*), prawa człowieka (*human*

rights), demokracja i społeczeństwo obywatelskie (*democracy and civil society*), gospodarka i wolny handel (*economy and free trade*) oraz epidemie chorób (*health/disease issues*). W analizie wystąpiło również jedno zagadnienie z grupy kompatybilnych i konkurencyjnych, dotyczące kwestii migracji (*migrations*).

Tabela 12.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Japonii w latach 2001–2015

Zagadnienia Unii Europejskiej			Zagadnienia Japonii		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Migracje	11,34%	1	Gospodarka i wolny handel	8,69%
2	Pokój, bezpieczeństwo i stabilizacja	7,45%	2	Pokój, bezpieczeństwo i stabilizacja	5,51%
3	Terroryzm	6,40%	3	Zagrożenia jądrowe oraz układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej	3,86%
4	Kwestie polityczne	6,07%	4	Terroryzm	2,70%
5	Kwestie humanitarne	5,31%	5	Katastrofy naturalne	1,63%
6	Środowisko i energia	5,30%	6	Środowisko i energia	1,44%
7	Reguły międzynarodowe	4,95%	7	Prawa człowieka	0,79%
8	Prawa człowieka	3,09%	8	Kultura	0,75%
9	Demokracja i społeczeństwo obywatelskie	3,00%	9	Zrównoważony rozwój	0,66%
10	Gospodarka i wolny handel	2,91%	10	Kwestie zdrowotne/chorobowe	0,64%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 12.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Biorąc pod uwagę wskaźniki określające wszystkie składowe roli międzynarodowej (*power, influence, presence, strategic relevance*), Unia Europejska góruje nad Japonią w bardzo wyraźny sposób (SPG, 2018c).

Status Japonii w kontekście międzynarodowym można określić jako znaczący aktor regionalny (*major regional actor*). Japonia znajduje się m.in. w grupie trzech państw swego regionu z najwyższym wskaź-

nikiem rozwoju społecznego (HDI) oraz produktu krajowego brutto (PKB). Ponadto jest członkiem grup G7 oraz G20. Natomiast Unia Europejska to aktor globalny (*global actor*). Decyduje o tym m.in. przynależność do wspomnianych powyżej grup. Unia Europejska występuje również jako osobny podmiot w trakcie spotkań ONZ. Ponadto gospodarka unijna łącznie generuje wyższe PKB niż pojedyncze państwa, tak jak np. USA, które uznawane są za dominujące w tym obszarze (Söderbaum, Langenhove, 2006, s. 250).

W przypadku Japonii zdolność do pozyskiwania partnerów i wpływów, zdaniem większości badaczy, wynika ze stosowania przez to państwo *soft power*. Johan Ahlner (2006, s. 19–20) wylicza kilka obszarów stanowiących podstawę wizerunku oraz zdolności Japonii do nawiązywania relacji z innymi podmiotami na arenie międzynarodowej. Autor wskazuje m.in., że Japonia należy do światowych liderów, jeśli chodzi o zarejestrowane patenty, inwestowanie w badania i rozwój oraz rynek książki i muzyki. Istotną rolę odgrywa również japońska kultura, która jest atrakcyjna szczególnie dla młodszych pokoleń (Future Brand, 2015, s. 13–14).

W przypadku Unii Europejskiej zasadniczym problemem jest to, w jaki sposób traktować ów specyficzny podmiot międzynarodowy, który tworzą poszczególne suwerenne państwa. Działalność UE jako jednolitej organizacji międzynarodowej pomaga jednak w określeniu jej roli. Argumentem świadczącym o atrakcyjności Unii, który można powiązać z *soft power*, jest niewątpliwie gotowość państw aspirujących do członkostwa np. do zmian legislacyjnych czy reform gospodarczych. Państwa kandydujące do członkostwa w UE postrzegają tę organizację jako atrakcyjną i realizują złożone wieloletnie reformy, by stać się częścią jej struktur (Michalski, 2005, s. 122–144). Kolejnym argumentem świadczącym o wykorzystywaniu elementów *soft power* jest zaangażowanie UE w konflikty międzynarodowe jedynie za pośrednictwem dyplomacji (Miłoszewska, 2009, s. 10). Unia Europejska jest również kluczowym „dostawcą” globalnej pomocy humanitarnej oraz tzw. polityki budowania potencjału (pomoc techniczna, *know how*) (Berkofsky, 2013, s. 1). W działaniach UE wskazać można także elementy *hard power*. Za przykład mogą posłużyć sankcje ekonomiczne wobec Rosji

po jej agresji militarnej na Ukrainie (Komisja Europejska, 2018). UE jako silna organizacja pod względem ekonomicznym odegrała również kluczową rolę w procesie przyjęcia Rosji do Światowej Organizacji Handlu (Forsberg, 2013, s. 32). Istotnym argumentem w tej kwestii jest fakt, że UE jest jednym z największych globalnych donatorów pomocy rozwojowej (European Commission, 2017c, s. 1–2). Korzystając z instrumentów ekonomicznych w postaci rozmaitych programów pomocowych, w różnych częściach świata uzależnia partnerów od pomocy finansowej (Holden, 2013). Ponadto, biorąc pod uwagę unijne mechanizmy współpracy z sąsiadami, w tym: Partnerstwo Wschodnie, Unię dla Śródziemnomorza, Wymiar Północny UE – spełnia także kryteria *structural power*.

Unia Europejska i Japonia położone są na dwóch kontynentach, wobec czego partnerstwo tych podmiotów nie ma charakteru sąsiedzkiego. W ich bezpośrednich relacjach najdłuższą historię mają kontakty i obecność o charakterze dyplomatycznym. W 1959 roku Japonia uzyskała zgodę na akredytację swojego ambasadora przy Wspólnotach Europejskich. Stosunkowo długą tradycję mają również wspólne spotkania parlamentarzystów obu podmiotów, które są organizowane regularnie od 1979 roku (Jarzembowski, 2013, s. 282–290). Spotkania te nie wiążą się jednak ze stałą obecnością przedstawicieli jednego z podmiotów na terytorium drugiego partnera. Jako przejaw tego typu obecności można uznać Delegaturę Unii Europejskiej w Japonii z ambasadorem UE na czele. Przykładem obecności Japonii na terenie Unii jest Centrum Współpracy Przemysłowej UE i Japonii (*EU–Japan Center for Industrial Cooperation*), którego siedziba znajduje się w Brukseli (*EU–Japan Center for Industrial Cooperation*, 2017).

W kontekście obecności ekonomicznej istotnym wskaźnikiem jest stopień powiązania handlowego partnerów. W przypadku Japonii Unia Europejska jest drugim największym partnerem handlowym (zaraz po Chinach). Natomiast dla Unii Europejskiej Japonia jest szóstym największym partnerem handlowym (za USA, Chinami, Szwajcarią, Rosją i Turcją) (European Commission, 2018, s. 1–3). O dość silnych powiązaniach ekonomicznych obu partnerów świadczyć może fakt, że wspólnie wytwarzają jedną czwartą światowego PKB (European Commission, 2017a).

W analizowanym okresie nie można wskazać obecności o charakterze militarnym na terytorium któregoś z partnerów. Szczegółowy opis instytucjonalnego przejawu obecności w poszczególnych obszarach będzie zaprezentowany w kolejnych częściach rozdziału.

Analiza narracji strategicznych Unii Europejskiej i Japonii wykazała, że do istotnych obszarów – z punktu widzenia japońskiej polityki zagranicznej – zaliczyć można przede wszystkim Koreę Południową, Chiny oraz region Azji i Pacyfiku. Należy jednak zauważyć, że od momentu drugiej kadencji premiera Shinzo Abego Japonia stara się wykorzystywać potencjał pozwalający jej stać się silnym państwem, dyktującym warunki na arenie międzynarodowej, z którego przez wiele lat kolejni politycy piastujący urząd premiera nie korzystali. Realizowanie tego celu odbywa się jednak przy jednoczesnym odchodzeniu od idei internacjonalizmu (Dobson, 2017, s. 199–224). Natomiast Unia Europejska np. poprzez liczne programy pomocowe jest obecna w państwach całego świata oraz wykazuje aspiracje ponadregionalne (Berkofsky, 2009, s. 1). Japonia jest również bardzo aktywna jako donator Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (ODA), ale jej działalność w tym zakresie skupiona jest głównie w regionie Azji i Pacyfiku (Jankowiak, 2015; Nowak, 2015, s. 325; Huda, 2016). Można jednak wskazać na istotne dla obu partnerów cele o charakterze globalnym, jak np. dążenie do stabilizacji oraz zakorzenienie demokratycznych rządów na Bliskim Wschodzie (*An Action Plan for EU–Japan Cooperation*, 2001).

W narracji strategicznej obu partnerów istotną globalną kwestią jest realizacja Milenijnych Celów Rozwoju, które zakładają m.in. ograniczanie ubóstwa i głodu, zapewnienie równowagi ekologicznej oraz zwalczanie epidemii AIDS, malarii i innych chorób (UNDP, 2015). Ponadto, chociaż zarówno Unia Europejska, jak i Japonia wskazują na istotność działań podejmowanych przez ONZ, opowiadają się jednak za wewnętrznymi reformami tej instytucji. Znaczenie ONZ dla obu partnerów podkreśla fakt, że pierwsza część *Planu działania* jest poświęcona właśnie roli tej organizacji oraz propozycji jej wzmocnienia (*An Action Plan for EU–Japan Cooperation*, 2001).

W dokumentach oraz oficjalnych stanowiskach Unii Europejskiej równie często, jak np. wyrazy wsparcia dla ONZ, pojawia się wspar-

cie dla efektywnego multilateralizmu (*Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*, 2008). Japonia poprzez swoje działania na arenie międzynarodowej oraz oficjalne stanowiska aprobuje multilateralizm jako formę współpracy z innymi podmiotami. Poza wspomnianym przykładem ONZ można również wskazać na angażowanie się w pomoc dla WTO. Oficjalnie Japonia opowiada się za promowanym przez tę organizację multilateralnym systemem handlowym (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015). Zatem dla obu partnerów multilateralizm jest istotnym elementem wizji międzynarodowego ładu.

Kolejną kwestią, która jest podkreślana zarówno przez Unię Europejską, jak i Japonię, jest szeroko rozumiany pokój oraz stabilizacja na świecie. Oba podmioty na bieżąco odnoszą się do aktualnych w danym momencie konfliktów i zagrożeń oraz deklarują gotowość niesienia wsparcia zarówno w wymiarze dyplomatycznym, jak i finansowym. Jedną z kwestii, która pojawia się zarówno w dokumentach i działaniach UE, jak i Japonii jest stabilizacja sytuacji na Bliskim Wschodzie. Również takie wydarzenia jak agresja rosyjska we wschodniej części Ukrainy, będąca pozornie problemem Europy, jest podejmowana przez Japonię (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015).

Na podobieństwa można również wskazać w elementach, na których opiera się budowa wizerunku obu badanych podmiotów. Tak Unia Europejska, jak i Japonia dążą do umacniania kontaktów z innymi podmiotami w ramach partnerstwa strategicznego. Pewne różnice można dostrzec w strategiach działania. Unia Europejska przede wszystkim kreuje swój wizerunek poprzez oferowanie pomocy rozwojowej słabo rozwiniętym państwom lub regionom. Wsparcie finansowe oferowane przez Unię stanowi regularnie ponad 50% wszystkich oficjalnych przepływów pomocowych na świecie, co czyni tę organizację największym donatorem pomocy rozwojowej (Unia Europejska. Niezależny portal o UE i Europie, 2012). Natomiast Japonia swoją atrakcyjność buduje, przede wszystkim opierając się na swojej charakterystycznej kulturze. Największe znaczenie mają jednak nie elementy tradycji i historii, a współczesne elementy popkultury. Fakt ten został dostrzeżony przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Japonii w *Diplomatic Bluebook*

2006. W dokumencie wskazano, że walor ten powinien być wykorzystywany w budowaniu strategii kreowania wizerunku międzynarodowego Japonii. Do najbardziej rozpoznawalnych elementów popkultury japońskiej można zaliczyć m.in. mangę, anime oraz gry komputerowe (Er Lam, 2007, s. 349–363). O tym, że politycy są świadomi popularności japońskiej popkultury i jej globalnego oddziaływania, świadczyć może wystąpienie premiera Shinzo Abego w trakcie ceremonii zamknięcia igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro w 2016 roku. Wówczas premier Japonii jako przedstawiciel państwa, które będzie organizatorem kolejnej olimpiady, wystąpił w przebraniu Super Mario, który jest bohaterem popularnej gry komputerowej („The Guardian”, 2016).

Niemniej jednak biorąc pod uwagę ogólną wizję ładu międzynarodowego prezentowaną przez UE i Japonię, można ocenić, że są one zbieżne. Oba podmioty wspierają istnienie międzynarodowych organizacji oraz ich działalność. Zarówno UE, jak i Japonia preferują multilateralizm nie tylko w obrębie swoich regionów. Ponadto istotną kwestią dla obu partnerów jest szeroko rozumiany pokój i stabilizacja na świecie.

3. Zaufanie

Kwestie związane z zaufaniem w przypadku obu partnerów znajdowały raczej odzwierciedlenie w deklaracjach niż w praktycznych działaniach. Niemniej jednak podważanie interesów partnera na arenie międzynarodowej wpływa na stabilność relacji obu podmiotów.

Partnerzy zorganizowali wspólne wydarzenie, które miało na celu uczczenie 50. rocznicy podpisania traktatów rzymskich. Obchody wspomnianej rocznicy zorganizowano 26 marca 2007 roku w Tokio (EU–Japan, 2007). Za przejaw zaangażowania we wzajemną promocję można uznać również Festiwal UE–Japonia (*EU–Japan Fest*). Wydarzenie jest organizowane corocznie od 1992 roku, a jego celem jest wymiana kulturalna między Unią Europejską a Japonią. Podobne inicjatywy to także program Patras, który promuje wzajemną kulturę (EU–Japan Fest, 2016), oraz kursy językowe (program *Vlucanus in Japan*) stworzone przez Centrum Współpracy Przemysłowej UE i Japonii z siedzi-

bą w Brukseli. Jest to organizacja koordynowana i finansowana przez japońską fundację pod nazwą Instytut Międzynarodowych Studiów i Szkoleń (Institute for International Studies and Training, 2014). Organizacja umożliwia także europejskim studentom odbywanie praktyk w wiodących japońskich przedsiębiorstwach. Warto odnotować również program wymiany młodzieży (*People to People Exchange*), którego celem jest poznawanie i lepsze rozumienie kultur partnerów (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2005b). Wszystkie wskazane powyżej inicjatywy są organizowane wspólnie przez oba podmioty.

W badanym okresie pomiędzy partnerami nie zaistniały niezręczne sytuacje lub wpadki dyplomatyczne, mimo że różnice między kręgiem kulturowym Europy i Azją są znaczące. Wyrazy szacunku względem odmienności kulturowej zostały uwzględnione również w dokumentach bilateralnych: „Różnorodność kultur jest źródłem duchowego bogactwa, a łączenie ludzi pomaga promować wzajemny szacunek i pokojowe współistnienie. Większy kontakt tego rodzaju pomoże wzmocnić szersze i głębsze relacje między Unią Europejską a Japonią o sfery polityczne i gospodarcze” (*An Action Plan for EU–Japan Cooperation*, 2001, s. 3). „Ponadto nasza współpraca powinna wzmocnić zaangażowanie i opierać się na duchu wzajemnego szacunku i z należyтым uwzględnieniem różnorodności kulturowej” (*An Action Plan for EU–Japan Cooperation*, 2001, s. 2).

Udział partnerów w debatach oraz w procesie decyzyjnym dotyczącym wspólnych relacji nie jest doprecyzowany w oficjalnych dokumentach. Praktyka pokazuje, że oba podmioty są równe w tym procesie. Pozytywnym aspektem związanym z zaufaniem jest fakt, że w badanym okresie pomiędzy partnerami nie dochodziło do podważania interesów drugiej strony zarówno w relacjach bilateralnych, jak i na forum międzynarodowym.

4. Ugruntowanie współpracy

Poziom ugruntowania współpracy między UE a Japonią określić można jako umiarkowany. Oba podmioty nie wykazują wysokiego zaangażowania.

żowania instytucjonalnego. Jednak można wskazać na liczne przykłady kooperacji w kwestiach związanych z gospodarką i nowymi technologiami (European Commission, 2017).

Bilateralne dokumenty zawarte pomiędzy Unią Europejską a Japonią nie zawierają ograniczenia czasowego dla ich partnerstwa, oba podmioty zaś podkreślają konieczność współpracy i dalszego rozwoju. Świadczą o tym dalekosiężne cele dotyczące bezpośrednio partnerów, a także wyzwania globalne (Bacon, Mayer, Nakamura, 2015). Ponadto UE i Japonia wciąż są na etapie negocjacji umów o wolnym handlu i partnerstwie strategicznym (EU–Japan Summit, 2015). Bezpośredni zamiar ścisłej współpracy nieograniczonej czasowo został również zawarty w tytule planu działań, który zaczyna się od słów: „Kształtując naszą wspólną przyszłość” (*Shaping Our Common Future: An Action Plan For EU–Japan Cooperation*, 2001).

Jeśli chodzi o jednostronne zaangażowanie instytucjonalne Unii Europejskiej, to przejawia się ono na trzech poziomach. Głównym przedstawicielem UE w Japonii jest ambasador. Delegacja EU w Japonii składa się również z podległych ambasadorowi sekcji: 1) politycznej, 2) prasowej i kulturalnej, 3) nauki i technologii, 4) handlu, 5) administracyjnej (Delegation of the EU to Japan, 2017). Podobnie skonstruowane są unijne delegacje do innych państw. Na uwagę zasługuje sekcja handlu, która jest odpowiedzialna m.in. za współpracę z japońskim rządem oraz japońskimi i europejskimi organizacjami przedsiębiorców.

Formą zaangażowania instytucjonalnego ze strony Unii Europejskiej jest wspomniany wcześniej Instytut UE w Japonii, którego celem jest m.in. zwiększenie świadomości na temat Unii i jej polityki poprzez organizowanie imprez kulturalnych, wykładów i konferencji na temat UE (Tokyo EUIJ Consortium, 2014). Instytucja ta jest finansowana i koordynowana przez Komisję Europejską.

W przypadku Japonii jednostronne zaangażowanie instytucjonalne jest porównywalne z zaangażowaniem Unii Europejskiej. Struktura Ministerstwa Spraw Zagranicznych Japonii (*Ministry of Foreign Affairs of Japan*) składa się z biur poświęconych poszczególnym regionom świata. Wśród nich znajduje się biuro ds. europejskich (*European Affairs Bureau*), które zajmuje się pracami projektowymi związanymi

z formułowaniem polityk dotyczących poszczególnych krajów europejskich oraz UE, a także zbieraniem informacji na temat tych podmiotów. Ponadto Japonia posiada swojego ambasadora przy Unii Europejskiej (*The Mission of the Japan to the EU, n.d.*).

W dokumentach, które stanowią podstawę współpracy Unii Europejskiej i Japonii, wymienionych jest kilkanaście obszarów kooperacji. Jednak współpraca pomiędzy partnerami jest najbardziej zintensyfikowana w obszarach związanych z gospodarką oraz nauką i technologią. Poniżej znajdują się przykłady konkretnych działań i współpracy UE i Japonii:

- Partnerstwo UE i Japonii w Zakresie Innowacji (*Japan–EU Partnership in Innovation*): w ramach programu JEUISTE udzielane jest wsparcie finansowe dla innowacyjnych projektów z funduszy programu Komisji Europejskiej Horyzont 2020. Głównym celem programu jest promowanie, umacnianie i rozwój współpracy EU i Japonii w dziedzinach nauki, technologii i innowacji (*Japan–EU Partnership in Innovation, n.d.*).
- *Umowa między Unią Europejską a Japonią o współpracy naukowej i technologicznej*: umowa sporządzona w 2009 roku, której celem jest poszerzenie współpracy naukowej i technologicznej w dziedzinach będących wspólnym obszarem zainteresowań obu podmiotów. Celem współpracy jest przyczynienie się do rozwoju gospodarczego i społecznego, a także umocnienie wzajemnych stosunków Unii Europejskiej i Japonii (*Agreement between the European Community and the Government of Japan on cooperation in science and technology, 2009*).

Zgodnie z przyjętymi założeniami metodologicznymi intensywność działań obu partnerów należy uznać za niską. Na taki wynik wpływ ma m.in. fakt, że większość przedsięwzięć w ramach współpracy UE i Japonii jest realizowana przez podmioty prywatne i pozarządowe, a nie polityczne (np. uniwersytety, instytuty badawcze itp.).

W analizowanym okresie zdarzały się nieliczne wyzwania zewnętrzne, jednak należy uznać, że partnerzy przejawiali lojalną postawę wobec siebie. Potwierdzają to reakcje Unii Europejskiej na wydarzenia, które miały miejsce w Japonii. Przykładem tego może być np. pomoc

Japonii po katastrofie spowodowanej trzęsieniem ziemi i uderzeniem fali tsunami w 2011 roku. Wówczas UE wysłała pomoc humanitarną dla Japonii oraz przekazała wsparcie finansowe na rzecz osób dotkniętych katastrofą (ECFR, 2016). Na miejsce została wysłana specjalna grupa ratowników z UE, a także kilkadziesiąt ton artykułów pierwszej potrzeby oraz koców, śpiworów i materacy. UE wsparła Japonię w ograniczaniu skutków wywołanej tsunami katastrofy elektrowni jądrowej w Fukushima. Ponadto Komisja Europejska przekazała 10 mln euro na pomoc poszkodowanym w wyniku wybuchu reaktora w Fukushima (European Commission, 2011b, s. 2). W 2011 roku po szczycie partnerów UE podpisała aneks, w którym zadeklarowała pomoc dla Japonii w usuwaniu skutków katastrofy (European Commission, 2011a, s. 6).

Główne problemy, z którymi w ostatnim czasie musiała zmierzyć się Unia Europejska, to m.in. kryzys walutowy i gospodarczy, fala migracji do Europy, a także ataki terrorystyczne. W przypadku Japonii można odnotować jedynie wsparcie dyplomatyczne. Jako przykłady może posłużyć np. wypowiedź premiera Japonii Shinzo Abego na temat ataku terrorystycznego we Francji w 2015 roku (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2015).

Dotychczas w relacjach pomiędzy Unią Europejską a Japonią nie odnotowano żadnych kryzysów wewnętrznych rozumianych jako spory bilateralne pomiędzy badanymi podmiotami.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Między UE i Japonią nie występują wyjątkowe powiązania, co można tłumaczyć głównie tym, że wspólne doświadczenia historyczne Japonii z poszczególnymi krajami UE są nieliczne. Wynika to m.in. z położenia na różnych kontynentach oraz przynależności do innych kręgów cywilizacyjnych. Niewątpliwie wydarzeniem, które ma wspólny i jednocześnie negatywny charakter dla obu podmiotów, jest II wojna światowa. Przykładem potwierdzającym znaczenie tego okresu historycznego dla obu partnerów może być wspólne upamiętnienie 70. rocznicy zakończenia II wojny światowej w Europie i w Azji podczas 23. corocznego szczytu UE–Japonia (EU–Japan Summit, 2015). Jednak doświadczenia

te dotyczą relacji Japonii z poszczególnymi państwami UE, a nie całej organizacji.

W oficjalnych dokumentach obie strony wskazują na wspólne wartości i zasady, takie jak: wolność, demokracja, praworządność, prawa człowieka, zasady rynkowe, propagowanie wolnego handlu (*Joint Declaration on Relations between the European Community and its Member States and Japan*, 1991, s. 1). W *Planie działań* z 2001 roku we wstępie dodatkowo wymieniona jest promocja zrównoważonego rozwoju. Przeprowadzone badania nie wykazały występowania istotnych relacji personalnych pomiędzy reprezentantami podmiotów, które miałyby kluczowe znaczenie dla partnerstwa.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

W dokumentach bilateralnych zawartych pomiędzy UE i Japonią nie przewidziano żadnego mechanizmu rozwiązywania sporów pomiędzy stronami. W latach 2001–2015 Unia Europejska i Japonia nie powołały żadnych wspólnych ciał. Wskazać można jedynie na wstępne plany powołania tego typu ciała, które ostatecznie nie zostały zrealizowane (*Joint Press Statement*, 2003).

Za regularne spotkania pomiędzy UE a Japonią można uznać coroczny szczyt (EU–Japan Summit), który jest organizowany naprzemiennie przez partnerów. Kolejnym przykładem regularnych spotkań jest wymiana delegacji parlamentarnych pomiędzy partnerami trwająca nieprzerwanie od 1979 roku (Jarzembowski, 2013).

W analizowanym okresie spotkania pomiędzy UE a Japonią odbywały się na wszystkich czterech poziomach: wyższych rangą przedstawicieli egzekutywy (HE), niższych rangą przedstawicieli egzekutywy (LE), parlamentarzystów (P) i specjalistów (S). W niektórych spotkaniach brali udział jednocześnie przedstawiciele HE, LE oraz S. W szczytach UE–Japonia uczestniczą przede wszystkim premier Japonii oraz przewodniczący Rady Europejskiej i przewodniczący Komisji Europejskiej. W trakcie tych spotkań zostały podpisane najważniejsze umowy pomiędzy partnerami. Aktualnie na tym poziomie negocjowane są umowy o wolnym handlu oraz umowy o partnerstwie strate-

gicznym. Z różną częstotliwością organizowane są spotkania pomiędzy przedstawicielami egzekutywy niższej rangi (LE) – Dialog UE–Japonia w sprawie reformy prawa (*Japan–EU Regulatory Reform Dialogue*) oraz konsultacje UE–Japonia na wysokim szczeblu (*Japan–EU High-level consultations*), w których często uczestniczą również specjaliści. Niemalże wszystkie spotkania pomiędzy UE a Japonią w badanym okresie miały charakter bilateralny (SPG, 2018b). Podsumowując, można stwierdzić, że wielopoziomowy charakter spotkań pomiędzy podmiotami został potwierdzony w wysokim stopniu. Częstotliwość spotkań na poszczególnych poziomach dyplomacji była porównywalna, z nieznaczną przewagą poziomu specjalistów (28%).

W ciągu roku UE i Japonia organizują średnio około trzech spotkań, co należy uznać za częstotliwość na niskim poziomie, biorąc pod uwagę, że w przypadku kontrolnym (UE–Brazylia) w roku 2013 odbyło się sześć spotkań (SPG, 2018b).

5. Podsumowanie

Dane ekonomiczne dotyczące wymiany handlowej pomiędzy Unią Europejską i Japonią, wspólne wartości, cele strategiczne deklarowane w dokumentach bilateralnych, a także analiza relacji partnerów, które wolne są od konfliktów i nieporozumień, mogą powodować wrażenie, że jest to przykład partnerstwa co najmniej poprawnego. Jednak jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że oba podmioty od kilkunastu spotkań nie są w stanie dojść do porozumienia w kwestii podpisania umowy o partnerstwie strategicznym i umowy o wolnym handlu, to wrażenie okazuje się mylne. Jako główną przyczynę braku tego porozumienia można z pewnością wskazać, że gospodarki obu podmiotów mają podobny profil. Tym samym UE i Japonia postrzegają siebie nawzajem bardziej jako konkurentów niż partnerów. Znaczącym czynnikiem, który może wpłynąć na relacje opisywanych podmiotów, jest fakt, że od kilku lat sukcesywnie obserwowany jest wzrost potęgi Chin. Niewykluczone, że w przyszłości może być to ważny czynnik motywujący UE i Japonię do zacieśnienia współpracy.

Bibliografia

- Agreement between the European Community and the Government of Japan on Cooperation in Science and Technology.* (2009, November 30). Brussels. Pobrane z: https://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/policy/japan_agreement.pdf.
- Ahlner J. (2006). *Japan Soft Power: An Unsustainable Policy?* Pobrane z: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1326099&fileId=132610>.
- An Action Plan for EU–Japan Cooperation. Shaping Our Common Future. And Action Plan for European Union–Japan Cooperation.* (2001, December 8). Brussels. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/summit/action0112.html>.
- Bacon P., Mayer H., Nakamura H. (2015). *The European Union and Japan. A New Chapter in Civillian Power Cooperation?* Abingdon: Routledge.
- Berkofsky A. (2009). *EU Relations with China, Japan and North Korea – Trends, Issues and Implications for the EU Role in Asian Security.* Berlin: ISPSW Institute for Strategic, Political, Security and Economic Consultancy.
- Bobowski S. (2014). Implikacje ekonomiczne i polityczne trójstronnego porozumienia o wolnym handlu Chiny–Japonia–Republika Korei. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 369, 67–77.
- Dobson H. (2017). Is Japan Really Back? The „Abe Doctrine” and Global Governance. *Journal of Contemporary Asia*, 47, 199–224.
- Dryjańska E. (2008). Główne problemy w stosunkach Chińskiej Republiki Ludowej z Japonią. *Forum Politologiczne*, 8, 177–201.
- ECFR. (2016). *Assistance to Japan after the Tsunami.* Pobrane z: <http://www.ecfr.eu/scorecard/2012/issues/76>.
- Er Lam P. (2007). Japan’s Quest for „Soft Power”: Attraction and Limitation. *East Asia*, 24, 349–363.
- European Commission. (2006). *Client and Suppliers Countries of EU.* Pobrane z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf.
- European Commission. (2011a). *20th EU–Japan Summit Joint Press Statement.* Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-357_en.htm?locale=en.

- European Commission. (2011b). *Solidarity with Japan: The Assistance of the European Union Following the Triple Disaster*. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-261_en.htm.
- European Commission. (2017a). *EU–Japan Trade Statistics*. Pobrane z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan>.
- European Commission. (2017b). *EU and Japan Finalise Economic Partnership Agreement*. Pobrane z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1767>.
- European Commission. (2017c). *EU Official Development Assistance Reaches Highest Level Ever*. Pobrane z: https://ec.europa.eu/europeaid/news-and-events/eu-official-development-assistance-reaches-highest-level-ever_en.
- European Commission. (2018). *Client and Supplier Countries of the EU28 in Merchandise Trade (value %) (2017, excluding intra-EU trade)*. Pobrane z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf.
- European Council. (2012c, March). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-12-4_en.htm.
- European Economic Affairs Division. (n.d.). *Organization Chart*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/about/hq/org.html>.
- European Union–Japan Business Round Table. (n.d.). Pobrane z: <http://www.eu-japan-brt.eu/>.
- EU External Action. (2017). *Delegation of the European Union to Japan*. Pobrane z: <http://www.euinjapan.jp/en/about/what-we-do/>.
- EU–Japan. (2007). *50 Years EU Celebration in Tokio*. Pobrane z: <http://eu-japan.com/2007/03/50-years-eu-celebration-in-tokyo/>.
- EU–Japan Center for Industrial Cooperation. (2017). *1987–2017 Responding to Changing Needs*. Pobrane z: https://www.eu-japan.eu/sites/default/files/imce/milestones_1987-2017.pdf.
- EU–Japan FEST. (2016). *EU–Japan Fest Japan Committee. Outline*. Pobrane z: <http://www.eu-japanfest.org/n-english/n-committee/aboutus.html>.
- EU–Japan Summit. (2015, May 29). Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2015/05/29/>.
- Eurotechnology Japan KK. (2014). *EU–Japan Summit Meetings*. Pobrane z: <http://eu-japan.com/eu-japan-agreements/eu-japan-summit-meetings/>.

- Forsberg T. (2013). The Power of the European Union. *Politique européenne*, 39.
- Future Brand. (2015). *Country Brand Index 2014–2015*. Pobrane z: <https://www.futurebrand.com/uploads/CBI2014-5.pdf>.
- Go China. (2015, January 13). *Chiny coraz więcej handlują z USA i UE, a coraz mniej z Japonią*. Pobrane z: http://www.gochina.gov.pl/Aktualnosci/20150113/Chiny_coraz_wiecej_handluja_z_EU_i_USA_a_coraz_mniej_z_Japonia.
- The Guardian. (2016, 22 sierpnia). *Why Japanese PM Shinzo Abe Was Dressed up as Super Mario in Rio*. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/world/shortcuts/2016/aug/22/japanese-pm-shinzo-abe-super-mario-rio-olympic-closing-ceremony>.
- Holden P. (2013). *In Search of Structural Power: EU Aid Policy as a Global Political Instrument*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Huda M. (2016). Evolution of Japanese ODA 1945–2015: An Analysis. *International Journal of East Asia Studies*, 1(8), 14–28.
- Institute for International Studies and Training. (2014). Pobrane z: <http://www.iist.or.jp/en/pdf/IIST-pamphlet-2014-e.pdf>.
- Jankowiak A. H. (2015). Rola Japonii w regionie Azji i Pacyfik – zmiany i konsekwencje japońskiej pomocy rozwojowej. *Ekonomia XXI Wieku*, 6, 106–116.
- Japan–EU Partnership in Innovation, Science and Technology. (n.d.). *Technology Transfer between EU and Japan*. Pobrane z: <http://www.eu-japan.eu/industrial-innovation-rd>.
- Jarzebowski G. (2013). The History and Role of EU–Japan Parliamentary Exchanges. W: J. Keck, D. Vanoverbeke, F. Waldenberger (red.), *EU–Japan Relations 1970–2012. From Confrontation to Global Partnership* (s. 282–290). Abingdon: Routledge.
- Joint Declaration on Relations between the European Community and its Members States and Japan*. (1991, July 18). Hague. Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/japan/docs/joint_pol_decl_en.pdf.
- Joint Press Statement*. (2003, May 1–2). Athens. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/summit/joint0305.html>.
- Kawasaki K. (2011). *Determining Priority among EPA's. Which Trading Partner Has the Greatest Economic Impact?* Pobrane z: https://www.rieti.go.jp/en/columns/a01_0318.html.

- Keck J. (2013). EU–Japan Relations 1990–1995: The Politics of Cooperation. W: J. Keck, D. Vanoverbeke, F. Waldenberger (red.), *EU–Japan Relations 1970–2012. From Confrontation to Global Partnership* (s. 111–131). Abingdon: Routledge.
- Komisja Europejska. (2018). *Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie*. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/>.
- Łuszczuk M. (2003). Stosunki chińsko-japońskie. W: K. Iwańczuk, A. Ziętek (red.), *Chiny w stosunkach międzynarodowych* (s. 154–174). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Michalski A. (2005). The EU as a Soft Power: The Force of Persuasion. W: J. Melissen (red.), *The New Public Diplomacy* (s. 122–144). London: Palgrave Mcmillan.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2001). *Japan Diplomatic Bluebook/Japan–China Relation*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/chap1-d.html#3>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2004). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/chap1.pdf>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2005a). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2005b). *Report on the 2005 EU–Japan Year of People to People Exchange*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/report/>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2006). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2006/10.pdf>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2015). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/files/000106465.pdf>.
- Miłoszewska D. (2009). Europejska soft power w kontekście rozważań Josepha Nye’a. W: C. Trosiak (red.), *Perspektywy rozwoju Unii Europejskiej po rozszerzeniu z 2007 – przegląd zagadnień* (s. 1–14). Poznań: Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM.
- The Mission of the Japan to the EU. (n.d.). *Ambassador’s Messages*. Pobrane z: http://www.eu.emb-japan.go.jp/Ambassador_Katakami_message.html.
- Nowak W. (2015). Azjatycki model pomocy rozwojowej. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 43, 323–334.

- Prime Minister of Japan and His Cabinet. (2015). *Remarks by Prime Minister Shinzo Abe on the Attacks in Paris*. Pobrane z: http://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201511/press1114.html.
- Program Vulcanus in Japan. (n.d.). Pobrane z: <http://www.dwz.agh.edu.pl/prgramy-stypendialne/vulcanus/>.
- Rada Europejska. Rada Unii Europejskiej. (2016, September 14). *Europejska Straż Graniczna i Przybrzeżna: ostateczne zatwierdzenie*. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/09/14/european-border-coast-guard/>.
- Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*. (2008, December 11). Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.
- Söderbaum F., Van Langenhove L. (2006). The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism. *Journal of European Integration*, 27, 249–262.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings EU–Japan*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence EU–Japan*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Tokyo EUIJ Consortium. (2014). *EU Institutes in Japan*. Pobrane z: http://euij-tc.org/en_about/about.html.
- Unia Europejska. Niezależny portal o UE i Europie. (2012, 8 sierpnia). *Polityka rozwojowa UE*. Pobrane z: <http://uniaeuropejska.org/polityka-rozwojowa-ue/>.
- UNDP. (2015). *The 8 MDG Goals*. Pobrane z: http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/mdg_goals.html.

Aneks 12.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Unii Europejskiej i Japonii w latach 2001–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2001–2015

An Action Plan for EU–Japan Cooperation. Shaping Our Common Future. And Action Plan for European Union–Japan Cooperation. (2001, December 8) Brussels. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/region/europe/eu/summit/action0112.html>.

Strategiczne dokumenty Japonii w latach 2001–2015

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2001). *Japan Diplomatic Bluebook/Japan–China Relation*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2001/chap1-d.html#3>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2002). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2002/index.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2003). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2003/index.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2004). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2004/chap1.pdf>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2005a). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2006). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2006/10.pdf>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2007). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2007/html/index.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2008). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2008/html/index.html>.

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2009). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2009/html/index.html>.

- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2010). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2010/html/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2011). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2011/html/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2012). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2012/html/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2013). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2013/html/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2014). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2014/html/index.html>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2015). *Japan Diplomatic Bluebook*. Pobrane z: <http://www.mofa.go.jp/files/000106465.pdf>.

Strategiczne dokumenty Unii Europejskiej w latach 2001–2015

- Council of the EU. (2001a, June). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20983/00200-r1en1.pdf>.
- Council of the EU. (2001b, December). *Presidency Conclusions*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf>.
- Council of the EU. (2002a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20928/72638.pdf>.
- Council of the EU. (2002b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf>.
- Council of the EU. (2003a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20847/76279.pdf>.
- Council of the EU. (2003b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/20825/78364.pdf>.
- Council of the EU. (2004a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10679-2004-ADD-1/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2004b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Po-

- brane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2005a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10255-2005-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2005b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15914-2005-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2006a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10255-2005-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2006b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16879-2006-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2007a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11177-2007-COR-1-REV-1/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2007b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16616-2007-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2008a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11018-2008-INIT/pl/pdf>.
- Council of the EU. (2008b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17271-2008-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2009a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11225-2009-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2009b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6-2009-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2010a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13-2010-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2010b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Po-

- brane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-30-2010-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2011a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-23-2011-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2011b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-139-2011-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2012a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-76-2012-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2012b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/134361.pdf.
- European Council. (2013a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-104-2013-REV-2/pl/pdf>.
- European Council. (2013b, December 20). *Conclusions*. Brussels. Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140245.pdf.
- European Council. (2014a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-79-2014-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2014b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-237-2014-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2015a, June). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-22-2015-INIT/pl/pdf>.
- European Council. (2015b, December). *Konkluzje prezydencji*. Brussels. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2015/12/17/euco-conclusions-migration/pdf>.
- Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*. (2008, December 11). Pobrane z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.

Joanna Piechowiak-Lamparska

13. Bliska i pogłębiona współpraca dla wspólnych korzyści: partnerstwo strategiczne UE–Gruzja jako coś więcej

Abstract: We may all ponder on the actual meaning of the Association Agreement between the European Union and Georgia which came into effect in 2016. Will this strategic partnership lead to the accession of the Republic of Georgia to the European Union? Undoubtedly, Georgia is the main partner of the EU in the South Caucasus and – together with Ukraine – the key member of the Eastern Partnership; it occupies a prominent position in the European Neighbourhood Policy. Since the 1990s this relationship is characterized by steadily increasing cooperation. Georgia became an EU's window on the South Caucasus and on the Caspian Sea Region, that is, on the territory of the Russian sphere of influence – the near abroad. Undoubtedly, both of the partners benefit from the close relation, and the crises they have overcome as well as the benefits they have obtained make further strengthening of the bonds a likely outcome.

Keywords: European Union, Georgia, strategic partnership, Eastern Partnership

1. Wprowadzenie

Partnerstwo pomiędzy Unią Europejską (UE, *European Union*, EU) a Gruzją rozwija się od ponad 25 lat. Charakterystyczne dla tej relacji jest stopniowe zacieśnianie więzów, począwszy od lat 90. XX wieku aż do podpisania *Układu o stowarzyszeniu* w 2014 roku. Z jednego z wielu państw powstałych w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego

(ZSRR, *Soviet Union*, USSR) Gruzja stała się wartościowym partnerem dla potężnych zachodnich graczy, takich jak UE, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO) czy Stany Zjednoczone. Celem rozdziału jest przedstawienie oraz ocena wybranych aspektów partnerstwa strategicznego pomiędzy UE i Gruzją, ze szczególnym uwzględnieniem czynników warunkujących gotowość do podjęcia współpracy oraz poziomu zaufania pomiędzy partnerami i ugruntowania relacji. W badaniach zastosowano metody mieszane (*Mixed Methods Research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

Unia Europejska systematycznie wspiera gruzińskie dążenia demokratyczne oraz wszelkie zmiany modernizacyjne, które wpływają na wzrost poziomu życia obywateli (Tarkhan-Mouravi, 2014). Równocześnie, wraz z upływem lat, Gruzja stawała się coraz bardziej wiarygodnym partnerem dla państw europejskich. Relacja partnerska przetrwała kilka poważnych prób, co oznacza, że obydwie strony są zdeterminowane, aby zacieśniać dwustronne stosunki pomimo przeciwności (Gogolashvili, 2009). UE wsparła Gruzję podczas rewolucji róż w 2003 roku, ale przede wszystkim wyraźne działania podjęła w czasie wojny rosyjsko-gruzjińskiej w sierpniu 2008 roku. Postawa UE, która uznaje separatystyczne prowincje Abchazję oraz Osetię Południową za integralne terytorium gruzińskie, unijny wkład w mediacje z Moskwą oraz wsparcie udzielone przez misję obserwacyjną UE w Gruzji (*EU Monitoring Mission*, EUUM) w monitorowaniu realizacji porozumienia pokojowego pozwoliły na relatywnie szybkie zakończenie konfliktu zbrojnego (Rondeli, 2014; Piechowiak-Lamparska, 2013; Larsen, 2012; Parmentier, 2009).

Odpowiedź na pytanie, czy partnerzy mają konwergentne cele i role międzynarodowe, jest skomplikowana. Gruzja, jako partner o istotnie mniejszej potęgze, dąży do akcesji do UE oraz dostosowuje się do unijnych wymogów i regulacji. Z drugiej strony to właśnie państwo gruzińskie stało się dla UE oknem w regionie Kaukazu Południowego oraz w regionie Morza Kaspijskiego, a więc w rosyjskiej bezpośredniej strefie wpływów – bliskiej zagranicy (*blizhneye zarubezhye*) (Kuchins,

Mankoff, Backes, 2016; Cohen, 2014). Złożona sytuacja pomiędzy UE a Gruzją daje wiele możliwości do współpracy i podejmowania wspólnych działań.

2. Gotowość do współpracy

Analiza podstaw prawnych i obszarów współdziałania pozwala ocenić gotowość do współpracy UE i Gruzji jako wysoką. Szczególnie warta podkreślenia jest wielopłaszczyznowa kooperacja, której celem nie jest tylko rozwój partnerstwa, ale także wsparcie indywidualnego rozwoju partnerów. Proces integracji Gruzji ze strukturami UE jest dynamiczny, jednak można podzielić go na trzy wyraźnie wyznaczone kolejnymi dokumentami etapy. Należy przy tym uwzględnić, że to UE w znacznym stopniu decydowała o tempie zacieśniania wzajemnych stosunków.

Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Wspólnotami Europejskimi (*European Communities*, EC) a Republiką Gruzji zostały nawiązane już w 1992 roku, a 4 kwietnia 1996 roku podpisano *Umowę o partnerstwie i współpracy między Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z jednej strony, a Gruzją, z drugiej strony* (*Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part*, PCA, 1996), która stanowiła podstawę wzmocnienia współpracy politycznej i gospodarczej. Umowa ta w wysokim stopniu zinstytucjonalizowała relacje pomiędzy partnerami. Dokument ten szczegółowo określał cele, środki oraz rozwiązania instytucjonalne.

Kolejny etap zacieśniania relacji został wyznaczony przez podpisanie 7 maja 2009 roku wspólnej deklaracji przyjętej podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Pradze (*Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, Prague Declaration, 2009), która zakładała wzmocnienie stosunków poprzez realizację „ambitniejszego partnerstwa pomiędzy Unią Europejską a krajami partnerskimi” (*Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, Prague Declaration, 2009, s. 5). Pomimo że dokument ten nie miał rangi umowy o współpracy, zakładał głębsze dwustronne zaangażowanie oraz koncentrację

na kooperacji wielostronnej (która jednak miała służyć przede wszystkim zacieśnianiu relacji bilateralnych). Co więcej, właśnie w ramach Partnerstwa Wschodniego (*Eastern Partnership*, EaP), będącego programem przeznaczonym dla rozwoju i wzmocnienia inicjatyw związanych ze wschodnim wymiarem Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (*European Neighbourhood Policy*, ENP), realizowanych było wiele inicjatyw o znaczeniu strategicznym (Bolkvadze, Lebanidze, 2016; Korosteleva, 2012). Bez wątplenia więc podpisanie *Deklaracji praskiej*, a następnie realizacja wspólnych przedsięwzięć na wielu polach stanowiło podniesienie relacji pomiędzy UE i Gruzją na poziom partnerstwa strategicznego (Delcour, 2013).

Następnie status stosunków został podniesiony do poziomu stowarzyszenia, kiedy 30 sierpnia 2014 roku został zawarty *Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Gruzją, z drugiej strony* (*Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part*, AA, 2014). Podpisano także *Umowę między UE a Gruzją o pogłębionej i całościowej strefie wolnego handlu* (*Agreement on Deep and Comprehensive Free Trade Area*, DCFTA) (AA, 2014)¹. Dokumenty te uwzględniały silne powiązania pomiędzy partnerami oraz zakładały dalszą pogłębioną i stabilną współpracę (Kawecka-Wyrzykowska, 2015).

Wskazane dokumenty regulujące stosunki pomiędzy Unią Europejską a Republiką Gruzji świadczą o wysokim poziomie legalizacji partnerstwa. Partnerzy asygnowali dokumenty o randze traktatu międzynarodowego, dokumenty wdrażające oraz deklaracje. Ta ścieżka legislacyjna odzwierciedla drogę, jaką przebyli w celu stworzenia ram dla stabilnych i uregulowanych stosunków (w okresie partnerstwa strategicznego strony podpisywały około pięciu wspólnych dokumentów rocznie²).

¹ AA i DCFTA w pełni obowiązują od 1 lipca 2016 roku. AA był stosowany tymczasowo od 1 września 2014 roku (*EU relations with Georgia*, 2018).

² Informacja na podstawie danych Bazy Aktów Prawnych Unii Europejskiej EUR-LEX za lata 2009–2015; data kwerendy: grudzień 2016 roku (SPG, 2018).

Partnerstwo pomiędzy UE a Gruzją jest realizowane w wielu obszarach. PCA zakładała stworzenie podstaw współpracy prawnej, gospodarczej, społecznej, finansowej, obywatelskiej, naukowej, technologicznej oraz kulturalnej. W *Deklaracji praskiej* nacisk został położony na współpracę polityczną i gospodarczą, która ma na celu zacieśnioną kooperację multi- oraz bilateralną. Z kolei AA zakłada współpracę w obszarach dialogu i reform politycznych, a także w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz handlu. Główną domeną pozostaje współpraca gospodarcza i w zakresie handlu.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analiza celów oraz zagadnień podnoszonych przez UE i Gruzję w dokumentach określających strategię polityki zagranicznej wskazuje na stosunkowo wysoki poziom konwergencji³. Wydaje się, że w dużej mierze jest to wynikiem dążenia Gruzji do włączenia w struktury UE i NATO (Chitadze, 2014; Jones, 2014; Delcour, 2013; Gogolashvili, 2009). W konsekwencji najważniejsze cele polityki zagranicznej Gruzji są kompatybilne z celami UE (Chochia, Popjanevski, 2016; Andguladze, 2016). Warto zaznaczyć, że to podporządkowanie sprawia, że partnerzy podobnie definiują najważniejsze zagrożenia oraz kierunki rozwoju.

W ramach analizy konwergencji celów strategicznych Unii Europejskiej oraz Gruzji wyodrębniono w sumie 17 najbardziej wyrazistych pozycji dla obydwu partnerów. Spośród nich trzy uzyskały status celów pokrywających się, 11 uzyskało status celów komplementarnych, zaś trzy cele okazały się kompatybilne. Warto podkreślić, że w analizie nie wyodrębniono celów konkurencyjnych. Otrzymane wyniki nie są zaskakujące, ale uzupełniają narrację strategiczną dotyczącą pozycji międzynarodowej UE i Gruzji (Chitadze, 2014). Pomimo braku iden-

---

³ Analizy dokonano na podstawie dokumentów strategicznych Unii Europejskiej, Republiki Gruzji oraz wspólnych dokumentów obu partnerów obowiązujących w latach 2009–2015 (wyodrębniony spis znajduje się w aneksie 13.1.).

tycznych celów należy zwrócić uwagę na generalnie zbieżny kierunek działań podejmowanych przez partnerów na arenie międzynarodowej.

Cele pokrywające się to: 1) współpraca z organizacjami międzynarodowymi, 2) zwalczanie terroryzmu oraz 3) współpraca w ramach ENP. Cele komplementarne to: 1) współpraca bilateralna z partnerami, 2) integracja z UE, 3) zachowanie integralności terytorialnej, 4) rozwój systemów bezpieczeństwa i obrony, 5) współpraca z NATO, 6) poszerzenie UE o nowych członków, 7) stabilizacja w regionie, 8) współpraca z Rosją, 9) proces pokojowy na Bliskim Wschodzie, 10) pokój na świecie oraz 11) rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (*Common Foreign and Security Policy*, CSDP). Cele kompatybilne to: 1) integracja z NATO, 2) kształtowanie roli państwa gruzińskiego na arenie międzynarodowej oraz 3) opieka nad gruzińskimi obywatelami za granicą.

Interesujący jest także zestaw trzech najbardziej wyrazistych celów UE i Gruzji. Po stronie UE to relacje multilateralne, współpraca z partnerami oraz rozszerzenie organizacji o nowych członków, po stronie Gruzji zaś najbardziej wyraziste cele to współpraca z partnerami, integracja europejska oraz relacje multilateralne (tabela 13.1.). Treść celów nie jest identyczna, jednak podobna priorytetyzacja zamierzeń wskazuje na zbieżną wizję systemu międzynarodowego. Relacje multilateralne są realizowane poprzez stosunki z organizacjami międzynarodowymi, przy czym dla UE i Gruzji najważniejsze są: Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ, *United Nations*, UN), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE, *Organization for Security and Co-operation in Europe*, OSCE), Rada Europy (*Council of Europe*) i Światowa Organizacja Handlu (*World Trade Organization*, WTO); dopiero kolejne organizacje różnicują partnerów, szczególnie ze względu na zainteresowanie geograficzne (dla UE to Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations*, ASEAN), Unia Afrykańska (UA, *African Union*, AU) czy Liga Państw Arabskich (LPA, *League of Arab States*), dla Gruzji zaś to Organizacja na rzecz Demokracji i Rozwoju (*GUAM Organization for Democracy and Economic Development*, GUAM) i Wspólnota Niepodległych Państw (WNP, *Commonwealth of Independent States*, CIS).

Najważniejszymi partnerami w relacjach bilateralnych dla UE i Gruzji są USA i Rosja, natomiast pozostali ważni partnerzy dla UE to Chiny, Kanada, Brazylia, Indie i inne państwa o statusie mocarstw regionalnych lub państwa objęte kierunkowymi politykami sąsiedztwa, np. w ramach EaP; z kolei dla Gruzji ważne są państwa sąsiadujące, jak Armenia, Azerbejdżan i Turcja.

Tabela 13.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015

Cele strategiczne Unii Europejskiej			Cele strategiczne Gruzji		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Współpraca multilateralna z organizacjami międzynarodowymi	21,58%	1	Współpraca bilateralna z partnerami	13,28%
2	Współpraca bilateralna z partnerami	12,95%	2	Integracja z UE	13,28%
3	Rozszerzenie UE o nowych członków	11,51%	3	Współpraca multilateralna z organizacjami międzynarodowymi	12,55%
4	Rozwój systemów bezpieczeństwa i obrony	10,79%	4	Zachowanie integralności terytorialnej	11,81%
5	Proces pokojowy na Bliskim Wschodzie	7,91%	5	Integracja z NATO	8,86%
6	Pokój na świecie	7,91%	6	Stabilizacja w regionie	8,12%
7	Rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (CSDP)	7,19%	7	Współpraca z NATO	6,64%
8	Współpraca z NATO	5,76%	8	Współpraca z Rosją	5,90%
9	Zwalczanie terroryzmu	5,76%	9	Kształtowanie roli państwa gruzińskiego na arenie międzynarodowej	4,80%
10	Współpraca w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (ENP)	5,04%	10	Opieka nad gruzińskimi obywatelami za granicą	3,69%
11	Współpraca z Rosją	3,60%	11	Rozwój systemów bezpieczeństwa i obrony	3,32%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 13.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

W ramach analizy konwergencji zagadnień UE oraz Gruzji wyodrębniono w sumie 10 najbardziej wyrazistych zagadnień dla obydwu partnerów. Spośród nich dziewięć ma status pokrywających się: 1) ekonomia, 2) bezpieczeństwo i stabilizacja, 3) rozwój, 4) pokój, 5) demokracja, 6) prawa człowieka, 7) społeczeństwo obywatelskie, 8) energia i surowce energetyczne oraz 9) kwestie ochrony środowiska, jedno zagadnienie zaś ma status komplementarnego: kryzys ekonomiczny (tabela 13.2.). Tak wysoki poziom konwergencji może świadczyć o zbieżnej wizji systemu międzynarodowego. Warto zauważyć, że najbardziej wyrazistym zagadnieniem podnoszonym przez partnerów jest bezpieczeństwo i stabilizacja. Dodatkowo wśród pięciu najbardziej wyrazistych zagadnień powtarzają się rozwój, demokracja i kwestie ekonomiczne.

Tabela 13.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015

Zagadnienia Unii Europejskiej			Zagadnienia Gruzji		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Bezpieczeństwo i stabilizacja	29,41%	1	Bezpieczeństwo i stabilizacja	21,17%
2	Pokój	24,27%	2	Rozwój	19,71%
3	Rozwój	11,77%	3	Rozwój demokracji	14,23%
4	Rozwój demokracji	10,29%	4	Ekonomia	12,41%
5	Ekonomia	9,56%	5	Prawa człowieka	9,85%
6	Prawa człowieka	8,81%	6	Pokój	9,49%
7	Ochrona środowiska	2,21%	7	Spółeczeństwo obywatelskie	6,20%
8	Energia i surowce energetyczne	1,47%	8	Energia i surowce energetyczne	5,84%
9	Kryzys gospodarczy	1,47%	9	Ochrona środowiska	0,73%
10	Spółeczeństwo obywatelskie	0,74%	10	Kryzys gospodarczy	0,36%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 13.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Partnerstwo Unii Europejskiej i Gruzji przedstawia związek pomiędzy globalną potęgą międzynarodową (UE) a mniejszą potęgą regionalną (Gruzja). Ze względu na dużą asymetrię jest to interesujące studium przypadku. Role przyjmowane przez partnerów na arenie międzynarodowej się uzupełniają, a pomimo różnicy potencjałów mają oni podobną wizję ładu i reguł międzynarodowych. Na podstawie analizy modelu PIPR można zatem ocenić, że w przypadku tej relacji występuje konwergencja ról strategicznych.

Unia Europejska niewątpliwie jest aktorem o statusie globalnym, szczególnie ze względu na szerokie powiązania ekonomiczne i gospodarcze, ale także ze względu na polityczną obecność na świecie (Hettne, Soderbaum, 2005). Interesy UE są realizowane niemal na wszystkich kontynentach, a instrumenty takie jak sankcje są stosowane wobec największych graczy na arenie międzynarodowej (np. wobec Rosji) (Tulmets, 2007). Można więc przyjąć, że UE ma status *structural power*, która realizuje swoje cele za pomocą wielopoziomowych i wieloobszarowych instrumentów (Cross, Melissen, 2013). Jak zauważa Joseph Nye (2004; 1990), organizacje międzynarodowe korzystają z metod *hard power* oraz *soft power*. Unia Europejska chętniej posługuje się narzędziami *soft power*, a także wpływa na arenę międzynarodową poprzez zdolność do kreowania prawa międzynarodowego, wykorzystując narzędzia *normative power* (Matlary, 2006; McCormick, 2007). Gruzińska dyplomacja, oprócz charakterystycznego dla państw wykorzystywania narzędzi *hard power*, dysponuje także niektórymi narzędziami *soft power*. Należy przyjąć, że Gruzja również posiada status *structural power* ze względu na zdolność do tworzenia trwałych struktur w przestrzeni międzynarodowej⁴.

Kwestia określenia wpływu partnerów została oparta na wieloskładnikowej analizie danych ilościowych dotyczących takich kwestii,

---

⁴ Gruzja była inicjatorem oraz państwem założycielskim GUAM, która jest trwałą strukturą działającą od 1997 roku (*Charter of Organization for Democracy and Economic Development*, 2006).

jak populacja, terytorium czy poziom wzrostu gospodarczego (SPG, 2018a). Oczywiście jest, że UE osiągnęła istotnie wyższy wynik niż Gruzja. Unia Europejska bezdyskusyjną przewagę osiąga we wskaźnikach kumulatywnych, to znaczy tych, w których wynik jest sumą osiągnięć państw członkowskich. Wśród przyczyn relatywnie niskiego wyniku Gruzji warto przywołać obiektywne problemy gospodarcze, wobec których państwo stanęło w 1991 roku oraz zaogniające się konflikty wewnętrzne.

Wzajemna obecność dyplomatyczna partnerów jest realizowana przez akredytację i działalność misji dyplomatycznych. W Tbilisi od 2009 roku funkcjonuje Delegatura Unii Europejskiej w Gruzji (*Delegation of the European Union to Georgia*), która zastąpiła otwartą w 1995 roku Delegaturę Komisji Europejskiej (*Delegation of the European Commission to Georgia*) (Delegation of the European Union to Georgia, 2016a). Z kolei w UE Gruzja afiliowała stałe przedstawicielstwo przy Unii Europejskiej (*Mission of Georgia to the European Union*), działające przy Ambasadzie Gruzji w Królestwie Belgii (*Embassy of Georgia to the Kingdom of Belgium*) (Embassy of Georgia to the Kingdom of Belgium, 2015). Obecność ekonomiczna Gruzji w UE jest zgodnie z przyjętą metodologią niska, ponieważ państwo nie znalazło się w gronie 10 najważniejszych partnerów handlowych UE (European Commission, 2017; Eastern Partnership Summit, 2015). Również obecność ekonomiczna UE w Gruzji jest niska, ponieważ dla bilansu gospodarczego Gruzji najważniejsze są państwa zrzeszone w takich strukturach, jak: Organizacja Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego (*Organization of Black Sea Economic Cooperation*, BSEC), Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organisation for Economic Cooperation and Development*, OECD), WNP oraz GUAM (GEOSTAT, 2018). Wzajemna obecność społeczna i kulturowa jest widoczna przez pryzmat wielu cyklicznie organizowanych inicjatyw, jak na przykład Dni Gruzińskie czy Dni Europy (ta kwestia została opisana szerzej w podrozdziale dotyczącym zaufania).

Role międzynarodowe UE i Gruzji są wielowymiarowe, na co wskazuje analiza narracji strategicznych odnoszących się do systemu międzynarodowego. Unia Europejska jest organizacją przede wszyst-

kim o charakterze ekonomiczno-politycznym i swoje główne cele realizuje w tych właśnie obszarach (Hocking, Spence, 2016; Sjursen, 2013). Pozycja organizacji jest oparta na założeniu współpracy z innymi organizacjami oraz państwami, a więc poprzez politykę multilateralną oraz bilateralną (EU High Representative Javier Solana, 2008). Unia Europejska działa na arenie międzynarodowej szczególnie w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na świecie, do czego dąży przy uwzględnieniu wartości demokratycznych, poszanowania prawa międzynarodowego oraz praw człowieka. Organizacja swoje cele realizuje za pomocą instrumentów dyplomatycznych (np. poprzez instrument partnerstwa czy szeroko rozumianą politykę sąsiedztwa) oraz ekonomicznych (np. poprzez wymianę handlową, walutę euro czy udzielanie pomocy rozwojowej). Unia bywa nazywana przez analityków supermocarstwem, szczególnie ze względu na potencjał gospodarczy oraz polityczny, mierzony jako suma potencjałów państw członkowskich, które współpracują w celu realizacji wspólnych interesów (Gänzle, Makhani, Grimm, 2012; Moravcsik, 2009; McCormick, 2007).

Z kolei rola międzynarodowa Gruzji wydaje się wyczerpywać znamiona małego państwa, niemającego bezpośredniego dostępu do surowców strategicznych. W swojej polityce zagranicznej Gruzja pragnie „wzmóc wysiłki w celu zapewnienia [swego] aktywnego uczestnictwa na arenie międzynarodowej poprzez wspieranie nowej fali demokratyzacji, przyczynianie się do wzmocnienia bezpieczeństwa międzynarodowego i współpracę w kwestiach bezpieczeństwa energetycznego. Ponadto, w celu wzbogacenia światowego dziedzictwa kulturowego, jej zadaniem jest prezentowanie i popularyzowanie za granicą kulturowego i historycznego dziedzictwa Gruzji. Wszystko to pozwoli przyczynić się do uznania roli Gruzji w systemie międzynarodowym i zapewni jej miejsce w międzynarodowym rynku pracy” (*Foreign Policy Strategy 2006–2009*, 2006). Gruzja zakłada realizację celów w polityce zagranicznej, podobnie jak UE, przy poszanowaniu zasad demokratycznych, prawa międzynarodowego oraz praw człowieka. Jednak państwo gruzińskie przede wszystkim dąży do odzyskania integralności terytorialnej (choć od 2013 roku uległ zmianie sposób artykulacji tego celu) oraz integracji z UE i członkostwa w NATO (Piechowiak-Lamparska,

2013). Istotnym instrumentem polityki zagranicznej są partnerstwa (np. z USA), a także ściśle relacje z państwami Kaukazu Południowego oraz regionów Morza Kaspijskiego i Morza Czarnego (Kuchins, Man-koff, Backes, 2016).

3. Zaufanie

W relacji pomiędzy UE i Gruzją zaufanie, a zatem pogłębianie wzajemnego zrozumienia i okazywanie szacunku, wydają się mieć duże znaczenie. Partnerzy kładą nacisk zarówno na budowę trwałych i efektywnych podstaw do współpracy, jak i na działania tu i teraz, a więc w odpowiedzi na bieżące potrzeby. Można stwierdzić, że zaufanie jako czynnik warunkujący relację partnerską stanowi główny filar relacji unijno-gruzińskich.

Proces wzajemnego zrozumienia oparty jest na instytucjonalizacji podejmowanych działań. W tym celu powołano w Gruzji Centrum Informacyjne UE (*EU Info Center*) oraz 52 regionalne Centra Informacyjne i Komunikacyjne (*Information and Communication Centres*), których zadaniem było udzielanie informacji o organizacji oraz wsparcie wspólnych projektów i inwestycji (*Fact Sheet*, 2016). W Tbilisi funkcjonuje także wspomniana wcześniej Delegatura Unii Europejskiej, a w Brukseli działa Stałe Przedstawicielstwo Gruzji przy UE, których zadaniem jest bieżąca współpraca na wszystkich poziomach oraz promowanie tradycji, kultury i wartości.

W celu promocji partnera oraz przybliżenia jego kultury i tradycji zarówno UE, jak i Gruzja podejmowały się organizacji wydarzeń oraz inicjatyw mających w efekcie jeszcze bardziej zbliżyć ich do siebie oraz zaakcentować obecność partnera w przestrzeni publicznej. Przykładem może być odbywający się regularnie 5 maja w Gruzji Dzień Europy, w którego obchodach uczestniczą wspólnie najważniejsi gruzińscy urzędnicy państwowi oraz przedstawiciele unijnej dyplomacji, a także organizowane są festyny dla obywateli (EU Neighbours, 2018). Również Gruzja stara się promować swój kraj w Unii Europejskiej poprzez upowszechnianie historii, tradycji i kultury gruzińskiej w państwach

członkowskich (choćby poprzez organizację Dni Gruzjińskich, Dni Kultury Gruzjińskiej czy prezentację kulinariów). Dorocznie Stałe Przedstawicielstwo Gruzji w UE organizuje 26 maja obchody Dnia Niepodległości Gruzji. W uroczystościach uczestniczą wysocy unijni urzędnicy, co jest potwierdzeniem istotności tej relacji dla obydwu stron (Embassy of Georgia to the Kingdom of Belgium, 2018). Warto podkreślić, że tego typu gesty, pomimo że są praktycznie niemierzalne, mogą wpływać pozytywnie na jakość relacji partnerskiej.

Zarówno w PCA, jak i w AA można znaleźć informacje dotyczące poszanowania wartości ważnych dla partnerów. Wskazuje to na dużą wagę, jaką strony przykładają do wspólnych korzeni cywilizacyjnych i kulturowych, które niekiedy mogą być prawie niedostrzegalne ze względu na różnice w tempie rozwoju gospodarczego czy transformacji politycznej (AA, 2014, s. 5–7). Z tych dokumentów wynika również bardzo wyrównany udział stron w procesie decyzyjnym. Analiza narracji strategicznych wskazuje, że partnerzy nie podważali nawzajem swoich interesów na arenie międzynarodowej oraz nie popełniali intencjonalnych gaf dyplomatycznych. Przeciwnie, szczególnie Unia Europejska deklaruje wsparcie dla Gruzji w jej dążeniach do odzyskania integralności terytorialnej (AA, 2014, s. 5–6), Gruzja zaś popiera państwa unijne w walce z terroryzmem (AA, 2014, s. 6).

4. Ugruntowanie współpracy

Współpraca pomiędzy UE i Gruzją wydaje się solidnie ugruntowana. Jej otwarty charakter, zaangażowanie instytucjonalne, duża liczba wspólnych inicjatyw oraz odporność na zewnętrzne i wewnętrzne wyzwania świadczą o funkcjonowaniu ugruntowanej relacji. Warto podkreślić, że od czasu dołączenia Gruzji do programu EaP w 2009 roku wiele z tych elementów jest stopniowo wzmacnianych i poszerzanych.

Formalnie partnerzy nie wyznaczyli horyzontu czasowego partnerstwa. AA porusza kwestię dalszego rozwoju współpracy i określa ją jako „wspólną dla Stron chęć dalszego rozwijania, wzmacniania i rozszerzania łączących je stosunków w sposób ambitny i innowacyjny”

(AA, 2014, s. 5). Partnerzy zaznaczają, że „pragnąc rozwijać regularny dialog polityczny na temat dwustronnych i międzynarodowych kwestii będących przedmiotem wspólnego zainteresowania” (AA, 2014, s. 5), nie zamykają żadnej z możliwych ścieżek rozwoju dla dalszych stosunków.

W okresie funkcjonowania partnerstwa strategicznego jednostronne zaangażowanie instytucjonalne stron stopniowo wzrastało⁵. Od początku jednak było ono wysokie i świadczyło zarówno o wcześniejszym zaangażowaniu, jak i priorytetowym traktowaniu. Ze strony Gruzji zaangażowanie instytucjonalne na poziomie ministerialnym było do 2017 roku realizowane przez ministra stanu ds. europejskiej i euroatlantyckiej integracji (*State Minister of Georgia on European and Euro-Atlantic Integration*). Świadczyło to o szczególnym znaczeniu, jakie Gruzja nadaje partnerstwu z UE oraz wszystkim kwestiom związanym z działalnością partnera. Ministerstwo podzielone było na dwa główne departamenty, z których jeden dotyczył partnerstwa z UE, drugi zaś partnerstwa z NATO (*State Minister of Georgia on European and Euro-Atlantic Integration*, 2015). Dodatkowo, oprócz specjalnie dedykowanego resortu, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (*Ministry of Foreign Affairs*) wydzielony został Departament ds. Integracji Europejskiej (*European Integration Department*), w ramach którego funkcjonują Wydział ds. Współpracy UE–Gruzja (*Georgia–EU Cooperation Division*) oraz Wydział ds. Analizy Polityki oraz Koordynacji Programów UE (*EU Policy Analysis and Programmes Coordination Division*) (*Ministry of Foreign Affairs of Georgia*, 2015). Również w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego i Infrastruktury (*Ministry of Regional Development and Infrastructure of Georgia*) został powołany Departament ds. Integracji Europejskiej, Reform oraz Innowacji (*Department of European Integration, Reform and Innovation*) (*Ministry of Regional Development and Infrastructure of Georgia*, 2015).

---

⁵ Zaangażowanie instytucjonalne zostało wyznaczone na podstawie informacji zawartych na angielskojęzycznych stronach internetowych instytucji EU i Gruzji; data kwerendy: grudzień 2016 roku.

Jednostronne zaangażowanie Unii Europejskiej także systematycznie wzrastało. W Komisji Europejskiej sprawami dotyczącymi m.in. relacji z Gruzją, a w szczególności strategiczną integracją, zajmuje się komisarz ds. europejskiej polityki sąsiedztwa i negocjacji akcesyjnych (*Commissioner of Neighbourhood and Enlargement Negotiations*) (European Commission, 2018). Natomiast w Parlamencie Europejskim została powołana Delegacja do Komisji Współpracy Parlamentarnej UE–Armenia i UE–Azerbejdżan oraz do Komisji Parlamentarnej Stowarzyszenia UE–Gruzja (*Delegation to the EU–Armenia and EU–Azerbaijan Parliamentary Cooperation Committees and the EU–Georgia Parliamentary Association Committee*), której zadaniem jest współpraca na poziomie parlamentarnym (European Parliament, 2018). Bardzo istotne jest także finansowe zaangażowanie UE. Ze względu na realizację jednego z celów stowarzyszenia – rozwoju Gruzji i jej ścisłej integracji politycznej i gospodarczej z UE – udział finansowy strony unijnej jest znaczący. Finansowaniu podlega szereg programów realizowanych zarówno w Gruzji, jak i w regionie Kaukazu Południowego czy w regionie Morza Czarnego oraz Morza Kaspijskiego (*Fact Sheet*, 2016).

Gruzja oraz Unia Europejska współpracują ze sobą na wielu obszarach. Są to przede wszystkim sektory sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa, praw człowieka, demokratyzacji i społeczeństwa obywatelskiego, rozwiązywania konfliktów, gospodarki, handlu i zarządzania finansami publicznymi, infrastruktury, środowiska i rozwoju wsi, edukacji oraz zdrowia i rozwoju społecznego. W 2015 roku realizowanych było ponad 100 projektów (Delegation of the European Union to Georgia, 2016). Adresatem podejmowanych działań jest przede wszystkim Gruzja, co wynika z istotnej dysproporcji potęg oraz potrzeby transformacji społecznej i gospodarczej państwa.

Partnerstwo pomiędzy UE a Gruzją jest silnie osadzone w koncepcji wzajemnej pomocy i solidarności wobec wyzwań zewnętrznych. Solidarność w sytuacjach zagrożeń, a więc powiązanych z obronnością i konfliktami zbrojnymi, ale także z zagrożeniem terroryzmem i ekstremizmem (szczególnie islamskim), jest bardzo istotnym czynnikiem integrującym partnerów. Do najważniejszych wyzwań zewnętrznych należało ustabilizowanie sytuacji wewnętrznej Gruzji, ale także szerzej

– sytuacji w obszarze Kaukazu Południowego po konflikcie zbrojnym pomiędzy Rosją a Gruzją w sierpniu 2008 roku. Pomimo że właściwy konflikt miał miejsce przed okresem objętym badaniem, to jednak ze względu na skutki odczuwane obecnie stanowi najważniejszy kryzys zewnętrzny, który pozwolił na przetestowanie chęci zaangażowania i solidarności Unii Europejskiej (Whitman, Wolff, 2009).

Konflikt sierpniowy i jego późniejsze implikacje spowodowały intensyfikację działań powołanego w 2003 roku Specjalnego Przedstawiciela UE w Regionie Kaukazu Południowego (*EU Special Representative for the South Caucasus*), który w 2011 roku zyskał status Specjalnego Przedstawiciela UE w Regionie Kaukazu Południowego i ds. Kryzysu w Gruzji (*EU Special Representative for the South Caucasus and the crisis in Georgia*). Ważnym krokiem było także powołanie w 2008 roku EUMM. Głównym celem misji jest monitorowanie przestrzegania porozumienia o zawieszeniu broni oraz patrolowanie terenów graniczących z separatystycznymi republikami (European Union Monitoring Mission in Georgia, 2018).

Kolejnym przykładem wzajemnej solidarności jest włączenie się Gruzji do działań realizowanych w ramach unijnej CSDP, w tym w walce z terroryzmem. Gruzja w dążeniu do wsparcia wysiłków Unii Europejskiej w zakresie stabilizowania sytuacji na świecie uczestniczyła w misjach w Republice Środkowej Afryki, w Mali oraz na Ukrainie. Jest to znaczące zaangażowanie, świadczące o chęci współuczestnictwa Gruzji w wyzwaniach podejmowanych przez Unię Europejską (*Fact Sheet*, 2016; Piechowiak-Lamparska, 2013). Gruzja nie wykazywała jednak aktywnego wsparcia dla UE w walce z kryzysem finansowym i migracyjnym.

Partnerstwo nie napotkało w latach 2009–2015 na istotne wyzwania wewnętrzne. Obie strony przestrzegały ustalonych w bilateralnych dokumentach reguł, co w konsekwencji nie doprowadziło do zadrażnień. Analizując narrację dotyczącą wzajemnych stosunków, nie można odnaleźć także zadawnionych kwestii (sprzed 2009 roku), które nie zostały rozstrzygnięte.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Istnienie wyjątkowych powiązań pomiędzy partnerami jest kwestią trudną do jednoznacznej oceny. W przypadku relacji unijno-gruzińskiej nie zaobserwowano znaczącej personalizacji polityki zagranicznej. Partnerzy powołują się jednak na pozytywny wpływ wspólnych doświadczeń i wartości w najważniejszych dwustronnych dokumentach, przede wszystkim w PCA oraz AA. W PCA można znaleźć odwołania zarówno do „istniejących więzi”, jak i „wspólnie uznawanych wartości” (PCA, 1996, s. 3). Sygnatariusze wyrażają także „przekonanie o nadrzędnym znaczeniu państwa prawa i poszanowania praw człowieka, w szczególności praw mniejszości, wprowadzenia systemu opartego na pluralizmie oraz wolnych i demokratycznych wyborach, a także liberalizacji gospodarczej mającej na celu wprowadzenie gospodarki rynkowej oraz uznając wysiłki Gruzji na rzecz utworzenia systemu politycznego i gospodarczego opartego na tych zasadach” (PCA, 1996, s. 4). Umieszczenie odwołania do wspólnie wyznawanych wartości świadczy o tym, że są one istotne dla stron umowy i mogą wpływać na ich relację.

Również w AA Unia Europejska i Gruzja odwołują się do podzielanych wartości. Partnerzy uznają, że „wspólne wartości, na których opiera się UE – mianowicie demokracja, poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności oraz praworządność – stanowią kluczowe elementy stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej [...]” oraz że „Gruzja, jako państwo wschodnioeuropejskie, z zaangażowaniem stara się wdrażać i propagować te wartości” (AA, 2014, s. 5). Dodatkowo w dokumencie strony uznają za istotne „łączące Gruzję z państwami członkowskimi więzi historyczne i wspólne wartości” (AA, 2014, s. 5). Warto podkreślić, że odwołanie do historii najnowszej, a więc do konfliktu rosyjsko-gruzińskiego z 2008 roku, stanowi ważny przyczynek do pozytywnej oceny wartości wspólnych doświadczeń. Partnerzy uznają „znaczenie zaangażowania Gruzji w osiągnięcie pojednania i jej starania o przywrócenie integralności terytorialnej oraz pełnej i skutecznej kontroli nad gruzińskimi obszarami Abchazji i Regionu Cchinwali / Osetii Południowej, w dążeniu do pokojowego i trwałego rozwiązania konfliktu w oparciu o zasady prawa międzynarodowego, a także

zaangażowania UE we wspieranie pokojowego i trwałego rozwiązania konfliktu” (AA, 2014, s. 5).

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Partnerstwo UE–Gruzja charakteryzuje się wysokim poziomem regularyzacji. Przejawia się ona w działalności wspólnych ciał, które mogą samodzielnie podejmować decyzje w kwestiach związanych z funkcjonowaniem relacji oraz w liczbie i standaryzacji spotkań bilateralnych. W AA można także znaleźć szczegółowy opis mechanizmu rozwiązywania kwestii spornych. Mechanizm uwzględnia konsultacje i mediacje, postępowanie mające na celu rozstrzygnięcie sporu (w tym powołanie organu arbitrażowego czy skargi do Trybunału Sprawiedliwości UE (*Court of Justice of the EU*)) lub odniesienie do zobowiązań w ramach WTO (AA, *Rozdział 14, Rozstrzyganie sporów*, s. 96–104).

Początkowo PCA przewidywała oraz regulowała działanie wspólnych ciał, uwzględniając przy tym złożony charakter współpracy oraz jej wielopoziomowość. Przede wszystkim dialog polityczny prowadzony był na szczeblu ministerialnym przez Radę Współpracy (*Cooperation Council*) oraz na szczeblu parlamentarnym przez Parlamentarną Komisję Współpracy (*Parliamentary Cooperation Committee*). Dodatkowo powołano Grupę Kontaktową ds. Węgla i Stali (*Contact Group on Coal and Steel Matters*). Do wspierania zadań Rady Współpracy został ustanowiony Komitet Współpracy (*Cooperation Committee*), który miał możliwość powoływania podkomitetów (stałych oraz czasowych) posiadających także, podobnie jak Komitet, częściowe prawo do podejmowania decyzji.

Po podpisaniu AA zastąpiono ustalenia i ciała ustanowione w PCA. Nadzór nad stosowaniem i wykonywaniem AA powierzono Radzie Stowarzyszenia (*Association Council*), która jest wspierana przez Komitet Stowarzyszenia (*Association Committee*). Z kolei organami mającymi wspierać Komitet są podkomitety (*Sub-committees*) powoływane przez Komitet zgodnie z zapotrzebowaniem. Rada Stowarzyszenia może powoływać według uznania i potrzeby komitety specjalne (*Special committees*) oraz inne organy (*Bodies*). Powyższe ciała funkcjonują obok

Komisji Parlamentarnej Stowarzyszenia (*Parliamentary Association Committee*), która ma stanowić forum spotkań i wymiany poglądów między członkami Parlamentu Europejskiego i Parlamentu Gruzji. Dodatkowo na mocy AA ustanowiono Platformę Społeczeństwa Obywatelskiego (*Civil Society Platform*).

Relację charakteryzuje regularność i standaryzacja, o których świadczą odbywające się co najmniej raz w roku posiedzenia Rady Stowarzyszenia na szczeblu ministerialnym czy posiedzenia Komitetu Stowarzyszenia. Również wszelkie komitety i podkomitety zbierają się zgodnie z częstotliwością ustaloną w wewnętrznych regulaminach (AA, 2014).

W latach 2009–2015 partnerzy spotykali się na wszystkich poziomach (egzekutywy wyższego szczebla, urzędników na poziomie ministerialnym, specjalistów i parlamentarnym) ok. 18 razy w roku. Najwięcej spotkań odbyło się na poziomie ministerialnym⁶. Nie stwierdzono braku zaplanowanych spotkań poszczególnych ciał. Można wskazać również na przeprowadzenie wielu inicjatyw, które miały na celu wzmocnienie nieformalnych powiązań pomiędzy UE a Gruzją, np. powołanie Rady Biznesu UE–Gruzja (*EU–Georgia Business Council*), której celem jest promowanie współpracy gospodarczej czy szkolenia w ramach projektu *Wsparcia dla systemu sądownictwa karnego w Gruzji (Support to the Criminal Justice Sector in Georgia)* (Delegation of the European Union to Georgia, 2016b).

5. Podsumowanie

Partnerstwo pomiędzy UE i Gruzją spełnia warunki konieczne przyjęte w projekcie dla funkcjonowania partnerstwa strategicznego. Uwagę zwraca wysoki poziom zaufania, który jest efektem relacji opartej na wzajemnym zrozumieniu i szacunku. Wysoki poziom konwergencji

---

⁶ Liczba oraz poziom spotkań zostały wyznaczone na podstawie informacji zawartych na angielskojęzycznych stronach internetowych instytucji EU i Gruzji (w zakresie sekcji „news”); data kwerendy: grudzień 2016 roku (SPG, 2018a).

celów i ról strategicznych wskazuje, że partnerzy są gotowi do dalszej efektywnej kontynuacji współpracy. Również wysoki poziom regularyzacji oraz pozytywny wpływ niektórych szczególnych powiązań (podzielane wartości oraz wspólne doświadczenia) świadczą o solidnym ugruntowaniu relacji partnerskiej. Partnerstwo strategiczne UE–Gruzja okazało się odporne na kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne, co pozwala na podejmowanie wspólnych działań i realizowanie projektów w wielu obszarach. Beneficjentem partnerstwa wydaje się przede wszystkim Gruzja, jednak dzięki niemu Unia Europejska zyskała wiarygodnego partnera w regionie Kaukazu Południowego.

Obaj partnerzy czerpią z relacji korzyści, co może pozytywnie wpływać na jej dalszy rozwój. Przyszłość partnerstwa jest trudna do przewidzenia. Gruzja deklaruje chęć członkostwa w UE, Unia przejawia chęć dalszej bliskiej współpracy, jednak nie artykułuje przewidywanego terminu poszerzenia organizacji o państwo gruzińskie. Mimo to wydaje się, że ta rozbieżność nie przeszkadza partnerom w realizacji wspólnych celów.

Bibliografia

- Andguladze M. (2016). European Self-Regulations Mechanism: The Case Study for Georgia. W: T. Kerikmäe, A. Chochia (red.), *Political and Legal Perspectives of the EU Eastern Partnership Policy* (s. 227–246). London: Springer.
- Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the One Part, and Georgia, of the Other Part.* (2014). Pobrane z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)&qid=1530999443571&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02)&qid=1530999443571&from=EN).
- Bolkvadze K., Lebanidze B. (2016). Building a Security Community in the EU's Neighbourhood? Experiences from Georgia. W: P. Reiker (red.), *External Governance as Security Community Building* (s. 79–105). London: Palgrave Macmillan.
- Charter of Organization for Democracy and Economic Development.* (2006).

- Pobrane z: <https://guam-organization.org/en/charter-of-organization-for-democracy-and-economic-development-guam/>.
- Chitadze N. (2014). European Integration as one of the Main Foreign Policy and National Security Priorities of Georgia. *Journal of Social Sciences*, 3(2), 29–38.
- Chochia A., Popjanevski J. (2016). Change of Power and Its Influence on Country's Europeanization Process. Case Study: Georgia. W: T. Kerikmäe, A. Chochia (red.), *Political and Legal Perspectives of the EU Eastern Partnership Policy* (s. 197–210). London: Springer.
- Cohen S. B. (2014). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Lanham–Boulder–New York–London: Rowman & Littlefield.
- Cross M., Melissen J. (2013). *European Public Diplomacy: Soft Power at Work*. London: Springer.
- Delcour L. (2013). Meandering Europeanisation. EU Policy Instruments and Policy Convergence in Georgia under the Eastern Partnership. *East European Politics*, 29(3), 344–357.
- Delegation of the European Union to Georgia. (2016). *Projects in Georgia*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/delegations/georgia/1238/projects-georgia_en.
- Delegation of the European Union to Georgia. (2016a). *About the EU Delegation to Georgia*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/delegations/georgia/1236/about-eu-delegation-georgia_en.
- Delegation of the European Union to Georgia. (2016b). *Support to the Criminal Justice Sector in Georgia (AAP 2011)*. Pobrane z: https://eeas.europa.eu/delegations/georgia/6941/support-criminal-justice-sector-georgia-aap-2011_en.
- Eastern Partnership Summit. (2015). *Facts and Figures about the Eastern Partners of the European Union*. Pobrane z: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6836772/6-20052015-BP-EN.pdf/1b8e0bd3-a47d-4ef4-bca6-9fbb7ef1c7f9>.
- Embassy of Georgia to the Kingdom of Belgium. (2015). *Ambassador's Welcome Speech*. Pobrane z: http://belgium.mfa.gov.ge/default.aspx?sec_id=1320&lang=2.
- Embassy of Georgia to the Kingdom of Belgium. (2018). *100th Anniversary of the First Democratic Republic of Georgia Celebrated in Brussels*. Pobra-

- ne z: http://belgium.mfa.gov.ge/default.aspx?sec_id=395&lang=2&NewsID=132433.
- Emerson M., Kovziridze T. (2016). *Deepening EU–Georgian Relations: What, why and how?* Brussels: Centre for European Policy Studies. Pobrane z: <https://www.ceps.eu/system/files/Georgia%20e-version%20with%20covers.pdf>.
- EU High Representative Javier Solana. (2008, December). *Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf.
- EU Neighbours. (2018). *EU to Host Europe Day in Georgian Capital*. Pobrane z: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/news/eu-host-europe-day-georgian-capital>.
- EU Relations with Georgia*. (2018). Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/georgia/>.
- EU–Georgia. Eastern Partnership: Supporting Reforms, Promoting Change*. Pobrane z: <http://www.consilium.europa.eu/media/21853/eu-georgia.pdf>.
- European Commission. (2017). *EU Top Trade Partners, 2016*. Pobrane z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf.
- European Commission. (2018). *European Neighbourhood Policy & Enlargement Negotiations*. Pobrane z: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/hahn_en.
- European Parliament. (2018). *DSCA: Delegation (Armenia, Azerbaijan, Georgia)*. Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/delegations/en/dsca/about/introduction>.
- European Union Monitoring Mission in Georgia. (2018). *Factsheet and Figures*. Pobrane z: https://eumm.eu/en/about_eumm/facts_and_figures.
- Fact Sheet. EU–Georgia Relations*. (2016). Brussels. Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-georgia_factsheet_en.pdf.
- Gänzle S., Makhan D., Grimm S. (2012). *The European Union and Global Development*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- GEOSTAT. (2018). *External Trade*. Pobrane z: http://geostat.ge/index.php?action=page&p_id=133&lang=geo.
- Gogolashvili K. (2009). The EU and Georgia: The Choice is in the Context. *Europe in Dialogue*, 1, 92–129.

- Hettne B., Soderbaum F. (2005). Civilian Power or Soft Imperialism. The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism. *European Foreign Affairs Review*, 10(4), 535–552.
- Hocking B., Spence D. (red.). (2016). *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. London: Springer.
- Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. (2009). Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf.
- Jones S. F. (2014). Georgia's European Aspirations and the Eastern Partnership. W: S. F. Jones (red.), *The Making of Modern Georgia, 1918–2012: The First Georgian Republic and Its Successors* (s. 79–103). London–New York: Routledge.
- Kawecka-Wyrzykowska E. (2015). The EU–Georgia Association Agreement: An Instrument to Support the Development of Georgia or Lip Service? *Comparative Economic Research*, 18(2), 77–97.
- Korosteleva E. (2012). *The European Union and Its Eastern Neighbours: Towards a More Ambitious Partnership?* London–New York: Routledge.
- Kuchins A. C., Mankoff J., Backes O. (2016). *Georgia in a Reconnecting Eurasia: Foreign Economic and Security Interests*. Lanham–Boulder–New York–London: Rowman & Littlefield.
- Larsen H. B. L. (2012). The Russo-Georgian War and Beyond: Towards a European Great Power Concert. *European Security*, 21(1), 102–121.
- Mai'a K., Melissen J. (2013). *European Public Diplomacy: Soft Power at Work*. London: Springer.
- Matlary J. H. (2006). When Soft Power Turns Hard: Is an EU Strategic Culture Possible? *Security Dialogue*, 37(1), 105–121.
- Mayer S. (2017). The EU and NATO in Georgia: Complementary and Overlapping Security Strategies in a Precarious Environment. *European Security*, 26(3), 435–453. DOI: 10.1080/09662839.2017.1352579.
- McCormick J. (2007). *The European Superpower*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ministry of Foreign Affairs of Georgia. (2015). *Structure*. Pobrane z: <http://www.mfa.gov.ge>.
- Ministry of Foreign Affairs. (2006). *Foreign Policy Strategy 2006–2009*. Pobrane z: https://www.gfsis.org/media/download/GSAC/resources/115_1973_997704_Strategy_MFA2006-2009En.pdf.

- Ministry of Regional Development and Infrastructure of Georgia. (2015). *Structure*. Pobrane z: <http://www.mrdi.gov.ge>.
- Moravcsik A. (2009). Europe: The Quiet Superpower. *French Politics*, 7(3–4), 403–422.
- Nye J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
- Nye J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Parmentier F. (2009). Normative Power, EU Preferences and Russia. Lessons from the Russian-Georgian War. *European Political Economy Review*, 9 (Summer), 49–61.
- Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and Their Member States, of the one Part, and Georgia, of the Other Part*. (1996). Pobrane z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:r:701910ef-7568-4c38-a197-567f1d536be6.0020.02/DOC_1&format=PDF.
- Piechowiak-Lamparska J. (2013). The Position of Georgia on the International Arena after 2008. W: J. Marszałek-Kawa (red.), *Dilemmas of Contemporary Asia: Deliberations on Politics* (s. 419–435). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Piechowiak-Lamparska J. (2018). The Development of Civil Society in Georgia. W: A. Jarosz, K. Kačka (red.), *Models of European Civil Societies: Transnational Perspectives on Forming of Modern Societies in Central Europe*. *CGS Studies Vol. 7* (s. 233–245). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Rondeli A. (2014). The Russian-Georgian War and Its Implications for Georgia's State Building. W: S. F. Jones (red.), *The Making of Modern Georgia, 1918–2012: The First Georgian Republic and Its Successors* (s. 35–48). London–New York: Routledge.
- Sjursen H. (2013). *Civilian or Military Power? European Foreign Policy in Perspective*. London–New York: Routledge.
- SPG. (2018). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018a). *List of Formal Bilateral Meetings EU–Georgia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence EU–Georgia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.

- State Minister of Georgia on European and Euro-Atlantic Integration. (2015). *Structure*. Pobrane z: <http://eu-integration.gov.ge>.
- Tarkhan-Mouravi G. (2014). Georgia's European Aspirations and the Eastern Partnership. W: S. F. Jones (red.), *The Making of Modern Georgia, 1918–2012: The First Georgian Republic and Its Successors* (s. 49–73). London–New York: Routledge.
- Tulmets E. (2007). Can the Discourse on “Soft Power” Help the EU to Bridge its Capability-Expectations Gap? *European Political Economy Review*, 7 (Summer), 195–226.
- Whitman R. G., Wolff S. (2010). The EU as a Conflict Manager? The Case of Georgia and Its Implications. *International Affairs*, 86(1), 87–107.

Aneks 13.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015

Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and Their Member States, of the One Part, and Georgia, of the Other Part. (1996). Pobrane z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:701910ef-7568-4c38-a197-567f1d536be6.0020.02/DOC_1&format=PDF.

Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and Their Member States, of the One Part, and Georgia, of the Other Part. (2014). Pobrane z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)&qid=1530999443571&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02)&qid=1530999443571&from=EN).

Strategiczne dokumenty Unii Europejskiej w latach 2009–2015

EU High Representative Javier Solana. (2008, December). *Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World*. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf.

- Council of the European Union. (2009, July). *Presidency Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11225-2009-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2009, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6-2009-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2010, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13-2010-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2010, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-30-2010-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2011, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-23-2011-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2011, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-139-2011-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2012, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-76-2012-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2012, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-205-2012-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2013, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-104-2013-EXT-1/en/pdf>.
- European Council. (2013, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2014, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-79-2014-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2014, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-237-2014-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2015, July). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-22-2015-INIT/en/pdf>.
- European Council. (2015, December). *Conclusions*. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-28-2015-INIT/en/pdf>.

Strategiczne dokumenty Gruzji w latach 2009–2015

- Ministry of Foreign Affairs. (2006). *Foreign Policy Strategy 2006–2009*. Pobrane z: https://www.gfsis.org/media/download/GSAC/resources/115_1973_997704_Strategy_MFA2006-2009En.pdf.

Ministry of Foreign Affairs. (2012). *National Security Concept of Georgia*. Pobrane z: <http://www.mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx?lang=en-US>.

Parliament of Georgia. (2013). *Resolution on Basic Directions of Georgia's Foreign Policy*. Pobrane z: <http://www.parliament.ge/en/ajax/download-File/23920/Parlementsresolutie>.

Partnerstwa strategiczne ASEAN

Agata Domachowska

14. Skazani na współpracę? Partnerstwo ASEAN–Chiny

Abstract: ASEAN's strategic partners network features ten Dialogue Partners that represent the developed as well as developing countries. China became ASEAN's full Dialogue Partner in 1996, and only seven years after it succeeded in upgrading the relationship to the strategic partnership level. Remarkably, the cooperation between partners is truly multi-dimensional, involving political dialogue, economic integration agenda, socio-cultural relations and consultations on regional and international security. Still, economics has remained the cornerstone of this partnership, with China being currently the largest trading partner of ASEAN and ASEAN, in turn, ranking as the third most important partner of China. At the same time, the China–ASEAN partnership features some unresolved issues. The main challenge to the partnership proves to be maritime security, especially with regard to the territorial disputes in the South China Sea.

Keywords: ASEAN, China, South China Sea, strategic partnership

1. Wprowadzenie

Chiny to pierwsze państwo, z którym Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) zawarło deklarację o partnerstwie strategicznym (2003 rok). Co więcej, Chiny były również pierwszym państwem spośród partnerów dialogowych ASEAN, które zdecydowało się na przystąpienie do *Traktatu o wzajemnych stosunkach i współpracy* (*The Treaty of Amity and Cooperation, TAC*). Od 2003

roku partnerzy ci konsekwentnie poszerzają obszary swojej współpracy, od bezpieczeństwa zaczynając, poprzez gospodarkę, a na kulturze i kwestiach społecznych kończąc. Szczególnie warto podkreślić wymiar gospodarczy – ich wymiana handlowa rozwija się dynamicznie. Obecnie ASEAN jest trzecim największym partnerem handlowym Chin, te zaś zajmują pierwsze miejsce wśród wszystkich partnerów handlowych wspomnianej organizacji. W 2015 roku wymiana handlowa pomiędzy nimi wyniosła 345 mld dolarów (ASEAN Economic Community, 2016, s. 22). Ponadto partnerzy nieustannie podkreślają chęć rozwoju wzajemnych stosunków poprzez organizację kolejnych szczytów jubileuszowych.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie oraz ocena wybranych aspektów partnerstwa ASEAN–Chiny, takich jak konwergencja celów i ról międzynarodowych, gotowość do współpracy, ugruntowanie współpracy oraz zaufanie. Należy zauważyć, że choć partnerzy starają się konsekwentnie pogłębiać swą współpracę, problemem w ich relacjach wciąż pozostaje kwestia Morza Południowochińskiego jako obszaru spornego m.in. pomiędzy Chinami a częścią państw członkowskich ASEAN.

W badaniu zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające jednoczesne użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Zakończenie okresu zimnowojennego okazało się szansą na rozwój relacji pomiędzy ASEAN a Chinami. W tamtym bowiem czasie partnerzy nie utrzymywali oficjalnych stosunków (istniały jedynie kontakty pomiędzy Pekinem a niektórymi państwami członkowskimi organizacji). Od początku lat 90. XX wieku, inicjując swą dyplomatyczną ofensywę, Chiny poszukiwały sposobu, aby utrwalić relacje z ASEAN (Skulska, 2010, s. 389–390). Gotowość do współpracy pomiędzy partnerami

została wyraźnie podkreślona w 1996 roku, wraz z uznaniem Chin za partnera dialogowego ASEAN. Zatem ogólna liczba lat partnerstwa wynosi 19. Należy jednak dodać, iż samo nawiązanie relacji dwustronnych nastąpiło w lipcu 1991 roku, kiedy to malezyjski rząd zaprosił ówczesnego ministra spraw zagranicznych Chin, Qian Qichena, do uczestnictwa w otwartej 24. sesji spotkania ministrów ASEAN. W 1994 roku ASEAN przyznał Chinom status konsultatywnego partnera dialogowego, dzięki czemu Chiny zaczęły brać udział w Regionalnym Forum ASEAN (Giang, 2010, s. 154). Należy dodać, że punktem zwrotnym w relacjach pomiędzy partnerami był kryzys finansowy z 1997 roku, kiedy to Pekin udzielił pożyczek państwom ASEAN¹ (Pietrasiak, 2014, s. 109, 129). Jak zauważa Skulska (2010, s. 389): „W konsekwencji podjętych działań Chiny postrzegano jako konstruktywnego i odpowiedzialnego gracza na arenie regionalnej. W istocie postępowanie Chin silnie kontrastowało z amerykańską i japońską polityką nieingerencji”. Natomiast podniesienie relacji, a tym samym ustanowienie partnerstwa strategicznego pomiędzy partnerami, zostało zapoczątkowane 8 października 2003 roku (*Joint declaration of the Heads of State/Government of the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China on the Strategic Partnership for Peace and Prosperity*, 2003). Zatem do 2015 roku trwało ono 12 lat.

Na poziom legalizacji relacji, oprócz owej wspólnej deklaracji, składają się również trzy plany działań (zob. szerzej aneks 14.1.). Ponadto obaj partnerzy podpisali ze sobą w 2002 roku *Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation (Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation Between the Association of South East Asian Nations and the People's Republic of China*, 2002, November 4).

Dokument, który powołał do życia partnerstwo strategiczne pomiędzy ASEAN a Chinami, przewiduje pięć obszarów współpracy –

---

¹ Jak podkreśla Bogusława Skulska: „W dobie kryzysu Chiny udzieliły pożyczek finansowych państwom ASEAN, deklarując przy tym zaprzestanie dewaluacji własnej waluty w celu uzyskania przewagi nad sąsiadami. Nie miało przy tym znaczenia, że wsparcie finansowe Chin stanowiło ledwie 1/10 wkładu japońskiego, a ukrytą przesłanką dla zamrożenia dewaluacji waluty była chęć ochrony waluty Hongkongu” (Skulska, 2010, s. 389).

polityczny, gospodarczy, społeczny, bezpieczeństwa oraz regionalny i międzynarodowy. Podobna struktura została zachowana we wspólnym oświadczeniu obu partnerów, wygłoszonym w czasie szczytu jubileuszowego (*ASEAN–China Commemorative Summit: Towards an Enhanced ASEAN–China Strategic Partnership*, 2006). Różnica polegała jednak na połączeniu ze sobą obszaru bezpieczeństwa oraz polityki, a także rozszerzeniu obszaru społecznego współpracy o kwestie kulturowe. Natomiast w pierwszym planie działania wyszczególniono cztery obszary współpracy: współpraca polityczna i bezpieczeństwa, współpraca gospodarcza, współpraca praktyczna/funkcjonalna oraz współpraca na międzynarodowych i regionalnych forach (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–China Strategic Partnership for Peace and Prosperity*, 2004). W drugim planie działania również przyjęto cztery obszary współpracy, lecz sformułowano je w odmienny sposób: współpraca polityczna i bezpieczeństwa, współpraca gospodarcza, współpraca społeczna i kulturalna oraz współpraca w kwestiach międzynarodowych i regionalnych. W ostatnim planie działania, przyjętym w listopadzie 2015 roku, sformułowano aż siedem obszarów. Po raz pierwszy wyodrębniono: powiązania, rozwój subregionalny, rozwój obszaru dorzecza rzeki Mekong, a także integrację i zmniejszanie różnic w rozwoju. Należy jednak zauważyć, że te dwa ostatnie były we wcześniejszych planach działania włączone do obszaru gospodarczego współpracy.

Analiza wyrazistości kwestii wykazała interesującą zmianę filarów współpracy pomiędzy stronami. W roku zawarcia strategicznego partnerstwa zauważalny był nieznaczny prymat współpracy w kwestiach regionalnych oraz międzynarodowych, z kolei cztery lata później zdecydowano więcej uwagi poświęcono zagadnieniom gospodarczym. Co więcej, w badanym okresie (2003–2015) ASEAN i Chiny przyjęły 82 wspólne dokumenty, co oznacza ponad sześć dokumentów na rok (SPG, 2018a).

Można zatem stwierdzić, że partnerstwo to charakteryzuje się znaczną gotowością do współpracy. Partnerzy podjęli stosowne działania zarówno w celu podniesienia relacji, jak i formalnego określenia jej jako właśnie partnerstwo strategiczne. Czas efektywnego partnerstwa

należy ocenić jako dość długi (2003–2015), a zakres wyznaczonych obszarów współpracy szeroki. Natomiast znacząca liczba podpisanych dokumentów bilateralnych świadczy o tym, że partnerstwo ASEAN-Chiny osadzone jest na solidnych podstawach prawnych.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analizy konwergencji celów strategicznych dokonano na podstawie łącznie 28 dokumentów: 14 dokumentów ze strony ASEAN, osiem ze strony Chin oraz sześć dokumentów bilateralnych (zob. aneks 14.1.). Ostateczna jej wartość okazała się dodatnia i relatywnie wysoka (0,376). Po przeprowadzonej analizie oraz stworzeniu listy 21 najbardziej wyrazistych, należy stwierdzić, iż partnerzy posiadają zarówno cele komplementarne (czternaście), jak i pokrywające się (sześć), a także jeden cel kompatybilny. Różnice występują natomiast w pozycji, którą dany cel zajmuje na powyższej liście. Do pokrywających się ze sobą należą takie cele, jak: a) współpraca z partnerem (ASEAN/Chinami), b) rozbrojenie, nierozprzestrzenianie broni jądrowej oraz kontrola zbrojeń, c) współpraca morska, d) pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt w regionie, e) pokój i stabilizacja na świecie oraz f) współpraca w ramach nietradycyjnych obszarów bezpieczeństwa. Przy czym dla Chin rozbrojenie, nierozprzestrzenianie broni jądrowej oraz kontrola zbrojeń zajmuje pozycję pierwszą, a dla ASEAN – dopiero 15. Mimo to ASEAN dostrzega ważność tego celu, chociażby poprzez akcentowanie rozwijania współpracy w ramach Organizacji ds. Zakazu Broni Chemicznej (OPCW), Szczytu Bezpieczeństwa Nuklearnego, konferencji państw, które podpisały *Traktat o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej* (NPT), czy też poprzez przestrzeganie standardów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA). Co więcej, to ASEAN zainicjował podpisanie w latach 90. XX wieku *Traktatu o utworzeniu strefy bezatomowej w Azji Południowo-Wschodniej* (Keyuan, 2009, s. 119–20).

Partnerzy wykazują także zbieżne cele w obszarze bezpieczeństwa, a dokładnie na płaszczyźnie współpracy w ramach nietradycyjnych obszarów bezpieczeństwa (walka z handlem ludźmi, walka z handlem narkotykami, nielegalna migracja, piractwo morskie, międzynarodowe

przestępstwa gospodarcze) (Liu, 2013, s. 120). Warto również podkreślić, że dla ASEAN współpraca z Chinami jest bardziej wyrazista niż ze Stanami Zjednoczonymi, Rosją czy Japonią. Natomiast w przypadku Chin sytuacja jest odwrotna – współpraca z ASEAN pod tym względem ustępuje miejsca współpracy z Japonią, Rosją i USA.

Za cele komplementarne obu partnerów należy uznać: a) relacje zewnętrzne, b) multilateralizm, c) Wspólnotę ASEAN, d) współpracę z UE, e) pokój, stabilizację i bezpieczeństwo na Półwyspie Koreańskim, f) pokój, stabilizację i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim, g) współpracę z Koreą Południową, h) współpracę z Indiami, i) współpracę z Japonią, j) współpracę z Rosją, k) współpracę z Australią, l) współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, m) współpracę z organizacjami regionalnymi. Konieczne należy podkreślić, że ASEAN definiuje multilateralizm szerzej niż Chiny. Mianowicie elementami składowymi owego celu są m.in.: współpraca w ramach Szczytu Wschodnioazjatyckiego (EAS), ONZ, Regionalnego Forum ASEAN (ARF), WTO, Układu o Współpracy Gospodarczej Azji i Rejonu Pacyfiku (APEC), G20, Azjatyckiego Funduszu Monetarnego (AMF), Szczytu przywódców Azji i Europy (ASEM), ASEAN+3 czy Azjatyckiego Dialogu o Współpracy (ACD). Natomiast dla Chin multilateralizm oznacza aktywne uczestnictwo w sprawach wielostronnych, np. w ramach G20, ONZ, ARF, BRICS, ASEAN+3 oraz Regionalnej Współpracy w kwestii Bezpieczeństwa Azji i Pacyfiku. Z oczywistych względów formuła ASEM czy APEC pojawiła się jedynie po stronie ASEAN, a BRICS jedynie po stronie Chin. Należy podkreślić, że współpraca w ramach ASEAN+3 jest ważna dla obu partnerów.

Konieczne jest również dokładniejsze wyjaśnienie celu o nazwie relacje zewnętrzne. Mianowicie wg ASEAN dotyczy on pogłębiania relacji z podmiotami niebędącymi partnerami dialogowymi (ASEAN, 2018). Natomiast w przypadku Chin cel relacje zewnętrzne jest węższy definicyjnie. Wynika wprost z pięciu zasad pokojowej koegzystencji, którym w polityce zagranicznej hołdują od dekad Chiny (Wang, 2015, s. 78). Dotyczy ono zatem stosunków nie tylko z sąsiadami, ale także szerzej, przyjmując nazewnictwo stosowane przez Chiny, zarówno z państwami rozwiniętymi, jak i państwami rozwijającymi się. Warto

również zauważyć, że w podobnym zakresie obaj partnerzy wyrażają cel współpracy z Rosją, USA i Japonią.

Obaj partnerzy podkreślają konieczność pogłębiania współpracy z poszczególnymi organizacjami regionalnymi, tj. Radą Współpracy Zatoki (GCC), Południowoazjatyckim Stowarzyszeniem Współpracy Regionalnej (SAARC) czy Organizacją Współpracy Gospodarczej (ECO). ASEAN wyraża również chęć wzmocnienia relacji z Szanghajską Organizacją Współpracy (SCO), której członkiem są Chiny.

Konieczne jest także podkreślenie faktu, że zarówno w dokumentach ASEAN, jak i dokumentach dwustronnych partnerzy deklarują dążenie do zachowania pokoju, stabilności oraz bezpieczeństwa na Morzu Południowochińskim. Jednak w tej kwestii istnieją znaczące różnice na poziomie słów i działań Chin (zob. szerzej podrozdział: *Ugruntowanie współpracy*). Ponadto dla tego państwa ważnym celem jest rozwijanie współpracy militarnej na świecie. ASEAN w ostatnich latach coraz częściej artykułuje potrzebę rozwoju takiego rodzaju relacji, także z samymi Chinami. Zorganizowanie w 2015 roku pierwszego nieformalnego spotkania ministrów obrony wszystkich państw członkowskich ASEAN oraz Chin w Pekinie uznano za wydarzenie przełomowe (Parameswaran, 2016).

Natomiast za cel kompatybilny, który znalazł się jedynie na liście tych najbardziej wyrazistych dążeń państwa chińskiego, można uznać przyjazne, bezpieczne i bogate sąsiedztwo. Dla Chin oznacza to utrzymywanie przyjaznych relacji z sąsiadami w celu budowania bezpiecznego i dobrze prosperującego otoczenia. Chiny zwracają tutaj szczególną uwagę na pogłębienie relacji w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy (zob. szerzej: Song, 2016).

Tabela 14.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Chin w latach 2003–2015

Cele strategiczne ASEAN			Cele strategiczne Chin		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Multilateralizm	22,85%	1	Rozbrojenie, nierozprzestrzenianie broni jądrowej oraz kontrola zbrojeń	27,23%
2	Wspólnota ASEAN	10,34%	2	Współpraca wojskowa	14,28%

Tabela 14.1. cd.

Cele strategiczne ASEAN			Cele strategiczne Chin		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
3	Współpraca z Chinami	7,42%	3	Pokój i stabilizacja na świecie	9,73%
4	Relacje zewnętrzne	6,17%	4	Multilateralizm	7,08%
5	Pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt w regionie	6,05%	5	Relacje zewnętrzne	5,91%
6	Współpraca z UE	5,88%	6	Przyjazne, bezpieczne i bogate sąsiedztwo	4,95%
7	Pokój, stabilizacja i bezpieczeństwo na Półwyspie Koreańskim	5,14%	7	Współpraca z Japonią	4,89%
8	Pokój, stabilizacja i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim	5,04%	8	Współpraca z organizacjami regionalnymi	4,28%
9	Współpraca z Koreą Południową	4,99%	9	Współpraca w ramach nietradycyjnych obszarów bezpieczeństwa	3,39%
10	Współpraca z Indiami	4,55%	10	Współpraca morską	3,27%
11	Współpraca z Japonią	4,42%	11	Współpraca z Rosją	2,97%
12	Współpraca z Rosją	3,80%	12	Współpraca z USA	2,94%
13	Współpraca z Australią	3,61%	13	Pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo oraz dobrobyt w regionie	2,67%
14	Współpraca z USA	3,44%	14	Współpraca z ASEAN	1,79%
15	Rozbrojenie, nierozprzestrzenianie broni jądrowej oraz kontrola zbrojeń	2,08%	15	Współpraca z Indiami	1,64%
16	Współpraca z organizacjami regionalnymi	1,75%	16	Współpraca z Koreą Południową	1,42%
17	Współpraca w ramach nietradycyjnych obszarów bezpieczeństwa	1,14%	17	Współpraca z Australią	0,75%
18	Pokój i stabilizacja na świecie	1,04%	18	Pokój, stabilizacja i bezpieczeństwo na Półwyspie Koreańskim	0,71%
19	Współpraca morską	0,28%	19	Współpraca z UE	0,08%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 14.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Natomiast jako wysoki należy uznać zasięg konwergencji zagadnień (0,867). Aż 11 z 15 punktów tworzących listę to zagadnienia pokrywające się, natomiast pozostałe cztery – komplementarne (wzrost gospodarczy oraz rozwój, rolnictwo, współpraca z Timorem Wschodnim, wymiana doświadczeń, a także tworzenie potencjału). Pomimo braku informacji na ten temat wymiana doświadczeń oraz tworzenie potencjału w dokumentach chińskich nie oznacza, że Chiny nie wyrażają zainteresowania tą kwestią. Potwierdzeniem tego są chociażby dokumenty bilateralne, w których państwo chińskie wraz z ASEAN zobowiązało się do tworzenia potencjału, w szczególności w obszarze technologii i innowacji. Warto dodać, że również jako wysoki należy uznać stopień konwergencji zagadnień (0,711) oraz zbliżenie się między nimi (0,251) (zob. SPG, 2018c).

Tabela 14.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Chin w latach 2003–2015

Zagadnienia ASEAN			Zagadnienia Chin		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Budowa powiązań	25,20%	1	Budowa powiązań	39,14%
2	Wzrost gospodarczy oraz rozwój	13,56%	2	Zwalczanie ekstremizmów, radykalizmów oraz terroryzmu	29,21%
3	Pokojowe rozwiązywanie sporów	9,04%	3	Kryzysy humanitarne oraz klęski żywiołowe	15,39%
4	Zrównoważony rozwój	7,92%	4	Pokojowe rozwiązywanie sporów	4,75%
5	Kryzysy humanitarne oraz klęski żywiołowe	7,61%	5	Dobre sprawowanie rządów oraz prawa człowieka	2,95%
6	Zwalczanie ekstremizmów, radykalizmów oraz terroryzmu	6,92%	6	Klimat, zasoby ekologiczne i naturalne	2,57%
7	Rolnictwo	4,87%	7	Współpraca kulturalna	2,57%
8	Współpraca kulturalna	4,33%	8	Szkolenie oraz edukacja	1,24%
9	Zwalczanie przestępczości transgranicznej	3,95%	9	Zwalczanie przestępczości transgranicznej	0,76%
10	Współpraca z Timorem Wschodnim	3,67%	10	Współpraca z Timorem Wschodnim	0,57%

Tabela 14.2. cd.

Zagadnienia ASEAN			Zagadnienia Chin		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
11	Wymiana doświadczeń oraz tworzenie potencjału	3,24%	11	Technologia, innowacje, nauka oraz współpraca techniczna	0,48%
12	Technologia, innowacje, nauka oraz współpraca techniczna	3,05%	12	Zrównoważony rozwój	0,38%
13	Dobre sprawowanie rządów oraz prawa człowieka	2,54%			
14	Szkolenie oraz edukacja	2,34%			
15	Klimat, zasoby ekologiczne i naturalne	1,76%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 14.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

We wszystkich elementach modelu analitycznego PIPR, pozwalającego na ocenę symetrii ról międzynarodowych aktorów poprzez oszacowanie potęgi, wpływu, obecności oraz strategicznego znaczenia, Chiny przewyższają ASEAN (zob. SPG, 2018c).

Relacja ASEAN i Chin została wybrana jako przykład związku pomiędzy regionalnym międzynarodowym aktorem strategicznym a globalną potęgą. Asymetrii tej nie można zaobserwować, analizując typ potęgi, jaką posługiwały się omawiane podmioty. Biorąc pod uwagę różnorodne mechanizmy współpracy międzynarodowej, jakie funkcjonują z inicjatywy ASEAN oraz angażują nie tylko najważniejszych regionalnych, ale i globalnych graczy, ASEAN należy uznać za strukturalną potęgę regionalną.

Z kolei Chiny aspirują do osiągnięcia statusu globalnego mocarstwa – nie tylko w wymiarze gospodarczym, ale także politycznym czy militarnym. Obecnie są one państwem z największą liczbą ludności, drugą największą gospodarką i trzecim pod względem możliwości potencjałem militarnym (International League of Peace, 2015). Co wię-

cej, zgodnie z tradycją Chińczycy uważają swój kraj za centrum świata, podkreślając, że sama nazwa Chin – *Zhongguo*, oznacza Państwo Środka (Fudalej, 2008, s. 75). Ważny jest również koncept *tianxia* („wszystko pod niebem”), który również wskazuje na Chiny² jako centrum świata (Varrall, 2015, s. 10; Zhao, 2006; Carlson, 2011).

Przez ostatnie 25 lat, a szczególnie za prezydentury Hu Jintao, na arenie międzynarodowej Chiny posługiwały się głównie instrumentami *soft power* (Breslin, 2011). Zgodnie z obecną narracją polityków chińskich, niezmienną od początku lat 90. XX wieku, państwo chińskie otwiera się na świat, wdraża liczne reformy wewnętrzne, a jego potęga rośnie. Chińska dyplomacja wydaje się cechować dość znaczącą ostrożnością, zarówno w retoryce, jak i w działaniach, ale jednocześnie nie ulega wątpliwości, iż ma ona na celu odgrywanie „coraz to większej konstruktywnej roli w polityce międzynarodowej (Pietrasiak, Mierzejewski, 2012, s. 14 i 15). Pewna zmiana w polityce Chin w celu zwiększenia ich roli jako mocarstwa wpływającego na sytuację nie tylko w regionie, ale i w całym świecie nastąpiła wraz ze zmianą na stanowisku prezydenta ChRL Xi Jinpinga (Bader, 2016, s. 5–16). Chiny postrzegane są przez inne państwa jako dominująca potęga w regionie, natomiast one same mają ambicje uzyskania statusu mocarstwa światowego.

Co więcej, państwo to można również uznać za potęgę strukturalną. Świadczy o tym przede wszystkim Szanghajska Organizacja Współpracy (Fei, 2010) – regionalna organizacja międzynarodowa utworzona w 2001 roku przez Chiny, Rosję, Kazachstan, Tadżykistan, Kirgistan oraz Uzbekistan (The Shanghai Cooperation Organisation, 2017; Lanteigne, 2015, s. 68). Przewaga Chin nad ASEAN widoczna jest we wszystkich elementach składowych wpływu. Szczególnie pod względem populacji, terytorium czy wielkości PKB (zob. SPG, 2018c).

---

² Określenie to dotyczyło cesarstwa chińskiego – cesarz jako władca tego, co znajdowało się pod niebem. Jak podkreśla Małgorzata Pietrasiak: „Cesarskie roszczenia do panowania nad całym światem, dążenie Chin do występowania jako przykład niebiańskiego porządku, mającego własną specyfikę kulturalną, czyniło niemożliwą do urzeczywistnienia zasadę równości w stosunkach z innymi, barbarzyńskimi krajami. Swoją „opiekę” Chiny uważały za coś pozytywnego, a nawet nobilitującego” (Pietrasiak, 2014, s. 104).

Zarówno Chiny, jak i państwa członkowskie ASEAN położone są w regionie Azji i Pacyfiku³. Opierając się na schemacie podziału świata na regiony i subregiony ONZ, Chiny stanowią część Azji Wschodniej, natomiast państwa członkowskie ASEAN – Azji Południowo-Wschodniej (traktowanej jako subregion Azji Wschodniej) (United Nations, 2018). Chiny graniczą bezpośrednio z trzema państwami członkowskimi ASEAN: Laosem, Mjanmą oraz Wietnamem. Łączy je Morze Południowochińskie (zachodnia część Oceanu Spokojnego)⁴. Partnerzy postrzegają zatem siebie w kategoriach sąsiedztwa. Obecność przedmiotowa Chin w państwach ASEAN widoczna od dekad wynika głównie z faktu, iż region ten stanowi integralną część chińskiego bezpieczeństwa (Bawiera, 1999, s. 7). Co więcej, jak zauważa Małgorzata Pietrasiak (2014, s. 106): „w chińskiej strategii region Azji Południowo-Wschodniej i ASEAN ważny jest nie tylko w kontekście zachowania tradycyjnych wpływów politycznych, ale też ze względu na rosnące potrzeby koordynowania rozwoju gospodarczego i utrzymania wzrostu gospodarczego, charakterystycznego nie tylko dla Chin, ale i dla pozostałych państw regionu”. Należy jednak podkreślić, iż w okresie zimnowojennym Chiny utrzymywały relacje tylko z kilkoma państwami ASEAN. Kontakty te ożywiły się dopiero w latach 90. XX wieku (Lanteigne, 2015, s. 65; Pietrasiak, 2014, s. 107–109). Obecnie najbardziej widoczna jest obecność gospodarcza tego państwa. Chiny nieustannie od 2009 roku są największym partnerem handlowym ASEAN (ASEAN Sekretariat, 2017). Umacnianiu ich obecności w regionie mają sprzyjać inicjatywy zaproponowane przez obecnego prezydenta Xi Jinpinga, tj. nowy jedwabny szlak czy Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB). Jednocześnie Chiny są obecne w regionie w obszarze społeczno-kulturalnym, o czym świadczą chociażby wymiana naukowa, turystyczna, obecność chińskiej telewizji CCTV w państwach Azji Po-

---

³ Region Azji i Pacyfiku tworzą: Chiny, Japonia, Korea oraz państwa członkowskie ASEAN.

⁴ Państwa leżące nad Morzem Południowochińskim: Chiny, Brunei, Tajlandia, Malezja, Filipiny, Indonezja, Kambodża, Wietnam, Singapur, Tajwan. Spośród państw członkowskich ASEAN jedynie Mjanma oraz Laos nie są położone nad tym właśnie akwenem.

łudniowo-Wschodniej, ale także działające tam Instytuty Konfucjusza. Ponadto od 2012 roku Chiny posiadają swe przedstawicielstwo przy ASEAN (Chairman's Statement of the 15th ASEAN-China Summit, 2012). Należy także odnotować obecność militarną tego państwa w regionie – w szczególności na Morzu Południowochińskim, gdzie w ostatnich latach Chiny zbudowały kilka sztucznych wysp (w tym część z lądowiskami dla samolotów). Jednocześnie władze w Pekinie organizują na tym akwenie manewry wojskowe (Thayer, 2015, s. 18–20).

Prawie we wszystkich analizowanych okresach obecność ASEAN w Chinach cechuje się mniejszym zasięgiem. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że obecność gospodarcza organizacji w tym państwie nieustannie rośnie. ASEAN jest trzecim największym partnerem handlowym Chin (Koh, 2016). Co więcej, już od 1996 roku posiada ono swój komitet w Pekinie (Chairmen of ASEAN Committees in Third Countries, 2012). Najbardziej widoczna pozostaje obecność społeczno-kulturalna organizacji. ASEAN rozwija ofertę naukowo-stypendialną dla chińskich badaczy, studentów oraz artystów, organizuje w Chinach festiwale mające na celu promowanie kultury państw członkowskich oraz wspiera rozwój wymiany turystycznej z Chinami. Reasumując, Chiny znacząco przewyższają ASEAN pod kątem obecności, jednak ów dystans w ostatnich latach ulega zmniejszeniu.

Natomiast narracja partnerów na temat ich miejsca w systemie międzynarodowym nie jest spójna. ASEAN postrzega siebie jako podmiot, który odgrywa istotną rolę w Azji Południowo-Wschodniej. Jednocześnie wyraża ambicje odgrywania ważniejszej roli na świecie, mając na uwadze fakt, iż region, w którym działa, zyskuje w ostatnich latach na istotności. Nie kwestionuje przy tym obecnego porządku świata, zwracając szczególną uwagę na rolę ONZ w utrzymaniu stabilności i pokoju. Co więcej, postrzegając siebie jako centrum regionu Azji Południowo-Wschodniej oraz jego koło napędowe, angażuje się w różne mechanizmy regionalnej współpracy, chociażby ARF, EAS, ADMM+ czy AMF (Nawrot, 2008, s. 51–52; Fijałkowski, 2008; Domachowska, 2016). Chiny z kolei dążą do zapewnienia sobie pierwszorzędnej roli na świecie. Postrzegają system międzynarodowy, posługując się kategorią bipolarności – to one wraz ze Stanami Zjednoczonymi obecnie odgry-

wają najważniejszą rolę w kształtowaniu porządku światowego. Chiny są siłą globalną i jako taką, głównie w sferze gospodarczej, postrzegane są przez ASEAN. Potwierdzają to również międzynarodowe rankingi. O istotnej pozycji Chin na arenie międzynarodowej świadczy również fakt, iż są one stałym członkiem RB ONZ (Lei, 2014).

Pomimo że w polityce zagranicznej Chiny głoszą ideę pokojowego rozwoju, wzrost potęgi tego państwa wzbudza niepokój w ASEAN:

[...] trzy czynniki odegrały główną rolę w kształtowaniu niepokoju ASEAN względem wzrostu Chin: (1) zaangażowanie Chin w spór o wyspy Spratly; (2) ekspansja militarna Chin; (3) podejrzliwość wobec wzrostu „chińskiej obecności międzynarodowej” oraz jej implikacji dla relacji międzyetnicznych pośród niektórych państw ASEAN. Podczas gdy wielu przywódców ASEAN widzi Chiny jako bezpośrednie zagrożenie i postrzega niedawny rozwój sytuacji jako obiecujący i uspokajający, istnieją nadal obawy co do tego, jak głębokie mogą być obecne zmiany (Hong, 2015, s. 5).

Co więcej:

[...] rządy [krajów członkowskich] ASEAN dalej obserwują politykę zagraniczną Chin z pewną dozą nieufności i podejrzliwości co się tyczy stabilności w regionie, szczególnie na Morzu Południowochińskim. [...] naturalne jest, że ASEAN zaczął subtelnie odchodzić od swoistego spokojnego bilateralnego sposobu rozwiązywania konfliktów w kierunku poszukiwania rozwiązań multilateralnych z uwagi na fakt, iż Chiny były zbyt potężne, by stawić im czoła na drodze bilateralnej (Hong, 2015, s. 5).

Należy także zauważyć, że partnerzy wyrażają inne opinie co do kształtu ich przyszłych relacji. Mianowicie ASEAN nie zgadza się z prowadzoną przez Chiny polityką mającą na celu rozwijanie bilateralnych relacji z poszczególnymi państwami członkowskimi ASEAN, umniejszającą tym samym rolę ASEAN jako organizacji (Lin, 2013).

3. Zaufanie

Poziom zaufania pomiędzy partnerami należy uznać za wystarczający, aby mówić o partnerstwie strategicznym. Utworzyli oni wspólną instytucję, której jednym z zadań jest promocja kultury partnera, a także rozpowszechnianie informacji na jego temat. Tego rodzaju instytucją jest ASEAN–China Centre. Zgodnie z art. 1. dokumentu powołującego ją do życia:

Strony niniejszym ustanawiają kompleksowe centrum informacji i działań zwane Centrum ASEAN–Chiny (dalej zwanym „Centrum”), aby promować współpracę pomiędzy Chinami a ASEAN w zakresie handlu, inwestycji, turystyki, edukacji oraz kultury z aktywnym zaangażowaniem sektora prywatnego. Centrum będzie się stopniowo rozwijać, poszerzając wachlarz działań oraz grupę uczestników (Memorandum of Understanding on Establishing the ASEAN–China Centre between the governments of the Member States of the Association of Southeast Asian Nations and the Government of the People’s Republic of China, 2009).

Natomiast art. 2. głosi, że instytucja powstała, „aby zwiększyć kontakty międzyludzkie, świadomość publiczną, wzajemne zrozumienie, jak również aktywne uczestnictwo wśród obywateli ASEAN i Chin poprzez wymianę kulturową i edukacyjną” (Memorandum of Understanding on Establishing the ASEAN–China Centre between the governments of the Member States of the Association of Southeast Asian Nations and the Government of the People’s Republic of China, 2009). Przykładami takiego rodzaju inicjatyw są np. The ASEAN–China Forum on Cultural Industry, ASEAN–China Youth Camps czy ASEAN–China People-to-People Exchange Program. Warto dodać, iż obaj partnerzy rok 2014 ogłosili rokiem współpracy kulturalnej, w czasie którego organizowano m.in. festiwale, wystawy, koncerty (Global Times, 2014). Co więcej, już w 2005 roku ASEAN i Chiny podpisały Memorandum o współpracy kulturalnej (Memorandum of Understanding on Cultural Cooperation, 2005), a siedem lat później odbyło się pierwsze spotkanie ministrów ds. kultury wszystkich państw członkowskich ASEAN oraz Chin. Jednocześnie w badanym okresie nie odnotowano żadnych gaf na poziomie dyplomatycznym.

Warto dodać, że w badanym okresie nie odnotowano braku równorzędności w procesie podejmowania decyzji przez partnerów, a także praktyk godzących w interesy partnera na arenie międzynarodowej⁵. Ponadto w dokumentach bilateralnych można znaleźć przykłady akceptacji różnic wynikających z odmienności kulturowej obu partnerów, np.: „Szanować różnorodność w regionie Azji i Pacyfiku, szczególnie różnice dotyczące ścieżki rozwoju, niepokoje co do bezpieczeństwa, wartości, kulturę i tradycję państw regionu. Pracować wspólnie w celu stworzenia otoczenia pełnego tolerancji oraz otwartości na współpracę i rozwój w regionie” (*Joint declaration of the Heads of State/Government of the Association of Southeast Asian Nations and the People’s Republic of China on the Strategic Partnership for Peace and Prosperity*, 2003).

4. Ugruntowanie współpracy

Ze względu na otwarty charakter współpracy, występujące po obu stronach zobowiązania, jak również odporność na kryzysy partnerstwo ASEAN–Chiny należy uznać za ugruntowane. Postrzegane jest ono jako nieograniczona czasowo współpraca, a strony nieustannie deklarują chęć ciągłego jego wzmocnienia. Po wykonaniu dwóch planów działania (2004–2010 oraz 2011–2015) obie strony pracują nad wykonaniem kolejnego – rozpisanego na lata 2016–2020 (Chairman’s Statement of the 18th ASEAN–China Summit, 2015). Ponadto ASEAN poparł chińską inicjatywę zakładającą stworzenie Wspólnoty Przeznaczenia ASEAN i Chin (China Daily, 2013) oraz Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku (Chairman’s Statement of the 17th ASEAN–China Summit, 2014). W kilku wspólnych oświadczeniach podmioty podkreślają rozwojowy charakter ich współpracy, nazywając ją m.in. kompleksową oraz ukierunkowaną na przyszłość (Joint Statement of ASEAN–China Commemorative Summit: Towards an Enhanced ASEAN–China Strategic Partnership, s. 2).

---

⁵ Należy pamiętać, że kwestia sporu na Morzu Południowochińskim w badanym okresie (1996–2015) nie była postrzegana jako problem w relacjach między partnerami, lecz pomiędzy Chinami a poszczególnymi państwami członkowskimi ASEAN.

Poziom zaangażowania pomiędzy partnerami należy ocenić jako znaczący, przy czym występuje on w zdecydowanie większym stopniu po stronie Chin. Jednostronne zaangażowanie tego państwa przejawia się na wszystkich poziomach. Struktura Ministerstwa Spraw Zagranicznych Chin podzielona jest na departamenty obejmujące swym zainteresowaniem poszczególne obszary geograficzne oraz państwa. Informacje na temat ASEAN można znaleźć w zakładce o nazwie organizacje regionalne oraz inne kwestie. Natomiast według schematu organizacyjnego Departament ds. azjatyckich zajmuje się również kwestiami związanymi ze współpracą z ASEAN. Ponadto w 2008 roku nastąpiło ustanowienie chińskiej misji przy ASEAN (ASEAN-China Mission, 2018), na czele której stoi ambasador. Co więcej, w 2004 roku rząd chiński powołał do życia Stowarzyszenie Chin-ASEAN, którego celem jest wzmacnianie współpracy pomiędzy partnerami. O zaangażowaniu finansowym Chin świadczą: Fundusz Współpracy Inwestycyjnej Chin i ASEAN (CAF), Fundusz Współpracy Chin i ASEAN, Fundusz Współpracy w obszarze Zdrowia Publicznego ASEAN i Chin, Fundusz Współpracy Morskiej ASEAN i Chin oraz Konsorcjum Bankowe Chin i ASEAN. Wszystkie te instytucje są w znacznej części finansowane właśnie przez Chiny (ASEAN-China Center, 2018). Należy zauważyć, że zarówno pomoc gospodarcza, jak i techniczna Chin skierowana jest głównie do mniej rozwiniętych państw członkowskich ASEAN – Kambodży, Mjanmy, Laosu i Wietnamu (określanych jako CMLV czy ASEAN4) w celu zniwelowania różnic w ich rozwoju (The State Council of the People's Republic of China, 2014).

Zaangażowanie ASEAN widoczne jest na poziomie instytucjonalnym poprzez ustanowienie w 1996 roku własnego komitetu w Pekinie (Chairmen of ASEAN Committees in Third Countries, 2012). Jednak w ramach oficjalnej struktury organizacyjnej – Sekretariatu ASEAN – nie ustanowiono osobnego ciała (departamentu/jednostki) ds. relacji z Chinami. Poza udzielaniem stypendiów naukowych studentom chińskim, zachęcających ich do podejmowania nauki na uczelniach w państwach członkowskich ASEAN, organizacja ta nie wykazała znaczącego zaangażowania finansowego.

Partnerzy współpracują ze sobą w ponad 20 różnych obszarach⁶, np. kultury, zdrowia publicznego, turystyki, środowiska, inwestycji, energii, transportu, technologii informacyjnej oraz komunikacyjnej, finansów, współpracy morskiej, rozwoju dorzecza Mekongu oraz rolnictwa. Potwierdza to liczba 82 umów bilateralnych podpisanych przez partnerów w badanym okresie (zob. SPG, 2018a). Ze względu na tak szeroki zakres współpracy poniżej zostały przedstawione najważniejsze przykłady inicjatyw oraz projektów zrealizowanych bądź rozpoczętych w latach 2003–2015:

- utworzenie 1 stycznia 2010 roku strefy wolnego handlu pomiędzy Chinami a ASEAN (CAFTA). Na kanwie przyjętych umów dotyczących jej utworzenia zrealizowano wiele projektów mających na celu doprowadzenie do zdynamizowania obrotów handlowych. Dzięki czemu Chiny szybko stały się głównym obszarem docelowym dla eksportu towarów z państw ASEAN (ASEAN Secretariat, 2017);
- Chiny–ASEAN Expo (CAEXPO) oraz Szczyt Biznesowo-Inwestycyjny ASEAN–Chiny (CABIS),
- *China–ASEAN Youth Camp*, *GMS Youth Friendship Programme*, *ASEAN Young Leaders Training Program* – programy mające na celu promowanie współpracy międzyludzkiej;
- *China–ASEAN Science and Technology Partnership Program* (2012) – na jego podstawie utworzono *China–ASEAN Technology Transfer Network* (CATTN) (China Embassy, 2012);
- w ramach przyjętego programu dotyczącego partnerstwa w obszarze nauki i technologii (STEP) utworzono wspólne laboratoria naukowe na terytorium państw członkowskich ASEAN. Ponadto w celu pogłębiania współpracy w obszarze technologii w 2014 roku obaj partnerzy ustanowili *China–ASEAN Mobile Internet Industrial Alliance* (China and ASEAN Deepen S&T Cooperation, 2015);

---

⁶ Na temat współpracy pomiędzy partnerami zob. szerzej: Leong, Ku, 2005; Wong, Zou, Zeng, 2006; Swee-Hock, Lijun, Wah, 2005; Seng, Hongyi, 2007; Swee-Hock, 2007; Keyuan, 2009; Li, Kwa, 2011; Hong, 2015.

- w obszarze ekologii oraz ochrony środowiska obaj partnerzy realizują m.in. programy: *China Environmental Cooperation Forum*, *China-ASEAN Green Envoys Program* (China-ASEAN Environmental Cooperation Center, 2016);
- w obszarze zdrowia obaj partnerzy realizują wspólne programy badawcze w zakresie zapobiegania zachorowaniom na HIV/AIDS, ptasią grypę czy inne choroby zakaźne. Partnerzy ustanowili również wspólne forum ds. medycyny tradycyjnej (ASEAN-China Forum on traditional medicine, 2013).

Podsumowując, uprawnione jest stwierdzenie, że intensywność działań podejmowanych przez partnerów oraz ich ekstensywność jest wysoka.

W badanym okresie ASEAN i Chiny wykazali lojalność wobec problemów zewnętrznych, na jakie napotkali ich partner. Chiny okazały się lojalne wobec ASEAN w czasie azjatyckiego kryzysu finansowego (1997) (The State Council. The People's Republic of China, 2011; Grabowski, 2012, s. 226–227, 244–245; Grabowski, 2015, s. 249–254), epidemii SARS (2003) oraz tsunami na Oceanie Indyjskim (2004) (Zhang, 2007, s. 250–265), a ASEAN gdy miało miejsce trzęsienie ziemi w Syczuanie (środkowo-zachodnia prowincja chińska, 2008 roku) (Press Release Secretary-General of ASEAN Expresses Condolences to the Chinese Leadership on the Sichuan Earthquake, 2008).

Przy wykorzystaniu analizy strategicznych narracji należy stwierdzić, że problemem, który od dekad pozostaje nierozwiązany przez partnerów, jest spór na Morzu Południowochińskim (Chachavalpongpun, 2014; Odgaard, 2003; Thayer, 2013; Buszynski, Szalán, 2007; Severino, 2010). Dotyczy on przede wszystkim sprawowania suwerennej władzy nad archipelagiem Wysp Paracelskich i Spratly. Co do pierwszych z nich główny konflikt toczy się pomiędzy Chinami, Tajwanem a Wietnamem, natomiast drugich – Chinami, Wietnamem, Malezją, Filipinami, Brunei i Tajwanem. ASEAN jednak jako całość nie krytykuje otwarcie Chin. Organizacja nie potrafi wypracować jednolitego stanowiska wobec tej kwestii. Pomimo tego skomplikowanego i wielowymiarowego sporu, partnerzy podjęli szereg działań w celu jego zażegnania. Mianowicie jeszcze przed zawarciem umowy o strategicznym partnerstwie, w listopadzie

2002 roku Chiny, ASEAN oraz Japonia i Korea Południowa (format: ASEAN+3) podpisały w Kambodży *Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim* (DOC; Buszynski, 2003). Dokument ten zobowiązał wszystkie strony do pokojowego rozwiązywania sporów poprzez negocjacje. Jednocześnie rząd w Pekinie uznał roszczenia innych państw do spornych wód. Deklaracja ta stanowiła zatem przełom w relacjach pomiędzy partnerami, tym bardziej że w 1992 roku Chiny ogłosiły cały obszar Morza Południowochińskiego swoim morzem terytorialnym. Następnie podjęto decyzję o rozpoczęciu regularnych spotkań urzędników wyższego szczebla ASEAN i Chin (SOM), których zadaniem było nadzorowanie procesu implementacji DOC. Powołano do życia wspólną grupę roboczą, która na niższym szczeblu miała zająć się wdrażaniem przyjętych postanowień. Ostatecznie w lipcu 2011 roku na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych ASEAN i Chin zakończono implementację założeń deklaracji i zapowiedziano rozpoczęcie dyskusji nad *Kodeksem postępowania na Morzu Południowochińskim* (COC). Należy jednak podkreślić, że państwa ASEAN pracowały nad szkicem dokumentu osobno, bez udziału Chin. Wypracowany tekst COC zaprezentowano w lipcu 2012 roku w czasie spotkania ministrów spraw zagranicznych ASEAN (Thayer, 2012). Chiny ponownie wyraził poparcie dla stworzenia COC i we wrześniu 2013 roku odbyło się pierwsze spotkanie urzędników wyższego szczebla ASEAN i Chin w sprawie *Kodeksu w Suzhou* (Severino, 2013).

Rozwiązanie sporu na Morzu Południowochińskim w najbliższych latach wydaje się jednak niemożliwe, tym bardziej że partnerzy opowiadają się za dwiema odmiennymi strategiami. Chiny od samego początku podkreślają, że skoro spór na Morzu Południowochińskim nie dotyczy ASEAN jako całości, należy go rozwiązać w sposób bilateralny. Natomiast stanowisko ASEAN jest zgoła odmienne, organizacja opowiada się bowiem za multilateralnym sposobem jego zakończenia.

4.1. Wyjątkowe powiązania

ASEAN i Chiny, odnosząc się do historii wspólnych doświadczeń, najczęściej powołują się na rok 1991, kiedy oficjalnie nawiązali wzajemne

relacje. Natomiast z analizy bilateralnych dokumentów wynika, iż partnerzy zwracają uwagę na wspólne wartości,

[p]otwierdzając zasady zapisane w *Karcie Narodów Zjednoczonych, Karcie ASEAN, Traktacie o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej (TAC), Pięciu zasadach pokojowego współistnienia* oraz odpowiednich międzynarodowych prawach, traktatach i konwencjach, które będą nadal stanowić drogowskaz dla stosunków i współpracy w ramach dialogu ASEAN-Chiny (Joint Statement of the 14th ASEAN-China Summit to Commemorate the 20th Anniversary of Dialogue Relations, 2011).

Nie można jednak w sposób jednoznaczny stwierdzić, czy posiadane przez partnerów wspólne doświadczenie wpływa pozytywnie na kształt ich stosunków. Co więcej, badania nie wykazały, aby pomiędzy osobami reprezentującymi partnerów zachodziła ważna, istotna relacja personalna.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Partnerstwo charakteryzuje się znaczącym stopniem rozwoju regularyzowanego, bilateralnego, strategicznego interakcjonizmu (RBSI). Większość podpisanych pomiędzy partnerami umów zawiera zapis dotyczący kwestii rozwiązywania sporów w następującym brzmieniu:

W przypadku jakichkolwiek sporów lub rozbieżności wynikających z interpretacji lub stosowania postanowień niniejszego Memorandum of Understanding, Strony rozstrzygną to polubownie poprzez konsultacje lub negocjacje kanałami dyplomatycznymi, bez odwoływania się do jakiegokolwiek strony trzeciej lub jakiegokolwiek trybunału międzynarodowego (Memorandum of Understanding between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China on Cooperation in Information and Communications Technology, 2003).

Zatem spory powinny być rozwiązywane przy wykorzystywaniu metod pokojowych, bez sięgania po zastraszanie lub groźbę użycia siły, a także za pomocą przyjaznych konsultacji i negocjacji. Takie reguły zachowania zostały zapisane w kwestii Morza Południowochińskiego (Global Times, 2012). Natomiast zgodnie z art. 6 *Agreement on Dispute Settlement Mechanism of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation Between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China* (2004), jeśli konsultacje nie pomogą w rozwiązaniu sporu, obie strony mają możliwość powołania trybunału arbitrażowego.

Przez lata zacieśniania swych wzajemnych relacji ASEAN i Chiny powołały do życia łącznie 13 wspólnych ciał. Jednakże żadne z nich nie posiada kompetencji do podejmowania decyzji. Wśród dwustronnych konsultacji odbywających się z ustaloną regularnością wymienić należy: doroczne szczyty ASEAN-Chiny, zebrania Wspólnego Komitetu ds. Współpracy ASEAN-Chiny oraz PMC + 1 (z udziałem Chin) oraz część spotkań ministerialnych: ministrów zdrowia, ministrów ds. bezpieczeństwa międzynarodowej, ministrów gospodarki ASEAN oraz ministra handlu Chin, ministrów transportu, ministrów ds. kontroli jakości, inspekcji i kwarantanny. Regularnie odbywają się również spotkania w ramach Wysokich Urzędników (SOC).

Jednocześnie należy zauważyć, że większość ustalonych spotkań w danych formułach instytucjonalnych w badanym okresie odbywało się zgodnie z planem. Wyjątek stanowią spotkania Wspólnej Grupy Roboczej ds. Implementacji Deklaracji o postępowaniu na Morzu Południowochińskim (Terms of Reference of the ASEAN-China Joint Working Group on the implementation of the Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea, 2004). W okresie od 2003 do 2015 roku doszło do 15 spotkań JWG DOC oraz 10 SOM DOC (SPG, 2018b). Ta nieregularność w organizacji spotkań JWG DOC potwierdza, że Morze Południowochińskie wciąż pozostaje tematem spornym pomiędzy partnerami.

W badanym okresie partnerzy odbywali spotkania na poziomach wyższych rangą przedstawicieli egzekutywy, niższych rangą przedstawicieli egzekutywy oraz specjalistów (SPG, 2018b). Od 1997 roku re-

gularnie, raz do roku, na najwyższym szczeblu odbywają się szczyty ASEAN–Chiny. W badanym okresie doszło również do kilku innych specjalnych tego typu spotkań, np. szczyt rocznicowy z okazji 15-lecia ustanowienia relacji dialogowych w 2006 roku (Joint Statement of China–ASEAN Commemorative Summit, 2006). Co roku spotykają się również ze sobą ambasador Chin przy ASEAN, stali przedstawiciele państw członkowskich ASEAN oraz stały przedstawiciel Sekretariatu ASEAN w ramach Wspólnego Komitetu ds. Współpracy ASEAN–Chiny w Dżakarcie (*ASEAN–China Joint Cooperation Committee, ACJCC*).

Ponadto partnerzy ustanowili 11 spotkań na poziomie ministerialnym. Część z nich odbywa się w szerszym formacie współpracy, np. w ramach ASEAN+3, a raz do roku odbywają się spotkania ministrów w ramach PMC+1. W badanym okresie doszło do następujących spotkań ministrów obu partnerów: ministrów ds. przestępczości ponadnarodowej, ministrów obrony, ministrów gospodarki ASEAN oraz ministra handlu Chin, ministrów telekomunikacji, ministrów transportu, ministrów ds. kontroli jakości, inspekcji i kwarantanny, ministrów zdrowia, ministrów ds. młodzieży (SPG, 2018b).

ASEAN i Chiny wzmacniają swą współpracę również w ramach spotkań Wysokich Urzędników (SOM). Odbywają się one w różnych formatach, najczęściej w celu przygotowania odpowiedniego spotkania ministrów. Za przygotowanie corocznych spotkań ministrów spraw zagranicznych odpowiedzialni są przedstawiciele obu stron, zbierający się w formie konsultacji wysokich urzędników ASEAN i Chin (ACSOC). Analizując ten format spotkań, warto wspomnieć o spotkaniach wysokich urzędników ASEAN–Chiny ds. implementacji Deklaracji o postępowaniu na Morzu Południowochińskim (SOM DOC). Wraz z nimi odbywają się również spotkania Wspólnej Grupy Roboczej ds. implementacji Deklaracji o postępowaniu na Morzu Południowochińskim (JWG DOC).

Badając spotkania bilateralne ASEAN–Chiny, należy także podkreślić, iż od 2004 roku Chiny wraz z ASEAN organizują wspólnie EXPO (CAEXPO) oraz Szczyt Biznesowo-Inwestycyjny (CABIS). Ponadto od 2012 roku odbywają się wspólne spotkania Komitetu ASEAN ds. Koordynacji Łączności (ACCC) i chińskiego Komitetu ds. Łączności, a tak-

że Wspólnego Komitetu ASEAN i Chin ds. Strefy Wolnego Handlu (ACFTA-JC). Co więcej, od 2005 roku dochodzi do spotkań przedstawicieli ASEAN i Chin w ramach mechanizmu konsultacji ws. morskich (China–ASEAN Maritime Consultation Mechanism Meeting, 2010).

W badanym okresie partnerzy odnotowali w sumie 151 spotkań (SPG, 2018b). Ich częstotliwość w przeliczeniu na rok wyniosła więc 11,61. Wynik ten został zestawiony z porównywalnym dla Chin partnerem pod względem statusu potęgi. Wybrano Stany Zjednoczone. W roku kontrolnym (2013 roku) pomiędzy przedstawicielami odbyło się dziewięć spotkań bilateralnych. W rezultacie przyjętych założeń metodologicznych należy więc uznać, że częstotliwość spotkań w przeliczeniu na rok była bardzo wysoka. Regularne kontakty przedstawiciele ASEAN i Chin utrzymują także w ramach rozbudowanych mechanizmów regionalnych stworzonych wokół ASEAN, tj. EAS, ARF, spotkania ministrów obrony ASEAN+ czy też Rozszerzone Forum Morskie ASEAN (EAMF) (Chairman's Statement, 2012).

Partnerzy prowadzą jednocześnie szereg aktywności, które kształtują oraz wzmacniają sieci nieformalnych powiązań pomiędzy nimi. Służą temu różnego rodzaju fora, np.: ASEAN–China Young Entrepreneurs Forum, ASEAN–China Cultural Forum, Social Development and Poverty Reduction Forum, ASEAN–China Environmental Cooperation Forum czy też Network of ASEAN–China Think-tanks (NACT). Co więcej, ASEAN i Chiny organizują szereg wspólnych programów czy treningów, w ramach których odbywa się regularna wymiana specjalistów czy urzędników, np. *ASEAN–China Education Cooperation Week*, *ASEAN–China Youth Exchange Visit*, *ASEAN–China Science and Technology Partnership Programme* (STEP).

5. Podsumowanie

Relacja ASEAN z Chinami stanowi przykład partnerstwa, które w szybkim tempie pogłębia wzajemną współpracę. Już w 2003 roku zostało przez strony określone jako strategiczne. Ich działania, podejmowane w okresie od 2003 do 2015 roku, wskazują na znaczną gotowość do

rozwijania relacji. Partnerzy wyznaczyli obszar współpracy, który konsekwentnie poszerzają, a intensywność działań podejmowanych przez nich oraz ich ekstensywność jest wysoka. Co więcej, partnerstwo charakteryzuje się zarówno wysokim stopniem legalizacji, jak i znaczącym stopniem rozwoju regularyzowanego, bilateralnego, strategicznego interakcjonizmu. Partnerzy posiadają ukształtowane określone formaty regularnych spotkań, które odbywają się najczęściej na poziomie specjalistów, co niewątpliwie sprzyja strategicznemu interakcjonizmowi. Relacja ASEAN–Chiny wyróżnia także wysoki poziom zaufania, które oparte jest na wzajemnym zrozumieniu i wzajemnym szacunku.

Natomiast problemem, który od dekad pozostaje nierozwiązany przez partnerów, jest spór na Morzu Południowochińskim. Jednak pomimo jego istnienia stosunki pomiędzy Chinami a ASEAN wciąż się pogłębiają we wszystkich obszarach – politycznym, gospodarczym, społeczno-kulturalnym, ale także od kilku ostatnich lat – militarnym. Partnerzy nawzajem stawiają przed sobą wiele możliwości, ale także wyzwiań. Jak dotychczas ten wieloletni spór nie przeszkadzał partnerom w realizacji ich wspólnych celów. Należy zatem przypuszczać, że jego zażegnanie jeszcze bardziej przełożyłoby się na wzmocnienie bilateralnych relacji.

Bibliografia

- Agreement on Dispute Settlement Mechanism of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China.* (2004, November 29). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=agreement-on-dispute-settlement-mechanism-of-the-framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-5.
- ASEAN. (2018). *External Relations*. Pobrane z: <http://asean.org/asean/external-relations/>.
- ASEAN Economic Community. (2016). *Chartbook 2016*. Jakarta: the ASEAN Secretariat.

- ASEAN Secretariat. (2017, April). *Overview of ASEAN–China Dialogue Relations*. Pobrane z: <http://asean.org/storage/2016/01/Overview-of-ASEAN-China-Relations-April-2017.pdf>.
- ASEAN–China Center. (2018). Pobrane z: <http://www.asean-china-center.org/english/>.
- ASEAN–China Forum on Traditional Medicine. (2013, April 15). Pobrane z: <http://asean.org/asean-china-partnership-in-traditional-medicine-and-health/>.
- ASEAN–China Memorandum of Understanding on Cultural Cooperation Bangkok. (2005, August 3). Pobrane z: <http://asean.org/asean-china-memorandum-of-understanding-on-cultural-cooperation-bangkok/>.
- ASEAN–China Mission. (2018). *Mission of the People’s Republic of China to ASEAN*. Pobrane z: <http://asean.chinamission.org.cn/eng/>.
- Bader J. A. (2016). *How Xi Jinping Sees the World & why*. Brookings Institution. Pobrane z: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/xi_jinping_worldview_bader-1.pdf.
- Baviera A. S. (1999). China’s Relations with Southeast Asia: Political Security and Economic Interests. *Philippine APEC Study Center Network Discussion Paper*, 99(17), 1–35.
- Breslin S. (2011). *The Soft Notion of China’s’ Soft Power’*. London: Chatham House.
- Buszyński L. (2003). ASEAN, the Declaration on Conduct, and the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*, 343–362.
- Buszyński L., Sazlan I. (2007). Maritime Claims and Energy Cooperation in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*, 143–171.
- Carlson A. (2011). Moving Beyond Sovereignty? A Brief Consideration of Recent Changes in China’s Approach to International Order and the Emergence of the Tianxia Concept. *Journal of Contemporary China*, 20(68), 89–102.
- Chachavalpongpun P. (red.). (2014). *Entering Uncharted Waters? ASEAN and the South China Sea* (Vol. 220). Institute of Southeast Asian Studies, Singapore: ISEAS Publishing.
- Chairman’s Statement 1st Expanded ASEAN Maritime Forum Manila. (2012). Pobrane z: <http://asean.org/1st-expanded-asean-maritime-forum-manila/>.

- Chairman's Statement of the 15th ASEAN–China Summit.* (2012, November 12). Phnom Penh. Pobrane z: http://www.asean.org/storage/images/documents/Final_Chairman%27s%20Statement_15th%20ASEAN-China%20Summit.pdf/.
- Chairman's Statement of the 17th ASEAN–China Summit.* (2014, November 13). Pobrane z: http://www.asean.org/storage/images/Chairmans_statement_of_17th_ASEAN-China_Summit.pdf.
- Chairman's Statement of the 18th ASEAN–China Summit.* (2015, November 21). Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/2015/12/Chairmans-Statement-of-the-18th-ASEAN-China-Summit-Final.pdf>.
- Chairmen of ASEAN Committees in Third Countries.* (2012, July 3). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=chairmen-of-asean-committees-in-third-countries.
- China and ASEAN Deepen S&T Cooperation.* (2015). Pobrane z: <http://www.china-asean-step.com/English/ArticleDetail/1232>.
- China Daily. (2013). *President Xi Gives Speech to Indonesia's Parliament.* Pobrane z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2013xiapec/2013-10/02/content_17007915.htm.
- China Embassy. (2012). *China–ASEAN Science and Technology Partnership Program.* Pobrane z: <http://www.chinaembassy.orokuth/eng/ywzn/18h/P020140902407250600461.pdf>.
- China–ASEAN Environmental Cooperation Center. (2016). Pobrane z: <http://www.chinaaseanenv.org/about/functions/201612/W020170224594566989375.pdf>.
- China–ASEAN Maritime Consultation Mechanism Meeting. (2010, October 15). Pobrane z: <http://eng.caexpo.org/index.php?m=content&c=index&a=show&catid=10021&id=90223>.
- Domachowska A. (2016). Analiza strategicznej narracji ASEAN. *Athenaeum: Polskie Studia Politologiczne*, 54, 23–37.
- Fei G. (2010, July). *The Shanghai Cooperation Organization and China's New Diplomacy.* Pobrane z: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20100700_The%20Shanghai%20Cooperation%20Organization%20and%20China%27s%20New%20Diplomacy.pdf.
- Fijałkowski Z. (2008). Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Idea Wspólnoty ASEAN w świetle koncepcji wspólnot

- bezpieczeństwa. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* (13 Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku), 216–225.
- Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-Operation Between the Association of South East Asian Nations and the People's Republic of China* (2002, November 4). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/6-2002%20-%20Framework%20Agreement%20on%20Comprehensive%20Economic%20Co-operation%20between%20ASEAN%20and%20China.pdf>.
- Fudalej P. (2008). Chińska soft power. Nowe sposoby działania Chin na arenie międzynarodowej. *Kultura i Polityka*, (2–3), 75–95.
- Giang B. T. (2010). *ASEAN and China Relations: Seeking for Economic Co-operation*. W: A. Rumi (red.), *China: Making New Partnership: A Rising China and its Neighbors*. Beijing: Paths International Ltd.
- Global Times. (2012). *Joint Statement of the 15th ASEAN–China Summit on the 10th Anniversary of the Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*. Pobrane z: <http://www.globaltimes.cn/content/745396.shtml>.
- Global Times. (2014, July 1). *ASEAN Appreciates China's Initiatives in Promoting Cultural Cooperation*. Pobrane z: <http://www.globaltimes.cn/content/868332.shtml>.
- Grabowski M. (2012). *Wiek Pacyfiku: polityka Stanów Zjednoczonych wobec regionu Azji i Pacyfiku po roku 1989*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Grabowski M. (2015). *Rywalizacja czy integracja? Procesy i organizacje integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku na przełomie XX i XXI wieku*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Hong Z. (2015). *China and ASEAN: Energy Security, Cooperation and Competition*. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- International League of Peace. (2015). *Global Firepower Index 2015*. Pobrane z: <http://peace-league.com/en/rankings/global-firepower-index-2015/>.
- Joint Declaration of the Heads of State/Government of the Association of South-east Asian Nations and the People's Republic of China on Strategic Partnership for Peace and Prosperity*. (2003, October 8). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=external-relations-china-joint-declaration-of-the-heads-of-stategovernment-of-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-on-strategic-partnership-for-peace-and-prosp.

- Joint Statement of ASEAN–China Commemorative Summit*, “Towards an Enhanced ASEAN–China Strategic Partnership”. (2006, October 30). Nanning. Pobrane z: <http://en.cnci.net.cn/html/2008-09/31761.html>.
- Joint Statement of China–ASEAN Commemorative Summit*. (2006). Pobrane z: http://www.gov.cn/misc/2006-10/30/content_428109.htm.
- Joint Statement of the 14th ASEAN–China Summit to Commemorate the 20th Anniversary of Dialogue Relations*. (2011, November 18). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-statement-of-the-14th-asean-china-summit-to-commemorate-the-20th-anniversary-of-dialogue-relations.
- Keyuan Z. (2009). *China–ASEAN Relations and International Law*. Oxford–Cambridge–New Delhi: Elsevier.
- Koh J. (2016, January 6). *China, ASEAN Seek to Further Boost Ties*. Pobrane z: <https://www.channelnewsasia.com/news/asia/china-asean-seek-to-further-boost-ties-8208972>.
- Lanteigne M. (2015). *Chinese Foreign Policy: An Introduction*. London–New York: Routledge.
- Lei X. (2014). *China as a Permanent Member of the United Nation Security Council*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Global Policy and Development.
- Leong H. K., Ku S. C. (eds.). (2005). *China and Southeast Asia: Global Changes and Regional Challenges*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Li M., Kwa C. G. (2011). *China–ASEAN Sub-Regional Cooperation: Progress, Problems and Prospect*. Singapore: World Scientific.
- Lin L. (2013, June 19). *The China–ASEAN Relationship Gets a New Boost*. IPI Global Observatory. Pobrane z: <https://theglobalobservatory.org/2013/06/china-asean-relationship-gets-a-new-boost/>.
- Liu Q. (2013). *Regional Cooperation and China’s Strategy Towards East Asia*. London: Paths International Ltd.
- Memorandum of Understanding between the Association of Southeast Asian Nations and the People’s Republic of China on Cooperation in Information and Communications Technology*. (2003, October 8). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=memorandum-of-understanding-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-on-cooperation-in-information-and-communications-technology.
- Memorandum of Understanding on Establishing the ASEAN–China Centre between the Governments of the Member States of the Association of South-*

- east Asian Nations and the Government of the People's Republic of China*. (2009, October 25). Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/archive/15thsummit/MoU-Establishing-ASEAN-China.pdf>.
- Nawrot K. A. (2008). Ewolucja procesu integracji regionalnej w Azji Południowo-Wschodniej. W: T. Rynarzewski (red.), *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Odgaard L. (2003). The South China Sea: ASEAN's Security Concerns about China. *Security Dialogue*, 34(1), 11–24.
- Parameswaran P. (2016, August 1). ASEAN–China Dialogue Relations at 25, *China Brief*, 16(12), 10–14. Pobrane z: <https://jamestown.org/program/asean-china-dialogue-relations-at-25/>.
- Pietrasiak M. (2014). Metody i środki realizacji celów polityki ChRL w relacjach z ASEAN. W: M. Pietrasiak, D. Mierzejewski, K. Żakowski (red.), *Narzędzia polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Pietrasiak M., Mierzejewski D. (2012). Między wzrastaniem a harmonią – uwagi o chińskiej polityce zagranicznej. W: M. Pietrasiak, D. Mierzejewski (red.), *Chiny w stosunkach międzynarodowych*. Łódź: Wydawnictwo Naukowe Ibidem.
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–China Strategic Partnership for Peace and Prosperity*. (2004). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity.
- President Xi Gives Speech to Indonesia's Parliament. (2013). *China Daily*. Pobrane z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2013xiapec/2013-10/02/content_17007915.htm.
- Secretary-General of ASEAN Expresses Condolences to the Chinese Leadership on the Sichuan Earthquake* [Press Release]. (2008, May 15). Pobrane z: <http://asean.org/press-release-secretary-general-of-asean-expresses-condolences-to-the-chinese-leadership-on-the-sichuan-earthquake-asean-secretariat/>.
- Seng L. T., Hongyi L. (red.). (2007). *Harmony and Development: ASEAN–China Relations*. Singapore: World Scientific.
- Severino R. C. (2010). ASEAN and the South China Sea. *Security Challenges*, 6(2), 37–47.

- Severino R. C. (2013, October 30). How Much Can ASEAN Do for a South China Sea Code of Conduct?, *East Asia Forum*. Pobrane z: <http://www.eastasiaforum.org/2013/10/30/how-much-can-asean-do-for-a-south-china-sea-code-of-conduct/>.
- The Shanghai Cooperation Organisation. (2017, 01.09.). Pobrane z: http://eng.sectsco.org/about_sco/.
- Skulska B. (2010). Proces integracji gospodarczej Chin z krajami ASEAN. *Studia Ekonomiczne/Polska Akademia Nauk. Instytut Nauk Ekonomicznych*, 4(67), 383–412.
- Song W. (2016). *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation*. London–New York: Routledge.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings ASEAN–China*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence ASEAN–China*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- The State Council of the People's Republic of China. (2014). *China's Foreign Aid*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm.
- The State Council. The People's Republic of China. (2011, November 15). *Full Text: China–ASEAN Cooperation: 1991–2011*. Pobrane z: http://www.gov.cn/english/2011-11/15/content_1994087_2.htm.
- Swee-Hock S. (red.). (2007). *ASEAN–China Economic Relations*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Swee-Hock S., Lijun S., Wah C. K. (red.). (2005). *ASEAN–China Relations: Realities and Prospects*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Terms of Reference of the ASEAN–China Joint Working Group on the Implementation of the Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*. (2004). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=terms-of-reference-of-the-asean-china-joint-working-group-on-the-implementation-of-the-declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea.
- Thayer C. A. (2012). ASEAN'S Code of Conduct in the South China Sea: A Litmus Test for Community-Building? *The Asia-Pacific Journal*, 10(34), 20–26.
- Thayer C. A. (2013). ASEAN, China and the Code of Conduct in the South China Sea. *SAIS Review of International Affairs*, 33(2), 75–84.

- Thayer C. A. (2015). South China Sea Tensions: China, the Claimant States, ASEAN and the Major Powers. *Power, Law, and Maritime Order in the South China Sea*, 3–35.
- United Nations. (2018). *Geographic Regions*. Pobrane z: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>.
- Varrall M. (2015). *Chinese Worldviews and China's Foreign Policy*. Sydney: Lowy Institute for International Policy.
- Wang P. (2015). China and the Third Pillar. W: D. Fiott, J. Koops (red.), *The Responsibility to Protect and the Third Pillar* (s. 78–96). London: Palgrave Macmillan.
- Wong J., Zou K., Zeng H. (2006). *China–ASEAN Relations: Economic and Legal Dimensions*. Singapore: World Scientific Publishing.
- Zhang H. (2007). China's Aid to Southeast Asia. W: S. Swee-Hock (red.), *ASEAN–China Economic Relations* (s. 250–268). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Zhao T. (2006). Rethinking Empire from a Chinese Concept 'All-under-Heaven'(Tian-xia). *Social Identities*, 12(1), 29–41.

Aneks 14.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych ASEAN i Chin w latach 2003–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2003–2015

- Joint Declaration of the Heads of State/Government of the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China on the Strategic Partnership for Peace and Prosperity*. (2003, October 8). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=external-relations-china-joint-declaration-of-the-heads-of-stategovernment-of-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-on-strategic-partnership-for-peace-and-prosp.
- Joint Statement of ASEAN–China Commemorative Summit, "Towards an Enhanced ASEAN–China Strategic Partnership"*. (2006, October 30). Nanning. Pobrane z: <http://en.ncnci.net.cn/html/2008-09/31761.html>.
- Joint Statement of the 16th ASEAN–China Summit on Commemoration of the 10th Anniversary of the ASEAN–China Strategic Partnership*. (2013).

Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/archive/23rdASEANSummit/7.%20joint%20statement%20of%20the%2016th%20asean-china%20summit%20final.pdf>.

Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–China Strategic Partnership for Peace and Prosperity. (2004). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity.

Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–China Strategic Partnership for Peace and Prosperity (2011–2015). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-china-strategic-partnership-for-peace-and-prosperity-2011-2015.

Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–China Strategic Partnership for Peace and Prosperity (2016–2020). Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2015/November/27th-summit/ASEAN-China%20POA%20%202016-2020.pdf>.

Strategiczne dokumenty ASEAN w latach 2003–2015

ASEAN Political-Security Community Blueprint. (2009, June). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/archive/5187-18.pdf>.

Joint Communique of the 37th ASEAN Ministerial Meeting. (2004). Jakarta. Pobrane z: <http://asean.org/joint-communique-of-the-37th-asean-ministerial-meeting-jakarta/>.

Joint Communique of the 38th ASEAN Ministerial Meeting. (2005). Vientiane. Pobrane z: <http://asean.org/joint-communique-of-the-38th-asean-ministerial-meeting-vientiane/>.

Joint Communique of the 39th ASEAN Ministerial Meeting (AMM). (2006, July 25). Kuala Lumpur. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-39th-asean-ministerial-meeting-amm-kuala-lumpur-25-july-2006-3.

Joint Communique of the 40th ASEAN Ministerial Meeting (AMM) “One Caring and Sharing Community”. (2007, July 29–30). Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-40th-asean-ministerial-meeting-amm-one-caring-and-sharing-community-manila-29-30-july-2007-2.

- Joint Communiqué of the 41st ASEAN Ministerial Meeting*, “One ASEAN at the Heart of Dynamic Asia” (2008, July 21). Singapore. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2012/politic/AMM%20Joint%20Communiqués/Joint%20Communique%20of%20the%2041st%20ASEAN%20Ministerial%20Meeting.pdf>.
- Joint Communiqué of the 42nd ASEAN Foreign Ministers Meeting* “Acting Together to Cope with Global Challenges”. (2009, July 2). Phuket. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/archive/PR-42AMM-JC.pdf>.
- Joint Communiqué of the 43rd ASEAN Foreign Ministers Meeting*. “Enhanced Efforts towards the ASEAN Community: from Vision to Action”. (2010, July 19–20). Ha Noi: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-43rd-asean-foreign-ministers-meeting-enhanced-efforts-towards-the-asean-community-from-vision-to-action-ha-noi-19-20-july-2010-3.
- Joint Communiqué of the 44th ASEAN Foreign Ministers Meeting*. “ASEAN Community in a Global Community of Nations”. (2011, July 19). Bali: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/2780~v~Joint_Communique_of_the_44th_ASEAN_Foreign_Ministers_Meeting_Bali_Indonesia_19_July_2011.pdf.
- Joint Communiqué of the 46th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting*. (2013, June 29–30). Bandar Seri Begawan: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2013/news/joint%20communique%20of%20the%2046th%20asean%20foreign%20ministers%20meeting%2046th%20amm%20-%20final%20-%2030%20june%202013.pdf>.
- Joint Communiqué 47th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting*. (2014, August 8). Nay Pyi Taw: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/documents/47thAMMandRelatedMeetings/Joint%20Communique%20of%2047th%20AMM%20as%20of%209-8-14%2010%20pm.pdf>.
- Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting*. “Our people, our community, our vision”. (2015, August 4). Kuala Lumpur: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/August/48th_amm/JOINT%20COMMUNIQUE%20OF%20THE%2048TH%20AMM-FINAL.pdf.
- Press Release of the ASEAN Foreign Ministers’ (AMM Retreat)*. (2012, Janu-

ary 11). Siem Reap: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.

Statement of the ASEAN Foreign Ministers. (2012, July 20). Phnom Penh: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.

Strategiczne dokumenty Chin 2003–2015

China's Military Strategy. (2015). Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm.

China's National Defense. (2004). Pobrane z: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_18078.htm.

China's National Defense. (2006). Pobrane z: <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wp2006.html>.

China's National Defense. (2008). Pobrane z: http://www.gov.cn/english/official/2009-01/20/content_1210227.htm.

China's National Defense. (2010). Pobrane z: http://www.gov.cn/english/official/2011-03/31/content_1835499.htm.

Jintao H. (2007). *Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on Oct. 15, 2007*. Pobrane z: <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm>.

Jintao H. (2012). *Report to the Eighteenth National Congress of the Communist Party of China November 8, 2012*. Pobrane z: http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27137540.htm.

Zemin J. (2002). Pobrane z: <http://www.china.org.cn/english/features/49007.htm>.

Bartosz Płotka

15. Gra pozorów? Partnerstwo między ASEAN i Kanadą w poszukiwaniu strategicznego znaczenia

Abstract: Canada and ASEAN are political actors that avoid open conflicts and recourse to hard-power means. They pursue economic growth, regional military disarmament and peace. Despite these profoundly common international goals and diplomatic declarations on strengthening their bilateral cooperation, the relations between Canada and ASEAN seem to remain modest and circumspect, regardless of the fact that the cooperation has lasted since 1977 and that they established the enhanced partnership in 2009. Surprisingly, after nearly forty years of diplomatic interaction, the main cooperation pillar of this partnership has remained the socio-cultural and not the economic one, which was widely expected to fit the profile of the ASEAN-Canadian bilateralism. Despite advantageous preconditions, both actors eschew substantial economic exchange and high politics. This chapter presents the factors which account for such a constellation and explores the possibilities of deepening the partnership by emphasizing the so far largely missing strategic dimension of the ASEAN-Canadian partnership.

Keywords: Canada, ASEAN, strengthening, enhanced partnership, bilateralism

1. Wprowadzenie

Wydawać by się mogło, że nawiązanie relacji dyplomatycznej między Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) i Kanadą było jedynie kwestią czasu. Powodem tego był podobny profil polityki międzynarodowej obu podmiotów w okresie zimnej wojny (Stubbs, 1990). Celem zarówno Kanady, jak ASEAN było doprowa-

dzenie do pokoju na świecie i w regionie poprzez wspieranie trendu całkowicie przeciwnego do zimnowojennego wyścigu zbrojeń. Założeniem stojącym za taką polityką było przekonanie, że tylko w warunkach pokoju możliwy jest rozwój relacji politycznych i ekonomicznych, które ostatecznie mają prowadzić do zwiększenia ogólnego dobrobytu. Rzeczywiście, w 1977 roku ASEAN i Kanada nawiązały dialog i relacje ekonomiczne trwające do dziś.

Celem pracy jest analiza funkcjonowania partnerstwa ASEAN–Kanada w kontekście bilateralnym, pod kątem gotowości partnerów do współpracy, wiążącego ich zaufania oraz poziomu ugruntowania ich strategicznej współpracy. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną. Obecne wyniki pokazują, że przebieg współpracy daleki jest od idealnego, a sami aktorzy muszą podjąć spory wysiłek, by ją poprawić.

2. Gotowość do współpracy

Relacja między ASEAN a Kanadą rozpoczęła się w 1977 roku, kiedy oba podmioty uznały się za partnerów dialogowych. Cztery lata później podpisano *Agreement Between the Governments of Member Countries of ASEAN and the Government of Canada on Economic Cooperation* (ACECA), stanowiącą prawną podstawę współpracy między partnerami. Rewizji oraz poszerzenia zakresu tej umowy dokonano w 1993 roku, jednak kluczowe dla dalszego rozwoju relacji było podpisanie *Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership* w 2009 roku, co podniosło status partnerstwa (ASEAN, 2017). Analizowany okres obejmuje lata 2009–2015.

Od momentu podniesienia rangi współpracy do 2015 roku strony wydały 11 bilateralnych dokumentów, w tym jeden stanowiący jej podstawę (*Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership* w 2009 roku) wraz z dwoma planami działań, jedną deklaracją sekto-

rową (*ASEAN–Canada Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism* oraz *ASEAN–Canada Joint Declaration on Trade and Investment*) i siedmioma komunikatami prasowymi (SPG, 2018a). Mimo zintensyfikowania dialogu chęć do współpracy pozostawała głównie deklaratoryjna.

Przyglądając się strukturze wspólnej deklaracji stron i planom działań z 2010 oraz 2015 roku, można dostrzec, że partnerzy wyznaczyli cztery główne filary współpracy: polityczny, społeczno-kulturowy, bezpieczeństwa i gospodarczy. Dokument, za sprawą którego podniesiono rangę partnerstwa, zawiera – obok wcześniej wymienionych obszarów – także kwestie rozwoju technologicznego. Analiza wyrazistości kwestii mierzona za pomocą sumy liczby słów wykazała interesującą zmianę filarów współpracy pomiędzy stronami. W 2010 roku wskazywała na prymat sfery politycznej i bezpieczeństwa (1045 słów, podczas gdy kolejne filary miały kolejno 997, 704 i 48), z kolei pięć lat później więcej uwagi poświęcono zagadnieniom społeczno-kulturowym (2293 słów i kolejne: 2120, 2087, 249, 127, 42 i 27). Trzeba tu koniecznie podkreślić, że nie były one znacząco ważniejsze niż kwestie ekonomiczne, jednak zauważalnie zyskały na istotności w stosunku do kwestii politycznych i bezpieczeństwa.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analiza konwergencji celów strategicznych Kanady i ASEAN została przeprowadzona w oparciu o 17 dokumentów: cztery bilateralne dokumenty strategiczne (dwie deklaracje i dwa plany działań), osiem unilateralnych dokumentów Stowarzyszenia i pięć dokumentów unilateralnych Kanady, zawierających zadania jej polityki zagranicznej. Wartość konwergencji celów strategicznych składa się z obliczanych osobno wartości dla celów i zagadnień: zasięgu konwergencji (*convergence scope*), stopnia konwergencji (*convergence degree*) oraz dostosowanego zbliżenia między celami/zagadnieniami (*adjusted proximity between goals/issues*). W przypadku partnerstwa ASEAN–Kanada wartość konwergencji celów strategicznych była dodatnia, jednak niewysoka (0,333) (SPG, 2018c).

Tabela 15.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Kanady w latach 2009–2015

Cele strategiczne ASEAN			Cele strategiczne Kanady		
pozycja	nazwa	wyraźność	pozycja	nazwa	wyraźność
1	Organizacje i mechanizmy międzynarodowe	9,54%	1	Pokój, stabilność i bezpieczeństwo na świecie	8,26%
2	Współpraca ASEAN z Kanadą	7,89%	2	Profil rozwoju międzynarodowego	7,33%
3	Rozwój Wspólnoty ASEAN	7,65%	3	Rozwiązywanie zagrożeń międzynarodowych	6,57%
4	Współpraca z UE	6,19%	4	Partnerstwo w Ameryce Północnej	4,81%
5	Pokój, stabilność, bezpieczeństwo i dobrobyt w regionie	5,70%	5	Współpraca ASEAN	3,04%
6	Współpraca z Koreą Południową	5,55%	6	Dobrze prosperujący świat dobrobytu	2,91%
7	Współpraca z Indiami	5,11%	7	Dobre rządy i prawa człowieka	2,13%
8	Współpraca z EAS	4,96%	8	Agenda klimatyczna, środowiskowa i zasobów naturalnych	2,06%
9	Współpraca z Japonią	4,79%	9	Wpływ na światową gospodarkę	1,98%
10	Współpraca z Chinami	3,81%	10	Współpraca z Ameryką Łacińską	1,89%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 15.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Najwięcej celów strategicznych (11) miało charakter komplementarny. Do najważniejszych z nich zalicza się ukierunkowanie ASEAN na organizacje i mechanizmy międzynarodowe, a w przypadku Kanady nacisk położony był na profil rozwoju międzynarodowego. Wysoko na listach obu partnerów znalazła się ich wzajemna współpraca, jednak dokładniejsza analiza założeń tego celu wskazuje, że często sprowadzony on jest do dwóch pojęć – „budowanie potencjału” oraz „udostępnianie informacji” – obszernych znaczeniowo. O słabym powiązaniu świadczy chociażby fakt, że mimo iż jest to cel pokrywający się, budowanie Wspólnoty ASEAN (*ASEAN Community*) jest już celem komple-

mentarnym, ważnym przede wszystkim dla ASEAN. Do tej kategorii celów zalicza się też współpraca z Unią Europejską, Koreą Południową, Indiami, EAS (*East Asia Summit*), Japonią i Chinami. Znacznie ważniejszy dla ASEAN jest jednak pokój, stabilność, bezpieczeństwo i dobrobyt w regionie, ważny także dla Kanady. Partner Stowarzyszenia ma jednak większe aspiracje, gdyż podobny cel orientuje na cały świat i stawia go na pierwszym miejscu. Cele obu podmiotów są w dwóch ostatnich przypadkach kompatybilne. Pozostałe cele Kanady są zorientowane są na rozwiązywanie zagrożeń międzynarodowych, budowanie światowego pokoju i dobrobytu, agendę środowiskową i klimatyczną, oraz udział w kształtowaniu światowej gospodarki. Współpracę regionalną Kanada traktuje jako ukierunkowanie na oba najbliższe jej kontynenty, tj. Amerykę Północną i Łacińską. W rezultacie zasięg konwergencji celów, oznaczający spójność na poziomie manifestowanych przez obie strony intencji, okazał się raczej średni (0,553). Relatywnie niskie okazały się z kolei stopień konwergencji celów (-0,608) oraz dostosowane zbliżenie między celami (0,248), świadczące o innej strukturze ważności poszczególnych celów (SPG, 2018c).

Tabela 15.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Kanady w latach 2009–2015

Zagadnienia Kanady			Zagadnienia ASEAN		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Programy dotyczące klimatu, środowiska i zasobów naturalnych	5,22%	1	Rozwój i wzrost ekonomiczny	5,24%
2	Rozwój i wzrost ekonomiczny	3,96%	2	Pokojowe rozstrzygnięcie sporów	2,54%
3	Zrównoważony rozwój	3,87%	3	Dobre rządy i prawa człowieka	2,20%
4	Dobre rządy i prawa człowieka	1,52%	4	Kryzysy humanitarne i kłęski żywiołowe	1,84%
5	Interesy małych państw	1,24%	5	Współpraca morska	1,73%
6	Kryzysy humanitarne i kłęski żywiołowe	0,94%	6	Współpraca kulturalna	1,37%
7	Prawa społeczne i opieka społeczna	0,58%	7	Bezpieczeństwo żywności	1,11%

Tabela 15.2. cd.

Zagadnienia Kanady			Zagadnienia ASEAN		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
8	Współpraca morska	0,53%	8	Wymiana doświadczeń i budowa zdolności	0,91%
9	Zwalczanie przestępczości transgranicznej	0,47%	9	Technologia, innowacja, nauka i współpraca techniczna	0,87%
10	Energia	0,23%	10	Zrównoważony rozwój	0,78%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 15.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Relatywnie wysoki zasięg konwergencji (0,967) cechuje z kolei najbardziej wyraziste dla obu stron zagadnienia. Niemal wszystkie (14 z 15 pozycji) zakwalifikowano do zagadnień kompatybilnych, tylko jedną – sprawy dot. Kanady – do komplementarnych. Tylko nieznacznie niżej, ale nadal raczej wysoko, partnerstwo Kanady i ASEAN uplasowało się pod kątem stopnia konwergencji zagadnień (0,536) oraz dostosowanego zbliżenia między nimi (0,301) (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Relacja ASEAN i Kanady została wybrana do tego badania jako przykład związku pomiędzy dwoma większymi (maRA) regionalnymi potęgami. Jednakże występują pomiędzy nimi różnice, np. między typami władzy, jakimi posługiwali się omawiani partnerzy. ASEAN, z uwagi na mechanizmy współpracy, jakie stosuje w polityce regionalnej i międzynarodowej, według przyjętej w projekcie klasyfikacji uznane zostało za potęgę strukturalną. Z kolei w przypadku Kanady Brooke Smith-Windsor proponuje, by odejść od klasycznego podziału na *soft* i *hard power* na rzecz *behavioural* i *resource power*, oznaczające kolejno osiągnięcie zamierzonych celów i posiadanie zasobów do osiągnięcia tych celów (Smith-Windsor, 2000, s. 52). Niemniej po sprowadzeniu tych typów do klasycznych kategorii, Kanadę klasyfikuje się jako państwo, w którym dominuje bardziej *soft* niż *hard power* (Melville, 2009, s. 138, Smith-Windsor, 2000, s. 53–54). Typ władzy występującej w Kanadzie

nie opiera się więc na relacji nakazu–posłuszeństwa, a dyplomacji i wywieraniu wpływu. Przypadek Kanady jest zbliżony choćby do Nowej Zelandii, w której, jak już wspomniano, „*hard power* może być uznawane za narzędzie *soft power*” (Butcher, 2012, s. 253).

Ocenę wzajemnego postrzegania się partnerów w kategorii spójności ich ról na arenie międzynarodowej może zakłócić fakt, że choć obie strony podzielają przekonanie, że są istotnymi, jeśli nie głównymi, aktorami w regionie (*Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership*, 2009; *Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership*, 2010), ich postępowanie względem siebie jest zachowawcze. Przejawia się to w braku podpisanej *Free Trade Agreement* czy słabej łączności i obecności Kanady na terenie państw ASEAN (Della-Giacoma, 2014). Zachowawczość Kanady jest widoczna choćby w obliczu słów kanadyjskiego ministra spraw zagranicznych, Johna Bairda, że „bezpieczeństwo i dobrobyt Kanady będzie na nim polegał”, gdzie „nim” oznacza rozwinięte stosunki partnerskie z ASEAN (Baird, 2014). Zastanawia zatem niewielka dynamika współpracy Kanady z innymi partnerami ASEAN, także z tego powodu, że aktorzy wyznają podobne wartości z zakresu polityki międzynarodowej (prawa człowieka, dobre rządy, demokracja czy pokój) i dążą do podobnych celów, np. rozbrowienia atomowego w regionie (Barichello, 2010, s. 9). Praktyka ostatnich lat, a także wypowiedzi decydentów pokazują jednak, że aktorzy odbudowują relację, bazując na zbliżonej wizji porządku w regionie Azji i Pacyfiku. Do wspomnianych wypowiedzi zaliczyć można np. spostrzeżenie Scotta Gilmore’a, dyrektora generalnego rozwoju rynku, że współpraca partnerów prowadzi do sytuacji „win-win”, w której obie strony realizują cele zwiększenia regionalnego znaczenia ASEAN i multilateralnego znaczenia obu aktorów (Gilmore, 2014). Pokrywa się to ze stwierdzeniem Susan Gregson, zastępczyni ministra ds. Azji-Pacyfiku, spraw zagranicznych, handlu i rozwoju Kanady, która oznajmiła, że „Azja Południowo-Wschodnia oraz państwa ASEAN są centralne dla interesów kanadyjskich w regionie Azji-Pacyfiku i, w istocie, globalnych. W związku z tym Kanada kontynuuje poszukiwania sposobów zwiększenia swojego zasięgu i zaangażowania” (Gregson, 2015). Posiłkując się wypowiedziami przedstawicieli obu ak-

torów, można założyć, że mimo długiej przerwy spowodowanej sprawą Birmy (Barichello, 2010; Canadian Senate, 2015), jaką ASEAN i Kanada miały w swojej relacji, na początku XXI wieku aktorzy zaczęli ponownie dostrzegać siebie oraz sporą zbieżność zakładanych przez nich celów do zrealizowania na arenie międzynarodowej.

Oceniając poziom konwergencji ról partnerów, należy brać pod uwagę także trzy przedziały czasowe odpowiadające rozwojowi omawianej relacji: przed 1977, 1977–2009, 2009–2015. Można w nich zauważyć wyraźne zmiany jej skali. Po nawiązaniu dialogu pomiędzy podmiotami w 1977 roku Kanada wspierała program rozwojowy państw ASEAN poprzez obecność gospodarczą (*Agreement Between the Government of Member Countries of ASEAN and Government of Canada on Economic Cooperation*, 1981). Rok 1993 przyniósł zmiany polegające przede wszystkim na rozszerzeniu tego filaru o sfery nauki i technologii, środowiska, budowania instytucji oraz organizacji (ASEAN, 2017). Kluczowy dla rozwoju partnerstwa, a także obecności Kanady w państwach członkowskich ASEAN był rok 2009, w którym strony podpisały dokument podnoszący rangę dotychczasowej współpracy. Poza rozwinięciem wsparcia finansowego wprowadzono wówczas nowe filary kooperacji: politykę bezpieczeństwa międzynarodowego oraz obszar społeczno-kulturowy. Podniesienie przez partnerów statusu dialogu poskutkowało obecnością dyplomatyczną – Kanada powołała ambasadora ds. ASEAN (ASEAN, 2009). Nie bez znaczenia jest także kanadyjska polityka rozwoju małych przedsiębiorstw, w myśl której w każdym państwie członkowskim ASEAN powołano biuro handlowe wspierające obustronne wymiany handlowe, a także zakładanie kanadyjskich firm w Azji Południowo-Wschodniej oraz azjatyckich w Kanadzie (Canada, 2016). Poza przełożeniem tego faktu na wymiar społeczno-kulturowy, znaczenie dla tego filaru ma także ufundowanie programów wymiany studenckiej dla Azjatów, a z drugiej strony organizowanie przez państwa ASEAN wydarzeń na terytorium Kanady promujących kulturę azjatycką, np. kuchnię w okresie 2002–2009 (Tapia, 2007, Lee, 2009). Warto również podkreślić fakt, że Kanada jest zainteresowana zasobami naturalnymi państw ASEAN, za czym przemawia dofinansowanie przez rząd badań *Primer on the Philippine Mi-*

nerals Industry autorstwa Quisumbinga Torresa (Torres, 2015). Po 2009 roku zwiększono przede wszystkim obecność ekonomiczną oraz dyplomatyczną. Przygotowane plany działania na lata 2010–2015 oraz 2016–2020 zakładały wzrost inwestycji funduszy kanadyjskich w obszarze państw ASEAN. Ponadto organizowane jest coroczne spotkanie obu partnerów, na przemian, raz na terenie Kanady, raz na terytorium ASEAN (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership*, 2010, *Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2016–2020)*, 2015). W kwestii bezpieczeństwa punktem zwrotnym było podpisanie przez oba podmioty *ASEAN–Canada Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism*, w którym pojawiły się także zapisy dotyczące handlu ludźmi oraz cel, aby Kanada wsparła rozwój systemu biometrycznego w państwach ASEAN.

Prawie we wszystkich analizowanych okresach obecność ASEAN w Kanadzie cechuje się mniejszym zasięgiem niż w przypadku odwrotnym. Przede wszystkim trudno znaleźć dowody militarnej obecności. Na szczególną uwagę zasługuje wspomniana obecność ekonomiczna Kanady w państwach ASEAN, przejawiająca się w ulokowaniu biur handlowych, pełniących jednocześnie funkcje społeczno-kulturowe (głównie integracyjne) oraz dyplomatyczne.

Ostatecznie poziom konwergencji ról strategicznych charakteryzujący ASEAN i Kanadę należy ocenić jako wysoki. Przyczyniają się do tego zasięg konwergencji narracji strategicznych oraz bliskość ról międzynarodowych wyznaczona za pomocą modelu PIPR (SPG, 2018c).

3. Zaufanie

Prowadząc badania relacji Kanady i ASEAN, trzeba mieć na uwadze, że są to podmioty zgoła odmienne kulturowo. W takim wypadku, podobnie jak w przypadku innych relacji, koniecznym elementem prawidłowego dialogu jest okazywanie sobie przez partnerów wzajemnego szacunku dla odmienności. Kanada i ASEAN mogą tu służyć za przykład, gdyż nie tylko akceptują występujące pomiędzy nimi różnice kulturo-

we, ale próbują też je zrozumieć oraz zaznajamiać z nimi społeczeństwa, aby akceptacja nie zachodziła jedynie na poziomie dyplomatycznym. O świadomości tych różnic świadczy zapis znajdujący się w *Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2010–2015)*: „ASEAN i Kanada będą współpracować i prowadzić konsultacje w odpowiedzi na regionalne i międzynarodowe wyzwania [...] przy poszanowaniu odmienności i szczególności ich samych oraz tych regionów”, natomiast o ich poszanowaniu świadczą wspólne inicjatywy społeczno-kulturowe.

Jedną z pierwszych takich inicjatyw – upowszechniająca obecność partnera w świadomości opinii publicznej oraz wspierająca jego zrozumienie – została podjęta w 2005 roku przez South-East Asia Canada Business Council. Była to *1st ASEAN Conference* w Vancouver, czyli wystawa głównych firm i producentów kanadyjskich oraz państw ASEAN. Innymi wydarzeniami, o silniejszym charakterze kulturowym, były zorganizowany w 2006 roku *ASEAN Festival of Food, Arts, Business, and Culture* w New Westminster Boardwalk (Tapia, 2007) oraz trzydniowy *Taste of Asia Festival* w Richmond w 2009 roku (Lee, 2009). Oba wydarzenia zostały zorganizowane przez South-East Asia Canada Business Council. Historia drugiego spośród wymienionych festiwali sięga 2002 roku, kiedy w Ontario zorganizowano pierwszą jego edycję w odpowiedzi na epidemię SARS, która miała dotkliwe skutki dla regionu Azji Południowo-Wschodniej.

Działalność tego typu podejmowana jest także przez Asia Pacific Foundation of Canada (*APF Canada*), choć wydarzenia organizowane przez tę fundację skupiają się bardziej na zrozumieniu funkcjonowania państw ASEAN w szerszym sensie niż skupianiu się wyłącznie na wartościach kulturowych. Wśród najważniejszych wydarzeń APF Canada znajdują się *Canada's Asia Challenge: Building Skills and Knowledge for the Next Generation*, *Canada–Asia 2013*, *The 2013 Pacific Energy Summit*, *The Asia Contemporary Speaker Series*.

Kanadyjską instytucją, którą trzeba wskazać, omawiając wzajemne zrozumienie i zaufanie zaprzyjaźnionych podmiotów, jest wspomniana organizacja non-profit (finansowana przez rząd kanadyjski oraz dotacje indywidualne) Asia Pacific Foundation of Canada. Została ona

powołana do istnienia w 1985 roku na mocy *Asia Pacific Foundation of Canada Act* (Act, 1985) przez rząd kanadyjski. Od tamtej pory zadaniem AFP Canada jest zacieśnianie współpracy ekonomicznej i kulturowej z państwami Azji Południowo-Wschodniej poprzez popularyzację wśród Kanadyjczyków wiedzy na temat tego regionu. Fundacja operuje w obszarach rozwoju kompetencji i umiejętności, oraz rozumienia Azji (AFP, 2015). AFP Canada to również instytucja analityczna, która każdego roku prowadzi badania sondażowe wśród Kanadyjczyków, dotyczące ich wiedzy oraz opinii w kwestiach azjatyckich, tu jednak szczególnie ekonomicznych. Podkreślić należy, że AFP Canada nie jest organizacją poświęconą relacji Kanady z ASEAN, ale całemu regionowi Azji i Pacyfiku.

Poziom zrozumienia i zaufania między stronami można uznać za wystarczający dla kontynuowania partnerstwa.

4. Ugruntowanie współpracy

Na ugruntowanie współpracy między partnerami składa się kilka elementów. Jednym z nich jest otwarty charakter współpracy. Żaden z dwustronnych dokumentów, jakie zostały przyjęte przez ASEAN i Kanadę, nie przewiduje dla ich współpracy ograniczenia czasowego. Partnerzy w deklaracji podnoszącej status współpracy określili ją jako „wszechstronną, zorientowaną na działanie i przyszłość” (*Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership*, 2009). Otwarty charakter współpracy podkreślają także cele, jakie partnerzy wyznaczyli sobie do realizacji. Dowodzi tego analiza najważniejszych bilateralnych dokumentów omawianych podmiotów zaprezentowana w kontekście weryfikacji konwergencji ich celów. Dążenia aktorów mają zatem charakter dalekosiężny, umożliwiający ciągły rozwój ich relacji.

Kolejnym elementem świadczącym o ugruntowanej współpracy ASEAN i Kanady jest instytucjonalne zaangażowanie. Nie można ich jednak ocenić w tym aspekcie jednakowo. Jednostronne zaangażowanie instytucjonalne Kanady przejawia się we wszystkich czterech poziomach przewidzianych w tym projekcie: posiadania koordynatora

działań, ciała dyplomatycznego dedykowanego relacji z partnerem, instytucjonalnym oraz zaangażowania finansowego.

Struktura kanadyjskiego Departamentu Spraw Zagranicznych i Handlu (*Department of Foreign Affairs, Trade and Development*) koncentruje się na międzypaństwowych relacjach dwustronnych, uporządkowanych w siedem wydziałów regionalnych¹, w tym dla organizacji międzynarodowych, takich jak m.in. ASEAN, Arctic Council, European Union, NATO. Zgodnie z istniejącą logiką struktury departamentu w 2016 roku powołano trzeciego osobnego ambasadora ds. kontaktów ze ASEAN, Marie-Louise Hannan, która objęła stanowisko w Dżakarcie (Contact Mission of Canada to ASEAN, 2016). Wcześniej byli to John T. Holmes i Donald Bobiash (ASEAN, 2017). Kanada zwiększyła swoją dyplomatyczną obecność na terenie wszystkich państw ASEAN także poprzez powołanie dwóch brakujących biur handlowych: w Kambodży i Laosie w 2015 roku. Proces ten rozpoczęła w roku 2013 od biura w Mjanmarze. Ocena, czy istnieje związek tych instytucji z ASEAN jako organizacją, nie jest jednoznaczna, gdyż z jednej strony kanadyjski *Trade Commissioner Service* nie wspomina wprost o takich związkach, z drugiej zaś kanadyjski Departament Spraw Zagranicznych umieszcza informację o tych biurach w dziale poświęconym relacjom z ASEAN. Ewentualny związek może też wynikać z wypowiedzi ministra Eda Fausta, który łączył oba fakty: „Nasz rząd angażuje się w otwieranie nowych rynków dla kanadyjskich firm w Azji Południowo-Wschodniej, co, jak wiemy, utrzyma dobrobyt i stworzy nowe miejsca pracy dla ciężko pracujących mieszkańców państw ASEAN i Kanady” (Fast, 2011).

Po stronie kanadyjskiej funkcjonuje również powołana w 2012 roku mająca siedzibę w Singapurze Canada–ASEAN Business Council (CABC), której zadaniem jest sprzyjanie rzeczonemu partnerstwu, głównie poprzez nawiązywanie relacji handlowych na różnych szczeblach. Przeznaczeniem rady jest także prowadzenie działalności promującej wartości regionalne, aby przyciągać potencjalnych inwestorów (CABC, 2016).

---

¹ Wydziały ds. Ameryk, Azji i Pacyfiku, Europy, Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki, Arktyki, Afryki ok. Sahary oraz organizacji międzynarodowych.

Unilateralne zaangażowanie strony kanadyjskiej widoczne jest także w kontekście finansowym. Według danych dostępnych na stronie kanadyjskiego ministerstwa, państwa Azji Południowo-Wschodniej są znaczącymi odbiorcami kanadyjskiej pomocy rozwojowej, z której finansowano m.in. implementację strategii rozwojowej. Fundusze kanadyjskie zostały przeznaczone na inicjatywy chroniące tereny ASEAN przed katastrofami naturalnymi (Canada, 2013) oraz na promocję praw kobiet w ramach projektu ONZ (UN, 2011). W latach wcześniejszych Kanada przeznaczała również pieniądze na programy zwiększające szanse mieszkańców na rynku pracy (Canada, 2012b), a także na programy profilaktyczne przeciwko chorobom zakaźnym (Canada, 2012a). Tylko w latach 2013–2014 Kanada wsparła państwa ASEAN kwotą 320 mld USD (Canada, 2015).

Znacznie gorzej w przypadku jednostronnego zaangażowania instytucjonalnego wypadła ASEAN. Organizacja ta zaangażowana jest przede wszystkim dyplomatycznie poprzez powołanie ambasadora zajmującego się wyłącznie sprawami Kanady. Po stronie ASEAN nie odnotowano ani odrębnych instytucji, ani przypadków finansowo-gospodarczego zaangażowania sprzyjających omawianemu partnerstwu.

Jednym z elementów ugruntowania partnerstwa są inicjatywy podejmowane przez partnerów, a szczególnie ich intensywność i zasięg. Współpraca między partnerami w tym zakresie została zintensyfikowana przede wszystkim w latach efektywnego partnerstwa, tj. następujących po jego wejściu na poziom zaawansowany. Jak wspomniano wcześniej, od tamtej pory realizowano działania z zakresu czterech podstawowych filarów współpracy: polityki, bezpieczeństwa, ekonomii i spraw społeczno-kulturowych.

Do najważniejszych inicjatyw z zakresu bezpieczeństwa, podjętych od momentu podniesienia rangi relacji, należy zaliczyć udzielenie przez Kanadę pomocy przy implementacji *ASEAN Political-Security Community (APSC) Blueprint*, czyli dokumentu zawierającego zbiór najważniejszych wartości i zasad wyznaczających ramy polityki bezpieczeństwa tej organizacji. Partnerzy nie wspominają jednak, na czym ta pomoc polegała. Wspólnym sukcesem obu podmiotów było także wsparcie przez Kanadę interesów ASEAN na forum Organizacji Na-

rodów Zjednoczonych. Poskutkowało to m.in. wdrożeniem w Azji postulowanego przez ONZ programu ochrony praw kobiet. W tym celu organizowano m.in. seminaria i warsztaty poświęcone temu zagadnieniu. Jednak najważniejszym elementem współpracy w zakresie polityki bezpieczeństwa było zbudowanie sieci wymiany informacji służącej do walki z przestępczością ponadnarodową, z uwzględnieniem nie tylko kwestii ogólnych, np. terrorystycznych (udział Kanady w *International Law Enforcement Academy*), ale też szczegółowych, np. handlu ludźmi i narkotykami – głównie poprzez udział Kanady w programie *ASEAN Regional Forum (ARF)*. Interesującym zagadnieniem jest fakt, że partnerzy w ramach realizowania założeń polityki bezpieczeństwa i szerzenia pokoju postanowili prowadzić dialog między religiami (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2016–2020)*, 2015).

Działania finansowe to inny ważny fundament współpracy partnerów. Jednym z najważniejszych punktów tej współpracy jest skupienie się na rozwoju potencjału rynku małych i średnich przedsiębiorstw. Kanadyjczycy wraz z ASEAN powołali *Canada–ASEAN Business Council*, której misją jest wprowadzanie mniejszych inwestorów kanadyjskich na rynek azjatycki oraz mniejszych azjatyckich inwestorów na rynek kanadyjski. Innym ważnym aspektem współpracy ekonomicznej jest pomoc, jakiej Kanada udzieliła ASEAN-owi na budowę elektrowni oraz gazociągu pociągniętego przez państwa Stowarzyszenia (*ASEAN Plan of Action on Energy Cooperation 2010–2015*).

W ramach współpracy społeczno-kulturowej skupiono się na kwestiach zmiany klimatu, ochrony wybrzeży, wymiany studenckiej oraz zapobieganiu katastrofom naturalnym. Do najważniejszych inicjatyw zalicza się kanadyjski program dedykowany „Strengthening Community Resilience to Natural Disasters” w ramach *ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response*. Realizacja programu opierała się przede wszystkim na elemencie społecznej reakcji na katastrofy naturalne – łagodzenia tej reakcji i zwiększania responsywności osób zaangażowanych. Kanada zainwestowała w ten program ponad 6 mln dolarów kanadyjskich oraz włączyła do pomocy *The Canadian Red Cross Society* (Canada, 2013). Inną inicjatywą była finansowana

przez rząd kanadyjski działalność profilaktyczna *Canada-Asia Regional Emerging Infectious Diseases*, skierowana przeciwko epidemiom chorób zakaźnych, głównie AIDS. Państwa ASEAN były tu jednak beneficjentem pośrednim efektów współpracy Kanady ze Światową Organizacją Zdrowia w celu ochrony zdrowia w regionie Azji-Pacyfiku. Organizowano również pomniejsze imprezy kulturowe promujące wartości regionalne i multikulturalizm.

Analizując wspólne inicjatywy podejmowane przez partnerów na przestrzeni ich niemal 40-letniej współpracy, można zauważyć długoterminowy charakter wielu z nich, stopniowe poszerzanie pól kooperacji oraz niski stopień zaangażowania w wykonywane programy. Zakres realizowanych projektów przez Kanadę można uznać za znaczący. Trudno jednak jednoznacznie ocenić, czy działania te wywarły zauważalny wpływ na państwa ASEAN bez poszerzenia zakresu projektu o elementy wykraczające poza jego metodologię, np. obserwacje, wywiady etc.

Na ugruntowanie partnerstwa składa się także jego odporność na zewnętrzne i wewnętrzne wyzwania. Obaj partnerzy stanęli przed trzema wyzwaniami zewnętrznymi. Po pierwsze, w przypadku konfliktu na Morzu Południowochińskim Kanada znacząco uczestniczyła w serii warsztatów dot. rozwiązania sporu w tym regionie w latach 1989–2000 oraz konsultacjach z ASEAN poprzedzających spotkanie G-7 w Halifax w 1995 roku (Barichello, 2010, s. 3). Zabrakło jednak jej wyraźnego stanowiska w tej sprawie w latach późniejszych (CSM, 2016).

Po drugie, gdy wybuchła epidemia SARS, w Kambodży zorganizowano *The Special ASEAN + 3 Health Ministers Meeting on Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS)*, w którym Kanada była stroną uczestniczącą. Podjęto wówczas działania mające na celu powstrzymanie epidemii, przede wszystkim zatrzymania ruchu turystycznego między regionami. Po opanowaniu kryzysu Kanada wykorzystała swoje zasoby, aby zminimalizować przyszłe ryzyko epidemiologiczne poprzez wdrożenie programu CAREID, zapewniającego wiedzę profilaktyczną, opiekę oraz sprzęt medyczny ofiarom chorób zakaźnych (Canada, 2012a).

Zewnętrzny kryzysem, któremu partnerzy wydali się nie sprostać, był kryzys finansowy w Azji w latach 1997–1998. Kryzys ten

udowodnił, że kraje ASEAN muszą polegać bardziej na sobie niż na państwach spoza regionu (Barichello, 2010) lub przynajmniej na współpracy regionalnej, np. chińskiej koncepcji Regionalnego Całościowego Partnerstwa Gospodarczego czy mechanizmie ASEAN+3 (Grabowski, 2015). Dobrze obrazuje to przykład Kanady, której przepływ środków finansowych do ASEAN zmienił się w odpływ, aż do 2003 roku. Dopiero wówczas ASEAN uzyskał od Kanady pieniądze, jednak ich wysokość nie przewyższała kwoty, jakie otrzymywali od Kanady inni beneficjenci (Barichello, 2010, s. 16).

Jedna z najprężniejszych potęg regionalnych ma zdecydowane problemy w budowaniu relacji dyplomatycznej i traci w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi, czy chociażby niewielką Nową Zelandią. Przekłada się to na zasadnicze wyzwanie dla obu partnerów, którym jest poszukiwanie znaczenia strategicznego – na chwilę obecną wciąż nierozwiązane.

Poza tym nie odnotowano aktów nielojalności lub scysji między partnerami, chyba że uznać za takową kwestię Mjanmaru, która doprowadziła do przerwy w regularności dialogów ASEAN z Kanadą w latach 1977–2004 (Barichello, 2010, s. 10).

4.1. Wyjątkowe powiązania

W celu określenia wyjątkowości powiązań partnerów w pierwszej kolejności odniesiono się do występowania podobnych doświadczeń historycznych. Na podstawie analizy bilateralnych dokumentów stron nie można jednak stwierdzić, aby partnerzy się na nie powoływali. Wprawdzie pozytywnie oceniają cały okres swojej 38-letniej współpracy, jednak w swoich wypowiedziach i działaniach skupiają się na czasie obecnym. Odwołanie do jakichkolwiek wspólnych wydarzeń historycznych nie pojawiło się nawet w pierwszej umowie pomiędzy stronami, zawartej w 1981 roku pomimo dość wyraźnie w tamtym czasie zbieżnych celów międzynarodowych obu podmiotów (Stubbs, 1990).

Partnerzy odwołują się natomiast do wspólnych wartości, na których opiera się relacja ASEAN–Kanada, oraz takich, które służą do budowania relacji pozapartnerskich. Podstawowe wartości podziela-

ne przez partnerów można odnaleźć w deklaracji podnoszącej status partnerstwa. Są to pokój i stabilność w regionie oraz prawa człowieka. W *Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2010–2015)* partnerzy stwierdzają też, że działania wpisane w ich współpracę opierają się na „podzielanych normach i wartościach”. Nie zostały one jednak wymienione z nazwy. Podobny zapis znalazł się w *Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2016–2020)*, w którym partnerzy za wspólny cel stawiają sobie „promocję podzielanych wartości i norm, włączając te z *Karty ASEAN* oraz z *Traktatu o przyjacielskich stosunkach i współpracy w Południowo-Wschodniej Azji (TAC)*, by utrzymać i wspierać pokój i stabilność w regionie i poza nim”. W tym samym dokumencie odnaleźć można inny zapis, w którym strony za wspólnie wyznawane wartości uznają godność człowieka i tolerancję (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2016–2020)*, 2015). W obu przypadkach służą one zarówno relacji między partnerami, jak ich polityce zewnętrznej. Dokumentem, w którym partnerzy identyfikują wspólne wartości typowe dla polityki z innymi podmiotami, była *ASEAN–Canada Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism*, w której powołano się na obustronne uznanie wartości, takich jak „suwerenna równość, integralność terytorialna i nieinterwencja w sprawy wewnętrzne innych państw” (*ASEAN–Canada Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism*, 2006).

W badaniu nie odnotowano, aby zachodziła pomiędzy nimi relacja personalna, która mogłaby dodatkowo zadziałać na rzecz dalszego rozwoju partnerstwa.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm (RBSI) omawianego partnerstwa opiera się na kilku zasadach, wśród których wyróżnić można przestrzeganie wartości podstawowych, zasad demokratycznych oraz rządów prawa. Przede wszystkim istotne jest deklarowane zaniechanie wszelkich form przymusu oraz konfliktu na

rzecz kooperacji, dyskusji, dyplomacji i środków pokojowych. Strony wyraziły także swoje oddanie wobec wartości i norm zawartych w *Karcie ASEAN, Traktacie o przyjacielskich stosunkach i współpracy w Południowo-Wschodniej Azji (TAC)*, wobec zasad WTO oraz wobec innych powszechnie uznawanych zasad prawa międzynarodowego i regionalnego (*Joint Declaration Between ASEAN And Canada on Trade and Investment*, 2011). Ostatni z wymienionych dokumentów – TAC – poza generalnymi zasadami przyświecającymi relacjom w regionie zawiera także konkretne reguły zachowań. Wśród nich na uwagę zasługuje art. 10 zakazujący stronom „uczestniczenia w jakiegokolwiek formie w działaniu, które stanowiłoby zagrożenie dla politycznej lub ekonomicznej stabilności, suwerenności lub terytorialnej integralności innej umawiającej się strony” (Secretariat, 2005, s. 7) oraz rozdział IV poświęcony pokojowemu rozstrzygnięciu sporów². Ciekawostką jest, że Kanada stała się stroną traktatu dopiero rok po podpisaniu deklaracji podnoszącej status partnerstwa z ASEAN.

W ramach partnerstwa funkcjonowały trzy obustronne instytucje permanentne: Joint Coordination Committee przekształcone później w Joint Cooperation Committee (członkami są Committee of Permanent Representatives to ASEAN (CPR) oraz the Canadian Ambassador to ASEAN), Joint Planning and Monitoring Committee, Project Steering Committee (Barichello, 2010). Podstawowym zadaniem wymienionych ciał jest koordynacja realizacji celów określonych przez partnerów w przygotowanych przez nich planach działań.

Do dwustronnych, regularnych konsultacji pomiędzy partnerami należy zaliczyć wymieniane przez ASEAN: *ASEAN PMC+1 Session with Canada*, coroczny *ASEAN–Canada Dialogue*, *the ASEAN Economic Ministers Meeting (AEM)–Canada Consultation*, *the Senior Economic Officials Meeting (SEOM)–Canada Consultation*, *the ASEAN–Canada Senior Officials Meeting on Transnational Crime (SOMTC)* oraz coroczne spotkania *Joint Cooperation Committee*.

---

² Uzupełnieniem tych ostatnich jest także ustalony w 2001 roku Regulamin Wysokiej Rady.

Dokumentacja spotkań między partnerami wskazuje, że kontakty między przedstawicielami stron odbywały się na wszystkich poziomach przewidzianych przez metodologię tego projektu: wyższych rangą przedstawiciele egzekutywy (HE) – 18, niższych rangą przedstawiciele egzekutywy (LE) – 16, parlamentarzystów (P) – 3 oraz specjalistów (S) – 23. Poza komunikatem z ASEAN Post Ministerial Conference (PMC) +1 Session nie odnotowano innych wzmianek dotyczących dwustronnych spotkań parlamentarnych między partnerami. Świadczą o nich jednak coroczne zebrania AIPA, na których państwa pozacłonkowskie mogą uzyskać status obserwatora. W latach 2009–2015 Kanada miała taki status trzykrotnie: w 2011, 2012 i 2013 roku.

Do najważniejszych spośród wymienionych spotkań dwustronnych należały m.in. spotkanie kanadyjskiego ministra ds. handlu międzynarodowego z reprezentantem sekretarza generalnego ASEAN w 2011 roku w Dżakarcie (ASEAN, 2011), spotkanie kanadyjskiego ministra ds. zagranicznych z sekretarzem generalnym ASEAN w 2014 roku w Dżakarcie (ASEAN, 2014a) oraz kilkudniowy objazd delegacji ASEAN po Kanadzie, w trakcie którego doszło do spotkań z kanadyjskimi ministrami (ASEAN, 2014b).

Jak wspomniano, wśród najważniejszych dwustronnych konsultacji odbywających się z ustaloną regularnością wymienić należy: doroczne zebrania JCC, konferencje PMC + 1 z udziałem Kanady oraz spotkania Dialogu ASEAN–Kanada. W pierwszym okresie funkcjonowania tej formuły konsultacje odbywały się raz na rok (*Agreement Between the Governments of Member Countries of ASEAN and the Government of Canada on Economic Cooperation*), zaś w roku 1993 strony oświadczyły, że spotkania „powinny odbywać się co 18 miesięcy” (*1993 Agreement Between the Governments of the Member Countries of ASEAN and the Government of Canada on Economic Cooperation*). W badanym okresie odnotowano pięć takich spotkań: 8. – w 2011 roku, 9. – w 2012, 10. – w 2013, 11. – 2014 oraz 12. – w 2015 roku. Wszystkie pozostałe wizyty w liczbie 12 należy uznać za nadprogramowe. Zatem wszystkie regularne formy instytucjonalizacji podstawowej partnerstwa odbywały się zgodnie z planem.

W badanym okresie doszło łącznie do 39 spotkań między Kanadą a ASEAN: 6 – w 2015 roku, 7 – w 2014, 8 – w 2013, 7 – w 2012, 5 –

w 2011, 3 – w 2010 i 3 – w 2009 roku, co daje średnio 5,6 spotkania na rok (SPG, 2018b).

Trudno jest jednoznacznie stwierdzić, czy pomiędzy reprezentantami stron zachodzą relacje nieformalne. Można jednak przypuszczać, że do takich spotkań doszło na podstawie informacji CABC, która krótko wspomina o przynajmniej jednym takim spotkaniu (CABC, 2015).

5. Podsumowanie

W powyższym rozdziale zrealizowano cel, którym była analiza funkcjonowania partnerstwa ASEAN–Kanada w kontekście bilateralnym. Biorąc pod uwagę różnice i podobieństwa potencjałów między stronami, zastanawiający jest fakt, że wciąż nie podpisały one deklaracji podnoszącej status partnerstwa do strategicznego. W rozdziale dowiedziono, że chociaż ASEAN i Kanada posiadają wysoką konwergencję ról strategicznych, opierają się na podobnych wartościach, współpracują na wielu płaszczyznach i odnoszą się do tych samych zagadnień (wskazuje na to wysoki poziom konwergencji zagadnień), mają niski poziom konwergencji celów strategicznych, co świadczy o odmienności ich zaopatrywań na kształt polityki międzynarodowej. Innym powodem może być niepomysłność kanadyjskiej dyplomacji (Stubbs, 2009). Choć od lat gotowość partnerów do współpracy się nie załamała, pozostaje przeważnie na poziomie deklaratywnym, podbudowanym obszernymi znaczeniowo pojęciami, z których wynika niewiele działań, np. „budowanie potencjału” czy „udostępnianie informacji”. Potwierdza to analiza ugruntowania współpracy, której efekty pokazują gotowość partnerów do podjęcia działań symbolicznych (np. przy epidemii SARS), ale też unikanie działań poważniejszych (np. przy okazji kryzysu finansowego w Azji). Choć nie wydaje się, aby zaufaniu partnerów miało coś grozić, niepokój mogą budzić takie wypowiedzi, jak stanowisko sekretarza generalnego ASEAN, Surina Pitsuwana, który w 2012 roku stwierdził wprost, że Kanada nie otrzyma miejsca w East Asia Summit (EAS) jeszcze przez lata, gdyż ma inne, dostateczne możliwości rozwijania sfery

swoich wpływów w regionie (Campbell, 2012). Partnerstwo ma wiele słabości, jednak od 2009 roku wykazuje tendencję rozwojową i potencjał do osiągnięcia statusu strategicznego.

Bibliografia

- AFP. (2015). *What We Do*. Pobrane z: [https://www.asiapacific.ca/about-us/activities.Agreement between the Government of Member Countries of ASEAN and Government of Canada on Economic Cooperation](https://www.asiapacific.ca/about-us/activities.Agreement%20between%20the%20Government%20of%20Member%20Countries%20of%20ASEAN%20and%20Government%20of%20Canada%20on%20Economic%20Cooperation). (1981). Pobrane z: <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1981-Agreement-between-the-Government-of-Member-Countries-of-ASEAN-and-Government-of-Canada-on-Economic-Cooperation.pdf>.
- Agreement between the Governments of the Member Countries of ASEAN and the Government of Canada on Economic Cooperation*. (1993). Pobrane z: <http://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1993-ASEAN-Canada-Agreement-on-Economic-Cooperation.pdf>.
- ASEAN-Canada Joint Declaration for Cooperation to Combat International Terrorism*. (2006). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=asean-canada-joint-declaration-for-cooperation-to-combat-international-terrorism.
- ASEAN. (2009). *Secretary-General of ASEAN Welcomes Canadian Ambassador to ASEAN*. Pozyskano z: <http://asean.org/press-release-secretary-general-of-asean-welcomes-canadian-ambassador-to-asean-asean-secretariat-16-february-2009/>.
- ASEAN. (2011). *ASEAN and Canada Adopts Joint Declaration on Trade and Investment*. Pobrane z: <http://asean.org/asean-and-canada-adopts-joint-declaration-on-trade-and-investment/>.
- ASEAN. (2014a). *Minister of Foreign Affairs of Canada Visited the ASEAN Secretariat*. Pobrane z: <http://www.asean.org/news/asean-secretariat-news/item/minister-of-foreign-affairs-of-canada-visited-the-asean-secretariat>.
- ASEAN. (2014b). *ASEAN Economic Ministers Conclude Roadshow in Canada*. Pobrane z: <http://www.asean.org/index.php/news/asean-secretariat-news/item/asean-economic-ministers-conclude-roadshow-in-canada>.
- ASEAN. (2017). *Overview of ASEAN-Canada Dialogue Relations*. Pobra-

- ne z: <http://asean.org/storage/2012/05/Overview-of-ASEAN-Canada-Dialogue-Relations-August-2017.pdf>.
- ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/archive/PR-CanadaASEANAmb.pdf>.
- Asia Pacific Foundation of Canada Act. (1985). Pobrane z: <http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/A-13/>.
- Baird J. (2014). *Deepening Canadian Partnerships with ASEAN*. Pobrane z: <http://www.international.gc.ca/media/aff/news-communications/2013/10/12a.aspx?lang=eng>.
- Barchiello R. R. et al. (2010). *Three-year ASEAN–Canada Policy Research Programme: A Proposal*. Singapore.
- Butcher A. (2012). Students, Soldiers, Sports, Sheep and the Silver-Screen: New Zealand's Soft Power in ASEAN and Southeast Asia. *Contemporary Southeast Asia A Journal of International and Strategic Affairs*, 34(2), 249–273.
- CABC. (2015). *Lunch with the Honourable François-Philippe Champagne*. Pobrane z: <http://www.canasean.com/event/lunch-with-the-honourable-francois-philippe-champagne/>.
- CABC. (2016). *CABC Overview*. Pobrane z: <https://www.canasean.com/about/council-overview/>.
- Campbell C. (2012). *Canada Denied Seat at East Asia Summit*. Pobrane z: <https://beta.theglobeandmail.com/news/politics/canada-denied-seat-at-east-asia-summit/article4558196/?ref=http://www.theglobeandmail.com&>.
- Canada. (2012a). *Canada–Asia Regional Emerging Infectious Disease (CAREID) Project*. Pobrane z: <https://www.canada.ca/en/public-health/services/infectious-diseases/canada-asia-regional-emerging-infectious-disease-careid-project.html>.
- Canada. (2012b). *Project Profile – Tripartite Action to Protect Migrants in the ASEAN Region from Labour Exploitation*. Pobrane z: <http://w05.international.gc.ca/projectbrowser-banqueprojets/project-projet/details/a035119001>.
- Canada. (2013). *Project Profile – Strengthening Community Resilience to Natural Disasters*. Pobrane z: <http://w05.international.gc.ca/projectbrowser-banqueprojets/project-projet/details/a035122001>.

- Canada. (2015). *Canada's Development Assistance for ASEAN*. Pobrane z: <http://www.international.gc.ca/asean/development-developpement.aspx?lang=eng>.
- Canada. (2016). *Contact Mission of Canada to ASEAN*. Pobrane z: <http://www.international.gc.ca/asean/contact.aspx?lang=eng>.
- Canada. (2016). *Support for Canadian Businesses in the ASEAN Region*. Pobrane z: http://www.international.gc.ca/asean/trade_investment-commerce_investissement.aspx?lang=eng.
- Canadian Senate. (2015). *Standing Senate Committee on Foreign Affairs and International Trade. Securing Canada's Place in Asia-Pacific: A Focus on Southeast Asia*. Pobrane z: http://publications.gc.ca/collections/collection_2015/sen/yc23-0/YC23-0-412-12-eng.pdf.
- CSM. (2016). *Morze Południowochińskie: serce potencjalnego konfliktu w Azji*. Pobrane z: <file:///C:/Users/bplotka/Desktop/Raport%20CSM%20Morze%20Poludniowochinskie.pdf>.
- Della-Giacoma J. (2014). *Engaging ASEAN: What Next for Canada?* Pobrane z: <https://www.asiapacific.ca/canada-asia-agenda/engaging-asean-what-next-canada>.
- Fast E. (2011). *Minister Fast Announces Trade and Investment Framework that will Deepen Canada's Ties with Southeast Asia*. Pobrane z: http://www.international.gc.ca/media_commerce/comm/news-communicues/2011/281.aspx?lang=eng.
- Gilmore S. (2014). *Proceedings of the Standing Senate Committee on Foreign Affairs and International Trade*. Pobrane z: <https://sencanada.ca/en/Content/Sen/committee/412/aefa/07ev-51256-e>.
- Grabowski M. (2015). *Rywalizacja czy integracja? Procesy i organizacje integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku na przełomie XX i XXI wieku*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Gregson S. (2015). *Proceedings of the Standing Senate Committee on Foreign Affairs and International Trade*. Pobrane z: <https://sencanada.ca/en/Content/Sen/committee/412/aefa/21ev-51870-e>.
- Joint Declaration between ASEAN and Canada on Trade and Investment*. (2011). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/2011-10-02-ASEAN-Canada-Joint-Declaration-on-Trade-and-Investment-FINAL-As-adopted-by-Ministers-on-October-2-2011.pdf>.

- Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership.* (2009). Pobrane z: http://asean.org/storage/images/archive/documents/Joint%20Declaration%20on%20ASEAN-Canada%20Enhanced%20Partnership_fin.pdf.
- Lee D. (2009). *Statements.* Pobrane z: <https://www.lipad.ca/full/2009/05/13/1/>.
- Melville A. (2009). *Political Atlas of the Modern World: An Experiment in Multidimensional Statistical Analysis of the Political Systems of Modern States.* Moscow: MGIMO – University Press. Pobrane z: http://www.mgimo.ru/files2/y04_2011/186294/politatlas_eng.pdf.
- Smith-Windsor B. A. (2000). Hard Power, Soft Power Reconsidered. *Canadian Military Journal*, Autumn, 50–56.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project.* Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings ASEAN–Canada.* Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence ASEAN–Canada.* Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Stubbs R. (1990). Canada's Relations with Malaysia: Picking Partners in ASEAN. *Pacific Affairs*, 63(3), 351–366.
- Stubbs R., Williams, M. S. (2009). The Poor Cousin? Canada–ASEAN Relations. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis*, 64(4), 927–939.
- Tapia C. (2007). *Mrs. Carmelita Tapia (President, Philippines–Canada Trade Council, Southeast Asia–Canada Business Council) at the International Trade Committee.* Pobrane z: <https://openparliament.ca/committees/international-trade/39-1/49/carmelita-tapia-1/only/>.
- Torres Q. (2015). *Primer on the Philippine Minerals Industry.* Taguig.
- UN. (2011). *Regional Programme on Improving Women's Human Rights in Southeast Asia.* Pobrane z: <http://asiapacific.unwomen.org/en/focus-areas/cedaw-human-rights/cedawseap2>.
- Veterans Affairs Canada. (2014). *The Canadian Armed Forces in Cambodia.* Pobrane z: <http://www.veterans.gc.ca/eng/remembrance/history/canadian-armed-forces/Cambodia>.

Aneks 15.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych ASEAN i Kanady w latach 2009–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2009–2015

Joint Declaration on the ASEAN–Canada Enhanced Partnership. (2009). Pobrane z: http://asean.org/storage/images/archive/documents/Joint%20Declaration%20on%20ASEAN-Canada%20Enhanced%20Partnership_fin.pdf.

Joint Declaration between ASEAN and Canada on Trade and Investment. (2011). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/2011-10-02-ASEAN-Canada-Joint-Declaration-on-Trade-and-Investment-FINAL-As-adopted-by-Ministers-on-October-2-2011.pdf>.

Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership. (2010). Pobrane z: http://www.asean.org/uploads/2012/06/Plan%20of%20Action%20to%20Implement%20the%20Joint%20Declaration%20on%20ASEAN-Canada%20Enhanced%20Partnership_f.pdf.

Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Canada Enhanced Partnership (2016–2020). (2015). Pobrane z: http://asean.org/storage/images/2015/August/POA_canada/ASEAN-Canada%20PoA%20adopted.pdf.

Strategiczne dokumenty Kanady w latach 2009–2015

CANADA'S INTERNATIONAL POLICY STATEMENT. A Role of Pride and Influence in the World – COMMERCE. (2005). Pobrane z: <http://publications.gc.ca/site/eng/274692/publication.html>.

CANADA'S INTERNATIONAL POLICY STATEMENT. A Role of Pride and Influence in the World – DEFENCE. (2005). Pobrane z: <http://publications.gc.ca/site/eng/274692/publication.html>.

CANADA'S INTERNATIONAL POLICY STATEMENT. A Role of Pride and Influence in the World – DEVELOPMENT. (2005). Pobrane z: <http://publications.gc.ca/site/eng/274692/publication.html>.

CANADA'S INTERNATIONAL POLICY STATEMENT. A Role of Pride and Influence in the World – DIPLOMACY. (2005). Pobrane z: <http://publications.gc.ca/site/eng/274692/publication.html>.

CANADA'S INTERNATIONAL POLICY STATEMENT – OUR PRIORITIES. (2005). Pobrane z: <http://www.international.gc.ca/gac-amc/priorities-priorites.aspx?lang=eng>.

Strategiczne dokumenty ASEAN w latach 2009–2015

ASEAN Political-Security Community Blueprint. (2009, June). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/archive/5187-18.pdf>.

Joint Communiqué of the 43rd ASEAN Foreign Ministers Meeting. “*Enhanced Efforts towards the ASEAN Community: from Vision to Action*”. (2010, July 19–20). Ha Noi: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communicue-of-the-43rd-asean-foreign-ministers-meeting-enhanced-efforts-towards-the-asean-community-from-vision-to-action-ha-noi-19-20-july-2010-3.

Joint Communiqué of the 44th ASEAN Foreign Ministers Meeting. “*ASEAN Community in a Global Community of Nations*”. (2011, July 19). Bali: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/2780~v~Joint_Communique_of_the_44th_ASEAN_Foreign_Ministers_Meeting_Bali_Indonesia_19_July_2011.pdf.

Joint Communiqué of the 46th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting. (2013, June 29–30). Bandar Seri Begawan: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2013/news/joint%20communiqué%20of%20the%2046th%20asean%20foreign%20ministers%20meeting%2046th%20amm%20-%20final%20-%2030%20june%202013.pdf>.

Joint Communiqué 47th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting. (2014, August 8). Nay Pyi Taw: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/documents/47thAMMandRelatedMeetings/Joint%20Communiqué%20of%2047th%20AMM%20as%20of%209-8-14%2010%20pm.pdf>.

Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting. “*Our people, our community, our vision*”. (2015, August 4). Kuala Lumpur: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/August/48th_amm/JOINT%20COMMUNIQUE%20OF%20THE%2048TH%20AMM-FINAL.pdf.

Press Release of the ASEAN Foreign Ministers’ (AMM Retreat). (2012, January 11). Siem Reap: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.

Statement of the ASEAN Foreign Ministers. (2012, July 20). Phnom Penh: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.

Karolina Gawron-Tabor

16. Partnerstwo strategiczne ASEAN–Australia: Australia jako osobliwy partner

Abstract: In 1974, Australia came to be the first of ASEAN's ten Dialogue Partners. Four decades later, at the 40th Anniversary Commemorative Summit in Burma held in November 2014, Australia and ASEAN upgraded their partnership to the strategic partnership level. The cooperation that underpins this bilateralism is multi-dimensional – extending over more than twenty different interaction areas, including good governance and human rights, transport, finance, energy, tourism, forestry, emergency management, culture, science, public health, environment, and connectivity. The rationale of Australia's partnership with ASEAN is as follows: first, Australia prioritizes multilateral cooperation in a whole range of other important regional frameworks, including the ASEAN Regional Forum (ARF), the East Asia Summit (EAS), and the ASEAN Defence Ministers' Meeting (ADMM-Plus); second, Australia appreciates more its bilateral relations with ASEAN member states. On the ASEAN's side, it is mainly the financial support it receives from Australia that defines the international organization's strategic interactionism with Australia.

Keywords: ASEAN, Australia, partnership, partners, EAS

1. Wprowadzenie

W roku 1974, kiedy Australia została pierwszym partnerem dialogowym Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of South-East Asian Nations*, ASEAN), ówczesny premier Australii Gough Whitlam (1974, za: Merrifield, 2013) stwierdził, że „ze wszystkich (regionalnych porozumień i stowarzyszeń) w tym regionie ASEAN jest bezsprzecznie najważniejsze, najistotniejsze, najbardziej naturalne”. Australia zaangażowała się w tworzenie „ar-

chitektury” Stowarzyszenia. Była państwem założycielskim Forum Regionalnego ASEAN (ARF), Szczytu Azji Wschodniej (EAS), Spotkań Ministrów Obrony ASEANPlus (ADMM+). Rozwój i umocnienie ASEAN, jak również nowe spojrzenie na Azję w polityce zagranicznej Australii (Patience, 2017) sprawiły, że stosunki między partnerami uległy zacieśnieniu. W 2007 roku strony zawarły partnerstwo całościowe (*Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership, JD*, 2007), natomiast w roku 2014 partnerstwo strategiczne (*Joint ASEAN–Australia Leaders’ Statement on the 40th Anniversary of ASEAN–Australia Dialogue Relations. Towards a Strategic Partnership for Mutual Benefit, JS*, 2014). Celem rozdziału jest przedstawienie oraz ocena wybranych aspektów partnerstwa strategicznego (gotowości do współpracy partnerów, konwergencji ich celów i ról strategicznych, zaufania, jak również ugruntowania współpracy) pomiędzy Australią i ASEAN. Można zauważyć, że co prawda partnerstwo nastawione jest na rozwój i pogłębianie współpracy, ale dzięki niej strony chcą zrealizować przede wszystkim własne, partykularne interesy. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research, MMR*), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Jak zostało zaznaczone we wstępie, Australia i ASEAN w 2007 roku ustanowiły partnerstwo całościowe. Strony wydały wówczas wspólną deklarację oraz plan działania (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership, POA*, 2007). W roku 2014 – 40 lat po ustanowieniu dialogu – strony w niewiążącym wspólnym oświadczeniu i planie działania (*Plan of Action to Implement the ASEAN–Australia Strategic Partnership (2015–2019), POA*, 2014) zdecydowały o tworzeniu partnerstwa strategicznego. Analizowany w rozdziale efektywny wiek partnerstwa to lata 2007–2015.

Biorąc pod uwagę liczbę oraz zakres dziedzin objętych współpracą, należy uznać polityczną bazę współpracy za szeroką. Struktura wspólnej deklaracji oraz planu działań z 2007 roku sugerują, że partnerzy wyznaczyli cztery główne obszary współpracy (łącznie ponad 20 dziedzin): 1) współpraca polityczna i bezpieczeństwa; 2) współpraca gospodarcza; 3) współpraca społeczno-kulturalna; 4) współpraca na rzecz rozwoju. Dokumenty, za sprawą których partnerstwo zostało podniesione do rangi strategicznego (JS, 2014; POA, 2014), wskazują natomiast pięć obszarów współpracy. Utrzymane zostały obszary: polityczny i bezpieczeństwa, ekonomiczny i społeczno-kulturalny. Dodane zostały dwa nowe: budowanie powiązań (*connectivity*) oraz wzmocnienie instytucjonalne ASEAN. Analiza wyrazistości domen wykazała, że dla partnerów najważniejsze są zagadnienia polityczne i bezpieczeństwa, nieznacznie mniej kwestie społeczno-kulturalne.

W analizowanych latach 2007–2015 strony wydały łącznie 12 dokumentów (spis dokumentów w załączniku), co oznacza 1,5 dokumentu na rok (SPG, 2018a). Strony podpisały również wspólne dokumenty w ramach tworzonej strefy wolnego handlu pomiędzy ASEAN, Australią i Nową Zelandią (*ASEAN–Australia–New Zealand Free Trade Area, AANZAFTA*), które nie zostały tu wliczone. Na podstawie wyłącznie dokumentów bilateralnych bazę prawną współpracy należy uznać za wąską.

Można stwierdzić, że partnerstwo ASEAN–Australia cechuje znaczna gotowość do współpracy. Strony podjęły działania, by podnieść status relacji i formalnie określić je jako partnerstwo strategiczne. Efektywny wiek partnerstwa jest krótki (lata 2007–2015), zakres wyznaczonych obszarów współpracy szeroki, aczkolwiek liczba podpisywanych dokumentów bilateralnych nieznaczna.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analizy dokonano na podstawie czterech dokumentów bilateralnych, 11 dokumentów ASEAN oraz sześciu dokumentów australijskich (ich wyodrębniony spis znajduje się w aneksie 16.1.). Agregowana wartość konwergencji w badanym *case study* jest niska (0,039) (SPG, 2018c).

Tabela 16.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Australii w latach 2007–2015

Cele strategiczne Australii			Cele strategiczne ASEAN		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Wzmocnienie stosunków z Azją	34,63%	1	Wspólnota ASEAN	20,31%
2	Pokój i bezpieczeństwo na świecie	14,57%	2	Stosunki dwustronne z partnerami spoza partnerów dialogowych ASEAN	18,72%
3	Bezpieczeństwo i dobrobyt regionu	14,33%	3	Multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych	13,61%
4	Multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych	9,88%	4	Bezpieczeństwo i dobrobyt regionu	11,84%
5	Sojusz ze Stanami Zjednoczonymi	6,05%	5	Pokój i bezpieczeństwo na świecie	8,13%
6	Rozwój rolnictwa	5,68%	6	Pokój, stabilność i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim	7,47%
7	Współpraca z państwami trzecimi	4,60%	7	Współpraca z Australią	6,82%
8	Wspólnota ASEAN	4,22%	8	Współpraca z Chinami	6,45%
9	Rozwój regionu Oceanu Indyjskiego	2,79%	9	Współpraca z UE	6,20%
10	Współpraca z Chinami	2,68%	10	Współpraca z Koreą Południową	5,90%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 16.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Analizując konwergencję celów strategicznych partnerów, należy mieć na względzie, że jest to krótki okres (osiem lat). Ponadto, że w przypadku Australii, jak zaznacza Coral Bell (1997, s. 56): „cele polityczne często są prezentowane szczerze i są obiektywizowane pod względem dążeń gospodarczych i potrzeb bezpieczeństwa”.

Spośród 13 najbardziej wyrazistych celów można wyróżnić cztery pokrywające się, pięć komplementarnych i cztery kompatybilne lub konkurencyjne.

Cele pokrywające się to: multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych; pokój i bezpieczeństwo na świecie; współpraca Australia–ASEAN; rozwój rolnictwa. Zarówno dla ASEAN, jak i Australii znaczenie ma zaangażowanie w działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Australia pięciokrotnie była niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ, aktywnie uczestniczy w misjach pokojowych ONZ, udziela znacznego finansowego wsparcia, jest zaangażowana w prace poszczególnych ciał ONZ, zwłaszcza tych dotyczących ochrony praw człowieka (Markovic, 2010). O znaczeniu dla ASEAN współpracy z ONZ świadczy fakt, że strony ustanowiły w 2011 roku partnerstwo strategiczne (United Nations. Asia-Pacific Regional Coordination Mechanism, 2015). Istotny dla Stowarzyszenia i Canberry jest również rozwój WTO. Rozwój rolnictwa odnosi się przede wszystkim do produkowania zdrowej żywności, ale także z jednej strony do rozwoju gospodarczego Australii, z drugiej zaś do walki z głodem w państwach regionu Azji Południowo-Wschodniej.

Cele komplementarne partnerów to: bezpieczeństwo i dobrobyt w regionie; współpraca z Chinami; współpraca z UE; wzmocnienie relacji Australii z Azją; pokój, stabilność i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim. Należy mieć na uwadze, że zarówno Australia, jak i ASEAN traktują Chiny jako ważnego partnera, z którym współpracują w wielu dziedzinach. Chiny są partnerem strategicznym ASEAN od 2003 roku, natomiast Australii od 2014.

Za cele kompatybilne lub konkurencyjne zostały uznane: Wspólnota ASEAN; współpraca z państwami trzecimi; sojusz z USA; rozwój regionu Oceanu Indyjskiego. Należy zauważyć, że pomimo deklarowania przez Australię jako celu Wspólnoty ASEAN, dla Canberry istotny jest przede wszystkim rozwój tych forów współpracy ASEAN, w które są zaangażowani najważniejsi światowi i regionalni gracze, w tym Stany Zjednoczone, Chiny, Japonia i Indonezja.

Tabela 16.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Australii w latach 2007–2015

Zagadnienia Australii			Zagadnienia ASEAN		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Kwestie bezpieczeń- stwa	23,09%	1	Transport i łączność	19,57%
2	Terroryzm i ekstre- mizm	11,97%	2	Rynek, handel i inwe- stycje	13,84%
3	Bezpieczeństwo naro- dowe	9,35%	3	Kwestie bezpieczeństwa	10,65%
4	Klimat, ochrona środowiska i zasoby naturalne	8,43%	4	Bezpieczeństwo nukle- arne	10,42%
5	Kwestie morskie	8,21%	5	Zrównoważony rozwój	9,26%
6	Rynek, handel i inwe- stycje	7,82%	6	Zarządzanie kryzysowe	7,20%
7	Zarządzanie kryzy- sowe	6,53%	7	Terroryzm i ekstremizm	6,17%
8	Zrównoważony rozwój	5,94%	8	Edukacja i nauka	5,46%
9	Rozbrojenie i nieroz- przestrzenianie broni	5,61%	9	Bezpieczeństwo żyw- ności	5,00%
10	Demokracja i dobre rządy	5,09%	10	Kwestie morskie	4,61%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 16.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

W ramach analizy konwergencji zagadnień ASEAN oraz Australii wyodrębniono w sumie 14 najbardziej wyrazistych zagadnień dla obydwu partnerów (SPG, 2018c). Trzy zagadnienia zostały określone jako pokrywające się, siedem jako komplementarne, trzy jako kompatybilne lub konkurencyjne.

Zagadnienia pokrywające się to: zrównoważony rozwój, terroryzm i ekstremizm, rozbrojenie i nierozprzestrzenianie broni. Można zauważyć, że zagadnienia te stanowią ważny obszar współpracy partnerstwa ASEAN–Australia. Istotna jest tu zwłaszcza kwestia zagrożenia terroryzmem dżihadystycznym państw i społeczeństw Azji Południowo-Wschodniej, lecz również – co pokazały zamachy na Bali w 2002 roku – Australii (Ramakrishna, Tan, 2003).

Zagadnienia komplementarne to: rynek, handel i inwestycje; kwestie bezpieczeństwa; edukacja; bezpieczeństwo żywności; kwestie morskie; klimat, ochrona środowiska i zasoby naturalne; demokracja i dobre rządy. Natomiast kwestie kompatybilne lub konkurencyjne to: transport i budowanie powiązań; bezpieczeństwo nuklearne oraz bezpieczeństwo narodowe, które wyraźnie istotne są tylko dla jednej ze stron.

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Konwergencja ról strategicznych Australii i ASEAN jest niska (0,611) (SPG, 2018c). W poszczególnych elementach modelu analitycznego PIPR, pozwalającego na ocenę symetrii ról międzynarodowych aktorów, można zauważyć, że ASEAN przeważa w ocenie potęgi (*power*) oraz wpływu (*influence*), natomiast Australia w ocenie obecności (*presence*) oraz strategicznego znaczenia (*strategic relevance*). Łącznie rola strategiczna Australii wydaje się większa niż ASEAN.

Zgodnie z założeniami teoretycznymi projektu zarówno ASEAN, jak i Australia zostały uznane za większych regionalnych aktorów międzynarodowych. Mając na względzie typ potęgi (*power type*), zachodzi różnica między Australią a ASEAN. Biorąc pod uwagę różnorodne mechanizmy współpracy międzynarodowej, jakie funkcjonują z inicjatywy Stowarzyszenia, które angażują nie tylko najważniejszych regionalnych, ale i globalnych graczy (tu przede wszystkim EAS, ARF, ASEAN Plus Trzy (ASEAN+3), Forum Morskie ASEAN (AMF), Rozszerzone Forum Morskie ASEAN (EAMF)), należy je uznać za *structural power*. Jak zaznacza Evelyn Goh (2014), o *structural power* ASEAN świadczy również fakt, że tworzone przez Stowarzyszenie „duże regionalne instytucje są trudne do ‘przeprogramowania’: kolejne regionalne przedsięwzięcia muszą się dostosować lub połączyć z tymi instytucjami kierowanymi przez ASEAN, które są już zakorzenione w centrum strategicznej architektury” (Goh, 2014, s. 203–204). Z kolei Australia jest aktorem używającym zarówno elementów *hard power*, jak również licznych narzędzi *soft power*. O stosowaniu *hard power* świadczyć może przede wszystkim zaangażowanie Australii w prawie wszystkie

konflikty militarne na świecie po 1901 roku (Gyngell, Wesley, 2003, s. 10). Australia udzieliła poparcia militarnego Stanom Zjednoczonym w Afganistanie i Iraku, wsparła interwencje militarne ONZ w Timorze Wschodnim i na Wyspach Salomona (Bellamy, 2010), jest także zaangażowana militarnie w misje utrzymania pokoju ONZ (Londey, 2016). Jednocześnie Australia w 2015 roku zajmowała wysokie szóste miejsce w rankingu państw *soft power* (*The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power*, 2015). Znaczenie mają tu m.in.: wsparcie rozwojowe realizowane przez agencję rządową Australian Aid, a także liczne programy rządowe, w tym Nowy Plan Colombo (NCP), Australijski Program Współpracy Organizacji Pozarządowych (ANCP), Program Pomocy Bezpośredniej (DAP), współpraca sportowa, turystyczna, edukacyjna, lecz również inicjatywy takie jak *Koala diplomacy* (Minister for Foreign Affairs, 2016).

Wartości poszczególnych składowych wpływu wskazują na przewagę ASEAN nad Australią. Znaczenie tu miał wzrost liczby państw członkowskich ASEAN, a także ich znaczny rozwój gospodarczy i demograficzny. Trzeba mieć jednak na uwadze, że to Australia jest członkiem wpływowych organizacji międzynarodowych, do których należą wyłącznie najbogatsze państwa świata, w tym G20 oraz Klubu Paryskiego.

Według klasyfikacji ONZ Południowo-Wschodnia Azja oraz Australia i Oceania stanowią sąsiadujące ze sobą regiony (United Nation Statistics Division, 2013). Należy mieć jednak na uwadze specyfikę Australii. Dyskusja dotycząca miejsca Australii na świecie trwa co najmniej od lat 80. XX wieku (Knight, Heazle, 2011, s. 220–238). Jak zauważają Allan Gyngell i Michael Wesley (2003, s. 10):

trudno jest precyzyjnie określić ‘miejsce’ Australii w świecie. Jej strategiczne środowisko to Azja Południowo-Wschodnia i Pacyfik Południowy. Jej głównym strategicznym sojusznikiem jest jednak, oddalona o 12 000 kilometrów, Ameryka Północna. Jej główni partnerzy handlowi znajdują się w Azji Północno-Wschodniej, 8000 kilometrów jak leci Boeing. Historyczne i kulturowe korzenie, największej części swojej populacji, znajdują się w Europie po drugiej stronie globu.

Australia dostrzega i zaznacza, że Azja Południowo-Wschodnia jest ważnym sąsiadem, co wyrażają słowa australijskiej minister spraw zagranicznych Julie Bishop: „Azja Południowo-Wschodnia [...] to jest nasz region, tu mieszkamy, tu leży nasza przyszłość” (Minister for Foreign Affairs, 2015).

W kwestii obecności dyplomatycznej Australii w ASEAN należy zaznaczyć, że od października 2013 roku państwo to ma ambasadora akredytowanego przy Sekretariacie ASEAN, rezydującego stale w Dżakarcie (Minister for Foreign Affairs, 2013)¹. Można również zaobserwować obecność gospodarczą (Australia jest jednym z 10 największych partnerów handlowych ASEAN) (ASEAN, 2015), społeczno-kulturową (realizacja NCP). Prawie we wszystkich analizowanych okresach obecność ASEAN w Australii cechuje się mniejszym natężeniem i zasięgiem. Wskazać tu można obecność dyplomatyczną (funkcjonujący już od 1979 roku Komitet ASEAN w Canberze (*ASEAN Canberra Committee*, ACC) oraz społeczno-kulturową. W kwestii obecności ekonomicznej tylko Tajlandia, jako państwo członkowskie ASEAN, znajduje się w pierwszej 10 partnerów Australii (na dziewiątym miejscu), ASEAN jako stowarzyszenie w ogóle nie zostało wskazane w statystykach (DFAT, 2018).

Konwergencję narracji strategicznych ASEAN i Australii można określić jako niską. ASEAN postrzega siebie przede wszystkim jako podmiot wiodący w regionie, odgrywający istotną rolę w tej części globu. Przekonanie to znajduje swoje odzwierciedlenie w terminie *ASEAN centrality*, ukutym przez samą organizację i konsekwentnie przez nią wykorzystywanym (Domachowska, 2017). Australia stoi wprawdzie na stanowisku, że ważne jest wzmocnienie *ASEAN centrality* w rozwijającej się architekturze regionalnej (JS, 2014) i aktywnie uczestniczy we wszystkich mechanizmach regionalnej współpracy, jak zaznacza jednak See Seng Tan (2014, s. 34): „Australia kontynuuje aktywne uczestnictwo w azjatyckim regionalizmie. Ale robi to głównie z myślą o zaangażowaniu dużego gracza i w mniejszej wierze w regionalne

---

¹ Urząd ambasadora ds. ASEAN istniał już od 2008 roku, jednak w latach 2008–2013 ambasador rezydował w Canberze, stolicy Australii (Australian Minister for Foreign Affairs and Trade, 2008).

przywództwo ASEAN”. Australia dwukrotnie proponowała stworzenie nowych form współpracy instytucjonalnej w regionie², ponadto przez kilka lat wzbraniała się przed podpisaniem *Traktatu o wzajemnych stosunkach i współpracy* (TAC), który zdaniem australijskiego premiera Johna Howarda był jedynie reliktem zimnej wojny (Dobell, 2015; Renshaw, 2018). Dla Australii ważniejsze od ASEAN są EAS oraz Wspólnota Gospodarcza Azji i Pacyfiku (APEC), którego członkiem jest również najważniejszy partner strategiczny Canberry – USA (Poole, 2014). Polityka i narracja strategiczna Australii są silnie związane i zależne od USA. Zdaniem Allana Patience’a (2017) fakt, że Australia jest *dependent middle power*, sprawia, że jest ona niezręcznym, trudnym i często kłopotliwym partnerem dla państw azjatyckich. Taki partner bardziej koncentruje swoje działania na współpracy poza regionem, ze znaczącymi graczami międzynarodowymi.

3. Zaufanie

Między partnerami zachodzi proces tworzenia zaufania. Strony – tu przede wszystkim Australia otwierająca się na relacje z Azją – starają się budować wzajemne zrozumienie oraz przejawiać należyty szacunek.

Strony nie powołały do 2015 roku wspólnej instytucji służącej wzajemnemu promowaniu kultury i tradycji partnerów, a także przekazywaniu informacji na swój temat. Można natomiast zauważyć, że taka instytucja została stworzona jako indywidualna inicjatywa Australii. Wskazać tu należy Radę Australia–ASEAN (*Australia–ASEAN Council*), która została utworzona przez ministra spraw zagranicznych Australii i rozpoczęła swoją działalność w 2015 roku. Jej celem jest promowanie interesów Australii w Azji Południowo-Wschodniej poprzez inicjowanie i krzewienie działań nastawionych na wzmocnienie powiązań i wzajemnego zrozumienia między ludźmi i instytucjami w Australii i w państwach ASEAN (DFAT, 2017).

---

² Wskazać tu należy inicjatywę premiera Kevina Rudda (2008) dotyczącą stworzenia do 2020 roku Wspólnoty Azja-Pacyfik (*Asia-Pacific community*).

Australia i ASEAN są aktywni w podejmowaniu inicjatyw mających na celu zapewnienie wzajemnego zrozumienia. Przykładem takich inicjatyw jest finansowane przez Radę Australia–ASEAN uczestnictwo artystów z państw ASEAN w biennale w Sydney (DFAT, 2015) czy organizowane od 2012 roku spotkanie australijskich i pochodzących z państw ASEAN studentów, liderów z instytucji rządowych, sektorów prywatnych i społeczeństwa obywatelskiego – Szczyt Młodzieży ASEAN–Australia. Dodatkowo, przy okazji kolejnych rocznic ustanowienia Australii partnerem dialogowym ASEAN, odbywały się jednorazowe wydarzenia kulturalne.

W stosunkach Australia–ASEAN brak *faux pas*, które zakończyłoby się wniesieniem oficjalnej noty protestacyjnej. Należy tu jednak wspomnieć sytuację z 2003 roku, gdzie John Howard określił Australię jako *America's deputy sheriff* w regionie Azji-Pacyfiku, co wywołało sprzeciw u przywódców państw członkowskich ASEAN. Członkowie ASEAN uznali wypowiedź australijskiego premiera za przejaw ignorancji, zarzucili mu niezrozumienie i brak szacunku dla odrębności regionalnej Azji Południowo-Wschodniej, w której Australia nie odgrywa przywódczej roli (Tow, 2006, s. 92).

W deklaracji ustanawiającej partnerstwo całościowe strony uznały (JD, 2007), że ważne dla partnerskich relacji jest zachowanie wzajemnego szacunku dla: niezależności, niepodległości, integralności terytorialnej, jak również „szacunku dla zasad: niezaangażowania w wewnętrzne sprawy państw, niestosowania groźby użycia siły i samego używania siły, pokojowego rozstrzygnięcia sporów, jak zapisów *Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej*”. W oświadczeniu o podniesieniu współpracy na poziom partnerstwa strategicznego strony z kolei wskazały, że istotne jest dla nich „zachęcenie do współpracy w obszarze dialogu międzywyznaniowego i międzycywilizacyjnego” (JS, 2014, s. 2). Można więc założyć istnienie wzajemnej akceptacji różnic wynikających z odmiennej kultury, odmiennych wartości oraz odmiennego dorobku cywilizacyjnego. Dwustronne manifesty nie zawierają żadnych wskazówek świadczących o nierównorzędnym udziale partnerów w procesie podejmowania decyzji.

Żadna ze stron nie wystosowała w badanym okresie noty protestacyjnej wobec praktyk partnera na arenie międzynarodowej. Dyskusyjny może być jednak – wspomniany już wcześniej – projekt stworzenia Wspólnoty Azji i Pacyfiku. Inicjatywa ta spotkała się z krytyką państw ASEAN, które zarzuciły Australii, że podważa wspólnotowość i znaczenie Stowarzyszenia (Khon, 2009).

4. Ugruntowanie współpracy

Ugruntowaniu współpracy pomiędzy ASEAN a Australią służy otwarty charakter ich kooperacji, zaangażowanie instytucjonalne, jak również odporność na kryzysy.

Limit czasowy trwania partnerstwa strategicznego nie został wyznaczony przez strony. Zarówno ASEAN, jak i Australia postrzegają partnerstwo jako nieograniczoną czasowo współpracę i nieustannie deklarują chęć ciągłego jego wzmacniania. Ponadto wskazują na daleko siężne cele, takie jak na przykład wspieranie realizacji wizji wspólnoty ASEAN po 2015 roku (JS, 2014, s. 1).

Zaangażowanie instytucjonalne występuje u obu partnerów. Australia nie powołała osobnego koordynatora ds. kontaktów ze Stowarzyszeniem. W Departamencie Spraw Zagranicznych i Handlu (*Department of Foreign Affairs and Trade*, DFAT) w 2015 roku funkcjonowało osiem wydziałów regionalnych, w tym cztery z nich zajmowały się Azją, z czego dwa bezpośrednio Azją Południowo-Wschodnią (DFAT, 2016). Australia posiada natomiast swoje przedstawicielstwo przy ASEAN (*Australian Mission to ASEAN*) z ambasadorem akredytowanym przy Sekretariacie ASEAN. Przedstawicielstwo ma ponadto swoje regionalne biuro w Bangkoku.

Australia zarówno na poziomie rządowym, jak i pozarządowym posiada instytucje zajmujące się rzeczonym partnerstwem. Wskazać tu można organ doradczy ministra spraw zagranicznych Australii – Radę Australia–ASEAN (AAC). Rada realizuje swoje cele poprzez udzielanie wsparcia finansowego w postaci grantów (DFAT, 2016a). Ponadto niezależnie od DFAT działa Rada Biznesu Australia–ASEAN (AABC). Zdecydowane zaangażowanie strony australijskiej widoczne jest w kon-

tekście finansowo-gospodarczym. Australia wspomaga finansowo państwa ASEAN już od 1974 roku, kiedy stała się państwem dialogowym i ustanowiła Program Współpracy Gospodarczej ASEAN–Australia (*The ASEAN–Australia Economic Cooperation Program*, AAACP). Po przystąpieniu do ASEAN nowych państw członkowskich (Mjanmy, Laosu, Kambodży), jak również z konieczności nadążenia za postępem gospodarczym w Azji Południowo-Wschodniej oraz rozwojem stosunków ASEAN–Australia, w 2002 roku ustanowiony został nowy program finansowy rządu australijskiego: Program Współpracy na rzecz Rozwoju ASEAN–Australia (*The ASEAN–Australian Development Cooperation Program*, AADCP). Program ustanowiono na sześć lat (2002–2008) w celu promowania zrównoważonej gospodarki oraz rozwoju społecznego, jak również integracji regionu w ramach ASEAN. W lipcu 2009 roku Australia z ASEAN podpisała memorandum porozumienia o rozpoczęciu drugiej fazy programu (*Memorandum of understanding between The Association of Southeast Asian Nations and the Government of Australia on the Second Phase of the ASEAN Australia Development Cooperation Program (AADCP II)*, MOU, 2009). Program realizowany ma być w ciągu siedmiu lat. Ma pomóc mniej zaawansowanym państwom ASEAN w realizacji Milenijnych Celów Rozwoju ONZ i tym samym wspomóc integrację regionu.

Jednostronne zaangażowanie ASEAN przejawia się w aspekcie dyplomatycznym. ASEAN ustanowił komitet funkcjonujący w stolicy Australii (*the ASEAN Committee Canberra*), składający się z szefów misji dyplomatycznych państw członkowskich akredytowanych w Canberze³ (*ASEAN Committees in third countries and international organisations (ACTC)*, 2014). Widoczne jest również zaangażowanie społeczno-kulturowe (współpraca Komitetu Kultury i Informacji ASEAN (ASEAN-COCI) z siecią australijskich organizacji zajmujących się dziedzictwem kulturowym współfinansowaną przez rząd w Canberze – *AusHeritage*) (Cook, Taylor, 2013). Po stronie Stowarzyszenia brak jest zaangażowania instytucjonalnego i finansowego.

---

³ Tworzony przez sześć z dziesięciu państw członkowskich Stowarzyszenia: Indonezję, Malesję, Filipiny, Singapur, Tajlandię i Wietnam.

ASEAN i Australia współpracują ze sobą w ponad 20 różnych obszarach. Na podstawie planu działania wdrażającego partnerstwo strategiczne ASEAN–Australia (POA, 2014) wskazać można m.in. obszary: dobrego zarządzania i praw człowieka, współpracy morskiej, transportu, finansów, technologii informatycznych, energii, turystyki, leśnictwa, zarządzania kryzysowego, kultury, nauki, zdrowia publicznego, środowiska, inwestycji, budowania powiązań w dziedzinie rozwoju zasobów ludzkich, bezpieczeństwa, walki z terroryzmem. Analiza rocznych raportów Departamentu Spraw Zagranicznych i Handlu Australii z lat 2007–2015 pozwala wskazać m.in. następujące inicjatywy ASEAN i Australii:

- współpracę australijskiej Komisji Praw Człowieka (*the Australian Human Rights Commission*), Międzyrządowej Komisji Praw Człowieka ASEAN (*the ASEAN Intergovernmental Commission for Human Rights*, AICHR) oraz Komisji Promocji i Ochrony Praw Kobiet i Dzieci ASEAN (*the ASEAN Commission for the Promotion and Protection of the Rights of Women and Children*, ACWC) w kwestii równości płci,
- program wschodzących liderów Australia–ASEAN (A2ELP), realizowany od 2010 roku przez Instytut Australia–Malezja, od 2015 przez Radę Australia–ASEAN, który stwarza 20–25 młodym liderom z Australii i ASEAN możliwość dyskusji o wyzwaniach i szansach dla regionu,
- program współpracy partnerskiej szkół ‘MOST’ Australia–ASEAN, realizowany od 2015 roku przez Australia–ASEAN Council, mający na celu współpracę szkół.

W realizowaniu wspólnych projektów szczególną rolę odgrywa AADCP II. W 2016 roku finansował on 64 projekty (*ASEAN–Australia Development Cooperation Program Phase II (AADCP II, 2015)*). Należy zauważyć, że są to przede wszystkim projekty skoncentrowane na tworzeniu analiz, badań, studiów wykonalności, szkoleniach i promocji.

Analizując kwestię lojalności państwa względem organizacji międzynarodowej, można stwierdzić, że Australia pozostaje lojalna wobec swojego partnera i jego państw członkowskich. Świadczy o tym wsparcie, jakie Australia udzieliła państwom ASEAN podczas kryzysu finan-

sowego 1997–1998. Trzeba mieć jednak na uwadze, że pomoc miała przede wszystkim charakter bilateralny (Frost, 2016).

Australia była również zaangażowana we wsparcie państw ASEAN podczas kryzysu SARS, przeznaczając na regionalne przygotowanie na wypadek pandemii w latach 2009–2010 ponad 13 mln dolarów australijskich (AusAID, 2010). Australia wyraziła zrozumienie dla ASEAN odnośnie do sytuacji na Morzu Południowochińskim. W oświadczeniu z maja 2014 roku stwierdziła wprawdzie, że nie zajmuje stanowiska w sprawie konkurencyjnych roszczeń, aczkolwiek w jej interesie jest utrzymanie pokoju i stabilności, poszanowania prawa międzynarodowego, niezakłóconego handlu i swobody żeglugi oraz że podziela poważne obawy wyrażone przez ASEAN w tej materii (DFAT, 2014).

Analizując natomiast kwestię lojalności organizacji międzynarodowej względem wyzwań stojących przed państwem partnerskim, należy zauważyć, że ASEAN miał szansę wykazać się lojalnością, popierając Australię w sporze granicznym z Timorem Wschodnim odnośnie do przebiegu granicy morskiej i tym samym przynależności złóż ropy naftowej i gazu ziemnego (Leach, Wood, 2014). Mógł to uczynić poprzez odrzucenie wniosku Timoru Wschodniego o członkostwo w ASEAN. Oficjalny wniosek, złożony przez Dili w 2011 roku, został natomiast poparty przez większość państw członkowskich ASEAN (ASEAN, 2011).

W stosunkach Australii z państwami ASEAN pojawiały i pojawiają się liczne wyzwania, które partnerom udaje się pokonać. W przeszłości kwestiami, które zakłóciły relację, były m.in. odmowa podpisania przez Australię TAC, który to traktat ostatecznie Australia przyjęła w 2005 roku, oraz utworzenie w grudniu 2004 roku przez Australię Maritime Information Zone. Jak stwierdza Craig A. Snyder (2006, s. 334): „oba te zagadnienia mają stosunkowo niewielkie znaczenie na tle ogólnego pozytywnego charakteru stosunków między Australią a członkami ASEAN”. Z kolei w analizowanym okresie, w latach 2007–2015, na współpracy mogła zaważyć przede wszystkim konkurencyjna dla ASEAN inicjatywa premiera Rudda, dotycząca utworzenia Wspólnoty Azji i Pacyfiku (Grabowski, 2010). Ostatecznie nie zahamowała ona współpracy między Canberrą a ASEAN.

4.1. Wyjątkowe powiązania

W deklaracji o partnerstwie wszechstronnym (JD, 2007) Australia i ASEAN wyraźnie stwierdziły, że dzielą te same wartości: „sprawiedliwości, demokracji, równości społecznej, dobrych rządów, praw człowieka i społeczeństw opiekuńczych, które stanowią podstawę trwałego pokoju, stabilności, postępu i dobrobytu zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych”. W dokumencie ustanawiającym partnerstwo strategiczne (JS, 2014) wskazują również: „praworządność, demokrację, dobre rządy, prawa człowieka, w tym równość płci”.

Wspólne doświadczenia Australii i państw ASEAN pojawiają się dopiero po II wojnie światowej. W XIX wieku i przez pierwsze dziesięciolecia wieku XX Australia nie prowadziła samodzielnej polityki zagranicznej, tylko związana była tą prowadzoną przez Wielką Brytanię. Jak stwierdza Peter Wicks (2000, s. 483): „Australia postrzegą kontynent azjatycki jako odległy i niejasny, egzotyczny i tajemniczy, w jakiś sposób odrębny od świata”. Zaangażowanie regionalne Australii pojawiło się w trakcie II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu, włączając się w walkę z komunizmem w Azji.

Strony nie uznają wspólnej ani analogicznej przeszłości za fundament swojej relacji. Wzmianek na ten temat pozbawione są najważniejsze bilateralne dokumenty. Badania nie wykazały, aby pomiędzy osobami reprezentującymi partnerów zachodziła ważna, istotna relacja personalna.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Relacje między Australią a ASEAN w zakresie RBSI są rozwinięte w stopniu umiarkowanym. Strony posiadają jedno wspólne ciało i kilka formatów stałych spotkań. Rozmowy ASEAN–Australia – zarówno w ramach wspólnych ciał, jak i innych stałych formach – odbywają się regularnie z częstotliwością około 8–9 spotkań na rok (SPG, 2018b). Częstotliwość interakcji pomiędzy partnerami jest większa niż w przypadku kontrolnym (Indie). Zaznaczyć jednak należy, że dla Australii w relacjach z ASEAN ważniejsze są spotkania multilateralne w szer-

szym gronie, jak również w innych formatach (EAS, APEC, ARF, ADMM+, EAMF).

Przez ponad 40 lat współpracy ASEAN i Australia wykształciły jedno wspólne ciało, jest to Wspólny Komitet ds. Planowania i Przeglądu (*Joint Planning and Review Committee*, JPRC). Zaznaczyć należy, że jest on ciałem podejmującym decyzję i koordynującym Program Współpracy Rozwojowej ASEAN–Australia (*ASEAN–Australia Development Cooperation Program*). W skład Komitetu wchodzi przedstawiciele państw członkowskich ASEAN, Sekretariat ASEAN i reprezentanci Australii. Zgodnie z MOU (2009) ciało spotyka się do dwóch razy w roku.

Wśród dwustronnych konsultacji odbywających się z ustaloną regularnością i w określonej formule wymienić należy przede wszystkim:

- Forum ASEAN–Australia (*ASEAN–Australia Forum*). Spotkania odbywają się od kwietnia 1974 roku, biorą w nich udział urzędnicy Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Handlu Australii oraz ich odpowiednicy z państw członkowskich ASEAN pod przewodnictwem państwa pełniącego aktualnie rolę koordynatora, jak również przedstawiciele Sekretariatu ASEAN. Spotkania odbywają się co 12–18 miesięcy.
- Szczyt ASEAN–Australia (*ASEAN–Australia Summit*) – z udziałem przywódców Australii i dziesięciu państw ASEAN, odbył się dwukrotnie w 2010 i 2014 roku. Zgodnie z postanowieniami dokumentu o utworzeniu partnerstwa strategicznego z 2014 roku szczyty mają się odbywać regularnie co dwa lata.

Do ustandaryzowanych spotkań zaliczyć również należy doroczne zebrania Wspólnego Komitetu Współpracy ASEAN–Australia (*ASEAN–Australia Joint Cooperation Committee*, AA-JCC), konferencje po spotkaniu ministrów z udziałem Australii (*The ASEAN Post Ministerial Conference*, PMC +1), spotkanie urzędników wyższego szczebla ds. przestępczości ponadnarodowej (SOMTC) + konsultacja z Australią.

W badanym okresie (2007–2015) partnerzy w formule bilateralnej odbywali spotkania na trzech poziomach: wyższych rangą przedstawicieli egzekutywy, niższych rangą przedstawicieli egzekutywy oraz specjalistów. Najczęściej spotykali się specjaliści, następnie na poziomie wyższych przedstawicieli (SPG, 2018b).

Między partnerami zachodzą również nieformalne interakcje, przyczynia się do tego głównie ustanowienie AADCP II, który finansuje realizowane na szczeblu specjalistów i ministerialnym – szkolenia, seminaria, badania. Przykładem może być tutaj projekt z dziedziny turystyki: „Szkolenie głównych trenerów ASEAN i głównego oceniającego w zakresie *front office*, usług związanych z żywnością i napojami oraz działem produkcji żywności”, w którym brali udział urzędnicy zajmujący się turystyką z państw ASEAN i Australii (AADCP II, 2015).

Mając na uwadze, że Australia jest stroną TAC, w partnerstwie obowiązuje mechanizm pokojowego rozwiązywania sporów. Zgodnie z zapisami traktatowymi wszelkie różnice zdań mogące zagrozić regionalnemu pokojowi i harmonii powinny być wyjaśnione za pomocą przyjacielskich negocjacji, a jeśli to zawiedzie – poprzez Wysoką Radę – wspólne ciało składające się z przedstawicieli na poziomie ministerialnym umawiających się stron, mające do dyspozycji dobre usługi, mediację, dochodzenie i postępowanie pojednawcze (ASEAN Secretariat, 2005, s. 8–9).

5. Podsumowanie

Partnerstwo Australii i ASEAN określone zostało przez strony w 2014 roku jako strategiczne. Ich działania w analizowanym okresie 2007–2015 cechowała znaczna gotowość do współpracy. Strony podniosły status relacji, wyznaczyły szeroki obszar współpracy. To, co ogranicza ich współpracę, to niska konwergencja celów i ról międzynarodowych. Można zauważyć wprawdzie, że najbardziej wyrazisty cel Australii to wzmocnienie stosunków z Azją, aczkolwiek nie tyle z ASEAN i jej państwami członkowskimi, co przede wszystkim z największymi graczami regionu: Chinami, Japonią, Koreą Południową, Indiami. W polityce zagranicznej najważniejszym partnerem strategicznym Canberry są Stany Zjednoczone i to przez pryzmat tych stosunków Australia współpracuje z ASEAN, wspierając działalność EAS i APEC.

Między ASEAN i Australią nie istnieją wyjątkowe powiązania. Australii przez kulturę, język, historię bliżej do tzw. państw zachodnich (Wielka Brytania, Kanada, Stany Zjednoczone) niż do państw człon-

kowskich ASEAN. Zaznaczyć jednak należy, że strony starają się budować wzajemne zaufanie. Proces ten wzmacnia zaangażowanie instytucjonalne stron, jak również zachodzący między nimi RBSI. Strony mają ukształtowane określone formaty regularnych spotkań, które odbywają się najczęściej na poziomie specjalistów, co sprzyja strategicznemu interakcjonizmowi.

Bibliografia

- AADCP II. (2015). *Increasing Mobility of Tourism Professionals in Asean. Factsheet*. March 2015. Pobrane z: <http://aadcp2.org/wp-content/uploads/FS-Tourism-Lowres.pdf>.
- ASEAN. (2011). *Chair's Statement of the 18th ASEAN Summit*. Jakarta, Indonesia, 7–8 May 2011. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=asean-documents-series-2011.
- ASEAN. (2015). *Top Ten ASEAN Trade Partner Countries/Regions*. Pobrane z: http://asean.org/storage/2015/12/table20_as-of-10-June-2016.pdf.
- ASEAN Committees in Third Countries and International Organisations (ACTC). (2014). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/Community/APSC/ASEANStructureUpdate/List%20of%20ACTC%20as%20of%20March%202014.pdf>.
- ASEAN Secretariat. (2005). *Text of the Treaty of Amity and Cooperation and Related Information*. Pobrane z: <http://www.navedu.navy.mi.th/stg/databasestory/data/community-asian/ASEAN%20Charter/TAC.pdf>.
- ASEAN Secretariat. (2013). *On Track to ASEAN Community 2015. ASEAN Annual Report 2012–2013*. Jakarta: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://asean.org/new-publication-asean-annual-report-2012-2013/>.
- ASEAN–Australia Development Cooperation Program Phase II (AADCP II). (2015). *Program Breakdown – As at April 2015*. Pobrane z: <http://aadcp2.org/wp-content/uploads/Program-Breakdown201555-Hires.pdf>.
- AusAid (2010). *Annual Report 2009–2010. Program 1.2 ODA – East Asia*. Pobrane z: https://dfat.gov.au/about-us/publications/corporate/annual-reports/australian-agency-for-international-development-annual-report-09-10/program1_2eastasia.html.

- Australian Minister for Foreign Affairs and Trade. (2008). *Diplomatic Appointment – Ambassador to ASEAN*. 5 September 2008. Pobrane z: https://foreignminister.gov.au/releases/2008/fa-s137_08.html.
- Bell C. (1997). Political Objectives. W: F. A. Mediansky (red.), *Australian Foreign Policy: Into the New Millennium* (s. 55–72). South Yarra: Macmillan Education AU.
- Bellamy A. J. (2010). The Responsibility to Protect and Australian Foreign Policy. *Australian Journal of International Affairs*, 64(4), 432–448.
- Cook I., Taylor K. (2013). *A Contemporary Guide to Cultural Mapping. An ASEAN–Australia Perspective*. Jakarta: ASEAN Secretariat.
- DFAT. (2014). *Statement on Developments in the South China Sea*. 14 May 2014. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/news/media/Pages/statement-on-developments-in-the-south-china-sea.aspx>.
- DFAT. (2015). *20th Biennale of Sydney*. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/people-to-people/foundations-councils-institutes/australia-asean-council/grants/Pages/20th-biennale-of-sydney.aspx>.
- DFAT. (2016). *Organisational Structure*. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/about-us/department/Documents/dfat-org-chart-executive.pdf>.
- DFAT. (2016a). *Australia–ASEAN Council at a Glance*. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/people-to-people/foundations-councils-institutes/australia-asean-council/Pages/australia-asean-council-at-a-glance.aspx>.
- DFAT. (2017). *Australia–ASEAN Council*. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/people-to-people/foundations-councils-institutes/australia-asean-council/Pages/australia-asean-council.aspx>.
- DFAT. (2018). *Australia Trade Statistics at Glance*. Pobrane z: <http://dfat.gov.au/trade/resources/trade-at-a-glance/pages/default.aspx>.
- Dobell G. (2015). *Australia into ASEAN: the ASEAN 'NO'*. The Strategist – The Australian Strategic Policy Institute Blog. Pobrane z: <https://www.aspistrategist.org.au/australia-into-asean-the-asean-no/>.
- Domachowska A. (2016). Analiza strategicznej narracji ASEANU. *Athenaeum: Polskie Studia Politologiczne*, 54, 23–37.
- Frost F. (2016). *Engaging the Neighbours. Australia and ASEAN since 1974*. Acton Act: ANU Press.
- Goh E. (2014) *Evaluating Southeast Asian Responses to China's Rise: The Vital Context of Managing Great Power Resurgence*. W: M. Li, K. M. Kembu-

- ri (red.), *China's Power and Asian Security* (s. 199–2013). London–New York: Routledge.
- Grabowski M. (2010). The Asia-Pacific Community: Conditions, Feasibility and the Role of the U.S. *Ad Americam. Journal of American Studies*, 11, 19–35.
- Green M., Hicks K., Cancian M. F. (2016). *Asia-Pacific Rebalance 2025: Capabilities, Presence, and Partnerships*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Gyngell A., Wesley M. (2003). *Making Australian Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hundloe T., Blagrove S., Ditton H. (2016). *Australia's Role in Feeding the World: The Future of Australian Agriculture*. CSIRO Publishing.
- Joint ASEAN–Australia Leaders' Statement on the 40th Anniversary of ASEAN–Australia Dialogue Relations. Towards a Strategic Partnership for Mutual Benefit*. (2014, November 12). Nay Pyi Taw. Pobrane z: <http://asean.org/storage/2017/12/Joint-ASEAN-Australia-Leaders-Statement-on-the-40th-Anniversary-of-ASEAN-Australia-Dialogue-Relations-Towards-a-Strategic-Partnership-for-Mutual-Benefit.pdf>.
- Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership*. (2007). 1 August 2007. Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-declaration-on-asean-australia-comprehensive-partnership.
- Knight N., Heazle M. (2011). *Understanding Australia's Neighbours: An Introduction to East and Southeast Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leach M., Wood S. P. (2014). *Timor-Leste: From INTERFET to ASEAN*. W: S. Wood, B. He, M. Leifer (red.), *The Australia–ASEAN Dialogue: Tracing 40 Years of Partnership* (s. 67–85). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Londey P. (2016). *Australia and Peacekeeping*. W: B. Howe, B. Kondoch (red.), *Peacekeeping and the Asia-Pacific* (s. 76–94). Brill.
- Markovic N. (2010). *Australia's Engagement with the United Nations*. Pobrane z: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BriefingBook43p/engagementun.
- Memorandum of Understanding between the Association of Southeast Asian Nations and the Government of Australia on the Second Phase of the ASEAN–Australia Development Cooperation Program (AADCP II)* (2009). Pobrane z: http://asean.org/storage/images/2013/external_relations/Australia/agreements/MOUONAADCPIL.pdf.

- Merrifield S. (2013). *ASEAN–Australia Youth Summit 2013. Opening Remarks by Ambassador-designate to ASEAN*. 24 August 2013, North Melbourne Town Hall. Pobrane z: http://asean.mission.gov.au/aesn/HOM-Speech13_04.html.
- Minister for Foreign Affairs. (2013). *First Resident ASEAN Ambassador*. 18 September 2013. Pobrane z: https://foreignminister.gov.au/releases/Pages/2013/jb_mr_130918a.aspx.
- Minister for Foreign Affairs. (2015). *Address to Launch of Australia–ASEAN Council*. 8 September 2015. Canberra. Pobrane z: http://foreignminister.gov.au/speeches/Pages/2015/jb_sp_150908.aspx?w=tb1CaGpkPX%2Ff-S0K%2Bg9ZKEg%3D%3D.
- Minister for Foreign Affairs. (2016). *Koala Diplomacy as Furry Envoys Return to Australia*. 10 February 2016. Pobrane z: https://foreignminister.gov.au/releases/Pages/2016/jb_mr_160210a.aspx.
- Patience A. (2017). *Australian Foreign Policy in Asia: Middle Power or Awkward Partner?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Plan of Action to Implement the ASEAN–Australia Strategic Partnership (2015–2019)*. (2014). Pobrane z: <http://asean.org/storage/images/2015/November/ASEAN-Australia/ASEAN-Australia%20Strategic%20Partnership%20POA%202015-2019-Final.pdf>.
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership*. (2007). 1 August 2007. Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-australia-comprehensive-partnership.
- Poole A. (2014). The East Asia Summit: Navigating ASEAN Multilateralism. W: S. Wood, B. He, M. Leifer (red.), *The Australia–ASEAN Dialogue: Tracing 40 Years of Partnership* (s. 49–66). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ramakrishna K., Tan S. S. (2003). *After Bali: The Threat of Terrorism in South-east Asia*. World Scientific.
- Renshaw C. (2018). Indonesia, Australia and ASEAN. W: T. Lindsey, D. McRae (red.), *Strangers Next Door?: Indonesia and Australia in the Asian Century* (s. 169–192). Bloomsbury Publishing.
- Roberts C. B., Habir A. D. (2015). Indonesia–Australia Relations: Progress, Challenges and Potential. W: *Indonesia’s Ascent* (s. 195–223). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Rudd K. (2008). *Building on ASEAN's Success: Towards an Asia-Pacific Community*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Snyder C. A. (2006). South Asian Perceptions of Australia's Foreign Policy. *Contemporary Southeast Asia*, 322–340.
- The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power* (2015). Pobrane z: <https://softpower30.com/ranking/>.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings ASEAN–Australia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence ASEAN–Australia*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Tan S. S. (2014). Hobnobbing with Giants: Australia's Approach to Asian Regionalism. W: S. Wood, B. He, M. Leifer (red.), *The Australia–ASEAN Dialogue: Tracing 40 Years of Partnership* (s. 33–48). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tan S. S. (2015). *Multilateral Asian Security Architecture: Non-ASEAN Stakeholders*. Oxfordshire: Routledge.
- Tow W. (2006). Evolving Australian Security Interests in the Asia-Pacific: Policy Coherence or Disjunction? W: D. McDougall, P. Shearman (red), *Australian Security after 9/11: New and Old Agendas* (s. 87–104). Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd.
- United Nation Statistics Division. (2013). *Composition of Macro Geographical (Continental) Regions, Geographical Sub-Regions, and Selected Economic and Other Groupings*. 30 October 2013. Pobrane z: <http://millenniumindicators.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>.
- United Nations. Asia-Pacific Regional Coordination Mechanism. (2015). *ASEAN-UN Partnership*. Pobrane z: <http://www.unaprcm.org/asean-un-partnership>.
- Wicks P. (2000). Australia's Relations with Asia. W: C. Mackerras (red.), *Eastern Asia: An Introductory History* (s. 483–494). Melbourne: Longman Cheshire.
- Wood S., He B., Leifer M. (red.). (2014). *The Australia–ASEAN Dialogue: Tracing 40 Years of Partnership*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Aneks 16.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych ASEAN i Australii w latach 2007–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2007–2015

- Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership.* (2007). 1 August 2007. Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-declaration-on-asean-australia-comprehensive-partnership.
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration on ASEAN–Australia Comprehensive Partnership.* (2007). 1 August 2007. Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=plan-of-action-to-implement-the-joint-declaration-on-asean-australia-comprehensive-partnership.
- Joint ASEAN–Australia Leaders’ Statement on the 40th Anniversary of ASEAN–Australia Dialogue Relations. Towards a Strategic Partnership for Mutual Benefit.* (2014). 12 November 2014. Nay Pyi Taw. Pobrane z: <http://asean.org/storage/2017/12/Joint-ASEAN–Australia-Leaders-Statement-on-the-40th-Anniversary-of-ASEAN–Australia-Dialogue-Relations-Towards-a-Strategic-Partnership-for-Mutual-Benefit.pdf>.
- Plan of Action to Implement the ASEAN–Australia Strategic Partnership (2015–2019).* (2014). Pobrane z: <http://asean.org/storage/images/2015/November/ASEAN-Australia/ASEAN-Australia%20Strategic%20Partnership%20POA%202015-2019-Final.pdf>.

Strategiczne dokumenty Australii w latach 2007–2015

- Australian Government (2012). *Australia in the Asian Century. White Paper.* October 2012. Pobrane z: http://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/docs/australia_in_the_asian_century_white_paper.pdf/.
- Department of Defence. (2009). *Defending Australia in the Asia Pacific Century: Force 2030. Defence White Paper.* Pobrane z: http://www.defence.gov.au/whitepaper/2009/docs/defence_white_paper_2009.pdf.
- Department of Defence (2013). *Defence White Paper 2013.* Pobrane z: <http://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/>.
- Governor-General of the Commonwealth of Australia. (2008). *The Opening of the First Session of the Forty-Second Commonwealth Parliament.* 12 February 2008. Canberra. Pobrane z: <https://www.gg.gov.au/media-release/opening-first-session-forty-second-commonwealth-parliament>.

- Governor-General of the Commonwealth of Australia. (2010). *Address by Governor-General, Ms Guentín Bryce ac, on the Occasion of the Opening of the First Session of the Forty-Third Commonwealth Parliament*. 28 September 2010, Canberra. Pobrane z: <https://www.gg.gov.au/speech/address-governor-general-ms-quentin-bryce-ac-occasion-opening-first-session-forty-third>.
- Governor-General of the Commonwealth of Australia. (2013) *Address by Her Excellency the Honourable Quentin Bryce ac Cvo Governer-General of the Commonwealth of Australia on the Occasion of the Opening of the First Session of the Forty-Fourth Commonwealth Parliament*. 12 November 2013. Canberra. Pobrane z: http://australianpolitics.com/downloads/abbott/2013/13-11-12_gg-quentin-bryce-address-opening-parliament2.pdf.

Strategiczne dokumenty ASEAN 2007–2015

- ASEAN Political-Security Community Blueprint*. (2009, June). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/archive/5187-18.pdf>.
- Joint Communique of the 40th ASEAN Ministerial Meeting (AMM) “One Caring and Sharing Community”*. (2007, July 29–30). Manila. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-40th-asean-ministerial-meeting-amm-one-caring-and-sharing-community-manila-29-30-july-2007-2.
- Joint Communique of the 41st ASEAN Ministerial Meeting, “One ASEAN at the Heart of Dynamic Asia”* (2008, July 21). Singapore. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2012/politic/AMM%20Joint%20Communiqués/Joint%20Communique%20of%20the%2041st%20ASEAN%20Ministerial%20Meeting.pdf>.
- Joint Communiqué of the 42nd ASEAN Foreign Ministers Meeting “Acting Together to Cope with Global Challenges”*. (2009, July 2). Phuket. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/archive/PR-42AMM-JC.pdf>.
- Joint Communiqué of the 43rd ASEAN Foreign Ministers Meeting. “Enhanced Efforts towards the ASEAN Community: from Vision to Action”*. (2010, July 19–20). Ha Noi: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-43rd-asean-foreign-ministers-meeting-enhanced-efforts-towards-the-asean-community-from-vision-to-action-ha-noi-19-20-july-2010-3.

- Joint Communiqué of the 44th ASEAN Foreign Ministers Meeting.* “ASEAN Community in a Global Community of Nations”. (2011, July 19). Bali: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/2780~v~Joint_Communique_of_the_44th_ASEAN_Foreign_Ministers_Meeting_Bali_Indonesia_19_July_2011.pdf.
- Joint Communiqué of the 46th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting.* (2013, June 29–30). Bandar Seri Begawan: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2013/news/joint%20communique%20of%20the%2046th%20asean%20foreign%20ministers%20meeting%2046th%20amm%20-%20final%20-%2030%20june%202013.pdf>.
- Joint Communiqué 47th ASEAN Foreign Ministers’ Meeting.* (2014, August 8). Nay Pyi Taw: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/documents/47thAMMandRelatedMeetings/Joint%20Communique%20of%2047th%20AMM%20as%20of%209-8-14%2010%20pm.pdf>.
- Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting.* “Our people, our community, our vision”. (2015, August 4). Kuala Lumpur: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/August/48th_amm/JOINT%20COMMUNIQUE%20OF%20THE%2048TH%20AMM-FINAL.pdf.
- Press Release of the ASEAN Foreign Ministers’ (AMM Retreat).* (2012, January 11). Siem Reap: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.
- Statement of the ASEAN Foreign Ministers.* (2012, July 20). Phnom Penh: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.

Lucyna Czechowska

17. „Zaufani przyjaciele, dynamiczni partnerzy”: skromne, ale trwałe partnerstwo strategiczne ASEAN–Nowa Zelandia

Abstract: Among all ten Dialogue Partners of ASEAN, New Zealand is in many ways an exceptional case. It is the only minor regional power among global and major regional powers; the size of its territory, population as well as its economic or military strength place it at the bottom of the ranking list. Yet in ASEAN's partnership network, this small Western democracy was able to gain the status comparable to China, the US or the EU. Among the ASEAN partnerships, it is a modest one as regards the quantity of produced bilateral manifestos, contacts level and pursued activities; however, it clearly stands out in terms of strategic roles convergence, shared experiences, mutual respect and resistance to internal challenges. Content analysis, strategic narratives analysis and statistical analysis were deployed to evaluate the past progress and anticipate the future dynamics of the ASEAN–New Zealand strategic partnership.

Keywords: ASEAN, New Zealand, strategic partnership, cooperation willingness, cooperation sustainability

1. Wprowadzenie

Relacja Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) i Nowej Zelandii (NZ) ma pozytywny punkt wyjścia w postaci pozytywnych interakcji Wellington z państwami założycielskimi organizacji (Indonezją, Filipinami, Malezją, Tajlandią i Singapurem) na długo zanim

powołały do życia Stowarzyszenie. Zarówno podczas II wojny światowej, jak i podczas równie napiętej w tej części świata konfrontacji między wpływami komunistycznymi a światem zachodnim aktorzy znajdowali się po tej samej stronie barykady, Nowa Zelandia zaś udzielała wyżej wymienionym państwom miliarnego (Pongsudhirak, 2015, s. 21; Sinclair, 2015, s. 6), finansowego oraz kulturalno-społecznego wsparcia (Capie, 2015, s. 3). Co więcej, geograficzna bliskość oraz kluczowy dla obu stron handel oparty na morzu przesądziły o nieuchronności kooperacji.

Celem rozdziału jest zidentyfikowanie czynników, jakie w relacji ASEAN–Nowa Zelandia przyczyniły się do niezachwianej od dekad gotowości do współpracy oraz równie stabilnego, acz mało imponującego ugruntowania ich strategicznej współpracy. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Gotowość do współpracy została przez partnerów wyrażona po raz pierwszy w 1975 roku, kiedy Nowa Zelandia uzyskała status partnera dialogowego ASEAN (*ASEAN Dialogue Partner*). W ciągu 40 lat trwania relacji partnerstwo zostało podniesione dwukrotnie: w roku 2010 podmioty ustanowiły partnerstwo całościowe (*Comprehensive Partnership*), zaś w roku 2015 partnerstwo strategiczne (*Strategic Partnership*).

Od pierwszego podniesienia statusu partnerstwa strony podpisały pięć dwustronnych dokumentów, w tym: dwie deklaracje kierujące partnerstwo wraz z dwoma planami działań oraz jedno wspólne oświadczenie po szczycie (SPG, 2018a, s. 10). Partnerstwo ma podstawy prawne, niemniej jego poziom legalizacji jest umiarkowany (brak dwustronnych umów międzynarodowych¹), a średnia liczba dokumen-

---

¹ Seria porozumień zawartych w ramach strefy wolnego handlu pomiędzy ASEAN, Australią i Nową Zelandią (AANZAFTA) ma charakter trójstronny (Lewis, 2015).

tów (nieco poniżej jednego rocznie) jest niska. Gotowość do współpracy pozostała więc w dużej mierze na poziomie deklaratywnym.

Z kolei pod kątem liczby obszarów współpracy podstawy relacji Nowej Zelandii ze Stowarzyszeniem należy uznać za szerokie. Struktura wspólnej deklaracji oraz planu działań z 2010 roku sugeruje, że partnerzy wyznaczyli wówczas trzy główne obszary kooperacji (polityczny i bezpieczeństwa, ekonomiczny, społeczno-kulturalny) oraz uzupełniającą je współpracę rozwojową (*Joint Declaration for ASEAN – New Zealand Comprehensive Partnership*, 2010, s. 2–5). W 2015 roku dodano budowanie powiązań (*connectivity*) oraz wzmocnienie Sekretariatu ASEAN (*Plan of Action To Implement the Joint Statement for ASEAN – New Zealand Strategic Partnership 2016–2020*, 2015, s. 9–10). Analiza wyrazistości kwestii wykazała interesującą zmianę filarów dwustronnej współpracy. W roku 2010 prymat należał do sfery ekonomicznej, z kolei pięć lat później więcej uwagi poświęcono zagadnieniom politycznym i bezpieczeństwa, które przeważały także w ujęciu całościowym.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Niestety, dotychczas żadne naukowe opracowanie nie analizowało spójności międzynarodowych dążeń Stowarzyszenia i Nowej Zelandii. Symptomatyczne jest jednak to, że nawet publikacje stworzone w związku z 40. rocznicą nawiązania współpracy ASEAN–NZ wskazują na trwałość rzeczonyj relacji, jej pozytywny wkład w rozwój państw członkowskich Stowarzyszenia oraz wzmocnienie możliwości handlowych i politycznego znaczenia dla Nowej Zelandii (Shein, 2015, s. 15; Pongsudhirak, 2015, s. 23; Capie, 2015, s. 3–5), nie zaś na wspólnotę celów strategicznych polityki zagranicznej. Rząd nowozelandzki używa w tym kontekście sformułowania: „Interesy Nowej Zelandii są coraz bardziej zbieżne ze zmieniającą się przyszłością ASEAN” (MFAT, 2013, s. 5). Pośrednio potwierdza to uzyskane w toku analizy manifestów rezultaty. Analizy konwergencji celów strategicznych dokonano na podstawie czterech bilateralnych dokumentów strategicznych (dwóch deklaracji i dwóch planów działań), sześciu nowozelandzkich manifestów, tzw. oświadczeń o zamiarach wydawanych co roku przez Ministerstwo

Spraw Zagranicznych i Handlu (MFAT), oraz ośmiu manifestów Stowarzyszenia, w tym corocznych komunikatów po spotkaniach ministrów spraw zagranicznych ASEAN² oraz pełniącego rolę strategii – *Planu utworzenia wspólnoty politycznej i bezpieczeństwa ASEAN (ASEAN Political-Security Community Blueprint)*. W sumie badaniu poddano 18 dokumentów strategicznych (patrz aneks 17.1.). Zagregowana wartość konwergencji celów strategicznych składa się z obliczanych osobno dla celów i osobno dla zagadnień: zasięgu konwergencji (*convergence scope*), stopnia konwergencji (*convergence degree*) oraz dostosowanego zbliżenia między celami/zagadnieniami (*adjusted proximity between goals/issues*). W przypadku partnerstwa ASEAN–NZ wartość konwergencji celów strategicznych była dodatnia i relatywnie wysoka (0,35).

Tabela 17.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Nowej Zelandii w latach 2010–2015

Cele strategiczne Nowej Zelandii			Cele strategiczne ASEAN		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych	18,07%	1	Multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych	21,94%
2	Dążenie do sprawiedliwego i dostatniego świata	14,26%	2	Wspólnota ASEAN	11,22%
3	Zawieranie umów o wolnym handlu + poprawione otoczenie regulacyjne i dostęp do rynku	9,50%	3	Stanowiska wobec wydarzeń na scenie międzynarodowej	9,82%
4	Prosperita i zredukowanie zagrożeń w obszarze Pacyfiku	9,23%	4	Współpraca z Chinami	8,50%

² Przebadano komunikaty z lat 2010–2011 oraz 2013–2015. W roku 2012 z racji napiętej sytuacji na Morzu Południowochińskim 45. Spotkanie Ministrów Spraw Zagranicznych ASEAN nie wystosowało wspólnego dokumentu. Intencje Stowarzyszenia z roku 2012 zostały ustalone na podstawie oświadczenia prasowego ministrów opublikowanego w styczniu 2012 roku oraz stanowiska wydanego w lipcu 2012 roku.

Tabela 17.1. cd.

5	Stosunki dwustronne z partnerami spoza partnerów dialogowych ASEAN	9,17%	5	Pokój, stabilność i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim	6,93%
6	Współpraca z Australią	4,06%	6	Współpraca z UE	6,56%
7	Integracja w ramach Azji i Pacyfiku	3,86%	7	Pokój, stabilność, bezpieczeństwo i prosperita w regionie	6,39%
8	Współpraca z USA	3,69%	8	Budowanie powiązań	6,38%
9	Wzrost eksportu	3,09%	9	Stosunki dwustronne z partnerami spoza partnerów dialogowych ASEAN	5,88%
10	Współpraca z UE	2,88%	10	Współpraca z Koreą Południową	5,55%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 17.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Na liście celów strategicznych obu stron najczęściej znalazło się celów komplementarnych (siedem), z czego multilateralne rozwiązania w stosunkach międzynarodowych zajmują pierwszą pozycję rankingową u obu partnerów. Wśród wielu wielostronnych formuł wymienionych w tym kontekście znalazły się zarówno takie, które są ważne dla obu stron, jak i tylko dla jednej z nich. W ten sam sposób komplementarne jest dla partnerów zawieranie umów o wolnym handlu (Bano, Takahashi, Scrimgeour, 2013)³ oraz poprawa otoczenia regulacyjnego i dostępu do rynku (O'Brien, 2013, s. 19–20). Kolejne cele – dążenie do sprawiedliwego i dostatniego świata, integracja w regionie Azji i Pacyfiku (McCraw, 2009, s. 23) oraz zwiększenie eksportu (McCully, 2017, s. 3–4) – znalazły wyraz przede wszystkim w dokumentach nowozelandzkich, ale bezpośrednim beneficjentem opisanych w tym kontekście dążeń jest także Stowarzysze-

³ Na uwagę zasługują tu przede wszystkim następujące projekty: Całościowe regionalne partnerstwo ekonomiczne (*Regional Comprehensive Economic Partnership*, RCEP), Partnerstwo transpacyficzne (*Trans-Pacific Partnership*, TPP), Strefa wolnego handlu Azji Wschodniej (East Asia Free Trade Area) oraz Strefa wolnego handlu dla Azji i Pacyfiku (*Free Trade Area for Asia-Pacific*, FTAAP), a także współpraca trójstronna ASEAN–Australia–Nowa Zelandia.

nie. Ostatnie dwie pozycje w tej kategorii dotyczą współpracy z Chinami i USA, gdzie strony częściowo kooperują, jednak ich priorytety nie są całkowicie zgodne (Ayson, 2012; Ganesan, 2000). Drugą pod względem liczebności grupą celów są dążenia kompatybilne lub konkurencyjne (sześć). Większość z nich – stanowiska wobec wydarzeń na scenie międzynarodowej, prosperita i zredukowanie zagrożeń w obszarze Pacyfiku (O'Brien, 2010, s. 23), pokój, stabilność i bezpieczeństwo na Morzu Południowochińskim (Oegroseno, 2014), stosunki dwustronne z partnerami spoza partnerów dialogowych ASEAN, współpraca z Koreą Południową – ma charakter kwestii ważnych dla jeden ze stron i obojętnych dla drugiej. Ostatni cel dotyczy współpracy z Unią Europejską, gdzie zamierzenia i działania partnerów odbywają się zupełnie niezależnie (Hwee 2013; Kolmakova, 2016). Najmniej liczną grupą są pokrywające się cele strategiczne (cztery). Z racji znaczącego wsparcia finansowego NZ za takie dążenie można uznać budowę Wspólnoty ASEAN. Wątpliwości nie pozostawia także współpraca z Australią, gdzie za manifestami idą także konkretne trójstronne działania (Thank, 2015). Pozostałe dwa cele – pokój, stabilizacja, bezpieczeństwo i prosperita w regionie (O'Brien, 2012, s. 14) oraz budowanie powiązań (Pongsudhirak, 2015, s. 22) – cechują się identycznością samych dążeń, ale dalece większą wyrazistością po stronie Stowarzyszenia. W rezultacie zasięg konwergencji celów, oznaczający spójność na poziomie manifestowanych przez obie strony intencji, okazał się raczej niski (0,088). Relatywnie wysokie okazały się z kolei stopień konwergencji celów (0,186) oraz dostosowane zbliżenie między celami (0,326), świadczące o podobnej strukturze ważności poszczególnych celów (SPG, 2018c).

Tabela 17.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Nowej Zelandii w latach 2010–2015

Zagadnienia Nowej Zelandii			Zagadnienia ASEAN		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Programy dotyczące klimatu, środowiska i zasobów naturalnych	5,22%	1	Rozwój i wzrost ekonomiczny	5,24%

Tabela 17.2. cd.

Zagadnienia Nowej Zelandii			Zagadnienia ASEAN		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
2	Rozwój i wzrost ekono- miczny	3,96%	2	Pokojowe rozstrzyganie sporów	2,54%
3	Zrównoważony rozwój	3,87%	3	Dobre rządy i prawa człowieka	2,20%
4	Dobre rządy i prawa człowieka	1,52%	4	Kryzysy humanitarne i klęski żywiołowe	1,84%
5	Interesy małych państw	1,24%	5	Współpraca morska	1,73%
6	Kryzysy humanitarne i klęski żywiołowe	0,94%	6	Współpraca kulturalna	1,37%
7	Prawa społeczne i opie- ka społeczna	0,58%	7	Bezpieczeństwo żyw- ności	1,11%
8	Współpraca morska	0,53%	8	Wymiana doświadczeń i budowa zdolności	0,91%
9	Zwalczanie przestęp- czości transgranicznej	0,47%	9	Technologia, innowa- cja, nauka i współpraca techniczna	0,87%
10	Energia	0,23%	10	Zrównoważony rozwój	0,78%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 17.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Relatywnie wysoki zasięg konwergencji (0,833) cechuje z kolei najbardziej wyraziste dla obu stron zagadnienia. Aż 13 z 15 pozycji zakwalifikowano do zagadnień pokrywających się, tylko jedną – pokojowe rozwiązywanie sporów – do komplementarnych oraz jedną – interesy małych państw (McCully, 2017, s. 3) – do kompatybilnych lub konkurencyjnych. Tylko nieznacznie niżej, ale nadal raczej wysoko partnerstwo Nowej Zelandii i ASEAN uplasowało się pod kątem stopnia konwergencji zagadnień – 0,245 oraz skorygowanego zbliżenia między nimi – 0,42 (SPG, 2018c).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Na uwagę zasługuje wysoki stopień konwergencji strategicznych ról, jakim cechuje się relacja Nowej Zelandii i Stowarzyszenia. Składa się nań

bardzo duży zasięg konwergencji narracji strategicznych (*strategic narratives convergence scope*) oraz korzystne zbliżenie międzynarodowych ról, czyli odległość obliczona przy użyciu modelu PIPR (*international roles proximity (PIPR-metrical distance)*).

Po pierwsze, analiza za pomocą modelu PIPR wykazała relatywnie wysoki poziom asymetrii (0,804) na korzyść organizacji (SPG, 2018c). Relacja ASEAN i NZ została wybrana jako przykład związku pomiędzy większą (maRA) i mniejszą (miRA) regionalną potęgą. ASEAN jest organizacją posługującą się instrumentami *soft power*. Jednakże biorąc pod uwagę różnorodne mechanizmy współpracy międzynarodowej, jakie funkcjonują z jego inicjatywy oraz angażują nie tylko najważniejszych regionalnych, ale i globalnych graczy⁴, począwszy od lat 90. XX wieku należy ASEAN uznać za potęgę strukturalną (*structural power*). Z kolei Nowa Zelandia określana jest jako *soft power* (Buchanan, 2010, s. 278; Butcher, 2012a, s. 22), choć warto dodać, że często z przekąsem (O'Brien, 2010, s. 19). W 2015 roku Nowa Zelandia uplasowała się na 16. miejscu w rankingu 30 światowych *soft power* (McClory, 2015, s. 25). Reasumując, we wskaźnikach przypisanych potędze przez 40 lat trwania partnerstwa przewaga należała do Stowarzyszenia. Jeszcze bardziej widoczną dysproporcję na niekorzyść NZ można było zaobserwować we wskaźnikach wpływu, takich jak: wielkość populacji, terytorium, PKB, wzrost gospodarczy czy wydatki militarne.

W zakresie wzajemnej obecności w roku 1975 występowała asymetria na korzyść Nowej Zelandii, w roku 2010 poziom tego wskaźnika się wyrównał, zaś w roku 2015 przewaga przeszła na stronę Stowarzyszenia. Obecność analizowana była w czterech aspektach: dyplomatycznym, społeczno-kulturowym, ekonomicznym i militarnym. „Kluczową częścią wczesnej relacji Nowej Zelandii i ASEAN była pomoc rozwojowa⁵ (Capie, 2015, s. 3), której znaczącą częścią były programy stypendialne i językowe (np. Plan Colombo⁵), przekładające się wprost na obecność

---

⁴ W tym: Regionalne Forum ASEAN (*ASEAN Regional Forum, ARF*), ASEAN+3 (Chiny, Korea Południowa, Japonia), Szczyt Wschodniej Azji (*East Asia Summit, EAS*), Forum Morskie ASEAN (*ASEAN Maritime Forum, AMF*) oraz Rozszerzone Forum Morskie ASEAN (*Expanded ASEAN Maritime Forum, EAMF*).

⁵ Plan Colombo był programem stypendialnym opartym na nauczaniu języka

społeczno-kulturową NZ. Tego typu inicjatywy są kontynuowane do dziś (ASEAN Secretariat, 2017, s. 4). Pomiędzy rokiem 1975 a 2010 rozwinęła się także obecność dyplomatyczna – w 2008 roku NZ została drugim państwem, które powołało ambasadora ds. ASEAN. Z oczywistych względów trudno mówić o zauważalnej dla Stowarzyszenia nowozelandzkiej obecności ekonomicznej (Halim bin Saad, 2015). Udział Nowej Zelandii w handlu zagranicznym ASEAN wynosił tylko 2,6% w roku 2000 oraz 3,1% w roku 2013 (ASEAN Secretariat, 2014b, s. 10), dając jej w roku 2015 pozycję poza pierwszą dziesiątką (ASEAN Secretariat, 2016b, s. 1). Znane są przypadki świadczące o nowozelandzkiej obecności militarnej w poszczególnych państwach Stowarzyszenia (Butcher, 2012b, s. 257–258; Sinclair, 2015), nie zaś w samym ASEAN. Na uwagę zasługuje relatywnie wczesna obecność dyplomatyczna Stowarzyszenia – Komitet ASEAN w Wellington (ACW), który ustanowiono już w marcu 1987 roku (ASEAN Secretariat, 2014a, s. 11). Drugim chronologicznie przejawem obecności ASEAN w NZ jest komponent ekonomiczny. Według danych MFAT już w 2002 roku Stowarzyszenie zajmowało piąte miejsce wśród nowozelandzkich partnerów handlowych (w roku 2011 zajęło miejsce czwarte) (MFAT, 2012, s. 2). Dopiero w ostatnich latach na sile przybrała obecność społeczno-kulturalna odzwierciedlana m.in. przez nauczanie języków państw członkowskich Stowarzyszenia jako opcjonalnego języka obcego w nowozelandzkich szkołach oraz inicjatywy powiązane ze świętowaniem Dnia ASEAN. Trudno z kolei znaleźć dowody militarnej obecności w jej tradycyjnym rozumieniu. Bez wątplenia oba podmioty postrzegają się wzajemnie jako sąsiedztwo, używając nawet niekiedy określenia „nasz region” (*Joint Press Release The Ninth ASEAN–New Zealand Dialogue*, 1988). Przesądza to o istnieniu obecności geograficznej.

W najważniejszych punktach narracje strategiczne na temat miejsca ASEAN i Nowej Zelandii w systemie międzynarodowym oraz jego reguł są nadzwyczaj spójne. „ASEAN postrzega siebie obecnie przede

---

angielskiego, zainaugurowanym przez Commonwealth po II wojnie światowej z czytelną intencją powstrzymania rozprzestrzeniania się komunizmu w Azji oraz szerzenia demokracji, wolności oraz rządów prawa.

wszystkim jako podmiot wiodący w regionie, odgrywający istotną rolę w tej części globu. Przekonanie to znajduje swe odzwierciedlenie w terminie *ASEAN Centrality*, ukutym przez samą organizację i konsekwentnie przez nią wykorzystywanym” (Domachowska, 2016, s. 28). Nowa Zelandia uznaje „centralną i wiodącą rolę ogrywaną przez ASEAN w architekturze regionalnej” (*Joint Declaration for ASEAN – New Zealand Comprehensive Partnership*, 2010, s. 1) oraz czynnie uczestniczy we wszystkich mechanizmach regionalnej współpracy, do jakich została zaproszona. Powyższe działania wynikają także wprost z narodowej narracji strategicznej NZ, która przedstawia siebie konsekwentnie jako „dobrego i wpływowego globalnego obywatela” (*Statement of Intent 2014–2018*, 2014, s. 11 i 16) oraz „partnera godnego zaufania” (*Statement of Intent 2010–2013*, 2010, s. 24) (Devetak, True, 2016, s. 243). Wellington swoją międzynarodową pozycję buduje na trzech głównych elementach: reputacji opartej na efektywnej i ukierunkowanej pomocy rozwojowej, sieci bilateralnych partnerstw z kluczowymi państwami i regionami, a także konsekwentnym opowiadaniu się za multilateralizmem oraz przestrzeganiem prawa międzynarodowego (Czechowska, 2016, s. 14). Spójne w narracjach strategicznych obu stron jest również podejście do reguł prawa międzynarodowego, wyrażone w tekście *Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej* (ASEAN Secretariat, 2005, s. 4–5), którego obaj partnerzy są sygnatariuszami.

3. Zaufanie

Poziom zaufania cechujący partnerstwo ASEAN–Nowa Zelandia jest umiarkowany, ale wystarczający, aby mówić o partnerstwie strategicznym.

Partnerzy zgodnie podkreślają wolę wzmocnienia współpracy kulturalnej oraz zwiększenia kontaktów międzyludzkich. Przykładami takich działań ze strony nowozelandzkiej jest m.in. Nocny Targ Azji Południowo-Wschodniej (*Southeast Asian Night Market*) – organizowany raz na dwa lata festiwal prezentujący różnorodność kuchni i kultury krajów członkowskich Stowarzyszenia (McKinnon, 2014, s. 4). Z ko-

lei z inicjatywy ACW odbywają się coroczne obchody z okazji Dnia ASEAN, w tym m.in. przyjęcia (Embassy of the Philippines, 2015) czy sympozja (Embassy of Thailand, 2016). Jediną instytucją, poza przedstawicielstwami dyplomatycznymi, jaką można przywołać w tym kontekście, jest założona w 1994 roku Fundacja Azja–Nowa Zelandia (*Asia–New Zealand Foundation*), stanowiąca przykład unikalnego partnerstwa między sektorem publicznym i prywatnym. Fundacja porusza się w pięciu głównych obszarach (biznes, kultura, edukacja, media i badania), odgrywając dodatkowo przewodnią rolę w stymulowaniu dialogu drugiego toru (*II Track dialogue*) w regionie Azji i Pacyfiku (*Asia–New Zealand Foundation*, 2016). Choć z pewnością istnienie fundacji służy rzeczonemu partnerstwu, to niemniej Azja Południowo-Wschodnia nie jest jej głównym priorytetem⁶. O występowaniu wzajemnego zrozumienia świadczy dodatkowo fakt nieodnotowania ani jednej gąfy lub zniewagi, która spowodowałaby oburzenie drugiej strony.

Z całą pewnością partnerzy darzą się wzajemnie szacunkiem. Po pierwsze, w obu wspólnych deklaracjach uznali za jeden z celów partnerstwa „rozwijanie współpracy kulturalnej w celu budowania świadomości, zrozumienia i celebrowania kulturalnej różnorodności oraz promowania i zachowywania kulturowego dziedzictwa” (*Joint Declaration for ASEAN – New Zealand Comprehensive Partnership*, 2010, s. 5). Można więc założyć istnienie wzajemnej akceptacji różnic wynikających z odmiennej kultury, odmiennych wartości oraz innego dorobku cywilizacyjnego. Po drugie, dwustronne manifesty stron nie zawierają żadnych wskazówek odnośnie do nierównorzędnego udziału partnerów w procesie podejmowania decyzji. Po trzecie zaś, żadna ze stron nie dopuściła się praktyk godzących w interesy partnera na arenie międzynarodowej.

---

⁶ Jak wskazuje Andrew Butcher, mimo systematycznego wzrostu zainteresowania Azją Południowo-Wschodnią, „kiedy Nowozelandczycy myślą o ‘Azji’, mają na myśli Chiny (86%) i Japonię (68%)” (Butcher, 2012a, s. 21).

4. Ugruntowanie współpracy

Pod kątem ugruntowania współpracy, na które składa się otwarty charakter współpracy, zaangażowanie instytucjonalne każdej ze stron, intensywność i zasięg bilateralnych przedsięwzięć oraz odporność na kryzysy, rzeczony partnerstwo jest raczej skromne.

Żaden z najważniejszych dokumentów, jakie powstały pomiędzy ASEAN a Nową Zelandią, nie przewiduje dla ich współpracy ograniczenia czasowego. Otwarty charakter współpracy podkreślają także cele, jakie partnerzy postawili przed sobą do realizacji, mające charakter dalekosiężny i umożliwiający ciągły rozwój łączącej ich relacji. Z całą pewnością charakter współpracy można uznać za otwarty.

Stosunki Nowej Zelandii i ASEAN cechuje umiarkowany poziom zaangażowania. Jednostronne zaangażowanie instytucjonalne rządu nowozelandzkiego przejawia się przede wszystkim w powołaniu ambasadora ds. ASEAN. Pierwszych dwóch dyplomatów łączyło tę funkcję z obowiązkami ambasadora w Indonezji, jednak począwszy od roku 2014 Stephanie Lee zajmowała się wyłącznie prowadzeniem relacji z organizacją jako całością (Capie, 2015, s. 4). Struktura MFAT koncentruje się na między państwowych relacjach dwustronnych, żadna regionalna organizacja międzynarodowa nie posiadała w badanym okresie osobnego departamentu czy koordynatora (MFAT, 2015). Po stronie nowozelandzkiej funkcjonują jednak dwie odrębne od ministerstwa instytucje sprzyjające rzeczonemu partnerstwu. Poza wspomnianą wyżej Fundacją Azja–Nowa Zelandia Foundation jest to Połączona Rada Biznesu ASEAN–Nowa Zelandia (*ASEAN–New Zealand Combined Business Council*, ANZBC), która w 1998 roku zastąpiła funkcjonującą od 1977 roku Wspólną Grupę Studyjną ds. Handlu (*Joint Trade Study Group*) (Capie, 2015, s. 3). „ANZBC jest opartą na członkostwie radą biznesu, łączącą nowozelandzkie przedsiębiorstwa z partnerami handlowymi z ASEAN” (ANZBC, 2016). Zaangażowanie strony nowozelandzkiej widoczne jest również w kontekście finansowym. Według danych z 2015 roku zarządzanie dwustronnymi relacjami w regionie azjatyckim pochłonęło 31,6% budżetu MFAT w ujęciu geograficznym (MFAT, 2015c). Jednostronne zaangażowanie instytucjonalne ASEAN jest zdecydowanie niższe. Ofi-

cyjna struktura organizacyjna Sekretariatu nie ujawnia podziału na kierunki geograficzne, wskazując tylko, że w ramach Dyrekcji Stosunków Zewnętrznych funkcjonują trzy wydziały (ASEAN Secretariat, 2016a). Jedynym dowodem instytucjonalnego zaangażowania Stowarzyszenia jest ACW, składający się z szefów misji dyplomatycznych państw członkowskich akredytowanych w Wellington.

Intensywność i zasięg wspólnych inicjatyw należy również uznać za niski. W 2010 roku partnerzy przyjęli do realizacji cztery flagowe inicjatywy nowozelandzkiej pomocy rozwojowej na rzecz ASEAN: przewidujący 170 stypendiów rocznie program stypendialny (*ASEAN–New Zealand Scholarships Programme*), program wsparcia zarządzania kryzysowego (*Disaster Risk Management Programme*), program wsparcia dyplomacji rolniczej (*Agricultural Diplomacy Programme*) oraz program wymiany młodych liderów biznesu (*Young Business Leaders Exchange Programme*) (*Joint Statement of the ASEAN–New Zealand Commemorative Summit. “Trusted Friends, Dynamic Partners”, 2010, s. 2–3*). Plan działań z roku 2015 zawiera pięć flagowych inicjatyw: krótkoterminowe szkolenia dla młodych dyplomatów z regionu ASEAN oraz roczny program stypendialny; program szkolenia zawodowego oraz rozwój programu nauczania języka angielskiego skierowany do pracowników administracji (*English Language Training for Officials, ELTO*); rozszerzony program zwiększenia dochodów z rolnictwa; rozszerzony program zarządzania kryzysowego; program budowania zdolności związanych z handlem oraz wzmocnienie zdolności Sekretariatu ASEAN (ASEAN Secretariat, 2017, s. 3–5). Analizując wspólne inicjatywy podejmowane przez partnerów na przestrzeni pięciu lat ich efektywnego partnerstwa, można zauważyć długoterminowy charakter wielu z nich, stopniowe poszerzanie lub/i pogłębianie pól kooperacji oraz wysoki stopień wykonywania przyjętych programów. Niemniej liczbę zainaugurowanych aktywności trudno uznać za znaczącą. Nie sposób również doszukać się zauważalnego wpływu realizowanych aktywności z punktu widzenia Nowej Zelandii.

Odpowiedź na pytanie, na ile lojalni okazali się partnerzy wobec siebie w obliczu zewnętrznego zagrożenia, nie jest oczywista. Z jednej strony są dowody pomocy (głównie finansowej) udzielonej przez Nową

Zelandię poszczególnym członkom Stowarzyszenia podczas kryzysu finansowo-gospodarczego z lat 1997–1998 (Seng, 2015, s. 35). Z drugiej strony brak jest informacji odnośnie do nowozelandzkiej reakcji na nie mniej niebezpieczną dla regionu epidemię SARS. Warta przywołania jest także postawa Wellington wobec konfliktu na Morzu Południowochińskim, gdzie lojalność wobec partnera jest o tyle cenna, że samo Stowarzyszenie oficjalnie nie zajmuje stanowiska: „W kwestii Morza Południowochińskiego Nowa Zelandia generalnie wspiera stanowisko ASEAN, to jest popiera przygotowanie i wczesne zawarcie kodeksu postępowania między ASEAN a Chinami. Nie opowiada się konkretnie po stronie zainteresowanych państw, szczególnie Wietnamu i Filipin, z racji wagi swoich relacji z Chinami” (Shein, 2015, s. 15–16).

W latach 1975–2015 Stowarzyszenie miało zdecydowanie mniej okazji do udowodnienia lojalności wobec partnera. Jedynym przykładem zewnętrznego wyzwania było trzęsienie ziemi Christchurch, jakie nawiedziło w 2011 roku region Canterbury, w obliczu którego liderzy ASEAN wyrazili swoją solidarność (*Joint Statement of the ASEAN–New Zealand Commemorative Summit. “Trusted Friends, Dynamic Partners”*, 2010, s. 2). Nie znaleziono jednak potwierdzenia, że za dowodami sympatii poszła w tym przypadku także pomoc materialna. Z kolei w zakresie odporności na wewnętrzne wyzwania ich współpraca może wręcz uchodzić za wzorcową (Severino, 2007, s. 34). Zgodnie z opinią Lima Younga Senga: „w ciągu ostatnich czterech dekad ASEAN i Nowa Zelandia miały bardzo owocny i relatywnie pozbawiony problemów związek” (2015, s. 32).

4.1. Wyjątkowe powiązania

Już w pierwszych latach kooperacji partnerzy odnosili się do „silnych i przyjaznych więzi, jakie łączyły Nową Zelandię z tymi pięcioma państwami przez ponad trzy dekady” (*Joint Statement of the Meeting of the ASEAN Heads Government and the Prime Minister of New Zealand*, 1977, s. 1). Można więc powiedzieć, że budują swoją relację na pozytywnych doświadczeniach z przeszłości. Strony powołują się również na wspól-

ne wartości: demokrację, rządy prawa i dobre rządzenie, ochronę praw człowieka i podstawowych wartości (*Joint Declaration for ASEAN – New Zealand Comprehensive Partnership*, 2010, s. 2). Badania nie wykazały, aby pomiędzy osobami reprezentującymi partnerów zachodziła istotna relacja personalna, która dodatkowo wspierałaby rozwój ich relacji.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Rzeczony partnerstwo charakteryzuje się umiarkowanym stopniem rozwoju regularyzowanego bilateralnego strategicznego interakcjonizmu (RBSI). O ile regularyzacja interakcji w polityce zagranicznej jest tu raczej wysoka, o tyle ich intensyfikacja raczej niska.

Z racji tego, że od 2005 roku Nowa Zelandia jest stroną *Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej* – partnerów obowiązuje ustanowiony w nim precyzyjny mechanizm pokojowego rozwiązywania sporów. Według artykułów 13–17 różnice zdań mogące zagrozić regionalnemu pokojowi i harmonii powinny być wyjaśnione za pomocą przyjacielskich negocjacji, a jeśli to zawiedzie, poprzez Wysoką Radę – wspólne ciało składające się z przedstawicieli na poziomie ministerialnym umawiających się stron, mające do dyspozycji dobre usługi, mediację, dochodzenia i postępowanie pojednawcze (ASEAN Secretariat, 2005, s. 8–9).

Bez wątpienia relacje między stronami opierają się mocniej na ustandaryzowanych spotkaniach dwustronnych niż na powołanych ciałach. Niemniej jedyne⁷ istniejące pomiędzy partnerami wspólne ciało należy uznać za posiadające kompetencje koordynacyjne. Deklaracja ustanawiająca całościowe partnerstwo określiła, że zapowiedziane inicjatywy będą poddawane przeglądowi za pomocą istniejących mechanizmów, w tym podczas dorocznego spotkania Wspólnego Komitetu Zarządzającego ASEAN–Nowa Zelandia (*ASEAN–New Zealand Joint Management Committee*, JMC) oraz spotkań Dialogu ASEAN–

---

⁷ Dla obsługi AANZAFTA ustanowiono kilka ciał, mają one jednak charakter trójstronny.

Nowa Zelandia⁸ (*ASEAN–New Zealand Dialogue*). Najdłuższą historię mają spotkania w formule dialogu, skupiające wysokich urzędników MFAT oraz ich odpowiedników z państw członkowskich ASEAN, pod przewodnictwem państwa pełniącego aktualnie funkcję koordynatora (Seng, 2015, s. 32), przy udziale wysłanników Sekretariatu ASEAN. Plan działania wskazał także, że coroczne raporty w sprawie postępów w jego implementacji mają być przedstawiane Postministerialnej Konferencji ASEAN + 1 z udziałem Nowej Zelandii (PMC+1) (*Plan of Action to Implement the Joint Declaration for ASEAN–New Zealand Comprehensive Partnership 2010–2015*, 2010, s. 8). Podczas 13. spotkania JMC podjęto decyzję o podniesieniu jego rangi do Wspólnego Komitetu Współpracy ASEAN–Nowa Zelandia (*ASEAN–New Zealand Joint Cooperation Committee, JCC*) oraz rozszerzeniu jego uprawnień. Obrady JCC mają miejsce raz do roku, obok członków Komitetu Stałych Przedstawicieli (*Committee of Permanent Representatives, CPR*) biorą w nich udział przedstawiciele Sekretariatu ASEAN oraz nowozelandzkiej delegacji z ambasadorem NZ przy ASEAN na czele (ASEAN Secretariat, 2012; ASEAN Secretariat, 2013).

W badanym okresie partnerzy odbywali spotkania na trzech poziomach: wyższych rangą przedstawicieli egzekutywy (HE) – jedenaście, niższych rangą przedstawicieli egzekutywy (LE) – dziewięć oraz specjalistów (S) – dziewięć. Poziomem przeważającym, choć nieznacznie, był poziom HE, który objął m.in. szczyty z 2010 i 2015 roku (SPG, 2018b). Na poddanych analizie stronach internetowych partnerów nie odnotowano dwustronnych spotkań parlamentarnych⁹.

---

⁸ W pierwszym okresie funkcjonowania tej formuły konsultacje odbywały się „w obustronnie dogodnych terminach” (*Joint Press Statement of the Eighth ASEAN–New Zealand Dialogue*, 1987), zaś w roku 1996 strony oświadczyły, że spotkania „są regularnym forum odbywającym się w przybliżeniu co 18 miesięcy” (*Joint Press Statement The Thirteenth ASEAN–New Zealand Meeting*, 1996). W praktyce miały one miejsce rzadziej. Biorąc pod uwagę fakt, że w latach 2013–2015 odbywały się one corocznie (każdorazowo w lutym), należy zauważyć, że zarówno częstotliwość, jak i regularność tej formuły spotkań rośnie.

⁹ O kontaktach na tym poziomie, choć w innych formułach świadczy m.in. udział nowozelandzkiej delegacji w obradach Międzyparlamentarnej Zgromadzenia ASEAN (*ASEAN Inter-parliamentary Assembly, AIPA*).

Partnerzy odbyli w sumie 20 spotkań, w tym dwa na marginesie konsultacji multilateralnych. Częstotliwość spotkań w przeliczeniu na rok wyniosła 3,5 (SPG, 2018b). Zestawienie powyższego wyniku z porównywalnym pod względem statusu potęgi innym państwem było utrudnione. Nowa Zelandia jest jedynym partnerem dialogowym ASEAN, którego można uznać za mniejszą potęgę regionalną. Odpowiadający temu samemu statusowi Pakistan jest zaledwie sektorowym partnerem dialogowym ASEAN, niemniej nieodnotowanie w roku kontrolnym pomiędzy przedstawicielami obu podmiotów żadnego spotkania stanowi pewien punkt odniesienia. W rezultacie przyjętych w projekcie założeń metodologicznych należy więc uznać, że częstotliwość spotkań była wysoka. Warto zaznaczyć, że liczba formalnych wizyt bilateralnych pomiędzy ASEAN a Nową Zelandią mogła być powiązana z liczbą spotkań odbywanych przez partnerów w ramach ekskluzywnych formuł wielostronnych. Wśród nich najważniejsze są spotkania trójstronne poświęcone AANZFTA oraz kontakty w ramach: EAS, ARF, EAMF i Spotkań Ministrów Obrony ASEAN Plus (ADMM Plus).

Strony powołały kilka aktywności budujących sieci nieformalnych więzi. W komunikacie ze szczytu celebrującego 35-lecie ich relacji partnerzy zaznaczyli, że zatwierdzili „wzmocnienie tych powiązań jako realistyczne podejście do promowania szerszych i bardziej dynamicznych powiązań instytucjonalnych – w tym umów partnerskich i oddelegowania ekspertów – między odpowiednimi organami i instytucjami w ASEAN i Nowej Zelandii” (*Joint Statement of the ASEAN–New Zealand Commemorative Summit. “Trusted Friends, Dynamic Partners”*, 2010, s. 3). Przykładami konkretnych działań mogą tu być aktualne flagowe inicjatywy: Program wymiany młodych liderów biznesu (*Young Business Leaders Exchange Programme*) oraz Stypendium Premiera Nowej Zelandii dla ASEAN (*New Zealand Prime Minister’s Fellowship for ASEAN*) (*Plan of Action To Implement the Joint Statement for ASEAN – New Zealand Strategic Partnership 2016–2020*, 2015, s. 6–7).

5. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę widoczną różnicę potencjałów pomiędzy stronami, należy uznać, że samo zawarcie partnerstwa oraz podniesienie go do rangi strategicznego stanowi sukces nowozelandzkiej dyplomacji. Partnerstwu zbudowanemu na solidnych podstawach unikalnych więzi oraz zaufania brakuje co prawda efektu skali zarówno w kontekście gotowości do współpracy, jak i jej ugruntowania, nic nie wskazuje jednak, aby jego trwanie było zagrożone. Przesądza o tym przede wszystkim wyjątkowa konwergencja narracji strategicznych, według których bliskie relacje z drugą stroną służą wydatnie budowaniu pożądanej roli międzynarodowej.

Bibliografia

- ANZBC. (2016, April 19). *One Pathway to 10 South East Asian Markets*. Pobrane z: <http://asean.org.nz/>.
- ASEAN Secretariat. (2005, March). *Text of the Treaty of Amity and Cooperation and Related Information*. Pobrane z: <http://www.navedu.navy.mi.th/stg/databasestory/data/community-asian/ASEAN%20Charter/TAC.pdf>.
- ASEAN Secretariat. (2012, July 24). *ASEAN–New Zealand Encouraged to Continue and Expand Relations*. Pobrane z: <http://asean.org/asean-new-zealand-encouraged-to-continue-and-expand-relations/>.
- ASEAN Secretariat. (2013, November 20). *ASEAN and New Zealand Hold First Joint Cooperation Committee Meeting*. Pobrane z: <http://asean.org/asean-and-new-zealand-holds-first-joint-cooperation-committee-meeting/>.
- ASEAN Secretariat. (2014a, March). *ASEAN Committees in Third Countries and International Organisations (ACTC)*. Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/Community/APSC/ASEANStructureUpdate/List%20of%20ACTC%20as%20of%20March%202014.pdf>.
- ASEAN Secretariat. (2014b). *ASEAN Community in Figures – Special Edition 2014: A Closer Look at Trade Performance and Dependency, and Investment*. Pobrane z: http://www.asean.org/storage/images/ASEAN_RTK_2014/ACIF_Special_Edition_2014.pdf.

- ASEAN Secretariat. (2016a, January 1). Organisational Structure. Pobrane z: <http://www.asean.org/asean/asean-structure/organisational-structure-2/>.
- ASEAN Secretariat. (2016b, June 10). *Top Ten ASEAN Trade Partner Countries/Regions*. Pobrane z: http://asean.org/storage/2015/12/table20_as-of-10-June-2016.pdf.
- ASEAN Secretariat. (2017, October). *Overview of ASEAN–New Zealand Dialogue Relations*. Pobrane z: http://asean.org/storage/2017/12/Overview-ASEAN-New-Zealand-DR_as-of-October-2017.pdf.
- Asia-New Zealand Foundation. (2016, April 19). *What We Do*. Pobrane z: <http://asianz.org.nz/about-us/our-programmes/what-we-do>.
- Ayson R. (2012). Choosing Ahead of Time? Australia, New Zealand and US–China Contest in Asia. *Contemporary Southeast Asia*, 34(3), 338–364.
- Bano S., Takahashi Y., Scrimgeour F. (2013). ASEAN–New Zealand Trade Relations and Trade Potential: Evidence and Analysis. *Journal of Economic Integration*, 28(1), 144–182.
- Buchanan P. G. (2010). Lilliputian in Fluid Times: New Zealand Foreign Policy after the Cold War. *Political Science Quarterly*, 125(2), 255–279.
- Butcher A. (2012a). Benign Neglect: New Zealand, ASEAN and South-east Asia. *New Zealand International Review*, 21–23.
- Butcher A. (2012b). Students, Soldiers, Sports, Sheep and the Silves Screen: New Zealand’s Soft Power in ASEAN and Southeast Asia. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International & Strategic Affairs*, 34(2), 249–273.
- Capie D. (2015). New Zealand–ASEAN: A 40-year Dialogue. *New Zealand International Review*, 3–5.
- Czechowska L. (2016). Mały mocarz – Nowa Zelandia jako przykład roli międzynarodowej osiągniętej dobrą reputacją. *Athenaeum: Polskie Studia Politologiczne*, 54, 7–22.
- Devetak R., True J. (2016). Diplomatic Divergence in the Antipodes: Globalisation, Foreign Policy and State Identity in Australia and New Zealand. *Australian Journal of Political Science*, 41(2), 241–256.
- Domachowska A. (2016). Analiza strategicznej narracji ASEANU. *Athenaeum: Polskie Studia Politologiczne*, 54, 23–37.
- Embassy of the Philippines. (2015, September 11). *The ASEAN Committee in Wellington, New Zealand Hosts the 48th ASEAN Day Reception 2015*.

- Pobrane z: <https://www.philembassy.org.nz/53-news/latest/971-the-asean-committee-in-wellington,-new-zealand-hosts-the-48th-asean-day-reception-2015>.
- Embassy of Thailand. (2016). *Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) Committee in Wellington ASEAN Day 2016 Symposium "ASEAN–New Zealand Relations: Future Connectivity"*. Pobrane z: <http://www.thaiembassy.org/wellington/contents/files/news-20160804-102007-721642.pdf>.
- Ganesan N. (2000) ASEAN's Relations with Major External Powers. *Contemporary Southeast Asia*, 22(2), 258–278.
- Halim bin Saad T. (2015). ASEAN Focus, Southern Star, *New Zealand International Review*, 10–14.
- Hwee Y. (2013). How Should ASEAN Engage the EU? Reflections on ASEAN's External Relations. *EUC Working Paper*, 13, 1–8.
- Joint Declaration for ASEAN–New Zealand Comprehensive Partnership*. (2010, July 22). Ha Noi.
- Joint Press Release the Ninth ASEAN–New Zealand Dialogue*. (1988, November 23–24). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-press-release-the-ninth-asean-new-zealand-dialogue-yogyakarta-23-24-november-1988.
- Joint Press Statement of the Eighth ASEAN–New Zealand Dialogue*. (1987, April 7–8). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-press-statement-of-the-eighth-asean-new-zealand-dialogue-wellington-7-8-april-1987.
- Joint Press Statement the Thirteenth ASEAN–New Zealand Meeting*. (1996, October 27–28). Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-press-statement-the-thirteenth-asean-new-zealand-meeting-hanoi-28-29-october-1996.
- Joint Statement of the ASEAN–New Zealand Commemorative Summit. "Trusted Friends, Dynamic Partners"*. (2010, October 30). Pobrane z: http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/archive/documents/Draft%20Joint%20Statement%20of%20the%20ANZ%20Commemorative%20Summit_fi.pdf.
- Joint Statement of the Meeting of the ASEAN Heads Government and the Prime Minister of New Zealand*. (1977, August 8).
- Kolmakova A. (2016). Development of the Relations between New Zealand and the European Union at the Turn of the XXI Century. *Vestnik Rossijskogo Universiteta Družby Narodov: Seria Meždunarodnye Otnošenija*, 16(1), 133–140.

- Kolsky Lewis M. (2015). The ASEAN–Australia–New Zealand FTA (AANZFTA). W: S. Lester, B. Mercurio, L. Bartels (red.), *Bilateral and Regional Trade Agreements. Case Studies* (s. 114–132). Cambridge: Cambridge University Press.
- McClory J. (2015). *The Soft Power 30. A Global Ranking of Soft Power*. Pobrane z: https://portland-communications.com/pdf/The-Soft-Power_30.pdf.
- McCraw D. (2009). The Clark Government’s Foreign Policy Legacy. *New Zealand International Review*, 22–25.
- McCully M. (2017). Promoting the New Zealand Brand. *New Zealand International Review*, 2–5.
- McKinnon J. (2014). Discovering Asia. *New Zealand International Review*, 2–5.
- MFAT. (2012). *Agreement Establishing the ASEAN–Australia–New Zealand Free Trade Area*. Pobrane z: <https://www.mfat.govt.nz/assets/FTAs-agreements-in-force/AANZFTA-ASEAN/ASEANFactsheet2012final.pdf>.
- MFAT. (2013). *New Zealand’s ASEAN Partnership: One Pathway to Ten Nations*. Pobrane z: <http://gdsindexnz.org/wp-content/uploads/2015/10/New-Zealands-ASEAN-Partnership-One-Pathway-to-Ten-Nations.pdf>.
- MFAT. (2015, September 17). *Our Structure*. Pobrane z: <http://mfat.govt.nz/About-the-Ministry/Our-structure/index.php>.
- MFAT. (2015c, September 17). *Resources*. Pobrane z: <http://mfat.govt.nz/About-the-Ministry/Our-structure/Resources.php>.
- O’Brien T. (2010). Adjusting to a Changing World. *New Zealand International Review*, 18–23.
- O’Brien T. (2012). Facing Harsh Truths and Finding a Way. *New Zealand International Review*, 9–14.
- O’Brien T. (2013). Interests and Values in International Relations. *New Zealand International Review*, 16–21.
- Oegroseno A. (2014). ASEAN’s Chance in the South China Sea. *Strategic Review*, 4(2), 6–10.
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration for ASEAN–New Zealand Comprehensive Partnership 2010–2015*. (2010, July 22). Ha Noi. Pobrane z: <http://asean.org/storage/2018/01/Plan-of-Action-To-Implement-the-Joint-Declaration-for-ASEAN-New-Zealand-Comprehensive-Partnership-2010-2015.pdf>.

- Plan of Action to Implement the Joint Statement for ASEAN – New Zealand Strategic Partnership 2016–2020.* (2015, November 30). Kuala Lumpur. Pobrane z: <http://asean.org/storage/images/2015/November/27th-summit/statement/PoA%20to%20Implement%20the%20Joint%20Statement%20for%20ASEAN-NZ%20Startegic%20Partnership%20....pdf>.
- Pongsudhirak T. (2015). Beyond 40 Years: Reframing ASEAN in New Zealand's Strategic Outlook. *New Zealand International Review*, 21–23.
- Seng L. J. (2015). ASEAN–New Zealand Political and Security Relations. *New Zealand International Review*, 32–35.
- Severino R. C. (2007). ASEAN–NEW ZEALAND DIALOGUE: Nature, Status, Characteristics and Future Possibilities. W: K. Kesavapany (red.), *Southeast Asia New Zealand Dialogue: Towards a Closer Partnership* (s. 31–34). Singapore: ISEAS Publishing.
- Shein N. M. (2015). ASEAN–New Zealand's Four-Decade Long Relationship. *New Zealand International Review*, 15–16.
- Sinclair, P. (2015). New Zealand's Defence Relations with ASEAN, *New Zealand International Review*, 6–9.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings ASEAN–NZ*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence ASEAN–NZ*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Statement of Intent 2010–2013.* (2010). Ministry of Foreign Affairs and Trade.
- Statement of Intent 2014–2018.* (2014). Ministry of Foreign Affairs and Trade.
- Thank N. (2015). The New Zealand–ASEAN Trade Partnership: 40 Years of Development and Prospects. *New Zealand International Review*, 28–31.

Aneks 17.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych ASEAN i Nowej Zelandii w latach 2010–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2010–2015

- Joint Declaration for ASEAN – New Zealand Comprehensive Partnership.* (2010, July 22). Ha Noi.
- Plan of Action to Implement the Joint Declaration for ASEAN–New Zealand*

Comprehensive Partnership 2010–2015. (2010, July 22). Ha Noi. Pobrane z: <http://asean.org/storage/2018/01/Plan-of-Action-To-Implement-the-Joint-Declaration-for-ASEAN-New-Zealand-Comprehensive-Partnership-2010-2015.pdf>.

Joint ASEAN–New Zealand Leaders’ Statement on the 40th Anniversary of ASEAN–New Zealand Dialogue Relations: Advancing our Strategic Partnership Towards Greater Mutual Benefit and Prosperity. (2015, November 22). Kuala Lumpur. Pobrane z: <http://asean.org/storage/images/2015/November/27th-summit/statement/ASEAN-NZ%20Joint%20Leaders%20Statement%20-%20FINAL%20-%20clean-1.pdf>.

Plan of Action to Implement the Joint Statement for ASEAN – New Zealand Strategic Partnership 2016–2020. (2015, November 30). Kuala Lumpur. Pobrane z: <http://asean.org/storage/images/2015/November/27th-summit/statement/PoA%20to%20Implement%20the%20Joint%20Statement%20for%20ASEAN-NZ%20Startegic%20Partnership%20....pdf>.

Strategiczne dokumenty Nowej Zelandii w latach 2010–2015

Statement of Intent 2010–2013. (2010). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Statement of Intent 2011–2014. (2011). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Statement of Intent 2012–2015. (2012). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Statement of Intent 2013–2017. (2013). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Statement of Intent 2014–2018. (2014). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Strategic Intentions 2015–2019. (2015). Ministry of Foreign Affairs and Trade.

Strategiczne dokumenty ASEAN w latach 2010–2015

ASEAN Political-Security Community Blueprint. (2009, June). Pobrane z: <http://www.asean.org/wp-content/uploads/archive/5187-18.pdf>.

Joint Communiqué of the 43rd ASEAN Foreign Ministers Meeting. “Enhanced Efforts towards the ASEAN Community: from Vision to Action”. (2010, July 19–20). Ha Noi: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?static_post=joint-communique-of-the-43rd-asean-foreign-ministers-meeting-enhanced-efforts-towards-the-asean-community-from-vision-to-action-ha-noi-19-20-july-2010-3.

Joint Communiqué of the 44th ASEAN Foreign Ministers Meeting. “ASEAN Community in a Global Community of Nations”. (2011, July 19). Bali:

- ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/2780~v~Joint_Communique_of_the_44th_ASEAN_Foreign_Ministers_Meeting_Bali_Indonesia_19_July_2011.pdf.
- Press Release of the ASEAN Foreign Ministers' (AMM Retreat)*. (2012, January 11). Siem Reap: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.
- Statement of the ASEAN Foreign Ministers*. (2012, July 20). Phnom Penh: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://asean.org/?attachment_id=48809.
- Joint Communiqué of the 46th ASEAN Foreign Ministers' Meeting*. (2013, June 29–30). Bandar Seri Begawan: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/2013/news/joint%20communique%20of%20the%2046th%20asean%20foreign%20ministers%20meeting%2046th%20amm%20-%20final%20-%2030%20june%202013.pdf>.
- Joint Communiqué 47th ASEAN Foreign Ministers' Meeting*. (2014, August 8). Nay Pyi Taw: ASEAN Secretariat. Pobrane z: <http://www.asean.org/storage/images/documents/47thAMMandRelatedMeetings/Joint%20Communique%20of%2047th%20AMM%20as%20of%209-8-14%2010%20pm.pdf>.
- Joint Communiqué 48th ASEAN Foreign Ministers Meeting. "Our people, our community, our vision"*. (2015, August 4). Kuala Lumpur: ASEAN Secretariat. Pobrane z: http://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/August/48th_amm/JOINT%20COMMUNIQUE%20OF%20THE%2048TH%20AMM-FINAL.pdf.

Partnerstwa strategiczne CAN

Andriy Tyushka

18. Więż pomiędzy rozwojem a geoekonomią w relacjach CAN–Chiny

Abstract: The Andean Community–China partnership is an example of relationship that, in spite of its great potential, falls short of delivering much and of actually enduring. This is a relationship that builds upon the relevance of China for economic development of the Andean sub-region, and the wider South American region's relevance to China's revisionist and power-politically competitive agendas – a relationship where development needs meet geo-economics. Subsequently, the Sino-Andean bilateralism is not strategic *per se* but rather strategically complementary. It is where and why the cooperation potential and will hardly transcend the structural and domestic constraints, not to mention the 'significant others'. This chapter seeks to explore the path and form of cooperation between the Andean Community and China, as well as to explain the challenges to its development and sustainability.

Keywords: Andean Community (CAN), China, development geopolitics, geo-economics, reformism, soft balancing

1. Wprowadzenie

Mniej więcej dekadę temu Chiny (ChRLD) nawięzały kontakt z rejonem Andów w ramach politycznych konsultacji i umowy o współpracy zawartej w 2000 roku ze Wspólnotą Andyjską (CAN) – subregionalną ponadnarodową organizacją ucieleśniającą najstarszy integracyjny projekt Ameryki Łacińskiej. Po ponad pół wieku marginalnych stosunków wzajemnych chińska współpraca z Ameryką Łacińską i Karaibami na-

brała przez ostatnie dziesięć lat rozpędu – napędzana nie tylko rosnącą współzależnością i wzrastającym handlem, ale także postępem technologicznym, który pomaga pokonać niekorzystną dla współpracy lokalizację geograficzną zarówno Chin, jak i Wspólnoty Andyjskiej. Handel i ekonomia stanowią główną zmienną w strategicznej relacji chińsko-andyjskiej, z imperatywami handlowymi dopasowanymi do potrzeb rozwojowych w czasach wzrastającego znaczenia geoekonomii. Chiny i CAN rozwinęły wyróżniające się więzy ekonomiczne, polityczne i bezpieczeństwa, jak również technologiczne i kulturalne, nawet pomimo braku znaczącej regularyzacji ich interakcji w ramach polityki zagranicznej poza najwyższym poziomem – szczytów.

Śledząc ścieżkę współpracy, którą dotychczas podążali dwaj partnerzy, skupiając się na konwergencji ich celów i ról, jak również na instytucjonalnych i politycznych podstawach tego, co okazało się partnerstwem handlowym o komplementarnym znaczeniu strategicznym, w tym rozdziale podjęto się zbadania i wyjaśnienia substancjalności partnerstwa pomiędzy Chinami a Wspólnotą Andyjską w świetle poszukiwania złotego środka pomiędzy determinującymi relację imperatywami rozwoju i ekonomii oraz presją między- i wewnątrzregionalnej konkurencji. Dla osiągnięcia tego celu zastosowano metody mieszane w ramach zintegrowanego programu badań, używając jakościowej i ilościowej analizy treści, analizy narracji strategicznych oraz metod i technik analizy statystycznej (korelacja, regresja).

2. Gotowość do współpracy

Rosnąca wyrazistość Chin jako partnera w Ameryce Łacińskiej (po pierwsze pod względem handlowo-ekonomicznym i w kontekście pomocy rozwojowej) oraz waga regionu dla chińskich aspiracji „wzrostu globalnego” w zasadzie tworzą korzystne warunki i potencjał gotowości do współpracy pomiędzy Chinami a Wspólnotą Andyjską – subregionalnym, ale nie mało ważnym aktorem w polityce południowoamerykańskiej. Chińska formuła współpracy międzynarodowej zasadniczo opiera się na trzech głównych modalnościach: proliferacji pokojowego

rozwoju i „pokojowego wzrostu” Chin, strategii „otwierania się zgodnie z regułą *win-win*, jak również dopasowywane indywidualnie podejście w stosunkach z krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się. Partnerstwa strategiczne różnych rodzajów i kalibrów stały się nieodłączną częścią chińskiego programu współpracy międzynarodowej (Nadkarni, 2010, s. 47). Jednak region Ameryki Południowej nie stanowi priorytetowej przestrzeni geostrategicznej dla międzynarodowego zaangażowania Chin. Ze Wspólnotą Andyjską sformowały one partnerstwo na poziomie mechanizmu konsultacji i współpracy politycznej (*Political Consultation and Cooperation Mechanism*, PCCM), zapoczątkowane w 2000 roku (CAN–Chiny, 2000).

Od 30 marca 2000 roku CAN-chiński strategiczny interakcjonizm był regulowany *Umową o ustanowieniu mechanizmu konsultacji i współpracy politycznej (Acuerdo para el establecimiento de un mecanismo de consulta política y cooperación entre la Comunidad Andina y la República Popular China)* (CAN–Chiny, 2000). Dnia 27 stycznia 2005 roku *Wspólny komunikat prasowy o spotkaniu pomiędzy wiceprezydentem Chińskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej a Radą Ministrów Spraw Zagranicznych Wspólnoty Andyjskiej* wyraził intencje stron do pogłębienia PCCM (CAN–Chiny, 2005a). Po raz pierwszy formuła „partnerstwa strategicznego” (*asociación estratégica*) pomiędzy CAN a Chińską Republiką Ludowo-Demokratyczną została wyraźnie zakotwiczona w programie współpracy CAN z Chinami z 2005 roku (*Hacia un Programa de Cooperación Comunidad Andina – República Popular China*, 2005).

Poziom legalizacji stosunków jest raczej niewielki. Oprócz umowy ustanawiającej partnerstwo z roku 2000 Chiny i CAN uzgodniły trzy wspólne komunikaty (2002, 2004, 2005) i jedno wspólne oświadczenie (2006), które reaktywowało PCCM ustanowiony pół dekady wcześniej. Na poziomie wdrażania dokumentów 27 października 2005 roku CAN jednostronnie stworzyła *Program współpracy CAN–Chiny (Hacia un Programa de Cooperación...*, 2005). Chiny – także jednostronnie – przygotowały dwa dokumenty dotyczące polityki w stosunku do Ameryki Łacińskiej (SC PRC, 2008; FMPRC, 2016). Wspólna nota prasowa z 2006 roku zawierała odniesienie do programu współpracy

CAN–Chiny z 2005 roku wraz z prośbą o wzmocnienie dwustronnej relacji (CAN–Chiny, 2006). Jednak od tego czasu nie zauważono żadnego dalszego rozwoju w statusie partnerstwa. Całkowita liczba wspólnych dokumentów wydanych przez CAN i Chiny (w sumie sześć) nie uzasadnia twierdzenia o jego solidnej legalizacji. Ponadto dokumenty wydane głównie jednostronnie (dokumenty programowe, oświadczenia po wspólnych sesjach/spotkaniach itp.) pozwalają przypuszczać, że poziom legitymizacji partnerstwa w kraju byłby tak samo niski jak poziom legalizacji.

PCCM CAN–Chiny ruszył w marcu 2000 roku i został skromnie rozwinięty (ta sama formuła dialogu politycznego – bez większych skoków naprzód w stronę zacieśnienia więzi) tylko raz w 2005 roku. Z 15 lat jego trwania tylko 10 może być uznanych za „efektywny” wiek partnerstwa.

Preambuła *Umowy o PCCM* z roku 2000 stanowi, że obszarami wspólnego zainteresowania i potencjalnej współpracy są w szczególności: (a) konsultacje polityczne, (b) wymiana ekonomiczna i handlowa, (c) wymiana w zakresie nauki i technologii, jak również (d) wymiana kulturalna. Program z 2005 roku wyznaczył następujące obszary CAN–chińskiej współpracy: dialog polityczny; współpracę Południe–Południe; promocję handlu i inwestycji; energię; infrastrukturę i technologie; współpracę w obszarze zdrowia w rolnictwie; turystykę; oraz zwalczanie globalnego problemu z przemytem narkotyków (*Hacia un Programa de Cooperación...*, 2005). Podobną listę obszarów współpracy ukazuje analiza wspólnego manifestu obu partnerów, według której wzrost ekonomiczny, pomoc zagraniczna i współpraca rozwojowa stanowią najistotniejsze płaszczyzny interakcji dwustronnych CAN–Chiny (SPG, 2018a).

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analiza porównawcza dokumentów strategicznych dotyczących polityki zagranicznej wydanych przez Wspólnotę Andyjską i Chiny (SPG, 2018a, 2018d) wykazuje, że obaj aktorzy mają pewne wspólne cele. Jednak ich wyrazistość i priorytetowość różnią się znacząco. Przy ogólnym

zasięgu konwergencji celów na poziomie 0,367 CAN i Chiny mają pięć nakładających się celów strategicznych i siedem komplementarnych, tylko trzy cele są konkurencyjne – z 15 celów polityki zagranicznej, które zostały zidentyfikowane. Jednocześnie stopień konwergencji na poziomie -0,205 sugeruje obecność znaczącej liczby wspólnych celów o różnej randze, jeżeli chodzi o wyrazistość i priorytetowość w ramach agendy polityki zagranicznej aktorów, co można zaobserwować w tabeli 18.1. Chociaż tematy związane z pokojem i bezpieczeństwem międzynarodowym, wielobiegunowość i zmiana porządku światowego, jak również zrównoważony rozwój ekonomiczny i współpraca są obecne w portfoliach polityki zagranicznej obu aktorów, to tylko ich rewizjonizm dotyczący porządku światowego (tj. strategiczny cel zwiększenia wielobiegunowości, wielostronności, interregionalizmu, reformy ONZ oraz budowania bardziej sprawiedliwego i harmonijnego świata) ma taką samą – trzecią – pozycję oraz podobny wynik, jeżeli chodzi o wyrazistość *vis-à-vis* celów polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chin.

Najbardziej wyrazistym celem dla Wspólnoty Andyjskiej pozostaje od początku XXI wieku postęp integracji regionalnej Ameryki Południowej. Stosowny zapis pojawił się już w *Umowie z Cartageny* z 1969 roku, kiedy to Pakt Andyjski sformułował jako priorytet polityki regionalnej udział organizacji w procesie integracji regionalnej w świetle stopniowego tworzenia się wspólnego rynku Ameryki Łacińskiej (*Acuerdo de Cartagena*, 1969). Drugim najistotniejszym celem strategicznym dla CAN jest wzmocnienie międzynarodowej obecności i roli organizacji. Od powstania wspólnej polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej (*Política Exterior Común*, PEC) była ona uznawana za „fundamentalne narzędzie powiększania międzynarodowej obecności i wpływów krajów andyjskich” (SGCAN, 2006, s. 31). Farías (2011, s. 112–115) zakłada, że lepszy „międzynarodowy wkład” Wspólnoty Andyjskiej stanowi jedno z trzech najważniejszych zamierzeń wspólnej polityki zagranicznej organizacji po roku 2000, wraz z integracją regionalną Ameryki Południowej oraz poprawą stosunków z Unią Europejską. Zapewnienie organizacji statusu gracza międzynarodowego poza swoim regionem to nowo sformułowana agenda wspólnej

polityki andyjskiej, która jest szczególnie podkreślona w dokumencie programowym sekretarza generalnego CAN *Nowy regionalizm latinoamerykański i Wspólnota Andyjska...* (SGCAN, 2013b). Zasadniczo obie agendy, tj. integracja regionalna Ameryki Południowej i poprawa roli międzynarodowej CAN, są nierozzerwalnie związane.

Jeżeli chodzi o Chiny, ich strategia „pokoju wzrostu” przewiduje największy nacisk na utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa – i naturalnie jest to najważniejszy punkt najbardziej wyrazistych celów polityki zagranicznej w ich manifestach z lat 2000–2015. Drugi najważniejszy cel – mocno powiązany z pierwszym – to wzmocnienie współpracy międzynarodowej. Szczególnie zdywersyfikowana i szeroka (bilateralna) polityka partnerstw strategicznych, jak również inicjatywy wielostronne stanowią nieodłączną część chińskiej strategii i programu współpracy międzynarodowej (Bang, 2017; Oviedo, 2006; Zhongping i Jing, 2014). Trzecim najbardziej wyrazistym celem polityki zagranicznej ChRLD jest ewidentnie reformistyczny czy rewizjonistyczny w stosunku do ładu światowego interregionalizm, jako że Chiny chcą wspierać rosnącą wielobiegunowość oraz międzynarodową reformę instytucjonalną w ramach swojej deklaracji chęci budowy „bardziej harmonijnego świata”. *Biała księga obrony narodowej Chin* z 2000 roku uznaje pokój i rozwój za dwa główne trendy w dzisiejszym świecie – chociaż na świecie nie panuje pokój, co także zostało stwierdzone w tym dokumencie (SC PRC, 2000). Powodu takiego stanu spraw międzynarodowych Chiny upatrują w istniejącym poważnym braku równowagi we względnej sile państw (SC PRC, 2000). Nie zaskakuje, że nowa równowaga porządku światowego i wielobiegunowość są ukazane jako odpowiedź na ten problem w wielu chińskich manifestach polityki zagranicznej (CC CPC, 2002). Co ważne, chińska polityka rewizjonistyczna odnośnie do porządku światowego polega na wspólnych działaniach, a nie na jednostronnym rewizjonizmie – dlatego wielki nacisk jest kładziony na utworzenie dwustronnych więzi z podobnie myślącymi aktorami międzynarodowymi oraz na instytucjonalne osadzenie takiego programu w wielostronnych inicjatywach, jedną z wielu podobnych jest BRICS (wielostronne partnerstwo strategiczne wyłaniających się potęg: Brazylii, Rosji, Indii, Chin i Republiki Południowej Afryki). Trzeba przyznać, że analiza dokumentów strate-

gicznych polityki zagranicznej Chin w latach 2000–2015 ukazuje imponującą i raczej rzadką symbiozę formułowania i strukturyzowania celów polityki zagranicznej w taki sposób, że najistotniejsze cele strategiczne w sposób uporządkowany i konsekwentny wspierają chińską wielką strategię (pokojowego) wzrostu do statusu potęgi globalnej i jednego z biegunów siły w wyłaniającym się wielobiegunowym porządku światowym (por. tabela 18.1.).

Tabela 18.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chin w latach 2000–2015

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Chin		
<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazistość</i>
1	Integracja regionalna Ameryki Południowej	25,67%	1	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo (w tym misje pokojowe ONZ)	25,85%
2	Wzmocnienie międzynarodowej obecności i roli CAN	16,38%	2	Współpraca międzynarodowa	19,79%
3	Wzmocnienie wielobiegunowości, multilateralizmu, interregionalizmu, reforma ONZ, bardziej sprawiedliwy i harmonijny świat	14,91%	3	Wzmocnienie wielobiegunowości, multilateralizmu, interregionalizmu, reforma ONZ, bardziej sprawiedliwy i harmonijny świat (rewizja porządku światowego)	13,15%
4	Konsolidacja demokracji i rządów prawa	9,56%	4	Rozbrojenie, kontrola i nierozprzestrzenianie zbrojeń	10,90%
5	Bezpieczeństwo regionalne i stabilizacja w Ameryce Południowej (w tym zwalczanie produkcji i handlu narkotykami)	8,94%	5	Bezpieczeństwo regionalne i stabilizacja w regionie Azji i Pacyfiku	8,54%
6	Zrównoważony wzrost społeczno-ekonomiczny i opieka socjalna	8,42%	6	Rozwój ekonomiczny i współpraca	6,41%
7	Współpraca międzynarodowa (w tym intensyfikacja dialogu CAN–Chiny)	6,72%	7	Wzrost obecności i roli międzynarodowej Chin (w tym pokojowy rozwój Chin)	4,90%

Tabela 18.1. cd.

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Chin		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
8	Konwergencja i integracja CAN–Mercosur	4,90%	8	Zrównoważony rozwój (wewnętrzny) i stabilizacja	4,81%
9	Rozbrojenie, kontrola i nierozprzestrzenianie zbrojeń	3,88%	9	Rozwój społeczny i opieka socjalna	2,92%
10	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo (w tym misje pokojowe ONZ)	3,80%	10	Zwalczanie produkcji i handlu narkotykami	2,73%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści rozszerzonej (w porównaniu do innych przypadków opisanych w książce) listy dokumentów strategicznych (zob. aneks 18.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

Wrażenie robi fakt, że zgodnie z wynikami analizy manifestów, rozpiętość i wyrazistość zagadnień polityki zagranicznej, które zaprzętają andyjskich i chińskich twórców polityki zagranicznej, jest odzwierciedleniem rozpiętości i wyrazistości celów strategicznych (por. tabela 18.2.).

Tak samo jak cele, najistotniejsze zagadnienia polityki zagranicznej CAN skupiają się wokół integracji regionalnej Ameryki Południowej oraz rozwoju jej infrastruktury, następnie na współpracy międzyregionalnej łącznie ze współpracą Południe–Południe oraz obecnością międzynarodową CAN oraz wzmocnieniem jej roli, w tym w regionie Azji i Pacyfiku. Pierwsza wyraźna wzmianka o zamiarze Wspólnoty Andyjskiej do sięgnięcia poza rejon znajduje się w Andyjskiej Agendzie Strategicznej z 2010 roku, gdzie „wdrożenie mechanizmów dialogu i współpracy z Chinami, Rosją i Indiami”, jak również „ustanowienie obecności CAN w rejonie Azji i Pacyfiku” stanowią istotne kwestie programu relacji zewnętrznych organizacji (*Agenda Estratégica Andina*, 2010). Co ważne, Chiny zaangażowały się w pomoc dla CAN w ustanawianiu jej obecności w rejonie Azji i Pacyfiku już w ich drugim wspólnym manifestie z 2002 roku (*Comunicado Conjunto de la I Reunión CAN–República China*, 2002).

Podobnie jak w oświadczeniu o celach polityki zagranicznej Chin, najbardziej wyraziste zagadnienia międzynarodowe obracają się wokół ich programu globalnego wzrostu. Cztery pierwsze zagadnienia polityki zagranicznej dotyczą pokoju oraz bezpieczeństwa międzynarodowego i regionalnego, zrównoważonego rozwoju oraz przejścia do bardziej sprawiedliwego i zrównoważonego porządku światowego, które w sumie obejmują 61,94% wyrazistości wśród wszystkich 11 zagadnień zidentyfikowanych w chińskiej polityce zagranicznej. Ten wielki nacisk na pokój i bezpieczeństwo ma oparcie nie tylko w programie globalnego wzrostu Chin, ale także w percepcji wrażliwości ich własnego bezpieczeństwa. Jak twierdzi Evan S. Medeiros (2009), na poglądy Chin na międzynarodowe środowisko bezpieczeństwa cień rzucają dwa nadrzędne stanowiska, czyli „powszechne przekonanie, że przyszłość Chin jest nierozzerwalnie (i coraz bardziej) związana ze wspólnotą międzynarodową” oraz „dominująca niepewność wśród chińskich decydentów i uczonych w kwestii zakresu i powagi zagrożeń wobec Chin” (Medeiros, 2009, s. 20). Zatem kwestie pokoju oraz bezpieczeństwa regionalnego i międzynarodowego zajmują wysokie miejsce pośród wyrazistych zagadnień polityki zagranicznej Chin. W gruncie rzeczy „pokój i rozwój” są stałą mantrą w chińskich manifestach, reprezentującą jedną z najistotniejszych postaw ChRLD wobec zmiany aktualnego porządku światowego (por. szczególnie SC PRC, 2002). Chińskie zachowania międzynarodowe, zakotwiczone w podejściu wielobiegunowym, deklaratywnie wynikają z zobowiązania do realizacji „polityki zagranicznej pokoju” niezależnie od tego, jak wygląda świat zewnętrzny (CC CPC, 2002).

Podczas gdy programy polityczne obu aktorów są w pewnym stopniu zbieżne pod względem ich zasięgu (z wynikiem zasięgu konwergencji zagadnień na poziomie 0,471, co odpowiada ośmiu pokrywającym się i sześciu komplementarnym zagadnieniom z 17 zidentyfikowanych oraz trzem bezpośrednio konkurencyjnym), kierunek tej konwergencji jest wyraźnie negatywny (-0,292), co wskazuje na różnice w wyrazistości i doborze priorytetów zagadnień związanych z politykami zagranicznymi CAN i Chin. Faktycznie chińsko-andyjska konwergencja dotycząca pewnych celów polityki zagranicznej i wyrazistych

zagadnień powinna być postrzegana na tle szerszego obrazu sprzymierzania się Chin z krajami Ameryki Południowej, które – jak wskazał Georg Strüver (2014) – odbywa się głównie w dwóch wymiarach, czyli „konwergencji ich idei polityki zagranicznej i zapewnienia powiązań dyplomatycznych umożliwiających ich współpracę i koordynację w polityce globalnej” (s. 117). Z tego wynika, że w interakcjonizmie CAN-chińskim można zidentyfikować podobne ontologiczne orientacje polityki zagranicznej i podejścia wobec zmieniającego się systemu międzynarodowego (konwergencja ideologiczna), jak i uzupełniające się wzajemnie – lub przynajmniej otwarcie nierywalizujące – agendy polityki zagranicznej (konwergencja instrumentalna).

Tabela 18.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chin w latach 2000–2015

Zagadnienia Wspólnoty Andyjskiej			Zagadnienia Chin		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
1	Integracja regionalna i rozwój infrastruktury w Ameryce Południowej	32,84%	1	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo (w tym misje pokojowe ONZ i współpraca na rzecz bezpieczeństwa)	28,24%
2	Współpraca międzyregionalna (w tym Południe–Południe)	15,36%	2	Pokój i zrównoważony rozwój	11,53%
3	Poprawa międzynarodowej obecności i roli CAN (w tym w rejonie Azji i Pacyfiku)	13,36%	3	Zapewnienie równowagi sił skłaniającej się w stronę wielobiegunowego porządku świata	11,16%
4	(Regionalny) pokój, bezpieczeństwo (w tym energetyczne i środowiskowe), stabilność i zrównoważony rozwój	10,61%	4	Regionalny pokój, bezpieczeństwo (w tym energetyczne), stabilność	11,01%
5	Społeczno-kulturalny rozwój i różnorodność	8,13%	5	Wzrost ekonomiczny, pomoc zagraniczna i współpraca rozwojowa	10,92%
6	Wzrost ekonomiczny, pomoc zagraniczna i współpraca rozwojowa	7,93%	6	Współpraca międzyregionalna (w tym Południe–Południe i dialog Chiny–LAC)	8,63%

Tabela 18.2. cd.

Zagadnienia Wspólnoty Andyjskiej			Zagadnienia Chin		
pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość	pozy- cja	nazwa	wyrazi- stość
7	Konwergencja CAN–Mercosur	4,13%	7	Pokojowy rozwój Chin i obecność międzynarodowa oraz wzmocnienie roli	6,92%
8	Konsolidacja demokracji i rządów prawa	3,07%	8	Pokojowa ponowna unifikacja Chin według formuły jednego kraju – dwóch systemów	3,48%
9	Przestępczość zorganizowana, terroryzm, narkotyki i ich przemysł	2,88%	9	Przestępczość zorganizowana, terroryzm, narkotyki i ich przemysł	3,31%
10	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo (w tym misje pokojowe ONZ i współpraca na rzecz bezpieczeństwa)	1,19%	10	Zmiany klimatyczne i wyzwania ekologiczne	2,79%
11	Zapewnienie równowagi sił skłaniającej się w stronę wielobiegunowego porządku świata	0,50%	11	Społeczno-kulturalny rozwój i różnorodność	1,91%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści rozszerzonej (w porównaniu do innych przypadków opisanych w książce) listy dokumentów strategicznych (zob. aneks 18.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Analiza PIPR-metryczna pozycji międzynarodowych CAN–Chiny – ich potęgi i możliwości wpływania, jak również ich obecności w sprawach międzynarodowych oraz znaczenia strategicznego – zgodnie z przewidywaniami potwierdza oczekiwaną znaczącą asymetrię stosunków (wynik pomiaru dystansu na poziomie 0,496) (SPG, 2018d).

Jasne jest, że rażąca różnica, jeżeli chodzi o status potęgi, jest pierwszym czynnikiem odpowiedzialnym za taką asymetrię: podczas gdy Chiny są wschodzącą potęgą globalną z obecnością na całym świecie i znaczącymi możliwościami wpływania na sprawy międzynarodowe, Wspólnota Andyjska jest z definicji subregionalną ponadnarodową organizacją, która właśnie rozpoczęła rozwijanie większych – regionalnych –

wpływów, jak również kształtowanie szerszej agendy międzynarodowej. Podczas gdy typ potęgi reprezentowany przez obu aktorów jest w każdym przypadku strukturalny, zasięg wpływu strukturalnego (i możliwości jego egzekwowania) są także warunkowane ich wielkością i statusem. *Structural power* Wspólnoty Andyjskiej jest głównie ograniczona jej dawnymi, aktualnymi i potencjalnymi przyszłymi członkami, a jej *soft* i *normative power* – głównie jeżeli chodzi o promocję idei integracji regionalnej i ponadnarodowości – sięgają nie dalej niż region Ameryki Południowej. Z drugiej strony *soft*, *normative* i *structural power* Chin ma zdecydowanie dalszy – międzynarodowy – zasięg. Ich pozycja jako *potęgi strukturalnej* jest ilustrowana przez liczne multilateralne inicjatywy tworzenia instytucji – od Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SCO) do bloku BRICS i jego Nowego Banku Rozwoju (*New Development Bank*, BRICS Bank), Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (*Asian Infrastructure Development Bank*, AIIB), czy przez chiński program globalnego zarządzania promowany przez formacje G7 i G20. Warto wspomnieć, że ofensywa *soft power* ChRLD („ofensywa czaru”) jest umiejętnie wzmacniana za pomocą platformy BRICS, gdzie podobne poglądy na świat innych partnerów zapewniają większy odzew na komunikowane treści zmiany porządku światowego. Guilio M. Gallarotti (2016) nazywa ten fenomen „skumulowaną miękką potęgą”. Jednak należy zauważyć, że pomimo iż rząd chiński przyjął idee *soft power* entuzjastycznie, „Hanban oficjalnie zaprzecza swoim intencjom projekcji miękkiej potęgi” (Yang, 2010, s. 238). Warto zauważyć, że projekcja potęgi Chin w świecie wykracza mocno poza *soft power*, w miarę jak to państwo ciągle poszerza zasoby swoich narzędzi dyplomatycznych, od dyplomacji publicznej do dyplomacji ekonomicznej, misji pokojowych i dyplomacji militarnej, współpracy rozwojowej, oraz dyplomacji przywództwa, w ramach wielu inicjatyw wielostronnych (Medeiros, 2009, s. 61–92). Co ważne, Chiny aktywnie korzystają ze swojej *soft power* w regionie Ameryki Południowej w celu uzyskania wsparcia globalnego Południa w budowie swojego idealnego porządku światowego – „harmonijnego świata”, idei, która jest podstawą chińskich międzynarodowych praktyk rewizjonistycznych i neokolonialistycznych (Ding, 2008, s. 194–198).

Wspomniane poprzednio dysproporcje bezpośrednio warunkują zasięgi wzajemnych wpływów, nie mówiąc o możliwościach wywierania międzynarodowego oddziaływania przez obu aktorów (por. SPG, 2018d). Wpływy drugiej największej gospodarki na świecie z pewnością nie mogą być porównywane z wpływami subregionalnego podmiotu, który obejmuje gospodarki rozwijające się (i jest na 16. miejscu na świecie pod względem PKB). Podobną sytuację można zaobserwować w kwestii ludności (106 mln w CAN przeciwko 1,37 mld mieszkańców Chin w roku 2015) oraz, w mniejszym stopniu, terytorium (Chiny na 3., a CAN na 7. miejscu na świecie pod względem wielkości terytorium). Nierówności w kwestii potęgi i wpływu stanowią właściwie jedną z najbardziej wyraźnych cech chińsko-andyjskiego strategicznego interakcjonizmu – zgodnie z którym andyjskie potrzeby rozwojowe spotykają się z rozległą chińską geopolityką rozwojową i geoekonomią.

Ta szersza konstelacja polityki zagranicznej – i faktyczna asymetria – jest także odzwierciedlona przez wzajemną obecność obu aktorów w obszarach społeczno-kulturalnym, gospodarczym i (regionalnej) polityki drugiej strony. Podczas gdy Wspólnota Andyjska stara się „ustanowić obecność CAN w regionie Azji i Pacyfiku” (*Agenda Estratégica Andina*, 2010), Chiny posiadają dawno ustanowioną obecność w regionie Andów i większym regionie Ameryki Południowej, szczególnie w domenie gospodarki. Głównym partnerem handlowym Wspólnoty Andyjskiej są Stany Zjednoczone, odpowiedzialne za 21,8% całkowitego andyjskiego eksportu w roku 2018 (CAN, 2018). UE odpowiada za 14,6% andyjskiego eksportu i jest drugim najważniejszym partnerem handlowym Wspólnoty, Chiny zajmują trzecie miejsce (13,4% całkowitego eksportu CAN) (CAN, 2018). Z drugiej strony CAN, a nawet cała Ameryka Łacińska nie są dla Chin istotnymi partnerami handlowymi, jako że żadne z nich nie mieści się w ich pierwszej dziesiątce partnerów handlowych (głównymi partnerami są Stany Zjednoczone, Hongkong i Japonia). To pozwala wysnuć wniosek, że „strategicznie relacje handlowe pomiędzy oboma regionami są ważniejsze dla krajów CAN niż dla Azji, przynajmniej w ogólnym rozrachunku” (García de la Cruz et al., 2011, s. 8). Ponadto dystrybucja chińskiej pomocy zagranicznej, na przykład w okresie od 2010 do 2012, wskazuje na to, że ChRLD dużo

inwestuje w pomoc rozwojową w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach, aż 19 krajów tego regionu otrzymuje chińską pomoc zagraniczną (SC PRC, 2014).

Znaczenie Chin – a szczególnie atrakcyjność – jako partnera dla krajów południowoamerykańskich zawiera się głównie w ich wizji porządku globalnego i skupionej na rozwoju postawie w polityce zagranicznej w stosunkach dwustronnych z krajami rozwijającymi się. W subregionalnym wymiarze Andów formuła chińskich interesów współpracy ogranicza się do, jak to ujął R. Evan Ellis (2009, s. 107–198), „mączki rybnej, ropy i niepewnych sojuszy”, z drugiej strony interes krajów Ameryki Łacińskiej we współpracy z Chinami jest napędzany przez nadzieje na wzrost w regionie spowodowany eksportem, przyływ inwestycji (szczególnie rozwój przemysłu paliwowego), jak również – co jest nie mniej ważne – względy alternatywy dla hegemonii Stanów Zjednoczonych w regionie. W pewien sposób taka zmiana punktu ciężkości gospodarki andyjskiej (lub „zmiana priorytetów produkcji”) razem z miękkim balansowaniem przeciwko USA doprowadziła do pojawienia się tak zwanego „konsensusu pekińskiego” (*Consenso de Beijing*), i w ten sposób rzuciła wyzwanie tradycyjnemu „konsensusowi waszyngtońskiemu” w regionie, czyli pomocy finansowej w zamian za demokratyzację (Bolinaga, Slipak, 2015; Slipak 2014).

We wnioskach 13. Andyjskiego Szczytu Prezydenckiego, który odbył się w 2001 roku, wymienia się Chiny jako piątego najważniejszego partnera Wspólnoty Andyjskiej – po Brazylii, USA, UE i Rosji (*Acta de Carabobo*, 2001). W ich wspólnym komunikacie z 2002 roku Chiny uznają Wspólnotę Andyjską za „uprzywilejowanego rzecznika subregionalnego” (*Comunicado Conjunto de la I Reunión CAN–República China*, 2002). Z drugiej strony CAN podjęła się – w jednostronnie przygotowanym programie współpracy CAN–Chiny (*Hacia un Programa de Cooperación Comunidad Andina – República Popular China*, 2005) – ułatwienia zbliżenia Chin i Unasuru oraz Ameryki Łacińskiej w kontekście współpracy Południe–Południe. Wspólnota Andyjska dążyła także do instytucjonalizacji tego faktu w Połączonym Komitecie ds. Współpracy Południe–Południe (*Comité Conjunto de Cooperación Sur–Sur*).

W pewien sposób ta symbioza elementów napędzających ułatwia zbliżenie oczekiwań obu stron odnośnie do ich strategicznego interakcjonizmu.

Pomimo że wspólny komunikat prasowy po spotkaniu andyjskich ministrów spraw zagranicznych z wiceprezydentem ChRLD w 2005 roku zawiera wyraźne oświadczenie zbieżnych poglądach aktorów na temat systemu międzynarodowego, preferencji wobec multilateralizmu, jak również silnego poparcia dla modelu wielobiegunowego (CAN–Chiny, 2005a), konwergencja ich tożsamościowo-systemowych narracji strategicznych jest wyjątkowo niska. Podczas gdy roszczenia CAN względem roli międzynarodowej są nieodzownie i głęboko osadzone w jej pozycji regionalnej, to rola międzynarodowa Chin jest wzrastająco zorientowana ku asertywnej pozycji globalnej, ze Wspólnotą Andyjską zajmującą skromne – i instrumentalne (a nie faktycznie kooperacyjne) – miejsce.

Kevin Rudd (2018) sugeruje rozumienie światopoglądu prezydenta Xi Jinpinga jako zestaw „siedmiu koncentrycznych kręgów zainteresowań”, zaczynając od

centralnego znaczenia partii i budowy jedności państwa; znaczenia zrównoważonego rozwoju gospodarczego zbilansowanego wobec obaw o środowisko; utrzymania 14 graniczących z Chinami państw pod łagodną kontrolą; projekcji regionalnej potęgi morskiej; wywierania nacisków ekonomicznych na peryferiach kontynentu; oraz z czasem do powolnej reformy części, ale w żadnym wypadku nie całości, powojennego porządku międzynarodowego opartego na normach w celu jego lepszego dopasowania do własnych interesów.

Jednym słowem, w dłuższej perspektywie Chiny postrzegają świat jako „pluralistyczny, zdywersyfikowany i coraz bardziej współzależny” (SC PRC, 2004). Ponadto pełzająca wielobiegunowość jest uważana za „nieodwracalną” (CC CPC, 2007).

Istotnym – chociaż pojedynczym – punktem zbieżnym w chińskiej i andyjskiej narracji strategicznej na temat aktualnego i przyszłego systemu międzynarodowego jest konieczność zmiany (reformizm, rewiz-

zjonizm) oraz, co najważniejsze, pokojowej zmiany (pacyfizm). Ka-Ho Wong (2018, s. 159) stwierdza, że niewątpliwie reformistyczna postawa Chin w polityce międzynarodowej musi być postrzegana jako rewizjonizm porządku światowego. Idea rewizjonizmu jest szczególnie widoczna w kolektywnej narracji BRICS na temat aktualnego i przyszłego porządku międzynarodowego, gdzie zarówno głos Chin i nieproporcjonalna waga ekonomiczna i polityczna *vis-à-vis* innych partnerów, tj. Rosji, Indii i Republiki Południowej Afryki, odgrywają ważną rolę (van Noort, 2017 roku). Podobnie andyjska agenda reformistyczna, przedstawiona w wyraźnym wezwaniu organizacji w 2005 roku do reformy ONZ (*Acta de Lima*, 2005), musi być postrzegana w podobnym świetle – rewizjonizmu porządku światowego – chociaż trudno będzie znaleźć potwierdzenie tego w oficjalnych dyskursach obu aktorów. W odniesieniu do programu zamiany porządku światowego narracje obu aktorów zbiegają się w punkcie propagowania pokojowej zmiany, co zostało dobrze ujęte w manifestowanej przez CAN „kulturze pokoju” zarówno w obrębie regionalnym („andyjska strefa pokoju”, „południowoamerykańska strefa pokoju”), jak i szerszym, międzynarodowym (*Acta de Quito*, 2004), z jednej strony, oraz w chińskiej mantrze „pokojowego wzrostu” – z drugiej. Alister Miskimmon et al. (2013) twierdzą, że narracja o „(pokojowo) wzrastających Chinach” stanowi główną tożsamościowo-systemową narrację ChRLD, gdzie Chiny są przedstawione „alternatywnie, jako aspirujące normalne supermocarstwo równoważące inne lub jako rozwijające się jako hegemon” (Miskimmon et al., 2013, s. 104).

Pomimo tej koniunkturalnej konwergencji narracji strategicznych odnośnie do systemu międzynarodowego, narracje tożsamościowe Wspólnoty Andyjskiej i Chin różnią się znacząco. Rozbieżność ta istnieje nie tylko w odniesieniu do ról, jakie obaj aktorzy (twierdzą, że) niezależnie odgrywają w zmieniającym się systemie międzynarodowym, ale także w sposobie, w jaki ich narracja zmiany porządku światowego kształtuje ich wzajemne wyobrażenia ról. W tym ostatnim przypadku trudno zlekceważyć instrumentalizację andyjskiego i południowoamerykańskiego potencjału regionalnego w chińskich agendach rewizjonistycznej i globalnego wzrostu, które *ipso facto* obejmują strategiczną

rywalizację *vis-à-vis* USA (szczególnie w południowoamerykańskiej przestrzeni regionalnej). To także prowokuje pewne racjonalne obawy wśród krajów Ameryki Łacińskiej – w tym andyjskich – odnośnie do wyzwań chińskich praktyk neokolonialnych w szerszym regionie (Ding, 2008, s. 194–198; García de la Cruz et al., 2011; Myers, 2018).

Podsumowując, PIPR-metryczna odległość 0,496 w CAN-chińskich pozycji międzynarodowych, razem z niskim zasięgiem konwergencji narracji strategicznych aktorów (1 z 3 możliwych do przypisania punktów), dają ogólnie umiarkowaną konwergencję ich ról strategicznych (0,748).

3. Zaufanie

Interakcjonizm CAN–Chiny charakteryzuje się przeciętnym – choć kruchym – poziomem zaufania. Relacja jest niedostatecznie reprezentowana pod kątem zaangażowania instytucjonalnego, ponieważ jedynym stałym instytucyjnym kanałem oficjalnej komunikacji pomiędzy CAN a Chinami pozostaje mieszcząca się w Limie chińska ambasada w Peru, tylko jednego z czterech państw członkowskich CAN. Należy jednak zauważyć, że chińskie Instytuty Konfucjusza (Confucius Institutes – CI) – publiczne jednostki dyplomacji ChRLD – są obecne w całej Ameryce Łacińskiej, w tym w trzech z czterech państw członkowskich CAN (jednak nie CAN jako takiej) – w Ekwadorze, Kolumbii i Peru (*Institutos Confucio en América Latina*, b.d.; por. także: *Confucius Institute Online*, b.d.). Co ważne, jako narzędzia dyplomacji publicznej i dzielenia się opiniami Instytuty Konfucjusza „nie przedstawiają światu ‘prawdziwych’ Chin, ale raczej ich ‘poprawną wersję’” (Hartig, 2015, s. 245). Zatem ich rola w promocji wzajemnego zrozumienia jest wątpliwa.

Po stronie Wspólnoty Andyjskiej nie istnieją żadne zinstytucjonalizowane przedstawicielstwa w Chinach, tym bardziej że CAN nie utworzyła jeszcze własnych instytucji ds. reprezentacji zewnętrznej. Inicjatywy, które za cel stawiają sobie promowanie wzajemnego zrozumienia, mają niewielki zakres i intensywność, a ich charakter jest wyłącznie jednostronny. Do regularnego portfolio działań edukacyjnych

Instytutów Konfucjusza w krajach andyjskich zdecydowanie rzadziej można dodać wydarzenia takie jak tygodnie kultury (*semanas culturales*) czy warsztaty przyjaźni (*corsos de la amistad*). Chiński Dokument programowy dot. Ameryki Łacińskiej i Karaibów (*Latin America and the Caribbean Policy Paper*, LAC) z 2016 roku wymienia kulturalne, edukacyjne, biznesowe, eksperckie i (*sic!*) wojskowe wymiany, stypendia i szkolenia jako typowe działania zbliżające ChRLD w tym regionie (FMPRC, 2016).

Co interesujące, nie zauważono żadnych oficjalnie zmanifestowanych reakcji na *faux pas* czy intencjonalne zniewagi w tym bądź innym względzie.

Po stronie andyjskiej wysiłek inwestowany jest w „diplomację kulinarną” (targi żywności, festiwale gastronomiczne) oraz wydarzenia, które pomagają podnieść świadomość różnorodności kulturalnej (por. np. Maglione, 2018). Latinoamerykański Bank Rozwoju (*Latin American Development Bank*, CAF) sponsoruje także regionalne działania promujące wzajemne zrozumienie, takie jak konferencje na temat relacji Chin–Ameryka Łacińska (z osobnymi panelami na temat CAN). Można wymienić np. konferencję na temat Chin i Ameryki Łacińskiej w XXI wieku (*América Latina y el Caribe y China: condiciones y retos en el siglo XXI*), która była organizowana regularnie od roku 2012, a ostatnia edycja odbyła się w maju 2018 roku (*Red Académica ALC–China*, 2018).

Należy zaznaczyć, że szacunek dla różnorodności jest punktem wyjścia obu aktorów w ich strategicznym interakcjonizmie. Ponieważ kraje andyjskie należą do zachodniej cywilizacji chrześcijańskiej (latynoamerykańskiej), a Chiny do wschodniej cywilizacji sino-buddyjskiej, dialog kulturowy (*diálogo entre culturas*) stanowi jeden z ważnych filarów ich interakcjonizmu. Zaangażowanie w wymianę kulturalną i szacunek dla różnorodności kulturowej zostały zakotwiczone już w pierwszym wspólnym dokumencie strategicznym – *Mechanizmie konsultacji i współpracy politycznej* z roku 2000 (art. 1 i art. 2(6) *PCCM* 2000) (CAN–Chiny, 2000).

Natomiast w kwestii równości w procesie podejmowania decyzji oficjalnie zadeklarowane zasady pozostają w jaskrawym kontraście do

rzeczywistości politycznej. Podczas gdy zarówno własne dokumenty strategiczne Chin (np. CC CPC, 2002), jak i dwustronne dokumenty partnerów (CAN–Chiny, 2000) deklarują zastosowanie się do zasad *Karty Narodów Zjednoczonych*, łącznie z zasadą szacunku dla równości i suwerenności wszystkich państw, podejmowanie decyzji w ramach realnej polityki nie jest w stanie przeciwstawić się konstelacji nieproporcjonalnej asymetrii siły i wzajemnie postrzeganego znaczenia strategicznego obu aktorów.

Właściwie chińskie podejście *en gros*, które faworyzuje partnerstwa z większymi regionami (np. Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów – *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*, CELAC) ponad partnerstwa z jednostkami subregionalnymi (np. CAN), może być postrzegane jako praktyka podkopująca interesy Wspólnoty Andyjskiej. Jednak ze strony CAN nie pojawiły się żadne oficjalne oświadczenia, które potępiłyby takie posunięcie. Tak samo żadna oficjalna reakcja nie pojawiła się po tym, jak Chiny milcząco ignorowały wcześniej wyrażane przez CAN chęci pogłębienia dwustronnej współpracy i przeniesienia jej na poziom partnerstwa strategicznego (*asociación estratégica*), jak zawarto to w jednostronnie sporządzonym przez Wspólnotę Andyjską programie współpracy z Chinami (*Hacia un Programa de Cooperación Comunidad Andina – República Popular China*, 2005). Ponownie nie odnotowano żadnych oficjalnych oświadczeń na temat rzekomo złamanych obietnic.

Ogólnie, wymiar zaufania w chińsko-andyjskiej diadzie wydaje się niewystarczający i kruchy w świetle jakichkolwiek prób posunięcia relacji naprzód na poziom ugruntowanego partnerstwa strategicznego.

4. Ugruntowanie współpracy

Wspomniane powyżej problemy z zaufaniem oraz niewystarczające inwestycje w ugruntowanie relacji (w tym przede wszystkim zaangażowanie), nieobecne powiązania i niedostatecznie regularyzowane interakcje determinują niski poziom efektywności i wytrzymałości współpracy CAN–Chiny. Szczególnie od 2015 roku, kiedy to stworzo-

no partnerstwo strategiczne pomiędzy Chinami a CELAC, „znacząca strona trzecia” (tj. CELAC) stała się istotnym czynnikiem interweniującym w bilateralizmie chińsko-andyjskim. Partnerstwo strategiczne Chin z Ameryką Łacińską opiera się zarówno na filarze rozwoju geopolitycznego, jak i chińskiej strategii asertywności międzynarodowej, w ten sposób obejmując „punkt podparcia dla wzrostu Chin” (Yu, 2015, s. 1047). Partnerstwa strategiczne nie stanowią monolitycznych i uprzednio ukształtowanych narzędzi chińskiej polityki zagranicznej, jednak mają one różne racje, zakres, horyzonty czasowe, a nawet język, ponieważ dyskurs odnośnie do polityki zagranicznej na temat partnerstw obejmuje szereg pojęć – od „relacji strategicznych” do „partnerstw strategicznych”, partnerstw „integralnych” lub „kompleksowych”, „relacji stowarzyszeniowych”, „partnerstw rozwojowych” oraz innych określeń (Oviedo, 2006; Bang, 2017). W odniesieniu do szeroko pojmowanej Ameryki Łacińskiej Chiny realizują „partnerstwo strategiczne” (Oviedo, 2006, s. 395), a status ich relacji ze Wspólnotą Andyjską jest określony jako „partnerstwo” tylko w dwustronnych dokumentach chińsko-andyjskich. Co ważne, chińskie partnerstwa strategiczne, choć posiadają różny charakter, mają jasny cel nadrzędny: kształtować środowisko międzynarodowe, które strategicznie sprzyja wzrostowi Chin jako globalnej potęgi.

Zatem pomimo pojawienia się „konsensusu pekińskiego” (Bolinaga, Slipak, 2015; Slipak 2014) interakcjonizm CAN-Chiny pozostał w cieniu rosnących obaw o zależność w XXI wieku, w miarę jak formuła partnerstwa jest stopniowo redukowana przez stronę chińską do zwykłego „komercjalizmu” czy geoekonomii (García de la Cruz et al., 2011) oraz w sposób znaczący instrumentalizowana dla celów asertywności chińskiej wielkiej potęgi.

Niewiele pomaga tu fakt, że chińsko-andyjski interakcjonizm strategiczny czerpie z otwartego i nieograniczonego czasem zrozumienia ich relacji. Pierwszy paragraf art. 6 *Umowy PCCM* z 2000 roku jednoznacznie stwierdza, że „niniejsza umowa wchodzi w życie w momencie jej podpisania i została zawarta na czas nieograniczony” (CAN-Chiny, 2000). Ponadto, jak określono w art. 3(1) tej samej umowy, strony zobowiązują się „do okresowego rewidowania swojej relacji, w tym

obszarów współpracy, które interesują obie strony” (CAN–Chiny, 2000).

Biorąc pod uwagę, że interakcjonizm CAN-chiński jest nieosadzony w sformalizowanej i zinstytucjonalizowanej strukturze relacji, zaangażowanie instytucjonalnie dla wspierania istniejącego partnerstwa spoczywa na obu stronach indywidualnie. Jak stwierdza art. 4 *Umowy PCCM* z 2000 roku, pomiędzy CAN a Chinami za ogólną koordynację PCCM odpowiada Andyjska Rada Ministrów Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRLD (CAN–Chiny, 2000). Biuro CATOCI Wspólnoty Andyjskiej jest standardową jednostką instytucjonalną odpowiedzialną za programy współpracy technicznej; brak jednak dowodów, że nadzorowało ono inicjatywy współpracy CAN–Chiny. Mimo że bank CAF sponsoruje działania promujące wzajemne zrozumienie w odniesieniu do Chin, to nie udało się zidentyfikować jakichkolwiek konkretnych instrumentów finansowych potwierdzających zaangażowanie finansowe ze strony CAN, mające na celu utrzymanie jej partnerstwa z Chinami. W maju 2016 roku ogłoszono partnerstwo pomiędzy CAF a Nowym Bankiem Rozwoju (*New Development Bank*, NDB lub BRICS Bank), nowym pożyczkodawcą infrastrukturalnym, a nowo utworzony bank BRICS zadeklarował zamiar nauczania się unikalnego modelu finansowania rozwoju CAF (Soutar, 2016). Jest to jednak dynamika związana raczej z konsolidacją interakcjonizmu Chin–CELAC niż dwustronnych działań CAN–Chiny. Ten aspekt może być także analizowany łącznie z poziomem jednostronnego instytucjonalnego zaangażowania Chin, które nie przydzieliły jakiegokolwiek jednostki strukturalnej do nadzoru ich relacji ze Wspólnotą Andyjską. Zamiast tego Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRLD posiada w swojej strukturze Departament ds. Ameryki Łacińskiej, który koordynuje między innymi sprawy andyjskie. Strony nie podjęły także wysiłku stworzenia dodatkowych instytucji wspierających ich partnerstwo. Wobec tego zarówno zakres, jak i intensywność ich wspólnych działań należy ocenić jako bardzo niskie. Brak jakichkolwiek oficjalnych dokumentów świadczących o zaangażowaniu Chin na poziomie projektów współpracy technicznej w przeciwieństwie do UE, hiszpańskiej Agencji AECID czy CAF, które często pojawiają się

jako partnerzy w ramach andyjskiej współpracy technicznej (*Wywiad z przedstawicielem CATOCI, 2016*).

Relacje chińsko-andyjskie są narażone na pewne poważne – choć ukryte – czynniki stanowiące wyzwania dotyczące zarówno środowiska zewnętrznego, jak i wewnętrznego bilateralizmu *per se*. Jednak w oficjalnym dyskursie próżno szukać wzmianek o/lub odniesień do „kryzysu”. Zamiast tego napięcia rosną po cichu – jednak w sposób istotny – w miarę jak interesy i konkurencja globalnych graczy w regionie nabierają kształtu oraz w miarę jak cele i znaczenie Wspólnoty Andyjskiej schodzą w cień instytucji regionalnych, częścią których CAN jest lub chce zostać.

Na przykład, dodatkowo do wysiłków Chin mających na celu uzyskanie przeciwwagi dla tradycyjnej hegemonii USA w tym regionie, także Rosja niedawno wzmocniła swoją asertywność w Ameryce Łacińskiej. Tym działaniom dało wyraz nawiązanie bezpośrednich stosunków pomiędzy Euroazjatycką Unią Gospodarczą (EAEU), pod przewodnictwem Rosji, ze Wspólnotą Andyjską. Z drugiej strony rosnąca rola tej „znaczącej strony trzeciej” w relacjach chińsko-andyjskich jest czynnikiem, który rzuca wyzwanie trwałości partnerstwa CAN-Chiny, szczególnie kiedy wdrożony został dalekosiężny dwustronny program współpracy pomiędzy Chinami a CELAC na lata 2015–2019 oraz zainaugurowano specjalne forum Chiny–LAC jako regularną formułę standardowych spotkań. Brak możliwości państw członkowskich CAN do odłożenia na bok swoich wewnętrznych sporów i przemówienia jednym głosem także staje się problemem – do tego stopnia, że niektóre państwa członkowskie Wspólnoty Andyjskiej, tj. Peru, podniosły swoje stosunki z Chinami do poziomu partnerstwa strategicznego, podczas gdy od 2015 roku nie zaobserwowano żadnej autentycznej dynamiki w interakcjonizmie CAN-Chiny.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Obecności wyjątkowych powiązań nie udało się potwierdzić, ponieważ zasadniczo brak jest rozwiniętej dyplomacji personalnej oraz jest niewiele wspólnych doświadczeń historycznych i politycznych. Podziela-

nie wspólnych wartości pomiędzy demokratyzującymi się społeczeństwami andyjskimi a chińskim systemem społeczno-politycznym może być uznane tylko w takim zakresie, w jakim idea „demokracji o chińskiej charakterystyce” jest w ogóle możliwa.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Interakcjonizm strategiczny CAN–Chiny opiera się na zestawie ogólnie praktykowanych zasad i reguł zachowania międzynarodowego, w tym wzajemnym szacunku dla terytorialnej suwerenności i integralności, nieagresji, nieinterwencji w sprawy wewnętrzne, równości i wzajemnych korzyściach, jak również zaangażowaniu w pokojową koegzystencję, co wyraża nie tylko *Karta Narodów Zjednoczonych*, ale także dwa wspólne dokumenty strategiczne wydane przez Wspólnotę Andyjską i Chin (CAN–Chiny, 2000; 2002). Multilateralizm – kwestię istotną dla obu aktorów, pojawiającą się w dokumentach jednostronnych (por. tabela 18.2.), można uznać za czynnik kierujący logiką międzynarodowego aktorstwa CAN i Chin.

Poza tymi wspólnymi zasadami aktorstwa interakcjonizm CAN–chiński nie jest regularyzowany przez wspólne ciało – w tym kontekście relacja jest wyraźnie niedostatecznie zinstytucjonalizowana.

Odbывające się w różnych miejscach w państwach członkowskich CAN lub w Chinach – co do zasady dwa razy w roku – szczyty na poziomie wicekanclerzy zostały przyjęte jako formuła uregulowanych spotkań partnerów. Jednak strony nie wykluczają innych form interakcji – na wyższym czy niższym szczeblu – pod warunkiem, że istnieje potrzeba i okazja dla takiego formatu. Kontakt pomiędzy CAN a Chinami jest utrzymywany głównie na wyższym szczeblu władzy wykonawczej (HE) – 50%, kolejne 30% odbywa się na szczeblu specjalistów (S), a 20% na szczeblu ministerialnym (LE). Poziom parlamentarny tego dwustronnego interakcjonizmu nie występuje. Co więcej, poza latami 2005 i 2007 w żadnym innym roku nie było równoczesnych kontaktów na różnych szczeblach (SPG, 2018b).

Wskaźnik częstotliwości kontaktów wskazuje na suboptymalną sytuację w CAN–chińskim interakcjonizmie. Średnio, w bardzo nie-

równym okresie 2005–2015, CAN i Chiny organizowały 0,7 spotkania rocznie – z trzema spotkaniami w 2005 roku (okresie najbardziej intensywnych kontaktów). Było także sześć lat kryzysowych (2008, 2009, 2010, 2013, 2014, 2015), podczas których nie zorganizowano żadnego spotkania pomiędzy partnerami – lub przynajmniej nie ma oficjalnych informacji o nich w odpowiednich źródłach informacji obu stron (por. SPG, 2018b). W roku kontrolnym 2013 nie znaleziono żadnego zapisu na temat spotkania CAN–USA.

Poza wielostronnymi ramami interakcji Chiny–CELAC dwustronna platforma CAN–Chiny nie zapewniła wielu okazji dla ich nieformalnych dwustronnych interakcji.

5. Podsumowanie

Partnerstwo pomiędzy Wspólnotą Andyjską a Chinami jest przykładem relacji, która pomimo swojego wielkiego potencjału nie jest w stanie przynosić wielu korzyści, a nawet przetrwać. Przede wszystkim, w przeciwieństwie do wielu innych partnerstw pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi, partnerstwo CAN–Chiny nie jest relacją, w której liderem jest organizacja międzynarodowa. Jest to relacja oparta na znaczeniu Chin dla rozwoju ekonomicznego subregionu andyjskiego oraz istotności szerszego regionu Ameryki Południowej dla rewizjonistycznej agendy tego właśnie państwa – stosunek, w którym potrzeby rozwojowe stykają się z geoekonomią. Zatem chińsko-andyjski bilateralizm nie jest strategiczny *per se*, ale raczej strategicznie komplementarny. To przyczyna, dla której potencjał oraz gotowość do współpracy ledwo wykraczają poza strukturalne i krajowe ograniczenia, nie wspominając o „znaczących stronach trzecich” – jak ustanowiona w 2010 roku wspólnota 33 krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC). To dokładnie od tego momentu bilateralizm CAN–Chiny utracił swój pęd i wydaje się, że albo utknął, albo został przejęty – a nawet – całkowicie wchłonięty przez większą sieć strategicznego interakcjonizmu: partnerstwo strategiczne Chiny–CELAC. Dowody wskazują, że wykazano niewielkie zaangażowanie (instytucjonalne czy finansowe)

w utrzymanie dynamicznej ścieżki partnerstwa CAN–Chiny, a relacja pozostała w sferze deklaracji, niedostatecznie zinstytucjonalizowana i raczej komplementarna niź autentycznie strategiczna i merytoryczna.

Bibliografia

- Bang J. (2017). Why So Many Layers? China’s “State-Speak” and Its Classification of Partnerships. *Foreign Policy Analysis*, 13(2), 380–397.
- Bolinaga L., Slipak A. (2015). El *Consenso de Beijing* y la reprimarizacin productiva de América Latina: el caso argentino. *Problemas del Desarrollo*, 183, 33–58.
- CATOCI Official. (1 lipca 2016). Personal Interview with a CATOCI Official at the Secretary General of the Andean Community. Lima.
- Comunidad Andina. (lipiec 2018). *La CAN en Cifras 2018*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/201872013356LaCANen-cifras2018.pdf>.
- Confucius Institute Online. (n.d.). *Worldwide Confucius Institute (Americas, Europe and Africa in focus)*. Pobrane z: http://www.chinesecio.com/mcio_wci/.
- Ding S. (2008). To Build a „Harmonious World”: China’s Soft Power Wielding in the Global South. *Journal of Chinese Political Science*, 13(2), 193–213.
- Ellis R. (2009). *China in Latin America: The Whats and Wherefores*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Farías C. R. (2011). *The Andean Community in the International Context: Difficulties of Integration and Importance of its Common Foreign Policy*. Saarbrucken: VDM.
- FMPRC. (2016, November 24). *China’s Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. Pobrane z: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1418254.shtml.
- Gallarotti G. M. (2016). Compound Soft Power: The BRICS and the Multilateralization of Soft Power. *Journal of Political Power*, 9(3), 467–490.
- García de la Cruz J. M., Gayo Lafee D., Sánchez Diez . (2011, May 25–27). La Comunidad Andina de Naciones y la irrupcin comercial de Asia–China: nueva oportunidad para el esquema de integración? *La XIII Reunión*

- de Economía Mundial*, Donostia-San Sebastián. Pobrane z: http://xiiiirem.ehu.es/entry/content/219/cod_035.pdf.
- Hartig F. (2015). Communicating China to the World: Confucius Institutes and China's Strategic Narratives. *Politics*, 35(3–4), 245–258.
- Institutos Confucio en América Latina*. (n.d.). Universidad de Granada – Institutos Confucio en América Latina. Pobrane z: http://institutoconfucio.ugr.es/pages/enlaces/enlaces_confucio_hispanoamerica?lang=en.
- Maglione E. (2018, July 20). *Peru Seduces China with a Gastronomic Festival*. Pobrane z: <https://www.livinginperu.com/peru-seduces-china-with-a-gastronomic-festival>.
- Medeiros E. S. (2009). *China's International Behavior: Activism, Opportunism, and Diversification*. Washington, DC: Rand Corporation.
- Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. (2013). *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. New York: Routledge.
- Myers M. (2018). China's Belt and Road Initiative: What Role for Latin America? *Journal of Latin American Geography*, 17(2), 239–243.
- Nadkarni V. (2010). *Strategic Partnerships in Asia: Balancing without Alliances*. London–New York: Routledge.
- Noort C. van (2017). Study of Strategic Narratives: The Case of BRICS. *Politics and Governance*, 5(3), 121–129.
- Oviedo E. D. (2006). China: Visión y práctica de sus llamadas „relaciones estratégicas”. *Estudios de Asia y África*, 41(3), 385–404.
- Red Académica ALC–China*. (2018, May 28–30). Cuarto Seminario Internacional „América Latina y el Caribe y China: condiciones y retos en el siglo XXI”. Pobrane z: <http://www.redalc-china.org/v21/es-es/mn-publicaciones/9-espanol>.
- Rudd K. (2018, May 10). How Xi Jinping Views the World: The Core Interests that Shape China's Behaviour. *Foreign Affairs*. Pobrane z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-05-10/how-xi-jinping-views-world>.
- SC PRC. (5 listopada 2008). *China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean*. Pobrane z: http://www.gov.cn/english/official/2008-11/05/content_1140347.htm.
- SGCAN. (2006). *La Comunidad Andina: Una Apuesta por Nuestro Futuro*. Chorrillos-Lima: SGCAN. Pobrane z: http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/201164175010libro_CAN_nov2006.pdf.

- Slipak A. (2014). América Latina y China: Cooperación Sur-Sur o „Consenso de Beijing”? *Nueva Sociedad*, 250, 102–113.
- Soutar R. (2016, May 6). BRICS Bank to Learn from Latin American Partners. *Diálogo Chino*. Pobrane z: <http://dialogochino.net/brics-bank-to-learn-from-latin-american-partners>.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings CAN–China*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018d). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence CAN–China*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Strüver G. (2014). „Bereft of Friends”? China’s Rise and Search for Political Partners in South America. *Chinese Journal of International Politics*, 7(1), 117–151.
- Wong K. (2018). Analysis of Chinese Narrative of World Order and Foreign Policy: Is China a Revisionist or Reformist Power? *Comparative Politics (Russia)*, 9(3), 154–161.
- Yang R. (2010). Soft Power and Higher Education: An Examination of China’s Confucius Institutes. *Globalisation, Societies and Education*, 8(2), 235–245.
- Yu L. (2015). China’s Strategic Partnership with Latin America: A Fulcrum in China’s Rise. *International Affairs*, 91(5), 1047–1068.
- Zhongping F., Jing H. (2014, June 27). China’s Strategic Partnership Diplomacy. *ESPO Working Papers* 8. Pobrane z: <https://ssrn.com/abstract=2459948>.

Aneks 18.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Wspólnoty Andyjskiej i Chin w latach 2000–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2000–2015

- CAN–Chiny. (2000, March 30). *Acuerdo para el establecimiento de un mecanismo de consulta política y cooperación entre la Comunidad Andina y la*

- República Popular China* (SG/di341). Beijing. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DInformativos/SGdi341.doc>.
- CAN–Chiny. (21 października 2002). *Comunicado Conjunto de la I Reunión CAN–República China*. Bogotá. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/documentos/actas/com21-10-02.htm>.
- CAN–Chiny. (6 września 2004). *Comunicado Conjunto de la II Reunión CAN–República China*. Beijing. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1398iaccion=detalleicat=NPititle=comunicado-de-prensa-conjunto-de-la-ii-reunion-de-consulta-entre-la-republica-popular-china-y-la-comunidad-andina>.
- CAN–Chiny. (27 lutego 2005a). *Comunicado de Prensa Conjunto de la Reunión del Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores con el Vicepresidente de la República Popular China*. Lima. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1573iaccion=detalleicat=NPititle=comunicado-de-prensa-conjunto-de-la-reunion-del-consejo-andino-de-ministros-de-relaciones-exteriores-con-el-vicepresidente-de-la-republica-popular-china>.
- CAN–Chiny. (27 października 2005b). *Hacia un Programa de Cooperación Comunidad Andina – República Popular China (Documento de Trabajo SG/di774)*. Caracas. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DInformativos/SGdi774.doc>.
- CAN–Chiny. (19 września 2006). *Nota de prensa: CAN y China impulsarán reactivación del Mecanismo de consulta política y cooperación*. Lima. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1997iaccion=detalleicat=NPititle=can-y-china-impulsaran-reactivacion-del-mecanismo-de-consulta-politica-y-cooperacion>.

Dokumenty strategiczne Wspólnoty Andyjskiej w latach 1999–2015

- Acuerdo de Integración Subregional Andino* (Acuerdo de Cartagena) (Decisión 563). (26 maja 1969). Cartagena. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DBasicos/DBasico1.doc>.
- CAMRE. (25 maja 1999). *Lineamientos de la Política Exterior Común* (Decisión 458). Cartagena. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC458.doc>.

- CAMRE. (3 lutego 2000a). Directiva N°1 sobre Política Exterior Común (*Decisión 475*). *Gaceta Oficial No. 5*. Pobrane z: <http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/decisiones/dec475s.asp>.
- CAMRE. (26 kwietnia 2000b). Seguimiento de la Política Exterior Común (Decisión 476). Lima. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/gacetas/Gace559.PDF>.
- Consejo Presidencial Andino. (9–10 czerwca 2000). *Decimosegunda Reunión del Consejo Presidencial Andino (Acta de Lima)*. Lima. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_12.doc.
- CAMRE. (22 czerwca 2001). Actualización de la Directiva N° 1 sobre formulación y ejecución de la Política Exterior Común (Decisión 499). Valencia. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/documentos/Gacetas/gace680.pdf>.
- Consejo Presidencial Andino. (23–24 czerwca 2001a). *Decimotercera Reunión del Consejo Presidencial Andino (Acta de Carabobo)*. Valencia. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/XIIIacta_s.asp.
- Consejo Presidencial Andino. (28–29 lipca 2001b). *Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración de Machu Picchu sobre la Democracia, los Derechos de los Pueblos Indígenas y la Lucha contra la Pobreza (Declaracion de Machu Picchu)*. Lima–Machu Picchu. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/MachuPicchu_s.asp.
- SGCAN. (13 lipca 2001). Criterios y pautas para la formulación y ejecución de la Política Exterior Común (Texto unificado de la Directiva No. 1 de la Política Exterior Común) (*Resolución 528*). Lima. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/resoluciones/RES0528.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (30 stycznia 2002). *Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Declaracion de Santa Cruz de la Sierra)*. Santa Cruz de la Sierra.
- Secretaría General de la Comunidad Andina. (20 czerwca 2003). *Desarrollo de la Política Exterior Común (SGdt078_R18)*. Lima. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DTrabajo/SGdt078_R18.doc.
- CAMRE. (24–25 czerwca 2003). *Creación del Comité Andino de Titulares de Organismos de Cooperación Internacional de la Comunidad Andina (CATOCI) (Decisión 554)*. Quirama. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisione/DEC554.doc>.

- Consejo Presidencial Andino. (27–28 czerwca 2003). *Decimoquarta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración „La Renovación del Compromiso Comunitario” (Acta de Quirama)*. Quirama. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/BDA/docs/CAN-INT-0012.pdf>.
- Consejo Presidencial Andino. (12 lipca 2004). *Decimoquinta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Acta de Quito)*. San Francisco de Quito. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_15.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (18 lipca 2005). *Decimosexta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Acta de Lima)*. Lima. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_16.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (13 czerwca 2006). *Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Declaracion de Quito)*. Quito. Pobrane z: <http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/Dec-Quito.pdf>.
- Consejo Presidencial Andino. (15 czerwca 2007). *XVII Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Declaracion de Tarija)*. Tarija. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_17.doc.
- CAMRE. (5 lutego 2010). *Agenda Estratégica Andina (SG/di935)*. Lima. Retrieved from: Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DInformativos/SGdi935.doc>.
- CAMRE. (22 lipca 2010). *Observadores de la Comunidad Andina (Decisión 741)*. Lima. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC741.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (28 lipca 2011a). *XVIII Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Acta de Lima)*. Lima. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_18.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (8 listopada 2011b). *Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (Declaración de Bogotá)*. Bogotá. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_EXTRA_4.pdf.
- SGCAN. (21 lutego 2013a). *Informe de Gestión: Mayo 2010 – Febrero 2013 (SG/di993)*. Lima. Pobrane z: http://www.iri.edu.ar/images/Documentos/CEN-SUD/boletines/37/informe_comunidad_andina.pdf.

SGCAN. (16 kwietnia 2013b). *El Nuevo Regionalismo Latinoamericano y la Comunidad Andina: Convergencias y Espacios de Acci3n Conjunta (SG/di996)*. Lima. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/documentos/DInformativos/SGdi996.pdf>.

Dokumenty strategiczne Chin w latach 2000–2015

- SC PRC. (wrzesień 2000). *China's National Defence in 2000*. Pobrane z: http://english1.english.gov.cn/official/2005-07/27/content_17524.htm.
- CC CPC. (17 listopada 2002). 16th National Congress of the Communist Party of China (*Full Text of Jiang Zemin's Report at 16th Party Congress*). Pobrane z: <http://www.china.org.cn/english/features/49007.htm#9>.
- SC PRC. (grudzień 2002). *China's National Defence in 2002*. Pobrane z: http://english1.english.gov.cn/official/2005-07/28/content_17780.htm.
- SC PRC. (grudzień 2004). *China's National Defence in 2004*. Pobrane z: http://english1.english.gov.cn/official/2005-07/28/content_18078.htm.
- SC PRC. (grudzień 2006). *China's National Defence in 2006*. Pobrane z: <http://www.china.org.cn/english/features/book/194421.htm>.
- CC CPC. (15 października 2007). 17th National Congress of the Communist Party of China (*Full Text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress*). Pobrane z: <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm>.
- SC PRC. (styczeń 2008). *China's National Defence in 2008*. Pobrane z: http://english1.english.gov.cn/official/2009-01/20/content_1210227.htm.
- SC PRC. (marzec 2010). *China's National Defence in 2010*. Pobrane z: http://english1.english.gov.cn/official/2011-03/31/content_1835499.htm.
- SC PRC. (kwiecień 2011). *China's Foreign Aid (White Paper)*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284620.htm.
- SC PRC. (wrzesień 2011). *China's Peaceful Development (White Paper)*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm.
- SC PRC. (grudzień 2011). *China's Foreign Trade (White Paper)*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474983043184.htm.
- CC CPC. (16 listopada 2012). 18th National Congress of the Communist Party of China (*Full Text of Hu Jintao's report to the 18th Party Congress*). Po-

brane z: http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27137540.htm.

SC PRC. (lipiec 2014). *China's Foreign Aid (White Paper)*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm.

SC PRC. (maj 2015). *China's Military Strategy (White Paper)*. Pobrane z: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm.

Andriy Tyushka

19. Konwergencja makroekonomiczna i strategiczna pułapka (nie)istotności w interakcjonizmie CAN–Brazylia

Abstract: The economic convergence agenda has tied the Andean Community and Brazil in their effort to economically integrate the grand region and project a strong regional identity as well as influence. The nature of CAN-Brazilian partnership finely reflects this dynamic: having started with the Fixed Tariff Preferences Agreement, the CAN-Brazilian relationship was later on enhanced by Economic Complementarity Agreement and consecutively upgraded to Brazil's association with the Andean Community in 2005. Since then, some progress in extending this bilateral relationship beyond the economic convergence agenda has been recorded. However, the CAN-Brazilian bilateralism remains rather low-profile and largely overshadowed by all CAN member states' associate membership in Mercosur, where Brazil plays the leading role. Moreover, the partnership is persistently challenged by regional-specifics-induced preference for old-style inter-state bilateralism.

Keywords: Andean Community (CAN), Brazil, partnership, convergence, regional integration

1. Wstęp

Podobnie jak Rosja, Indie, Chiny lub Afryka Południowa, Brazylia jest państwem o wymiarze kontynentalnym i należy, tak jak wymienione kraje, do strategicznie aktywnego bloku wschodzących potęg regionalnych – tzw. BRICS (*Brazil, Russia, India, China, South Africa*). Zaan-

gażowanie Brazylii w regionie andyjskim przyćmione jest przez liczne ambicje i obawy z zakresu polityki zagranicznej – od próby sił z USA i przeciwstawiania się jej coraz to poważniejszej obecności w Ameryce Południowej, po własną regionalną i międzynarodową projekcję wpływu – indywidualnie lub w ramach regionalnych (Mercosur, Unasur) bądź międzynarodowych (BRICS) bloków. W szerszym wymiarze regionalnym Brazylii uczestniczy w jednym z trzech głównych projektów integracji regionalnej, tj. Wspólnym Rynku Południa (Mercosur), który pojawił się około 25 lat po pierwszym tego typu projekcie – Wspólnocie Andyjskiej (CAN). Jest to w dużej mierze konwergencja gospodarcza, program wprowadzony od 2004 roku przez Unię Narodów Południowoamerykańskich (Unasur), który praktycznie łączy CAN i Brazylię w ich wysiłkach na rzecz ekonomicznej integracji regionu i stworzenia silnej regionalnej tożsamości. Ma to swoje odzwierciedlenie w samej istocie partnerstwa CAN–Brazylia, które rozpoczęło się w 1999 roku od podpisania *Umowy o stałych preferencjach taryfowych (Fixed Tariff Preferences Agreement)*, a następnie zostało uzupełnione przez *Umowę o uzupełnieniu gospodarczym (Acuerdo de Complementación Económica)* oraz podniesione do partnerstwa stowarzyszonego Brazylii we Wspólnocie Andyjskiej w roku 2005. Od tego czasu widać pewien postęp w rozszerzaniu stosunków dwustronnych poza program konwergencji gospodarczej. Jednak bilateralizm CAN–Brazylia jest mało istotny i w dużej mierze pozostaje w cieniu członkostwa stowarzyszonego państw CAN w Mercosurze (CATOCI Official, 2016), gdzie Brazylia odgrywa wiodącą rolę. Co więcej, jest także nieustannie kwestionowany ze względu na specyficzne dla regionu preferencje wobec bilateralizmu międzypaństwowego, szczególnie zauważalne w kontekście dynamizmu relacji Brazylii i Peru – kluczowego „zawiasu osi andyjsko-brazylijskiej” (Montero, 2006, s. 35).

W niniejszym rozdziale staramy się wyjaśnić oparty głównie na gospodarce interakcjonizm CAN-brazylijski, a także pułapkę wzajemnego braku znaczenia strategicznego, jednocześnie badając możliwości rozszerzenia współpracy na inne domeny. W rozdziale przeanalizowano także obietnice i zastrzeżenia CAN i Mercosuru w zakresie obecnych wysiłków integracyjnych w ramach Unasuru – co może prowadzić za-

równy do zwielokrotnienia wpływu i projekcji siły szerszego regionu (*grand region*), jak i do zacierania subregionalnej (andyjskiej) działalności na mapie polityki globalnej. Czynniki określające zasięg gotowości do współpracy, takie jak konwergencja celów i ról strategicznych, a także te odpowiedzialne za ugruntowanie współpracy CAN–Brazylia – czyli przede wszystkim wyjątkowe powiązania i uregulowane formy strategicznej interakcji, ale także zaufanie – są analizowane za pomocą metod mieszanych. Program badań metodami mieszanymi obejmuje wdrażanie jakościowej i ilościowej analizy treści, analizy narracji strategicznych oraz metod i technik analizy statystycznej (korelacji, regresji).

2. Gotowość do współpracy

Partnerstwo CAN–Brazylia zostało ustanowione w 1999 roku, kiedy – oprócz międzyorganizacyjnego interakcjonizmu CAN–Mercosur – Brazylia rozpoczęła poszukiwanie dwustronnej ścieżki współpracy gospodarczej ze Wspólnotą Andyjską.

Rozpoczęte w kwietniu 1999 roku dwustronne negocjacje między CAN a Brazylią w sprawie umowy o stałych preferencjach taryfowych zostały zakończone w ciągu około pięciu miesięcy zawarciem (na dwa lata, z możliwością przedłużenia) pierwszego dwustronnego porozumienia w sprawie współpracy gospodarczej i integracji, tzw. umowy gospodarczej nr 39 (*Acuerdo de Complementación Económica No. 39, ACE39*).

W rzeczywistości dwustronna umowa między CAN a Brazylią została poprzedzona negocjacjami w sprawie umowy dotyczącej preferencji taryfowych między CAN a Mercosurem, które rozpoczęto w czerwcu 1998 roku. Biorąc pod uwagę złożoność regionalną, Brazylia zainicjowała dwutorową ścieżkę negocjacji, z jednej strony CAN i Brazylia wynegocjowały oddzielną umowę, z drugiej z kolei CAN dwustronnie negocjowała kolejną umowę z pozostałymi trzema państwami członkowskimi Mercosuru, tj. Argentyną, Paragwajem i Urugwajem (González Silva, 2007, s. 131–133). Obie umowy zostały zawarte jako odnawialne i miały zostać zastąpione w momencie utworzenia strefy

wolnego handlu w Ameryce Południowej. W związku z tym ACE39 dotycząca brazylijskiej umowy CAN stanowiła tymczasową umowę przejściową na czas określony w sprawie współpracy gospodarczej i integracji, która 6 grudnia 2002 roku została uzupełniona umową ramową CAN–Mercosur w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu (*Acuerdo Marco para la Conformación de una Zona de libre Comercio entre la Comunidad Andina y el Mercosur*), zaprotokołowaną w systemie ALADI jako umowa gospodarcza nr 56 (*Acuerdo de Complementación Económica No. 56, ACE56*) oraz następująca po niej umowa gospodarcza nr 59 (*Acuerdo de Complementación Económica No. 59, ACE59*) podpisana 18 października 2004 roku (SICE, n.d.).

Poza wymienionymi dwustronnymi i wielostronnymi umowami dotyczącymi integracji gospodarczej partnerstwo CAN–Brazylia opiera się dziś na umowie o członkostwie stowarzyszonym, sformalizowanej na mocy jednostronnych decyzji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych CAN nr 613 z dnia 7 lipca 2005 roku (w sprawie przyznania państwom członkowskim Mercosuru statusu „członków stowarzyszonych CAN”) i nr 732 z 5 lutego 2010 roku (w sprawie przyznania członkom stowarzyszonym dostępu do instytucji i mechanizmów CAN). Z natury są to wspólne decyzje, które obok Brazylii przyznają status „członków stowarzyszonych CAN” innym państwom Mercosuru, tj. Argentynie, Paragwajowi i Urugwajowi. Relacje te uzupełnia członkostwo wszystkich państw CAN w Mercosurze, gdzie Brazylia odgrywa wiodącą rolę.

Interakcjonizm andyjsko-brazylijski funkcjonuje głównie w trzech domenach współpracy: integracji (sub)regionalnej, liberalizacji gospodarczej – w tym integracji, i bezpieczeństwie międzyregionalnym. Tak więc regionalna – integracyjna – polityka koncentruje się na wspólnej agendzie partnerów. W 2015 roku partnerstwo CAN–Brazylia skończyło 16 lat, a 10 lat tego okresu obejmuje efektywny wiek partnerstwa, czyli okres istnienia partnerstwa po pierwszym podniesieniu poziomu relacji. Interakcjonizm CAN–Brazylia rozwinął się głównie na podstawie wspólnych komunikatów i porozumień o komplementarności gospodarczej – zawartych zarówno dwustronnie, jak i w ramach regionalnych ustaleń dotyczących współpracy (Mercosur, Unasur). Co interesujące, ustalenia dotyczące podniesienia poziomu relacji zostały

sformalizowane w 2005 i 2010 roku na drodze jednostronnych decyzji organu Wspólnoty Andyjskiej, Rady Ministrów Spraw Zagranicznych, do udziału w których państwa stowarzyszone mogą przystąpić.

Po stworzeniu pięciu wspólnych oświadczeń w formie komunikatu w okresie od kwietnia do lipca 1999 roku oraz zawarciu umowy gospodarczej nr 39 w sierpniu 1999 roku dalsze stosunki między CAN i Brazylią zostały osadzone w strukturach regionalnych, takich jak Mercosur i Unasur, co również wpłynęło na strategiczną komunikację obu partnerów. Ogółem wydano osiem wspólnych dokumentów, lecz tylko jeden po pierwszym podniesieniu poziomu partnerstwa w 2005 roku (SPG, 2018a, por. także aneks 19.1.).

Można zatem zaobserwować, że w miarę umacniania się regionalnej sieci integracji i rozwoju powiązań międzyinstytucjonalnych dwustronne partnerstwa wpadają w szersze ramy wielostronnego regionalnego interakcjonizmu zarówno w strukturach Mercosuru, jak i Unasuru. Odpowiada to staraniom zarówno CAN, jak i Brazylii, przy czym ta ostatnia ułatwia integrację Wspólnoty Andyjskiej z szerszymi strukturami regionalnymi. Zasięg gotowości do współpracy można więc ocenić jako umiarkowany.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Jak pokazuje analiza manifestów, Brazylia i Wspólnota Andyjska wydają się podzielać znaczną część swoich celów strategicznych i wyrażonych zagadnień polityki zagranicznej.

Stopień konwergencji celów wynosi 0,505, co jest najwyższym spośród przypadków opisanych w książce. Stopień konwergencji celów strategicznych wynoszący 0,486 jest w głównej mierze powodem tak wysokiego wyniku, przy czym zasięg konwergencji celów wynosi 0,157, co jest poziomem raczej umiarkowanym (SPG, 2018c; 2018d).

Wśród wysoce zbieżnych celów strategicznych cel dotyczący rozwoju gospodarczego i integracji w Ameryce Południowej (sub)regionalnej plasuje się na pierwszym miejscu zarówno w manifestach CAN (28,16%), jak i Brazylii (34,11%) (patrz np. Briceño-Ruiz, Rivarola Puntigliano, 2017). Już w dokumencie założycielskim organizacji, umowie

z Kartageny, ówczesny Pakt Andyjski dążył do zwiększenia uczestnictwa społeczności w procesie integracji regionalnej „z myślą o stopniowym tworzeniu Wspólnego Rynku Ameryki Łacińskiej” (*Acuerdo de Cartagena*, 1969). Strategiczny wieloletni plan Brazylii na lata 2004–2007 przewidywał na przykład „fizyczną integrację z krajami Ameryki Południowej” jako priorytet polityki zagranicznej (PPA Federal 2004–2007, 2004).

Wspólny jest również strategiczny cel na trzecim miejscu pod względem ważności, tj. wzmocnienie multilateralizmu, przejście do wielobiegowości, międzyregionalizm i „demokratyzacja” stosunków międzynarodowych (z 11,16% wyrazistości wśród celów polityki zagranicznej CAN i 13,48% wyrazistości wśród celów Brazylii).

Bezpieczeństwo regionalne jest pokrywającym się celem współpracy CAN-brazylijskiej, zajmującym, odpowiednio, miejsce czwarte (8,63%) i piąte (7,76%) na listach celów strategicznych. Program bezpieczeństwa andyjsko-brazylijskiego wyciągnął na pierwszy plan również większe wysiłki na rzecz zarządzania bezpieczeństwem regionalnym (por. Ramírez, Bonilla, 2004; Montero, 2006). W przypadku Wspólnoty Andyjskiej problematyka bezpieczeństwa jest wielowymiarowa, a więc obejmuje kwestie bezpieczeństwa fizycznego i osobistego od „przestępstw popełnionych przez podmioty zaangażowane w nielegalny handel bronią i narkotykami do grup partyzanckich i paramilitarnych grup antypartyzanckich”, ale także „społeczne i gospodarcze braki, nierówności i niesprawiedliwości” (Arias, 2011, s. 163).

Dążenie do konwergencji makroekonomicznej CAN–Mercosur (Bartosch, 2003; Tyushka, 2007, s. 608–609; Adrianzen, 2014) jest siódmym najważniejszym celem dla CAN (4,33%) i szóstym najważniejszym celem w brazylijskiej polityce zagranicznej (2,99%). Tym samym ustanowienie tak zwanej Integracji Infrastruktury Regionalnej Ameryki Południowej (*Integração da Infra-Estrutura Regional da América do Sul*, IIRSA) oznacza brazylijską politykę przekazywania konsolidacji Mercosuru i promowania większej konwergencji między Mercosurem i CAN (PPA 2004–2007, 2004).

Należy stwierdzić, że wspólność celów strategicznych jest dość znacząca, a niektóre z nich mają nawet ten sam priorytet w agendach

polityki zagranicznej podmiotów (porównaj tabelę 19.1.). W rzeczywistości spośród 13 celów polityki zagranicznej zidentyfikowanych dla obu stron CAN i Brazylii posiadają trzy cele pokrywające się, sześć komplementarnych i cztery konkurencyjne (SPG, 2018d).

Tabela 19.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Brazylii		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Południowoamerykański regionalny i subregionalny rozwój gospodarczy, współpraca i integracja	28,16%	1	Południowoamerykański regionalny i subregionalny rozwój gospodarczy, współpraca i integracja	34,11%
2	Wzmacnianie bilateralizmów w SM	21,57%	2	Wzmocnienie międzynarodowej obecności i roli Brazylii	25,01%
3	Wzmocnienie multilateralizmu, wielobiegowości, międzyregionalizmu i „demokratyzacji” SM	11,16%	3	Wzmocnienie multilateralizmu, wielobiegowości, międzyregionalizmu i „demokratyzacji” SM	13,48%
4	Pokój i bezpieczeństwo w regionie, w tym walka z nielegalnym przemytem narkotyków i przestępczością zorganizowaną	8,63%	4	Rozwój społeczno-kulturalny i dobrobyt	8,37%
5	Konsolidacja demokracji i rządów prawa	8,20%	5	Pokój i bezpieczeństwo w regionie, w tym walka z nielegalnym przemytem narkotyków i przestępczością zorganizowaną	7,76%
6	Zwiększenie międzynarodowej obecności i roli CAN	4,33%	6	Makroekonomiczna konwergencja CAN–Mercosur	2,99%
7	Makroekonomiczna konwergencja CAN–Mercosur	4,21%	7	Konsolidacja demokracji i rządów prawa	2,98%
8	Rozwój społeczno-kulturalny i dobrobyt	4,17%	8	Zwiększenie regionalnej obecności i roli Brazylii	1,74%

Tabela 19.1. cd.

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Brazylii		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
9	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo	3,98%	9	Wzmacnianie bilateralizmów w SM	1,43%
10	Zrównoważony rozwój	2,86%	10	Zrównoważony rozwój	1,15%
11	Zwiększenie regionalnej obecności i roli CAN	2,73%	11	Międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo	0,98%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 19.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku konwergencji wyrazistych zagadnień polityki zagranicznej, gdzie równowaga pokrywających się, komplementarnych i konkurencyjnych celów między Brazylią a CAN daje 0,5 punktu w skali od -0,528 do 0,967. Przy wartości 0,502 stopień konwergencji zagadnień również wskazuje na średnią obserwowalnych wariacji. W tym przypadku spośród 12 zidentyfikowanych istotnych, wyrazistych zagadnień sześć się pokrywa, cztery wzajemnie się uzupełniają, a tylko dwa – konkurują, odnosząc się do konkurujących regionalnych i międzynarodowych roszczeń partnerów (SPG, 2018d). Podobnie jak w przypadku celów polityki zagranicznej, regionalna współpraca i integracja gospodarcza Ameryki Południowej stanowi najbardziej znaczące zagadnienie w agendach polityk regionalnych Wspólnoty Andyjskiej (34,68%) i Brazylii (21,64%). Promowanie konwergencji CAN–Mercosur, wzmacnianie multilateralizmu i przejścia do wielobiegowości w stosunkach międzynarodowych, a także zrównoważony rozwój to kolejne zagadnienia, które kształtują regionalne i międzynarodowe sprawstwo partnerów (szczegóły w tabeli 19.2.).

Tabela 19.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015

Zagadnienia Wspólnoty Andyjskiej			Zagadnienia Brazylii		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Południowoamerykańska regionalna współpraca gospodarcza i integracja	34,68%	1	Południowoamerykańska regionalna współpraca gospodarcza i integracja	21,64%
2	Wzmacnianie bilateralizmów w SM, w tym wzmacnianie więzi między CAN a Brazylią	19,50%	2	Makroekonomiczna konwergencja CAN–Mercosur	13,11%
3	Zwiększenie międzynarodowej obecności i działania CAN	10,54%	3	Pojawiająca się wielobiegunowość, multilateralizm i reforma instytucji międzynarodowych	11,46%
4	Konsolidacja demokracji i rozwój społeczno-kulturowy	9,14%	4	Zrównoważony rozwój i międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju	8,75%
5	Zrównoważony rozwój i międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju	5,11%	5	Międzynarodowa współpraca na rzecz pokoju i bezpieczeństwa	7,88%
6	Współpraca międzyregionalna	4,87%	6	Wzmocnienie międzynarodowej obecności Brazylii	7,43%
7	Współpraca gospodarcza i finansowa	4,33%	7	Współpraca międzyregionalna	7,15%
8	Międzynarodowa współpraca na rzecz pokoju i bezpieczeństwa	4,13%	8	Regionalna współpraca w zakresie stabilności i bezpieczeństwa	7,00%
9	Makroekonomiczna konwergencja CAN–Mercosur	3,68%	9	Wzmacnianie bilateralizmów w SM, w tym wzmacnianie więzi między CAN a Brazylią	6,20%
10	Regionalna współpraca w zakresie stabilności i bezpieczeństwa	3,00%	10	Współpraca gospodarcza i finansowa	5,82%
11	Wzmocnienie wielobiegunowości, multilateralizmu i reforma instytucji międzynarodowych	0,96%	11	Konsolidacja demokracji i rozwój społeczno-kulturowy	3,92%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 19.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018d).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Według parametrów analizy PIPR-metrycznej, która koncentruje się na czterech wymiarach strategicznego działania międzynarodowego (potędze, wpływie, obecności i znaczeniu strategicznym), CAN i Brazylia wykazują umiarkowanie zbieżne profile (SPG, 2018d; 2018c).

Wspólnota Andyjska jest z definicji potęgą strukturalną, tj. organizacją międzynarodową, która kształtuje prawne i polityczne ramy interakcji dla jej państw członkowskich, partnerów i krajów trzecich – nie tylko dzięki Andyjskiemu Systemowi Integracji, Bankowi Rozwoju Ameryki Łacińskiej (*La Corporación Andina de Fomento*, CAF) oraz mechanizmom rozprzestrzeniania się szerszej regionalnej integracji gospodarczej (Baspineiro, 2013). Ta ostatnia jest ujęta od początku lat 2000 w ramach „otwartej” lub „nowej” polityki regionalnej CAN (*el nuevo regionalismo latinoamericano*), ukierunkowanej na coraz szerszą integrację gospodarczą i rozwój na kontynencie południowoamerykańskim (Fairlie Reinoso, 2000; Casas Gragea, 2005). Z pewnością wykracza to poza pierwotną agendę integracji regionalnej i obejmuje wysiłki podejmowane przez Wspólnotę Andyjską w kontekście polityki zagranicznej między tożsamością regionalną a aspiracjami kontynentalnymi, wskazując tym samym na rosnący potencjał strukturalny. Z kolei Brazylia cieszy się nie tylko statusem czołowego gracza regionalnego, ale także wyłaniającego się mocarstwa (*emerging great power*), które aktywnie dzierży miękką (Chatin, 2016; Bry, 2016; Stuenkel, 2016) i normatywną (Stefan, 2017) potęgę, wykraczającą daleko poza tereny południowoamerykańskie – a wszystko to, biorąc pod uwagę, że *hard power* Brazylii opiera się głównie na pozamilitarnej – gospodarczej i energetycznej – sztuce rządzenia państwem (Chatin, 2013; Dalgaard, 2016).

Podczas gdy Wspólnota Andyjska jest podmiotem subregionalnym, mającym największe roszczenia w sprawach regionalnych, Brazylia należy do koalicji państw średnich (Soares de Lima i Hirst, 2006; Rocha Valencia, Morales Ruvalcaba, 2008) oraz tzw. mocarstw wschodzących, tj. nowo powstających przywódców regionalnych. Nic dziwnego, że kraj wielkości kontynentu i szósta pod względem wiel-

kości gospodarka świata – Brazylia dążyła do bycia uznaną za istotnego aktora w przestrzeni międzynarodowej (LBDN, 2012; Cervo, Lessa, 2014; Visentini, 2013). Jej międzynarodowa strategia asertywności jest jednak „zakorzeniona w solidnych podstawach regionalnych” (PPA 2008–2011, 2008). Oczywiście możliwości oddziaływania obu partnerów są różne, z wyraźną przewagą pozycji Brazylii wobec Wspólnoty Andyjskiej.

Jeśli chodzi o wskaźnik obecności, obaj partnerzy są geograficznie zlokalizowani w tym samym regionie kontynentu południowo-amerykańskiego. Brazylia obecnie dzieli granice z trzema z czterech państw członkowskich CAN (Kolumbia, Peru i Boliwia), co również w pewnym stopniu wskazuje na wzajemną obecność obu podmiotów w ich kontekście społeczno-kulturowym. Obecność dyplomatyczna nie została zinstytucjonalizowana między CAN a Brazylią m.in. dlatego, że Wspólnota Andyjska nie ustanowiła dotychczas żadnej placówki dyplomatycznej za granicą. Obecność gospodarcza i polityczna dotyka wspólnego handlu i inwestycji, a także obaw dotyczących polityki regionalnej, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa (Ramírez, 2003; Montero, 2006). Dla Wspólnoty Andyjskiej Brazylia jest ważnym partnerem w programie integracji regionalnej i wyrazistym partnerem handlowym. Obrót towarowy między państwami członkowskimi CAN i Brazylią wzrósł z 2 113 mln USD w 2001 roku do 10 897 mln USD w 2010 roku, co wskazuje na niesłabnący wzrost znaczenia Brazylii w międzynarodowych stosunkach gospodarczych Wspólnoty Andyjskiej (SGCAN, 2011, s. 1).

Wyżej wymienione perspektywy polityczne stanowią zarówno szansę, jak i wyzwanie dla CAN-brazylijskiego interakcjonizmu, zważywszy na to, że szersza autonomia i rola instytucji obejmujących cały region może skutkować spadkiem strategicznego znaczenia Brazylii – a zwłaszcza samej CAN – w relacjach regionalnych. W polityce zagranicznej Brazylii szerszy region Ameryki Południowej nie zawsze odgrywał główną rolę (Briceño-Ruiz, Rivarola Puntigliano, 2017), również ze względu na zewnętrzne ograniczenia, takie jak zwiększona obecność USA w regionie i, jednocześnie, obawy przed brazylijską hegemonią (por. np. Lessa, 1998). Pierwsze partnerstwa strategiczne

Brazylii powstały już w latach 70. z udziałem podmiotów spoza regionu, drugą falę partnerstw z lat 90. XX wieku cechował „zwrot regionalny”, a obecne partnerstwa z okresu po roku 2000 ponownie sięgają daleko poza granice regionalne (Lessa, 2010; Lessa, Oliveira, 2013; Vaz, 2014). W związku z tym dopiero po uruchomieniu znaczących regionalnych projektów integracyjnych w latach 90., takich jak Mercosur czy Unasur, gdzie Brazylia odgrywa wiodącą rolę, region zaczął nabierać dużego znaczenia. Podczas gdy Wspólnota Andyjska i Brazylia naturalnie konkurują ze sobą na arenie lokalnej, ich strategiczne narracje na temat systemu międzynarodowego są zbieżne. Z jednej strony obaj aktorzy starają się o odgrywanie ról we wspólnym zadaniu integracji szerszego regionu Ameryki Łacińskiej, realizując w ten sposób tak zwaną politykę integracji podczas konkurencji (*integración competitiva*) (Briceño-Ruiz, Rivarola Puntigliano, 2017). Z drugiej strony obaj dzielą historycznie odziedziczoną spuściznę „boliwarianizmu” (*bolivarismo*), mieszankę idei, która kiedyś aktywnie propagowała całkowitą emancypację państw latynoamerykańskich od zewnętrznych hegemonicznych wpływów w XX wieku – i dziś wciąż odbija się echem w niektórych krajach Ameryki Łacińskiej w odniesieniu do projekcji amerykańskiej lub brazylijskiej siły w regionie (Chaves Cepik, Pimenta de Faria, 2003). Podzielają oni również wizję obecnego i przyszłego ładu światowego. Na przykład Brazylia „dąży do bardziej sprawiedliwego i solidnego porządku międzynarodowego” (PPA 2008–2011, 2008). W dążeniu do takich „redystrybucyjnych aspiracji” (Stephen, 2012, s. 298) od roku 2000 zabiega o reformy instytucji międzynarodowych, przede wszystkim Rady Bezpieczeństwa ONZ. Wsuwane przez CAN żądanie reformy ONZ po raz pierwszy wyraźnie pojawiło się podczas 16. sesji Andyjskiej Rady Prezydenckiej w Limie w 2005 roku (*Acta de Lima*, 2005). Jednocześnie zarówno Brazylia, jak i CAN są głosicielami „kooperatywnego wielobiegunowego porządku”, którego cechą charakterystyczną jest to, że „żaden z biegunów nie może samodzielnie dyktować warunków na arenie międzynarodowej” (Patriota, 2015, s. 232). Jak zauważono w pierwszej brazylijskiej białej księdze z 1990 roku dotyczącej obrony, „w obecnym procesie przegrupowania sił pojawił się niepewny i niestabilny, wielobiegunowy scenariusz mię-

dzynarodowy, wywołany brakiem korelacji między ośrodkami potęgi strategicznej, wojskowej, politycznej i gospodarczej” (*Política de Defensa Nacional*, 1996). W rozumieniu CAN obietnica wielobiegunowości polega na nowych możliwościach konsolidacji regionalnych węzłów władzy, które mogą skutecznie angażować się w interesy międzyregionalne, jak sugeruje idea „nowego latynoamerykańskiego regionalizmu” (SGCAN, 2013b).

W związku z tym, pomimo widocznych asymetrii pod względem potęgi i wpływu, Wspólnota Andyjska i Brazylia wykazują wystarczająco wysoki poziom konwergencji, jeśli chodzi o ich wzajemne strategiczne znaczenie oraz ich tożsamościowo-systemowe narracje.

3. Zaufanie

Pomimo że Wspólnota Andyjska i Brazylia wywodzą się z tego samego regionu, wykazują poziom zaufania poniżej przeciętnego, najprawdopodobniej z powodu niewystarczającego zaangażowania instytucjonalnego w promocję wzajemnego zrozumienia i różne podejście do kwestii wzajemnego poszanowania.

Należy podkreślić, że obustronna instytucjonalna reprezentacja nie występuje w bilateralizmie CAN–Brazylia. Obaj partnerzy mają jednak do dyspozycji instytucje badawcze i edukacyjne, które ułatwiają wzajemne poznanie tożsamości, celów i polityk.

Andyjski Uniwersytet Simóna Bolívara (UASB, *La Universidad Andina Simón Bolívar*) jest od lipca 2011 roku gospodarzem Katedry Brazylijsko-Andyjskiej (*La Cátedra Brasil-Comunidad Andina*). Jest to „przestrzeń multidyscyplinarna, w której uczestniczą odrębne jednostki uniwersyteckie utrzymujące stosunki z organizacjami akademickimi, rządowymi, biznesowymi i pozarządowymi oraz punkt kontaktu i przestrzeń rozwoju akademickiego, która pozwala nam się lepiej poznać oraz zacieśnić więzy współpracy” (UASB, 2011). Co ważne, agenda Katedry wykracza poza tradycyjną misję szkolnictwa wyższego, jako że instytucje Wspólnoty Andyjskiej (Andyjski Uniwersytet i Katedra) działają zarówno jako forum akademickie, jak i forum stworzone na

potrzeby dialogu społecznego i politycznego między Brazylią a państwami andyjskimi na różnych poziomach.

Z drugiej strony podmioty brazylijskie, które prowadzą działalność w zakresie promowania współpracy andyjsko-brazylijskiej, obejmują, wraz z krajowymi instytucjami szkolnictwa wyższego skupiającymi się na regionie, także wiele fundacji wspierających kulturę, sport i inicjatywy związane z opieką zdrowotną i środowiskiem naturalnym w regionie andyjskim. Założony w styczniu 2010 roku Uniwersytet Federalny ds. Integracji Latinoamerykańskiej (*Universidade Federal da Integração Latino-Americana*, UNILA) oferuje badania i analizy dotyczące procesów integracji subregionalnej i regionalnej (z naciskiem na Mercosur), współpracy transgranicznej i stosunków międzynarodowych.

Wzajemne poszanowanie różnorodności kulturowej nie stanowi problemu w kontekście interakcjonizmu CAN-brazylijskiego. Sam pozostając wieloetnicznym podmiotem, również w swoich stosunkach zewnętrznych CAN darzony jest koniecznym szacunkiem dla różnorodności ze strony swojego brazylijskiego partnera, który będąc „krajem wieloetnicznym, o wielkiej różnorodności kulturowej i globalnych zainteresowaniach”, dąży do „interakcji kultury i szanuje pluralizm ideologii i systemów politycznych” (LBDN, 2012). Co więcej, kraje andyjskie należą do Chrześcijańskiej Cywilizacji Zachodu i dzielą regionalną kulturę iberoamerykańską z dominującymi językami hiszpańskim i portugalskim.

Jeśli chodzi o parytet decyzyjny, należy wziąć pod uwagę kilka aspektów. Bilateralizm CAN-brazylijski charakteryzuje się mieszaniną równości prawnej i formalnej oraz dysproporcjami politycznymi i gospodarczymi. Wydaje się to jednak nie przeszkadzać stronom w prowadzeniu konstruktywnego dialogu oraz współpracy.

Z jednej strony umowa gospodarcza nr 39 (ACE39, 1999) zawarta między stronami określa w załączniku V „System rozstrzygania sporów”, głosząc, że obie strony muszą najpierw skorzystać z „wzajemnych konsultacji i bezpośrednich negocjacji” (art. 2 załącznik V ACE39); w przypadku nieskuteczności tych środków Komisja Administracyjna podejmie interwencję zgodnie z art. 3 do 7 załącznika V ACE39. Co warte uwagi, ta Komisja nie została utworzona przez dwie grupy człon-

ków (tj. z Brazylii z jednej strony oraz ze Wspólnoty Andyjskiej – z drugiej). Zamiast tego art. 18 ACE39 w swojej pierwotnej wersji stanowił, że Komisja Administracyjna powinna składać się z przedstawicieli Kolumbii, Ekwadoru, Peru i Wenezueli (ówczesnych państw członkowskich CAN) i Brazylii, którzy przyjmą własne przepisy robocze (oraz decyzyjne) jako samodzielna instytucja. Daje to nieformalną przewagę CAN, biorąc pod uwagę, że jest ona reprezentowana przez czterech przedstawicieli, podczas gdy Brazyliia tylko przez jednego.

Jednak ponieważ Brazyliia wspiera dalszą integrację CAN z Mercosurem i strukturami Unasuru (La Nación, 2005), cel, który Wspólnota Andyjska określiła jako jeden ze swoich strategicznych, dysproporcja w faktycznej władzy politycznej, paradoksalnie wydaje się nie wywoływać frustracji wśród partnerów. Co więcej, w niektórych przypadkach CAN udaje się ją wyrównać, tworząc aurę władzy, na przykład w omówionych powyżej rozwiązaniach instytucjonalnych lub formalnie jednostronnym posunięciem, aby zaakceptować Brazylię wraz z innymi państwami członkowskimi Mercosuru jako członków stowarzyszonych Wspólnoty Andyjskiej – decyzja ta została sformalizowana w aktach instytucjonalnych CAN (wspólna decyzja 613 Rady Ministrów Spraw Zagranicznych i Komisji Wspólnoty Andyjskiej), a nie na drodze międzynarodowego porozumienia.

Na poziomie CAN–Brazyliia nie znaleziono żadnych zapisów, które pozwalałyby twierdzić, że którykolwiek z partnerów stosuje praktyki ze szkodą dla interesów drugiego partnera. Nie dotyczy to jednak stosunków między Brazylią a poszczególnymi państwami członkowskimi CAN – zwłaszcza w kontekście demokratyzacji i kwestii bezpieczeństwa, które stanowią priorytet polityki regionalnej Brazylii. Również przystąpienie państwa CAN, Boliwii, do Mercosuru w 2005 roku, podobnie jak ewentualne przystąpienie samej CAN do szerszych ugrupowań regionalnych (obie wspierane przez Brazylię), wydaje się niekorzystne dla strategicznej autonomii i działalności Wspólnoty Andyjskiej w Ameryce Łacińskiej. Oficjalnie jest to jednak uważane przez obydwu partnerów za próbę dalszej integracji regionu Ameryki Południowej.

Żadne oficjalne oświadczenia ani obserwacje analityczne jak dotąd nie wskazywały na niespełnione obietnice ze strony Brazylii lub CAN.

Biorąc pod uwagę wysiłki Brazylii mające na celu promowanie zbliżenia Wspólnoty Andyjskiej z Mercosurem (oraz ryzykowane przez nią polityczne podteksty w tym względzie ze strony partnerów wewnątrz Mercosuru), w tym dążenie do negocjowania dwustronnie umów z państwami członkowskimi CAN, jak również ciągłą presję na Mercosur, aby uelastyczył swoje stanowisko wobec CAN, można stwierdzić, że obietnice, przynajmniej ze strony Brazylii, są traktowane poważnie.

4. Ugruntowanie współpracy

Umowa andyjsko-brazylijska została zaprojektowana jako ograniczony czasowo i ukierunkowany na konkretny cel układ, w którym sygnatariusze „potwierdzili wolę kontynuowania negocjacji w sprawie umowy gospodarczej między państwami członkowskimi Wspólnoty Andyjskiej i Mercosuru w celu ustanowienia strefy wolnego handlu między dwoma blokami” (preambuła pkt 7 ACE39). Jako główny cel ogłosili „ustalenie stałych zakresów preferencji taryfowych jako pierwszego kroku w kierunku utworzenia obszaru wolnego handlu między Wspólnotą Andyjską a Mercosurem” (art. 1 ACE39). Obecność celów finalnych (*finalité goals*) określa zatem charakter tego partnerstwa jako instrumentalny i przejściowy w stosunku do przeniesienia relacji dwustronnych na poziom międzygrupowy. Dokument ustanawiający partnerstwo strategiczne, tj. umowa gospodarcza nr 39, został zawarty pomiędzy Wspólnotą Andyjską, państwami członkowskimi CAN i Brazylią 12 sierpnia 1999 roku na dwa lata, z możliwością przedłużenia. Ponadto art. 22 ACE39 stanowił, że umowa CAN–Brazylia traci ważność po podpisaniu umowy o utworzeniu strefy wolnego handlu między CAN a Mercosurem. Jako mieszana umowa międzynarodowa ACE39 ma złożony charakter. Po jej wygaśnięciu w 2001 roku państwa andyjskie indywidualnie przedłużyły umowę jako dwustronną, wchodząc – także indywidualnie – w umowy z Mercosurem.

Oprócz instytucji edukacyjnych promujących wzajemne zrozumienie, interakcjonizm CAN-brazylijski jest wspierany przez kilka indywidualnych i regionalnych instytucji finansujących i rozwojowych,

co świadczy o pewnym stopniu zaangażowania instytucjonalnego po obu stronach.

Oprócz korpusu funkcjonariuszy międzynarodowych Sekretariatu Generalnego CAN i Andyjskiej Rady Ministrów Spraw Zagranicznych, zajmujących się problematyką regionalnej integracji gospodarczej i współpracy dwustronnej, biuro CATOCI wspiera andyjskie wysiłki zmierzające do zarządzania techniczną stroną współpracy międzynarodowej.

Andyjski Komitet Szefów Agencji Współpracy Międzynarodowej (*Comité Andino de Titulares de Organisations de Cooperación Internacional de la Comunidad Andina*, CATOCI) został ustanowiony w czerwcu 2003 roku decyzją nr 554 państw członkowskich CAN jako mechanizm konsultacji i koordynacji w kwestiach współpracy międzynarodowej i stanowi forum dialogu między nimi a organami CAN, takimi jak Rada Ministrów Spraw Zagranicznych (która ma kompetencje zwracania się do ekspertów CATOCI z prośbą o rekomendacje i stanowiska). Pozostając zintegrowanym wysiłkiem CAN oraz boliwijskich, kolumbijskich, ekwadorskich i peruwiańskich krajowych agencji współpracy międzynarodowej, CATOCI działa jako główny organ koordynujący dla międzynarodowych projektów współpracy technicznej Wspólnoty Andyjskiej, a także przyczynia się do rozwoju andyjskiej strategii współpracy na rzecz rozwoju. CATOCI nadzoruje zatem zarówno dwustronne, jak i wielostronne projekty CAN. Niestety, nie ma usystematyzowanych informacji dotyczących portfela projektów i działań CATOCI.

Co istotne, w 2010 roku decyzją nr 732 Andyjska Rada Ministrów Spraw Zagranicznych przyznała Brazylii (i innym państwom Mercosuru) dostęp do „organów, mechanizmów i środków CAN”, co wskazuje na politykę „otwartego instytucjonalizmu” Wspólnoty Andyjskiej wobec najbliższych partnerów stowarzyszonych.

Chociaż Ministerstwo Spraw Zagranicznych Brazylii (*Itamaraty*) nie ma w swojej strukturze specjalnego departamentu, który zajmowałby się tylko CAN (tak jak ma to miejsce w przypadku stosunków z Mercosurem), to sprawy Wspólnoty Andyjskiej są *ipso facto* objęte zakresem odpowiedzialności Dyrekcji Generalnej ds. Stosunków Gospodarczych z Państwami Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Departam-

mentu Regionalnej Integracji Gospodarczej, Departamentu Mechanizmów Międzyregionalnych, a także osobnych departamentów dla południa Ameryki Południowej (z oddziałem dla Boliwii i Paragwaju) oraz północy i zachodu Ameryki Południowej (z oddziałem dla Chile, Ekwadoru i Peru) (Itamaraty, 2017).

Co więcej, dyplomacja publiczna w regionie i poza nim jest rozwijana przez brazylijską agencję FUNAG (*Fundação Alexandre de Gusmão*) (FUNAG, n.d.), która działa pod egidą Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Brazylijska Agencja Współpracy (*Agência Brasileira de Cooperação*, ABC), która również działa pod egidą brazylijskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych od 1987 roku, jest główną krajową instytucją zajmującą się międzynarodową współpracą i rozwojem (ABC, n.d.). Jej głównym geograficznym obszarem działalności jest oczywiście obszar Ameryki Łacińskiej i Ameryki Południowej, lecz także oś współpracy Południe-Południe. Jednym ze strategicznych partnerów instytucjonalnych ACB jest Bank Rozwoju Ameryki Łacińskiej, znany jako Andyjska Korporacja na rzecz Rozwoju (*La Corporación Andina de Fomento*, CAF). W ramach programu współpracy „Południe-Południe” Agencja Współpracy Brazylijskiej zrealizowała 92 projekty z Boliwią, 62 projekty z Kolumbią, 61 projektów z Ekwadorem i 98 projektów z Peru (ABC, 2017).

Co ciekawe, na poziomie regionalnym Bank Rozwoju Ameryki Łacińskiej wyróżnia się jako jeden z najważniejszych graczy, który silnie konkuruje z Bankiem Światowym w finansowaniu zrównoważonego rozwoju. Założona w 1968 roku jako subregionalna andyjska instytucja, Andyjska Korporacja na rzecz Rozwoju rozwinęła się w regionalną instytucję finansową, zrzeszającą dziś 19 państw członkowskich, w tym Brazylię i samą CAN. Jako „ramię finansowe” Wspólnoty Andyjskiej i część Systemu Integracji Andyjskiej (SAI) (CAF, 2017), CAF finansuje indywidualne i wspólne regionalne projekty integracyjne i rozwojowe, np. brazylijski projekt rozwoju infrastruktury drogowej, który w 2001 roku otrzymał 35 mln USD pożyczki „wspierającej proces integracji Ameryki Południowej”, która powinna lepiej łączyć Brazylię i państwa członkowskie CAN (CAF, 2001).

Co zaskakujące, podczas gdy lokalne i międzynarodowe wyzwania w kontekście interakcjonizmu CAN-brazylijskiego się mnożą, w mię-

dzychczas nie pojawił się żaden poważny dwustronny kryzys. Pozwala to mówić o wystarczającym poziomie odporności na wyzwania w ramach tego partnerstwa.

Głównym wyzwaniem w tym zakresie jest polityka CAN polegająca na dążeniu do członkostwa w Mercosurze i Unasurze, które już wystarczająco powielają funkcje i członkostwo. Co więcej, taka potencjalna akcesja może skutkować spadkiem sprawczości i znaczenia CAN. Niemniej aktywne zaangażowanie Brazylii w działania na rzecz zbliżenia zarówno CAN z Mercosurem (*La Nación*, 2005), jak i jej uelastycznienia w zakresie akceptacji poszczególnych państw członkowskich CAN (Donato, 2016) należy interpretować jako przejaw lojalności i wsparcia, ponieważ pomaga promować agendę ustaloną przez samą Wspólnotę Andyjską.

Od początku XXI wieku region Ameryki Łacińskiej znalazł się w centrum zainteresowania i – rywalizacji – głównych graczy międzynarodowych, oprócz USA także takich, jak: Chiny, Rosja, Euroazjatycka Unia Gospodarcza (EAEU), Niemcy, UE. Stawia to państwa i organizacje regionalne w niepewnej sytuacji równoważenia różnych interesów. W pewnym sensie zarówno Brazylia, jak i CAN znalazły się w tej samej „łódce” zainteresowania zewnętrznego. Jednak do tej pory żadne poważne tarcia w tym względzie nie zostały oficjalnie zmanifestowane i odnotowane. Oprócz rosnącego zainteresowania głównych międzynarodowych graczy w regionie, bilateralizm andyjsko-brazylijski jest komplikowany przez własną złożoność regionu – na przykład paradoksalne „kulturowe wyobcowanie” (*extrañamiento cultural*) (Ramírez, 2003), wiele problemów z bezpieczeństwem (ruch narkotykowy), gospodarcze nacjonalizmy i nakładające się, a także konkurencyjne wizje przyszłości regionu i kontynentu. Brak stałego kanału komunikacji (reprezentacja) to kolejne wyzwanie. Jednak żaden (poważny) dwustronny kryzys znacznie nie skomplikował tych stosunków.

4.1. Wyjątkowe powiązania

Brazylia i CAN posiadają długą historię kolonialną jako część Ameryki Iberyjskiej lub Hiszpańskiej, która zaczęła się w 1492 roku. We

współczesnych czasach obaj partnerzy intensywnie angażowali się w regionalne sieci współpracy i integracji, przez co są gęsto powiązane organizacyjnie i politycznie. Warto wspomnieć, że zarówno kraje andyjskie, jak i Brazylia należą do chrześcijańskiej cywilizacji Zachodu (latynoamerykańskiej). Ich regionalna tożsamość i wartości kulturowe są szczególnie podkreślone (Bessa et al. 2017; Bry, 2016; Stefan, 2017; Tyushka, 2007, s. 593–598; Bonilla, 2001).

Pod koniec XX wieku, po upadku reżimów autorytarnych, wszystkie kraje Ameryki Południowej, w tym państwa członkowskie CAN i Brazylia, stały się demokratycznymi – prezydenckimi – republikami, w ten sposób dzieląc zobowiązanie do wolności, demokracji, praw człowieka i sprawiedliwości. Lewica polityczna jest wiodącą ideologią polityczną w krajach regionu. Silne zaangażowanie na rzecz pokoju, zarówno w praktyce, jak i w ramach ideologii polityki zagranicznej, jest kolejną więzią, która łączy Wspólnotę Andyjską i Brazylię (*Acta de Quito*, 2004; *Estratégia Nacional de Defesa*, 2008). Zaangażowanie w stworzenie „andyjskiej strefy pokoju” jest tym, co łączy Wspólnotę Andyjską w jej współpracy z Unią Europejską (Tyushka, 2007, s. 613). Od dawna podejmowane przez Brazylię próby utworzenia regionalnego kompleksu bezpieczeństwa na południowym Atlantyku, który miałby opierać się na zasadach pokojowego współistnienia, domniemanego *Pax Brasiliana* (Bessa Mattos et al., 2017), sięgają roku 1986, kiedy to uwzględniając inicjatywę przedłożoną przez Brazylię, Zgromadzenie Ogólne ONZ zatwierdziło utworzenie Strefy Pokoju i Współpracy Południowego Atlantyku (ZPCSA).

Wraz z rosnącym stosowaniem polityki protekcyjnej (nacjonalizm gospodarczy, autarkia kulturowa) zarówno Brazylia, jak i CAN mogą wyznawać ideę i politykę wolnego handlu oraz integracji regionalnej (Preambuła, pkt 2 ACE39) i promować te wartości poprzez swoje odrębne zaangażowanie instytucjonalne na szerszym terenie południowoamerykańskim. Jednocześnie nie zaobserwowano znaczącej personalizacji interakcji w polityce zagranicznej w partnerstwie CAN–Brazylia.

4.2. Zinstytucjonalizowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Strategiczny interakcjonizm CAN–Brazylia opiera się na zbiorze prawnie wiążących reguł i procedur (patrz zwłaszcza w artykułach 8, 9, 11, 12, 17–19 i 23 ACE39), niskim poziomie instytucjonalizacji i średniej intensywności kontaktów.

Porozumienie ACE39 przewidywało utworzenie jednego traktatowo-administracyjnego – wspólnego ciała, tj. Komisji Administracyjnej (art. 18 ACE39). Utworzona przez krajowych przedstawicieli czterech państw członkowskich CAN, z jednej strony, oraz Brazylii, z drugiej strony, Komisja Administracyjna jest m.in. upoważniona, zgodnie z art. 19 ACE39, do zapewnienia zgodności z postanowieniami niniejszej umowy; interpretowania reguł niniejszej umowy; zalecenia niezbędnych modyfikacji niniejszej umowy oraz wykonywania uprawnień przyznanych jej na mocy niniejszej umowy w zakresie reguł pochodzenia, klauzul ochronnych i rozstrzygania sporów. Jest to zatem organ wykonawczy, koordynujący politykę i monitorujący porozumienie, pełniący funkcję instytucji arbitrażowej (art. 3–7 załącznik V ACE39).

Dokument fundacyjny partnerstwa przewiduje również (art. 8–17 ACE39) utworzenie grupy ekspertów w składzie trzech specjalistów – w przypadku gdyby Komisja Administracyjna nie była w stanie sformułować zalecenia lub gdyby wydane przez nią zalecenie nie zostało zaakceptowane przez strony w określonym terminie. Nie przewidziano utworzenia i nie utworzono żadnych instytucji w następstwie tej ani żadnych późniejszych umów bilateralnych.

Andyjska Rada Ministrów Spraw Zagranicznych i decyzja 613 Komisji z dnia 7 lipca 2005 roku przewidują udział nowo stowarzyszonych państw CAN, w tym Brazylii, w spotkaniach instytucji i organów CAN. Uczestnictwo to podlega jednak 1) zaproszeniu i 2) każdorazowemu zatwierdzeniu przez państwa członkowskie CAN (art. 2 dec. 613). Przystąpienie do Andyjskiego Systemu Integracji osoby prawnej samej w sobie stało się możliwe także dla Brazylii i innych państw członkowskich Mercosuru, które zostały stowarzyszone ze Wspólnotą Andyjską (art. 4 dec. 732).

Artykuł 4 decyzji 613 zachęca również do spotkań międzyinstytucjonalnych pomiędzy Komisjami Administracyjnymi Umów Gospodarczych łączących Brazylię i CAN na sposób dwu- i wielostronny (Mercosur, Unasur). Decyzja CAN z 2010 roku potwierdza zobowiązanie do „organizowania wspólnych posiedzeń Komisji Administracyjnych Umów Gospodarczych podpisanych przez członków CAN z państwami członkowskimi Mercosuru na podstawie traktatu z Montevideo z 1980 roku i rezolucji nr 2 Rady Ministrów ALADI” (art. 7 dec. 732).

Zaktualizowana decyzja CAN przewiduje również (dec. 732) utworzenie Wspólnej Komisji Mieszanej (*Comisión Mixta*) między współpracującymi państwami członkowskimi Mercosuru z jednej strony, a państwami członkowskimi Wspólnoty Andyjskiej z drugiej strony, która „ocenia postęp i przedstawia zalecenia dotyczące pogłębienia partnerstwa między Wspólnotą Andyjską a Mercosurem” (art. 6 dec. 732). Wspólna Komisja zbiera się przynajmniej raz w roku i korzysta ze wsparcia sekretariatów Wspólnoty Andyjskiej i Mercosuru.

Kontakty między CAN a Brazylią utrzymują się głównie na najwyższym poziomie (HE) – 67%, przy czym poziom specjalistów (S) zajmuje drugie miejsce (17%), a kolejne 16% równo podzielone zostało pomiędzy poziom ministerialny (LE) i parlamentarzystów (P). Należy zauważyć, że na szczeblu parlamentarnym kontakt ma charakter nieco formalnie „mediowany” – w dwóch udokumentowanych sesjach Parlamentu Andyjskiego w 2002 i 2012 roku uczestniczył brazylijski senator jako szef brazylijskiej delegacji parlamentarnej w Mercosurze (SPG, 2018b).

Częstotliwość kontaktów między CAN a Brazylią wynosi 0,91 spotkań rocznie (interakcje na wszystkich poziomach), z trzema latami zwiększonej częstotliwości (po dwa spotkania w 2005, 2006 i 2015 roku) i kolejnymi trzema latami ze zmniejszoną częstotliwością (brak zarejestrowanych spotkań w 2009, 2010 i 2014 roku). W roku referencyjnym 2013 CAN i Brazylia odbyły tylko jedno spotkanie na szczeblu HE, podczas gdy w tym samym roku Wspólnota Andyjska spotkała się z Chile – na szczeblu parlamentarnym – 10 razy. Natomiast w 2013 roku nie odnotowano żadnych spotkań między CAN a Chinami (SPG, 2018b).

Luźny układ instytucjonalny bilateralizmu CAN–Brazylia w rzeczywistości predestynuje do bardziej nieformalnych interakcji. Do dyspozycji partnerów są nie tylko regionalne wielostronne fora (w szczególności instytucje Mercosuru i Unasuru, ale także szersze organizacje, takie jak Organizacja Państw Iberoamerykańskich [*Organización de Estados Iberoamericanos*, OEI]). Brazylia i CAN korzystają również z komisji mieszanej złożonej z przedstawicieli CAN i Brazylii. Przykłady wymiany i szkoleń personelu zostały znalezione jedynie w dziedzinie badań i analiz, w których działają oficjalne wyższe jednostki oświatowe obu partnerów, a mianowicie UASB i jego Katedra, a także UNILA.

Decyzje CAN dotyczące stowarzyszenia z państwami członkowskimi Mercosuru (dec. 613 i dec. 732) stworzyły dalsze możliwości nieformalnych spotkań i konsultacji dzięki ich udziałowi w organach, mechanizmach i środkach Wspólnoty Andyjskiej. Z wyjątkiem niskiego udziału parlamentarzystów brazylijskich w sesjach Parlamentu Andyjskiego nie znaleziono dowodów (udokumentowanych) na wykorzystanie możliwości nieformalnego współdziałania w ramach Andyjskiej Rady Ministrów Spraw Zagranicznych lub ze strony sekretarza generalnego CAN.

5. Podsumowanie

Przypadek strategicznego interakcjonizmu CAN–Brazylia jest jednym z nielicznych przykładów, w których partnerstwo strategiczne dąży do osiągnięcia ostatecznych celów i zostało sformułowane na określony czas. Nieuchronnie ogranicza to margines swobody partnerów w odniesieniu do rozwoju ich relacji. Podobne implikacje ma wąska domena współpracy, którą w przypadku CAN–Brazylii jest konwergencja gospodarcza i wspólny strategiczny zamiar dalszej regionalnej integracji gospodarczej. Paradoksalnie, gdy związek zmierza w kierunku tego głównego celu, proces ten jest obciążony konsekwencjami dla sprawczości i wzajemnego strategicznego znaczenia obu partnerów, ponieważ zarówno Wspólnota Andyjska, jak i Brazylia nie będą w stanie sprawować przywództwa w coraz bardziej zintegrowanej, a tym samym

opartej na metodach wspólnotowych Ameryce Południowej. Wraz z konsolidacją projektów integracyjnych Mercosuru i Unasuru – oraz pełnej integracji Wspólnoty Andyjskiej w ich ramach, ugruntowanie partnerstwa CAN–Brazylia staje się wątpliwe.

Bibliografia

- Adrianzén A. M. (2014). *Convergencia CAN–MERCOSUR: La Hora de las Definiciones*. Quito: Corporación Editora Nacional.
- Agência Brasileira de Cooperação (ABC). (n.d.). Agência Brasileira de Cooperação. Pobrane z: <http://www.abc.gov.br/SobreAbc/Direcao/CGCM/PrincipaisContrapartes>.
- Agência Brasileira de Cooperação (ABC). (2017). Mapa os países onde a ABC atua em projetos de cooperação. ABC. Pobrane z: <http://www.abc.gov.br>.
- Arias A. K. (2011). Understanding the Complexities of Security Governance in the Andean Region. W: E. J. Kirchner, R. Domínguez (eds.), *The Security Governance of Regional Organizations* (s. 163–189). London–New York: Routledge.
- Bartosch A. S. (2003). El largo (y difícil) camino hacia una integración sudamericana. W: Consuelo Ahumada y Arturo Cancino (eds.), *Comunidad Andina y Mercosur en la perspectiva del ALCA*. Bogotá: Memorias del Observatorio Andino, Centro Editorial Javeriano.
- Baspineiro A. C. (2013). Comunidad Andina: Integración, Desarrollo y Democracia. *Palabras del Secretario General a.i. de la Comunidad Andina, Adalid Contreras Baspineiro; Presentación del Informe de Gestión – Mayo 2010 – Febrero 2013*. Lima, 18.02.2013. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=3344>.
- Bessa M., B. Rodriguez, F. E. Lemos de Matos, K. M. Kenkel. (2017). Brazilian Policy and the Creation of a Regional Security Complex in the South Atlantic: Pax Brasiliana? *Contexto Internacional*, 39(2), 263–279.
- Bonilla A. (2001). Vulnerabilidad internacional y fragilidad doméstica. *Nueva Sociedad*, 173, 50–64.
- Briceño-Ruiz J., A. Rivarola Puntigliano. (2017). *Brazil and Latin America: Between the Separation and Integration Paths*. Lanham–Boulder: Lexington Books.

- Bry S. H. (2016). Brazil's Soft-Power Strategy: The Political Aspirations of South-South Development Cooperation. *Foreign Policy Analysis*, 13(2), 297–316.
- CAF. (2001). Nuevo apoyo a la integración vial entre Brasil y la Comunidad Andina. CAF, 07.12.2001. Pobrane z: <https://www.caf.com/es/actualidad/noticias/2001/12/nuevo-apoyo-a-la-integracion-vial-entre-brasil-y-la-comunidad-andina>.
- CAF. (2016). CAF – Banco de Desarrollo de América Latina. *Comunidad Andina*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Cooperaciones.aspx?tipo=CM>.
- Casas Grazea A. M. (2005). *Integración regional y desarrollo en los países andinos*. Ecuador, Universidad Andina Simón Bolívar, Corporación Editora Nacional.
- Cervo A. L., Lessa A. C. (2014). O declínio: Inserção internacional do Brasil (2011–2014). *Revista Brasileira de Política Internacional*, 57(2), 133–151.
- Chatin M. (2013). Brazil: A New Powerhouse without Military Strength? *BRICS Policy Center*, 1–25. Pobrane z: <http://bricspolicycenter.org/homolog/uploads/trabalhos/6007/doc/875196572.pdf>.
- Chatin M. (2016). Brazil: Analysis of a Rising Soft Power. *Journal of Political Power*, 9(3), 369–393.
- Chaves Cepik M. A., Pimenta de Faria C. A. (2003). Brasil y América Latina: Bolívarismos antiguos y modernos. *Análisis Político*, 49, 63–82.
- Comunidad Andina. Comité Andino de Titulares de Organismos de Cooperación Internacional de la Comunidad Andina (CATOCI). *CAN*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Seccion.aspx?tipo=CI&i-d=220&title=catoci#>.
- Dalgaard K. G. (2016). The Energy Statecraft of Brazil: Promoting Biofuels to African Countries. *Foreign Policy Analysis*, 13(2), 317–337.
- Donato N. (2016). Brasil propone flexibilizar el Mercosur para avanzar en acuerdos bilaterales. *El Cronista*, 24.05.2016. Pobrane z: <http://www.cronista.com/economiapolitica/Brasil-propone-flexibilizar-el-Mercosur-para-avanzar-en-acuerdos-bilaterales-20160524-0067.html>.
- Fairlie Reinoso A. (2000). Comunidad Andina, regionalismo abierto e integración profunda. W: J. Geber et al. (eds.), *Inserción económica inter-*

- nacional de América Latina* (s. 117–137). Santiago de Chile: FLACSO – Sede Chile.
- Fundação Alexandre de Gusmão (FUNAG). (n.d.). Fundação Alexandre de Gusmão: Diplomacia Pública, Relações Internacionais e Política Externa. FUNAG. Pobrane z: <http://www.funag.gov.br/index.php/pt-br/>.
- González Silva M. L. (2007). Integración energética sudamericana. Una perspectiva desde el ámbito de los hidrocarburos. W: Rosío Vargas & José Luis Valdés Ugalde (eds.), *Dos Modelos de Integración Energética: América del Norte / América del Sur* (s. 119–148). México: UAM.
- Itamaraty. (2017). Organigram of the Brazil's Ministry for Foreign Affairs. *Itamaraty Official Webpage*, 26.07.2017. Pobrane z: http://www.itamaraty.gov.br/images/organograma/20170726-Organograma-port-ltima-verso_atualizao_26jul2017.pdf.
- La Nación*. (2005). La Comunidad Andina quiere como socio al Mercosur y Brasil acepta. *La Nación*, 19.04.2005. Pobrane z: http://www.nacion.com/economia/Comunidad-Andina-quiere-Mercosur-Brasil_0_752124868.html.
- Lessa A. C. (1998). Relações Brasil-América Latina durante o Governo Geisel: Discussão sobre o Projeto Hegemônico Brasileiro (1974–1979). *Anos 90*, 10, 23–39.
- Lessa A. C. (2010). Brazil's Strategic Partnerships: An Assessment of the Lula Era (2003–2010). *Revista Brasileira de Política Internacional*, 53 (special issue), 115–131.
- Lessa A. C., Altemani de Oliveira H. (Org.). (2013). *Parcerias estratégicas do Brasil: A dimensão multilateral e as parcerias emergentes* (Vol. II). Belo Horizonte: Fino Traço.
- Montero M. M. (2006). *Seguridad e integración sub-regional andino-brasileña: perspectivas de política exterior para el Perú*. Lima: Universidad del Pacífico.
- Patriota A. de Aguiar. (2015). Brazil and the Shaping of a Cooperative Multi-polar World Order. *Horizons*, 2 (Winter 2015), 224–232.
- Ramírez S. (2003). Agenda de seguridad andino-brasileña. *Revista del Sur*, 143/144 (September/October). Pobrane z: http://old.redtercermundo.org.uy/revista_del_sur/texto_completo.php?id=74.
- Ramírez S., Bonilla A. (2004). *Agenda de seguridad andino-brasileña: Primeras aproximaciones*. Brasília: UFRGS.

- Rocha Valencia A., Morales Ruvalcaba D. E. (2008). Sistema Político Internacional y Potencias Regionales-Mediadoras: Los Casos de Brasil y México. *Perspectivas (São Paulo)*, 33, 63–98.
- Secretaría General de la Comunidad Andina (SGCAN). (2011). El Comercio exterior de Bienes entre los Países Andinos y Brasil, 2000–2010. *Documento Estadístico (SG/de430)*, 5.07.2011. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DEstadisticos/SGde430.pdf>.
- SICE. (n.d.). Comunidad Andina – MERCOSUR. *SICE – Sistema de Información sobre Comercio Exterior*. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/TPD/AND_MER/AND_MER_s.ASP.
- Soares de Lima M. R., Hirst M. (2006). Brazil as an Intermediate State and Regional Power. *International Affairs*, 82(1), 21–40.
- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings CAN–Brazil*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018d). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence CAN–Brazil*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Stefan Cristina G. (2017). On non-Western Norm Shapers: Brazil and the Responsibility while Protecting. *European Journal of International Security*, 2(1), 88–110.
- Stephen M. D. (2012). Rising Regional Powers and International Institutions: The Foreign Policy Orientations of India, Brazil and South Africa. *Global Society*, 26(3), 289–309.
- Stuenkel O. (2016). Do the BRICS Possess Soft Power? *Journal of Political Power*, 9(3): 353–367.
- Tyushka A. (2007). Andska Spilnota Natsiy [Andean Community of Nations]. W: O. Kuchyk (ed.), *Mizhnarodni Organizatsii* (s. 592–618). Kyiv: Znannia.
- UASB. (2011). Presentación de la Cátedra Brasil-Comunidad Andina. *La Universidad Andina Simón Bolívar*, 05.07.2011. Dostępne na: <http://uasb.edu.ec/web/catedra-brasil-comunidad-andina>.
- Vaz A. C. (2014). Brazil's Strategic Partnerships: Origins, Agendas, and Outcomes. *ESPO Working Paper 9* (July 2014), 1–19.

Visentini P. (2013). *A projeção internacional do Brasil 1930–2012* (Vol. 1). Rio de Janeiro: Elsevier Campus.

Aneks 19.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015

CAN–Brazil. (1999a). Comunicado de Prensa Comunidad Andina–Brasil. *Brasília*, 26.04.1999. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/2011127213858Q.doc>.

CAN–Brazil. (1999b). Comunicado de la Comunidad Andina y Brasil al finalizar la II Reunión de negociaciones del Acuerdo de Preferencias Arancelarias. *Lima*, 17.05.1999. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/2011127213858Q.doc>.

CAN–Brazil. (1999c). Comunicado de la III Reunión de Negociación del Acuerdo de Preferencias Arancelarias Fijas. *Lima*, 04.06.1999. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/TPD/AND_MER/negotiations/CAN_BRA_III-round_s.pdf.

CAN–Brazil. (1999d). Comunicado de la IV Reunión de Negociación del Acuerdo de Preferencias Arancelarias Fijas. *Brasília*, 26.06.1999. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/TPD/AND_MER/negotiations/CAN_BRA_IVround_s.pdf.

CAN–Brazil. (1999e). Comunicado oficial de la Reunión sobre el Acuerdo de Preferencias Arancelarias Fijas. *Lima*, 03.07.1999. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/TPD/AND_MER/negotiations/CAN_BRAcommunique_s.pdf.

CAN–Brazil. (1999f). Acuerdo de Complementación Económica N° 39 (ACE39). *Lima-Brasília*, 12.08.1999. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DInformativos/SGdi195.pdf>.

CAN. (2005). Decisión 613 del Consejo de Ministros de Relaciones Exteriores y de la Comisión (Asociación con Mersocur-4). *La Paz – Bogotá – Quito – Lima – Caracas*, 07.07.2005. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC613.doc>.

CAN. (2010). Decisión 732 del Consejo de Ministros de Relaciones Exteriores y de la Comisión (Participación de Argentina, Brasil, Paraguay y Uruguay en los órganos, mecanismos y medidas de la Comunidad Andina). *Lima*, 05.02.2010. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC732.doc>.

Strategiczne dokumenty Wspólnoty Andyjskiej w latach 1999–2015

Acuerdo de Integración Subregional Andino (Acuerdo de Cartagena) (Decisión 563). *Cartagena*, 26.05.1969. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DBasicos/DBasico1.doc>.

Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (1999). Lineamientos de la Política Exterior Común (Decisión 458). *Cartagena*, 25.05.1999. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC458.doc>.

Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2000a). Directiva N°1 sobre Política Exterior Común (*Decisión 475*). *Gaceta Oficial No.5*, 03.02.2000. Pobrane z: <http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/decisiones/dec475s.asp>.

Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2000b). Seguimiento de la Política Exterior Común (Decisión 476). *Lima*, 26.04.2000. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/gacetitas/Gace559.PDF>.

Consejo Presidencial Andino. (2000). Decimosegunda Reunión del Consejo Presidencial Andino (*Acta de Lima*). *Lima*, 9–10.06.2000. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_12.doc.

Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2001). Actualización de la Directiva N° 1 sobre formulación y ejecución de la Política Exterior Común (*Decisión 499*). *Valencia*, 22.06.2001. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/documentos/Gacetitas/gace680.pdf>.

Consejo Presidencial Andino. (2001a). Decimotercera Reunión del Consejo Presidencial Andino (*Acta de Carabobo*). *Valencia*, 23–24.06.2001. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/XIIIacta_s.asp.

Consejo Presidencial Andino. (2001b). Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración de Machu Picchu sobre la Democra-

- cia, los Derechos de los Pueblos Indígenas y la Lucha contra la Pobreza (*Declaracion de Machu Picchu*). Lima–Machu Picchu, 28–29.07.2001. Pobrane z: http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/MachuPicchu_s.asp.
- Secretaría General de la Comunidad Andina (SGCAN). (2001). Criterios y pautas para la formulación y ejecución de la Política Exterior Común (Texto unificado de la Directiva No. 1 de la Política Exterior Común) (*Resolución 528*). Lima, 13.07.2001. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/resoluciones/RESO528.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (2002). Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Declaracion de Santa Cruz de la Sierra*). Santa Cruz de la Sierra, 30.01.2002.
- Secretaría General de la Comunidad Andina. (2003). Desarrollo de la Política Exterior Común (*SGdt078_R18*). Lima, 20.06.2003. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DTrabajo/SGdt078_R18.doc.
- Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2003). Creación del Comité Andino de Titulares de Organismos de Cooperación Internacional de la Comunidad Andina (CATOCI) (*Decisión 554*). Quirama, 24–25.06.2003. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisione/DEC554.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (2003). Decimoquarta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración ‘La Renovación del Compromiso Comunitario’ (*Acta de Quirama*). Quirama, 27–28.06.2003. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/BDA/docs/CAN-INT-0012.pdf>.
- Consejo Presidencial Andino. (2004). Decimoquinta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Acta de Quito*). San Francisco de Quito, 12.07.2004. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_15.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (2005). Decimosexta Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Acta de Lima*). Lima, 18.07.2005. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_16.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (2006). Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Declaracion de Quito*). Quito, 13.06.2006. Pobrane z: <http://www.sice.oas.org/Trade/Junac/Dec-Quito.pdf>.

- Consejo Presidencial Andino. (2007). XVII Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Declaracion de Tarija*). Tarija, 14.06.2007. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_17.doc.
- Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2010). Agenda Estratégica Andina (*SG/di935*). Lima, 05.02.2010. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DInformativos/SGdi935.doc>.
- Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores (CAMRE). (2010). Observadores de la Comunidad Andina (Decisión 741). Lima, 22.07.2010. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC741.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (2011a). XVIII Reunión del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Acta de Lima*). Lima, 28.07.2011. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_18.doc.
- Consejo Presidencial Andino. (2011b). Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino – Declaración (*Declaración de Bogotá*). Bogotá, 08.11.2011. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Presidencial/CP_EXTRA_4.pdf.
- Secretaría General de la Comunidad Andina (SGCAN). (2013a). Informe de Gestión: Mayo 2010 – Febrero 2013 (*SG/di993*). Lima, 21.02.2013. Pobrane z: http://www.iri.edu.ar/images/Documentos/CENSUD/boletines/37/informe_comunidad_andina.pdf.
- Secretaría General de la Comunidad Andina (SGCAN). (2013b). El Nuevo Regionalismo Latinoamericano y la Comunidad Andina: Convergencias y Espacios de Acción Conjunta (*SG/di996*). Lima, 16.04.2013. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/documentos/DInformativos/SGdi996.pdf>.

Strategiczne dokumenty Brazylii w latach 1996–2015

- Presidência da República do Brasil. (1996). Política de Defesa Nacional. Brasília, Planalto, 1996. Pobrane z: <http://www.biblioteca.presidencia.gov.br/publicacoes-oficiais/catalogo/fhc/politica-de-defesa-nacional-1996.pdf>.
- Plano Plurianual para o período 1996–1999 (*PPA 1996–1999; Plano 'Brasil em Ação'*). Brasília, Itamaraty Brasil, 1996. Pobrane z: <http://dc.itamaraty.gov.br/imagens-e-textos/revista1-mat2.pdf>.

- Plano Plurianual para o período 2000–2003 (*PPA Federal 2000–2003; Plano ‘Avança Brasil’*). Brasília, Ministério do Planejamento, Desenvolvimento e Gestão, 2000. Pobrane z: <http://bibspi.planejamento.gov.br/handle/identem/530>.
- Plano Plurianual para o período 2004–2007: Mensagem Presidencial (*PPA Federal 2004–2007; Plano ‘Brasil de Todos’*). Brasília, Ministério do Planejamento, Desenvolvimento e Gestão, 2004. Pobrane z: http://bibspi.planejamento.gov.br/bitstream/handle/identem/539/PPA_2004_2007_PL_MensagemPresidencial.pdf.
- Presidência da República do Brasil. (2005). Política de Defesa Nacional (Decreto nº 5484 de 30 de junho de 2005). Brasília, Planalto, 30.06.2005. Pobrane z: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2005/decreto/d5484.htm.
- Presidência da República do Brasil. (2008). Estratégia Nacional de Defesa: Paz e segurança para o Brasil (Decreto nº 6703 de 18 de dezembro de 2008). Brasília, Planalto, 18.12.2008. Pobrane z: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2007-2010/2008/decreto/d6703.htm.
- Plano Plurianual para o período 2008–2011: Mensagem Presidencial (*PPA 2008–2011; Plano Desenvolvimento com Inclusão Social e Educação de Qualidade*). Brasília, Ministério do Planejamento, Desenvolvimento e Gestão, 2008. Pobrane z: http://www2.camara.leg.br/orcamento-da-uniao/leis-orcamentarias/ppa/2008-2011/PPA%202008-2011/proposta/texto_pl.pdf.
- Brazil Defence White Paper – Livro Branco de Defesa Nacional (LBDN) 2012. Brasília, Ministério da Defesa, 2012. Pobrane z: https://www.defesa.gov.br/arquivos/estado_e_defesa/livro_branco/lbdn_2013_ing_net.pdf.
- Plano Plurianual para o período 2012–2015 (*PPA 2012–2015; Plano Mais Brasil*). Brasília, Ministério do Planejamento, Desenvolvimento e Gestão, 2008. Pobrane z: http://www.planejamento.gov.br/secretarias/upload/arquivo/spi-1/ppa-1/2013/130612_rel_aval_2013_vol_1.pdf.
- Plano Plurianual para o período 2016–2019 (*PPA 2016–2019; Plano Desenvolvimento, Produtividade e Inclusão Social*). Brasília, Ministério do Planejamento, Desenvolvimento e Gestão, 2008. Pobrane z: <http://www.planejamento.pr.gov.br/arquivos/File/PPA20162019.pdf>.

Bartłomiej Różycki

20. Together we CAN!... or CAN'T?

Zagrożone *détente* pomiędzy Wspólnotą Andyjską i Chile oraz (utracone) szanse na partnerstwo strategiczne

Abstract: Having returned to the idea of Andean integration after leaving the Community in 1976, Chile was seeking opportunities to – as president Michelle Bachelet said – come back to the place which they never should have left. Santiago hoped to enhance its concept of open regionalism, which would make it possible for the region and the outside states to gain benefits from broadly established economic liaisons. On the other hand, it was believed that Chile's participation in the CAN would be mutually beneficial. Nevertheless, the initial enthusiasm has faded as Chilean ambitions regarding its position in a broader regional and global context strongly contrasted with the status of the CAN, which is struggling with its internal cohesion problems and lack of detailed vision regarding future strategic goals. This all made the concept of strategic partnership between Chile and the CAN fail to meet the parties' expectations.

Keywords: Andean Community, Chile, strategic partnership, cooperation willingness, cooperation sustainability

1. Wprowadzenie

Chile należało do państw, które w 1969 roku były sygnatariuszami Paktu Andyjskiego, stanowiącego zaczątek organizacji tworzonej przez Boliwię, Ekwador, Kolumbię oraz Peru. Piąty członek tego porozumie-

nia zrezygnował ze współpracy ze względu na odmienną strategię gospodarczą: po przejściu władzy w Chile przez juntę generała Augusto Pinocheta kraj ten przeorientował się na paradygmat ekonomii neoliberalnej, stojącej w sprzeczności z tendencjami panującymi w pozostałych integrujących się krajach andyjskich. Nawet po upadku dyktatury wojskowej Chile przez wiele kolejnych lat pozostawało osamotnione wobec procesów integracyjnych zachodzących na kontynencie. Powrót do współpracy ze Wspólnotą Andyjską na początku XXI wieku stanowił jedną z prób odwrócenia tego trendu, pozwalającą zacieśnić współpracę i wciągnąć kraje regionu we własną strategię budowania pozycji w świecie.

Celem rozdziału jest zidentyfikowanie czynników, które w relacji CAN–Chile przyczyniły się do powstania sytuacji, gdy mimo pozornej znacznej gotowości do budowania partnerstwa współpraca okazała się słabo ugruntowana, pozbawiona szczególnie silnych powiązań. Wykazała się ona niezbyt wielką konwergencją celów obu partnerów, a zarazem towarzyszyły jej działania sugerujące brak wzajemnego zaufania między stronami. W badaniach zastosowano metody mieszane (*mixed methods research*, MMR), a zatem podejście zakładające zintegrowane użycie metod ilościowych i jakościowych. Przede wszystkim wykorzystano ilościową i jakościową analizę treści, analizę narracji strategicznych oraz analizę statystyczną.

2. Gotowość do współpracy

Jako początek partnerstwa należy uznać rok 2004 (grudzień), kiedy to Chile po dekadach przerwy powróciło do Wspólnoty Andyjskiej w roli obserwatora (*País Observador*; SG CAN, 2004a). Poziom relacji został podniesiony raz, w roku 2006, gdy Chile została nadana ranga członka stowarzyszonego (*País Miembro Asociado*; MRE Chile, 2009a). Kluczowym dokumentem owego podniesienia relacji była decyzja 645 Andyjskiej Rady Ministrów Spraw Zagranicznych z 20 września 2006 roku, która opierała się na wcześniej wystosowanym zaproszeniu oraz pozytywnej odpowiedzi na nie prezydent Chile Michelle Bachelet (Consejo

Presidencial Andino, 2006; Consejo Andino de MRE 2006; SG CAN 2006f). Był to więc dokument jednostronnie wydany przez organizację, za którego ostateczną akceptację należy uznać wystąpienie Bachelet na szczycie CAN w Tarija, w Boliwii, 14 lipca 2007 roku. To tam prezydent oznajmiła, że „Chile są krajem andyjskim” (SG CAN, 2007b). Pomiijając zatem historyczne doświadczenia końca lat 60., a następnie 70., generalna długość współpracy CAN–Chile do 2015 roku wynosi 11 lat, samo zaś partnerstwo liczy dziewięć lat.

Podstawę partnerstwa stanowi wydane przez CAN zaproszenie (wspomniana decyzja 645), które – po jego przyjęciu przez Chile – pociągnęło za sobą dokument uzupełniający o charakterze wykonawczym (decyzja 666 o uczestnictwie Chile w organach, mechanizmach i środkach CAN z 8 czerwca 2007; Consejo Andino de MRE, 2007), doprecyzowujący charakter współpracy (wymieniono w nim 13 głównych tematów działania, osiem obszarów współpracy oraz 25 organów i instytucji, do prac których Chile zostało zaproszone). Współpraca została wzmocniona i skonkretyzowana w kolejnych latach poprzez dokumenty związane z powołaniem i funkcjonowaniem komisji mieszanej¹: plany działań oraz deklaracje (SG CAN, 2006a; SG CAN 2007d). Jako że brak dwustronnej umowy kształtującej ramy partnerstwa, to właśnie na tych dwóch typach dokumentów oparta jest relacja. Ich liczba jest przy tym bardzo mała: jedynymi dowodami realnej współpracy jest akt założycielski komisji mieszanej oraz dokumenty związane z jej trzema spotkaniami (SPG, 2018a). Poza tym została wydana niewielka ilość dokumentów trójstronnych, podpisanych wspólnie z członkami Mercosuru (Consejo Andino de MRE, 2001).

Decyzja 666, która stanowiła rozwinięcie zapoczątkowującej partnerstwo decyzji 645, wskazała aż 13 domen obustronnego zainteresowania, które w kolejnych latach zostały zsyntetyzowane i pogrupowane

---

¹ Należy tu zaznaczyć, że podobnie jak w przypadku decyzji o nadaniu Chile statusu członka stowarzyszonego, tak i powołanie komisji mieszanej stanowiło jednostronną decyzję, podjętą przez ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich CAN, do której Chile następnie przyjęło zaproszenie, sygnując wraz z wyżej wymienionymi dokument założycielski tego ciała (*Acta de Constitución de la Comisión Mixta*).

w sześć kategorii: rozwój społeczny (tej domenie poświęcono najwięcej uwagi), migracje i praca, kwestie polityczne, kwestie środowiskowe, stosunki zewnętrzne oraz sprawy ekonomii i handlu (Consejo Andino de MRE, 2007; SG CAN 2006a; SG CAN 2009a). Partnerstwo zostało zatem zbudowane w oparciu o szeroką gamę domen.

2.1. Konwergencja celów strategicznych

Analiza konwergencji celów strategicznych na podstawie uni- oraz bi-lateralnych dokumentów (zob. aneks 20.1.) wydanych w okresie funkcjonowania partnerstwa wykazała, że lista celów strategicznych obu stron charakteryzuje się zbliżoną liczbą wszystkich ich typów: udało się wyodrębnić po tyle samo (pięć) celów pokrywających się i konkurencyjnych, a minimalnie mniej (cztery) celów komplementarnych.

Tabela 20.1. Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chile w latach 2006–2015

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Chile		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
1	Poprawa statusu CAN na świecie	13,77%	1	Poprawa statusu Chile na świecie	19,23%
2	Wzmacnianie wewnętrznej tożsamości CAN	9,31%	2	Wzmacnianie procesu integracji w Ameryce Łacińskiej	12,55%
3	Zacieśnianie współpracy z Unią Europejską	5,30%	3	Poprawa globalnej obecności Ameryki Łacińskiej	5,45%
4	Wzmacnianie procesu integracji w Ameryce Łacińskiej	3,22%	4	Zacieśnianie współpracy CAN–Chile	4,95%
5	Rozwój wspólnej infrastruktury i telekomunikacji	2,99%	5	Zacieśnianie współpracy z innymi aktorami Ameryki Łacińskiej	4,61%
6	Wzmacnianie integracji kulturowej	2,75%	6	Zacieśnianie współpracy z regionem Azji i Pacyfiku	2,88%
7	Zacieśnianie współpracy CAN–Chile	2,37%	7	Rozwój wspólnej infrastruktury i telekomunikacji	2,49%

Tabela 20.1. cd.

Cele strategiczne Wspólnoty Andyjskiej			Cele strategiczne Chile		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
8	Wzmacnianie polityki wspólnego bezpieczeństwa	2,25%	8	Zacieśnianie współpracy z Unią Europejską	0,20%
9	Zacieśnianie współpracy z regionem Azji i Pacyfiku	0,87%	9	Zacieśnianie współpracy z USA i Kanadą	0,13%
10	Zacieśnianie współpracy z innymi aktorami Ameryki Łacińskiej	0,59%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 20.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Cele pokrywające się wiążą się z zasadniczymi celami istnienia samego partnerstwa. Obie jego strony dążą zatem – co oczywiste – do współpracy dwustronnej, w tym do rozwijania w regionie dwóch wspólnych polityk sektorowych: związanej z energetyką oraz z infrastrukturą i telekomunikacją. Równie oczywiste jest ich dążenie do zacieśniania procesów integracji latynoamerykańskiej. Ponadto pokrywający się cel stanowi kooperacja z Unią Europejską. Dzięki zaangażowaniu Chile w tę sferę członkowie CAN zyskali nowe możliwości, ponieważ mogą korzystać z dużo bardziej zaawansowanych kontaktów i doświadczeń zebranych wcześniej przez to państwo (Rodríguez, 2009, s. 95).

Do celów komplementarnych należą przede wszystkim dążenia Chile do zacieśniania więzi z innymi aktorami w Ameryce Łacińskiej oraz do zwiększenia globalnej obecności tego regionu w świecie. Nie znajdują one odbicia w dokumentach bilateralnych – CAN jako organizacja słabo artykułująca swoją obecność poza subregionem andyjskim nie wyraża zainteresowania współpracą na tak szerokim polu, co potwierdza tezę o niekompatybilności ambicji Chile z tymi wyrażanymi przez większość latynoskich inicjatyw integracyjnych (Rohter, 2004). Z drugiej strony w dokumentach dwustronnych widoczny jest inny priorytet chilijskiej polityki – zacieśnianie współpracy z Azją i Pacyfikiem. Jest to dowód na realizowanie poprzez CAN celów dyplomacji Santiago. Obie strony poświęcają nieco uwagi współpracy z USA (cza-

sem wspólnie z Kanadą), lecz nie integrują swoich działań w tym zakresie – szczególnie w przypadku CAN widać, że podejmowanie przez Wspólnotę tego tematu wynika raczej z niemożności zignorowania silnego aktora, który wywiera znaczący wpływ na cały region, niż z faktycznego kreowania polityki w oparciu o niego.

Cele kompatybilne i konkurencyjne wiążą się z poszukiwaniem przez każdego z aktorów własnej roli w świecie i podnoszenia swojego statusu, w przypadku CAN również kreowania własnej tożsamości i integracji z tym związanej. Co do zasady cele takie są drugiej stronie obojętne, choć można dopatrywać się w nich aspektu rywalizacji, gdy Chile współtworzy inicjatywy rozbijające jednomyślność członków CAN oraz próbuje włączyć część z nich w ramy współpracy wykraczające poza region (Bernal-Meza, 2015, s. 2)².

Poruszane przez obie strony zagadnienia są w większości (pięć spośród ośmiu) komplementarne.

Tabela 20.2. Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chile w latach 2006–2015

Zagadnienia Wspólnoty Andyjskiej			Zagadnienia Chile		
pozycja	nazwa	wyrazistość	pozycja	nazwa	wyrazistość
1	Wewnętrzne problemy instytucjonalne	21%	1	Umocnienie pokoju	25%
2	Prawa człowieka i prawa obywatelskie	12%	2	Umocnienie demokracji	11%

² Mowa tu przede wszystkim o Sojuszu Pacyfiku (*Alianza del Pacífico*), utworzonym z inicjatywy Peru przy współudziale Chile, Kolumbii i Meksyku. Celem tego bloku jest stworzenie obszaru wolnego obrotu dóbr, usług, kapitału i osób oraz stawianie na wzrost jako sposób walki z nierównością. Stanowi on więc porozumienie państw uznających doktrynę neoliberalną. Sojusz określany jest jako wyraz niezadowolenia grupy istotnych państw z innych modeli integracji, takich jak Mercosur, ALBA czy właśnie CAN. Inicjatywa ta stanowi również zagrożenie dla tych starań, jest bowiem zorientowana w dużej mierze nie na zacofany region Ameryki Łacińskiej, lecz na rozwinięte bądź rozwijające się państwa azjatyckie i zrywa w ten sposób z dominującymi do tej pory koncepcjami integracji panamerykańskiej (Robledo, 2014, s. 111; Bernal-Meza, 2015, s. 2–4).

Tabela 20.2. cd.

Zagadnienia Wspólnoty Andyjskiej			Zagadnienia Chile		
<i>pozy- cja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>	<i>pozycja</i>	<i>nazwa</i>	<i>wyrazi- stość</i>
3	Ochrona środowiska	10%	3	Prawa człowieka i prawa obywatelskie	5%
4	Promowanie biznesu	7%	4	Wewnętrzne problemy instytucjonalne	3%
5	Walka z działalnością przestępczą	3%	5	Ochrona środowiska	1%
6	Umacnianie demokracji	3%			
7	Zdrowie	1%			
8	Umacnianie pokoju	1%			

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych (zob. aneks 20.1.); pełne wyniki analizy są dostępne online (SPG, 2018c).

Obie strony zainteresowane są prawami człowieka, ochroną środowiska oraz zwalczaniem przestępczości, choć CAN artykułuje te zainteresowania zdecydowanie mocniej. Największa zbieżność dotyczy wzmacniania demokracji, przede wszystkim w regionie. Podkreślanie wagi tego zagadnienia leży w interesie CAN, jako że właśnie jeden z jej członków – Boliwia – zmaga się z problemem niestabilności ładu demokratycznego. Z kolei dla Chile jest to element czynienia z całego regionu atrakcyjniejszego partnera dla reszty świata. Jako konkurencyjne można zakwalifikować kwestie związane ze wzmacnianiem pokoju: temat ten jest rzadko poruszany przez CAN, a w dokumentach dwustronnych zupełnie nie znajduje odzwierciedlenia. Przez Chile z kolei jest on eksponowany jako nader ważny – wynika to zarówno z wartości deklarowanych przez Santiago, jak i faktu, że zagadnienie to ma praktyczne przełożenie na spory graniczne na styku Chile, Peru i Boliwii – sprawy, do której CAN ma ambiwalentny stosunek (van der Ree, 2010, s. 209–218).

2.2. Konwergencja ról strategicznych

Analiza PIPR wykazała relatywnie niski poziom asymetrii w omawianej relacji (SPG, 2018c), co sugeruje, że relacja ta jest mało korzystna, jeśli chodzi o gotowość do współpracy.

Przypadek CAN–Chile został wybrany w celu analizy relacji partnerów o zbliżonym znaczeniu, zarówno jeśli chodzi o status, jak i rodzaj potęgi. Obaj partnerzy posiadają status mniejszej potęgi regionalnej, jednakże Chile jest zwykle określane jako *middle power*, a więc państwo niebędące wielką potęgą, lecz zdolne do odgrywania istotnej roli w regionie (Evans, 2011; Jordaan, 2017; Strodtzoff, 2014, s. 97–122). Rodzaj potęgi również jest zbliżony, choć kwestia ta wymaga omówienia, ponieważ w przypadku CAN jest on dyskusyjny i waha się między *structural power*, *normative power* oraz *soft power*. Na rzecz tego pierwszego określenia przemawia rozbudowana struktura organizacji i prawny dorobek wspólnotowy (wzorowany na prawie Unii Europejskiej) oraz fakt, że do pewnego stopnia Wspólnota potrafiła zaangażować w swoje działania innych aktorów, czego przejawem jest obecność członków stowarzyszonych (Argentyna, Brazylia, Chile, Paragwaj i Urugwaj) oraz państw obserwatorów (Hiszpania, Meksyk, Panama) (Aguirre Ochoa, 2014, s. 3). Fakt, że CAN stanowi wraz z Mercosurem fundament Unii Narodów Południowoamerykańskich (UNASUR) – choć to ta druga organizacja, a w szczególności należąca do niej Brazylia jest motorem napędowym (González Arana, 2008, s. 172) – potwierdza tę argumentację (Beltrán Mora, 2013, s. 75–77). O potędze normatywnej świadczy wykorzystywanie przez CAN określonych norm związanych z regionalną tożsamością i integracją oraz komplementarnością partnerów. Z drugiej strony, biorąc pod uwagę faktyczny wpływ CAN na wydarzenia w regionie, należałoby zaliczyć ją do *soft power*. Posiada ona charakterystyczne dla tego typu potęg zdolności do kreowania swojej atrakcyjności dla innych aktorów, tworzenia wspólnych programów i polityk sektorowych, wreszcie pozyskiwania funduszy od silniejszych podmiotów (SG CAN, 2010b). Z kolei Chile jest aktorem niewątpliwie wykorzystującym w swojej dyplomacji instrumenty charakterystyczne dla *soft power*. Kraj ten określan jest jako

„rozwijające się państwo z wyższej klasy średniej” – państwo o średnim potencjale, który jednak umiejętnie wykorzystuje, osiągając tempo rozwoju nieporównywalne z innymi krajami regionu (Garcia, 2013, s. 16). Wskaźniki wpływu kształtują przeważającą pozycję organizacji (SPG, 2018c).

Niewątpliwie omawiane partnerstwo określić należy jako sąsiedzkie: zarówno Chile, jak i państwa członkowskie CAN należą do tego samego regionu, którym jest Ameryka Łacińska. Chile graniczy z dwoma z czterech członków CAN: Peru i Boliwią. Mimo bliskości geograficznej wzajemna obecność dyplomatyczna stoi u obu partnerów na niskim poziomie. Chile posiada co prawda ambasady we wszystkich państwach członkowskich CAN poza Boliwią (która zerwała stosunki dyplomatyczne w związku z konfliktem dotyczącym dostępu do Oceanu Spokojnego w 1978 roku) (Sánchez, 2010, s. 33), brakuje jednak wymiany wzajemnych przedstawicieli z CAN traktowanym jako całość – nie ma reprezentanta CAN przy Chile oraz Chile przy CAN.

Mimo znaczących zmian, jakie zaszły w ostatniej dekadzie, Chile i CAN są dla siebie ważnymi partnerami handlowymi. Bilans handlu CAN z Chile zmieniał się znacząco: do 2004 roku był ujemny dla organizacji międzynarodowej, a od nawiązania bliższej współpracy podnosił się, by w 2011 roku osiągnąć poziom 1,9 mld dolarów na korzyść Wspólnoty Andyjskiej (SG CAN, 2012a). Handel bilateralny Chile z poszczególnymi członkami CAN jest dość znaczący, jednak sama Wspólnota jako blok ekonomiczny nie jest tutaj traktowana przez Chile jako osobny podmiot. Możemy więc tu mówić jedynie o wymianie handlowej między Chile a członkami CAN, a nie między Chile a Wspólnotą Andyjską. Zgodnie z założeniami projektu nie stanowi ona zatem o wzajemnej ekonomicznej obecności (World Integrated Trade Solution, 2016).

Chile przejawia umiarkowaną aktywność, jeśli chodzi o politykę społeczno-ekonomiczną w regionie. W 2006 roku został powołany fundusz na rzecz walki z głodem i biedą (*Fondo Chile contra el Hambre y la Pobreza*). W połowie 2015 roku została ogłoszona nowa polityka współpracy międzynarodowej, realizowana poprzez Agencję ds. Współpracy Międzynarodowej i Rozwoju AGCID (*Agencia Chilena de Cooperación*

Internacional para el Desarrollo), stawiająca sobie za cel wyrównywanie dysproporcji społeczno-ekonomicznych i umacnianie demokracji. Dla wszystkich tych programów region Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a zatem również CAN, stanowi priorytetowy obszar działania. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że w projektach realizowanych przez AGCID Wspólnota Andyjska nie jest traktowana jako osobny podmiot. Projekty realizowane są z wybranymi państwami w formułach dwu-, trój- lub wielostronnych (Herrera, 2014). Wspólnota Andyjska, jako organizacja skupiona zasadniczo jedynie na działalności wewnętrznej, nie jest inicjatorem żadnych tego typu programów skierowanych do Chile.

W analizie narracji strategicznych trudno jest – poza największymi ogólnikami – mówić w odniesieniu do partnerstwa CAN i Chile o realizacji wspólnej wizji świata. Wspólnota Andyjska to jedna z wielu inicjatyw integracji państw Ameryki Łacińskiej, poza regionem interesuje się ona głównie współpracą z UE i ewentualnie z USA. Chile nie identyfikuje się z tym kierunkiem, szuka swojego miejsca w szerszym kontekście, patrząc przy tym na region Azji i Pacyfiku. Priorytety sformułowane podczas prezydentury Sebastiana Piñery mocno kontrastują z zasadami, na których opiera się polityka państw andyjskich. Zasadnicze różnice między państwami członkowskimi utrudniają nakreślenie spójnej wizji świata całego CAN, jednak z całą pewnością nie jest to blok nastawiony wolnorynkowo, raczej protekcyjnie, a więc zupełnie odwrotnie niż Chile (Rojas, Terán, 2016). Podczas gdy Santiago w stosunkach międzynarodowych stawia na prawo międzynarodowe (Briones, Dockendorff, 2015, s. 124), stabilność regionu i wzmocnienie jego pozycji w świecie, CAN chce po prostu integracji i wspólnych polityk sektorowych. Wszystko to odbija się na wzajemnym postrzeganiu swojej roli. Jak dowiodła tego już analiza konwergencji celów, Chile widzi w CAN tylko środek do realizacji szerzej zakrojonej strategii. CAN zaś wiązał początkowo z partnerstwem z Chile znaczne nadzieje³, lecz

³ Alfredo Fuentes, pochodzący z Kolumbii był sekretarz generalny CAN, przyznał w sierpniu 2006 roku, że „[s]towarzyszenie z Chile oznacza, iż Wspólnota Andyjska może bardziej skupić się na regionie Pacyfiku. Co jeszcze ważniejsze, pozwala to na dalszą integrację na płaszczyźnie ekonomicznej, politycznej i społecznej.

brak spójności organizacji doprowadził do bardzo ograniczonych praktycznych rezultatów.

3. Zaufanie

Analizując poziom zaufania w relacji CAN i Chile, można dostrzec symptomy pewnych problemów, które sugerują porażkę owego partnerstwa. Pod względem promowania wzajemnego zrozumienia współpraca ta okazuje się mało intensywna. Żadnej ze stron nie udało się powołać jakiejś instytucji celem propagowania informacji o partnerze, ani stworzyć inicjatyw mających na celu przybliżanie kultury partnera bądź propagowanie informacji na jego temat. Ponieważ partnerzy pochodzą z tego samego kręgu kulturowego, kwestia ustosunkowania się do ewentualnych różnic w tym zakresie nie jest analizowana.

Podczas badania partnerstwa Chile ze Wspólnotą Andyjską nie zaobserwowano natomiast gaf wynikających z niedostatecznego wzajemnego zrozumienia. Sebastian Piñera, prezydent Chile w latach 2010–2014, znany był z wielu kontrowersyjnych wypowiedzi i lapsusów, które zostały określone po hiszpańsku wspólnym mianem *piñericosas*, analogicznie do „buszizmów” autorstwa byłego prezydenta USA (Cambio21, 2011a, 2011b). Przykładowo, gdy z wizytą w Chile przebywał peruwiański prezydent Ollanta Humala, Piñera zaskoczył go stwierdzeniem, iż sam jest w prostej linii potomkiem dawnego cesarza Inków (Peru 2010). Niezręczności te wynikały jednak z indywidualnych cech Piñery, nie zaś z niezajomości przez chilijską dyplomację kultury bądź zwyczajów państw andyjskich.

Udział obu partnerów w procesie decyzyjnym dotyczącym zakresu stosunków nie jest równy. Status obserwatora został jednostronnie nadany Chile w 2004 roku przez Radę Ministrów Spraw Zagranicznych (*Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores*). Decyzja ta stanowiła odpowiedź na złożony przez Chile wniosek (SG CAN, 2004a).

Relacje z Chile są ważne, pozwalają wyobrazić sobie wspólną przyszłość na drodze do Unii Narodów Południowoamerykańskich” (Council on Hemispheric Affairs, 2007).

Również w przypadku podniesienia poziomu relacji i przyznaniu Chile statusu członka stowarzyszonego stosowne zaproszenie zostało wystosowane przez prezydentów (w przypadku Boliwii – wiceprezydenta) państw członkowskich CAN (Consejo Presidencial Andino, 2006), a po uzyskaniu pozytywnej odpowiedzi ze strony Chile (SG CAN, 2007b, 2007c) Rada Ministrów SZ wydała jednostronną decyzję (645) o nadaniu owego statusu. Również na mocy jednostronnej decyzji (666) została określona lista instytucji i organów CAN stanowiących swego rodzaju menu, spośród których Chile mogło wybrać zagadnienia je interesujące (MRE Chile, 2009a; Consejo Andino de MRE, 2006, 2007)⁴. Wynika z tego, że Wspólnota Andyjska w stosunkach z Chile stosuje wykształcone wcześniej w jej ramach rozwiązania prawne i w odpowiedzi na pozytywne sygnały ze strony partnera wydaje jednostronne decyzje prowadzące do realizacji wspólnej woli. Z kolei Chile w swoich relacjach z CAN dopasowuje się do ustalonych przez organizację międzynarodową norm i poddaje się jej reżimowi prawnemu, choć w praktyce politycznej nie oznacza to bynajmniej podrzędności tego partnera w bilateralnej relacji.

Obserwowane były działania oznaczające podważanie interesów partnera. Kwestią, w której interesy członków omawianego partnerstwa są przeciwstawne, są spory graniczne, jakie z Chile prowadzą obaj jego andyjscy sąsiedzi – Peru oraz Boliwia. Problem ten istnieje już od zakończenia wojny na Pacyfiku w 1883 roku, której najważniejszym skutkiem była utrata przez Boliwię dostępu do oceanu, i powraca co jakiś czas z nową intensywnością, będąc zarzewiem nowych konfliktów. Choć realne interesy ekonomiczne przede wszystkim pomiędzy Peru a Chile pozwalały kontynuować współpracę mimo głośnych konfrontacji politycznych, elity władzy w Limie stosowały antychilijski

---

⁴ Należy nadmienić, że warunkiem koniecznym do wydania pozytywnej decyzji było uprzednie podpisanie przez Chile układów handlowych z każdym z czterech państw członkowskich CAN (SG CAN, 2006c). Formuła członkostwa stowarzyszonego została stworzona w 1997 roku w związku z obawą o wystąpienie Peru pod rządami Fujimoriego ze Wspólnoty. Postanowiono wówczas stworzyć możliwość pozostania w niej bez konieczności akceptowania wszystkich zawartych od 1969 roku ustaleń (Vidal, 2006).

dyskurs na potrzeby wewnętrzne, podobnie jak Boliwia łącząc zarzuty związane ze współczesnymi wolnorynkowymi tendencjami dominującymi w Santiago z XIX-wiecznym ekspansjonizmem Chile. W 2007 roku późniejszy prezydent Peru Ollanta Humala stwierdził: „Chcę doprowadzić do zatrzymania chilijskich inwestycji. Co oznacza być wrogiem Chile? To znaczy być dobrym Peruwianczykiem, nic więcej” (van der Ree, 2010, s. 213–214). Rok później Peru rozpoczęło sprawę przed Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości w Hadze. Ostateczne rozstrzygnięcie z 2014 roku, zaakceptowane przez obie strony, nie przyniosło znaczących zmian, oznaczało jednak zakończenie budzącego emocje sporu, a zarazem przeszkody w rozwijaniu dwustronnych relacji, przede wszystkim gospodarczych (Escritt, O'Brien, 2014; BBC 2014; International Court of Justice (2008–2012)). Choć problem ten przez lata kładł się cieniem na współpracy regionalnej, CAN okazał się niezdolny do odegrania znaczącej roli w jego rozwiązywaniu. W 2005 roku sekretarz generalny CAN Allan Wagner (Peruwianczyk) oznajmił, iż choć istniały możliwości zaangażowania się Wspólnoty Andyjskiej w sprawę, uważana była ona za dwustronny spór chilijsko-boliwijski. CAN nie była więc stroną tego sporu i w tym sensie można powiedzieć, że organizacja nie podważała interesów swojego partnera (SG CAN, 2005a, 2005b)⁵.

Z drugiej jednak strony działania, które można określić jako podważanie interesów partnera, prowadziło Chile. Mimo początkowo demonstrowanego entuzjazmu Santiago nie okazało faktycznego przywiązania do koncepcji integracji andyjskiej. Obserwuje się, że „jest zainteresowane partnerstwem strategicznym z południowoamerykańskimi krajami Pacyfiku celem mierzenia się z wyzwaniem związanym z handlem z rejonem Azji i Pacyfiku, a w szczególności z Chinami” (Vidal, 2006, s. 29). Posiadając status członka stowarzyszonego zarówno z CAN, jak i z Mercosurem, starało się czerpać korzyści z funkcjono-

---

⁵ Jest to zaledwie jeden z przykładów na to, że zbliżenie Chile z CAN postrzegane jest bardziej na poziomie między państwowym niż jako relacja państwo – organizacja. Znamienne w tym wypadku są wypowiedzi sekretarza generalnego CAN mówiącego w tym kontekście o peruwiańsko-chilijskim partnerstwie strategicznym i ogólnie wychodzenie raczej z pozycji przedstawiciela Peru, a nie organizacji (SG CAN 2006c).

wania w ramach dwóch bloków ekonomicznych. Chile sprzyjało scenariuszowi, w którym rosnąca wymiana ekonomiczna przeważa nad różnicami politycznymi, i wydaje się, że może w tym względzie liczyć w pewnym stopniu na wsparcie ze strony Peru. Dążenia do skierowania wysiłków wszystkich państw regionu w stronę liberalizacji handlu stanowią jednak zarazem promocję indywidualnych interesów Chile (Council on Hemispheric Affairs, 2007). Problemy wewnętrzne CAN jako bloku państw nie stanowią zatem problemu dla Chile, a niektóre działania uznać można wręcz za podważające tę koncepcję integracji.

4. Ugruntowanie współpracy

W kwestii ugruntowania partnerstwa CAN–Chile należy wskazać, że jest ono nieograniczone czasowo. Ponadto wszelkie cele stawiają na ciągłą współpracę i poszukiwanie nowych rozwiązań oraz dróg rozwoju (przykładowo decyzja 645 mówi o okresowej ewaluacji osiągnięć stowarzyszenia celem pogłębiania relacji), lecz zarazem charakteryzuje je niski stopień zaangażowania (Consejo Andino de MRE, 2006).

W kwestii jednostronnego zaangażowania instytucjonalnego Dyrekcja Wielostronnej Integracji Regionalnej (*Dirección de Integración Regional Multilateral*, DIREM) (MRE Chile, 2015) chilijskiego MSZ wskazuje na CAN jako jedno z pól swojego zaangażowania, natomiast przeprowadzone badania nie pozwoliły stwierdzić podobnego zaangażowania ze strony CAN. Brak jest przedstawicielstw dyplomatycznych czy innych politycznych lub finansowych instytucji powołanych z myślą o partnerstwie. Na mocy omawianej już decyzji 666 Chile zostało zaproszone do współpracy w ośmiu obszarach, spośród których wzięło faktyczny udział w pięciu inicjatywach (Comunidad Andina, 2018). Nie udało się jednak stwierdzić stopnia zaangażowania Chile w te aktywności.

W kwestii problemów wewnętrznych partnerstwa należy zaznaczyć przede wszystkim, że obecne partnerstwo CAN–Chile stanowi niejako wznowienie współpracy, jaka miała miejsce przed rokiem 1976, a zarazem zażegnanie kryzysu, którego rezultatem było wyjście Chile z Paktu Andyjskiego w okresie dyktatury Pinocheta. Na posunięcie takie

wpłynęły jednak przyczyny o charakterze bardziej ekonomicznym niż politycznym. Chile podważyło decyzję 24 z 1970 roku, ograniczającą możliwość działania na terenie państw andyjskich firm zagranicznych. W kolejnych dekadach sposób myślenia o ekonomii zmienił się jednak, a przeobrażenie sytuacji politycznej Chile pozwoliło na odnowienie relacji. Pomiędzy 1993 a 1998 rokiem doszło do podpisania przez Santiago układów ekonomicznych ze wszystkimi państwami członkowskimi CAN. Ponadto kolejny kryzys, który zagroził wyjściem Peru z organizacji, doprowadził do wykształcenia przez CAN nowej formuły członkostwa stowarzyszonego, która została wykorzystana w relacjach z Chile (Olaechea, 2006; Vidal, 2006). To rozwiązanie trwającego 30 lat kryzysu świadczy o zdolności obu stron do przezwyciężenia wewnętrznych napięć.

CAN wykazał się lojalnością wobec problemów wewnętrznych Chile, składając oficjalne kondolencje w związku z takimi wydarzeniami, jak trzęsienia ziemi w 2010 i 2015 roku oraz śmierć byłego ministra spraw zagranicznych (SG CAN, 2010a, 2015, 2011b). Prezydenci państw członkowskich CAN wyrazili też zainteresowanie problemami zdrowotnymi córki prezydent Chile (SG CAN, 2007b). Z drugiej strony Chile wykazało się lojalnością wobec CAN w kwestiach o donośniejszym znaczeniu politycznym: powracając do Wspólnoty jako członek stowarzyszony, liczyło, że pomoże wznowić negocjacje bloku z Unią Europejską, które rozpoczęły się w 2003 roku, lecz utknęły w martwym punkcie w związku z odmiennością polityki prowadzonej przez poszczególne kraje andyjskie. Niewątpliwie zaangażowanie Chile, które było na dużo bardziej zaawansowanym stopniu relacji z UE, przyczyniło się do poprawy atmosfery negocjacji i ich wznowienia, jednak nie doprowadziło do sukcesu, jakim byłoby zawarcie porozumienia między obydwoma blokami (Council on Hemispheric Affairs, 2007; Rodríguez, 2009, s. 95).

4.1. Wyjątkowe powiązania

Dla pełnej oceny stanu partnerstwa ważne jest stwierdzenie, czy pomiędzy partnerami występują szczególne powiązania, takie jak więzi per-

sonalne lub wspólne doświadczenia oraz wartości. W analizie tej trzeba przede wszystkim zwrócić uwagę na Michelle Bachelet. Prezydent Chile w latach 2006–2010 i ponownie od 2014 roku swoją koncyliacyjną postawą zyskała sporą popularność i sympatię innych przywódców w regionie, czego skrajnym przejawem były dobre układy z prezydentem Wenezueli Hugo Chavezem przy jednoczesnym korzystaniu z poparcia administracji George’a Busha (Whelan, 2007, s. 17)⁶. Poprzez unikanie kontrowersji i sporów z innymi liderami regionu pani prezydent różni się znacząco od innych chilijskich postaci, jak np. jej następcy z lat 2010–2014 Sebastiana Piñery, znanego ze swoich wpadek dyplomatycznych i niezręcznych bądź kontrowersyjnych żartów, czy znanego z agresywnego bądź wręcz obraźliwego traktowania innych polityków sekretarza generalnego Organizacji Państw Amerykańskich w latach 2005–2015 José Miguela Insulzy (Council on Hemispheric Affairs, 2007). Zauważa się, że skuteczne przywództwo Bachelet, która nadała dyplomacji chilijskiej nową narrację, określaną terminami *progressive identity* oraz *open regionalism*, wpłynęło pozytywnie na relacje tego państwa z innymi krajami, choć zasadnicze kierunki polityki zagranicznej nie uległy wcale zmianie (van der Ree, 2010, s. 218–220). Mimo to nie jest możliwe wskazanie przykładów świadczących o rozszerzeniu tego osobistego zaangażowania na administrację CAN i szczególne kontakty z którymkolwiek z przywódców tej organizacji, w związku z czym nie nadała ona relacji szczególnego charakteru. Nie można więc stwierdzić, że postać Bachelet jest ważnym czynnikiem dla omawianego partnerstwa.

Stosunki CAN–Chile bogate są w odniesienia do wcześniejszych doświadczeń. Na uwagę zasługują przede wszystkim dwie kwestie związane ze wspólną historią. Pierwszą jest okres wcześniejszego członkostwa Chile w tej organizacji. Do faktu tego nawiązywano w okresie podnoszenia poziomu stosunków do poziomu członkostwa stowarzyszonego w 2006 roku. Prezydent Bachelet wskazywała wówczas, że

---

⁶ Podobną postawę reprezentowała w polityce krajowej, przez co jej styl sprawowania rządów został określony mianem „cariñocracia” – „love’ocracy” (Weeks, Borzutzky, 2012, s. 114).

„Chile wraca w miejsce, którego nigdy nie powinno było opuszczać” oraz „z dumą mówi[ła]: Chile jest krajem andyjskim” (SG CAN, 2007c), co spotykało się z przychylną reakcją polityków państw członkowskich CAN. Fakt ten miał zatem pewien pozytywny wpływ na rozwój partnerstwa. Drugą kwestię stanowi wcześniejsze dziedzictwo historyczne. Wojna na Pacyfiku toczona w XIX wieku (1879–1883) doprowadziła do istotnej zmiany terytorialnej korzystnej dla Chile. To kładzie się cieniem na współczesne relacje i skutkuje m.in. brakiem ambasadora chilijskiego w La Paz. Na partnerstwo CAN–Chile wpływ mają zatem dwa doświadczenia historyczne – jedno odbijające się pozytywnie, drugie zaś negatywnie.

Choć stosunki między partnerami nie są zbyt intensywne, można dopatrzeć się w nich deklaracji wspólnych wartości. Przemówienia z pierwszego okresu po stowarzyszeniu Chile z CAN nawiązują bardzo ogólnie do koncepcji integracji panamerykańskich, obecnych w polityce kontynentu od czasów Simona Bolívara. Obie strony mówiły też o demokracji oraz wyrównywaniu nierówności (SG CAN, 2004b), a także wspólnym szukaniu dalszej drogi do integracji w inicjatywie, wokół której powstało UNASUR (Council on Hemispheric Affairs, 2007). Funkcjonariusz chilijskiego MSZ stwierdził w 2009 roku, że priorytetem polityki zagranicznej Chile jest wzmocnienie relacji z sąsiadami i innymi krajami regionu, gdyż to na bazie tego obszaru buduje się wspólną tożsamość i współpracę względem ważnych zagadnień międzynarodowych. Ameryka Łacińska miała pozostać priorytetowym obszarem chilijskiej polityki, w którym coraz bardziej miały się zacieśniać więzi gospodarcze, handlowe, społeczne i kulturalne, a wysoki priorytet nadany był integracji regionalnej, zbudowanej na konsensusie pomiędzy państwami (SG CAN, 2009d). Warto też przytoczyć jedną z zasad dyplomacji Bachelet: „polityka zagraniczna oparta jest na tożsamości latinoamerykańskiej i szacunku dla odmiennych strategii rozwoju w regionie [...] Nasz kraj będzie priorytetowo traktował relacje z narodami, z którymi współdzielili historię, kulturę oraz język” (MRE Chile, 2009a). Warto wskazać także, iż w decyzji 666 wspomniane jest wspólne dążenie do dalszej integracji rozszerzającej się na całą Amerykę Łacińską.

4.2. Regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm

Partnerstwo uregulowane jest w umiarkowanym stopniu, choć wiele zapisów pozostało jedynie na papierze. W kwestii mechanizmu rozwiązywania sporów zapisano, że będą one rozstrzygane w trybie bezpośrednich konsultacji na forum Komisji Mieszanej CAN–Chile (Consejo Andino de MRE, 2006, 2007). Reguła ta nie została później skonkretyzowana.

Kolejną oznaką słabego ugruntowania współpracy jest istnienie zaledwie jednego wspólnego ciała. Udało się wprawdzie stwierdzić zaangażowanie Chile w prace szeregu instytucji Andyjskiego Systemu Integracji⁷, są to jednak organizmy funkcjonujące wewnątrz CAN, do których Chile zostało jedynie zaproszone. Jedynym organizmem powołanym wspólnie przez obie strony jest Komisja Mieszana (*Comisión Mixta*) CAN–Chile, której funkcję można określić jako koordynującą. W założeniach miała być ona ciałem kształtującym formułę wspólnych spotkań, odbywających się określoną ilość razy w wyznaczonych okresach. Z wyjątkiem trzech zrealizowanych na początku stowarzyszenia spotkań komisji mieszanych brak jednak regularnie ponawianych obrad. Również plany tych regularnych spotkań nie zostały w pełni zrealizowane – pierwotnie komisja miała się zebrać dwukrotnie między styczniem a majem 2007 roku, w rzeczywistości drugie spotkanie odbyło się dopiero w maju 2008 roku (SG CAN, 2008c).

Dokumentacja wspólnych spotkań przedstawicieli CAN oraz Chile jest bardzo ograniczona i udało się stwierdzić jedynie niewielką liczbę takich wydarzeń. Na podstawie zdobytych informacji należy stwier-

---

⁷ Są to: *Organismo Andino de Salud – Convenio Hipólito Unanue* (Justo Medio, 2010), *Comité Ejecutivo Andino del Plan de Lucha contra la Corrupción, Conferencia Regional Andina sobre Empleo, Comité Andino Para El Desarrollo Alternativo* (SG CAN, 2007f), *Consejo Andino de Ministros de Desarrollo Social* (SG CAN, 2008a), *Comité Ejecutivo del Plan Andino de Salud en Fronteras* (Organismo Andino De Salud, 2015), *Consejo Asesor de Ministros de Trabajo* (SG CAN, 2006e), *Mesa Andina de Trabajo sobre la Promoción y Protección de los Derechos del Consumidor* (SG CAN, 2011a) oraz *Consejo Andino de Defensores del Pueblo* (Comisión Andina de Jurist, 2018). Ponadto reprezentanci Chile uczestniczą w pracach Parlamentu Andyjskiego (MRE Chile, 2013).

dzić, że niewiele spotkań odbyło się na poziomie wyższym niż ekspercki. Prezydent Chile brał udział w niektórych nadzwyczajnych szczytach prezydenckich: w Cuzco w 2004 roku, jeszcze jako obserwator (SG CAN, 2004b), a następnie już jako członek stowarzyszony w 2007, będąc gospodarzem tego spotkania (SG CAN, 2008b). Na III Spotkaniu Ministrów Spraw Zagranicznych CAN w 2006 roku przedstawiciel Chile był obecny, aby podpisać porozumienie o powołaniu Komisji Mieszanej (SG CAN, 2006d). Na poziomie ministerialnym odbyło się też spotkanie *IV Consejo Andino de Ministros de Desarrollo Social* (Lima, VIII 2008; MRE Chile, 2008), *XXX Reunión de Ministros de Salud del Área Andina REMSAA* (Lima, III 2009) oraz *XXIV Reunión de Ministros de Educación del Convenio Andrés Bello* (Ministerio de Salud de Perú, 2009; MRE Chile, 2009a). Niższy funkcjonariusz MSZ brał udział w spotkaniu roboczym dotyczącym uzgodnienia dalszej współpracy po podniesieniu poziomu partnerstwa na początku 2007 roku w siedzibie Sekretariatu Generalnego CAN (MRE Chile, 2009b; SG CAN, 2006a), w *Consejo Asesor de Ministros del Trabajo de la Comunidad Andina*, a także podczas organizowanych w miarę regularnie spotkań Andyjskiego Forum ds. Migracji (*Foro Andino de Migraciones*)⁸.

Oprócz tego wymienić można różne spotkania sektorowe, na których dochodziło do obrad w gronie eksperckim bądź też takie, dla których nie udało się ustalić rangi. Należą do nich: *VII Comité Ejecutivo del Plan Andino de Cooperación para la Lucha contra las Drogas Ilícitas y Delitos Conexos*, Quito XI 2008, *Seminario sobre Convergencia Macroeconómica y reunión de expertos* (I półrocze 2008 roku) (Comunidad Andina, 2018), *XIII Reunión Ordinaria del Comité Andino para la Prevención y Atención de Desastres CADAPRE* oraz *Grupo Técnico Permanente GTP para el seguimiento de las metas de convergencia macroeconómica de la Comunidad Andina* (MRE Chile, 2009a).

Jak wynika z powyższych uwag, bilateralne spotkania organizowane były nieregularnie i od początku realizowano je z opóźnieniem, w ostatnich zaś latach brak jest ewidencji kontynuowania większo-

---

⁸ W Quito we wrześniu 2008, w Limie w październiku 2009 oraz ponownie w Quito w październiku 2012 roku (MRE Chile, 2008).

ści inicjatyw. W pierwszym okresie po podniesieniu poziomu relacji liczba organizowanych spotkań była największa: 13 w 2008 roku, a 14 w 2009. Szczególnie w 2008 roku odbywały się spotkania na poziomie specjalistów. Ponadto w 2007 i 2011 roku doszło do spotkań na najwyższym szczeblu. W drugiej dekadzie XXI wieku aktywność ta jednak obumarła i jedyną formą spotkań przedstawicieli CAN i Chile, jaką udało się udowodnić, są kontakty na poziomie parlamentarnym. Są one mocno zinstytucjonalizowane, gdyż wynikają z faktu, że przedstawiciele parlamentu chilijskiego regularnie biorą udział w pracach Parlamentu Andyjskiego. Od początku funkcjonowania stowarzyszenia na tym poziomie dochodzi do około 10 spotkań rocznie. Oprócz tego należy wymienić kilka nieformalnych interakcji pomiędzy partnerami: w pierwszym okresie funkcjonowania stowarzyszenia (przede wszystkim w latach 2007–2009) odnotowano organizację nieformalnych wspólnych spotkań, jak spotkania informacyjne w sprawie funkcjonowania CAN, seminaria eksperckie na temat rozwoju gospodarczego czy wydarzenia o charakterze akademickim z udziałem przedstawicieli wszystkich państw członkowskich (SG CAN, 2007a, 2009b; 2009c).

Dla porównania poziomu intensywności relacji CAN z Chile jako państwo kontrolne dla tego wskaźnika wybrany został Meksyk. Wybór ten wynikał z szeregu podobieństw do Chile: jest to również państwo z Ameryki Łacińskiej, aktywne na arenie międzynarodowej, nienależące ani do CAN, ani do Mercosuru, a zarazem współtworzące *Alianza del Pacífico* oraz inne, szersze inicjatywy integracyjne. Posiada też, podobnie jak wcześniej Chile, status obserwatora przy CAN. W roku kontrolnym 2013 nie stwierdzono jakichkolwiek kontaktów pomiędzy przedstawicielami Meksyku i CAN, wliczając w to również spotkania nieformalne (SPG 2018b). Według przyjętej metodologii liczba spotkań CAN–Chile należy uznać więc za stosunkowo wysoką.

5. Podsumowanie

Powstanie, a w zasadzie przywrócenie stosunków między CAN a Chile, do jakiego doszło w latach 2004–2007, pozwalało liczyć na stworzenie

trwałej i ugruntowanej relacji, opartej zarówno na wspólnych historycznych doświadczeniach, jak i zamierzeniach na przyszłość, wśród których na pierwszy plan wybijały się wzmocnienie światowej pozycji całego obszaru Ameryki Łacińskiej oraz współpraca z Unią Europejską. Choć pewne uregulowania powstałe w pierwszych latach funkcjonowania partnerstwa sugerować mogą, że relacje te opierają się na solidnych podstawach, to są to jedynie pozory. Partnerstwo zostało zbudowane bowiem na formalnych regułach oraz deklaracjach, które są odległe od faktycznie prowadzonej polityki.

Ambitne deklaracje pociągnęły za sobą jedynie bardzo ograniczone działania – liczba podejmowanych wspólnych inicjatyw, zaangażowanie instytucjonalne każdej ze stron, tworzenie wspólnych ciał i organizowanie spotkań świadczą faktycznie o małym zainteresowaniu kontynuowaniem zbliżenia. Nachodziły na to odmienne, a miejscami i sprzeczne priorytety w polityce zewnętrznej obu partnerów, których inicjatywy ignorowały, a czasem wręcz stały w wyraźnej sprzeczności z interesami drugiej strony.

Przeanalizowane w tym rozdziale czynniki świadczą o zaprzepaszczeniu przez CAN i Chile szansy na budowę silnego partnerstwa strategicznego, zdolnego do skanalizowania wspólnych wysiłków celem realizacji zbieżnych interesów.

Bibliografia

- Aguirre Ochoa J. (2014). La Comunidad Andina: un paradigma de integración económica en Latinoamérica. *REICE*, 2(3).
- BBC (2014, January 28). *Peru–Chile Border Defined by UN Court at The Hague*. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25911867>.
- Beltrán Mora L. N. (2013). Comunidad Andina y negocios internacionales: una visión desde su institucionalidad y supranacionalidad. *Revista Escuela de Administración de Negocios*, 75, 70–85.
- Bernal-Meza R. (2015). Alianza del Pacífico versus ALBA y MERCOSUR: Entre el desafío de la convergencia y el riesgo de la fragmentación de Sudamérica. *Pesquisa & Debate*, 26, 1–34.

- Briones S., Dockendorff A. (2015). Continuidad y cambio en la política exterior chilena en el gobierno de Sebastián Piñera (2010–2014). *Estudios Internacionales*, 180, 115–138.
- Cambio21. (2011, June 16) *Las Piñerías o Piñericosas siguen siendo el hazmerreír del gobierno*.
- Cambio21. (2011b, May 18). *Piñera y su karma: los lapsus por hablar demasiado. Confundió a monseñor Sergio Valech con Manuel Valech y a Frei Ruiz Tagle con Frei Montalva*.
- Comisión Andina de Jurist. (2018) Pobrane z: <http://www.cajpe.org.pe/index.html>.
- Comunidad Andina (2018). *Relaciones Externas. Chile*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Seccion.aspx?id=110&tipo=TE&title=chile>.
- Consejo Andino de MRE (2001, July 17). *Declaración Ministerial de la Paz sobre la institucionalización del Dialogo Politico Comunidad Andina – Mercosur y Chile*. Pobrane z: http://www.sela.org/media/267511/t023600002354-0-declaraci%C3%B3n_ministerial_de_la_paz.pdf.
- Consejo Andino de MRE (2006, September 20). *Decisión 645*. Pobrane z: http://www.minenergia.cl/archivos_bajar/Normativa_Andina_Decisiones_Comunidad_Andina_DECISION_645_Otorgamient.pdf.
- Consejo Andino de MRE (2007, June 8). *Decisión 666*. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/decisiones/DEC666.doc>.
- Consejo Presidencial Andino. (2006, August 7). *La carta de invitación de la Comunidad Andina a Chile*. Pobrane z: http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/2011223152858carta_chile.doc.
- Council on Hemispheric Affairs. (2007, July 17). *Juntos Podemos? Together We CAN: Chile and the Andean Community's Quest for Free Trade*. Pobrane z: <http://www.coha.org/juntos-podemos-together-we-can-chile-and-the-andean-community/>.
- Escritt T., O'Brien R. (2014, January 27). *Hague Border Verdict Set to Strengthen Chile, Peru Ties*. Pobrane z: <http://www.reuters.com/article/2014/01/27/us-chile-peru-court-idUSBREA0Q1ER20140127>.
- Evans G. 2011. *Middle Power Diplomacy*. Pobrane z: www.gevans.org/speeches/speech441.html.
- Garcia M. (2013). Globalization, Inequality, and Transnational Activism: A Case Study on Chile. *Advances in Social Work*, 14, 13–25.
- González Arana R. (2008). La integración andina: un año de tensiones y difi-

- cultades, in Anuario de la integración latinoamericana y caribeña 2008, edited by Jaime Antonio Preciado Coronado, Redialc.
- Herrera R. (2014, December 9). *Chile tiene su primera Política de Cooperación*. Pobrane z: <https://www.agci.cl/index.php/noticias/columna-de-opinion/1507-chile-tiene-su-primera-politica-de-cooperacion>.
- International Court of Justice (2008–2012). *Maritime Dispute (Peru v. Chile)*. Pobrane z: <http://www.icj-cij.org/en/case/137>.
- Jordaan E. (2017). The Emerging Middle Power Concept: Time to Say Good-bye? *South African Journal of International Affairs*, 24(3), 395–412.
- Justo Medio. (2010). *Se aprueba Política Andina en Salud para la prevención de la Discapacidad* (2010, December 9), Justo Medio. Pobrane z: <https://www.minsalud.gov.co/sites/rid/Lists/BibliotecaDigital/RIDE/INEC/INTOR/Politica-andina-prevencion-discapacidad.pdf>.
- Ministerio de Hacienda de Chile. (2006, December 14), *Ley N° 20.138*, Pobrane z: <https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=256167>.
- Ministerio de Salud de Bolivia. (2015, October 14). *Ministros Andinos de Salud se reunieron en Cochabamba para fortalecer la integración regional*. Pobrane z: <https://www.minsalud.gob.bo/766-ministros-andinos-de-salud-se-reunieron-en-cochabamba-para-fortalecer-la-integracion-regional>.
- MRE Chile. (2008). *Memoria del Ministerio de Relaciones Exteriores de Chile Año 2008*. Pobrane z: <https://minrel.gob.cl/memorias/biblioarchivo/2013-10-15/154606.html>.
- MRE Chile. (2009a). *Hitos de la política exterior durante el Gobierno de la Presidenta Michelle Bachelet 2006–2010*. Santiago.
- MRE Chile. (2009b, December). *Evaluación de las relaciones económicas entre Chile y los países miembros de la Comunidad Andina de Naciones (CAN) Informe Evaluación Chile-CAN*. Pobrane z: <https://www.direcon.gob.cl/>.
- MRE Chile. (2013, June 17). *Canciller Moreno se reúne con representantes del Parlamento Andino*. Pobrane z: <https://minrel.gob.cl/canciller-moreno-se-reune-con-representantes-del-parlamento-andino/minrel/2013-06-17/174524.html>.
- MRE Chile. (2015, October 8). *Dirección de Integración Regional Multilateral (DIREM)*. Pobrane z: <http://www.minrel.gob.cl/>.
- Organismo Andino De Salud. (2015, October 12). *Plan Andino de Salud en Fronteras 2016–2018*. Pobrane z: <http://www.orasconhu.org/sites/default/>

- files/PLAN%20ANDINO%20DE%20SALUD%20EN%20FRONTERAS%202016-2018%2014-12-15%20v2.pdf.
- Peru. (2010). *Momento en que Sebastián Piñera se entera que desciende de los Incas* (2010, November 28). Pobrane z: <https://web.archive.org/web/20101202042533/http://www.peru.com/noticias/portada20101128/129436/Momento-en-que-Sebastian-Pinera-se-entera-que-desciende-de-los-Incas>.
- Ree G. van der (2010). Chile's (Inter)National Identities: Framing the Relations with Bolivia and Peru. *Bulletin of Latin American Research*, 29, 208–223.
- Robledo M. (2014). *Chile and the Asia-Pacific Region: Toward a New Foreign Policy Cycle, in Reaching Across the Pacific: Latin America and Asia in the New Century*, eds. C. J. Arnson, J. Heine, Ch. Zaino. Wilson Center.
- Rodríguez R. B. (2009). Antecedentes históricos de las relaciones comerciales Comunidad Andina-Unión Europea. *Revista Republicana*, 7, 83–97.
- Rohter L. (2004). *Chile, the Rich Kid on the Block (It Starts to Feel Lonely)*. Pobrane z: https://www.nytimes.com/2004/04/28/world/letter-americas-chile-rich-kid-block-it-starts-feel-lonely.html?_r=0.
- Rojas D., y Terán J. M. (2016). La Alianza del Pacífico: nueva muestra del regionalismo en América Latina. *Oasis*, 24, 69–88.
- Sánchez A. A. (2010). *Análisis del proceso de integración de Chile con la CAN, a partir de su entrada (de su retorno) como miembro asociado desde el año 2006*. Bogotá: Universidad Colegio Mayor de Nuestra Señora del Rosario.
- SG CAN. (2004a, December 4). *Aceptan participación de Chile en la Comunidad Andina como Observador*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1465&accion=detalle&cat=NP&title=aceptan-participacion-de-chile-en-la-comunidad-andina-como-observador>.
- SG CAN. (2004b, December 4). *Discurso del Presidente de la República del Perú, Alejandro Toledo, con ocasión de la inauguración de la reunión extraordinaria del Consejo Presidencial Andino*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2091&accion=detalle&cat=DI&title=discurso-del-presidente-de-la-republica-del-peru-alejandro-toledo-con-ocasion-de-la-inauguracion-de-la-reunion-extraordinaria-del-consejo-presidencial-andino>.

- SG CAN. (2005a, December 9). *Palabras del Presidente de la República de Bolivia, Eduardo Rodríguez Veltzé, en su intervención en la XXIX Cumbre del Mercado Común del Sur (MERCOSUR)*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1480&accion=detalle&cat=DI&title=palabras-del-presidente-de-la-republica-de-bolivia-eduardo-rodriguez-veltze-en-su-intervencion-en-la-xxix-cumbre-del-mercado-comun-del-sur-mercosur>.
- SG CAN. (2005b, May 24). *Wagner dispuesto a apoyar cooperación Bolivia-Chile-Perú*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1895&accion=detalle&cat=AP&title=wagner-dispuesto-a-apoyar-cooperacion-boliviachileperu>.
- SG CAN. (2006a, December 9). *Acta de la Primera Reunion de la "Comision Mixta Can - Chile"*. Pobrane z: http://www.comunidadandina.org/Static-Files/2011223152951Acta_CAN_Chile_1.pdf.
- SG CAN. (2006b, June 16). *Secretario General de la CAN dialoga con embajadores sobre asociación CAN-Chile y acuerdo CAN-UE*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1936&accion=detalle&cat=NP&title=secretario-general-de-la-can-dialoga-con-embajadores-sobre-asociacion-canchile-y-acuerdo-canue>.
- SG CAN. (2006c, June 24). *Un nuevo tiempo en las relaciones con Chile*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2013&accion=detalle&cat=AP&title=un-nuevo-tiempo-en-las-relaciones-con-chile>.
- SG CAN. (2006d, November 24). *Constituyen Comisión Mixta para definir alcances de participación de Chile en la CAN como Asociado*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2041&accion=detalle&cat=NP&title=constituyen-comision-mixta-para-definir-alcances-de-participacion-de-chile-en-la-can-como-asociado>.
- SG CAN. (2006e, October 31). *Ministros andinos acuerdan invitar a Chile a integrarse al Consejo Asesor de Ministros de Trabajo de la CAN*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2025&accion=detalle&cat=NP&title=ministros-andinos-acuerdan-invitar-a-chile-a-integrarse-al-consejo-asesor-de-ministros-de-trabajo-de-la-can>.
- SG CAN. (2006f, September 20). *Ministros andinos de RR.EE. y Comercio aprueban ingreso de Chile a la CAN como Miembro Asociado*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2000&accion=deta>

lle&cat=NP&title=ministros-andinos-de-rree-y-comercio-aprueban-ingreso-de-chile-a-la-can-como-miembro-asociado.

SG CAN. (2007a, January 25). *Secretaría General de la CAN y Chile celebran reunión informativa sobre integración andina*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2232&accion=detalle&cat=NP&title=secretaria-general-de-la-can-y-chile-celebran-reunion-informativa-sobre-integracion-andina>.

SG CAN. (2007b, June 14). *Intervención de la Presidenta de la República de Chile, Michelle Bachelet, ante la XVII Reunión del Consejo Presidencial Andino*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1-35&accion=detalle&cat=DI&title=intervencion-de-la-presidenta-de-la-republica-de-chile-michelle-bachelet-ante-la-xvii-reunion-del-consejo-presidencial-andino>.

SG CAN. (2007c, June 14). *Presidenta Bachelet – Chile vuelve de donde nunca debió haberse ido*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2285&accion=detalle&cat=NP&title=presidenta-bachelet-chile-vuelve-de-donde-nunca-debio-haberse-ido>.

SG CAN. (2007d, October 27). *Informe de la Reunion de Coordinacion Andina sobre la I Reunion de Ministros de Relaciones Exteriores Dialogo Politico Comunidad Andina-Mercosur y Chile*. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/ComisionCancilleria/Comision/DInformativos/COMLXXXII_di%202_R1.doc.

SG CAN. (2007e, October 29). *Informe Novena Reunión del Comité Andino para el Desarrollo Alternativo (CADA)*. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Reuniones/DFinales/SG_CADA_IX_INFORME.doc.

SG CAN. (2008a, August 18). *Informe de la cuarta reunion del Consejo Andino de Ministros de Desarrollo Social de la Comunidad Andina*. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Reuniones/DFinales/SG_CADSO_IV_INFORME.doc.

SG CAN. (2008b, June 17). *Palabras de la Canciller de Colombia, Fernando Araújo Perdomo, en el acto de entrega a Ecuador de la Presidencia Pro Tempore del Consejo Andino de Ministros de Relaciones Exteriores*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=126&accion=detalle&cat=DI&title=palabras-de-la-canciller-de-colombia-fernando>

- araujo-perdomo-en-el-acto-de-entrega-a-ecuador-de-la-presidencia-pro-tempore-del-consejo-andino-de-ministros-de-relaciones-exteriores.
- SG CAN. (2008c, May 28). *Bogotá será sede esta semana de reuniones CAN-Rusia y de la Comisión Mixta CAN-Chile*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2431&accion=detalle&cat=NP&title=bogota-sera-sede-esta-semana-de-reuniones-canrusia-y-de-la-comision-mixta-canchile>.
- SG CAN. (2008d, May 30). *Comunicado de los Países Miembros de la Comunidad Andina y Chile con ocasión de la II Reunión de la Comisión Mixta*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/StaticFiles/2011223153017com2-6-08.doc>.
- SG CAN. (2009a, August 24). *Propuesta de agenda de la Comunidad Andina para la III Reunión Comisión Mixta CAN - Chile*. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/DTrabajo/SGdt437.doc>.
- SG CAN. (2009b, December 11). *Seminario Programas de acciones de convergencia de 2009 y perspectivas de las economías de los Países Miembros y Chile en el 2010*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=1530&accion=detalle&cat=AF&title=seminario-programas-de-acciones-de-convergencia-de-2009-y-perspectivas-de-las-economias-de-los-paises-miembros-y-chile-en-el-2010>.
- SG CAN. (2009c, May 26). *Chile organiza evento por los 40 años de la integración andina*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2624&accion=detalle&cat=NP&title=chile-organiza-evento-por-los-40-anos-de-la-integracion-andina>.
- SG CAN. (2010a, March 1). *Comunicado de la Comunidad Andina por el terremoto en Chile*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=2768&accion=detalle&cat=NP&title=comunicado-de-la-comunidad-andina-por-el-terremoto-en-chile>.
- SG CAN. (2010b). *21 logros de gestión – Secretario General Freddy Ehlers Zurita*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/public/21logrosSG-CAN.pdf>.
- SG CAN. (2011a, December 5). *Informe – Tercera reunión ordinaria de la Mesa Andina de Trabajo sobre la Promoción y Protección de los Derechos del Consumidor*. Pobrane z: http://intranet.comunidadandina.org/Documentos/Reuniones/DFinales/SG_MADC_III_INFORME.doc.
- SG CAN. (2011b, September 7). *Secretario General de la CAN expresa su pesar*

- por el deceso de destacado politico*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=3356&accion=detalle&cat=NP>.
- SG CAN. (2012a, April 2). *El Comercio Exterior de Bienes entre la Comunidad Andina y Chile 2002–2011*. Pobrane z: <http://intranet.comunidadandina.org/documentos/DEstadisticos/SGde507.pdf>.
- SG CAN. (2012b, October 9). *Foro Andino de Migraciones busca fortalecer trabajos*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=3255&accion=detalle&cat=NP&title=foro-andino-de-migrac>.
- SG CAN. (2015, September 17). *Secretaría General de la CAN expresa solidaridad con gobierno y pueblo chileno*. Pobrane z: <http://www.comunidadandina.org/Prensa.aspx?id=3632&accion=detalle&cat=NP>.
- SPG (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings CAN–Chile*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG (2018c). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence CAN–Chile*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- Strodthoff I. 2014. *Chile and Australia: Contemporary Transpacific Connections from the South* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Vidal L. T. (2006). Retorno de Chile a la Comunidad Andina: Quién gana, quién pierde? *Quehacer*, 162, 26–32.
- Weeks G., Borzutzky S. (2012), Michelle Bachelet's Government: The Paradoxes of a Chilean President. *Journal of Politics in Latin America*, 4, 97–121.
- Whelan J. R. (2007). Why Does Bush Team Coddle Socialist Chilean President? *Human Events*, June 25.
- World Integrated Trade Solution (2016). *Chile Exports by Country and Region*. Pobrane z: <https://wits.worldbank.org/>.

Aneks 20.1. Wykaz jedno- oraz dwustronnych dokumentów strategicznych Wspólnoty Andyjskiej i Chile w latach 2006–2015

Strategiczne dokumenty bilateralne w latach 2006–2015

Acta de Constitución de la Comisión Mixta entre la Comunidad Andina-Bolivia, Colombia, Ecuador y Perú- y la República de Chile. (2006). Santiago de Chile.

Acta de la Primera Reunion de la "Comision Mixta Can – Chile". (2006). Cochabamba.

Comunicado de los Países Miembros de la Comunidad Andina y Chile con ocasión de la II Reunión de la Comisión Mixta (2008). Bogotá.

Strategiczne dokumenty Chile w latach 2006–2015

Mensaje Presidencial (2006, May 21). Valparaíso.

Cuenta Pública ante el Congreso Pleno, Congreso Nacional. (2007, May 21). Valparaíso.

Cuenta Pública ante el Congreso Pleno. (2008, May 21). Valparaíso.

Mensaje Presidencial 2009. Discurso pronunciado por la Presidenta Bachelet en su cuarta Cuenta Pública sobre el estado político y administrativo de la Nación ante el Congreso Pleno. (2009, May 21). Valparaíso.

Mensaje a la Nación, de S.E. El Presidente de la República, Don Sebastian Piñera Echenique, "Del Chile del Bicentenario al País de las Oportunidades". (2010, May 21). Valparaíso.

Mensaje al País del Presidente de la República Sebastián Piñera Echenique en el Inicio de la Legislatura Ordinaria del Congreso Nacional (2011, May 21). Valparaíso.

Mensaje al País del Presidente de la República Sebastián Piñera Echenique. (2012, May 21). Valparaíso.

Mensaje al País del Presidente de la República Sebastián Piñera Echenique. (2013, May 21). Valparaíso.

Mensaje Presidencial. (2014, May 21). Valparaíso.

Mensaje Presidencial. (2015, May 21). Valparaíso.

Strategiczne dokumenty CAN w latach 2006–2015

Reunión Extraordinaria del Consejo Presidencial Andino. (2006, June 13). Quito.

XVII Reunión del Consejo Presidencial Andino. (2007, June 14). Tarija.

Reunión Extraordinaria de los Presidentes andinos. (2008, October 14). Guayaquil.

XVIII Reunión del Consejo Presidencial Andino. (2011, July 28). Lima.

Reunión Extraordinaria de los Presidentes andinos. (2011, November 8). Bogotá.

Andriy Tyushka, Agata Domachowska, Lucyna Czechowska,
Karolina Gawron-Tabor, Joanna Piechowiak-Lamparska

Podsumowanie i wnioski końcowe

Abstract: The concluding chapter contains comparative findings from qualitative case studies of the EU, NATO, ASEAN and the Andean Community's strategic partnerships with a sample of great, middle and minor regional powers. It also contains the findings of the statistical testing (multiple multivariate linear regression analysis) of the strategic partnerships model, including the propositions for a model refinement following the abduction strategy. Strategic goals convergence was confirmed to be a good predictor of cooperation willingness among partners. Trust was confirmed to be a good predictor of cooperation sustainability. Strategic roles convergence, unique bonds and regularized bilateral interactionism have not shown statistically significant results. A refined model of strategic partnerships appears to be more robust, with strategic goals convergence correlating well with trust, which both predict well cooperation willingness – and in turn are good predictors of cooperation sustainability.

Keywords: regression model, of strategic partnerships, cooperation willingness, cooperation sustainability, trust, strategic partnership substantiality

Projekt, w ramach którego przeanalizowano zróżnicowany zestaw 14 przypadków partnerstw strategicznych pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi przy zastosowaniu metod mieszanych, wykazał pewne oczekiwane i nieoczekiwane cechy wewnętrznej konstrukcji zjawiska partnerstwa strategicznego w światowej polityce. Analiza statystyczna hipotez wyjaśniła niektóre popularne twierdzenia i argumenty akademickie, łącznie z naszymi wstępnymi założeniami

epistemologicznymi. Poniżej przedstawiono ogólne i komparatystyczne wyniki analizy 14 studiów przypadku, wyniki testowania modelu SPaSIO z dwiema zmiennymi zależnymi (gotowością i ugruntowaniem współpracy strategicznej), jak również omówienie całego modelu i jego możliwych udoskonaleń w świetle wyników analizy regresji i analizy wieloczynnikowej, w ten sposób stosując rozumowanie abdukcyjne.

Wyniki badań empirycznych: analiza komparatystyczna

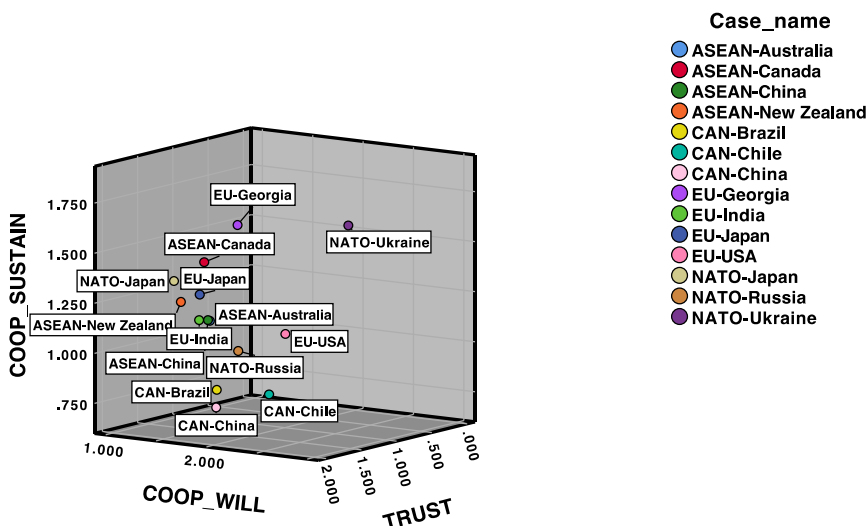
Zdefiniowane jako funkcja gotowości do współpracy i ugruntowania współpracy (oraz wyliczone jako indeks ich średnich wartości) partnerstwa strategiczne, zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych na niewielkiej próbie (*small-N*), wahają się od wyniku 1,020 (partnerstwa CAN–Chile i CAN–Chiny) do 2,21 (partnerstwo NATO–Ukraina), z dobrym środkowym rozkładem kolejnych sześciu przypadków (partnerstwa ASEAN z Australią, Kanadą i Nową Zelandią; partnerstwa UE z Indiami i Japonią; oraz rozwijające się dopiero partnerstwo NATO–Japonia), których ogólny wynik utrzymuje się w okolicy średniej na poziomie 1,39 („Indeks SPaSIO” w tabeli 21.1.).

Tabela 21.1. Podsumowanie głównych zmiennych SPaSIO: wyniki studiów przypadku

Lp.	Studium przypadku	Indeks SPaSIO	DV1 Gotowość do współpracy strategicznej	IV1 Konwergencja celów strategicznych	Konwergencja ról strategicznych	IV2 Konwergencja ról strategicznych	DV2 Ugruntowanie współpracy strategicznej	IV3 Wyjątkowe powiązania	IV4 RBSI	IntV Zaufanie
1	ASEAN-Australia	1,24	1,375	0,039	0,611	1,11	1,00	1,00	2,92	1,17
2	ASEAN-Kanada	1,39	1,375	0,333	1,608	1,41	1,00	1,00	2,67	1,25
3	ASEAN-Chiny	1,58	1,938	0,376	0,82	1,22	1,00	1,00	3,08	2,00
4	ASEAN-NZ	1,31	1,375	0,35	1,902	1,24	2,00	2,00	2,58	1,58
5	CAN-Brazylia	1,14	1,5	0,505	1,495	0,78	2,00	2,00	1,92	1,25
6	CAN-Chile	1,02	1,375	-0,048	0,633	0,67	1,00	1,00	2,33	0,33
7	CAN-Chiny	1,02	1,375	0,014	0,748	0,67	0,00	0,00	1,67	1,08
8	UE-Gruzja	1,83	2	0,475	1,18	1,67	2,00	2,00	2,25	1,67
9	UE-Indie	1,32	1,5	0,212	0,673	1,15	2,00	2,00	2,67	1,50
10	UE-Japonia	1,46	1,625	0,038	1,904	1,30	1,00	1,00	1,42	1,67
11	UE-USA	1,61	2,125	0,108	0,684	1,09	2,00	2,00	2,67	1,17
12	NATO-Japonia	1,29	1,25	-0,169	1,008	1,33	1,00	1,00	2,42	1,50
13	NATO-Rosja	1,04	1,188	-0,153	0,579	0,89	0,00	0,00	2,58	0,50
14	NATO-Ukraina	2,21	2,75	0,493	1,921	1,67	1,00	1,00	1,92	1,17
Statystyki opisowe										
Minimum		1,020	1,188	-0,169	0,579	0,670	0,000	0,000	1,420	0,330
Maksimum		2,210	2,750	0,505	1,921	1,670	2,000	2,000	3,080	2,000
Średnia		1,390	1,625	0,183	1,126	1,15	1,285	1,285	2,364	1,274
Odchylenie standardowe		0,334	0,432	0,238	0,531	0,321	0,611	0,611	0,478	0,447

Źródło: opracowanie własne (wyciąg z Matrycy weryfikacji hipotezy SPaSIO); pełne dane są dostępne online (SPG, 2018c).

Poniższy trójwymiarowy model (rysunek 21.1.) pokazuje osiągnięte przez pary państw i organizacji międzynarodowych wyniki badanego partnerstwa strategicznego na osiach zaufania, gotowości do współpracy i ugruntowania współpracy. Wizualne przedstawienie pozwala na identyfikację przypadków brzegowych zarówno wyróżniających się pozytywnie (NATO–Ukraina i UE–Gruzja), jak również tych z wynikami poniżej oczekiwań (wszystkie przebadane partnerstwa CAN oraz partnerstwo NATO–Rosja), a także istotną liczbę partnerstw, które wykazują podobne wzorce osiągnięć w ramach tych trzech wymiarów.

Rysunek 21.1. Trójwymiarowy wykres punktowy: zaufanie, gotowość do współpracy i ugruntowanie współpracy

Źródło: opracowanie własne (trójwymiarowy wykres punktowy, IBM SPSS).

Należy zauważyć, że spośród wszystkich przebadanych przypadków wysokim poziomem gotowości do współpracy strategicznej cechuje się partnerstwo NATO–Ukraina (2,75), zaś podobnie dobrze wypadła pod tym względem relacja UE–USA (2,12). Przede wszystkim partnerstwa te opierają się na solidnych podstawach prawnych, znaczącej liczbie podpisanych umów bilateralnych oraz szerokim zakresie współpracy. W obu przypadkach partnerzy podjęli działania, by podnieść poziom

relacji i formalnie określić je jako partnerstwo strategiczne. Natomiast najniższym poziomem gotowości do współpracy charakteryzują się dwa partnerstwa: NATO–Japonia (1,18) i NATO–Rosja (1,25). W tych przypadkach poziom legalizacji należy uznać za umiarkowany, szczególnie ze względu na realizację współpracy w jednym tylko obszarze – bezpieczeństwie.

Najwyższą zagregowaną wartość konwergencji celów strategicznych, na którą składają się obliczane osobno dla celów i zagadnień wartości: zasięgu, stopnia oraz kierunku konwergencji, uzyskało partnerstwo CAN–Brazylia (0,505). Swoją wysoką pozycję zawdzięcza ono przede wszystkim wyraźnie zbieżnej hierarchii deklarowanych przez obie strony celów. Wysoko uplasowały się także relacje NATO–Ukraina (0,493) oraz UE–Gruzja (0,475), które poruszały w swoich dokumentach podobne zagadnienia, przywiązując do nich porównywalną wagę. Największy rozdźwięk pomiędzy dążeniami na arenie międzynarodowej cechuje z kolei partnerstwa zawarte przez NATO z Japonią (-0,169) i Rosją (-0,153). W pierwszym z przypadków przyczyną jest przede wszystkim skupienie się na odmiennych obszarach geopolitycznych i merytorycznych (spektrum zainteresowania NATO jest zdecydowanie węższe), zaś w drugim przypadku można mówić o celach w większości konkurencyjnych.

Najwyższy stopień konwergencji ról strategicznych osiągnęły partnerstwa UE–Japonia (1,921), a także ASEAN–Australia (1,904) i CAN–Chiny (1,902). Wszystkie trzy cechują się zarówno sprzyjającą gotowości do współpracy asymetrią ról (wynikającą z porównania ich potęgi, wpływu, obecności oraz strategicznego znaczenia), jak i konwergencją narracji strategicznych odnoszących się do systemu międzynarodowego i ich miejsca w tym systemie. Odmienna wizja systemu bezpieczeństwa międzynarodowego oraz dążenie do osiągnięcia i utrzymania pozycji jedyne supermocarstwa są przyczyną niskiego (najniższego w zestawieniu) poziomu konwergencji ról strategicznych w ramach partnerstwa NATO–Rosja.

Po przeanalizowaniu wszystkich przypadków należy stwierdzić, że najwyższy poziom zaufania cechuje partnerstwo ASEAN–Chiny (2,00). Opiera się ono zarówno na wzajemnym zrozumieniu, jak i wzajemnym

szacunku. Jednocześnie nie odnotowano w ramach partnerstwa występowania intencjonalnych zniewag czy też gaf dyplomatycznych. Co więcej, mając na uwadze fakt, że kwestia sporu na Morzu Południowochińskim w badanym okresie (1996–2015) nie była postrzegana jako problem w relacjach pomiędzy partnerami, a pomiędzy Chinami oraz poszczególnymi państwami członkowskimi ASEAN, należy uznać, że żaden z partnerów nie dopuścił się praktyk godzących w interesy swego partnera na arenie międzynarodowej. Natomiast najniższy poziom zaufania odnotowano w przypadku partnerstwa CAN–Chile (0,33). Przede wszystkim nie charakteryzuje się ono występowaniem wzajemnego zrozumienia. Aktorzy nie zdecydowali się na powołanie osobnej instytucji w celu promowania wiedzy o partnerze. O braku zaufania świadczy również nierównorzędny udział partnerów w procesie decyzyjnym oraz praktyki podważające interesy drugiej strony. Warto dodać, że niewiele wyższym poziomem zaufania charakteryzuje się partnerstwo NATO–Rosja (0,50). Tym, co odróżnia je od pozostałych badanych przypadków, jest brak wzajemnego szacunku dla różnorodności kulturowej przy jednoczesnym wielokrotnym podważaniu interesów partnera na arenie międzynarodowej.

Wpływ zaufania jako zmiennej interwencyjnej na gotowość do współpracy nie wykazał się statystycznie znaczącymi rezultatami. Nie jest to zaskakujące, ponieważ wewnętrzna konstrukcja zmiennej zaufania obraca się wokół wspólnych praktyk partnerów i wzorów zachowań możliwych do zaobserwowania w ich relacjach, a poza tym w istocie potrzeba czasu i konfrontacji z rzeczywistością w celu zbudowania zaufania. Zaufanie z kolei okazało się naprawdę istotne w utrzymaniu współpracy strategicznej pomiędzy partnerami.

Z kolei za przykład najbardziej ugruntowanej współpracy należy uznać partnerstwo UE–Gruzja (1,67) oraz NATO–Ukraina (1,67). Ze wszystkich przebadanych przypadków charakteryzują się one przede wszystkim najwyższym stopniem odporności zarówno na wewnętrzne, jak i zewnętrzne wyzwania, ale także otwartym charakterem współpracy, zaangażowaniem instytucjonalnym oraz znaczącą intensywnością i szerokim zasięgiem bilateralnych działań. Natomiast partnerstwa CAN–Chile (0,67) i CAN–Chiny (0,67) należy zaliczyć do tych naj-

mniej ugruntowanych. Partnerzy ci nie wykazali się przede wszystkim znaczącym zaangażowaniem instytucjonalnym, mającym na celu wzmocnienie relacji. Warto dodać, że tylko jedno partnerstwo, CAN–Brazylia, nie charakteryzowało się otwartym charakterem współpracy. Przeprowadzona analiza wykazała również, że pod względem odporności na kryzysy najgorzej wypadło partnerstwo UE–USA (-0,06). Za największy kryzys w relacjach uznano wojnę w Iraku. Choć na poziomie gestów i symboli w sytuacji kryzysów zewnętrznych obie strony starały się pozostać lojalne wobec swego partnera, to jednak nie zawsze w takim stopniu, w jakim oczekiwała tego druga strona.

Przechodząc do analizy partnerstw pod kątem obecności lub braku wyjątkowych powiązań należy stwierdzić, że pięć przypadków (ASEAN–Nowa Zelandia, UE–Gruzja, UE–Indie, UE–Stany Zjednoczone, CAN–Brazylia) cechuje występowanie wyjątkowych powiązań opartych na wspólnych wartościach oraz pozytywnych doświadczeniach historycznych (2,0). Najniższą wartość wskaźnika wyjątkowych powiązań osiągnęły partnerstwa NATO–Rosja oraz CAN–Chiny (0,00). Warto zauważyć, że w żadnym z badanych przypadków nie odnotowano znaczącej personalizacji polityki zagranicznej.

Natomiast za partnerstwo, które charakteryzuje się najbardziej regularnymi i intensywnymi interakcjami, należy uznać partnerstwo ASEAN–Chiny (3,08). Dowodem na to jest powołanie przez partnerów wspólnych ciał, istnienie mechanizmu rozstrzygania sporów oraz wysoka częstotliwość i standaryzacja spotkań bilateralnych. Niewiele gorzej wypadło pod tym względem także partnerstwo ASEAN–Australia (2,92). Natomiast najmniej uregulowanymi relacjami okazały się partnerstwa UE–Japonia (1,42) i CAN–Chiny (1,67). W odróżnieniu od pozostałych badanych przypadków jedynie Japonia i Unia Europejska, pomimo wygłaszanych wcześniej deklaracji, w latach 1991–2015 nie powołały żadnych wspólnych ciał oraz nie wypracowały mechanizmu rozwiązywania potencjalnych sporów. Na powołanie chociażby jednego wspólnego ciała nie zdecydowały się również CAN i Chiny. Warto dodać, że w większości przypadków wspólne ciała powołane przez partnerów posiadały kompetencje koordynacyjne. Natomiast w ramach tylko trzech partnerstw (UE–Gruzja, NATO–Ukraina, NATO–

Rosja) ustanowiono ciała, które posiadały zdolność podejmowania samodzielnych decyzji. W odniesieniu do poziomów, na których odbywają się spotkania pomiędzy partnerami, należy wyróżnić partnerstwo CAN–Chile, w ramach którego przedstawiciele obu stron spotykali się najczęściej na poziomie parlamentarnym. W pozostałych przypadkach przeważały jednak spotkania specjalistów, które są uznawane za najbardziej sprzyjające ugruntowaniu współpracy. Warto dodać, że w prawie każdym z przeanalizowanych przypadków (z wyjątkiem relacji CAN–Chiny i UE–Japonia) partnerzy podejmowali działania mające na celu wzmocnienie również nieformalnych sieci powiązań.

W ogólnym rozrachunku tylko niewielka część badanych partnerstw wykazuje równie wysokie lub niskie wyniki we wszystkich siedmiu badanych wymiarach, co odnosi się do objętych projektem SPaSIO dwóch zmiennych zależnych, czterech zmiennych niezależnych i jednej zmiennej interwencyjnej. Znacząca rozbieżność jest wbudowana w model, który w każdym badaniu próbuje pogodzić najbardziej zróżnicowane przypadki analizowanego zjawiska, dokładnie jak w przypadku heterogenicznej i małej próby badawczej projektu SPaSIO. Realistyczno-konstruktywistyczne ontologiczne założenie, że partnerstwa strategiczne są takie, jakimi ukształtują je aktorzy, sugeruje także, iż rozbieżności w konstrukcji i działaniu partnerstw strategicznych stanowią nieodłączną część ich praktyk. Z tego względu w kolejnym kroku przeprowadzone zostały próby modelu SPaSIO w celu przetestowania ujętych w hipotezach stosunków dla ustalenia indywidualnej mocy predykcyjnej poszczególnych zmiennych oraz ich mocy wyjaśniającej w ramach sformułowanych submodeli, każdy zbudowany został wokół jednej z dwóch zmiennych zależnych.

Testowanie modelu SPaSIO (I): gotowość do współpracy

Pierwszy zestaw hipotez postawionych w ramach modelu SPaSIO partnerstw strategicznych pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi określa, że większa konwergencja celów strategicznych (H_2) i ról strategicznych (H_3) aktorów będzie skutkować większym zasięgiem

ich gotowości do współpracy strategicznej. Aby przebadac te zalozenia, przeprowadziliśmy analizę regresji wielokrotnej liniowej (MLR) wpływu konwergencji celów i ról strategicznych (IV1 i IV2) oraz zaufania (IntV) na gotowość do współpracy (DV1).

Poniższa tabela ANOVA (tabela 21.2b) pokazuje statystycznie nieistotny *Model 1* ($F = 2,740$, $p = 0,108$), który zawiera dwie zmienne niezależne (zastosowano metodę wprowadzenia „enter”), oraz statystycznie istotny *Model 2* ($F = 5,975$, $p = 0,031$), który zawiera pojedynczy ważny predyktor – konwergencję celów strategicznych.

Skorygowane R-kwadrat w *Modelu 2* (tabela 21.2a) oznacza, że sama konwergencja celów strategicznych wyjaśnia 27,7% rozbieżności w gotowości do współpracy. Tym samym konwergencja ról strategicznych nie przewiduje gotowości do współpracy ($\beta = -0,012$). Tak samo zmienna interwencyjna w postaci zaufania nie potwierdziła, że w jakikolwiek sposób przewiduje zasięg gotowości do współpracy ($\beta = -0,012$).

Bazując na oszacowanych parametrach regresji (tabela 21.2c), statystycznie nieistotny model, który zawiera wszystkie oryginalnie objęte hipotezami zmienne tego zestawu, pozwala sformułować następujące równanie regresji:

$$CW = 1,442 + 1,057(GC) - 0,010(RC),$$

gdzie: CW to gotowość do współpracy (*cooperation willingness*), GC to konwergencja celów (*goals convergence*), a RC to konwergencja ról (*roles convergence*).

W ten sposób statystycznie nieistotny model z dwoma zmiennymi predykcyjnymi (konwergencja celów i ról strategicznych) może potencjalnie wyjaśnić 21,1% rozbieżności w przewidywanej zmiennej (gotowości do współpracy).

Kiedy wzięte pod uwagę zostaną wyłącznie statystycznie istotne zmienne wpływające na regresję, równanie będzie wyglądało w następujący sposób:

$$CW = 1,443 + 1,045(GC).$$

Tabele 21.2 (a, b, c). Analiza regresji wielokrotnej liniowej gotowości do współpracy: ogólne dopasowanie modelu (Overall Model Fit), tabela ANOVA i współczynniki

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	.577 ^a	0.333	0.211	0.363964	0.333	2.740	2	11	0.108
2	.577 ^b	0.332	0.277	0.367646	0.332	5.975	1	12	0.031

a. Predictors: (Constant), ROLES_CONV, GOALS_CONV
b. Predictors: (Constant), GOALS_CONV

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
						1
	Residual	1.622	11	0.147		
	Total	2.430	13			
2	Regression	0.808	1	0.808	5.975	.031 ^c
	Residual	1.622	12	0.135		
	Total	2.430	13			

a. Dependent Variable: COOP_WILL
b. Predictors: (Constant), ROLES_CONV, GOALS_CONV
c. Predictors: (Constant), GOALS_CONV

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients	B	Std. Error	Standardized Coefficients	Beta	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B			Correlations		
								Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	
1	(Constant)	1.442	0.253			5.697	0.000	0.885	1.999				
	GOALS_CONV	1.057	0.535	0.583	1.976	0.074	-0.121	2.235	0.577	0.512	0.487		
	ROLES_CONV	-0.010	0.240	-0.012	-0.042	0.968	-0.539	0.519	0.309	-0.013	-0.010		
2	(Constant)	1.433	0.126			11.391	0.000	1.159	1.707				
	GOALS_CONV	1.045	0.427	0.577	2.444	0.031	0.114	1.976	0.577	0.577	0.577	0.577	

a. Dependent Variable: COOP_WILL

N = 14. Brakujące wartości: brak. Metody wprowadzania zmiennych: „enter” i stopniowa (kryteria: CI = 95%; probability-of-F-to-enter = .050, probability-of-F-to-remove ≥ .100).

Źródło: opracowanie własne (wyniki MLR, IBM SPSS).

Testowanie modelu SPaSIO (II): ugruntowanie współpracy

Drugi zestaw hipotez dotyczący wewnętrznej konstrukcji partnerstw strategicznych pomiędzy państwami a organizacjami międzynarodowymi zakładał, że wynikiem obecności możliwie największej liczby pozytywnych powiązań (H_4), jak również najbardziej regularnych i intensywnych interakcji w polityce zagranicznej (H_5) pomiędzy partnerami będzie większy zasięg ugruntowania ich współpracy. Ugruntowanie może także zależeć od obecności i poziomu zaufania (H_1) pomiędzy partnerami.

W celu zbadania tych założeń przeprowadziliśmy analizę regresji wielokrotnej liniowej ugruntowania współpracy z trzema zmiennymi predykcyjnymi, to znaczy wyjątkowymi powiązaniem oraz RBSI (IV3 i IV4), jak również zaufaniem (IntV).

Poniższa tabela ANOVA (tabela 21.3b) ujmuje statystycznie nieistotny *Model 1* ($F = 1,816$, $p = 0,208$), który obejmuje wszystkie trzy wprowadzone zmienne predykcyjne i statystycznie istotny *Model 2* ($F = 6,188$, $p = 0,029$), który ujmuje pojedynczy ważny predyktor – zaufanie.

Skorygowane R kwadrat w *Modelu 2* (tabela 21.3a) oznacza, że zmienna interwencyjna w postaci zaufania może wyjaśnić 28,5% rozbieżności w ugruntowaniu współpracy. Należy zauważyć, że żadna z dwóch początkowo zakładanych w hipotezie zmiennych niezależnych (IV3 i IV4) nie jest w stanie przewidzieć ugruntowania współpracy. Wpływ RBSI na gotowość do współpracy jest statystycznie nieistotny ($\beta = 0,026$, $p = 0,90$). Jeżeli chodzi o wyjątkowe powiązania ($\beta = -0,12$), to niewielka skala konstrukcji wewnętrznej zmiennej (0 – 1 – 2), jak również niskie zróżnicowanie wyjątkowych powiązań w badanych 14 przypadkach (pierwszy komponent był równy zero we wszystkich przypadkach) mogą odpowiadać za taki wynik analizy regresji.

W oparciu o oszacowane parametry regresji (tabela 21.3c) statystycznie nieistotny model, który obejmuje wszystkie początkowo założone w hipotezie zmienne w tym zestawie, pozwala sformułować następujące równanie regresji:

$$CS = 0,615 + 0,018(RBSI) - 0,063(UB) + 0,457(T),$$

gdzie: CS to ugruntowanie współpracy (*cooperation sustainability*), RBSI to regularyzowany, bilateralny, strategiczny interakcjonizm (*regularized bilateral strategic interactionism*), UB to wyjątkowe powiązania (*unique bonds*), a T oznacza zaufanie (*trust*).

W taki sposób ten statystycznie nieistotny model o trzech zmiennych predykcyjnych (wyjątkowe powiązania, RBSI i zaufanie) może potencjalnie wyjaśnić 15,9% rozbieżności w zmiennej zależnej (ugruntowaniu współpracy).

Z drugiej strony, biorąc pod uwagę wyłącznie kontrybutory istotne statystycznie dla regresji, równanie będzie następujące:

$$CS = 0,622 + 0,420(T).$$

Table 21.3 (a, b, c). Analiza regresji wielokrotnej liniowej ugruntowania współpracy: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	Sig. F Change		
1	.594 ^a	0.353	0.159	0.295181	0.353	1.816	3	10	0.208
2	.583 ^b	0.340	0.285	0.272047	0.340	6.188	1	12	0.029

a. Predictors: (Constant), TRUST, RBST, BONDS
b. Predictors: (Constant), TRUST

ANOVA ^a				
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	Sig.
1	Regression	3	0.158	1.816
	Residual	10	0.087	
	Total	13		
2	Regression	1	0.458	6.188
	Residual	12	0.074	.029 ^c
	Total	13		

a. Dependent Variable: COOP_SUSTAIN
b. Predictors: (Constant), TRUST, RBST, BONDS
c. Predictors: (Constant), TRUST

Coefficients ^a											
Model	Unstandardized Coefficients	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B			Correlations	
							Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part
1	(Constant)	0.615	0.467		1.316	0.218	-0.426	1.656			
	RBST	0.018	0.172	0.026	0.103	0.920	-0.364	0.400	0.072	0.033	0.026
	BONDS	-0.063	0.149	-0.120	-0.424	0.680	-0.396	0.269	0.161	-0.133	-0.108
	TRUST	0.457	0.205	0.635	2.230	0.050	0.000	0.913	0.583	0.576	0.567
2	(Constant)	0.622	0.227		2.740	0.018	0.127	1.117			
	TRUST	0.420	0.169	0.583	2.488	0.029	0.052	0.788	0.583	0.583	0.583

a. Dependent Variable: COOP_SUSTAIN

N = 14. Brakujące wartości: brak. Metody wprowadzania zmiennych: „enter” i stopniowa (kryteria: CI = 95%; probability-of-F-to-enter — ≤ .050, probability-of-F-to-remove ≥ .100).

Źródło: opracowanie własne (wyniki MLR, IBM SPSS).

Testowanie modelu SPaSIO (III): udoskonalony model

Jak pokazuje test dwóch zestawów hipotez (analiza regresji wielokrotnej), trzy z pięciu sformułowanych założeń (H3, H4, H5) nie mogły być potwierdzone, aby wykazać statystycznie istotne wyniki, dlatego hipoteza zerowa w tych przypadkach musi zostać utrzymana. Jedynie pojedyncza zmienna niezależna (jak podano w H2) i zmienna interwencyjna (sformułowana w H1) okazały się prawidłowymi – i statystycznie istotnymi – predyktorami odpowiednio dwóch zmiennych zależnych. W rezultacie testy pozwalają stwierdzić, że:

- większa konwergencja celów strategicznych przekłada się na większy zasięg gotowości do współpracy strategicznej (H_2);
- poziom zaufania określa zasięg ugruntowania współpracy strategicznej (H_1).

Jednocześnie analiza regresji pokazuje, że zbieżne role strategiczne nie przewidują skutecznie gotowości do współpracy; ani że wyjątkowe powiązania czy regularyzowany bilateralny strategiczny interakcjonizm nie przewidują skutecznie ugruntowania współpracy.

Takie wnioski należy jednak traktować nieufnie jako wstępne propozycje – nie jako ostateczne określenie wewnętrznej konstrukcji partnerstw strategicznych. Należy dokonać szeregu obserwacji w odniesieniu do ważności modelu i wyników badań nad nim. Po pierwsze, model projektu SPaSIO opiera się na doborze próby ukierunkowanym na heterogeniczność, która z definicji obejmuje możliwie różnorodny zestaw partnerstw strategicznych obserwowalnych w rzeczywistym świecie polityki. Po drugie, ta heterogeniczna próba ma niewielki rozmiar, który obejmuje z reguły jedną obserwację na komórkę macierzy 3x4 (w ramach wyjątku dwie komórki zawierają po dwie analizy studiów przypadków każda). Obecna próba badawcza jest również niewystarczająca do testów statystycznych, a większe próby mogłyby ujawnić inne parametry modelu. Po trzecie, projektowanie partnerstw strategicznych na poziomie zmiennych wzorowane było na obserwacjach partnerstw pomiędzy państwami, które stanowią obecnie główny przedmiot badań w istniejących opracowaniach. Zrozumiałe jest, że niektóre zmienne w zróżnicowany sposób przewidują dynamikę w ramach partnerstw pomiędzy

państwami oraz pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi. Na przykład zmienna wyjątkowych powiązań jako jeden z najczęściej przywoływanych determinantów strategicznych interakcji pomiędzy państwami, takich jak stosunki francusko-niemieckie, ma niskie prawdopodobieństwo przewidywania dynamiki między państwem a organizacją międzynarodową. Tworzenie silnych więzi pomiędzy znacznie częściej zmieniającymi się urzędami organizacji międzynarodowych a bardziej stabilnymi i rozpoznawalnymi urzędami państwowymi, z ich utrwaloną tożsamością narodową, jest niezwykle trudne. Również inne zmienne będą najprawdopodobniej wykazywały różne wzorce asocjacji i dynamiki wewnętrznej w partnerstwach pomiędzy państwami, w przeciwieństwie do opracowywanych tutaj strategicznych form zaangażowania między państwami a organizacjami międzynarodowymi. Prowadzi nas to do czwartego punktu, jakim jest rola poszczególnych zmiennych. W oryginalnym modelu SPaSIO każda zmienna miała taką samą wagę. Analiza czynnikowa (*Principal Component Analysis*) pokazuje jednak, że istnieje znaczna różnica w wadze zmiennych i ich mocy predykcyjnej. Na przykład konwergencja celów z wartością własną 3,160 (najwyższa spośród wszystkich badanych zmiennych) odpowiada największej wariancji w pierwotnym modelu (45,137%); kolejnym czynnikiem jest konwergencja ról z wartością własną 1,316 – i wariancją wyjaśnioną na poziomie 18,804%; trzeci i czwarty składnik w modelu SPaSIO to RBSI (wartość własna 0,755 i wariancja wyjaśniona na poziomie 10,788%) i wyjątkowe powiązania (0,446 i 6,372%); zaufanie wydaje się najmniej znaczącym składnikiem modelu, z najniższą wartością własną 0,272 i 3,887% wyjaśnionej wariancji. Z kolei wśród zmiennych zależnych – dwóch determinantów substancjalności partnerstwa strategicznego – gotowość do współpracy (z wartością własną 0,945 i 13,504% wyjaśnionej wariancji) powinna być bardziej znacząca niż ugruntowanie współpracy (z wartością własną wynoszącą 0,105 i 1,507% wyjaśnienia wariancji). Oczywiście bardziej zrównoważony i udoskonalony model zyskałby na zróżnicowaniu wagi i wpływu poszczególnych zmiennych. Mając powyższe na względzie, niskie statystyczne znaczenie pełnego oryginalnego modelu SPaSIO nie powinno przesądzać o wyniku dyskusji na temat ogólnego dopasowania modelu.

Zatem, niezależnie od niskiej istotności statystycznej całego modelu, wyniki analizy korelacji naszych głównych zmiennych ujawniają pewne umiarkowanie pozytywne i statystycznie istotne asocjacje we wszystkich hipotetycznych związkach, oprócz wyjątkowych powiązań i RBSI (tabela 21.4.):

- zgodnie z postawioną hipotezą konwergencja celów strategicznych umiarkowanie dobrze koreluje z gotowością do współpracy ($r = .577$, $p = 0,031$; $\tau = .539$, $p = 0,010$; $\rho = .682$, $p = 0,007$);
- konwergencja ról strategicznych również umiarkowanie dobrze koreluje z ugruntowaniem współpracy ($r = .532$, $p = 0,05$; $\tau = .500$, $p = 0,013$; $\rho = .659$, $p = 0,010$), co stanowi potencjalne odkrycie ukrytego czynnika;
- zgodnie z przewidywaniami, zaufanie umiarkowanie dobrze koreluje z ugruntowaniem współpracy ($r = .583$, $p = 0,029$; $\tau = .448$, $p = 0,031$; $\rho = .609$, $p = 0,021$).

Poza tym współczynniki korelacji r-Pearsona pokazują silne związki pomiędzy konwergencją celów ($r = .596$, $p = 0,024$) a indeksem partnerstwa strategicznego SPaSIO. Dodatnia, silna i statystycznie istotna korelacja jest możliwa także do zaobserwowania między konwergencją celów a wyjątkowymi powiązaniem ($r = .563$, $p = 0,036$). Co istotne, gotowość do współpracy umiarkowanie dobrze przewiduje również ugruntowanie współpracy ($r = .568$, $p = 0,034$).

Korelacje nieparametryczne (tau B Kendalla i rho Spearmana) potwierdzają podobne wzorce zależności między parami zmiennych przewidujących i przewidywanych: konwergencja celów umiarkowanie dobrze prognozuje gotowość do współpracy; zaufanie umiarkowanie dobrze przewiduje ugruntowanie współpracy. Jednakże korelacje nieparametryczne pozwalają również ujawnić ukryte czynniki i ich wpływ, na przykład w odniesieniu do umiarkowanie pozytywnej siły predykcyjnej konwergencji ról strategicznych wobec ugruntowania współpracy oraz umiarkowanie silnych indywidualnych asocjacji konwergencji celów strategicznych, konwergencji ról strategicznych i zaufania z jednej strony oraz indeksu partnerstwa strategicznego SPaSIO – z drugiej. Ponadto wyniki korelacji pokazują, że istnieje pozytywny umiarkowany związek między konwergencją ról i celów strategicznych ($\tau = .407$,

Tabela 21.4. Parametryczne i nieparametryczne korelacje między głównymi zmiennymi SPaSIO

Predyktor	Przewidywane zmienne											
	gotowość do współpracy					ugruntowanie współpracy					(SPaSIO) indeks partnerstwa strategicznego	
	Pearson's <i>r</i>	Kendall's <i>tau-b</i>	Spearman's <i>rho</i>	Pearson's <i>r</i>	Kendall's <i>tau-b</i>	Spearman's <i>rho</i>	Pearson's <i>r</i>	Kendall's <i>tau-b</i>	Spearman's <i>rho</i>	Pearson's <i>r</i>	Kendall's <i>tau-b</i>	Spearman's <i>rho</i>
Konwergencja celów	.577* (0,031)	.539* (0,010)	.682* (0,007)	0,467 (0,092)	0,300 (0,138)	0,372 (0,190)	.596* (0,024)	.420* (0,037)	.568* (0,034)			
Konwergencja ról	0,309 (0,282)	0,328 (0,115)	0,425 (0,129)	0,532^a (0,050)	.500* (0,013)	.659* (0,010)	0,456 (0,101)	.398* (0,048)	.537* (0,048)			
Wyjątkowe powiązania	0,236 (0,416)	0,415 (0,081)	0,466 (0,093)	0,161 (0,583)	0,058 (0,800)	0,079 (0,788)	0,229 (0,431)	0,246 (0,283)	0,313 (0,276)			
RBSI	-0,130 (0,657)	-0,084 (0,691)	-0,105 (0,720)	0,072 (0,807)	0,023 (0,912)	0,006 (0,985)	-0,048 (0,871)	0,125 (0,543)	0,122 (0,678)			
Zaufanie	0,269 (0,353)	0,291 (0,173)	0,361 (0,205)	.583* (0,029)	.448* (0,031)	.609* (0,021)	0,453 (0,103)	.457* (0,027)	.570* (0,033)			

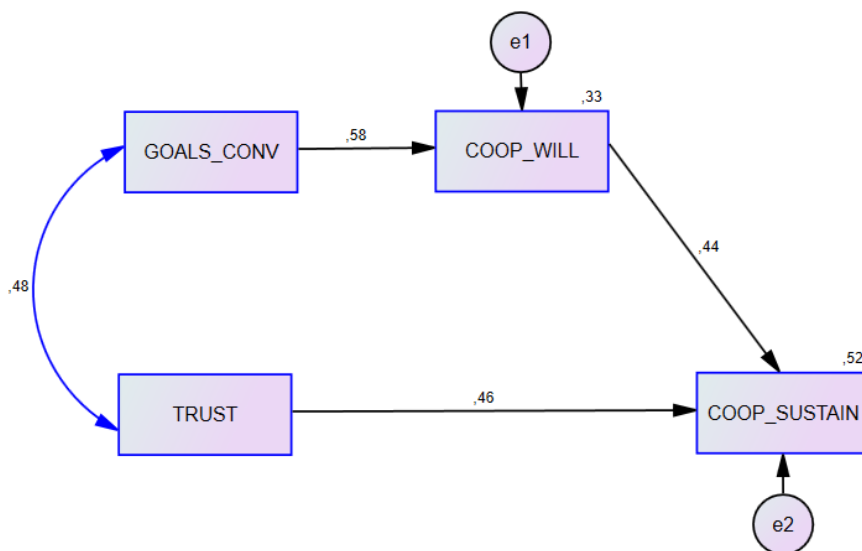
*. Korelacja jest istotna na poziomie 0,05 (dwustronny test istotności).

^a. Współczynnik korelacji jest umiarkowanie silny i dodatni, a wartość *p* zbliża się, ale nie osiąga istotności statystycznej ($\alpha = 0,05$).

Źródło: opracowanie własne (korelacje parametryczne i nieparametryczne, IBM SPSS).

$p = 0,043$; $\rho = .552$, $p = 0,041$), a także między konwergencją celów strategicznych a wyjątkowymi powiązaniem ($\tau = .475$, $p = 0,038$; $\rho = 0,563$, $p = 0,036$).

Odkrycie mocy predykcyjnej ukrytych czynników, a także niektórych związków, które nie zostały pierwotnie objęte hipotezami, zainspirowało nas do eksperymentowania z udoskonalaniem modelu na podstawie statystycznie istotnych prognoz. Biorąc pod uwagę, że na poziomie głównych zmiennych potwierdziliśmy statystycznie trzy oddziaływania (konwergencja celów względem gotowości do współpracy, zaufanie względem ugruntowania współpracy oraz gotowość do współpracy względem ugruntowania współpracy), staraliśmy się przetestować prawidłowość dopasowania następującego udoskonalonego modelu (rysunek 21.2.):

Rysunek 21.2. Udoskonalony model SPaSIO partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi

Źródło: opracowanie własne (wybrane wyniki z pierwszego testu modelu).

Udoskonalony model SPaSIO wykazuje dobre parametry bezpośredniego dopasowania ($\chi^2 = 0,09$, $df = 2$, $p = 0,996$) oraz wskaźniki zarówno ogólnego, jak i porównawczego dopasowania (zarówno GFI,

jak i CFI równe 1). Udoskonalony model z trzema predyktorami, jak na powyższym rysunku, wyjaśnia 52% wariacji w zmiennej zależnej ugruntowania współpracy, co stanowi znaczącą moc predykcyjną. Tym samym, podobnie jak w oryginalnym modelu SPaSIO, konwergencja celów okazuje się dobrym predyktorem gotowości do współpracy (stanowiącym 33% wyjaśnionej wariacji).

Testowanie modelu SPaSIO (IV): alternatywne wyjaśnienia i modelowanie podziemnych

Oryginalny model SPaSIO opiera się na hipotetycznych relacjach między siedmioma głównymi zmiennymi. Te z kolei są tworzone przez 22 podziemne i 53 wskaźniki wymienione w bazie danych projektu (SPG, 2018c). Analiza regresji wielokrotnej poszczególnych niezależnych składników tworzących zmienne, weryfikująca, na ile mogą one przewidzieć dwie zmienne zależne projektu, przyniosła pokazną liczbę pozytywnych wyników.

Opracowano trzy modele istotne statystycznie w celu wyjaśnienia wariacji gotowości do współpracy (tabela 21.5a, b, c). Wyniki testów modelu pokazują, że na poziomie podziemnych stopień zbliżenia (odległości) zagadnień podnoszonych przez partnerów w polityce zagranicznej jest najsilniejszym predyktorem gotowości do współpracy (parametry modelu 1: $r = 0,703$, $F = 11,747$, $p = 0,005$) – oraz wyjaśnia 45,3% jej wariacji. Wraz ze zniewagami i gafami dyplomatycznymi stopień zbliżenia (odległości) zagadnień wyjaśnia 63,7% wariacji w gotowości do współpracy (parametry modelu 2: $r = 0,833$, $F = 12,421$, $p = 0,002$). W modelu trójskładnikowym z wyżej wymienionymi dwoma predyktorami wzajemny szacunek dla różnorodności kulturowej wyjaśnia 85,7% wariacji w gotowości do współpracy (parametry Modelu 3: $r = 0,926$, $F = 19,979$, $p = 0,000$).

Można zatem wyciągnąć wniosek, że trzy wyżej wymienione predyktory podziemnej są w głównej mierze odpowiedzialne za dobre dopasowanie modelu na poziomie zmiennej.

Tabele 21.5 (a, b, c). Analiza regresji wielokrotnej liniowej gotowości do współpracy na poziomie podmiennicj: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate		R Square Change		Change Statistics	
				Estimate	Change	F	df1	df2	Sig. F Change
1	.703 ^a	.495	0.453	0.319858	0.495	11.747	1	12	0.005
2	.833 ^b	0.693	0.637	0.260356	0.198	7.112	1	11	0.022
3	.926 ^c	0.857	0.814	0.186384	0.164	11.464	1	10	0.007

a. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree
 b. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree, Faux pas and insulting demarches
 c. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree, Faux pas and insulting demarches, Mutual respect for cultural diversity
 d. Dependent Variable: COOPERATION WILLINGNESS

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1	Regression	1.202	1	1.202	11.747	.005 ^b
	Residual	1.228	12	0.102		
	Total	2.430	13			
2	Regression	1.684	2	0.842	12.421	.002 ^c
	Residual	0.746	11	0.068		
	Total	2.430	13			
3	Regression	2.082	3	0.694	19.979	.000 ^d
	Residual	0.347	10	0.035		
	Total	2.430	13			

a. Dependent Variable: COOPERATION WILLINGNESS
 b. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree
 c. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree, Faux pas and insulting demarches
 d. Predictors: (Constant), issues convergence (proximity) degree, Faux pas and insulting demarches

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Std. Error	Beta	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error					Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Tolerance	VIF
1	(Constant)	1.555	0.088	17.686	0.000	1.363	1.746						
	issues convergence (proximity) degree	0.618	0.180	0.703	3.427	0.005	0.225	1.011	0.703	0.703	0.703	1.000	1.000
2	(Constant)	1.688	0.087	19.355	0.000	1.496	1.880						
	issues convergence (proximity) degree	0.589	0.147	0.670	4.002	0.002	0.265	0.913	0.703	0.770	0.668	0.995	1.006
	Faux pas and insulting demarches	-0.227	0.085	-0.447	-2.667	0.022	-0.414	-0.040	-0.496	-0.627	-0.445	0.995	1.006
3	(Constant)	0.997	0.213	4.670	0.001	4.21	1.472						
	issues convergence (proximity) degree	0.417	0.117	0.475	3.570	0.005	0.157	0.678	0.703	0.749	0.427	0.808	1.238
	Faux pas and insulting demarches	-0.377	0.075	-0.743	-5.005	0.001	-0.545	-0.209	-0.496	-0.845	-0.598	0.649	1.540
	Mutual respect for cultural diversity	0.286	0.084	0.530	3.386	0.007	0.098	0.474	0.291	0.731	0.405	0.583	1.715

a. Dependent Variable: COOPERATION WILLINGNESS

N = 14. Brakujące wartości: brak. Metoda wprowadzania zmiennych: krok po kroku (kryteria: CI = 95%, probability-of-F-to-enter = .050, probability-of-F-to-remove ≥ .100).

Źródło: opracowanie własne (wyniki MLR, IBM SPSS).

Z kolei testowanie wpływu podziemnych na ugruntowanie współpracy (tabela 21.6a, b, c) wygenerowało sześć statystycznie istotnych modeli. Wyniki testów modelu pokazują, że na poziomie podziemnych wzajemny szacunek jest najsilniejszym predyktorem ugruntowania współpracy (parametry *Modelu 1*: $r = .638$, $F = 8,243$, $p = 0,014$) – i wyjaśnia 35,8% wariacji. W połączeniu ze wskaźnikiem funkcji wspólnych ciał wzajemny szacunek stanowi drugi najistotniejszy model wyjaśniający. W połączeniu z wszechstronnością poziomów kontaktów wspomniane dwa czynniki stanowią trzeci najbardziej znaczący model (parametry *Modelu 3*: $r = 0,899$, $F = 13,976$, $p = 0,001$). *Modele 4, 5* i *6* składają się z czterech takich samych elementów (wzajemnego szacunku, funkcji wspólnych ciał, wszechstronności poziomów kontaktów, podważania interesów lub łamania obietnic), które łącznie przewidują 83,6% wariacji w ugruntowaniu współpracy w *Modelu 4* ($r = .941$, $F = 17,559$, $p = 0,000$), 92,2% wariacji zmiennej zależnej w *Modelu 5* ($r = 0,976$, $F = 31,684$, $p = 0,000$) i 95,9% wariacji w *Modelu 6* ($r = .989$, $F = 52,219$, $p = 0,000$).

W konsekwencji można powiedzieć, że te trzy predyktory na poziomie podziemnych łącznie są w przeważającym stopniu odpowiedzialne za dobre dopasowanie modelu na poziomie głównej zmiennej.

Podsumowując, na poziomie wariacji podziemnych między badanymi elementami można rozwinąć co najmniej trzy alternatywne wyjaśnienia gotowości do współpracy i cztery alternatywne wyjaśnienia dotyczące ugruntowania współpracy. Istotne statystycznie wyniki, które uzyskaliśmy w efekcie testowania hipotez na poziomie podziemnych, również będą wpływać na nasze ostateczne wnioski.

Tabela 21.6 (a, b, c). Analiza regresji wielokrotnej liniowej ugruntowania współpracy na poziomie podzmiennej: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki

Model Summary^a

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics			Sig. F Change	
					R Square Change	F Change	df1		df2
1	.638 ^a	0.407	0.358	0.25787	0.407	8.243	1	12	0.014
2	.840 ^b	0.705	0.651	0.19006	0.298	11.091	1	11	0.007
3	.899 ^c	0.807	0.750	0.16100	0.103	5.328	1	10	0.044
4	.941 ^d	0.886	0.836	0.13034	0.079	6.259	1	9	0.034
5	.976 ^e	0.952	0.922	0.08994	0.066	10.903	1	8	0.011
6	.989 ^f	0.978	0.959	0.06483	0.026	8.398	1	7	0.023

- a. Predictors: (Constant), Mutual respect
 b. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies
 c. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels comprehensiveness
 d. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels comprehensiveness, Partner-interest undermining
 e. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels comprehensiveness, Partner-interest undermining
 f. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels comprehensiveness, Partner-interest undermining
 g. Dependent Variable: STRATEGIC COOPERATION SUSTAINABILITY

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
						1
	Residual	0.798	12	0.066		.014 ^b
	Total	1.346	13			
2	Regression	0.949	2	0.474	13.133	.001 ^c
	Residual	0.397	11	0.036		
	Total	1.346	13			
3	Regression	1.087	3	0.362	13.976	.001 ^d
	Residual	0.259	10	0.026		
	Total	1.346	13			
4	Regression	1.193	4	0.298	17.559	.000 ^e
	Residual	0.150	9	0.017		
	Total	1.346	13			
5	Regression	1.281	5	0.256	31.684	.000 ^f
	Residual	0.065	8	0.008		
	Total	1.346	13			
6	Regression	1.317	6	0.219	52.219	.000 ^g
	Residual	0.029	7	0.004		
	Total	1.346	13			

- a. Dependent Variable: STRATEGIC COOPERATION SUSTAINABILITY
 b. Predictors: (Constant), Mutual respect
 c. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies
 d. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels
 e. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels
 f. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels
 g. Predictors: (Constant), Mutual respect, Functions of joint bodies, Contact levels

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95.0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	0.655	0.188	3.485	0.005	0.246	1.065					
	Mutual respect	0.358	0.125	2.871	0.014	0.086	0.630	0.638	0.638	0.638	1.000	1.000
	(Constant)	0.154	0.205	0.752	0.468	-0.296	0.604					
	Mutual respect	0.458	0.097	0.816	4.736	0.001	0.245	0.670	0.638	0.819	0.776	0.904
	Functions of joint bodies	0.195	0.058	0.574	3.330	0.007	0.066	0.323	0.321	0.709	0.546	1.106
3	(Constant)	-0.511	0.336	-1.520	0.160	-1.259	0.238					
	Mutual respect	0.505	0.084	0.900	5.983	0.000	0.317	0.693	0.638	0.884	0.830	1.175
	Functions of joint bodies	0.175	0.050	0.516	3.482	0.006	0.063	0.287	0.321	0.740	0.483	1.139
	Contact levels	0.234	0.101	0.341	2.308	0.044	0.008	0.460	0.198	0.590	0.320	0.884
	comprehensiveness	-0.954	0.325	-2.938	0.017	-1.688	-0.220					
4	(Constant)	0.659	0.092	7.162	0.000	0.451	0.867	0.638	0.922	0.805	0.469	2.134
	Mutual respect	0.176	0.041	0.520	4.337	0.002	0.084	0.268	0.321	0.822	0.487	1.139
	Functions of joint bodies	0.266	0.083	0.387	3.200	0.011	0.078	0.453	0.198	0.730	0.360	0.863
	Contact levels	-0.121	0.048	-0.385	-2.502	0.034	-0.230	-0.012	0.278	-0.640	-0.281	0.532
	comprehensiveness	-1.031	0.225	-4.577	0.002	-1.550	-0.511					
5	(Constant)	0.721	0.066	10.889	0.000	0.568	0.873	0.638	0.968	0.844	0.432	2.317
	Mutual respect	0.219	0.031	0.646	7.091	0.000	0.148	0.290	0.321	0.929	0.550	1.383
	Functions of joint bodies	0.266	0.057	0.388	4.649	0.002	0.134	0.398	0.198	0.854	0.360	0.863
	Contact levels	-0.146	0.034	-0.467	-4.281	0.003	-0.225	-0.068	0.278	-0.834	-0.332	0.504
	comprehensiveness	-0.093	0.028	-0.289	-3.302	0.011	-0.159	-0.028	0.077	-0.759	-0.256	0.787
6	(Constant)	-1.111	0.165	-6.745	0.000	-1.500	-0.721					
	Mutual respect	0.752	0.049	1.341	15.374	0.000	0.636	0.868	0.638	0.986	0.859	0.411
	Functions of joint bodies	0.222	0.022	0.654	9.938	0.000	0.169	0.274	0.321	0.966	0.555	0.722
	Contact levels	0.283	0.042	0.412	6.784	0.000	0.184	0.381	0.198	0.932	0.379	0.847
	comprehensiveness	-0.136	0.025	-0.434	-5.449	0.001	-0.195	-0.077	0.278	-0.900	-0.304	0.493
a. Dependent Variable: STRATEGIC COOPERATION SUSTAINABILITY	(Constant)	-0.072	0.022	-3.292	0.013	-0.123	-0.020	0.077	-0.779	-0.184	0.692	1.445
	Quantity of joint bodies	-0.102	0.035	-0.193	-2.898	0.023	-0.185	-0.019	0.161	-0.739	-0.162	0.702
	Shared or similar experiences											

N = 14. Brakujące wartości: brak. Metoda wprowadzania zmiennych: krok po kroku (kryteria: CI = 95%, probability-of-F-to-enter — ≤ .050, probability-of-F-to-remove ≥ .100).

Źródło: opracowanie własne (wyniki MLR, IBM SPSS).

Testowanie hipotez i ustalenia modelu SPaSIO: perspektywa porównawcza

Wielokrotna analiza regresji, przeprowadzona w celu statystycznego przetestowania hipotezy zerowej i pięciu głównych hipotez projektu SPaSIO zarówno na poziomie głównych zmiennych, jak i na poziomie podzmiennych (tabela 21.7.), pozwala potwierdzić jedno z głównych założeń naukowych dotyczących istoty i wewnętrznej konstrukcji partnerstw strategicznych jako ukierunkowanej na cel formy międzynarodowego stowarzyszenia i zaangażowania. Ustalono również, że stopień konwergencji wyrazistych zagadnień w stopniu znacznym determinuje gotowość do współpracy.

Podczas gdy zmienna interwencyjna zaufania nie wykazała żadnego znaczącego i statystycznie istotnego wzorca korelacji ze zmienną zależną gotowości do współpracy, jej związek z ugruntowaniem współpracy jest silny i uzasadniony w zakresie istotności statystycznej. Odpowiada to teoretycznym założeniom projektu wskazującym na charakter zaufania jako relacji, która wymaga czasu oraz potwierdzenia niezawodności. Przejawia się to szczególnie w stanowiskach przyjmowanych wobec wyzwań zewnętrznych partnera lub wspólnych, w tym w dynamice rozwiązywania problemów.

W świetle też dotyczących sprzymierzania się i zaangażowania, rozwiniętych w teoretycznych ramach projektu SPaSIO, poprzez testowanie hipotez udało się potwierdzić siłę predykcyjną szeregu innych analizowanych czynników w odniesieniu do zmiennej ugruntowania współpracy. Zaufanie i jego kilka komponentów, a także wspólne lub podobne doświadczenia historyczne (komponent zmiennej wyjątkowe powiązania) oraz trzy komponenty RBSI (liczba wspólnych ciał, funkcje wspólnych ciał i wszechstronność poziomów kontaktów) stanowią dobre predyktory ugruntowania współpracy. Jednak w niektórych przypadkach, gdy ujawniona jest ujemna wartość współczynnika korelacji, związek między tymi zestawami zmiennych jest inny (przeciwny) niż ten, który był początkowo zakładany.

Złożony, oszczędny model partnerstwa strategicznego wykazuje cechy dobrego dopasowania modelu z możliwością wyjaśnienia 49,5%

wariancji substancjalności partnerstwa strategicznego (Indeks SPaSIO) wyłącznie przez dwa czynniki (konwergencję celów i stopień konwergencji zagadnień) oraz 84,5% wariancji wyjaśnionej przez dalsze dziewięć czynników (zaufanie, wzajemny szacunek, wzajemny szacunek dla różnorodności kulturowej, zniewagi i gafy dyplomatyczne, podważanie interesów partnera lub łamanie obietnic, wspólne lub podobne doświadczenia historyczne, liczba wspólnych ciał, funkcje wspólnych ciał, wszechstronność poziomów kontaktów).

Tabela 21.7. Analiza regresji gotowości do współpracy i ugruntowania współpracy

	Współczynniki MLR (błędy standardowe)					
	Model 1 i 2: (teoria cząstkowa)		Model 3: (udoskonalony)	Model 4: (podzmiennie)		Model 5: (oszczędny)
	DV: gotowość do współpracy	DV: ugruntowanie współpracy	DVs: gotowość do współpracy i ugruntowanie współpracy	DV: gotowość do współpracy	DV: ugruntowanie współpracy	DV: SPaSIO INDEX
KONWERGENCJA CELÓW	0,577 (0,367)*	—	0,577 (0,367)*	—	—	-0,947 (0,803)**
Stopień konwergencji zagadnień	—	—	—	0,684 (0,156)***	—	0,921 (0,389)**
ZAUFANIE	—	0,583 (0,272)*	0,583 (0,272)*	—	—	0,533 (0,306)*
Wzajemny szacunek	—	—	—	—	0,752 (0,049)***	0,075 (0,231)*
Wzajemny szacunek dla różnic kulturowych	—	—	—	0,286 (0,084)**	—	0,289 (0,081)*
Zniewagi i gafy dyplomatyczne	—	—	—	-0,227 (0,085)**	—	-0,266 (0,067)*
Podważanie interesów partnera lub łamanie obietnic	—	—	—	—	-0,136 (0,025)***	-0,042 (0,061)*
WYJĄTKOWE POWIĄZANIA	—	—	—	—	—	—

Tabela 21.7. cd.

	Współczynniki MLR (błędy standardowe)					
	Model 1 i 2: (teoria cząstkowa)	DV: gotowość do współpracy	DV: ugrun- towanie współ- pracy	Model 3: (udoskona- lony) DV: goto- wość do współpracy i ugrun- towanie współpracy	Model 4: (podziemne) DV: goto- wość do współpra- cy	Model 5: (oszczędny) DV: SPaSIO INDEX
Wspólne lub podobne doświadczenia historyczne	—	—	—	—	-0,102 (0,035)***	-0,158 (0,091)*
RBSI	—	—	—	—	—	—
Liczba wspólnych ciał	—	—	—	—	-0,072 (0,022)***	-0,095 (0,056)*
Funkcje wspól- nych ciał	—	—	—	—	0,222 (0,022)***	0,196 (0,050)*
Wszechstronność poziomów kontaktów	—	—	—	—	0,283 (0,042)***	0,141 (0,090)*
(Stała)	1,433	0,622	1,433 ^a ; 0,622 ^b	1,628	-1,111	1,459 ^c ; -0,676 ^d
R²	0,332	0,340	0,332 ^a ; 0,340 ^b	0,665	0,978	0,573 ^c ; 0,952 ^d
Skorygowana R²	0,277	0,285	0,277 ^a ; 0,285 ^b	0,604	0,959	0,495 ^c ; 0,845 ^d

MLR: regresja wielokrotna liniowa.

N = 14. Wpisy komórek są niestandardowymi współczynnikami beta (β). Błędy standardowe podano w nawiasach.

- a. R2 i Skorygowane R2 parametry dla konwergencji celów w *Modelu 3*.
- b. R2 i skorygowane R2 parametry dla zaufania w *Modelu 3*.
- c. R2 i Skorygowane R2 parametry dla konwergencji celów i stopnia zbliżenia (odległości) zagadnień w *Modelu 4*.
- d. R2 i Skorygowane R2 parametry dla wszystkich pozostałych zmiennych w *Modelu 4*.

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$.

Źródło: opracowanie własne (wyniki MLR, IBM SPSS).

Biorąc pod uwagę teoretyczne hipotezy i rzeczywiste prawdopodobieństwo zmiany tego, co partnerzy mogą uczynić z tej relacji, ograni-

czenie analizy do zmiennych na poziomie indywidualnym z pewnością nie pozwoliłoby na uzyskanie właściwej odpowiedzi na postawione pytania i zbudowanie teorii tak, jak początkowo planowano. Hipotezy SPaSIO zakładają istnienie czynników, które nie są łatwe, jasne i jednoznacznie policzalne – a przynajmniej taka jest ich znaczna część. Dlatego istotne jest uzupełnienie analizy statystycznej zależności i wariacji o jakościową analizę treści i kontekstów politycznych. Połączenie tych dwóch strategii epistemologicznych pozwoli na zniuansowane i dopracowane ujęcie nowo powstających partnerstw strategicznych w ewoluującym systemie międzynarodowym. Obecny projekt podjął jedynie pierwszą próbę – holistycznie oraz w sposób uzasadniony teoretycznie i empirycznie – zbadania tego rozprzestrzeniającego się w światowej polityce zjawiska. W związku z tym istnieje wiele przyszłych możliwości badań nad partnerstwami strategicznymi.

Bibliografia i dodatkowe informacje

- SPG. (2018a). *List of All Bilateral Manifestos within SPaSIO Project*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018b). *List of Formal Bilateral Meetings* [dostępne oddzielnie dla każdego studium przypadku]. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018c). *SPaSIO Hypotheses Verification Matrix*. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.
- SPG. (2018d). *Strategic Goals and Strategic Roles Convergence* [dostępne oddzielnie dla każdego studium przypadku]. Pobrane z: <http://www.spg.umk.pl/datasets/>.

Wykaz rysunków i tabel

Rysunki

3.1.	Wizualizacja modelu SPaSIO	121
3.2.	Uproszczony efekt mediacji statystycznej IntV (T) na DV1 (CW) / DV2 (CS)	123
21.1.	Trójwymiarowy wykres punktowy: zaufanie, gotowość do współpracy i ugruntowanie współpracy	662
21.2.	Udoskonalony model SPaSIO partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi	676

Tabele

1.1.	Podstawowe cechy partnerstw strategicznych – analiza porównawcza	35
2.1.	Dobór próby studiów przypadków dotyczących partnerstw strategicznych między państwami i organizacjami międzynarodowymi	97
2.2.	Model idealny partnerstw strategicznych SPaSIO: kluczowe zmienne, wskaźniki i miary	99
4.3.1.	Operacjonalizacja wskaźników wzajemnego zrozumienia	137
4.3.2.	Operacjonalizacja wskaźników wzajemnego szacunku	139
5.1.	Operacjonalizacja wskaźników gotowości do współpracy strategicznej	151
5.2.	Operacjonalizacja wskaźników konwergencji celów strategicznych	168
5.3.	Operacjonalizacja wskaźników konwergencji ról strategicznych	181
6.1.	Operacjonalizacja wskaźników ugruntowanej współpracy strategicznej	205
6.2.	Operacjonalizacja wskaźników wyjątkowych powiązań	213
6.3.1.	Operacjonalizacja wskaźników regularyzacji interakcji w polityce zagranicznej	223
6.3.2.	Operacjonalizacja wskaźników intensyfikacji interakcji w polityce zagranicznej	226
7.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Rosji w latach 2002–2014	246

7.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Rosji w latach 2002–2014	248
8.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Japonii w latach 2013–2015	270
8.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Japonii w latach 2013–2015	271
9.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej NATO i Ukrainy w latach 1994–2015	296
9.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej NATO i Ukrainy w latach 1994–2015	299
10.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015	332
10.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1995–2015	335
11.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Indii w latach 2004–2015	367
11.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Indii w latach 2004–2015	369
12.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Japonii w latach 2001–2015	399
12.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Japonii w latach 2001–2015	400
13.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015	427
13.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Unii Europejskiej i Gruzji w latach 2009–2015	428
14.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Chin w latach 2003–2015	457
14.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Chin w latach 2003–2015	459
15.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Kanady w latach 2009–2015	490
15.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Kanady w latach 2009–2015	491
16.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Australii w latach 2007–2015	516
16.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Australii w latach 2007–2015	518
17.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej ASEAN i Nowej Zelandii w latach 2010–2015	542
17.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej ASEAN i Nowej Zelandii w latach 2010–2015	544
18.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chin w latach 2000–2015	571

18.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chin w latach 2000–2015	574
19.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015	603
19.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Brazylii w latach 1999–2015	605
20.1.	Zestawienie najbardziej wyrazistych celów strategicznych polityki zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chile w latach 2006–2015	632
20.2.	Zestawienie najbardziej wyrazistych zagadnień podnoszonych w polityce zagranicznej Wspólnoty Andyjskiej i Chile w latach 2006–2015	634
21.1.	Podsumowanie głównych zmiennych SPaSIO: wyniki studiów przypadku	661
21.2.	Analiza regresji wielokrotnej liniowej gotowości do współpracy: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki	668
21.3.	Analiza regresji wielokrotnej liniowej ugruntowania współpracy: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki	671
21.4.	Parametryczne i nieparametryczne korelacje między głównymi zmiennymi SPaSIO	675
21.5.	Analiza regresji wielokrotnej liniowej gotowości do współpracy na poziomie podziemnej: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki	678
21.6.	Analiza regresji wielokrotnej liniowej ugruntowania współpracy na poziomie podziemnej: ogólne dopasowanie modelu, tabela ANOVA i współczynniki	680
21.7.	Analiza regresji gotowości do współpracy i ugruntowania współpracy	683

O autorach

Lucyna Czechowska

ORCID: 0000-0001-5049-895X

Adiunkt w Katedrze Studiów Europejskich na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Absolwentka stosunków międzynarodowych (specjalizacja wschodnia) również na UMK. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół teorii stosunków międzynarodowych (ze szczególnym naciskiem na instytucję partnerstwa strategicznego), polityki zagranicznej III RP oraz polityki zewnętrznej Unii Europejskiej. Odebrała praktyki w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i Ambasadzie Rzeczypospolitej Polskiej w Waszyngtonie oraz staże naukowe i pobyty badawcze w Bibliotece Kongresu Amerykańskiego oraz na Uniwersytecie w Rostocku.

Agata Domachowska

ORCID: 0000-0002-8521-9399

Adiunkt w Katedrze Bałkanistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz starszy analityk w Zespole Bałkańskim w Instytucie Europy Środkowej. Stypendystka Fundacji Kościuszkowskiej. Prowadziła badania na University of Pittsburgh, George Washington University, Uniwersytecie Humboldtów w Berlinie, a także w archiwach i bibliotekach w Serbii, Czarnogórze, Albanii, Macedonii czy Chorwacji. Odebrała również staż w Parlamencie Europejskim oraz praktyki w Ambasadzie RP w Tiranie (Albania). Jej zainteresowania badawcze dotyczą polityki zagranicznej państw, etnopolityki, emigracji z Europy Południowo-Wschodniej, problematyki mniejszości etnicznych i religijnych oraz historii państw bałkańskich.

Karolina Gawron-Tabor

ORCID: 0000-0002-8535-913X

Adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Międzynarodowego na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ukończyła politologię oraz filologię słowiańską na UMK, studiowała także w Masaryk University in Brno. Odbyła zagraniczne staże naukowe, m.in. w Elliot School of International Affairs na George Washington University. Jej zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim teorii organizacji międzynarodowych, integracji europejskiej, współpracy państw Grupy Wyszehradzkiej oraz polityki i bezpieczeństwa energetycznego.

Joanna Piechowiak-Lamparska

ORCID: 0000-0002-0021-2519

Adiunkt w Katedrze Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz research fellow na Grigol Robakidze University in Tbilisi. Jej zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim modeli i symulacji w teorii stosunków międzynarodowych oraz geopolityki w regionie Morza Kaspijskiego i Kaukazu Południowego. Otrzymała stypendium im. Theodora Koernerera oraz ministra nauki i szkolnictwa wyższego. Odbyła także staże naukowe w Elliot School of International Affairs na George Washington University, Institut für Geschichtswissenschaften na Humboldt-Universität zu Berlin oraz na Ilia State University in Tbilisi.

Piotr Pięta

ORCID: 0000-0003-3337-7712

Doktorant w Katedrze Europy Wschodniej na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, członek zespołów redakcyjnych czasopism naukowych „Societas et Ius”, „Dialogi Polityczne” oraz „Torun International Studies”. Jego zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim samorządu i polityki lokalnej, budżetu partycypacyjnego w Polsce i na świecie, obszarów metropolitalnych oraz administracji publicznej.

Bartosz Płotka

ORCID: 0000-0002-6385-2046

Doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce i administracji. Sekretarz „Polish Political Science Yearbook” oraz Towarzystwa Azji i Pacyfiku. Ukończył studia dziennikarskie, politologiczne i kognitywistyczne. Jego zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim biopolityki i bioetyki.

Bartłomiej Różycki

ORCID: 0000-0002-3670-6828

Wykładowca na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Specjalizuje się w problematyce hiszpańskiej. Jego rozprawa doktorska „Polska Ludowa wobec Hiszpanii frankistowskiej i hiszpańskiej transformacji ustrojowej (1945–1977)” została nagrodzona w konkursie na najlepszy debiut historyczny roku i wydana przez IPN. Współpracował z Instytutem Studiów Politycznych PAN przy realizacji projektu „Kara, pamięć i polityka: rozliczenia z przeszłością od czasów II wojny światowej”, w ramach którego zajmował się badaniem symboliki politycznej funkcjonującej w przestrzeni publicznej. Ma za sobą kwerendy w Biblioteca Nacional de España w Madrycie oraz Staatsbibliothek zu Berlin.

Andriy Tyushka

ORCID: 0000-0003-1876-5338

Research fellow w Katedrze Europejskiej Polityki Sąsiedztwa na Wydziale Europejskich Studiów Interdyscyplinarnych w College of Europe w Natolinie. Prowadził badania i był nauczycielem akademickim w Hiszpanii (University of Deusto), Niemczech (German-French Institute in Ludwigsburg) oraz ostatnio w Estonii (Baltic Defence College), gdzie w 2016 roku otrzymał BALTDEFCOL Service Cross for outstanding service. Był także research fellow na Ivan Franko National University of Lviv (Ukraina). Jego zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim bezpieczeństwa europejskiego, teorii stosunków międzynarodowych oraz analizy polityki zagranicznej.

W niniejszej książce partnerstwo strategiczne jest analizowane w kategoriach empirycznych i teoretycznych jako forma współpracy między państwami i organizacjami międzynarodowymi, uwarunkowana zmianami na poziomie systemu międzynarodowego po zakończeniu zimnej wojny. Jedną z niezaprzeczalnych zalet tej publikacji jest przede wszystkim rezygnacja z państwowocentrycznego podejścia do partnerstwa strategicznego, jakie dominuje dotychczas w badaniach nad stosunkami międzynarodowymi. Po drugie, partnerstwo strategiczne jako forma współpracy między NATO, UE, ASEAN, Wspólnotą Andyjską a 14 państwami jest analizowane, z jednej strony, jako względnie nowy obszar praktyk w stosunkach międzynarodowych, a z drugiej – jako przedmiot myślenia teoretycznego i zaproponowany oryginalny model, który jest sugerowanym narzędziem do badania funkcjonowania partnerstw strategicznych.

prof. dr hab. Marek Pietras

dołącz do nas!

www.wydawnictwoumk.pl

ISBN 978-83-231-4105-1

9 788323 141051